

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ'NİN MEDİNE TARİHİ'NDE
YER ALAN MANZUM TANIKLAR

Tarık YAĞCI

TEMMUZ-2021

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ'NİN MEDİNE TARİHİ'NDE
YER ALAN MANZUM TANIKLAR**

Tarık YAĞCI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı “öğrencisi Tarık YAĞCI'nın “Aşkî Mustafa Efendi'nin Medine Tarihi'nde Yer Alan Manzum Tanıklar” başlıklı tezi 13/07/2021 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve ../.. sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

(İmza)

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyorum.

(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL
Tez Danışmanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans/Doktora derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Unvan ve İsim	Bağlı Olduğu Kurum	İmza
1. Dr. Öğr. Üyesi Cumhur ÜN, Trakya Üniversitesi		
2. Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL, Kırklareli Üniversitesi		
3. Dr. Öğr. Üyesi Yeliz YASAK PERAN, Kırklareli Üniversitesi		

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Tarık YAĞCI

13.07.2021

ÖZ

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ'NİN MEDİNE TARİHİ'NDE YER ALAN

MANZUM TANIKLAR

Yağcı, Tarık

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı

Tez yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Niyazi Adıgüzel

Temmuz 2021

Aşkî Mustafa Efendi'nin üzerinde çalıştığımız “Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecâdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayrı'l-Beriyye” adlı eseri toplam üç ciltten oluşmaktadır. İlk iki cildi Medine tarihi, son cildi ise Osmanlı tarihi ile ilgilidir. Eser, tarihî değerinin yanında içerisinde pek çok manzumeye yer vermesi bakımından Türk edebiyatı için de oldukça önemlidir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada daha çok eserde yer alan manzumeler üzerinde durduk ve çalışmayı üç ana başlıktan oluşturduk. Çalışmanın birinci bölümü Aşkî Mustafa Efendi'ye ayrılmış ve hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri üzerinde durulmuştur. Müellifin bu zamana kadar ortaya çıkarılmamış bazı hayat hikayeleri de buraya nakledilmiştir. İkinci bölümde, yazma eserin genel olarak incelemesi yapılmıştır. İsminin ne anlama geldiği, yazılış tarihi, yazılış nedeni gibi birçok konuya değinilmiştir. Bunun yanında eserdeki manzumeler ve şairleri hakkında da tablolar hazırlanmıştır. Üçüncü ve son bölüm ise eserde yer alan manzumelerden oluşmaktadır. Transkripsiyonu yapılan manzumelerin yazarı belli olanlar hakkında bilgi verilmiş, belli olmayanlar “Anonim Tanıklar” başlığı altında değerlendirilmiştir. Bunun yanında manzumelerin hangi konu hakkında aktarıldığına değinilerek eserin bağlamı açıklanmaya çalışılmıştır. Arapça ve Farsça manzumeler ise kendi alfabeleriyle aktarılmış, “Türkçe Tanıklar”daki yöntem aynen izlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aşkî Mustafa Efendi, Medine Tarihi, Osmanlı Tarihi, manzume, manzum tanıklar.

ABSTRACT

THE VERSE WITNESSES IN AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ'S MEDİNA

HİSTORY

Yağcı, Tarık

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Assistant Professor Niyazi Adıgüzel

July 2021

Aşki Mustafa Efendi's work called "Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye", which we are working on, consists of three chapters in total. The first two chapters are about the history of Medina and the last chapter is about the Ottoman history. Besides its historical value, the work is also very important for Turkish literature as it includes many poetry. In this study, we focused more on the poems included in the work and completed the study in three main titles. The first part of the study has been dedicated to our poet Aşki Mustafa Efendi and many themes such as his life, literary personality, and pieces have been mentioned. Some of the stories from Aşki Mustafa Efendi's life that have not been revealed by now have also been narrated here. In the second part, the manuscript has been examined in overall. Several points such as what the name means, the date of its spelling, the reason for its spelling have been touched on. Besides that, various tables have been prepared about the poems and poets in the work. The third and final part consists of the poems contained in the work. If the author of the transcribed poems is known, information was given about them, if not, they were evaluated under the title of "Anonymous Witnesses". In addition, the context of the work was tried to be explained by referring to which subject the poems were conveyed. Arabic and Persian poems were transferred with their own alphabets, and the method in "Turkish Witnesses" was followed exactly.

Key words: Aşki Mustafa Efendi, History of Medina, Ottoman History, verse, verse witnesses.

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ.....	5
1.1. Yaşadığı Dönem.....	5
1.2. Hayatı.....	7
1.3. Edebi Şahsiyeti.....	19
1.4. Eserleri.....	22
1.4.1 Manzum Eserleri.....	22
1.4.1.1. Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif.....	23
1.4.1.2. Aşk-nâme.....	23
1.4.1.3. Vahdet-nâme.....	24
1.4.1.4. Mirac-nâme.....	25
1.4.1.5. Saki-nâme.....	25
1.4.1.6. Divan.....	26
1.4.2. Mensur Eserleri.....	27
1.4.2.1. Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye (Medine Tarihi).....	27
1.4.2.2. Fîhi Mâ Fîh Tercüme ve Şerhi.....	27

2. BÖLÜM

MEDİNE TARİHİ'NİN TANITIMI.....	29
2.1. Eserin Genel Özellikleri.....	29
2.1.1. Eserin İsimlendirilişi.....	29

2.1.2. Eserin Bölümleri.....	30
2.1.3. Yazılış Tarihi ve Yeri	32
2.1.4. Yazılış Sebebi ve Hikayesi	32
2.1.5. Tercümede İzlenen Yol	34
2.2. Eserde Yer Alan Manzumelerin Özellikleri.....	36
2.2.1. Müellifi Belli Olan Manzumeler ve Özellikleri	36
2.2.2. Eserde Yer Alan Tarih Manzumeleri	43
2.2.3. Müellifi Belli Olan Tarih Manzumeleri	43
2.2.3.1. Manzume Sayısı Fazla Olan Şairler.....	44
2.2.3.2. Manzume Sayısı Az Olan Şairler.....	45
2.2.4. Anonim Tarih Manzumeleri	47
2.2.5. Bütün Tarih Manzumeleri	48
2.2.6. Manzumelerin Nazım Şekilleri.....	49

3. BÖLÜM

ESERDE YER ALAN MANZUM TANIKLAR VE MÜELLİFLERİ .53

3.1. Türkçe Tanıklar.....	53
3.1.1. Aşkî Mustafa Efendi.....	53
3.1.2. Yahya Nazîm	176
3.1.3. Bursalı İffet.....	179
3.1.4. Keçecizâde İzzet Molla	184
3.1.5. Şeyh Gâlib	224
3.1.6. Muhibbî	226
3.1.7. Sümbülzâde Vehbi	228
3.1.8. Ahmed Paşa.....	230
3.1.9. Haşmet.....	232
3.1.10. Arpaemînzâde Mustafâ Sâmi	236
3.1.11. Dursunzâde Abdullah Efendi	241
3.1.12. Tûrâbî	241
3.1.13. Mecdî.....	243
3.1.14. Misâlî.....	244
3.1.15. Kabûlî İbrahim Efendi.....	244
3.1.16. Şehzade Mustafa.....	245

3.1.17. Yenipazarlı Vâlî	246
3.1.18. Sa'î.....	247
3.1.19. Kesbî.....	248
3.1.20. Hafız Ahmed Paşa	250
3.1.21. Muradî	251
3.1.22. Beyânî Dede	252
3.1.23. Mahvî Efendi	253
3.1.24. Nisârî	254
3.1.25. Mezâkî	255
3.1.26. Şeyhzâde.....	255
3.1.27. İzârî Dede	256
3.1.28. Hayrî.....	256
3.1.29. Cevrî	258
3.1.30. İlhâmî.....	259
3.1.31. Adlî.....	265
3.1.32. Tîğî	266
3.1.33. Pertev Mehmed Sa'id Paşa	268
3.1.34. Zîver Efendi.....	278
3.1.35. Enderunlu Vâsîf.....	280
3.1.36. Leylâ Hanım	298
3.1.37. Recâî	299
3.1.38. Anonim Tanıklar	301
3.2. Arapça Tanıklar.....	500
3.2.1. Evs b. Hârise.....	500
3.2.2. Ebû Tâlip	501
3.2.3. Ebû Cehil.....	502
3.2.4. Sürâka b. Mâlik	503
3.2.5. Ebû Bekir Sıddık	504
3.2.6. Sırma b. Ebû Enes	506
3.2.7. Sa'd b. Mûaz.....	510
3.2.8. Hassân b. Sâbit	511
3.2.9. Kuteyle bt. Hâris.....	526
3.2.10. Ebû 'Azze Amr b. Abdullah el-Cumahi	527

3.2.11. Hamza b. Abdülmuttalib	529
3.2.12. Katâde b. en-Nu‘mân.....	530
3.2.13. Hind bt. Utbe	531
3.2.14. Hind bt. Üsâse	533
3.2.15. Ebû Süfyân b. Hâris.....	534
3.2.16. Ubeyde b. Hâris	536
3.2.17. Amr b. Abdüved	537
3.2.18. Ali b. Ebû Tâlib	537
3.2.19. Amra bt. Abdüved	541
3.2.20. Ebû Hüreyre	542
3.2.21. Abdullah b. Revâha	543
3.2.22. Cafer b. Ebû Tâlib	545
3.2.23. Kays b. el-Muhassir.....	546
3.2.24. Hârise b. Şerâhîl	547
3.2.25. Ebû Cendel b. Süheyl	548
3.2.26. Ka‘b b. Mâlik	549
3.2.27. Ömer b. Hattâb	554
3.2.28. Fâtıma bt. Muhammed	556
3.2.29. Ebû Züeyb el-Hüzeli.....	557
3.2.30. Seyyid Muhammed el-Ca‘fer	559
3.2.31. Safiyye bt. Abdülmuttalib	561
3.2.32. Abdullah b. Üneys	563
3.2.33. Ebü'l-Heysem Malik b. et-Teyyiha.....	564
3.2.34. Amr b. As	565
3.2.35. İbn Zî Merrân	567
3.2.36. Sevâd b. Kârib	568
3.2.37. Amr b. Sâlim	569
3.2.38. İbn Câbir.....	570
3.2.39. Âişe bt. Ebû Bekir	573
3.2.40. Şeyh Abdürrahim el-Ber’i	574
3.2.41. Hâfız b. Hacer.....	575
3.2.42. Ebu Vecze es-Sa‘di	576
3.2.43. İmam Mecdi	577

3.2.44. Ebu Maruf.....	577
3.2.45. Utbe b. el-Hubâb	579
3.2.46. Eymen b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gırnâtî.....	579
3.2.47. Habbâbe	580
3.2.48. Şeyh Cemaleddin el-Asâmî	581
3.2.49. Şeyh Ebû Abdullah el-Feyyûmî	582
3.2.50. el-Ferezdak	583
3.2.51. Şeyh Hasan el-Büruni.....	584
3.2.52. İbnül Arabi	584
3.2.53. Nasırüddin Ebü'l-Ferec el-Meragi	586
3.2.54. İbrahim el-Kîrâti.....	587
3.2.55. Ebû Temmâm	587
3.2.56. Şeyh Abdüsselam b. Yusuf.....	589
3.2.57. İbrahim b. Musa	590
3.2.58. Moğoltay	590
3.2.59. Urve b. Zübeyr	590
3.2.60. Yahya b. Urve.....	592
3.2.61. Amir b. Salih	593
3.2.62. Abdullah el-Ca'feri ve Ömer b. Abdullah b. Urve.....	593
3.2.63. Muhammet b. Abdullah el-Bekrî.....	595
3.2.64. Şurayh b. Hânî.....	595
3.2.65. Kuteyle	596
3.2.66. Humejd el-Emecî.....	597
3.2.67. Amr b. Numan	598
3.2.68. Hakîm el-Hazeri	598
3.2.69. İbn Herme	599
3.2.70. İbnü's-Sikkît.....	599
3.2.71. Seyyid Ahmed er-Rifai.....	600
3.2.72. Muhammed b. Ebi'l-Hisal	601
3.2.73. Ebu'l-Fadl el-Cevheri.....	602
3.2.74. Bedreddin ibn Cemâa	603
3.2.75. Abdullah el-Biskrî	603
3.2.76. İbnul Uleyf	606

3.2.77. Yavuz Sultan Selim	607
3.2.78. Ebüssuûd Efendi	608
3.2.79. Fazıl b. Serrac	611
3.2.80. Ka‘b b. Züheyr	611
3.2.81. Muhammed b. Ahmet el-Hıfzî	613
3.2.82. Anonim Tanıklar	614
3.3. Farsça Tanıklar	669
3.3.1. Hâlid el-Bağdâdî	669
3.3.2. Hâfız-ı Şirâzî	676
3.3.3. Hasan Kaşifi	676
3.3.4. Molla İdris	677
3.3.5. Muhibbî	678
3.3.6. Anonim Tanıklar	678
SONUÇ	697
KAYNAKÇA	701

KISALTMALAR

bk.	:	Bakınız
C.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
H.	:	Hicrî
M.	:	Milâdî
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfa sayısı
ve öte.	:	Ve ötekiler
yy.	:	Yüzyıl
t.y.	:	Tarih yok
b.y.	:	Baskı yeri yok
vb.	:	Ve benzeri
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
thk.	:	Tahkik
b.	:	İbn
bt.	:	Binti
ö.	:	Ölümü
s.a.s.	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
H.z.	:	Hazreti

TABLÖLAR

Tablo 2.1: Müellifi Belli Olan Manzumeler ve Özellikleri.....	37
Tablo 2.2: Manzume Sayısı Fazla Olan Şairler ve Manzume Özellikleri...	44
Tablo 2.3: Manzume Sayısı Az Olan Şairler ve Manzume Özellikleri.....	46
Tablo 2.4: Anonim Tarih Manzumeleri ve Özellikleri	47
Tablo 2.5: Bütün Tarih Manzumeleri ve Özellikleri.....	48
Tablo 2.6: Manzumelerin Nazım Şekilleri.....	51
Tablo 3.1: Aşkî Efendi'nin Eserde Yer Alan Tarih Manzumeleri	55
Tablo 3.2: Aşkî Efendinin Eserde Yer Alan Manzumeleri ve Vezinleri ...	58

GİRİŞ

Osmanlı padişahları, devletin kurulduğu günden son bulduğu güne kadar Mekke ve Medine için büyük fedakarlıklar yapmışlar, kutsal topraklar ile olan manevi bağlarını hiçbir zaman koparmamışlardır. Devletin ilk yıllarında bu fedakarlık ve yardım kısıtlı imkanlar dahilinde gerçekleşmiştir. Devletin yavaş yavaş imparatorluk hüviyetine bürünmesiyle ise kutsal topraklar için buyrulan ihsanlar ve ayrılan bütçeler giderek artmaya başlamıştır.

Osmanlı, Mekke ve Medine toprakları için en rahat hizmeti ise Sultan I. Selim yıllarından sonra yapmaya başlamıştır. Zira I. Selim, yapmış olduğu Mısır Seferi ile 1517 yılında Hicaz topraklarını ele geçirerek bu topraklar üzerinde söz sahibi olmuştur. Bu tarihten sonra gelen padişahlar, bu şehirler için bütçeden daha büyük paylar ayırmaya başlamış ve hizmetlerini hiçbir bürokratik engele takılmaksızın yerine getirebilmişlerdir. Aşkî'nin de eserinde bahsettiği gibi Osmanlı sultanları Kabe'nin tadilatıyla ilgilenmiş, Mekke ve Medine topraklarında birçok medrese, cami, aşevi inşa ettirmiş, hacca giden hacıların yollarını tadilattan geçirmiş ve güvenliklerini sağlamak için birçok önlem almış, Medine'de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mescidi için düzenli olarak bakım yaptırmışlardır.

Aşkî Efendi'nin ihsanlarına mazhar olduğu Sultan Abdülmecid de bu topraklar için birçok lütufta bulunmuş padişahlardan biridir. Medine'de bir medrese ve bir kütüphane inşa ettirmiş, bu kütüphaneye ciddi miktarda kitap bağışlamıştır. Bunun yanında Harem-i Şerif'e şamdanlar yollamış, Kabe'yi ve Mescid-i Haram'ı ciddi bir restorasyondan geçirmiş, Kabe'nin üstünde yer alan altın oluğu yenilemiş, Mescid-i Nebevi'yi tadilattan geçirmiş ve Mescid-i Saadet'e döşenmek üzere tuğlalar göndermiştir. Sultan Abdülmecid'in imparatorluğun belki de en zor yüzyılında devlet idare etmek zorunda kaldığı bir dönemde kutsal topraklar için verdiği bu mücadele, onun içerisindeki peygamber sevgisinin de tezahürlerinden biridir.

Sultan Abdülmecid'in Hz. Peygamber (s.a.s.)'e ve kutsal topraklara verdiği değerin önemli bir örneği de Aşkî Efendi'den istemiş olduğu tercümedir. Padişah, Aşkî'den alanında önemli bir eksiklik gördüğü Medine tarihi ile ilgili bir eser tercüme etmesini istemiştir. Şüphesiz Aşkî'nin uzun yıllar bu topraklarda bulunmuş olması, Abdülmecid'in ondan böyle bir istekte bulunmasının en önemli nedenidir.

Sultandan aldığı buyrukla Medine'ye dönen Aşkî Efendi birçok eser arasından Semhûdî'nin "Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Mustafâ" adlı eserini tercüme etmeye karar vermiş ve eserini "Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye" şeklinde isimlendirmiştir. Toplamda 3 ciltten oluşan eserin ilk 2 cildi "el-Vefâ"nın tercümesi olup son cildi ise Osmanlı Tarihi ile ilgilidir. Fakat Aşkî, son ciltte sıradan bir tarih anlatıcılığından ziyade Osmanlı padişahlarının kutsal topraklar için bulunduğu hizmetlere daha çok eğilmiştir. Bunun yanında birçok manzumeyi eserine nakletmiştir. Bu manzumeler hem kendinin hem de çeşitli divan şairlerine ait manzumelerdir.

Eserin sahip olduğu bu özellikler, müslüman olan ve zamanında Osmanlı'ya mensup bir millet olarak bizim açımızdan değerini daha iyi ortaya koymaktadır. Uzun yıllar elimizde olan bu toprakların tarihi için kaleme alınmış eser, hem dini tarihimizi daha yakından tanımayı hem de dönemin devlet büyükleri ve padişahlarının dini değerlere verdiği hürmeti daha iyi anlamamıza olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda Aşkî Efendi'nin de belirttiği üzere bu zamana kadar Osmanlı devlet büyüklerinin Medine için buyurdıkları hizmetlere yeterince yer ayrılmaması ve Medine Tarihi'nin 3. cildinde özellikle bu konuya değinilmesi, eserin Türk İslam tarihi açısından değerini daha da yukarılara çıkarmaktadır.

Medine Tarihi'nin sahip olduğu değer sadece tarihi açıdan sınırlı değildir. Aşkî Efendi'nin eserinde oldukça fazla manzumeye yer vermesi, onu Türk edebiyatı için de oldukça kıymetli bir kaynak haline getirmiştir. Aktarılan bu manzumelerin kiminin müellifi belli kiminin ise belli değildir. Şair, müellifi belli Türkçe tanık olarak en çok kendi manzumelerine yer vermiştir. Kendisinden sonra gelen şair ise Keçecizâde İzzet Molla olmuştur. İzzet'i, Enderunlu Vâsıf ve Pertev Mehmed Said Paşa takip

etmektedir. Bahsi edilen bu şairlerin aktarılan manzumelerinin en büyük özelliği ise çok büyük bir kısmının tarih manzumesi olması ve II. Mahmud dönemine, sultanın buyurduğu ihsanlar karşılığında yazılmış olmalarıdır. Şairin, Sultan II. Mahmud'a bu denli yer vermesinin nedeni kesin olarak bilinmemektedir. Fakat padişahın, kendi döneminde Vahhabilerle olan mücadelesi ve onlar karşısında kazandığı zaferler, Aşkî'nin kendisine fazlaca yer verdiğini düşündürmektedir. Zira eserin üçüncü cildinde şair, Vahhabi isyanından oldukça uzun bahsetmekte ve onların kutsal topraklarda gerek halka karşı gerek Hz. Peygamber (s.a.s.)'e karşı yaptığı zalimlikleri lanetleyerek anlatmaktadır.

Aşkî'nin sahip olduğu Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Mekke-Medine sevgisi, Hicaz bölgesini bu illetten kurtaran II. Mahmud'a karşı farklı bir sempati duymasına sebebiyet vermiş olabilir. Bundan dolayıdır ki "Medine Tarihi"ni yazmasına vesile olan ve buyurduğu ihsanlardan dolayı büyük bir teveccüh duyduğu Sultan Abdülmecid'den sonra en çok kendisine destek vermiş, sultanın neredeyse buyurduğu her ihsan için ayrı ayrı düşülen tarih manzumelerini eserine nakletmiştir. İzzet, Vâsıf ve Pertev Efendi'nin de sultanın pek çok lütfuna tarih düşürmüş olmaları, eserde kendilerine daha çok yer verilmesine neden olmuş olabilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada Aşkî Efendi'nin Medine Tarihi'ne naklettiği bu manzumeler tespit edilmiş ve Türkçe olanlar ayrı, Arapça olanlar ayrı, Farsça olanlar ise ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Toplanan bu manzumeler I. ciltten III. cilde kadar sırası ile dizilmiş ve manzumenin anlatılan konu ile bağlantısı ortaya konmuştur. Şairin, müellifinin kim olduğunu söylediği manzumeleri yahut aktarılmış manzumede mahlası geçen şairleri, ayrı bir başlık altında toplayarak şairlerinin hayatları ve sanat anlayışlarına değinilmiş, manzumesine hangi olay sonrasında yer verildiği tespit edilmiştir. Aşkî Efendi'nin aktardığı manzumenin kime ait olduğunu söylemediği ve aktarılan manzumede mahlas geçmeyen manzumeleri, anonim tanık olarak değerlendirilip ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Aynı metot, eserde yer alan Arapça ve Farsça manzumeler için de uygulanmıştır.

1. BÖLÜM

AŞKÎ MUSTAFA EFENDİ

1.1. Yaşadığı Dönem

Yüzyıllar boyunca büyük mücadelelere girip büyük zaferler kazanan Osmanlı İmparatorluğu için 1699 yılında imzaladığı Karlofça Antlaşması bir dönüm noktasıdır. “Bu antlaşma Türk devletinin çöküşünün başlangıcı olmuştur.”¹ Giderek zayıflayan devlet otoritesinin en sarsıntılı dönemi ise 19. yüzyılda yaşanmıştır. Özellikle 18. yüzyılın sonunda gerçekleşen Fransız devrimi ulus devlet anlayışının yaygınlaşmasına, yine bu dönemlerde gerçekleşen sanayi devrimi ise Avrupa ile olan gelişmişlik düzeyinin daha da açılmasına sebebiyet vermiştir. Artan milliyetçilikle beraber bu dönemde Mısır, Besarabya, Sırbistan, Yunanistan, Abhazya ve Mingrelya, Eflak ve Boğdan, Bosna-Hersek, Bulgaristan gibi milletler bağımsızlığını kazanmış, Osmanlı ise bu toprakları kaybetmişti. “Bu, Osmanlı Devleti için büyük bir kayıptı, zira bu eyaletler en zengin, en verimli, en ilerlemiş ve nüfusu en yüksek olan yerlerdi.”²

Osmanlı İmparatorluğu, toprak kayıplarını azaltmak ve teknoloji, askeri, eğitim gibi alanlarda Avrupa’ya yetişebilmek için çeşitli fikir akımlarına ve ıslahatlara başvurmuş, yeniliği arar hale gelmiştir. Bu bağlamda Yeniçeri Ocağı kaldırılmış yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye kurulmuş, Tanzimat ve Islahat fermanları ilan edilmiş, bir Osmanlı padişahı (Abdülaziz) Avrupa’ya ilk defa ziyaret düzenlemiş, Kanun-i Esasi hazırlanmış ve I. Meşrutiyet ilan edilerek parlamenter sisteme geçilmiştir. Meşrutiyetle beraber Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez meşruti bir hükümdar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Fakat tüm bu köklü değişiklikler yedi farklı padişahın tahta çıktığı 19. yüzyılda kötü gidişe engel olamamıştır.

---

¹ J. Von Hammer, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2007, ss. 575.

² Suraiya Faroqhi ve öte., *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. 2, çev. Ayşe Berktaş, Süphan Andıç, Serdar Alper, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006, ss. 892.

“Siyasi alanda son derece çalkantılı geçen yüzyıl, edebi anlamda geçen asırlardan pek farklı değildir.”³ Son büyük temsilcilerini bir önceki yüzyılda Nedim ve Şeyh Galib ile veren divan şiiri bu dönemde etkisini iyice kaybetmeye başlamıştır. “Artık bu isimleri aşabilecek değil, onlara yaklaşılabilecek seviyede bile şair yoktur.”⁴ “18. yüzyılda Nedim (ö. 1730) ile başlayan mahallilik bu dönemde yaygınlaşır ve bayağılaşır.”⁵ Nedim’deki bu zarif tarz 19. yüzyıl şairlerinde daha kaba ve estetikten yoksun bir hale gelmiştir. Muhteva bakımından divan şiirinin sıkı sıkıya bağlı olduğu kurallar yıkılmaya başlanmış, bu tarzı devam ettirme gayreti içinde olan şairler de taklitten öteye geçememişlerdir.

19. yüzyıl edebiyatında gerçekleşen gelişmelerin dönemin siyasi hayatıyla paralellik gösterdiği de söylenebilir. Modernleşme çabaları kendini edebî sahada da hissettirmiş ve bunun öncüsü de Şinâsi olmuştur. Şinâsi’nin açtığı bu yolda Nâmık Kemal ve Ziya Paşa da sahip oldukları benzer siyasi görüş çerçevesinde bir araya gelmişlerdir. Avrupa’da meydana gelen özgürlük ortamını ve Avrupaî fikirleri Türk toplumuna aktarma düşüncesi, edebi dünyalarının kaynağı olmuştur. Bundan dolayı yeni edebiyat türlerini denemişler, siyasi ve sosyal konuları temel almışlardır. Bunu yaparken asıl amaçları halka ulaşmak olduğu için edebiyatta dil bakımından sadeleşme yoluna gitmişlerdir. Edebî alandaki tüm bu yenileşme hareketleri klasik edebiyattan biraz daha uzaklaşmaya, ondan daha hızlı kopmaya sebebiyet vermiştir. Fakat bu kopuş bir anda gerçekleşmemiş belli bir zamana yayılarak oluşmuştur. Öyle ki yeniliğin ilk temsilcileri de belli bir süre eski şiirin nazım şekillerini, tekniklerini kullanarak şiirlerini kaleme almışlardır. Eski ile yeni arasında bocalanmaya başlayan bu yüzyılda edebiyat da yeni bir arayış içerisine girmiştir.

---

³Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013, ss. 89.

⁴M. Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013, ss. 54.

⁵İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013, ss. 451.

1.2. Hayatı

Aşki Efendi'nin hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu zamana kadar elde edilen bilgiler ise şairin manzumelerini yok olmaktan kurtaran Mehmed Salih b. Mehmed Emin'in "Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif"⁶ adlı külliyyatının başında Aşkî Efendi hakkında anlattıkları, Aşkî'nin Medine Tarihi'nin "Sebeb-i Tercüme-i in Kitâb-ı Müsteţâb" başlığı altında verdiği bilgiler ve son yıllarda yapılan bazı çalışmalar neticesinde Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yer almaktadır.⁷

Bu bilgilerin yanında üzerinde çalıştığımız Medine Tarihi'nin II. cildinde Aşkî Efendi'nin Mekke ve Medine'de başından geçen bazı olayları da aktarmış olduğunu gördük. Bu anlatılar neticesinde Medine yolculuğunu, Medine'de konaklama hikayesini, burada dünyaya gelen oğlunu ve başından geçen bazı hastalıkları da gün yüzüne çıkarmış olduk. Fakat şairin hayatı hakkındaki en önemli bilgiler hâlâ eserin I. cildinde aktarmış olduklarıdır. Bu aktarım neticesinde eğitim hayatı, seyahatleri, tanıştığı şahsiyetler, kitabı yazma sebebi gibi birçok bilgiyi edinebilmekteyiz. Sırası ile önce "Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif"deki bilgileri, daha sonra şairin Medine Tarihi'nin I. cildinde "Sebeb-i Tercüme-i in Kitâb-ı Müsteţâb" başlığı altında anlattıkları ve son olarak eserin II. cildinde yer verdiği bilgileri aktaracağız.

Aşkî'nin eserlerinin günümüze kadar ulaşmasında büyük emeği olan Mehmed Salih Efendi, Aşkî ile Mekke'de tanışmıştır. Aşki Efendi, "Medine-i rahmet define tarafından berây-ı tebdîl-i hevâ"⁸ için Mekke'ye gelmiştir. Salih Efendi, Aşki'nin "tesvîdât-ı evrâkda kalmış"⁹ olan manzumelerini "evrâk-ı perişândan cem' ü tertîb-i divân olması münâsıb"¹⁰

---

⁶Üç farklı nüshası bulunan külliyyat ile ilgili daha geniş bilgi "Eserleri" başlığı altında verilecektir.

⁷Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yer alan bilgiler için bk.: Mehmet Şamil Baş, *Aşkî Mustafa Efendi'nin Vahdet-nâme Mesnevisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.

⁸*Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif*, Süleymaniye Kütüphanesi, no. 3934, varak 2a.

⁹*Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif*, varak 2a.

¹⁰*Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif*, varak 2a.

görmüş ve şairden aldığı izinle manzumeleri temize çekmiş, yok olmaktan kurtarmıştır.

Aşki'nin Mekke ve Medine'de yirmi yıldan fazla kaldığını söyleyen Mehmed Salih Efendi ayrıca “tarîk-i ‘aliyyeden tarîk-i nakşibendiye sülûk ü teslîk-i tarîk-i mevleviyede meşreb ‘âlileri”¹¹ ifadesiyle meşreben Mevlevi olduğunu söylemiş ve “Mekke-i Mükerrerme vü Medine-i Münevvere”de de meşâyih-i mevleviyeden ‘ad olunur”¹² diyerek döneminin tanınan şeyhlerinden biri olduğunu belirtmiştir.

Aşkî Efendi, Medine Tarihi’nde nisbesini Aşkî Mustafa b. Ömer el-Kilisi olarak vermiştir. Nisbesinden de anlaşılacağı üzere Kilis’te doğan şair, memleketinden “berāy-ı tahşîl-i ‘ulûm eḥādîs-i nebevi”¹³ için ayrılıp Mısır’a, Cami’ül-ezher’e gitmiş ve burada faydalı ilimler görmüştür. Mısır’da geçen bu yılların ardından

*“sû-yı miğfer-tırāza murğ-ı şevk ü heves pervāza āgāz
edib kafes-i tende rūḥ-ı murğ-ı ankā pür-ıztırāb kâf-ı
kerāmete perr ü bālîn güşāde vü ‘aşk-ı muḥabbet ile
andalīb-i dîl-i nā-tüvanem şeb ü rûz feryāda yüz tutup”¹⁴*

Arzū-yı maskat-ı re’s-i Rasûl eyler gönül

Yüz sürüp a’tāb-ı Bābu’llāha şevkile vüşül¹⁵

diyerek Mekke’ye olan özleminden bahsetmiş ve Mekke-i Mükerrerme’ye varmıştır. 15 yıl Mekke’de kalan şair, bu zaman zarfında faydalı ilimler ile meşgul olmaya devam etmiştir.

Aşki bu meşguliyet sırasında bazı “ulemā-i kirām ü aḥbāb-ı zevi’l-i ihtirām ḥazratları ol esnāda fakîr-i bî-nevāyî tarîk-i tehhüle sevk”¹⁶ ettiğini, evlenmenin dinin yarısı olduğunun belirtildiği, bundan dolayı da bu durumu ister istemez kabul ederek evlendiğini söyler. Bu evlilikten çocukları da olan

¹¹Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif, varak 2a.

¹²Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif, varak 2b.

¹³Ta’tirü Ercâi’d-Devleti’l-Mecîdiyye bi-Tîbi Aḥbâri Beledi Hayri’l-Beriyye, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, no. 1488-1490, c. 1, varak 3b; Eser, “Medine Tarihi” olarak meşhur olduğu bundan sonraki dipnotlarda “Medine Tarihi”; no. 1488’den “c. 1”, no. 1489’dan “c. 2”, no. 1490’dan ise “c. 3” şeklinde bahsedilecektir.

¹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 3b.

¹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 3b.

¹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

şairin “kılllet-i kesb-i nevāl ü esīr-i kayd-ı meāş ü perīşān-hal”¹⁷ ifadesiyle geçim sıkıntısına düştüğü anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.)’e olan özleminden de dolayı eşi ve çocuklarıyla daha refah bir hayat sürebilmek adına Mekke-i Mükerreme’den Medine-i Münevvere’ye yola çıkmıştır. Yolculuk sırasında

Na’tün itmişür beyān bā-naşş Kur’ān-ı mübīn

Vaşf-ı şānunda didi Haqq rahmeten li’l-‘ālemīn

Dergeh-i Mevlāda red olmaz sözün bu ‘ācizi

Kıl şerefyāb-ı şefā‘at yā Şefi‘u’l-müznibin¹⁸

diyerek Medine’ye varmıştır. İlk olarak Hz. Peygamber (s.a.s.)’i ziyaret etmiş ve ömrünün sonuna kadar onunla komşu olmayı dilemiştir. Ardından ise Buhârî-i Şerif ve Mesnevî-yi Münif dersleri vermekle zamanını geçirmiştir. Fakat Aşki “her bir ‘aşrın Mūsā-meşrepleri bir Fir‘avn’dan vâreste olmayup fakîre dahî erbāb-ı hased ifk ü bühtān baş gösterib”¹⁹ diyerek bu zaman zarfında huzurlu olmadığını, çeşitli sıkıntılarla karşılaştığını, karşılığı olmayan suçlarla zan altında bırakıldığından bahsetmiştir. Tüm bunlara “Men sabera al’lavaiha zamentü cehü’l cennete” hadis-i şerifince sabrettiğini ve feleğin bir gün mutlaka bunun karşılığını vereceğini dile getirmiştir.

Aşki “keşīde-i silk-i nazm ü nesri letāif olan cevāhir-i girānbahāyı kankı şāhib-i servetin pīşgāh-ı celālet-penāhına nisār ü şad-hezār zımn-i eşār ile zār-ı pür-iftikārımı eş‘ār eylesem”²⁰ ifadesiyle içinde bulunduğu tüm bu sıkıntıları nüfuzlu şahsiyetlere yazdığı nazım ve nesirlerle ifade etse de “bu belde-i fāhire ehl-i münāsıbları istihsānı ihsāna bedel eyledikleri”²¹nden dolayı herhangi bir karşılık bulamamıştır.

---

¹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

¹⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

¹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

²⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

²¹Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

Aşkî Efendi “illet-i kılletin def’i ne tarîk ile vücûdpezîr olur deyü mütefekkir iken”²²

Izdırari gama düşmekten ise

İhtiyâr-ı sefer etmek yegdir

Yâri agyâr ile görmekten ise

Yıkılıb bir yana gitmek yegdir²³

kıtası sürekli aklını meşgul eder olmuştur. Bazı yakın dostları ile de içinde bulunduğu durumunu konuşmuş, onlar da bu sıkıntılardan kurtulmanın yolunu gurbete çıkmakta bulmuşlardır. Aşki, bu durumu önce reddetse de “zirâ müddet-i ‘ömründe ol belde-i mu‘azzamayı görmedikten başka bir pâdişâh-ı zill-i İlâh’ı âlem-penâh hazretlerinin cemâl-i şehriyârlarının rüyetiyle şerefyâb olmayıb ü bu taatten mahrûm”²⁴

‘İbâdetdür cemâl-i pād-şâh görmek insâna

Müeyesser eyle ya Râbb ben de görem bir dâne²⁵

düşüncesiyle İstanbul’a gitmeyi kabul etmiştir. Kilisli olan şair bu zamana kadar İstanbul’a gitmemiş ve padişahla görüşmemiş olduğunu da bu ifadelerle ortaya koymuştur.

Aşkî “âsîtane-i saâdet-nişâna azîm olmak südde-i seniyye-i Nebeviyye’ye ‘arz ü ruḥsat-ı ‘aliyye”²⁶ için Hz. Peygamber (s.a.s.)’e gitmiştir. Bir yandan da İstanbul’da ne ile geçineceğini, orada kimsesinin olmadığını ve garip kalacağını düşünerek gözyaşı dökmüştür. Bu sırada “âsîtane tarafına ‘âzim ol ve Musallî Nuri Mustafa Paşa’ya mihmân olursun”²⁷ avazesinin üç defa zuhur ettiğini söylemiş ve bundan dolayı da ertesi gün derhal sefer tedarîğine başlamıştır.

Aşkî Efendi H. 1257/M. 1841 yılı Safer ayının on ikinci günü Hz. Peygamber (s.a.s.)’e veda edip yola çıkmış ve dört günde Yenbû limanına

---

²²Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

²³Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

²⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

²⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

²⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 5b.

²⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 5b.

varmıştır. Oradan da Mısır'a gitmek için gemi ile yola çıkmış fakat iki günlük bir fırtınaya düşmenin neticesinde gemi tekrar Yenb'ya geri dönmüştür. Kendini dünyaya yeni gelmiş gibi hissederek şair, bu sefer karayoluyla yola çıkmış ve elli gün sonra Mısır'a varmıştır. Burada çeşitli ziyaretgahları ziyaret etmiş daha sonra da Nil yoluyla İskenderiye'ye geçmiştir. İstanbul'a gitmek için "be-tekrar elem-i deryā dern-ı fakīrānemi perīřān edip yelken sefāyinine suvāre ařlā cesāreti"²⁸ olmayan şair, alternatif yollar aramış ve kendisine buharla çalışan vapur isimli bir vasıta tavsiye edilmiştir. Vapurla yolculuğu kabul etse de ona binecek kadar parası bulunmamaktadır.

Bu sıkıntılarla beraber "ehl-i kbrdan istiřāre etmek üzere"²⁹ Buhārī hazretlerinin mezarına gidip ondan yardım talep etmiştir. Daha sonra Serezli Ahmet Bey ile buluşan şair kendisine büyük bir iltifat gösterdiğinden bahseder. Ahmet Bey, Ařkī'ye "Devletl Saīd Mhib Efendi hāzretleri ecille-i ricāl-i devlet-i aliyyeden olup teřrīfinizi gş edib cenābınız ile mlākāt"³⁰ etmek istediğini bildirmiştir. Teklifi kabul eden şair Muhīb Efendi'nin konağına vardığında kendisine yine büyük bir iltifatla muamele edilmiştir. Muhīb Efendi, Ařkī'ye İstanbul'a beraber yolculuk etmeyi teklif etmiş Ařkī de bu teklifi kabul etmiştir.

Bu ziyaretin ertesi gününde Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, Ařkī'nin üç kuruşunun üzerine üç kese akçe ihsan buyurmuştur. Akabinde "Muhīb Efendi hāzretlerine şaraf-ı eşref-i mlkāneden müsteşarlık rütbesi zhr"³¹ edilmiş, Muhīb Efendi de bu duruma çok sevinmiştir. Bu yükselişi Ařkī'nin ayağının uğurlu gelmesine bağlayan Muhīb Efendi, şaire olan ihsanlarını gün geçtikçe daha da artırmıştır.

Üç gün sonra yola çıkan Ařkī ve Muhīb Efendi dört gün sonra İstanbul'a varmışlardır. İstanbul'a vardıklarında kendilerini bir mekana hapsedtiklerini ve karantinaya alındıklarını söyleyen şair, "kāzāya rızādan

---

²⁸*Medine Tarihi*, c. 1, varak 6a.

²⁹*Medine Tarihi*, c. 1, varak 6a.

³⁰*Medine Tarihi*, c. 1, varak 6a.

³¹*Medine Tarihi*, c. 1, varak 6b.

ğayrı eshel-i ʔarık-i necāt olmayıp”³² buna da sabretmiştir. Bu esnada bazı dostları Aşkî’yi evlerine davet etmişlerdir. Aşkî ise Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Medine-i Münevvere’ye teşriflerinde Eyyüb Ensârî hazretlerine misafir olduğunu, kendisinin de bundan dolayı ilk olarak Eyyüb Ensârî’ye misafir olacağını ve orada gerçekleşecek olaylara göre kendisine neresi işaret edilirse oraya gideceğini söylemiştir.

Yirmi bir günlük karantinanın ardından “bir rûz-ı cum‘a ondan azād”³³ olan şairin, ilk işi bir kayığa binip Eyyüb Ensârî’nin mezarına gitmek olmuştur. Ona misafir olduğunu dile getirmiş, duada bulunmuş ve “hâl-i şikeste balım mû-be-mû huzûr-ı aqdeslerine arz”³⁴ ederek içinde bulunduğu hali anlatmıştır. Ardından Cuma namazını kılan Aşkî, cami çıkışında değerli bir zatla karşılaşır ve o zat kendisine “Buyurun” der. Bu hitap karşısında Aşkî Efendi “Ne mekana?” diye sorar. Bu esnada arkadan bir el kendisine dokunmuş, o da “Bu kimdir” diye arkasını dönmüştür. Kendisine dokunan zat “Memur olduğun mekana” diyerek gitmiştir. Bu olay üzerine Aşkî kendisini buyur eden zata dönmüş ve bu kimdir diye sormuştur. O zat da “Mahmut adında bir zattır” diyerek cevap vermiştir. Daha sonra buldukları yerden bir kayığa binip gidecekleri yere yola koyulmuşlardır. Bu esnada Aşkî “gideceğimiz zat kimdir” diye merak ederek sormuş ve “sâbık sır kâtibi ve hâlâ ser-‘asker-i şehriyârî Nûri Mustafa Paşa hazretleridir”³⁵ cevabını almıştır. Aşkî aldığı bu cevap karşısında her ne kadar sevinmiş olsa da kendini “fakîr âdâb-ı vüzerâdan bî-behre ve resm-i âyîn-i âşîfânenen cahil”³⁶ gördüğü için bazı çekincelere girmiştir.

Nuri Mustafa Paşa o gece Aşkî’yi yalısında kabul etmiş ve şeriat, tarikat gibi konularda birkaç saat sohbet etmişlerdir. Ertesi gün ise şeyhi olan Beşiktaş Mevlevîhânesi’nin post-nişîni Abdülkadir hazretlerini ziyaret için yola çıkmıştır. Tekkeye vardığında mukabele okunduğunu görür ve bir köşeye oturur. Bu sırada yanına gelen bir şahıs “ism-i şerîfiniz nedür ü

---

³²Medine Tarihi, c. 1, varak 6b.

³³Medine Tarihi, c. 1, varak 7a.

³⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 7a.

³⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 7a.

³⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 7a.

hangi belde-i t̄ahirede m̄ucāvirsiz ü burada hangi zātın hāne-i devletlerinde mihmānsınız”³⁷ diye sorular sormuştur. Soruları cevaplayan Aşki daha sonra bu tanımadığı zatın neden böyle sorular sorduğunu düşünmüş ve o zatı bir daha da dergahta görmemiştir. Mukabele bitiminde şeyhi ile hasret gideren Aşki daha sonra tekrar Nuri Mustafa Paşa’nın yalısına dönmüş ve yaşanan olayları ona anlatmıştır. Durumu anlayan Mustafa Paşa, dergahta Abdülmecid’e ait bir bölümün olduğunu ve kendisine sorular soran şahsın da Abdülmecid tarafından gönderilen bir zat olduğu söyler.

Aşkî, bu olay üzerine Nuri Mustafa Paşa ile birlikte Sultan Abdülmecid’in cuma selamlığı için Beylerbeyi Cami’sine gider. Namazdan sonra selamlık sırasında Sultan Abdülmecid, Nuri Mustafa Paşa’yı görür ve ona Aşkî’nin “ehl-i ‘ıyālî için ceyb-i hümāyunundan üç bin kuruş ihsān-ı şāhāne vü ol tarafa gider bir zāt ile irsāl buyurmalarını ferman”³⁸ buyurmuştur. Ailesine gönderilen bu paranın haricinde kendine de üç yüz kuruş verildiğini, bunların haricinde daha nice nimetlerle iltifat olunduğunu belirtmiştir.

Sultan Abdülmecid kendisine Medine ile ilgili bir tarih tercüme etmesini de istemiş ve bunun için de ayrıca lütuflarda bulunmuştur. Aşkî bir süre daha İstanbul’da kaldıktan sonra bir gemi ile Medine’ye geri döner. H. 1257/M. 1841 haccını Mekke’de gerçekleştirdikten sonra Medine’ye ailesinin yanına gider ve tercüme için hazırlıklara başlar.

Aşkî, sultanı görmesinden dolayı duyduğu memnuniyeti, çıktığı bu gurbet yolculuğunun amacına ulaştığını ve gönlünün refaha kavuştuğunu Sultan Abdülmecid’e yazdığı bir manzume ile dile getirmiştir.

Aşkî Efendi bunların haricinde eserinin ikinci cildinde, Resulullah (s.a.s.)’ın kabrinde edilen duaların gerçekleştiği hususunun anlatıldığı bölümde hayatı hakkında kısa bir bölüm aktarmıştır. Birçok zatın olduğu gibi Semhûdî’nin de isteklerinin gerçekleştiğini örneklerle anlatmıştır. Aşkî, kendisinin de çeşitli arzulara bulunduğunu ve bunların kendisine ihsan edildiğini söylemiştir. Kendisi gibi bir asi kulun bile dilekleri gerçekleşiyorsa diğer müminlerin de arzularının kabul olacağını söylemiş ve

---

³⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 8a.

³⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 8a.

kendi başından geçenleri anlatarak Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin faziletlerini ortaya koymuştur. Bu arzularını anlatmadan evvel Mekke'den Medine'ye yapmış olduğu yolculuğa değinmiştir.

Aşki Efendi “yigirmi seneden mütecāviz Mekke-i Mükerreme'de mücāvır”³⁹ olduğunu aktarmıştır. Bu süre zarfında ise Resulullah (s.a.s.)'a büyük bir hasret duyduğunu ve bu ziyarete çok hevesli olduğunu belirtmiştir. H. 1240/M. 1824 yılında ise bu ziyaret için çalışmaya başladığını ve “altmış riyāl tedārik”⁴⁰ ettiğini söylemiştir. Birikiminden sonra şeyhi Ömer Abdürresul Efendi'nin yanına gitmiş ve ona durumunu arz etmiştir. Kendisinden ruhsat bekleyip amacına ulaşmıştır. Neticesinde eşini ve çocuklarını alarak Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye yola çıkmıştır.

Aheste aheste yola revan olmuşlardır. Medine'ye yaklaştıklarında “tavus-ı cinān-āsā kubb-e-i Ḥadrā-yı sa'ādet”⁴¹i görmüş ve onun Resulullah (s.a.s.)'ın nuru ile ışıldadığına tanık olduğunu bildirmiştir. Şair, bu manzara karşısında hemen şükür secdesi eda etmiş ve o anki haz ile bu manzumeyi söylediğini aktarmıştır.

Yakın geldikçe kūy-ı Muşafa'dan hoş şabā geldi
Getürdi bū-yı müşkin dil-i mu'aṭtar can-fezā geldi
'Acayip teşne virdi bu nesīm-i şubḥ dāmenüñe
Meger cānān elüñden nev-ḥaberle āšnā geldi
Cerāḥat-ı derūnum şöyle teskīn oldı bir anda
Ġubar-ı maḫdem-i ḥāk-i 'abīrūñden devā geldi
Li' ömrüke taḥtı şāhı şehsüvār-ı 'arşa-i levlāk
Emin-i *lima* 'Allah maḥrem-i esrār-ı mā geldi
Görindi kubb-e-i nūr-ı mücessem efs-er-i 'arşuñ
Şi'ār-ı dīde-i ma'lül-i 'işyāna devā geldi
Yüz urdı secde-i şükrāna 'aşı biñ tazarru'la

³⁹*Medine Tarihi*, c. 2, varak 344b.

⁴⁰*Medine Tarihi*, c. 2, varak 344b.

⁴¹*Medine Tarihi*, c. 2, varak 344b.

Şefâ‘at yâ Resûlallâh kapuña pür-ğağa geldi
Aman reddetme setr it dâmen-i ‘affuñla ‘isyânum
Kapuña bende-i mücrim haķır-i ‘Aşķiyâ geldi⁴²

Resulullah (s.a.s.)’a olan bu yakınlığından dolayı bu zamana kadar ki günahlarından büyük pişmanlık duyduğunu ve feryat edip gözyaşı döktüğünü belirtmiştir. Pişman olduğu günahlardan Allah (c.c.)’ın affını beklediğini ve bu nazım üzere istiğfar ettiğini söylemiştir.

Yâ Rabb-ı Raḥman estağfirullah
Çok bende ‘isyân estağfirullah
Uydum hevâya düşdüm belâya
Cümle ḥaḡaya estağfirullah
İtdüm günâhı ben yâ ilâhi
Rûyum siyâhî estağfirullah
Nef ile şeyḡan yoldan çıkararı
Oldum peşimân estağfirullah
Kapuñda ġufrarı tecdîd-i imân
Didüm hezârân estağfirullah
Ağlayı geldim yüz yere urdüm
N’etdümse itdüm estağfirullah
‘Afvit ‘itâbı kıaldur hicâbı
Raḡmetüñ bâbı estağfirullah
‘Aşķî perişarı ḡaşılı ḡayrarı
Virdi be-her an estağfirullah⁴³

Aşķî Efendi, birlikte gittiği kafilesi ile Medine’ye yarım saat uzaklığa kadar gelmiş ve “Mufrih” isimli bir dağa doğru tırmanmışlardır. Buradan Resulullah (s.a.s.)’ın künbed-i Hadra’sını ve onu çevreleyip nurlar saçarı dört minaresini görmüşlerdir. Sahip oldukları özlem neticesinde bütün kabile tek bir ağızdan ağlayıp feryat etmişlerdir. Her biri bu his neticesinde

⁴²Medine Tarihi, c. 2, varak 344b.

⁴³Medine Tarihi, c. 2, varak 345a.

“huffaş-ı âfitâb-ı dîde gibi zemîne dökülüp ol bahâr-sitân vişâlinde gubâr-ı seyl-âb-zede vâri”⁴⁴ haline gelmiş ve Medine’ye giriş yapmışlardır. Kimisi salavat getirmiş kimisi ise şükretmiştir. Aşki Efendi de bu naati söylemiştir.

Cemi‘ ‘âleme sen mihibânsın yâ Resûlallâh
‘Uşât-ı ümmete rahmet-feşânsın yâ Resûlallâh
Harîm-i mahrem genc-i nihânsın yâ Resûlallâh
İmâm-ı enbiyâ fahr-ı cihânsın yâ Resûlallâh
Hele Kıtımîr ki kehf-i imânsın yâ Resûlallâh
Terahhum kıl efendim ‘aşkıñ ile çeşm-i nem-nâke
Vişâl-i merhemiñ irgür habîbim sîne-i çâke
Seniñ şevkiñle geldim yüz sürüp hep har u hâşâke
Gül ü sünbül gelürdi her biri bu rûy-ı nâ-pâke
Şefâ‘at kıl şefî‘-i müznibinsin yâ Resûlallâh
Huzûr-ı aqdesiñde şöyle feryâd eyleyem ben kim
Bu nefsi şum elinden ah u pür-dâd eyleyem ben kim
Garîk-i bahr-ı ‘işyân oldıgım yâd eyleyem ben kim
Şu deñlü girye-i efgân-ı mu‘tâd eyleyem ben kim
Feleklerde melekler hep uşansın yâ Resûlallâh
Seniñ deryâ-yı feyz-i rahmetiñ cüş eylese yek-bâr
Hezârân ben gibi micrimleri ‘afv eyler ol settâr
Günâhımdan şikâyet eylemem ümmîd-i ‘afvuñ var
Velikin teşne-i dil âb-ı zülâl-i vuşlat-ı dîdâr
İriş billâh cân-ı ‘âşıkânsın yâ Resûlallâh
Semend-i ‘aşk ile bir demde *velleyl-i izâ yağşâ*
Vişâl-i vahdete mâhrem-i şuhûd *kurb-ı ev ednâ*
Saña mahşûş bir ma‘nâ-yı bisât-ı da‘vet-i kübrâ
Bu ‘Aşkî-i dermendiñ intizâr-ı da‘vetiñ hâlâ
O bezm-i hâşa irgür kim ‘ayansın yâ Resûlallâh
Muhaşşal mânend-i sâye-i bî-cân-ı rûy-ı mâl⁴⁵

⁴⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 345b.

Aşki Efendi, Medine’de “ziyāret bir aḥbābīñ ḥānesine nāzil olup”⁴⁶ üç gün boyunca burada kalmış ve cebinde ise neredeyse hiç parası kalmamıştır. Bu durum karşısında utanmaya başlayan şair, Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine giderek ona halini arz etmiştir. Resulullah (s.a.s.)’a halini arz ettikten sonra ise tekrar arkadaşının evine dönmüştür. Bu sırada eve bir zat gelmiş ve şairin kalacak yerinin olup olmadığını sormuştur. Şairin kendi kalacak bir yerinin olmadığını duyunca Medine’nin muhtesibini huzuruna çağırması ve müsasip bir hanenin olup olmadığını sormuştur. Muhtesib ise uygun bir evin olduğunu ve kirasının yıllık bin kuruş olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine o zat “git miftāḥı getir”⁴⁷ buyurmuştur. Anahtar geldikten sonra eşyaların taşınması için hamallar tutmuş ve yıllık kirasını da kendi ödemiştir. Aşki Efendi, bu olayların zuhur etme nedenini ise Resulullah (s.a.s.)’a gidip ona ettiği dua sayesinde olduğunu belirtmiştir.

Aşki Efendi, Medine’ye geldikten birkaç ay sonra “‘illet-i ḥummāya mübtelā olup çend māh”⁴⁸ yatak döşek yatmak zorunda kalmıştır. Bu hastalıklı hal ile hava değişikliği olması için bir bostana gitmiş ve orada bir ay miktarı kalmıştır. Bu süre zarfında yiyecek bir şey bulamamış yemek alacak akçesi de olmadığı için “nān pāre büryān kebābı gibi ārzū ider”⁴⁹ hale gelmiştir. Bu durumun çaresini de Resulullah (s.a.s.)’a yakarmakta bulan Aşki, harekete mecali kalmasa bile binbir güçlkle kubbe-i Şerif’i görecek bir noktaya gelmiştir. Tam dua edeceği anda aklında “cīfe-i dūnyā için ‘arz-ı ḥāl itmekden āç ḳalmaq evlādır”⁵⁰ demiş ve tekrar bostana dönmüştür. Ertesi gün etraf aydınlanınca kapıya bir zat gelmiş ve “Falan kişi selam eder.” diyerek ona bir kese vermiştir. Aşki Efendi keseyi açınca içinden iki yüz elli kuruş çıkmıştır.

Aşki Efendi’nin yakalandığı hastalık peşini bırakmamış ve daha da ilerlemiştir. Bunun neticesinde Medine’ye dönmüş ve “faḳīrḥāneye

---

⁴⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 345b.

⁴⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 346a.

⁴⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 346b.

⁴⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 346b.

⁴⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 346b.

⁵⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 346b.

varmazdan aḳdem Mescīd-i Şerīf'e gelüp iki rek'at"⁵¹ namaz eda etmiştir. Daha sonra salat ve selam getirerek mescidden çıkmıştır. Mescidin çıkışında hastalıktan kendisinde eser kalmadığını bildirmiştir. Hastalığın tekrar zuhur etmesini engellemek için de birkaç gün asa ile gezdiğini aktarmıştır.

Aşki, bostandan ayrılıp evine gelmiştir. Fakat evinde ışık verecek bir nesne bile bulunmamaktaydı. Bunun üzerine çoluk çocuğunu o karanlıkta bırakarak Resulullah (s.a.s.)'ın kabrine gitmiş ve ona halini arz etmiştir. Dönüş yolunda bir zat, eline bir kese sıkıştırarak ortadan kaybolmuştur. Aşki Efendi, "ḥāneye varmayup gerü bazāra varup şem'a"⁵² almış ve keseyi açıp saydığında kırk adet dokuzluk altının yanınca türlü türlü ihsanlar olduğunu görmüştür.

Aşki Efendi'nin "bu kitāb-ı müsteḫābı tercüme esnāsında dünyāya Muḥammed Şalīḥ"⁵³ adlı bir oğlu dünyaya gelmiştir. Bu esnada annesi hastalanmış ve sütü kesilmiştir. Aşki Efendi'nin bir süt annesine verecek parası olmadığından "yigirmi gün mikdārı keçi südi ile idāre"⁵⁴ etmişlerdir. Fakat bu masum bebeğin durumu günbegün kötüye gitmeye başlamıştır. Kitabı tercüme esnasında İbn Hamid hazretlerinin rivayetlerinin aklına geldiğini söylemiş ve çocuğunu alarak Hücre-i Saadet'e giderek Resulullah (s.a.s.)'a halini arz etmiştir. Ertesi gün kapısına Şerif isimli bir zat gelmiştir. Önce Aşki'nin halini hatrını sormuş ardından buraya asıl bebeği için geldiğini söylemiştir. Şerif Efendi "üç aylık bir kerīmem olup iki gün aḳdem vefāt eyledi"⁵⁵ demiştir. Şerif Efendi, kızı vefat ettikten sonra annesinin sütünün durmadığını ve memesine zarar geleceğinden korktuklarını söylemiştir. Bu yüzden eşinin, Muhammed Salih'e süt annelik etmesini rica etmiş, onu kendi çocuğundan ayırmayacağını bildirmiştir. Aşki Efendi gönlü razı olduktan sonra oğlunu onlara vermeyi kabul etmiştir. Fakat Aşki,

---

⁵¹*Medine Tarihi*, c. 2, varak 346b.

⁵²*Medine Tarihi*, c. 2, varak 347a.

⁵³*Medine Tarihi*, c. 2, varak 347b.

⁵⁴*Medine Tarihi*, c. 2, varak 347b.

⁵⁵*Medine Tarihi*, c. 2, varak 347b.

“ba‘de çend rûz bizim maħdûm dahî vefât eyledi”⁵⁶ diyerek oğlunun vefat ettiğini bildirmiştir.

Aşkî Efendi'nin Kilis'te doğduğu bilinse de, kaç yılında doğduğu ve kaç yılında nerede vefat ettiği kesin olarak bilinmemektedir. Son olarak yapılan bazı arşiv araştırmalarından şairin H. 1200-1204/M. 1785-1789 yıllarında doğmuş ve H. 1288-1294/M. 1871-1877 yılları arasında yaklaşık olarak 85 yaşlarında vefat ettiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır.⁵⁷ Yıl olarak bazı çıkarımlar yapılmış olsa da, şairin bu yıllarda nerede vefat ettiğini hala öğrenememekteyiz.

1.3. Edebi Şahsiyeti

Aşkî Mustafa Efendi'nin gerek yazmış olduğu eserler gerekse kendi şahsiyeti kaynaklarda yeteri kadar yer bulamamıştır. Bundan dolayıdır ki sanatı hakkında da bu zamana kadar görüş bildiren çok fazla olmamıştır. Aşkî'nin edebi şahsiyetini ortaya koymamızda bize kaynaklık sağlayan ise yine şairin yazmış olduğu eserler ve kendi hakkında verdiği bilgilerden ibarettir.

Aşkî'nin edebi şahsiyetinin üzerinde etkili olan unsurlardan biri, sahip olduğu ilmî kişiliktir. Memleketi Kilis'ten “berāy-ı taḥşîl-i ‘ulûm”⁵⁸ için Mısır'a gitmiş olması ilme verdiği değer bir göstergesi olup burada hadis ilmi ile meşgul olmuştur. Mısır'da geçirdiği zamandan sonra Mekke'ye varmış ve burada da yirmi yıldan fazla süre faydalı ilimler üzerine çalışmıştır. Mekke'de geçen bu yılları ise Medine'de Mesnevi ve Buhari-i Şerif okumaları takip etmiştir. Bunun yanında Medine Tarihi'nin birkaç yerinde anlattığı konu hakkında büyük alimlerin görüşlerini verdikten sonra “Aşki der ki” diyerek kendi fikirlerini de beyan etmesi, onun dinî ilimlere olan hakimiyetinin de bir başka göstergesidir.

Aşkî'nin Medine Tarihi'ni yazarken “maḳbûl ü mu‘teber Arabî vü Farisî vü Türkî”⁵⁹ birçok kitap toplayıp değerlendirmesi, Arapça ve

⁵⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 347b.

⁵⁷ Baş, *Aşkî Mustafa Efendi'nin Vahdet-nâme Mesnevisi*, ss. 21.

⁵⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

⁵⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 11a.

Farsça'ya da son derece hakim olduğunu göstermektedir. Zira el-Vefa ve Fîhi Mâ Fîh tercümesi, Mesnevi ve Buhari-i Şerif okumaları bu duruma birer kanıt mahiyetindedir.

Bir Mevlevî şeyhi olan Aşkî Efendi'nin uzun yıllar meşgul olduğu bu dinî ilimler, sanatının da daha güçlü bir temele oturmasını sağlamıştır. Bunun bir neticesi olarak da gerek külliyatındaki manzumelerinde gerekse Medine Tarihi'nde birçok defa ayet ve hadislerle başvurduğunu görmekteyiz. Aşkî'nin hayatına yön veren en önemli unsur olan tasavvuf düşüncesi, edebî şahsiyetine de asıl yönü vermiş, eserlerinin temelini oluşturmuştur.

Sıkı sıkıya bağlı olduğu Mevlevilik, eserlerinde Mevlana Celaleddin Rumi'yi, Mesnevi'sini ve Mevlevî şeyhlerini fazlaca anmasına sebebiyet vermiştir. Külliyatının en hacimli mesnevisi olan Vahdet-name'si de diğer Vahdet-namelerden farklı olarak Mevlevî olunması gerekliliği üzerine kurulmuştur. Birçok beyitte Mesnevi'den bahsetmiş, “pîr-i mâ” diyerek de Mevlana'yı anmıştır. Eserinin Mesnevi'ye bir anahtar olmasını dilemiş, ünlü Mevlevî şeyhi Şâhidî'nin izinden gittiğini şu beyitlerle dile getirmiştir:

Peyrev oldum Şâhidî merhûma ben

Nitekim pîre olup peyrev-suhen

Aşkî'nin, tarikatına olan bu bağlılık sadece mesnevilerine değil manzumelerinde de sirayet etmiştir. Bunun yansıması olarak da birçok beytinde Mevlevilikten bahsetmiş, “Mevlevî” redifli manzumeler yazmıştır.

Bezm-i Tâhâda şoruldum sikke vü destâr ile

Didiler bu bendeñüz ‘Aşkî hicâz-ı Mevlevî

‘Arifâne bir mümeyyiz serde bu ey ‘Aşkiyâ

Farğ-ı hayvan ile insandur külâh-ı Mevlevî

Bunun yanında “Mevleviyüz” diyerek Mevlevîlerin içinde bulunduğu hallerden bahsetmiş; Mevlana'yı, Mesnevi'sini ve bazı Mevlevî şeyhlerini çokça anmıştır. Dolayısıyla Aşkî'nin sanatına asıl yön veren unsurun sahip olduğu tasavvuf düşüncesi olduğunu söyleyebiliriz.

Aşkî Efendi'nin, tüm bunlara rağmen bazı beyitlerinde ahlaka aykırı ifadeler kullanmaktan da çekinmediğini görmekteyiz. Bu durum divanında

yer alan manzumelerde olduğu gibi Medine Tarihi'nde de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle din düşmanlarından bahsettiği bölümlerde aktarmış olduğu beyitlerle onlara hakaret etmekten çekinmemesi bu hususun en önemli tezahürüdür. Anlatı bakımından sevdiklerini kaleminin yettiğince göklere çıkarmış, yerdiğini ise gömebildiği kadar yerin dibine sokmuştur. Medine Tarihi'nde Hz. Peygamber (s.a.s.)'den, ashaptan, Osmanlı padişahlarından bahsederken onlara olan saygı ve sevgisini göstermek için övgüyü uç noktalara çıkarmıştır. Müslümanlara cefa çektiren gerek ilk İslam döneminde gerek Osmanlı döneminde yaşamış birçok kavmi ve şahsı ise yermiş, hatta onlara lanet okuyan manzumeler kaleme almıştır. Özellikle üçüncü ciltte anlatımına uzunca yer verdiği ve Medine'de baş gösteren Vahhabiler için, Sultan III. Selim'in tahttan inmesine neden olan yeniçeriler için, ilk İslam döneminde ashap için tuzaklar kuran kafirler için oldukça sivri bir dil kullanmış ve onlardan “mel'ün, eşkıya” gibi ifadelerle söz etmiştir.

Aşkî Efendi, anlaşılması zor ifadelerden genel olarak uzak durmuştur. Medine Tarihi'nin tercüme nedeninin anlatıldığı bölümde “mu'allak 'ibârelerden berî ve fehmi müşkil olan elfâz ve lügatlerden ârî”⁶⁰ ifadesiyle şairin eserini daha anlaşılır bir yapıya bürünmesi için gayret sarf ettiğini görmekteyiz. Tercümedeki bu düşünce yapısını manzumelerinde de büyük ölçüde devam ettirdiğini söylememiz mümkündür. Zira manzumelerinde de genel olarak akıcı, sade ve anlaşılır bir yapıda olduğunu görmekteyiz. Aşkî, kullanmış olduğu bu sade dilin yanında edebi sanatlardan da bolca yararlanmış. Gerek İslam düşmanları gerekse Osmanlı muhalifleri için “Yezid” benzetmesinde çok bulunmuş, onları yermek için daha birçok benzetmelere ve telmihlere başvurmuştur.

Aşkî Efendi'nin en önem verdiği hususlardan biri de hiç şüphesiz tarih manzumeleri olmuştur. Özellikle Medine Tarihi'nde bu durum kendini açıkça belli etmektedir. Eserin III. cildinde sultanların yaptırmış olduğu hemen hemen her ihsanın yahut fethettiği her beldenin senesi için bir tarih manzumesi aktarmıştır. Bu manzumeler genel olarak Enderunlu Vâsıf,

---

⁶⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 11b.

Pertev Mehmed Said Paşa, Arpaeminizâde Mustafa Sâmi gibi farklı divan şairlerinden olmuştur. Bunun yanında kendisinin de kimi olaylara tarih düşürdüğünü görmekteyiz.

Şairin bir diğer önemli özelliği de nazım ile nesiri bir arada kullanmada oldukça usta davranmasıdır. Anlatının akışına göre en uygun gazelleri, kasideleri, kıtaları aktarmış ve bahsettiği şahısların ağzından manzumelere yer vermiştir. Örnek olarak Vahhabilerden bahsedilen bölümde yapılan zalimlikler neticesinde halk birbirine sarılmış ve bu beyitle birbirlerini teselli ettiklerini söylemiştir.

Ne kadar şu‘le-fürûz olsa da şem‘-i zâlim

Âh-ı mazlûm ile elbette söner çok sürmez

Sultan İbrahim’in tahtından alıkoyulup zindana atılmasından sonra ise padişahın bu manzume ile ah ettiğini belirtmiştir.

Şâh iken bir bende-i mücrîm teñi habs-i qarâr

Eyledi devrân beni ben itmeyem mi âh ü zâr

Şâh-ı ‘âlem olmadan Hakk’a gedâlık yeg imiş

Salânat didikleri gör ne belâ-yı rûzigâr

Şerif Paşa’nın Şam emiri, Mısır emiri ve Cidde valisinden Vahhabilere karşı yardımını ise bu beyitle dile getirdiği aktarılmıştır.

Zen merde civân pîre kemân tîrine muhtâc

Eczâ-yı cihân cümle biri birine muhtâc

Her ciltte bunun gibi birçok örnek bulunmaktadır. Bu durum da anlatısının daha da canlı kalmasına ve sağlamlaştırmasına katkıda bulunmuştur.

1.4. Eserleri

1.4.1 Manzum Eserleri

Aşkî’nin manzum eserlerinin toplandığı Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif külliyyatında sırasıyla Aşk-nâme, Vahdet-nâme, Mirac-nâme, Saki-nâme mesnevileri ve divanını oluşturan manzumeleri mevcuttur.

1.4.1.1. Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif

Aşkı'nın mesnevilerini, divanını ve tarih manzumelerini içeren külliyyatın adıdır. Eser, müstensih Mehmet Salih Efendi tarafından temize çekilmiştir. Üç farklı nüshası bulunan eserin ilk nüshası 18 Recep 1274/4 Mart 1858 yılında temize çekilen nüshadır.⁶¹ Külliyyatın bundan sonraki ilk istinsah tarihi 1275/1859'dur.⁶² Son istinsah tarihi ise 1284/1867'dir.⁶³ Külliyyatın, T ve Y nüshaları "Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif" ismiyle kayıtlıken H nüshası "Dîvân-ı Fevâidu'l-Uşşâk" olarak kaydedilmiştir.

1.4.1.2. Aşk-nâme⁶⁴

H ve T nüshalarında 130 beyit olan eser, Y nüshasında 129 beyittir. Aruzun remel bahrinin "fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün" kalıbıyla yazılmış olup üç beyitlik bir besmele ile başlamakta ve sonrasında ise asıl konunun işlendiği bölüme geçilmektedir.

Aşk sırrının bu mesnevide olduğunu söyleyen şairin, "Vahdet-name"de yer alan yirmi birinci beyitten hareketle de mesnevisini Hicaz'da yazdığını öğreniyoruz.⁶⁵

Hamdü li'llâh kim olup bend-i şîrâz

Oldı meşhûr nâme-i 'ışk-ı Hicâz

Şair ayrıca mesnevisinin son beytine düştüğü tarihle eserini H. 1272/ M. 1855 yılında tamamladığını bildirir.

Ol ebu'l-ervâha olsun sad selâm

'İşkî ile eyledüm hatm-ı kelâm'

⁶¹Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, Yer nu.: 9'da kayıtlıdır. Bu nüshadan bundan sonraki bölümlerde kısaca "T" nüshası olarak bahsedeceğiz.

⁶²Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Yer nu.: 662'de kayıtlıdır. Bu nüshadan bundan sonraki bölümlerde "Y" nüshası olarak bahsedilecektir.

⁶³Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Bölümü, Yer nu.: 3934'da kayıtlıdır. Bu nüshadan bundan sonraki bölümlerde kısaca "H" nüshası olarak bahsedeceğiz.

⁶⁴ Hakkında yapılan çalışma için bk.: Orhan Bilgin, "Aşki Mustafa Efendi ve Aşk-nâmesi", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1990, S. 5, ss. 211-222.

⁶⁵ Baş, *Aşki Mustafa Efendi'nin Vahdet-nâme Mesnevisi*, ss. 25.

1.4.1.3. Vahdet-nâme⁶⁶

Eser, şairin “Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif” adlı külliyyatında Aşk-nâme’den sonra gelir. H nüshasına göre 1097, T nüshasına göre 1094, Y nüshasında 1095 beyittir. Aruzun remel bahrinin “fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün” kalıbıyla yazılmıştır. Aşkî, toplamda 18 bölümden oluşturmayı planladığı eserini dokuzuncu bölümün sonunda sonlandırmıştır. Bu durumu ise şu beyti ile dile getirmiştir.

On sekiz lokma idi gerçi murād

Doğuziyle taldı keşkül kııl mezād

Mesnevinin 89 beyitle başlayan giriş bölümünü 60 beyitlik sofrapend bölümü takip eder. Şairin asıl konuya giriş yaptığı bölüm ise bunlardan sonra “Lokma-i evvel” ile başlar. Eser, Giritli şair Mehmed Şefik Efendi’ye yönelik yazılmıştır. Aşkî bu durumu “Lokma-i tâsi” yani dokuzuncu bölümün başında şu şekilde ifade etmektedir.

Ey Şefiküm çünkü itdun dağk-ı bāb

Sana maşşûş oldu bu nazm-ı kitāb

Şair, giriş bölümünün sonunda bundan sonra gelecek bölümleri öğütlere ayırdığını belirtmektedir. Vahdet-nâme’de genel itibariyle Allah (c.c.)’ın birliğinden, gerçek müşid ve müridin nasıl olması gerektiğinden ve nefisten bahsedilmiştir. İnsanların Mesnevi’yi anlayarak Mevlevi olmalarını gerektiğini belirtmiş ve döneminde sahte müşidlerin arttığını söyleyerek onlardan korunmak gerektiğini öğütlemiştir. Mesnevi’ye büyük kıymet veren şairin, “Vahdet-name”sinin de Mesnevi’ye bir anahtar olmasını şu şekilde dile getirmektedir.

Nazm-ı pāk-ı ‘Aşkı pir-i Mevlevi

Lafz-ı miftāh-ı künüz-ı Mesnevi

---

⁶⁶ Hakkında yapılan çalışmalar için bk.: Mehmet Şamil Baş, *Aşkî Mustafa Efendi’nin Vahdet-nâme Mesnevisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007; Mehmet Şamil Baş, “Aşkî Mustafa Efendi’nin Vahdet-nâme’si ve Mevlevilik”, *Yedi İklim Dergisi*, C. 21, S. 211 (2007), ss. 136-142.

Bir Mevlevî şeyhi olarak da bilinen şairin bu eseri de yoğun olarak dini-tasavvufî kavramlar içermektedir. Aşkî son beyte düşmüş olduğu tarihle eserini H. 1272/ M. 1855 tarihinde tamamladığını bildirmiştir.

1.4.1.4. Mirac-nâme⁶⁷

Aşkî'nin külliyyatında “Vahdet-nâme”den sonra gelen eser, aruzun hezec bahrinin “mefâilün/ mefâilün/ feûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevi, T nüshasında olduğu gibi H nüshasında da 215 beyitten oluşmaktadır. Y nüshasında ise 214 beyitten müteşekkildir.

Bir nazım türü olarak Mi'raciye'ler Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mi'râc mucizesinin genellikle mesnevi ve kaside nazım şekliyle anlatıldığı türlerdir. Aşkî de bu mesnevisinde, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mir'ac gecesi mucizelerini anlatmaktadır. Mesnevinin son beytine herhangi bir tarih düşülmediğinden dolayı ne zaman yazıldığını bilmemekteyiz.

1.4.1.5. Saki-nâme⁶⁸

“Behçe-i Letaif ve Lehce-i Maârif” külliyyatının en kısa mesnevisidir. Aruzun hezec bahrinin “mefâilün/ mefâilün/ feûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Külliyyat nüshalarının tamamında 71 beyitten oluşmaktadır.

Edebi bir tür olan sâkî-nâmelerde içki, içki meclisleri, bu meclisin malzemeleri, saki vb. unsurlar işlenir. Fakat edebiyatımızda bu tür çoğu kez tasavvufî olarak yorumlanmıştır. “Bunlarda şarap ilahî aşkı, meyhane tekkeyi, saki de mürşidi temsil etmiştir.”⁶⁹ Aşkî'nin bu eseri de tasavvufî mahiyette değerlendireceğimiz bir mesnevidir. Öyle ki eserde Hz. Peygamber (s.a.s.) sakiye, meyhane Ka'be'ye, mey ise ilahî aşka teşbih edilmiştir.

⁶⁷ Hakkında yapılan çalışma için bk.: Orhan Bilgin, “Aşkî Mustafa Efendi ve Mirac-nâme'si”, *Prof. Dr. Nihat M. Çetin'e Armağan*, İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1999, ss. 97-116.

⁶⁸ Hakkında yapılan çalışma için bk.: Mehmet Şamil Baş, “Aşkî Mustafa Efendinin Hayatı Eserleri ve Saki-nâme Mesnevisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 35, S. XXXV (2012), 249-280.

⁶⁹ Mustafa İsen ve öte., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, ss. 262.

Mesnevinin ne zaman yazıldığına dair herhangi bir tarih düşülmediği için kaleme alınış yılını bilmemekteyiz. Şair, eserinde Allah (c.c.)’tan affını dilemektedir. Mesnevinin son beyti de buna bir örnektir.

Bi-cāh-ı zāt-i pākun yā ilāhi

Bi-ḥaḳḳ Muştafā ‘afv it günāhı

1.4.1.6. Divan⁷⁰

Divanda Klasik Türk şiiri nazım şekillerinden “kaside, terci’-i bend, terkîb-i bend, murabba, tahmis, muhammes, gazel, kıt’a ve beyit”⁷¹ kullanılmıştır. Eserin büyük bir çoğunluğunu ise gazeller oluşturmaktadır. Divana 1 beyitlik bir besmele:

Matla’-i nazmı Huda ismiyle eyle ibtida

Olmasun ebter getir ol nam-ı paki ey feta

ile başlayan şair, daha sonra 62 beyitlik münacaatla devam etmiştir. Bu münacaattan sonra “Münacat-ı diğer be-cenāb-ı Kadıyü’l-hācāt” başlığıyla 21 beyitlik ikinci bir münacaata yer verir. Hz. Peygamber (s.a.s.)’e na’at ile devam eden şair, bundan sonra dört halife için ve aynı zamanda diğer İslam büyükleri için de övgü manzumeleri kaleme alır.

Aşkı’nin mutasavvıf kişiliği mesnevilerine olduğu gibi divanına da sirayet etmiştir. Eshab-ı kiramın haricinde Abdülkadir Geylani, Muhyiddin ibnü’l-Arabi gibi şahsiyetler için “Hazret-i Abdülkadir, Hazret-i Muhyiddin” redifli manzumeler yazmıştır. Bunun yanında yine İslam dini için kutsal mekanlar olan “Mekke, Medine” redifli manzumeleri de vardır. Bir Mevlevi dedesi olmasından dolayı birçok manzumesinde “Monla-yı Rum” diyerek Mevlana’yı anmış, “Mevlevî” redifli manzumeler yazmıştır.

---

⁷⁰ Hakkında yapılan çalışma için bk.: Melek Bıyık Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2007.

⁷¹ Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 16.

1.4.2. Mensur Eserleri

Aşki Efendi'nin Medine Tarihi ve Fîhi Mâ Fîh Tercüme ve Şerhi adında iki mensur eseri bulunmaktadır.

1.4.2.1. Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyeye (Medine Tarihi)⁷²

Tezin ikinci bölümünde daha ayrıntılı tanıtımı yapılacağından dolayı burada bahsetmiyoruz.

1.4.2.2. Fîhi Mâ Fîh Tercüme ve Şerhi

Bu eserin bugüne kadar rastlanmış herhangi bir nüshası bulunmamaktadır. Eserin, Aşkî'ye ait oluşunu düşündüren ise İsmail Kara'nın Girit Mevlevîhânesi'ni tanıtan makalesindeki⁷³ "1 cild Aşkî Dede'nin tercümesiyle mütercem Fîhi mâ Fîh tercüme ve şerhi" ifadesinden gelmektedir. Aşkî'nin "Vahdet-nâme" mesnevisini Hanyevi Mehmet Şefik Efendi için yazmış olması ve Şefik Efendi'nin de Divançe'sinde Vahdet-nâme'den bahsediyor oluşu, eserin Aşkî'ye ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.⁷⁴

---

⁷² Hakkında yapılan çalışmalar için bk.: İsmail E. Erünsal, Aşki Mustafa Efendi ve Medine Tarihine Dair Eseri, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 6 (1990), ss. 111-125; Nisanur Arıkan, *Aşkî Mustafa Efendi'nin Medine tarihine dair eseri metin-muhteva (1. Cilt 184-275 numaralı varaklar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2019; Nesibe Gülsüm Zengin, *Aşkî Mustafa Efendi'nin Medine tarihine dair eseri metin-muhteva (1. Cilt 94-184 numaralı varaklar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2019.

⁷³ İsmail Kara, "Hanya Mevlevîhânesi: Şeyh Ailesi-Müştemilatı-Vakfıyesi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, S. 1(1997), ss. 115-173.

⁷⁴ Baş, *Aşkî Mustafa Efendi'nin Vahdet-nâme Mesnevisi*, ss. 30.

2. BÖLÜM

(Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecâdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye)

MEDİNE TARİHİ'NİN TANITIMI

2.1. Eserin Genel Özellikleri

2.1.1. Eserin İsimlendirilişi

Aşkî Efendi, Sultan Abdülmecid'in kendine buyurduğu ihsanlarla Medine'ye döndükten sonra eseri için çalışmalara başlamıştır. Eseri için koyduğu Arapça "Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecâdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye" ismi, onun Resulullah (s.a.s.)'a olan derin sevgi ve özleminin de bir göstergesidir. Aynı zamanda bulunmuş olduğu yardımlarla hayatında önemli bir değişikliğe yol açan Sultan Abdülmecid'i de unutmayan şair, "kitabımın adını cihanı elinde tutan şahın namıyla kutlu olsun diye" diyerek bu ismi tercih ettiğini belirtmiştir.

Eserin ismi Türkçe olarak "İnsanların en hayırlısının şehrinden Abdülmecid'in devletinin her köşesine rivayetlerin hoş kokularıyla koklatılması" anlamına gelmektedir. Aşkî Efendi, Medine'den "İnsanların en hayırlısının şehri" olarak bahsetmiş ve insanların en hayırlısı olarak da Resulullah (s.a.s.)'ı göstermiştir. Aynı zamanda rivayetlerin "İnsanların en hayırlısının şehrinden" koklatması, onun eserini Medine'de kaleme aldığını göstermektedir. Bunun yanında isimden yola çıkarak anlaşılacağı üzere eser, Osmanlı Devleti ve onun halkı için yazılmıştır. İlk iki ciltte Medine'de Resulullah (s.a.s.)'ın başından geçen olaylardan bahsedilerek, burada İslam için girişilen mücadelelerden söz edilmiş, çekilen cefa ve eziyetlerden, Resulullah (s.a.s.) sonrası dönemlerde bu şehirde vuku bulan hadiselerden bahsedilerek bu konuların Osmanlı'nın her bir köşesinde yaşayan insanlara haber verilmesi amaç edilmiştir.

Şairin Osmanlı'nın her köşesine ulaşmasını istediği rivayetler sadece Medine tarihi ile sınırlı kalmamıştır. Bunun yanında üçüncü ciltte Osmanlı tarihine giriş yapmış, devletin kurucusu Osman Gazi'den başlayarak kendi

dönem padişahı Abdülmecid'e kadar her padişahı teker teker anlatmış, yapmış oldukları savaşları, buyurmuş oldukları ihsanlardan söz ederek onları hayırla yad etmiştir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Aşki Efendi “Rivayetlerin hoş kokularıyla koklatılması” ibaresi ile gerek İslam tarihini gerekse Osmanlı tarihini bir araya getirerek insanlara ulaşma, onları bilgilendirme amacı gütmüştür. Eserini kaleme alırken yalın bir dil kullanma hassasiyeti de bu durumla ilişkilendirilebilir.

2.1.2. Eserin Bölümleri

Aşki Efendi, eserini toplamda dokuz bâbdan meydana getirmiştir. Her bâb kendi içinde belli sayıda fasıllara ayrılmıştır. Şair bu durumu sebeb-i tercüme bölümünde “dokuz bâb ü yüz yirmi iki fasıl ü bir hâtîme üzre müretteb keşîde silk-i satr ü üç cilde taksîm”⁷⁵ şeklinde ifade etmektedir. İlk sekiz bâb Semhûdi'nin el-Vefa'sının bölümleridir. Dokuzuncu bâb ise üçüncü ciltten başlamakta ve Aşkî'nin kendi araştırmaları sonucu kaleme aldığı telif niteliğinde bir bölümdür.

Birinci ve ikinci cildin sonunda fihrist bulunmasına karşın metin içinde de her bâbın başında o bölümün ne ile ilgili olduğu ve kaç fasıldan meydana geldiği anlatılmıştır. Buna göre birinci ciltte üç, ikinci ciltte beş, üçüncü ciltte ise bir bâb bulunmaktadır.

Metin içinde bâbların içerikleri ve fasıl sayıları hakkında verilen bilgiler ise şu şekildedir. Birinci bab:

“bâb-1 evvel bu belde-i şerîfenin esâmîleri beyânındadır zîrâ ismânın kesreti müsemmânın şerefine delâlet eylediği ma'lûmdur rûy-ı zemînde bu belde-i fâhirenin ismi gibi ziyâde isimli bir belde yoktur.”⁷⁶ İkinci bab:

“ikinci bâb bu bâb Medîne-i Münevvere'nin fazîleti vü ibtidâ-yı şânı vü mâ yeülû ileyhâyı vü âteşin zuhûrunı vü mezbur âteş hudûd-ı hâreme geldikde etfâsı vü bu bâb on altı fasıl-ı müştemeldir ki beyân olunur.”⁷⁷

Üçüncü bab:

---

⁷⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 11b.

⁷⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 12a.

⁷⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 29a.

“üçüncü bāb Medīne-i Münevvere'nin eslāf-ı azminde sâkinlerinin aḥbârı vü Resûl-i Ekrem şallallāhu 'aleyh ve sellem efendimiz ḥazretlerinin Medīne-i Münevvere'ye teşrîflerinin ü sīnin-i hicretde Medīne-i Münevvere'ye emr-i fermān buyurmalarının aḥbârı beyānındadır ü bu bāb dahı on iki fasl-ı müştemeldir.”⁷⁸ Dördüncü bab:

“dördüncü bāb Mescīd-i Nebeviyye vü hücre-i Mustafıyye'ye müte'allik olan ömürleri beyān ü Medīne-i Münevvere'de olan ḥānlar ü balāṭ ü bāzār ü menāzil muḥācirīn ü Medīne-i Münevvere'ye sūr ittiḥāz olunmasının beyānındadır ü bu bāb otuz altı fasl-ı müştemeldir.”⁷⁹ Beşinci bab:

“beşinci bāb muşallā-yı 'ıyd ü Medīne-i Münevvere'de olan sāyir mesācid-i nübüvveye vü Medīne-i Münevvere maḳbereleri vü Uḫud ü şüheda-yı Uḫud fezā'ili beyānındadır ü bu bāb yedi fasl-ı müştemeldir.”⁸⁰

Altıncı bab:

“altıncı bāb Medīne-i Münevvere'nin ābār ü 'uyūnı vü Resûl-i Ekrem şallāhu'aleyh ve sellem efendimize mensûb şadaḳaları vü zāt-ı nebeviyyelerine 'azv olunan mesācid ü esfārda namāz kıldıkları mevzûların beyānındadır ü bu dahı beş fasl üzre müştemeldir.”⁸¹ Yedinci bab:

“yedinci bāb Medīne-i Münevvere'nin vādileri vü aḥmāları vü biḳā'ları vü a'mālları vü imkan-ı muta'allaka esmālarının zapt-ı meşhûr olan miyāhların vesā'ir şeylerin beyānındadır bu bāb dahı sekiz fasl-ı müştemeldir.”⁸² Sekizinci bab:

“sekizinci bāb sūr-ü enām aleyh efdalü's-salāt ü ezka't-tahiyye ve's-selām efendimizin ziyāretleri ḥaḳḳında olacaḳdır bu bāb dahı dört fasl-ı müştemeldir.”⁸³ Dokuzuncu bab:

“dokuzuncu bāb Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye edāmallāhu eyyāmiḥim ḥazarātlarının ibḳā-yı ḥüšn-i senāları vü leāli-i ibdār-ı menaḳıbetleri vü manzume-i izḳār-ı midḥatleri baḥsinin beyānındadır bu bāb dahı otuz fasl-ı müştemeldir.”⁸⁴

⁷⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 87b.

⁷⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 1b; Aşkî Efendi, dördüncü bâbın otuz altı fasıldan oluştuğunu söylese de toplamda otuz yedi fasıldan bahsetmiştir. El-Vefa'da da bu bāb, otuz yedi fasıldan müteşekkildir. Dolayısıyla bâbın girişinde fasıl sayısı bir eksik verilse de içerikte herhangi bir fasıl atlanmamıştır.

⁸⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 138b.

⁸¹Medine Tarihi, c. 2, varak 208b.

⁸²Medine Tarihi, c. 2, varak 239b.

⁸³Medine Tarihi, c. 2, varak 317b.

⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 3a.

2.1.3. Yazılış Tarihi ve Yeri

Aşkî, padişahın kendisine verdiği görev neticesinde İstanbul günlerini sonlandırıp önce Mekke’de hac görevini ifa etmiş daha sonra da tercüme için Medine’ye dönmüştür. Medine’de tercüme için çalışmaya başlayan şair, eserini de yine burada tamamlamıştır.

Aşkî Efendi yapmış olduğu araştırmalar sonucunda “bin iki yüz elli sekiz mäh-ı Rabi’ulevvelin on ikisinde tesvîde şuru”⁸⁵ olmuştur. H. 1258/1842 yılında yazmaya başladığı bu eserini “bin iki yüz altmış üç târîhinin mäh-ı Cemâziyelülâsında müskü’l-ḥitâm oldu”⁸⁶ diyerek H. 1263/1847 senesinde bitirdiğini bildirmektedir. Bunun yanında her cildin sonunda o cildin bitişine tarih düşülmüştür. Buna göre Aşkî Efendi üç cildi de H. 1263/1847 senesinde sonlandırmıştır.⁸⁷

2.1.4. Yazılış Sebebi ve Hikayesi

Daha önce Beşiktaş Mevlevihanesi’nde bulunan Aşkî hakkında bilgi sahibi olan Sultan Abdülmecid, kendisinden Medine tarihine dair bir eser tercüme etmesini istemiştir. Şair, Sultan Abdülmecid’in “Medîne-i rahmet-i defîneye ğayet’ül-ġâyet muḥabbetleri”⁸⁸ olduğundan dolayı böyle bir istekte bulunduğunu bildirmiştir. Aşki Efendi bu istek karşısında içinden, inşallah rahmet hazinesi Medine’ye sağlık ve afiyetle ulaşmak nasip olursa hiç vakit geçirmeden bütün kuvvet ve kudretimle, istidadımı tertemiz gayret pazarına sevk ederek bir Medine tarihi tercümesine sarf ederim,⁸⁹ demiştir. Bu tercüme için kendisine “ceyb-i hümâyûnundan yedi bin beş yüz ğuruş iḥsân ve irsâl” buyurulan Aşki Efendi, İstanbul günlerinden sonra tekrar Medine’ye dönmüş ve tercüme için hazırlıklara başlamıştır.

Şair, tercüme için Arapça, Farsça ve Türkçe kitapların yanında Buhari,

---

⁸⁵*Medine Tarihi*, c. 1, varak 11b.

⁸⁶*Medine Tarihi*, c. 1, varak 11b.

⁸⁷ “Medine Tarihi” ile ilgili bilgi verilen makale ve tezlerde eserin birinci cildinin H. 1262/M. 1846 yılında istinsah edildiği kaydedilmektedir. Fakat birinci cildin sonuna düşülen tarihin H. 1262 yılı değil, H. 1263/M. 1847 olduğu görülmektedir.

⁸⁸*Medine Tarihi*, c. 1, varak 10a.

⁸⁹*Medine Tarihi*, c. 1, varak 10a.

Müslim vs. hadis kitaplarını ve Resulullah (s.a.s.)'a ait siyer kitaplarını toplamış ve toplamda yüzden fazla eseri bir araya getirmiştir. Bunlar arasında “Vefa’ül-Vefa” eserini istihareye yatarak seçen şair bu eser gibi bir eserin olmadığını, Medine-i münevverenin en sahih tarihlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Aşki Efendi, kendi döneminde insanların elinde dolaşan “Hulesat’ül-Vefa” adlı eserin ise “Vefa’ül-Vefa”nın kıymetince bir eser olduğunu fakat Anadolu’da pek fazla bilinmediğini, bazı değerli alimlerin ve keramet sahibi ariflerin huzurunda bulunduğunu söylemiştir. Yatmış olduğu istiharede üç defa “Vefa’ül-Vefa”nın eline verilmesi üzerine Allah (c.c.)’a tevekkül etmiş, Resulullah (s.a.s.)’ın ruhaniyetlerinden izin istemiş ve Semhudî’nin Cennetü’l-Baki’deki kabrine gidip kendisinden yardım dileyerek H. 1258/M. 1842 yılının Rebiülevvel ayında eserini tercümeğe başlamıştır.⁹⁰

Şair eserini, Abdülaziz’in yüce katında kabule şayan olmasının yanında değerli okuyucuların Resulullah (s.a.s.)’ı ziyaretleri esnasında neşve ve muhabbetlerine vesile olması ve onun aşkıyla yananların yüce eşğine yüz sürmelerine ve yaratılmışların en hayırlısının şefaathine vesile olması ümidiyle⁹¹ kaleme almıştır. Aşkî, bu amaçla kaleme aldığı eserinin asıl sultanın huzuruna getirilince itibar kazanıp değerli ve iftihar vesilesine dönüşeceğini söylemiş ve bunun hayalinin kendisinde coşkulu bir isteğe sebebiyet verdiğini anlatmıştır.

Bunların yanında şair eserin, irfan ehlinin tesbih gibi dillerinde ariflerin elinde dolaşması, Allah (c.c.) aşıklarının severek yanlarında taşıyacakları ve Allah (c.c.)’ın rızasına uygun, kainatların efendisinin şefaathine mazhar olmanın en büyük acizane emeli⁹² olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, tercüme olunan bu değerli kitap okundukça Allah (c.c.)’ın af makamına, Sübhan’ın habibinin şefaathine mazhar olmak, melikü’l-mennan olan Allah (c.c.)’ın yardımını celbetme, dua ve niyazlarıyla cihan halkının daima dillerinde dolaşma⁹³ amacı güttüğünü de dile getirmiştir.

---

⁹⁰*Medine Tarihi*, c. 1, varak 10b-11a.

⁹¹*Medine Tarihi*, c. 1, varak 10a.

⁹²*Medine Tarihi*, c. 1, varak 11a.

⁹³*Medine Tarihi*, c. 1, varak 11a.

Aşkî Efendi, kitabının şöhret değerini artırmak için sultana sunduğunda, hayırlı iltifatlarla karşılanırsa karanlık geceler gibi olan emellerinin hayırlı ikbal sabahlarına dönüşeceğini söylemiş ve sultandan hayırlı yüce görüşleriyle iltifat buyurmasını temenni etmiştir.⁹⁴ Sultan Abdülmecid için “zamanın Süleyman’ı” ifadesini kullanan şair, rica ve niyazının aciz bir kul olarak hakirane bu hediyesinin (tercümesinin) kusur ve küsurunu hataları örten inayetleriyle örterek bu değersiz kitabı evvelki ve sonrakilerin efendisi hürmetine yüceltmek ve hüsnü kabul tuğrası ünvanıyla imzalayıp bu aciz ve muhtaç kulunun gönlünü şad ederek ihya etmesi⁹⁵ olduğunu bildirmiştir. Aşkî Efendi aynı zamanda, irfan inceliklerine sahip gönül ehlerinden kusur ve noksanlıklarına güzel bir şekilde muamele edip müsamaha göstermelerini, nihayetsiz hatalarını af ve inayetleriyle karşılamalarını, kusur ve küsuruna yüce keremleriyle müsamaha göstermelerini⁹⁶ istemiştir.

2.1.5. Tercümede İzlenen Yol

Aşkî Efendi, eserin tercümesi için “dokuz bâb ü yüz yigirmi iki faşl ü bir hâtîme üzre taḫsîm ü cild-i sâlis faḫat silsile-i ‘aliyye-i Devlet-i Āl-i ‘Osmân ebed-maḫrûn ḫâḫânîleri nazm ü nesre yek-â-yek irâd”⁹⁷ ifadesini kullanmıştır. İlk iki cildin Medine tarihine son cildin ise Osmanlı tarihine ait olduğunu bildirmiştir.

Aşkî Efendi’nin yapmış olduğu bu tercüme “el-Vefa”nın birebir yapılmış bir tercümesi değildir. Şair, tercümesini kendine göre şekillendirmiş, bazı eklemeler ve çıkarmalar yaparak değişimler meydana getirmiştir. Buna örnek olarak şair, uzun cümlelerden kaçınıp çoğu yerde hadisi şeriflerin senedlerini kaldırmış, sahih sözleri alıp ihtilafli olan bazı rivayetleri terk etmiş ve konuyla alakalı diğer muteber latifeler, garip rivayetler ve az bulunan bazı bilgileri bir araya getirmiş, bazı zarif manzumeleri ve naatleri ilave ederek muğlak ibarelerden arınmış, anlaşılması zor lafız ve lügatlardan kaçınmış, sanatlı ve gösterişli

---

⁹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 11b.

⁹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 11b.

⁹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 11b.

⁹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 11a.

ifadelerden uzak durarak anlaşılması kolay, havas ve avamın anlayabileceği bir kitap⁹⁸ meydana getirmeyi amaç edinmiştir.

Şair, kimi bölümlerde aktarmış olduğu olay hakkında alimlerin düşüncelerine yer verdikten sonra kendi düşüncesini de aktarmaktan çekinmemiştir. Medine'nin Deccal ve Taun'dan korunması hadisesinden bahsedilen bölümde şair, "Aşkî dir ki" diyerek söze girer ve sene H. 1247/ M. 1832 yılında gerçekleşen hastalıkların ve vefat eden insan sayılarından bahseder.⁹⁹ Uhud Savaşı şehitlerinin anlatıldığı bölümde ise şair, Hz. Fatıma'nın Hz. Hamza'nın kabrine gidip ona selam vermesini ve Hz. Hamza'nın da onun selamını alması hadisesini anlattıktan sonra söze girmiş ve yine bu savaşta şehit olan Malik b. Sinan'nın kabrinin yerinin tam olarak nerede olduğunu anlatmıştır.¹⁰⁰ Bir başka bölümde ise Mescid-i Nebevi'ye açılan kapılardan bahsediliken Hz. Ebu Bekir'in kapısından söz edilmiştir. Aşkî Efendi, Semhudî'nin bu kapının Darü'l-Kada'da bulunduğunu söyledikten sonra araya girmiş ve kendi zamanında Darü'l-Kada mahalinde Sultan Mahmud'un güzel bir medrese yaptırdığını belirtmiştir.¹⁰¹ Sekizinci Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz'in Mescid-i Nebevi'de cenaze namazı kılınmasını yasaklamasının anlatıldığı bölümde ise Aşkî Efendi yine söze girmiş ve kendi dönemiyle karşılaştırarak bu dönemde cenazelerin Mescid'e getirildiğini ve Mihrab-ı Osmanî'de namazlarının kılındığını aktarmıştır.¹⁰²

Şair, bunun gibi birçok yerde araya girerek gerek kendi dönemiyle karşılaştırmış gerekse konu hakkındaki kendi fikirlerini ortaya koymuştur. Anlatının akışına göre hem kendi manzumelerinden hem de divan şairinden manzumeler naklederek daha diri bir anlatım ortaya koymuştur. Tüm bunlar şairin klasik bir tercüme yerine daha esnek, daha müdahil olduğu bir tercüme meydana getirdiğini göstermektedir.

---

⁹⁸*Medine Tarihi*, c. 1, varak 11a-10a.

⁹⁹*Medine Tarihi*, c. 1, varak 51a.

¹⁰⁰*Medine Tarihi*, c. 1, varak 263b.

¹⁰¹*Medine Tarihi*, c. 2, varak 46b.

¹⁰²*Medine Tarihi*, c. 2, varak 63a.

2.2. Eserde Yer Alan Manzumelerin Özellikleri

2.2.1. Müellifi Belli Olan Manzumeler ve Özellikleri

Aşkî Efendi, nesir türünde kaleme aldığı eserini kimi zaman Türkçe kimi zaman Arapça kimi zaman ise Farsça olmak üzere pek çok manzume ile desteklemiştir. Bu manzumelerin bir kısmının müellifi belli olmasına karşın bir kısmının kime ait olduğu belirtilmemiştir.

Medine Tarihi'nde Aşkî Efendi'nin söylediği yahut manzumedeki mahlastan hareketle tespit edilebilen 122 farklı şair bulunmaktadır. Bu sayının ciddi bir kısmını ise Arap şairler oluşturmaktadır. Zira bu 122 şairin 81'i Arap şairlerdir. Eserde iki farklı dilde manzumesine yer verilen yalnız bir şair vardır o da "Muhibbî"dir. Muhibbî'nin 3'ü Türkçe, 1'i Farsça olmak üzere toplam 4 farklı manzumesine yer verilmiştir.

Müellif sayısına bakılınca Arap şairlere eserde sayıca daha fazla yer verildiği görülmektedir. Fakat manzume sayısı bakımından aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Zira Arap şairlerin toplamda 126 manzumesine yer verilmişken Türk şairlerin 313 manzumesine yer verilmiştir. Bu 313 manzumenin büyük bir çoğunluğunu ise Aşkî Mustafa Efendi'nin manzumeleri oluşturmaktadır. Eserde kendisine 5 farklı şair ve 13 manzume ile en az yer bulanlar ise manzumelerini Farsça kaleme alan şairler olmuştur.

Aşkî Efendi, Türk şairlerin manzumelerine çok daha ağırlıklı olarak eserin kendi telifi olan üçüncü ciltte yer vermiştir. İlk iki ciltte ise daha çok Arap şairlerin manzumelerinin aktarıldığı görülmektedir. Manzumesine en çok tanık olarak başvurulmuş şairlerin başında da yine Türk şairler olduğunu görmekteyiz.

Burada belirtilmesi gereken bir konu da yer verilen manzumelerin eksiksiz bir biçimde aktarılmış olmadığı hususudur. Özellikle Türkçe manzumelerde Aşkî Efendi bir kasidenin, gazelin veya tarih kıtasının içinden seçtiği birkaç beyti kimi zaman ise tek beyti, tek mısrayı aktarma yolunu seçmiştir. Aynı durum Arapça manzumeler için de geçerlidir. Şair, kimi zaman vereceği manzumenin çok uzun olduğunu söylemiş ve bu yüzden yalnızca bazı beyitleri eserine nakledeceğini okuyucuya bildirmiştir.

Bunlardan dolayı eserde yer verilen manzumelere baktığımızda beyit sayısı bakımından fazla olan manzumelerin az olduğunu görmekteyiz. Müellifi bilinin bu manzumelerin genellikle 1 veya 2 beyti aktararak anlatıya devam edilmiştir.

Aşkî Efendi'nin manzumesine yer vermiş olduğu bu şairleri toplu bir formatta aktarmanın yararlı olacağını düşündük. Bu bağlamda aşağıda hazırlamış olduğumuz tabloda, Medine Tarihi'nde manzumesine en fazla yer verilen şairden en az yer verilen şaire doğru sıralamış bulunmaktayız. Bu şairlerin manzumelerinin hangi numaralar arasında yer aldığını, yer verilen manzumelerin hangi dilde kaleme alındığını ve kaçınıcı numarada olduğu aktarılmıştır. Son olarak ise eserde toplamda kaç manzumesinin olduğu da ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 2.1: Müellifi Belli Olan Manzumeler ve Özellikleri

Şairler	Manzume Aralığı/ Numarası	Manzumelerin Dili ve Geçtiği Manzume Aralığı/ Numarası			Toplam Manzume Sayısı
		Türkçe	Arapça	Farsça	
Aşkî Mustafa Efendi	1-110	110			110
Keçecizâde İzzet Molla	121-200	121-200			80
Enderunlu Vâsıf	285-310	285-310			26
Pertev Paşa	262-282	262-282			21
İlhâmî	247-258	247-258			12
Hassân b. Sâbit	810-821		810-821		12
Arpaeminizâde Mustafa Sâmi	213-223	213-223			11
Halid el-Bağdâdî	1067-1075			1067-1075	9
Bursalı İffet	113-120	113-120			8

Ka' b b. Mâlik	849-853		849-853		5
Ali b. Ebû Tâlib	835-839		835-839		5
Sümbülzâde Vehbî	205-208	205-208			4
Muhibbî	202-204/1079	202-204		1079	4
Haşmet	210-212	210-212			3
Hayrî	243-245	243-245			3
Sırma b. Ebû Enes	805-807		805-807		3
Hind bt. Utbe	827-829		827-829		3
Abdullah b. Revâhâ	842-844		842-844		3
Abdullah Ca'fer ve Ömer b. Abdullah	898-900		898-900		3
Ka' b b. Züheyr	919-921		919-921		3
Muhammed b. Ahmed el-Hıfzî	921-924		921-924		3
Nazîm	111-112	111-112			2
Mecdî	226-227	226-227			2
Kesbî	233-234	233-234			2
Adlî	259-260	259-260			2
Zîver	283-284	283-284			2
Leylâ Hanım	311-312	311-312			2
Sürekâ b. Mâlik	802-803		802-803		2
Sa' d b. Muaz	808-809		808-809		2
Ebû 'Azze	823-824		823-824		2

Ebû Süfyân	831-832		831-832		2
Fâtıma bt. Muhammed	855-856		855-856		2
Ebu Züeyb	857-858		857-858		2
İbn Câbir	867-868		867-868		2
İmam Mecdî	873-874		873-874		2
Ebû Maruf	875-876		875-876		2
Habbâbe	879-880		879-880		2
Şeyh Ebû Abdullah	882-883		882-883		2
Ebû Temmâm	889-890		889-890		2
Urve b. Zübeyr	894-895		894-895		2
İbn Herme	907-908		907-908		2
Şeyh Gâlib	201	201			1
Ahmed Paşa	209	209			1
Dursunzâde Abdullah	224	224			1
Türâbî	225	225			1
Misâlî	228	228			1
Kâbûlî	229	229			1
Şehzâde Mustafa	230	230			1
Yenipazarlı Vâlî	231	231			1
Sa'î	232	232			1
Hafız Ahmed Paşa	235	235			1
Murâdî	236	236			1
Beyânî	237	237			1
Mahvî	238	238			1

Nisârî	239	239			1
Mezâkî	240	240			1
Şeyhzâde	241	241			1
Îzârî Dede	242	242			1
Cevrî	246	246			1
Tîgî	261	261			1
Recâî	313	313			1
Evs b. Hârise	799		799		1
Ebû Tâlib	800		800		1
Ebû Cehil	801		801		1
Ebû Bekir	804		804		1
Kuteyle b. Hâris	822		822		1
Hamza b. Abdülmuttalib	825		825		1
Katâde b. en- Nu‘man	826		826		1
Hind bt. Üsâse	830		830		1
Ubeyde b. Hâris	833		833		1
Amr b. Abdüved	834		834		1
Amra bt. Abdüved	840		840		1
Ebû Hüreyre	841		841		1
Ca‘fer b. Ebû Tâlib	845		845		1
Kays b. el- Muhassir	846		846		1
Hârise b. Şerâhil	847		847		1
Ebû Cendel	848		848		1

Ömer b. Hattâb	854		854		1
Seyyid Muhammed	859		859		1
Safiyye bt. Abdülmuttalib	860		860		1
Abdullah b. Üneys	861		861		1
Ebü'l-Heysen Malik	862		862		1
Amr b. As	863		863		1
İbn Zi Merrân	864		864		1
Sevâd b. Kârib	865		865		1
Amr b. Sâlim	866		866		1
Âişe bt. Ebû Bekir	869		869		1
Şeyh Abdürrahim	870		870		1
Hâfız b. Hacer	871		871		1
Ebü Vecze	872		872		1
Utbe b. el-Hubâb	877		877		1
el-Gırnâti	878		878		1
Şeyh Cemaleddin	881		881		1
el-Ferezdak	884		884		1
Şeyh Hasan el-Bürunî	885		885		1
İbnül Arabî	886		886		1
Nasirüddin ebü'l-Ferec	887		887		1
İbrahim Kırâtî	888		888		1

Şeyh Abdüsselam	891		891		1
İbrahim b. Musa	892		892		1
Moğoltay	893		893		1
Yahyâ b. Urve	896		896		1
Amir b. Sâlih	897		897		1
Muhammed b. Abdullah	901		901		1
Şurayh b. Hamr	902		902		1
Kuteyle	903		903		1
Humejd el-Emecî	904		904		1
Amr b. Numan	905		905		1
Hakîm el-Hazerî	906		906		1
İbnü's-Sikkât	909		909		1
Seyyid Ahmed er-Rifâî	910		910		1
Muhammed b. Ebi'l-Hisâl	911		911		1
Ebu'l-Fadl	912		912		1
Bedreddin ibn Cemâa	913		913		1
Abdullah el-Biskrî	914		914		1
İbnul Uleyf	915		915		1
Yavuz Sultan Selim	916		916		1
Ebüssuûd	917		917		1
Fazıl b. Serrâc	918		918		1

Hâfız-ı Şirâzî	1076			1076	1
Hasan Kâşifi	1078			1077	1
Molla İdris	1079			1078	1

2.2.2. Eserde Yer Alan Tarih Manzumeleri

Aşkî Efendi'nin yapmış olduğu tercümede en dikkat çekici unsurlardan biri de hiç şüphesiz aktarmış olduğu tarih manzumeleridir. Şairin, özellikle kendi telifi olan üçüncü ciltte bu durum kendisini çok daha ciddi bir şekilde hissettirmektedir. Silsile halinde bahsettiği Osmanlı padişahlarının cülus ve vefatından, girişmiş oldukları imar faaliyetlerinden, yapmış oldukları savaşıardan, Medine şehri ve ahalisi için buyurdıkları ihsanlardan bahsettikten sonra bunlar için tanık niyetinde bazen bir bazen birden çok manzumeyi eserine nakletmiştir. Bu manzumeler sadece padişahların yaptıkları için değil sadrazamlar, vezirler ve çeşitli nüfuzlu kimseler için de düşünülmüş ve eserde kendilerine yer bulmuşlardır.

Üzerinde çalışmış olduğumuz eserin tarih manzumeleri konusunda bu denli zengin olması, onların daha detaylı ele alınmaya değer olduklarını göstermektedir. Bundan dolayı Türkçe tanıklar başlığı altında yer alan tarih manzumelerinin hangi konuda yazıldığı, hangi şairin kaç tarihinin olduğu ve son olarak bu başlıklar altındaki manzumelerde hangi konuda toplam kaç manzumesinin olduğunu gösteren tablolar oluşturduk. Bunları ayrı birer başlık altında işledik.

2.2.3. Müellifi Belli Olan Tarih Manzumeleri

Medine Tarihi'nde tarih manzumesine yer verilen 26 farklı şair bulunmaktadır. Bu şairlerin kimisi eserde kendine fazla yer bulurken kimi ise daha az hatta 1 beyit, 1 mısra ile yer bulmuştur.

Bu şairleri ve manzumelerini incelerken kendi aralarında ikiye ayırma yoluna başvurmanın daha doğru olacağını düşündük. Bu bağlamda ilk başlıkta eserde kendisine daha fazla yer bulan şairleri, ikinci başlıkta ise

daha az yer bulan şairleri inceledik.

2.2.3.1. Manzume Sayısı Fazla Olan Şairler

Manzume sayısı diğerlerinden belirgin olarak fazla olan dört şair bulunmaktadır. Bunlar: Keçecizâde İzzet Molla, Arpaeminizâde Mustafâ Sâmi, Pertev Mehmed Said Paşa ve Enderunlu Vâsıf'tır. Şairlerin eserde yer alan manzumelerine baktığımızda Aşkî'nin özellikle inşa faaliyetleri için oldukça fazla manzume aktardığını görmekteyiz. Eserde yer alan tarih manzumesi sayısı bakımından zirvede olan İzzet, bu konuda da birinci sırada yer almaktadır.

Dikkati çeken bir diğer unsur ise Aşkî Efendi'nin sayıca fazla bu şairlerin manzumelerine yer verirken neredeyse tamamını Sultan II. Mahmut dönemi ve onun imar çalışmaları için yazılanlardan seçmesidir. Zira eserde en fazla manzumeye sahip olan Keçecizâde İzzet, Pertev Mehmed Said Paşa ve Enderunlu Vâsıf'ın manzumelerinin neredeyse tamamı II. Mahmut ve ihsanları için kaleme alınmıştır. Manzume sayısı bakımından daha geride olan Arpaeminizâde Mustafa'nın ise genellikle Sultan Ahmed ve Sultan I. Mahmut dönemi manzumelerine yer verilmiştir. Bahsi edilen dört şairin manzumeleri, yazılış sebepleri ve manzume numaraları aşağıda verilen tablodaki gibidir.

Tablo 2.2: Manzume Sayısı Fazla Olan Şairler ve Manzume Özellikleri

Yazılma Sebepleri	Şairler ve Manzume Numaraları			
	İzzet Molla	Sâmi	Pertev	Enderunlu Vâsıf
İmar	158, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195,		263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276,	294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 310

	196, 197, 198, 199, 200		277, 278, 279, 280, 281, 282	
Cülus	122, 123, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135			291
Kılıç Töreni	136			
Vahhabi İsyanı	140, 141, 142, 143			292, 293
Yeniçeri Ocağı	144			
Vefatlar	124, 125, 126, 127, 137, 138			
İhsanlar	162			
Fetihler		213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220		285, 286, 287, 288, 289, 290
Toplam Manzume Sayısı	64	8	18	25

2.2.3.2. Manzume Sayısı Az Olan Şairler

Aşkî Efendi, kimi şairden aktarımlarında oldukça cömert davranmışken kimi şairlere ise eserinde oldukça sınırlı yer vermiştir. Bir önceki başlıkta bahsettiğimiz şairleri çıkardığımızda manzume sayısı az sayılabilecek 22 şair bulunmaktadır. Bu şairlerin de büyük bir kısmından 1 beyit veya 1 mısra aktarılmıştır. Bu aktarımların ise genelde cülus törenleri için düşünülen tarihler olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında padişahların doğumu ve hükümdarlık yıllarında inşa ettirdikleri yahut ihya ettirdikleri yapılara düşünülenler de vardır.

Yazma eserde bu tarihler konuya göre farklı varaklarda kendilerine yer

bulmalarına karşın peş peşe aktarıldıkları da olmuştur. Hangi şairin kaç manzumesi olduğu, hangi amaçla yazıldığı ve manzume numaraları aşağıdaki tabloda daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2.3: Manzume Sayısı Az Olan Şairler ve Manzume Özellikleri

Şairler	Yazılma Sebepleri ve Manzume Numaraları				Toplam Manzume Sayısı
	Cülus	Doğum	İmar	Vefat	
Sümbülzâde Vehbî	205, 206, 207				3
Ahmed Paşa	209				1
Haşmet	210, 211, 212				3
Dursunzâde Abdullah				224	1
Türâbî	225				1
Mecdî	226, 227				2
Misâlî	228				1
Kabûlî	229				1
Yenipazarlı Vâli	231				1
Sa'î	232				1
Kesbî	233, 234				2
Beyânî		237			1
Mahvî		238			1
Nisârî		239			1
Mezâkî		240			1
Şeyhzâde		241			1
İzârî		242			1
Hayrî	243, 245	244			3
Cevrî	246				1
Tiğî			261		1

Ziver Paşa			283, 284		2
Leyla Hanım	312		311		2

2.2.4. Anonim Tarih Manzumeleri

Aşkî Efendi'nin kime ait olduğunu belirtmediği, manzumede mahlas geçmeyen ve bizim de tespit edemediğimiz pek çok tarih manzumesi de mevcuttur. Bu manzumelerin de büyük bir çoğunluğu padişahların cülus töreni ve vefat tarihlerine ilişkindir. Toplamda 61 anonim manzume mevcut olup manzumelerin yazılma sebepleri ve manzume numaraları aşağıda verilen tabloda daha ayrıntılı şekilde aktarılmıştır.

Tablo 2.4: Anonim Tarih Manzumeleri ve Özellikleri

Yazılma Sebepleri	Manzume Numaraları	Toplam Manzume Sayıları
Vefat	521, 525, 533, 540, 568, 569, 604, 613, 628, 632, 640, 786	12
Cülus	532, 542, 543, 544, 545, 546, 573, 574, 575, 578, 579, 580, 589, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 608, 609, 616, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 630, 631, 640, 641, 642	34
İmar	583, 584, 643, 671, 785, 796, 799	7
Doğum	588, 617, 633, 634	4
Türbe ve Kabirler	576, 605	2
Fetih	627	1
Doğal Afet	795	1

2.2.5. Bütün Tarih Manzumeleri

Aşkî Efendi, yazmış olduğu “Medine Tarihi” adlı eserinde (kendi manzumeleri hariç) müellifi belli olan ve olmayan toplam 208 tarih manzumesine yer vermiştir. Aşkî Efendi’nin bu manzumeler arasında en çok padişahların inşa çalışmalarına ve cüluslarına düşülen tarihlere rağbet gösterdiği tespit edilmiştir. Şairin yapmış olduğu aktarımlar, müellif şartı gözetmeksizin konularına göre sıralanıp toplu bir formatta daha detaylı olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.5: Bütün Tarih Manzumeleri ve Özellikleri

Yazılma Nedeni	Manzume Numarası	Toplam Manzume Sayısı
Vefat	124, 125, 126, 127, 137, 138, 224, 521, 525, 533, 540, 568, 569, 604, 613, 628, 632, 640, 786	18
Cülus	122, 123, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 243, 245, 246, 291, 312, 532, 542, 543, 544, 545, 546, 573, 574, 575, 578, 579, 580, 589, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 608, 609, 616, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 630, 631, 640, 641, 642	65
İmar	158, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 261, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 583, 584, 643, 671, 785, 796, 799	86

Kılıç Töreni	136	1
Vahhabi İsyanı	140, 141, 142, 143, 292, 293	6
Yeniçeri Ocağı	144	1
İhsanlar	162	1
Doğum	237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 588, 617, 633, 634	11
Türbe ve Kabirler	576, 605	2
Fetih	213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 627	15
Doğal Afet	795	1

2.2.6. Manzumelerin Nazım Şekilleri

Aşkî Efendi'nin eserinde kullanmış olduğu nazım şekillerine baktığımızda en çok “matla” ve “müfred”leri yani tek beyitlik manzumeleri kullanmış olduğunu görürüz. Bunları kimi zaman anlatı ortasında, kimi zaman fasıl başlarında faslı tanımlarken, kimi zaman da bahsettiği önemli olaylara düşülen tarihlerde kullanmıştır. Eserde yer alan bu türlerin bir kısmının müellifi belli olmasının yanında büyük bir kısmı “Anonim Tanıklar”da yer almaktadır.

Nazım türlerinde dikkati çeken diğer unsur da “kıta” ve “kıta-i kebîre”lerin bolluğudur. Bu türlerin ise çok büyük bir çoğunluğunu tarih manzumeleri oluşturmaktadır. Özellikle eserde Aşkî'den sonra en çok manzumesi olan Keçecizâde İzzet'in manzumelerinin hemen hepsi bu türden seçilmiştir. Kıtaların özellikle tarih manzumelerinin aktarımı için

kullanılmış olması, onların daha çok eserin üçüncü cildinde yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Aşkî Efendi, beyitlerden oluşan manzume aktarımlarında yukarıdaki türlerden sonra en çok gazel, nazm, mesnevi ve kasideyi kullanmıştır. Burada değinilmesi gereken bir durum da “İlhâmî” mahlası ile şiirler yazan Sultan III. Selim’in “251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258” numaralı mazumeleridir. Bu manzumeler normalde bir bütün halinde kasideyi oluşturmaktadır. Kasidenin özelliği ise Hz. Peygamber (s.a.s.)’in mescidinde yer alan sütunların üzerinde parça parça yer almasıdır. Aşkî Efendi de hangi sütunun üzerinde hangi beyitler yazdığını göstermek için kasideyi parça parça aktarmıştır. Biz de aşağıda hazırladığımız tabloda bu manzumeleri tek bir kaside olarak göstermiş bulunmaktayız.

Eserde bendlerden oluşan manzumeler, beyitlerle oluşarlardan oldukça geride kalmıştır. Bendlerden oluşan nazım türlerinde ise en çok “tercî-i bend” ve “rubâî” kullanılmıştır. Toplamda 4 kez kullanılan tercî-i bendin hepsi Aşkî Mustafa Efendi’ye aittir. Şair, bunları daha çok dinî hassasiyetini dile getirmek için kullanmıştır. Zira birini Hz. Peygamber (s.a.s.)’in vefatı için, birini Hz. Peygamber (s.a.s.)’e olan sevgisini göstermek ve onu methetmek için, birini Hz. Ali ile büyük sorunlar yaşayan Yezid’e lanet için, son manzumeyi ise Medine halkına büyük zulümler yapan Vahhabilere lanet ederek yazmıştır. Bunun yanında eserde yer alan 2 muhammesten biri de yine Aşkî Efendi’ye ait olup onu da Resulullah (s.a.s.) için, onu methetmek için kaleme almıştır.

Eserde nazım şeklini kesin olarak belirleyemediğimiz 8 manzume bulunmaktadır. Bunlar: 94, 417, 448, 492, 757, 791, 793, 795, 797 numaralı manzumelerdir. Genellikle kendi aralarında kafiyeli olan bu manzumeler, tek bendden oluştukları için hangi nazım türüne ait oldukları belli değildir. Kimi manzumelerin ise kafiye düzeni herhangi bir nazım türüne uymadığı için kesin bir yargıya varamamaktayız. Manzumelerin bazıları kafiye düzeni olarak müseddes, muaşşer, tecî-i bend gibi türlerin bir bendine benzemektedirler. Aşkî Efendi’nin kimi manzumelerin tamamını değil beğendiği birkaç beytini hatta kimi zaman sadece 1 beytini aldığını düşünürsek bu manzumelerin de bu türlerin herhangi bir bendinden alındığı

düşünülebilir.

Eserde yer alan manzumelerin nazım türlerini, hangi türden kaç manzume olduğu ve bu manzumelerin toplam bend, beyit ya da mısra sayılarını aşağıda hazırladığımız tabloda ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 2.6: Manzumelerin Nazım Şekilleri

Nazım Şekilleri		Toplam Manzume Sayısı	Toplam Beyit/Bend/Mısra Sayıları
Beyitlerden Oluşanlar	Kaside	27	745
	Gazel	88	596
	Mesnevi	71	751
	Kıta	93	186
	Kıta-i Kebîre	41	402
	Nazm	73	183
	Matla	196	196
	Müfred	156	156
Bendlerden Oluşanlar	Tercî-i Bend	4	21
	Muhammes	2	15
	Murabba	1	8
	Müsebba	1	10
	Rubaî	5	18

	Tahmis	1	3
Misralar		32	32

3. BÖLÜM

ESERDE YER ALAN MANZUM TANIKLAR VE MÜELLİFLERİ

3.1. Türkçe Tanıklar

3.1.1. Aşkî Mustafa Efendi

Aşkî Efendi'nin hayatı hakkında birinci bölümde detaylı bir şekilde bilgi verildiği için burada tekrar bahsetmiyoruz.

Bir önceki bölümde Aşkî Efendi'nin tercüme sırasında anlatılan konuya göre araya girdiğini ve kendi fikirlerini aktarmaktan çekinmediğini belirtmiştik. Bu araya girişler sadece nesir olarak kendi fikrini beyanıyla kalmamış konuya göre manzum parçalarda da kendini belli etmiştir. Bu manzum parçaların birçoğu farklı divan şairlerine ait olmakla birlikte kendi manzumelerine de yer verdiğini görmekteyiz.

Aşkî Efendi'nin Medine Tarihi'nde kendisine ait 110 manzume bulunmaktadır. Bunlardan 35'i eserin birinci cildinde, 35'i eserin ikinci cildinde, 40 tanesi ise eserin üçüncü cildinde mevcuttur. Bu manzumelerin bir kısmı divanında da yer almaktadır. Büyük bir çoğunluğu ise divanında yer almayan ve eserinde anlatılan konu için kendisinin kaleme aldığı parçalardır. Divanında da geçen manzumelerin sayısı 20'dir. Bunlar 35, 54, 59, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 92, 93, 94, 96, 98, 107 ve 108 numaralı manzumeleridir. Bunun yanında şairin, Keçecizade İzzet'in "Olur" redifli manzumesinin; Şeyh Galib'in "Mevlana", "Hazret-i Şarih" ve "Sıddık" redifli manzumelerinin sonuna eklediği bir beyitlik aktarımları da mevcuttur.

Aşkî'nin manzumelerini diğer şairlerde de olduğu gibi birinci ciltten üçüncü cilde kadar sırası ile sıralamış bulunmaktayız. Bu bağlamda eserin besmele ve hamdelesinden sonra tercümenin birinci faslına geçmeden önce hayat hikayesinden bahseden şair, burada başından geçen olaylara dair tarih beyitleri düştüğünü görmekteyiz. Yine bu bölümde Sultan Abdülmecid'i görme isteğinin bir tezahürü olarak sultan için bir kaside kaleme aldığını ve ona olan sevgisini ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Şairin altıncı manzumedan yirmi birinci manzumeye kadar yer alan manzumelerinde ise asıl konu Medine'dir. Manzumeleri toplamında önemli bir yer teşkil eden bu şehrin ilk olarak bu zamana kadar ki isimlerini şiirleştirmiştir. Sonrasında ise onun şehirlerin en hayırlısı olduğuna delalet eden birçok göstergelerden bahsederek şehrin şanını yücelten manzumeler kaleme almıştır. Aşkî'ye göre Medine'nin en büyük özelliği Hz. Peygamber (s.a.s.)'in burada uzun bir ömür sürmesi ve kabrinin de burda olmasıdır. Bundan dolayıdır ki şehirden ve onun faziletlerinden bahsederken pek çok defa Resulullah (s.a.s.)'ı hayırla anmış ve araya naatler yerleştirmiştir.

Aşkî Efendi, Medine'ye hususi olarak ayrılan bölümden sonra ise birinci cildin sonuna kadar ilk İslam dönemi olaylarından bahsederek bu olaylar hakkında manzumeler kaleme almıştır. Aşkî Efendi, hicretin anlatıldığı bölümde Hz. Ebu Bekir'e özel olarak değinmiş, onun sahabelerin en seçkini olduğu söylemiş ve Galib Dede'nin onun için yazdığı "Sıddık" redifli manzumesine bir beyit eklemeye yaparak bu bölüme nakletmiştir. Devamında ise yapılan savaşlardan, vefat eden sahabelerden sonra manzumeler aktarmıştır. Özellikle Cafer bin Ebû Tâlib için hususi bir mersiye kaleme alması dikkat çekicidir. Birinci cildin sonunda ise Hz. Peygamber (s.a.s.) için kaleme aldığı mersiye aktararak ikinci cilde geçmektedir.

İkinci ciltte yer alan manzumeleri de yine anlatılan konuya uygun olarak devam etmektedir. Ciltte yer alan ilk manzumelerinde Resulullah (s.a.s.) ile kütük arasında geçen olaydan bahsederek kütüğün ağzından bir manzume kaleme almış, Minber-i Saadet'in anlatıldığı bölümde buranın methinde bulunmuş, Medine'nin kuyularının anlatıldığı bölümde ise bu kuyuların isimlerini şiirleştirmiştir. Şairin manzumelerinde dikkati çeken bir unsur da Hz. Hüseyin, Hz. Hasan ve Kerbala gününe olan hassasiyetidir. Hz. Fatıma'nın evinin anlatıldığı bölümde aklına Kerbala gününün geldiğini söyleyen şair, Keçecizade İzzet'in Kerbela için yazdığı manzumenin sonuna bir beyit ekleyerek bu bölüme nakletmiştir. Yine birçok yerde bazı olayların kendisine bu günü hatırlattığını söyleyen şair, onlar için yüreği yanarak manzumeler kaleme almıştır. Şairin ikinci ciltte ki son manzumesi ise "el-

vidā” redifli Medine’den göç etmek zorunda kalmasıyla ilgili olan manzumesidir.

Eserin üçüncü cildi manzume yoğunluğu bakımından en yoğun cildir. Aşkî Efendi bu ciltteki ilk manzumesinde Osmanlı padişahlarını bir silsile halinde şiirleştirmiş, sonraki manzumesini ise Osmanlı Devleti’ni metheder mahiyette kaleme almıştır. Önceki ciltlerde mevcut durum burada da devam etmiş ve şair, anlatıya uygun manzumeleri eserine nakletmiştir. Sultan İbrahim’in vefatı esnasında onun ağzından manzume söylemesi, yeniçerilerin Sultan III. Selim’e ihanetini anlattığı bölümde onları yeren bir manzume kaleme alması, köşeye sıkışan ve çaresiz kalan Vahhabilere lanet okuyan manzumesi bu duruma bir örnek mahiyetindedir. Özellikle devlet büyüklerine, Medine için buyurdıkları ihsanlara büyük minnettarlık duyan şair, manzumelerinde onları da unutmamış ve her fırsatta kendilerine ve devlete hayır duada bulunmuştur. Büyük hürmet gösterdiği ve derin bir sevgi duyduğu Osmanlı Devleti’ne baş kaldıran isyancılar için ise kalemini sivriltilmiş ve onları nefretle yermiştir.

Medine Tarihi’nin en dikkate değer yanlarından biri de, Aşkî Efendi’nin eserinde bolca tarih manzumesine yer vermiş olmasıdır. Bu durum dönemin tarihi olaylarını öğrenmemizin yanında edebî açıdan da ayrı bir önem arz etmektedir. Aşkî Efendi, aktardığı pek çok olay için bir tarih manzumesine yer vermiş ve bunlar kimi zaman kendi manzumeleri kimi zamansa farklı divan şairlerinin manzumeleri olmuştur. Aşkî’nin tamamı eserin üçüncü cildinde yer alan 14 farklı tarih manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerin numarası ve muhtevası aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 3.1: Aşkî Efendi’nin Eserde Yer Alan Tarih Manzumeleri

Manzume Numarası	Muhtevası	Vezin
91	Sultan II. Mahmut’un H. 1255/M. 1839 yılı vefatı için düşünülmüş tarih manzumesidir.	Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

92	Sultan Abdülmecid'in M. 1839 yılında gerçekleşen cülusu için düşünülmüş tarih manzumesidir.	Müstef'ilün Müstef'ilün
93	Osman Ferit Paşa'nın şeyhülharem olarak atanmasına düşünülmüş tarih manzumesidir.	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
94	Rıza Paşa'nın Medine'de bulunan muvakkithane için inşa ettirdiği saat için düşünülen tarih manzumesidir.	Müstef'ilün Müstef'ilün
95	Belli bir süre müdürsüz kalan Medine'ye Şakir Bey'in müdür olarak atanmasına düşünülmüş tarih manzumesidir.	Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
96	Osmanlı tarafından Mediye'ye şeyhülharem olarak Davud Paşa'nın atanmasına düşünülmüş tarih manzumesidir.	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün
98	Medine'de şeyhülharem olarak görev yapan Osman Ferit Paşa, viran halde olan Mescidü'l-İcabe'yi ihya ettirmiştir, bu ihyaya düşünülmüş tarih manzumesidir.	Müstef'ilün Müstef'ilün
99	Uzun uğraşlar neticesinde Ayn-ı Zerka suyu Medine'ye ulaştırılmıştır. Aşkî'nin bu güne düşmüş olduğu tarih manzumesidir.	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
100	Mescid-i Enver'de yer alan ışıklandırma sorunu dönemin şeyhülharemi tarafından çözülmüş ve yeni şamdanlar temin edilerek mescid aydınlatılmıştır. Aşkî Efendi'nin bu olay için düşmüş olduğu düşünülmüş tarih manzumesidir.	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
101	Mescid-i Şerif'in aydınlatılması, mevcut aydınlatmanın bakımının yapılmasından dolayı farklı bir çehreye bürünmesine Aşkî'nin düşmüş	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

	olduğu tarih manzumesidir.	
102	Dönemin Cidde valisi Osman Paşa'nın, Kabe'nin bakımını yapmasına düşülmüş tarih manzumesidir.	Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün
107	Sultan Abdülmecid'in oğlunun H. 1262/M. 1846 yılında dünyaya gelişi için düşülen tarih manzumesidir.	Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün
108	Recai Efendi'nin Şeyhü'l-Harem olmasına düşülen tarih manzumesidir.	Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün
110	Aşki Efendi'nin tercüme etmiş olduğu eserin tamamlanmasına düşürdüğü tarih manzumesidir.	Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

Şairin gerek kendi gerek diğer şairlerin tarih manzumelerine fazlaca yer vermesi bu konuya olan ilgisinin de bir göstergesidir.

Aşki Efendi, eserinde yer alan manzumelerini 4 farklı bahir ve 12 farklı aruz vezni ile yazmıştır. Bunlar arasında en çok kullanmış olduğu bahirler Remel ve Hezec olmuştur. En çok kullandığı vezin ise ciddi bir farkla “Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlātün Fā'îlün”dür. Bundan sonra gelen ise “Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün”dür. Şairin kaleme almış olduğu tüm manzumelerde kullanmış olduğu vezinler ve manzume numaraları aşağıdaki tabloda daha detaylı olarak aktarılmıştır.

Tablo 3.2: Aşkî Efendi'nin Eserde Yer Alan Manzumeleri ve Vezinleri

Bahir	Vezin	Manzume Numarası	Toplam Manzume Sayısı
Remel	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	1, 2, 28, 43, 93, 99, 100, 101, 104	9
Remel	Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	4, 7, 24, 41, 46, 53, 75, 85, 88	9
Remel	Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün	6, 11, 16, 17, 18, 21, 25, 26, 27, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 61, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 89, 90, 102, 105, 109	46
Remel	Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün	20	1
Remel	Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fa'lün	23, 76	2
Hezec	Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün	3, 5, 13, 14, 29, 31, 32, 37, 42, 54, 59, 60, 62, 65, 67, 68, 82, 91, 95, 97, 106, 107, 108, 110	24
Hezec	Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün	8, 30, 69, 78	4
Hezec	Mefā'ilün Mefā'ilün Feülün	9, 10, 12, 15, 19, 22, 77	7
Hezec	Mef'ülü Mefā'ilü Fe'ülün	66	1

Recez	Müstef' ilün Müstef' ilün	92, 94, 98	3
Recez	Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	96, 103	2
Münserih	Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün	40, 64	2

Aşkî Efendi'nin Medine Tarihi'nde kendisine ait manzumelerine baktığımızda genel olarak Resulullah (s.a.s.), ashap, dinî hadiseler, kutsal topraklar ve din büyüklerinin övgüsü için kaleme aldığı manzumelerin öne çıktığını görmekteyiz. Sevdiğini övme ve sevmediğini yerme hususunu manzumelerinde uç noktalara çıkarmıştır. Naatlara fazlaca yer vermiş, Keçecizade İzzet ve Şeyh Galib'in kasidelerinin sonuna bir beyit eklemiş, kendisi de Sultan Abdülmecid için bir kaside kaleme almıştır. Bunun yanında Yezid'i yeren, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i öven ve Resulullah (s.a.s.)'in vefatından sonra mersiye türünde kaleme aldığı 4 farklı tercî-i benti bulunmaktadır. Gazel nazım şekliyle de manzumeler kaleme alan şair, bunlarda da genellikle Hz. Peygamber (s.a.s.), ashap ve Medine sevgisini dile getirmiştir.

1. Manzume

Eserin girişinde yer verilen besmele bölümüdür.

Fā' ilätün Fā' ilätün Fā' ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Besmeleye bāb-ı rāzı kııl küşād
Eyleyüp pāk-ı şenā-yı Hākkı yād
2. Çünkü bismillāhdır a' lā-yı nām
Bā-yı bismillāhı tād etdim tamām
3. Buldu Kur'ān bed'i bismillāhda
Bismil ile şākirim her gāhda
4. Gördi bismillāhdan faḥr-ı cihān

- Lā-mekānı hem daḥı Ḥaḫḫ'ı 'ayān
5. Ya'ni seyr-i ḳurb-ı mi'rāc eyledi
Daḥı bismillāhı sertāc eyledi
  6. Aḫdı bismillāh ile Mevlā'ya rāz
Ümmetiñ bāb-ı ğamını ḳıldı bāz
  7. Virdi bismillāhdan Ḥaḫ aña kām
Virdi hem teṣrīf-i İslām-ı selām
  8. Besmeyleyle oldı ğüyā keff-i Ḥaḫ
Döndi bismillāhdan eflāk-ı pāk
  9. Buldu bismillāhdan ṭālib-i murād
Besmeyleyle ḫıfz-ı Ḥaḫ olur ziyād
  10. Bunda ismullāh er-Raḫmān er-Raḫīm
Ve inne Kerīm hem 'Alīm hem Ḥaḫīm
  11. Oldu bismillāh ile Ḳur'ān beyān
Virdi her bir süreye 'ünvān-ı ṣān
  12. Oldu bundan ādeme ḫil'at vufūr
Ḥāzret-i Ḥavvā ile buldu sürūr
  13. Ḥaḫ tecellīsine maẓhar oldu Ṭūr
İrdi bismillāhdan Mūsā'ya nūr
  14. Buldu Meryem mahrem-i 'ismet ḳarīn
Oldu maẓhar nefḫa-i rūhu'l-emīn
  15. Ḳıldı bismillah ile Dāvud niyāz
Yūnus'uñ bāb-ı murādı oldu bāz
  16. Dide-i Ya'ḳūb'a ırturdu zıyā
Buldu bismillāhdan Eyyüb ṣifā
  17. Hem Süleymān salṭanat buldu tamām
Besmeyleyle emrine dīv oldu rām
  18. Buldu bismillāh ile herkes murād
Nārdan eyler 'uṣātı bu āzād
  19. Oku bismillāhdan ism-i a'zamı
Urma bismillāhsız hiçbir demi
  20. 'Aṣḳiyā budur ṭarīḳ-i müstaḳīm

Söyle bismillāhi'r-rāḥmāni'r-rāḥīm¹⁰³

2. Manzume

Besmeleden sonra aktarılan hamdeledir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ḥamd ile feth-i muḳāl it ṣāniyā
Ḥamd ile bulur dil-i mü'min şafā
2. Ḥamd ile her kār olur ḥayru'l-ḥitām
Ḥamd ile olur merām üzre tamām
3. Ḥamd hem ḥāmidleri Bāri Ḥudā
Çoḳ sever didi Resūl-i Kibriyā
4. Ḳullarından ister ol ḥay-yı celīl
Ḥamd-i bī-ḥadle ṣenāya-yı cemīl
5. Altı yerde vārid oldı ḥamd ü Ḥak
Ḥazret-i Ḳur'an'a bir diḳkatle bak
6. İmtiyāzı günlerinde mücrimīn
Ḥamdülillāh didiler hep mü'minīn
7. Geçdiği demde şırāḫı mü'minīn
Ḥamdülillāh didiler hep ehl-i dīn
8. Cennet-i a'lāya olduḳda karīb
Ḥamdülillāh didiler bī-ṣekk-i reyb
9. Girdiği dem cennete ehl-i cinān
Ḳarşu geldikde melekler hep 'ayān
10. Ol vakit hep ḥamd-ı Yezdān etdiler
Ḳasr-ı vālā-yı bihişte gitdiler
11. Cennet içre çün muḥalled ḳaldılar
Ḥamd idüb Ḥaḳḳ'a müebbed ḳaldılar
12. 'Ādet-i İslām olup ba'de'l-ṭa'ām
Ḥamdülillāh oldu çün āḫir kelām
13. Ḥamd ile ādem idüb feth-i dehān

¹⁰³Medine Tarihi, c. 1, varak 1b.

Nām olmuşdur Şafiyullah hemān

14. Hāmidiñ virir murādın Allāh

Sende dī ‘Aşķī hemān ḥamdülillāh¹⁰⁴

3. Manzume

Aşķi Efendi, İstanbul macerasında padişahı görme isteğini bu beyitle aktarmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ‘İbādetdür cemāl-i pādişāh görmek insāna

Müyesser eyle yā Rab bende görsem n’ola bir dāne¹⁰⁵

4. Manzume

Şair, İstanbul’a geldiğinde alındığı karantinaya gösterdiği rızayı bu beyitle anlatmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Kıruntınada idelim biz de kıruntüyı tamām

Sālik elbette ider bunda da tekmīl-i maķām¹⁰⁶

5. Manzume

Aşķi Efendi, Sultan Abdülmecid’in bu tercüme için ihsan ettiği yedi bin beş yüz kuruş ve diğer ihsanlarına duyduğu minneti ve o an kendisinde hissettiği duyguları şu manzume ile dile getirdiğini ifade etmektedir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cemālın görmege müştāk idi dil dār-ı dünyāda

Biḥamdillāh beşāşetle görüñdi bu temāşāda

2. Derūnumdan adem iķlīmine ‘azm itdi ğam-ı endūh

Ferahla ḥāne-i dil tōldu vallāhi bu eşnāda

3. Dil-ayīñede gerd-i kederden ķalmadı zerre

Sikender cām-ı reşķ olur görüñce bu mücellāda

¹⁰⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 2a.

¹⁰⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

¹⁰⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 6b.

4. Hılāfet mihr-i burc-1 devletinden rū-nümā oldu
Hemān-dem nūra hiddet zāhir oldu çeşm-i bināda
5. Şafā-yı vuşlat-1 didār-1 şehriyārla dīde
Münevver olduġuñ yetmez midir dünyā vü ‘uqbāda
6. Göñül mest-i müdāmsın haşre dek bu cām-1 vuşlatla
Saña lāzım degil şimden gerü hiç teşne-i yāde
7. Adıda(?) görmemişken müddet-i ‘ömründe bir hūqān
Bu fahr-1 āl-i ‘Oşmān’dır ki gördüñ mihr-i simāda
8. Göñül şimden gerü kālā-yı endūh-1 ġam-1 miħnet
Cüyüş-1 zevk-i vuşlat oldular meş‘ul-i ya‘māda
9. Eger mümkün olaydı reh-güzāra cān nişār itmek
Hezārān cānım olsa bezl iderdim ben bu da‘vāda
10. Seħāvet nidüġin ta‘līm iderdim çarh-1 gerdūna
Nuķūd-1 ‘ömrümi efşān olurdum ben ‘atāyāda
11. Temettu‘ istemezdim vuşlat-1 didārdan soñra
Velīkin bir zamān meşġul olam ben de şenāyāda
12. Bu devlet kim baña irdi digerden keff-i yed etdim
Tekāpū eylemem şimden gerü ġayra temennāda
13. Hüma-yı sāye-i devletde irdi başımız ‘arşa
Niġāh-1 iltifāt-1 husrevāniñ pes bu ednāda
14. Derī-yi devletim dāra gelmişem ben derbeder olmam
Huşūşā mazhar-1 ihsāniñ oldum ġamdan azāde
15. ‘Aceb mi fahr idersem sāye-i şevket medāriñda
Bu hānķāh-1 ‘alemde evvelā zühhād-1 ‘ubbāda
16. Be-kām oldum o şīrīn iltifāt-1 nuķ ile şāhım
Sezādır fahr idersem tīşe-i ‘aşkıñla Ferhād’a
17. Şehenşāh-1 cihāniñ ġak-i payinde ġubār olmaķ
Taşavvur itmege lāyık degildim olsa hūlyāda
18. Hüner yoķ ma‘rifet yoķ müflisim bāzār-1 ‘irfānda
Ĥaķīr-i bī-kesim bī-behreyim ben şī‘ir ü inşāda
19. Ĥuzūr-1 şehriyāra ‘arza lāyık armaġānım yoķ
Hemān kālā-yı ‘acz-i faķr-1 fāķım elde amāde

20. Şehenşāh-ı muazzam hazret-i ‘Abdü’l-mecīd Hān’a
Ne güne ‘arz-ı hāl etsem deyü fikrim bu sevdāda
21. Kerāmet-pīşe hayr endīşe ol şāh-ı cihān-arā
Zamīrim keşf idüp bildi faķīrim gelmiş üftāde
22. Beni ref’ eyledi hāk-i mezelletden kerāmetle
Mu‘azzez eyledi rağmen faķīri çeşm-i hussāda
23. Hākīrī bī-nevā ‘Aşķī olunca mazhar-ı ihsān
Baķıyye-i ‘ömrümü şarf eylesem çok mu şenāyāda
24. Du‘ā āvāzesi çarhı pūr etsin başla gül vaķtı
Ser ü şān-ı semāvāt oldular āmīne amāde
25. Hūdā ‘ömrün ziyād etsün kederden eylesin mahfūz
Vücūd-ı şevketi olsün dem-ā-dem hıfz-ı Mevlā’da
26. Ser-i küffārī ğaltān eylesün çevgān-ı kahr ile
Müeyyed eyle yā Rab pādişāhı taht-ı ‘ulyāda
27. Hābīb-i faķr-ı ‘ālem yāveri yardımcısı Allāh
‘Aliyyü’l-Murtażā sancāķ-keş olsun cümle ğavġāda¹⁰⁷

6. Manzume

Aşķi Efendi, eserinde Medine’nin doksan altı farklı isminden bahsetmiştir. Bu isimlerin kudretinden de bahsederek eğer birisi humma hastalığına yakalanırsa gerdanına bu isimler yazıldığında şifa bulacağını belirtmiştir. Aynı şekilde sıkıntıya düşenin bu isimleri bir tasa yazıp o tasta su içmesi halinde bu sıkıntılardan kurtulacağını söylemiştir.

Şairin bu isimleri bir araya getirmek suretiyle yazmış olduğu manzumedir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gūş-i hūşuñ cem’ kıl ta‘dād idem bir bir saña
İşte bunlar nām-ı vālā şehir-i pāk-ı Muştafā
2. Esrib ü Yeşrib daħı Ekālet’ül-büldān hem
Arđ’u-l hicre daħı Arzullāh denildi ey fetā
3. El-Mektān ü Mekīne kubbetü’l islām hem

¹⁰⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 8b.

- Dindi Ekāletü'l-ḳurā Cebbār-ı Mecbûre añâ
4. Bârre ü Barre ü Baḫra hem Bûḫayra didiler
Nām-ı imān ile buldu ol şeref 'ızz-i 'alā
  5. El-Bûḫayra ü Balāṭ ü Belde ü Beyt'ü-r Rasûl
Tended ü Tender'le Cebbār'a dî sen kân-ı vefâ
  6. Dî Cezîratü'l-'Arab hem Cābira ol cāye kim
Cennetü'l-Ḥuşayn dimek şâyeste Maḫbûbe şehâ
  7. Dâr-ı Hicret Dar-ı İmān Dar-ı Sünnet hem Ḥarem
Hem Ḥarem dindi Resûl'e böyle cāy-ı dil-güşâ
  8. Seyyiâtı maḫv eder işte bu Dar-ı Ḥasene
Ḥayyire şeddile Ḥîre eyle taḫfîf-i edâ
  9. Dâr-ı Ebrâr dâr-ı Aḫyâr dindi hem zâtü'n-Naḫl
İşte bu Darü's-Selâma didi faḫr-ı enbiyâ
  10. Bu Ḥabîb'e cān-ı dilden sevmeli zâtü'l-Cerâr
Hem daḫı Zâtü'l-Ḥacer a'dâ-ya manşûrdur dâ'imâ
  11. Şöyle maḫbûb-ı cihândır 'ayn-ı 'Azrâ 'Aşime
Dest-i a'dâdan anı Maḫfûza ḳılmıdır Ḥudâ
  12. Ṭayyibe Ṭîbe vü Ṭābe Ṭā'ib ü 'Ārâ dinür
Daḫı Ğarrâ dî efendim ḳalb-i İmān ḫāliyâ
  13. Dî Muhācir-i Resulallāh daḫı Merzûka hem
Mescidü'l-Aḳşâ dinildi Medḫal-i şıdḳ-ı şafâ
  14. Dî mübevveü'l-Ḥelâl ve'l-ḫarām-i Mü'mine
Hem mübeyyinü'l-ḫelâl ve'l-ḫarām dinse sezâ
  15. Fāḏıḫa Selîḳa Ğalebe Ḳaryetü'l-enşâr dî
Her ğazâda oldular faḫr-ı cihāna cān fedâ
  16. Derd-i 'işyāndan şifâ ister iseñ bu Şāfiyye
Ḥāk-i pākidir Mübārek çeşm-i ma'lûle şifâ
  17. Ḳarye-i Faḫr-ı Resûl Maḫbûre dindi Ḳāşime
Hem Zabābâ-yı 'Arûze merci'-i ḫācet-revâ
  18. Miskine vü Mesleme Merḫûme Muḫtâre dinür
Bu Medîne Ḳarye'dir şāh-ı maḳarr-ı ıştıfâ
  19. Merḫûme oldı melâ'ikle ḳamu Maḫfûfe'dir

- Maızca‘ı Faħr-ı Resulallāh olup buldu bahā
20. Hem Medīnetü’r-Resūl dindi Muḫaddes Nāciye
Naħr-ı Hezrā Yended ü Yender dinilmekde revā
21. Dindi Neblā vü Mūfiye daħı dar‘ü’l-Ḥaşīn
Bu ki Maħrūse didi ol pādişāh-ı etḫiyā
22. Farḫ-ı şevḫinden Muḫabbe ‘arz ider Muḫabbebe
Tā Muḫayyibe ola vuşlatla nefsi-i bī-nevā
23. Müşkilātı fetḫ ider Dārü’l-Fetḫ’dir bu mekān
Fetḫ ide her müşkilāt dilden ol şāhib-‘atā
24. Sırr-ı esmā zāhir olsun yā İlāhī ümmete
Cümle derd ehli seniñ lütfuñla bulsunlar devā
25. Faħr-ı ‘ālem ḫürmetine yā İlähe’l-‘ālemīn
Hem Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Osmān ‘Aliyyü’l-Murtażā
26. ‘Amm-i pāki Muştafā ‘Abbās ü Ḥamza ḫürmeti
Fāḫıma Zehrā Ḥasan şāh-ı Ḥüseyn-i Kerbelā
27. Cümle aşḫāb-ı güzīn aşḫāb-ı Bedr’iñ ḫürmeti
İsm-i pāki şehir-i Aḫmed ḫürmeti yā Rabbenā
28. ‘Aşḫi-i bī-çāre-i efkende-i āvāreyim
Mücrim-i ‘āşī ḫulum yā Rabb raḫm eyle bañā¹⁰⁸

7. Manzume

Aşḫi Efendi, Medine’nin sahip olduğu diğer isimler üzerinden anlatısına devam etmiştir. Resulullah (s.a.s.)’ın aşḫına mazhar olan zatların bu isimleri duyunca gönüllerinin ferahladığını, Allah (c.c.)’ın feyizleriyle dolduğunu bildirmiştir.

Anlatının devamında ise kısa bir dua ettikten sonra bu manzumeyi aktarmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Nām-ı vālāsına biñ cān ile ḫurbān olayım

Āteş-i mihr-i muḫabbetle ḫo sūzān olayım

¹⁰⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 25b.

2. Hāşre dek rŭy-ı siyāhım süreyim hākına ben
Āh ü feryād ideyim ‘aşk ile giryān olayım
3. Rŭz-ı hāşirde dahı bulmayam ārām-ı sŭkŭn
Raḥm ide ehl-i kıyāmet şöyle nālān olayım
4. Dest-i avīzem benim ol günde Mevlā’ya günāh
İ‘tirāfım ‘arz idüp lāyık-ı ğufrān olayım
5. Mihr-i şehir-i pāk-ı Aḥmed’le dilim sŭzān ola
Şanma ‘Aşķī āteş-i dŭzahla sŭzān olayım¹⁰⁹

8. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın ūmmeti için yaptıklarından, onlara şefaatçi olacağından ve ūmmetinin de gönülleri yaralı bir şekilde mezarını ziyaret ettiğini söyleyen şair, ona bu naati sunmuştur.

Mef’ŭlŭ / Mefā’ılŭ / Mefā’ılŭ / Fe’ŭlŭn

-- + / + -- + / + -- + / + --

1. Dil mu‘tekif-i kŭşe-i ebrŭ-yı Muḥammed
Cān silsiledir gerden-i ğīsŭ-yı Muḥāmmmed
2. Gül-berk-i ruḥı menşabiğ-i şıbgā-i Rāḥmān
Ezhār-ı ḥaķāyıkda nihān bŭy-ı Muḥammed
3. Tevhīd ider inṭāk-ı İlähī ile ta‘līm
Ṭŭṭī-i dile āyīne-i rŭy-ı Muḥammed
4. Firdevs-i ḥaķīkatde āb-ı Adem ü Havvā
Eşyā ise hep zāde-i yek-mŭy-ı Muḥammed
5. Ey Aşķī hidāyet demidir ‘aşık-ı zāra
Düşdüm yola göster bize der-kŭy-ı Muḥammed
6. Vāşıl olayım menzil-i maķşŭda meded kııl
Cismim edeyim ferş-i reh-i kŭy-ı Muḥammed¹¹⁰

9. Manzume

Aşķi Efendi, Hazreti Peygamber’in sevdiğini sevmek, tazim ettiğini tazim etmek, bütün fiillerini yerine getirmek gerektiğini anlatır. Ayrıca

¹⁰⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 21a.

¹¹⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 31b.

Medine’de vefat ettiği için burada bulunmanın faziletli olacağını söyleyerek bu manzumeye yer verir.

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Feülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Edep sermāye-i ‘izz ü ‘alādır
Edep nūr-ı cemāl-i aşdikādır
2. Edeple vāşıl olur Hāḫḫ’a herkes
Edep nūr-ı ṭarīḫ-i enbiyādır
3. Edeple ḫurb-ı *ev ednāya* irdi
Edep ŧer‘-i ŧerīf-i Muŧṭafā’dır
4. Edeple oldu ŧıddıḫ yār-ı ğārı
Seferde hem ḫuzurda āşinādır
5. Edeple ‘izz-i İslām oldu Fārūk
Vezīr-i ŧānī-i nūr-ı Hūdā’dır
6. Edeple oldu Zünnüreyn-i ‘Oŧmān
Kerem-pīŧe o bir ŧāhib-i ḫayādır
7. Edeple ŧīr-i Yezdān oldu Hāḫḫa
‘Aliyyü’l-Murtaṭa ŧāh-ı veğādır
8. İki ‘ālemde ‘izzet buldu aşḫāb
Edeple maḫhar-ı sırr-ı Hūdā’dır
9. Ṭarīḫ-i ‘ārifānda rükn-i i‘zam
Edepdır bu sülūk-ı evliyādır
10. Edepsiz feyz-yāb olmaz cihānda
İki ‘ālemde maṭrūd-ı liḫādır
11. Huzūr-ı ḫazret-i faḫr-i Resül’de
Edeple āşinā ol āşinādır
12. Efendim ŧorsalar kimdir edepsiz
Derim mücrim ḫulundur ‘Aŧḫīyā’dır¹¹¹

10. Manzume

¹¹¹Medine Tarihi, c. 1, varak 34b.

Resulullah (s.a.s.)'ın defnolunduğu yer olan Medine'nin faziletlerinin anlatıldığı bölümün devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Feülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Medîne şehri-pāk-ı Muşafâ'dır
Nazārgāh-ı Hūdā-yı Kibriyā'dır
2. Medîne vahyi-ı Qur'ān menzilidir
Dağı hem mehbit-i peyk-i Hūdā'dır
3. Medîne mezca'ı muhtār-ı Ahmed
Meṭāf-ı ins ü cin ehl-i semādır
4. Hādışinde buyurdu fahr-ı 'ālem
Anıñ hāk-i 'alīyle pür-şifādır
5. Medîne feyz-i ihsān menba'ıdır
Haḳıḳat merci'i hācet-revādır
6. Medîne fātiḫ-i büldān-ı İslām
Huşūşā fātiḫ-i Ümmü'l-Ḳurā'dır
7. 'Uşāt-ı mü'minine cāy-ı ğufrān
Medîne maḫv-ı 'işyān-ı ḫatādır
8. Gül-i gülzār-ı vahdet ḫār ü ḫāki
Şühūd-ı ma'rifet keşf-i ğıṭādır
9. 'Aceb 'İsā-nefesdir hāk-i pāki
Memāt-ı ḳalbe bŷy-ı cān 'iṭādır
10. Yed-i beyzā-yı Mūsā sırr-ı zāhir
Dil-i tāriḳe bir nŷr-ı zıyādır
11. Medine merḳad-i ḫayru'l-beşerdir
Şefi'a'l-mŷznibīn rŷz-ı cezādır
12. Serīr-ı salṭanat şāh-ı nŷbŷvvet
Medine taḫtgāh-ı müctebādır
13. Ḥarīm-i maḫrem-i *levlāke levlāk*
Medine cilvegāh-ı sırr-ı mādır
14. Medine dār-ı enşār u muḫācir
Bu cāyı din-i imān-ı ḫayādır

15. Medine ‘āleme rahmet-feşāndır
Huşuşā ehline hayrī dutandır
16. Gören bir daḥı görsem deyü ḥasret
Çekerler şöyle bir maḥbūb-ı liḳādır
17. Nice ikrām olur gör zā’irine
Ḥabīb-i Kibriyā kân-ı seḥādır
18. Nice müşkilleri ḥall eyler ol şāh
Ḥaḳıḳat-ı ‘āleme müşgil-güşādır
19. İcābetgāh-ı dergāh-ı mu‘allā
Du‘ā it ‘Aşḳī gel vaḳt-i du‘adır
20. İlāhi mücrimem efkende ‘āşī
Şıḡınmış sāyede bir bī-nevādır
21. Benim Ḳıṭmīr-i bāb-ı faḥr-ı ‘ālem
Faḳīrem rahmet-i şefḳat sezādır
22. Beni mehcūr u dūr itme ilāhi
Bu şehriñ ḥāḳine cānım fedādır
23. Der-i ḥācet-revāniñ müstemendi
Kuluñdur āciz ü muḥtāc gedādır
24. Hezārān şalāt hem taḥiyyāt
O zāt-ı pāk-i maḥmūdū’l-livādır
25. Daḥi aşḫāb-ı evlād-ı kirāma
Bu şehir içre muḳīme hem sezādır¹¹²

11. Manzume

Medine’nin Allah (c.c.) tarafından temizlendiği, günahkarların kahrolunduğu anlatılmıştır. Bunun yanında burada vefat eden isyankarların cesetleri şehir dışında bir yere naklederek defnedildiği ve bunun caiz olduğu söylenmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ṭard-ı ib‘āddan emīn it bu günahkār ümmeti

¹¹²Medine Tarihi, c. 1, varak 35b.

- Nakleden olsun emīn yā Rab ḥabībīñ ḥürmeti
2. Raḥmetel' il- 'ālemīniñ ḳomşusu olān zevāt
Raḥmete lāyık olur yā Rabbi eyle raḥmeti
  3. Geldi 'āşī ḳullarıñ bu sāye-i pür-şefḳate
Baḥr-ı feyż-i raḥmetiñ dūr itme yā Rab şefḳati
  4. Eylediñ faḥr-ı cihāmı sen şefī'a'l-müznibīn
Ol sebebden kim buyurdu ümmetī vā ümmetī
  5. 'Aşḳī-i mücrīm kesret-i 'işyānla me'yūs degil
Sen buyurduñ lütf idüp *lā taknetū mim rahmeti*¹¹³

12. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in kabrine ziyaretin önemine değinilen bölümde onu ziyaret edenle ziyaret etmeyenin bir olmayacağı söylenir.

Anlatının devamında şair Allah (c.c.)'tan güzel edep, O'nun rızasına layık ve uygun amel işleyen biri olmayı dileyerek bu manzumeye yer verir.

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Feülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Ḥuzūr-ı ḥazrete geldim perīşān
Faḳīrī bī-nevā muḥtāc-ı ḥayrān
2. Günāhım vezn olunsa rüz-ı maḥşer
Gelür elbet ziyāde bende 'işyān
3. Cemī'-i 'ālemiñ 'işyān-ı şandal
İder deryā-yı 'isyānımda cevlan
4. Şefī'a'l-müznibiniñ bāb-ı lütfu
Melāzī merci'im itdim fedā cān
5. Edepsiz mücrimim yā Rabbi lütf it
Baña hüsn-i edep sen eyle iḥsān
6. Aradım elde yok tevfiḳe muḥtāc
Dilimde nāle-i feryād-ı efgān
7. 'Alemde müflisim yok şirkim ancaḳ
Ġanī it kāle-i 'affiñla Ġufrān

¹¹³ "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin." Zümer, 39/53; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 38b.

8. Dilim lütfuñla pāk it māsivādan
Ola bir kaçre-i ‘aşkıñla sūzān
9. Faķire rehber olsun ‘aşķ-ı Aķmed
İdem tā gülşen-i vaķdetde seyrān
10. Dökem eşķ-i sirişķim nāleler ile
Ferahla dīdem olsun şöyle giryān
11. Günāhım çok deyü itmem şikāyet
Anı bir kaçre rahmet mahve şāyān
12. Tücāh-ı faķr-ı ‘ālemde İlähi
Lisān-ı kalbimi hıfz eyle her an
13. Mücāvır bī-edep ‘Aşķī kulundañ
Şalāt hem selām olsun hezārān
14. Daķı evlād-ı aşķāb-ı kirāma
Daķı ezvāc-ı pākine be her ān¹¹⁴

13. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in kabrini ziyaret eden kişilerin günden güne mutluluk ve muhabbetlerinin artacağı ve bunun gerekliliği anlatılmıştır.

Anlatının devamında bu naate yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Dü çeşmimle cemāle intizāрім yā Resūlallāh
Görem ‘ālemde bir def’a umāрім yā Resūlullāh
2. Güzellik āb-ı rüy-ı nūr-ı hüsünden ‘ināyetdir
Ĥayāl-i ĥaddiñ ile ĥākisārım yā Resūlullāh
3. Şerīķ olsam seniñ na‘t-i şerifiñde ben Allah’a
Beni ma‘zūr tut bī-iĥtiyārım yā Resūlullāh
4. İremde ölmeden ‘aşķıñla yanmaķ cāna rāĥatdır
Olur mihriñle cennet dil-fikārım yā Resūlullāh
5. Eger āb-ı şefā‘at olmaz ise ben günahķāra
Bu cürm-ile cehennemde yanarım yā Resūlullāh

¹¹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 41b.

6. Yüz urdum dergāh-ı cennet-nişāna der-be-der olmām
İki ‘ālemde sensin iftiḥārım yā Resūlullāh
7. Seniñ ruḥsār-ı şem‘iñ ‘Aşķı’dir pervānesi dāim
Şafā ile perr ü bālin yaķārım yā Resūlullāh¹¹⁵

14. Manzume

Medine’nin güzelliklerinden, burada sakin ve edepli olmanın öneminden bahsedilmiş, Medine’nin fazileti bakımından Mekke’nin üzerinde olduğu söylendikten sonra da bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Beni ta‘dād kııl cār-ı ḥabībiñden amān yā Rab
Vefātım kııl müyesser bu maḥalde sen hemān yā Rab
2. Vücūdum naķl idüp cāy-ı diđerde bī-karār itme
Günāhım ‘afv olunmazsa benim ḥālim yamān yā Rab
3. Cinānda olmadan bu sāyede olmaķ baña yegdir
Ḥabībimden beni dūr itme feryād ü fiğān yā Rab
4. Yüzüm her gün sürerken bāb-ı i‘tāb-ı Resūl’üñe
Revā mı rüz-ı maḥşerde sürünsün el-amān yā Rab
5. Bihişte bir ķuluñ girse girer mi dūzaḥa diđer
Bu ‘Aşķı pür-günahķār sākin-i bāğ-ı cinān yā Rab¹¹⁶

15. Manzume

Humma hastalığının anlatıldığı bölümde Hz. Peygamber (s.a.s.)’in bu hastalık için Allah (c.c.)’a dua ettiği ve duası neticesinde bu hastalığın rahmetin kendisi haline geldiğinden bahsedilir. Aşķi Efendi bu durum karşısında Hz. Peygamber (s.a.s.)’e şöyle dua etmiştir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Feülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Du‘ā-yı ḥazret-i faḥr-ı ‘risālet
Ḥudā ‘indinde maķbūl şefā‘at

¹¹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 44b.

¹¹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 45a.

2. ‘Uṣāt-ı ümmetiñ ol destgiri
Şefi‘ü’l-müznibîn kân-ı ‘ināyet
3. Resül-i rahmete’l-li’l-âlemînsin
Huşûşâ ümmete bahş-ı kerâmet
4. Nesi var senden özge ümmetiñ âh
Seniñ sâyeñ bize me’vâ-yı rāhat
5. Seniñ kehf-i amāniñda sığındım
Benem Kıtmîr-i bâbîñ bî-liyâkat
6. ‘Amel yok dilde tevhi̇dim var ancak
İşim ‘ısyân haṭâ cürm-i cināyet
7. Şefâ‘at perdesi setr itmez ise
Belî rüsvâ olām rûz-ı kıyâmet
8. Ne haddim ‘arz idem hâlim bilürsin
Civâr-ı aḳdesiñde pür-ḳabâhat
9. Kerîmiñ şanı ‘afv hem keremdir
Bu ‘Aşḳî ‘afva muhtâc be-gâyet¹¹⁷

16. Manzume

Aşki Efendi, Medine’nin hurmasından bahsettiği bölümde bu hurmalar ile ilgili hadislerin de çok olduğunu söylemiş ve devamında bu manzumeye yer vermiştir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eyleyen eşcâr-ı güyâ ‘aşḳ-ı pāk-ı Muştafâ
Evvelâ Haḳ’dan zuhûr etdi bu ma’nâ-yı hafâ
2. *Ḳāb-ı kavseyn* ḳurb-ı ev ednâya da‘vet eyledi
‘Aşḳ ile nāmîñ oḳundu ey habîb-i kibriyâ
3. ‘Aşḳ ile Ādem behiştî terk idüp Havvâ ile
Geldi dünyâya seniñçün ey Resül-i muhtebâ

¹¹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 48b.

4. Nūh peygamber düşüp tūfāna sergerdān idi
Nām-ı ‘aşkıñ yād edüp buldu necātı pür-şafā
5. Aşk ile Mūsā idüp ibtāl-i efsūn-ı sihir
‘Aşk ile oldı destinde ‘āşası ejdehā
6. Hüsününe hayrān olup aşkıñla Yūsūf gūş ile
Çāk-ı dāmen kendini kul itdi şātdı ey şehā
7. Hayret-efzādır Zelihā şandı Yūsūf ‘aşk ile
Bildi hep hüsni behā ‘ālemde aksiñ dil-rubā
8. Çıkdı ‘İsā ‘aşkın ile āsumāna muntazār
Rāh-güzārıñdır deyü beklerdi ol kār-ı vefā
9. Hep seniñ ‘aşkıñ halil’ullāhı vāreste eden
Āteş-i Nemrūdı gülzār eyledi hayy ü Hudā
10. Şāh-ı Hayber seyf-i Mevlā şehsuvār-ı evliyā
İbni ‘ammindir sa‘ādetle ‘Aliyyü’l-Murtażā
11. Hānedānıñ hürmeti kurb-i civārıñ hürmeti
‘Aşkıñı yār it dilinde bu niyāz-ı ‘Aşkıyā¹¹⁸

17. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kabrinin bulunduğu mahalde yapılan edepsizliklerden bahsedilmiştir. Bu mahalde yapılan çirkin davranışlar arzu edilen duaların reddine sebebiyet vermektedir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāk-i i‘tāb-ı Resūl’e sür yüzüñ eyle edep
Feth ide tā kim seniñ rüyuña bāb-ı feyz-i Rab
2. Ser-fürü ceyb-i mezelletde turup eyle niyāz
Pīş-gāh-ı şāh-ı levlāke hemān her rüz u şeb
3. Mescid-i bāğ-ı İrem hem ravza-i Darü’s-selām
Bağ-ı rahmet mağv-ı ‘işyān rif‘ate oldu sebeb
4. Pür-edepde hāk-ı bāb-ı mescidi kühl eyleyen
Nā’il-i feyz-i şefā‘at oldılar mağbül hep

¹¹⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 55a.

5. Aşl-ı fer‘-i dīn-i Aḥmed’dir edep ile edā
‘Aḳıl ol ‘Aşķı idübdür ey birāder nuşh-i āb¹¹⁹

18. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in verilen bir hadisinde (يُوشِكُ النَّاسُ أَنْ يَضْرِبُوا أَكْبَادَ)¹²⁰ (الإِبِلِ فَلَا يَجِدُونَ عَالِمًا أَعْلَمَ مِنْ عَالِمِ الْمَدِينَةِ) Medine’den ilmin gideceğinden bahsedilmiştir. Hadis için çeşitli İslam alimlerinin de görüşleri sunulmuştur. Fakat Aşķi bahsi geçen hadisin henüz gerçekleşmediğini söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Selb olur ‘ilm ü ‘amel gitdikçe ‘ālemden şehā
Küllü ‘āmin terzulün buyurdu faḥr-ı enbiyā
2. Cehlile ‘ālem toplu ‘irfāna rağbet kalmadı
Fısq ile meşhūr olur bu ḥalk-ı ‘ālem cā-be-cā
3. Mü‘minīñ kāmīl olān bildi cihānīñ ḥālīni
El-Ḥabīsāt āyetinden buldular künc-i ḥafā
4. Bu zamānīñ kuṭbı istiğrāķda ḥayrān u ḥāmūş
Görmüşüm ānı bu ḥāl üzre sükūt ol ‘Aşķiyā¹²¹

19. Manzume

Medine’nin faziletlerinin anlatıldığı bölümde Acve hurmasından bahsedilmiş ve devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Feülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Medīne secdegāh-ı ‘āşıkāndır
Medine nūr-i çeşm-i ‘ārifāndır
2. Ḥaşāyişden berī yüz bine ma‘dūd
Ki zīrā merķad-i faḥr-ı cihāndır

¹¹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 59a.

¹²⁰Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek ‘ale’ş-Şaḥîḥayn*, C. 1, (thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmīyye, 1990, ss. 168.

¹²¹Medine Tarihi, c. 1, varak 64b.

3. Medīne menba‘-ı ‘ilm ü hayādır
Medīne ma‘den-i dīn ü imāndır
4. Medīne ravza-i bāğ-ı İrem’dir
Medīne hem ma‘āf-ı kudsıyāndır
5. Medīne vahy-i Qur‘ān menzilīdir
Medīne nūr-ı bahş dü cihāndır
6. Medīne şehsüvār-ı enbiyānıñ
Haqīkat-ı tahtgāhına mekāndır
7. Nazargāh-ı İlāhī’dir Medīne
Medīne rahmet-i feyz-feşāndır
8. Medīne mazhar-ı zāt-ı tecellī
Maqarr-ı evlāya kūt-ı zamāndır
9. Medīne dār-ı enşār u muhācir
Medīne nur-ı çeşm-i ins ü cāndır
10. Ebū Bekr ü ‘Ömer iki cihānda
Resūl-i Ekrem’e hemser ‘ayāndır
11. Medīne fahr iderse hem sezādır
Ki zīrā kadr-i berter āsumāndır
12. Medīne maḥv-ı işyān-ı ḥatādır
Medīne mü’mine dār-ı imāndır
13. Girüp ‘Aşkī muḥabbet pūtesine
Anı kāl eyleyen āh ü fiğāndır
14. Muḥabbet ateşiyle cism-i fānī
İde gör kim sezā-yı mihrībāndır
15. Ḥabībīñle beni ḥaşr it bu yerde
Ḥabībīñ ḥürmeti ayırma cāndır
16. Eger ‘ilm ü ‘amel da‘vā idersem
Benim bu sözlerim cümle yalāndır
17. Belī mihr-i muḥabbet āl-i Aḥmed
Derūnumda yanār şem‘-i nihāndır
18. Gül ü sünbül şalāt hem selāmım

Ḥabībe āl-i aşḥāba feṣāndır¹²²

20. Manzume

Medine'nin toprağının şifa kaynağı olduğundan bahsedilmiştir. Kimi zamanlar şehitlerin ve evliyaların kabirlerinden alınan topraklar hastalıklara ilaç olarak çeşitli beldelelere gönderilmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmektedir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. ‘Alem-i zāhir nice dürlü ḥilāf
Baş idüp eylediler ḥaylice lāf
2. İhtilāf-ı ‘ulemā rahmetidir
Bilürüz gerci o bir ni‘metidir
3. Her biri tül u tırāz itdi kelām
Olmadı bunda bize keşf-i merām
4. Nüşa-i ‘aşk ile istidlālim
Mezheb-i ‘aşka muvāfiq kalam
5. ‘Aşık olduksa ḥāce ma‘şuk bil
Varıñı eyle fedā vuşlat kıl
6. Ḥazret-i maḥbüb-ı Ḥaḳ faḥr-ı cihān
Ekremü’l-ḥalḳ odur var mı gümān
7. Ḥalḳ idüp Ḥaḳ dedi o zāta Ḥabīb
Cümle ma‘lūla anı etdi ṭabīb
8. Didi ey yār-ı ḥabībim Aḥmed
Ey Muḥammed Muştafa nūr-ı eḫad
9. Bā‘is-i icād-ı ‘ālemsin sen
Seyyid-i evlād-ı ādemsin sen
10. Hep seniñ çün bu cihān ḥalḳ oldı
Nuruñ ile iki ‘ālem ṭoldı
11. Hep musaḥḥardır saña arz u semā
Cümlesi bende-i fermañıñ hā

¹²²Medine Tarihi, c. 1, varak 65b.

12. Cism-i pākīnla şeref buldu zemīn
Ġāşiyedārīn olup peyk-i emīn
13. Hāk-i pāyīnla semā buldu şafā
Nerdübān-ı kademīn oldu şehā
14. Saña maḥşūş ulu bin gün(?) mekān
Heme fermān-ı berk oldu yeksān
15. Ger şeref bulsa mekīn ile mekān
Var mıdır bunda nizā‘a imkān
16. Maṭla‘-ı nūru ile ḥadd ü ḥarem
‘Āşıkāne ne güzel nuṭk-ı kerem
17. Nūrdur gerçi muḥīṭ-i ‘ālem
Bu nazār ile göremez her ādem
18. Nazār-ı iḥsān ede Mevlā ‘Aşķī
Görelim nūr-ı cemāl-i ḥaḳķı¹²³

21. Manzume

Aşķî Efendi, Hz. Hüseyin’i şehit eden Yezid b. Muaviye’nin ölüm haberinin geldiğini ve nasıl öldüğüne dair rivayetleri aktardıktan sonra Şam’da, Medine’de, Mekke’de meydana gelen olaylardan bahsetmiştir.

Şair, anlatının devamında Yezid’e lanet ederek bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey Yezīd kāfir-i bī-dīn ü imān bed-fi‘āl
Kaşd idüp cīrān-ı faḥr-ı enbiyāya bu ne ḥāl
Perde-i ‘işmet-nişīn ḥātunların ‘arzın helāl
Eyleyüp mazlumları itdiñ daḥı gārāt-ı māl
Dest-i zulmüñle bu cāy-ı Ṭaybe’de itdiñ kıṭal
La‘nete’llāhi ‘aleyke tā be-maḥşer rüz u şeb
Her dem itsünler saña bu virdi A‘cām ü ‘Arap
2. Kātı-ı bī-dād eylediñ sen itmediñ Hāk’dan ḥazer

¹²³Medine Tarihi, c. 1, varak 73b.

Dimediñ bir kez hayāsız belde-i hayrū'l-beşer
Hākıñ hūn ile gülgūn harre-i yevmū'l-beter
Perde-keş ebr-i hayā rūz-ı şedd-i mihr-i kamer
Āl-i aşhāb-ı Resūl'e itdigīñ kimler ider
La'nete'llāhi 'aleyke tā-be-maḥşer rūz u şeb
Her dem itsünler saña bu virdi A'cām ü 'Arap

3. Tīğ-i cevriñle sırr-ı aşhābı gāltān eyledūñ
Mancınıqla Ka'bei iḥrāk-ı sūzān eyledūñ
Ehl-i imāniñ kulübün sen ki virān eyledūñ
Māl ü 'ırz u cānlarıñ itlāfa fermān eyledūñ
Şānki dünyāda köpek bu zulm ile şān eyledūñ
La'nete'llāhi 'aleyke tā-be-maḥşer rūz u şeb
Her dem itsünler saña bu virdi A'cām ü 'Arap

4. Evvelā ḥasmiñ senūñ maḥşerde şāh-ı enbiyā
Şāniyā binti'r-Resūl hem 'Aliyyü'l-Murtaza
Sālişā ashāb-ı cīrān-ı Muḥammed cā-be-cā
Rabi'ā şāh-ı Hüseyñ ol pādişāh-ı Kerbelā
Hāmīsā dād eylemez mi Ka'be-i beyt-i Hudā
La'netu'llāhi 'aleyke tā-be-maḥşer rūz u şeb
Her dem itsünler saña bu virdi A'cām ü 'Arap

5. İns ü cin cümle melā'ik ḥasmiñ nikbet-i köpek
İtmediñ sen pūsegāh-ı Aḥmed'e şefkat köpek
Ġark-ı hūn itdün revā gördūñ cefā miḥnet köpek
İntikāmın ālurum mazlūmlarıñ fırsat köpek
'Ömrü oldukça saña 'Aşķī ider la'net köpek
La'nete'llāhi 'aleyke tā-be-maḥşer rūz u şeb
Her dem itsünler saña bu virdi A'cām ü 'Arap¹²⁴

22. Manzume

¹²⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 80b.

Akabe Biati'nden sonra meydana gelen hicretlerden bahsedilmiştir. Bu anlaşmadan sonra sahabeler peyderpey Mekke'den ayrılarak Medine'ye varmışlardır. Bunlar arasında Ömer b. Hattab ve kardeşi, Hamza b. Abdülmuttalib, Zeyd b. Harise, Osman b. Affan gibi önemli sahabeler de bulunmaktaydı.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Çekildi fevc fevc aşhāb-ı hicret
Medīne şehri buldı 'izz ü rif'at
2. Kudūm-ı pāk-i aşhāb-ı muhācir
Münevver eyledi ol cāy-ı 'izzet
3. Gelüp tebşir için bu şehir-i pāka
Başına doğmak ister şems-i devlet
4. Muhammed pādişāh-ı şāh-ı levlāk
Bu cādır taht-gāh-ı 'adl-i şevket
5. Medīne şehrini pür-nūr ider ol
Yakında şems-i envār-ı nübüvvet
6. Dil-i tārek-i 'Aşkī pür güneh-kār
Bula nūr-ı Muhammed ile şafvet
7. Ğarībī bī-nevā efgendeyim ben
Civārında baña sen it mürüvvet¹²⁵

23. Manzume

Hiz. Peygamber (s.a.s.) ile Hiz. Ebu Bekir'in Mekke'den Medine'ye hicret olayı anlatılmaktadır. Hiz. Ebu Bekir'in içinde iki gam vardır. Biri vatanından ayrılma gamı diğeri ise Resulullah (s.a.s.)'tan ayrılacak olmanın gamıdır. Bu ikisini düşünürken kendi kendine "Vatandan ayrılık Resulullah (s.a.s.)'dan ayrılmaktan daha iyidir." diye düşünmüştür. Anlatının devamında Aşkî Efendi bu manzumeye yer vermiştir.

Fa'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fa'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

¹²⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 142a.

1. Ğurbetiñ cevri hele zevk-i vaţandan yegdir
Meş‘āle encümini bezm-i çemenden yegdir
2. Vaţan-ı a‘yān olan kār u pādan ‘Aşkī
Gerçi dūr olmaz iseñ seg hele senden yegdir¹²⁶

24. Manzume

Aşkī Efendi, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Hz. Ebu Bekir’in hicret sırasında saklandıkları mağarada örümcek ağı ve güvercin yuvası sayesinde kafirlerden kurtulmalarını anlatmış, ardından Şeyh Galib’in “Sıddık” redifli manzumesinin sonuna bir beyit ekleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-- / ++-

1. Şıdk ile mā-şadağ-ı şubh-ı şafadır Şıddık
Sīne-i şāf ile şadrü’l-hulefadır Şıddık
2. *Şāni işneyni* Muhammed didi hāllāk-ı azīm
İz hümā kavlini seyr it ne hümādır Şıddık
3. Bağdı tecrīdine sükkān-ı semā giydi hasīr
Ol kadar müntesib-i āl-i ābādır Şıddık
4. Bir velīdir ki *velā tahzen* aña oldu hitāb
Naşş-ı Kur’ān ile mākbül-i Hudādır Şıddık
5. Zevki ‘irfāni ile kıldı resūli taşdıķ
Şüphesiz maţla’-ı envār-ı vefādır Şıddık
6. Yevm-i bedr aldı ‘arış üzre cenāb-ı Aħmed
Reşk-i şems ü kamer ü ‘arş ü semādır Şıddık
7. İsm-i bātından alup feyz-i zuhūru imdād
Samt ile mürşid-i erbāb-ı Hudādır Şıddık
8. Sözü hemseng-i güher olduğuna şahiddir
Sedef-i leblerin āheste küşādır Şıddık
9. Ehl-i red ile olan harbī delīl-i vāzih
Hubb-ı Hāķķ hil‘āt-ı hāşşına sezādır Şıddık

¹²⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 144a.

10. Ekrižullāhda sermāyesinin itdi ī' şār
Şūret-i münteḥāb-ı faqr ü fenādır Şıddıķ
11. Mā-'arefnā ke bak el-aczū anil idrāke
Bir niyām içre meger tīg-i dü-tādır Şıddıķ
12. İtmeden mū'cize burhānı taleb kıldı kabūl
Öyle bir müste'īd-i terk-i sivādır Şıddıķ
13. Pīşvā bilmeyen ol zātı müselmān olmāz
Lafz-ı tevḥīde meger şūret-i lā'dır Şıddıķ
14. Çār-yār ile olur beyt-i Ḥudā çār-erkān
'Ümredir anda Ömer 'ayn-ı şafādır Şıddıķ
15. Lafz-ı mü'minde odur mā-sadaka-ı pīş-i zuhūr
Şeyḥ ma'nāsında en akdem edādır Şıddıķ
16. Cedd-i a'lāsıdır ol hazret-i Mevlānā'nın
Mazhar ü müzhir-i esrār-ı şafādır Şıddıķ
17. Andan al himmet-i seyr-i melekūtu Ğalib
Sırr-ı mi'rāc-ı resūl-i dü-serādır Şıddıķ
18. Sende al 'Aşķī bu Ğalib Dede'den himmet-i pīr
Dest-gīr-i fuķarā ü zu'afādır Şıddıķ¹²⁷

25. Manzume

Aşķī Efendi, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in Kербela'da şehit edilişinden duyduğu derin acıyı bu manzume ile anlatmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Berg ü bārim töksem āḥir ḥūn-feşān olsam sezā
Ba'de-zīn hiç meyve-dār olmam cihānda bī-beķā
2. Ḥūn ile āġışte olmuşdur vücūd-ı nāzenīn
Āfitāb-ı tāb-ı 'ālem buse-gāh-ı Mustafā
3. Ḥulle-i sebzi tenimden çāk çāk itdim bu gün
Şimdiden şoñra ḥarām olsun baña sebz-i ķabā

¹²⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 148a.

4. Neylerem Şimden gerü ben de hayât-ı ‘âlemi
Teşne-i ‘aşk-ı Hüseyn ile edem cânım fedâ
5. Dest ü pâyım erre-i mâtemle nâ-büd eyleyüp
Őâhım üzre itmesün Şimden gerü bülbül nevâ
6. Lâle-gün oldu bu gün hün-ı Hüseynimle zemîn
Âb nüş itmek bu yerden tâ harâm olsun baña
7. Baş çeküp bakmam cemâliñe seniñ ey çarh-ı dñn
Neylediñ ol Hazret-i Şâh-ı Hüseyn-i Kerbelâ
8. La‘net olsun ol Yezîdiñ cânına a‘vânına
Yârına yârânına aħbâbına Şubh u mesâ
9. Devr-i âdemden berü tâ haşre dek hiç bir ehad
GelmemiŐdir dâhı gelmez böyle kâfir bed-likâ
10. Cedd-i pâki Faħr-ı ‘âlem mâderi Zehrâ Betül
Babası Őâh-ı velâyet ol ‘Aliyyü’l-Murtażâ
11. İtmedi kâfir bu zât-ı pâklardan hîç hazer
Böyle bir puşt-ı denî hîç gelmemiŐdir bî-hayâ
12. Baħr-ı ğayzım haşre dek mevc urur olmaz sükün
Rüz-ı maħŐerde Hudâ’ya eylerim ben ilticâ
13. Ol Yezîd-i kâfiriñ a‘vânını virsün baña
Ben ‘azâb idem yedimde bir zamân yâ Rabbenâ
14. Sâye-dâr olmam beni tñbâ iderseñ cennete
İntikâmım almadıkca kendi destimle Hudâ
15. Şem‘-i cem‘-i mâtemim daħl eylesün zâhid hemân
Hün ile âlûde-puŐum ben ‘abâ âl-i ‘abâ
16. Âteş-i mâtem yanar pervânededen itmem hazer
Ben muħibb-i hânedânım eylerim her dem bükâ
17. Haşre dek la‘net ider bu hâme-i çâbük-süvâr
Ol ağacıñ nesl-i pâkinden bu hâme ‘AŐkiyâ¹²⁸

26. Manzume

Medine halkı Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Mekke’den hicretini duyunca her gün Harre Dağı’nın tepesine çıkıp yolunu gözlerlerdi. Sıcağın en üst

¹²⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 156a.

seviyeye geldiği anlarda ise evlerine dönerlerdi. Herkesin evine çekildiği günün birinde bir Yahudi, ansızın karşısında Resulullah (s.a.s.)'ı görmüştür. Yahudi bir avaz ederek ona seslenmiştir.¹²⁹

Yahudi'nin "Beklediğiniz zat geldi." nidasının ardından bu manzumeye yer verilmiştir.¹³⁰

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey Medīne müjdeler başıña devlet geldi
Gitdi ğam geldi ferāḥ vaqt-i meserret geldi
2. Maḳdemi nūr-ı cihāndan küfr ü zılmı ref' idüp
Şāh-ı Cibrīl-ḫādem kān-ı mürüvvet geldi
3. Mürdeye cān baḫş ider teşrīf-i ikbālīñ şehā
'Āleme nuṭḳ-ı Mesīḫā-yı 'ināyet geldi
4. Gerd-i pākiñ dide-i ma'lūle olmuşdur şifā
Çeşm-i 'uşşāka bugün kuḫl-i sa'ādet geldi
5. Āfitāb-ı her dü 'ālem Mekke'den togrı gelüp
Hicret itdi Ṭaybe'ye nūr-ı nübüvvet geldi
6. Lāyık olmaz mı na'īm-i cennete Enşārlar
Hep muhācirlere imdādları rāḫat geldi
7. Yār-ı ğār ḫāzret-i Şiddīk ile şāh-ı rūsul
Bū Ḳubā'ya 'izz ü rif'atle selāmet geldi
8. Ser-fürü oldu ḫacāletden o küffār-ı Kureyş
Ol yehūdilere hem vaqt-i ḫāḳāret geldi
9. 'Aşḳiyā buldı şeref iki cihānda İslām
Faḫr-ı 'ālem ümmete ḫışn-ı şıyānet geldi¹³¹

27. Manzume

¹²⁹ Bir rivayette "بنی قيله", bir rivayette "يامعشر العرب هذا جدكم", bir başka rivayet ise "هذا صاجكم الذى تنظرونه" şeklinde seslenmiştir.

¹³⁰ Olay İbn İshak'tan rivayet edilmiştir.

¹³¹ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 157a.

Resulullah (s.a.s.)'in Medine'ye geldiğinde Medine halkının memnuniyeti ve mutluluğunun yanında hayvanların dahi büyük bir sevinç içerisinde olduğuna değinilmiştir. Medine halkı Resulullah (s.a.s.)'in teşriflerine bu naat ile "Hoş geldin." demiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Merhabā ey mā'den-i kân-ı risālet merhabā
Merhabā ey lücce-i baħr-i 'ināyet merhabā
2. Didi mevlā zātıña ehlen ve sehlen merhabā
Merhabā şad merhabā deryā-yı raħmet merhabā
3. Mağdemiñle iftiħāren merhabā itmezse dil
Ebkem olsun iki 'ālemde ne gūyet merhabā
4. Ĥak-i pāyiñle Medīne Mekke nüh eflāk-ı çarħ
'Arş ü kürs ü levħ ü sidre buldı rif'at merhabā
5. Her dü 'ālem buldı 'izzet mağdemiñle şübhesiz
'Aşķı bendiñ sāyda şāyeste-i 'izzet merhabā¹³²

28. Manzume

Resulullah (s.a.s.) bir gün kızı Fatıma'nın evine gitmiş ve Hz. Ali'yi göremeyince "Nerededir?" diye sormuştur. Fatıma ise bilmediğini söyleyince, Hz. Peygamber (s.a.s.) derhal bulunmasını buyurmuştur. Hz. Ali'nin Mescid-i Şerif'de olduğunu anlaşıncı Resulullah (s.a.s.) oraya gitmiş ve onun yere düştüğünü görmüş, üzerinin ise toza bulaştığını görünce elleriyle bu tozları silmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ĥazret-i dāmād-ı şāh-ı enbiyā
Şīr-i Yezdān-ı Ĥudā kân-ı hayā
2. *Laħmūke laħmi* buyurdı ol Resūl

¹³²Medine Tarihi, c. 1, varak 167a.

- Zevcesidir Fāṭimā Zehrā Betül
3. Ḥaydār-ı Kerrār'dır bāb-ı 'ilim
Ma'den-ı şıdḳ-ı şafā kân-ı ḥilim
  4. Fahr-ı 'âlem dünyâ vü 'uḳbâda hem
Ḳardaşımsın didi saña zü'l-kerem
  5. Sensin ol düldül süvārī şaf-derī
Zü'l-fikârîñ şāhibisiñ ḥaydārī
  6. Şaf-şiken a'dâ-yı dînsin lâ-cerem
Ma'den-i kân-ı şeca'ât pür-himem
  7. *Lā fetā illā 'Ālī*sin yā 'Ālī
Evliyâlar şehsüvārısın belī
  8. Künye-i vālāñ olup Ebüt'-Türāb
Sāḳī-i kevser-i şehmest-i şerāb
  9. Teşneler pāyiñde sergerdān olur
Rüz-ı maḥşer hep ḥuzuruña gelür
  10. Muştafā'ya cān fidā itdiñ şehā
Cāme-ḥābında yatup ey zü'l-'aṭā
  11. Hep sürüşāna mübāhāt itdi Ḥaḳ
Bu fezā'ilde saña yoḳdur sebaḳ
  12. Sensin ol deryā-yı 'ilm ü ma'rifet
Sensin ol kân-ı seḫā vü merḥamet
  13. Teşne-dil Ḳıtmīr-i bāb-efkendeyim
Cür'a-i kevserle yād it bendeyim
  14. Ḳoyma ayakda bu 'Aşḳī bendeñi
Allāh Allāh mücrimem efkendeñi¹³³

29. Manzume

---

¹³³Medine Tarihi, c. 1, varak 194a.

Hız. Peygamber (s.a.s.) ve ashab, İslam'ın ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa'ya doğru namazda iken Cebrail (a.s.) vasıtasıyla bir ayet¹³⁴ nazil olmuştur. Rükû esnasında gelen bu ayetin ardından Resullah yönünü Kabe'ye dönmüştür. Ashap da hiç tereddüt etmeden Hız. Peygamber (s.a.s.)'in döndüğü yöne dönmüştür.

Resulullah (s.a.s.)'ın da gönlünde kıblenin Kabe olması yatıyordu. Aşkî Efendi, bu arzunun altında birçok nedenin olduğunu ve bir kısmını saydıktan sonra şu manzumeye yer vermiştir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - -

1. Cihānîñ kıble-gāhı hāzret-i beyt-i Hūdā'dır bu
Budur hem maskat-ı re'si zuhūr-ı Muştafā'dır bu
2. Bu cāy-ı mehbiṭ-i peyk-i celīl-i vahy-i Qur'andır
Haṭālar mahv-gāhı belde-i ümmü'l-ḳurādır bu
3. Gürüh-ı enbiyā vü mü'minîne cāy-ı emniyyet
Ki bu dār-ı emāndır merci'-i bāy u gedādır bu
4. Sirişkîñ cāh-ı zemzem-veṣ tazarru' birle cūṣ itsün
Sen icrā it buyurduñ muhkem-i hükmi-ḳazādır bu
5. Gelübdür işte 'Aşkî bunca vizr ile der-i cūda
Kerem-kān-ı İlāhîsiñ kerem it kim sezādır bu¹³⁵

30. Manzume

Aşkî Efendi, Bedir ashabının isimlerinin çeşitli kitaplarda gerek nazım gerekse nesir şekilde aktarıldığını belirtmiştir. Kendinin bu isimlere yer vermesinin ise sözü uzatmaya gireceğini, bu yüzden bundan sonraki gazveleri siyer kitaplarına ihale ettiğini söylemiştir.

¹³⁴ Bakara/148: "(Ey Muhammed) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön. Bu elbette Rabbinden gelen gerçek bir emirdir. Allah sizin işlediklerinizden asla habersiz değildir."

¹³⁵ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 197b.

Uhud Savaşı'nı ise Medine'de yapıldığından dolayı ayrı tutmuş, bu gazveden zikredileceğini belirtmiştir. Açıklamanın ardından ise bu naate yer verilmiştir.

Mef'ülü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fe'ülün

-- + / + -- + / + -- + / + --

1. İsmiñ seniñ ol Һazret-i Ҙur'ān'da MuҺammed
Na'tiñ oқunur sūre-i Furқān'da MuҺammed
Envār-ı muҺabbetiñe yanar tende MuҺammed
Günden güne müzdād ola ol ben de MuҺammed
Ben 'āşıқ-ı didārim vü efkende MuҺammed
Biñ cānla ҡurbāniñ olam ben de MuҺammed
Kesme bu benim ah-ı dilim sen de MuҺammed
2. Sen ғazve-i Bedriñ şeh-i sālārisiñ el-Һaқ
İmdād ki Cibrīl-i emīn geldi muşaddaқ
Mīkāil olup ғāşiye-dāriñ hele muтlaқ
Nuşretle şeref buldı melā'ikde muvaffaқ
Cānbāz oluben ma'reke-i rezme muҺaққaқ
Bīn cānla ҡurbāniñ olam ben de MuҺammed
Kesme bu benim ah-ı dilim sen de MuҺammed
3. Bu ҡilletle 'asker-i Һaқ Һaққ'a tāndı
A'dālarıñ her biri al ҡāna boyāndı
AşҺāb-ı güzīn her biri bir şīr-i jiyāndı
Tekzīb ideniñ ekşerisi ol gün ināndı
Cānānı içün cān viren ol biñ cānı ҡazāndı
Biñ cānla ҡurbāniñ olam ben de MuҺammed
Kesme bu benim ah-ı dilim sen de MuҺammed
4. Şaқālumu çārup ideyim Һāk-i deriñde
Ҙıtmīriñ olam pādişahım kehf-i ғamiñda
Sūzāniñ ola meş'ale-i bezm-i Ceminde

Hākister olam bende mübārek ademiñde
Nālānım iřit řāh-1 Rūsul dil-i eleminiñde
Biñ cānla urbānıñ olam ben de Muammed
Kesme bu benim ah-1 dilim sen de Muammed

5. Ben ‘Ařkī-i mūcāvır uluñum geri gūnahkār
Sen kān-1 řefā‘atsin efendim bize her bār
Ařkīñla ola didelerim řöyle ki hūn-bār
Görmez ola bu eşm-i diğer ehre-i āgyār
Göster baña hūrřid yüzüñ Aħmed-i muħtār
Biñ cānla urbānıñ olam ben de Muammed
Kesme bu benim ah-1 dilim sen de Muammed¹³⁶

31. Manzume

Hz. Aişe, kendisine atılan iftiradan sonra Resulullah (s.a.s.)’tan izin alarak babasının evine gitmiş, bu ağır ıstırapla gözlerinden sürekli yaşlar akmiştır. Kendisine inanılmadığını, iftiracıların söylediklerinin kabul edildiğini düşünmüştür. Bu duruma Hz. Yakup gibi sabretmekten başka bir aresinin olmadığını söylemiştir. Bunun yanında kendini hakir gördüğünü, Allah (c.c.) tarafından gelecek bir vahye nazil olamayacağını, bu yüzden kendi halinde niyaz etmeye meşgul olacağını zannetmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İlāhī ben siper oldum zibān-1 tūr-i a‘dāya
Kime ‘arż eyleyim hāl-i tebāhım iřte Mevlāya
2. Vücūdum nīze-i ehl-i efkden hār hār oldu
Gül-i ruhsārımı seyl-i sirişkim virdi yađmāya
3. Bu sūz-1 dilfigārım kāle-i ‘ömrüm tebāh itdi
İriřdi dūd-1 āhım udsiyān-1 ‘arř-1 a‘lāya
4. Tenimde almadı řāat-1 figān girye-zārımdan

¹³⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 226b.

- Za‘îf-i nâ-tüvân oldum vücūdum döndi bernāya
5. Münāfiḳ söyledi aḥbāb ināndı bende ḥayrānım
Bu bir bühtān-ı a‘zam ṭāḳatim yoḳ bunca rüsvāya
  6. Resūl’üñ faḥr-ı ‘ālem cümle aṣḥāb-ı güzīn el-ḥaḳ
Daḥı anām bābām ḥayrān u ḥāmūṣ oldı da‘vāya
  7. Ḳamular yüz cevirdi terk-i ülfet itdiler benden
Zā‘îf-i bî-kes ü üftāde geldim ṣanki dünyāya
  8. Ḥarīṣ-i raḥmetim bu demde yā Rab intizār üzre
İlāhī bî-günāhım merḥamet it ḳoyma ferdāya
  9. Bu demde senden özge ḳālmadı bir ‘arz-ı ḥāl itsem
Ümīdim hep kesildi ṭurmuşum dergāh-ı vālāya
  10. Eger senden meded olmazsa ben maẓlūmuna yā Rab
Ne yüzle ben baḳām ṣimden gerü dünyā vü ‘uḳbāya
  11. Ḥaber vir her ne vech ile olursa ṣāh-ı kevneyne
Berī it ‘ālem olsun āṣinā bu pāk-ı ma‘nāya
  12. Bu fi‘l-i nâ-sezāya eyleyen iḳdām ey ‘Aṣḳī
Ḳıyāmetde ne yüz ile varır dergāh-ı Mevlā’ya
  13. Yezīd ü hem Übeyy bin Selūl-i kāfirān el-Ḥaḳ
Mü’ebbed dūzah içre ḳāлмаḳ azdır böyle bed-māya¹³⁷

32. Manzume

Hz. Ali’nin, Uhud Gazvesi’nde Amr b. Abd-i Vüdd’in karşısına çıkarken söylemiş olduğu manzumeye yer verilmesinin hemen ardından bu manzume aktarılmıştır.

Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün Mefā‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ben ol meydān-ı rezm-gāha ḥūn-efṣān-ı merdānem
‘Aliyyü’l-Murtaẓā ṣīr-i Ḥudā dāmād-ı sultānem
2. Baña ferf eyleme ta‘cīl-i cān virmek degil āsān
Seniñ ḳatliñde ‘āciz ṣanma geldim ṣīr-i meydānem
3. Benem zūniyyet-i ehl-i baṣīret ṣıdḳ ile meṣḥūr

¹³⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 279a.

Şalâdır cān-sitānı hūn-feşānı merd-i cevlānem

4. Niçe sen gibi hınzır tu‘me-i şemşirim olmuşdur
Beri gel gösterem miqdārını ben şir-i Yezdān’em
5. Mücerred zū’l-fiķārım teşnedir hūnıña ey kāfir
Benim ‘Aşķı-i muħabbetle ser-ā-ser hūn-efşānem¹³⁸

33. Manzume

H. Peygamber (s.a.s.), Cabir b. Abdullah’ın evine konuk olduğunda Cabir’in iki oğlu da o an bir kaza sonucu vefat etmiştir. Anne ve babası feryat figan bu duruma üzülrken Allah (c.c.), Resulullah (s.a.s.)’a Cebrail (a.s.)’i göndermiş ve çocukların başında dua etmesini istemiştir. Dua sonucu her iki oğlu da tekrar dirilmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mu‘cizātıñla cihānı ğarķ-ı ihsān eylediñ
Herkesе baħş-ı kerem luř-ı firāvān eylediñ
2. Cābir’iñ evlād-ı yā kebşin eyā ‘İsī-nefes
Yek nefesle eyleyüp ihyāña bir şān eylediñ
3. Mu‘cizātıñ hāric-i erķām-ı ta‘dād-ı ķalem
Nice yüz biñ ben gibi bī-derde dermān eylediñ
4. Nīm-nigāh-ı iltifāta mazħar eyle bendeñi
‘Alemler şermende-i lütfuñla ferhān eylediñ
5. Ğarķ-ı ‘işyān olsa ‘Aşķı ğam degil sāyeñdedir
Çün civārıñda beni vaşlıñla hāndān eylediñ¹³⁹

34. Manzume

Cafer-i Tayyar, H. 8/M. 629 yılının Cemaziye’l-evvel ayında şehit düşmüştür. Medine halkının adeti üzerine onun için bir menakıp yazılmıştır. Bu menakıp her yıl Cemaziye’l-evvel ayında evlerde okunmuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

¹³⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 290a.

¹³⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 302b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İbn-i ‘amm-i Faḥr-ı ‘Alem Ca‘ferü’t-Tayyār-ı şān
Faḥr iderse sāyire şāyeste şāhib hicr-i tān
2. Maḳdemi pāk-ı Ḥabeş iḳlīmini pür-nūr idüp
Küfr ü zülmü ref’ idüp hep oldılar ehl-i İman
3. Şāh-ı iḳlīm-i Yemen ya’nī Necāşī pür-kerem
Bi‘at itdi oldı destinde o zātın müslümān
4. Fetḥ-i Ḥayber günü teşrif itdi bezm-i Aḥmed’e
Cebhesinden būs idüp şād oldı iki mihribān
5. Maḳdem-i Ca‘fer’le mi yā fetḥ-i Ḥayber ile mi
Ḳanḳı birle şād olam bilmem didi Faḥr-ı cihān
6. Arz-ı Şām’da ğazve-i Mūte’ye emr itdi Resūl
Şıdk ile eşref-süvār olup o şāh oldı revān
7. İki yüz biñ ceş-i müşrik beste-şaf kürgān var
Üç biñ āncaḳ ceş-i mü’mīn var didiler rāviyān
8. İbtidā Zeyd bin Ḥāris bezm-i rezm-gāḥda
Nüş idüp ḥām-ı şehādet mest olup ḳaldı hemān
9. Ca‘ferü’t-Tayyār alup sancāğı dest-i nuşrete
Girdi meydāna o dem güyā ki bir şīr-i jiyān
10. Merd-i meydān-ı şecā‘at şehsüvār-ı rezm-gāḥ
Teşne-i şemşirine şu virdi ḥün-i kāfirān
11. Tīğ-i ḥün-ḥārine tu‘me eyledi kāfirleri
Murğ-ı rūḥ-ı müşrikine dūzaḥ oldı āşiyān
12. Na‘ra-i Allāhu Ekber ğulgule-endāz-ı çarḥ
Nīze vü şemşīr ü tīr ü cān-sitān āteş-feşān
13. Dest-i yümnāsı cihāndan el çeküp itdi vedā‘
Dest-i yesrāya ālup sancāğı dutdı nice ḳān
14. Ol daḥı düşdü hemān sancāğı çekdi sīneye
Cenk iderdi tırmayup bu ḥāl ile ol bir zamān
15. Levḥaşallāh deyüben ḥayrān ḳalurdı ins ü cin

- Bārekallāh dirler idi hep sürüş-1 āsumān
16. Hūn-1 Ca‘fer düşmedi ašlā zemīne āldı yād
Urdu rūy-1 çarha ol günden ki hamratdır ‘ayān
17. Cism-i pāki yüz kadar zaḥm ile hūn ālūd olup
Kadd-i ūšmādın çeküp āgūša ḥāki bī-imān
18. Bezm-i Ḥaḳ’da secde-i ūkri viūāl itdikde rūh
İki perr iḥsān olup pervāza bāl açdı revān
19. Ḥazret-i Cibrīl ile pervāz iderdi her yaña
Cilve-gāhı oldu āniñ ravza-i bāğ-i cinān
20. Zū’-cenāheyn Ca‘ferüt-Ṭayyār ile meūhūr olup
Bu laḳabla ḥaūre dek oldu mulaḳḳab bī-gümān
21. Mu‘cizātın eyleyüp izḥār o gün ūh-1 Rūsul
Ağlayarak itdi aūhāba vefātın ol beyān
22. Böyle bir merd-i Ḥudā’dır Ca‘ferü’t-Ṭayyār kim
Ḥaḳ yolunda ūdḳ ile merdāne bezl itdi o cān
23. Faḥr-1 ‘ālem cān ile sevmiūdi zāt-1 aḳdesi
ūdḳ ile Ḥaḳḳ’ā severler Ca‘fer her mü’minān
24. Dā’imā ḥayrāta sā’ī-i destgīri her faḳīr
ūūhib-i zūhd ü vera‘ ūhbāz-1 bāz ḳahramān
25. ūmv-1 Ḥayder fazli izḥar ḳadri ber-ter Ca‘fer’iñ
ūems-i enver misk-i ezfer būy-1 ‘anber rāyigān
26. Ehl-i beytiñ ḥubbi farz oldu riḳāb-1 ümmete
İtmeyenler tutdular dārü’l-bevār içre mekān
27. İki ‘ālemde bekām olmaḳ dilerse ehl-i dīn
Ehl-i beyt ile tevessül eylesünler her zamān
28. Bil-ḥuūūū ol Ca‘fer-i Ṭayyār-1 ‘āli-mertebet
İriūür imdāda pervāz eyleyüp zāhir nihān
29. Ehl-i beyti medḥe yoḳdur ḳudretim āncaḳ ‘arz
İntisābımdır derī-yi cūda merām el-amān
30. ‘Aūḳī-i bī-çāreniñ sermāyesidir mihriñiz

Sūd-mend olsun bu bāzār içre yā Rab bī-zebān¹⁴⁰

35. Manzume

I. cildin sonunda Arap şairlerin Hz. Peygamber (s.a.s.)'e yazdığı mersiyelere yer verilmiştir. Aşki Efendi de bunlar gibi daha nice mersiyeler yazıldığını, kendisinin de bir terci-i bent kaleme aldığını söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey felek bünyād-ı şer'î şimdi berbād eyledüñ
Dostı giryān eyleyüp a'dāları şād eyledüñ
Halk olāldan halka zulm şöyle mu'tād eyledüñ
Söylenür tā haşre dek 'ālemde bir ād eyledüñ
Cümle maḥlūkātı hep giryān-ı feryād eyledüñ
Bende hiç yok şabra tākat cevri müzdād eyledüñ
Ağla ey çeşmim seniñ kan ağlamakdır 'ādetiñ
'Ālemi vīrān ider yoḥsa bu nār-ı firḫatiñ
2. Firḫati maḥbūb-ı Hāḫ ol raḥmete'l-lil'ālemīn
Bir muşībet kim cihānı eyledi cāy-ı ḥazīn
Ḡonca-i cismin derāḡuş eyledi ḥāk-ı zemīn
Dīde giryān sürdü yüz i'tabā Cibrīl-i emīn
Ḥazret-i Mīkāil İsrāfīl 'Azrā'il hemīn
İns ü cin cümle sırr u şān eyledi āh ü enīn
Ağla ey çeşmim seniñ kan ağlamakdır 'ādetiñ
'Ālemi virān ider yoḥsa bu nār-ı firḫatiñ
3. Buḥli terk it gözlerim şimdi saḥāvet vaḫtidir
Reşk kılsun eşkine deryā cesaret vaḫtidir
Gel kerem it dīde-i pūr-ḥūnum kerāmet vaḫtidir

¹⁴⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 328a.

H zret-i fekd n-i A meddir kıy met vaktidir
Bundan ‘az m bir bel  olm z nih yet vaktidir
Vaqt girye-i Ő bhe yok eŐr t-1 s ‘at vaktidir
Ağla ey  eŐmim seniŐ  an ağlamağdır ‘ detiŐ
‘ lemi vir n ider yoğsa bu n r-1 fir atiŐ

4. Şimdiden ŐoŐra ne  ayr istersiŐ ey b ğ-1 bel 
Ba‘d-ez n gelmez bu b ğa ‘andelib-i enbiy 
Nağme-s z olm z gel p vağy-ile ol peyk-i  ud 
Terk id p gitdi seni Ş h-1 ris let Muştafa
Fir at  v  fir at  v   aŐret  v   aŐret 
Gitdi ol Ş h-1 ris let t ti-i b ğ-1  ud 
Ağla ey  eŐmim seniŐ  an ağlamağdır ‘ detiŐ
‘ lemi vir n ider yoğsa bu n r-1 fir atiŐ

5. M tem-i hicr-i Mu ammed’le dilim p r-n redir
‘Akl-1 fikrim g yiy  murđ-1 semender-v redir
L ne-i cism-i niz r  teŐiŐnde mi’y r dır
G y-1 dil-i k l -y1 end h-1 sitem b z r dır
S nemiz mecr -y1 seyl-i dide-i   nbar dır
C Őa gel ey d de ‘ lem yandı  urmak ‘ r dır
Ağla ey  eŐmim seniŐ  an ağlamağdır ‘ detiŐ
‘ lemi vir n ider yoğsa bu n r-1 fir atiŐ

6. Bir bel dır kim mu abil olamaz y z b Ő bel 
Ehl-i beyti fa r-1 ‘ lem oldular hep ibtil 
 ankı birin y d idem Zehr ’y1 mı y  Murtaza
N Ő iden zehri  asan y  ud   sey n-i Kerbel 
 ekdiğin kimler  eker  l-i ‘ab niŐ y   ud 
Bunları y d eyle ağla  aŐre dek t  ‘AŐ iy 

Ağla ey çeşmim seniñ kan ağlamakdır ‘ādetiñ

‘Ālemi virān ider yoħsa bu nār-ı firqatiñ¹⁴¹

36. Manzume

Resulullah (s.a.s.), mescidde yeni bir minber yapılmasını istemiştir. Minber yapıldıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)’in hutbe verirken dayandığı kütük (ciz‘u şerif/ciz‘u’n-nahl), ondan ayrılmanın acısı ile feryat etmiştir. Resulullah (s.a.s.) onun yanına gidip “İstersen seni daha önce bulunduğun bahçeye göndereyim ya da seni cennete dikeyim ve vereceğin meyvelerden cennet ehli faydalansın.” buyurmuştur.

Kütüğün bu durumuna ashabın da ciğeri yaralanmış ve kütükten bu beyitleri dinlemişlerdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Firqatiñden ol ki eşkiñ dem-be-dem rīzān ider
Her kimine kıatresin ābisten-i tūfān ider
2. Sensiz itsem ‘azm-i gülgeşt-i çemen te’sīr-i ‘aşk
Her giyāhın çeşmime bir nāvek-i bürrān ider
3. Bir ‘acebdır ki seniñ ‘aşkıñ ki buy-ı rāħatın
Māye-i derd-i zūkām şadd-ı meşām-ı cān ider
4. Peñçe-i ‘aşkıñ ki bāzu göstere bir ‘āşıkā
İbtidā ceyb-i neşātın dāmen-i hırmān ider
5. Tūrfedir ebr-i maṭīri āsumān-ı feyż-i ‘aşk
Şūre-zār-ı derd oldum kim bahāristān ider
6. Gāh āteş gösterir bāğ-ı vişāliñ çeşmime
Geh serimde dāğ-ı hicrāniñ gül-i ħandān ider
7. ‘Aşkıdır ol nāzenīn kim ‘arz-ı didār eylese
Dīde-i ħurşīdi de çeşmim gibi ħayrān ider
8. Aşkıdır ol ħüsrev-i ‘ālem ki emr itse eger
Ĥidmet-i dergāhını Cibrīl’de fermān ider

¹⁴¹Medine Tarihi, c. 1, varak 348b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss.70.

9. ‘Aşk bî-pervâne hâletdir ki oldukça dūçār
Pādişāh olsa gedayı bî ser ü sāmān ider
10. ‘Aşkıdır ol māh-peyker kim hilāl-i ebrūsını
Görse bir dem dīde-i hūrşīd-i hun-efşān ider
11. ‘Aşkıdır ol şāhid-i hūrşīd-i tal‘at kim müdām
Her nigehte çeşm-i cān-ı ‘āşıkı giryān ider
12. ‘Aşkıdır ol cevherī-i çār-ı sūy-ı cān-ı dil
La‘l-i yāķutın o dem kim zīver-i dükkān ider
13. Hun-ı çeşmimden dem-a-dem gösterir yāķutını
La‘l-i tābın ahker-i dāğ-ı dil-i nālān ider
14. Gāh būy-ı hasrete mīzāb idüp müjgānımı
Gāh baħr-ı hayrete ser-pençe-i mercān ider
15. Külbe-i ahzān ki Ya‘ķūb’a eyler cilvegāh
Yūsuf’uñ gāhı mekānın gūşe-i zindān ider
16. Ger benim gibi cemād olsa esīr-i ‘aşk-ı dost
Ebkem olsa firķat-i ‘Aşķī anı gūyān ider
17. ‘Aşık-ı zārīñ vücūdın zerre-i nāçiz iken
Gün gibi ‘aşk-ı muħabbet şöhre-i devrān ider
18. Bāl-i ‘ankā-yı muħabbet sāye şalmaz herkese
Cilve-rīz olsa firāz-ı ‘aşķda cevelān ider
19. Sensin ol kim yā Resūlallāh yoluñda ümmetiñ
Tek hemān maķbūlūñ olsun cānların ķurbān ider¹⁴²

37. Manzume

Resulullah (s.a.s.), ayrılığın acısıyla inleyen kütüğün yanına gitmiş ona sarılmış ve teselli etmiştir. Sonrasında “Eğer bunu yapmasaydım haşre dek bu iniltisi devam edecekti.” buyurmuştur.

Anlatının devamında Aşki Efendi bu naate yer vermiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

¹⁴²Medine Tarihi, c. 2, varak 18a.

1. Figānım kesme ‘aşkıñla o yānsūn yā Resūlallāh
Seniñ derdiñle āl ana boyansun yā Resūlallāh
2. Vişāliñ isterim müzdād ola ‘aşkıñ direm yosa
Cinānı neylerim sensiz ki cānsun yā Resūlallāh
3. Dile sermaye-i kevn ü mekāndır nāle ü efgān
Amān terk eyle tā maşer oansun yā Resūlallāh
4. Degildir cüz‘i-veş cennet iün hāmūş olam hāşā
Vişāliñdir ğarż-ı şāh-ı cinānsun yā Resūlallāh
5. Bu ‘Aşķī-i derd-mendi mazhār-ı ihsān-ı eltāf it
o kendi pür-günāhından uānsun yā Resūlallāh¹⁴³

38. Manzume

Minber-i saadetin anlatıldığı bölümde buranın ölçülerinden bahsedilmiş ve buranın faziletini anlatmaya imkanın olmadığı söylenmiştir. Aşķî Efendi, Minber’in bulunduğu Ravza hakkında bu beyitleri kaleme aldığını söylemiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ravza-i muhtār-ı Amed eşm-i nūr-ı ‘aşıķān
Maşrıķ-ı envār-ı ‘ālemdir ser-ā-ser bī-gümān
2. Hıķkat-ı ‘ālemden evvel bā‘iş-i icād-ı halk
Hem beşir ü hem nezir peyğamber-i āhir zamān
3. Enbiyālar şehsuvārı hem imāmü’l-mürselin
Mecmu‘-ı kān-ı fezāil kıbletü’l-ebrār-i dān
4. ‘Ayn-ı cennet ravza-i bāğında ruhsūde olān
Nār-ı dūzadan hālāş olmaz mı rüy-ı müznibān
5. Teşne-diller minber-i hāķıñda üftāde zebān
Havż-ı kevşerden ‘aceb maħrūm olur mı bendegān
6. Sen ‘uşāt-ı ümmetiñ püşt ü penāhısıñ ni‘am
Hāşāallāh kim ola maħrūm-ı lütfuñ ‘āşiyān

¹⁴³Medine Tarihi, c. 2, varak 20a.

7. Ben seniñ mihmānınam kurbuñda gerçi pür-günāh
Señ kerīmen el-kerīmsin ‘Aşķī bendendir amān¹⁴⁴

39. Manzume

Üstüvane-i Aişe’den bahsedilmiştir. Aşķi Efendi, Semhūdi’nin burası için yaptığı tarife yer verir. Fakat Aşķi Efendi, bu tarifin buraya iki revak eklenmeden önce geçerli olduğunu belirtmiş ve ardından bu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Me’surı vü istinādı hem muşallā-yı hümām
Müstecābü’ d-da‘vādır nezninde eyle ihtimām
2. Cümle aşķāb-ı muhācir bezm-gāhıdır bu kim
Ma‘den-i şıdk-ı risālet cāy-gāh-ı şubh ü şām
3. Bilseler fazlin cihān bu cāy-ı firdevs-nişān
Kur’a ile yüz sürerlerdi aña bir bir tamām
4. Remz ile ‘Aişe-i şıddıka fazlin söyledi
Yār-ı aşķāb-ı kirām budur işāretten merām
5. Naķd-i ‘ömrüñ boş yere şarf itme ‘Aşķī ravzada
Hüşe-çin-i merām ol bu mekāna it devām¹⁴⁵

40. Manzume

Manzume, Hz. Fatıma’nın evinin anlatıldığı bölümde geçmektedir. Resulullah (s.a.s.), Hz. Fatıma’ya: “Ey Fatıma! Ben, sen, Hasan, Hüseyin ve Ali kıyamette bir yerde olacağız.” buyurmuştur.

Aşķi Efendi ise anlatı sırasında aklına Kerbala gününün ve Hz. Hüseyin’in geldiğini söyler. Ardından Keçecizade İzzet’in kasidesine bir beyit ekleyerek bu manzumeyi aktarır.

Mef’ülü / Fā‘ilātü / Mefā‘ilü / Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

¹⁴⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 31b.

¹⁴⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 33a.

1. Ben ol mükedderim ki degil hānde eylemek
Meyl-i tebessüm itse dehānım figān olur
2. Ben bir kitāb-ı derd ü belāyım kim ez-każā
Bir hārfini işitse ‘adūv şād-mān olur
3. Ben ol mübārızim ki añup Kerbelā günin
Her mū tenümde ğayze-i sinān olur
4. Ben tutmasam gönülde eger dūd-ı āhımı
Şu āsumānıñ üstüne bir āsumān olur
5. Ol nev-cevān için çekilen tūr-i āhıma
Tā-ħaşr kıddi pīr-i sipihrūñ kemān olur
6. Dünyā degil o miħneti yād itmek ādeme
Bādī-i terk-i salṭanat-ı cāvidān olur
7. Ol murād ile ma‘iyyeti ider sırr-ı men eħabb
Dünyāda kim ki müntesib-i hānedān olur
8. Yazsam eger o ğonce-i dil-hūna bir varaķ
Her hārfi bir Ĥadīķa ķadar dāstān olur
9. Meddāh-ı hānedān-ı nübüvvet olanlarıñ
En ‘ācizi benim gibi mu‘ciz-beyān olur
10. Āl-i Muħammed-i ‘Arabī na‘tidir sözüüm
Giryem miyāne-i süħana tercümān olur
11. Sultān-ı Kerbelā şeh-i ehl-i semā Ĥüseyn
Kim meşhed-i melāz-geh-i ķudsiyān olur
12. Cibril’dir muħarrik-i mehd-i sa‘ādeti
Lālāyı gör ki eşref-i lāhūtiyān olur
13. Ĥurşīd-i vechi eylese bir zerre āşkār
Revnaķ-fürüz-ı pertev-i mihr-i cihān olur
14. Yād itsem ebruvānını ol nev-hilālimūñ
Her hārf-i rāsı hānçer-i cān-ı cihān olur
15. Ol iki dīde kim harem-i āl-i Aħmed’e
Cennet ĥadīķasında gezen āhuvān olur

16. Ol g mze kim ‘ad ya nig h itse hışm ile
şemşir-i Z lfiķ r-ı ‘Alı’den niş n olur
17. Yazsam o h l-i vechi o h tt-ı mu‘anberi
ķur‘ n-ı ‘aşka S re-i Necm   Duĥ n olur
18. B n -i devleti o h m -yı sa‘adet n
Mink r  murĝ-ı cennete h rz-ı am n olur
19. D rc-i d rr-i ker met idi h kka-i femi
Ehl-i siyer bu s zde cev hir-feş n olur
20. S nb l şemim-i z lfini g l b y-ı h lķını
Neşr eyled kçe toplusalar g l-sit n olur
21. Aĝuřte-i h n-ı ĝadr olan ķadd-i n zen n
Bir s m-i nahl-i n z idi amm  rev n olur
22. Bu h sn   bu bah  ile ol ş ha ķařd iden
Y  Rab ne seng-dil ne ķatı b -am n olur
23. H nķer-keş oldu b se-geh-i Fahr-ı ‘ leme
K firden olsa d ne bu r tbe ziy n olur
24. Biņ kerre g nde  lse o k fir dirilmeden
ş nma ziy n-ı  l-i Res l’e zam n olur
25. Muĥt c-ı şeb-nem eylediler ĝone-i femin
G ş itse g l açılmadan evvel h z n olur
26. Devletli başı varmış o maĥd m-ı a‘zamuņ
Kim r h-ı H ķ’da t -be-ķiy met rev n olur
27. R sv y ider Yeh d   Naş r ’ya h şmını
Seyr eyler z o k firi bir zam n olur
28. Yoĝ g rmeyem o g nde de ol ķ nly z limi
şabrum yanar belki ķiy metde ķan olur
29. D ny yı d d-ı  h ile g stermedi bize
‘Uķb da k fir n işi gerçi dum n olur
30. İzh r-ı la‘net itmede biz ehl-i b tınuz
Z hirde gerçi aņa ‘ad vet nih n olur

31. Bir h̄ızdır ki itdigi etvār-ı fitne-h̄ız
Mevzu‘-ı baḥş-i fāḥiṣegān-ı zenān olur
32. Vaḳtā ki Āl-i Beyt’e gelince ihānete
Ol ḳaḥbe ṣānki ‘āleme bir Ḳahrāman olur
33. İblīs Ādem’e bu cenāb-ı Muḥammed’e
Kibr eyledükde ḳaḅıṣı bilmem yamān olur
34. La‘net Yezīd’e kendine a‘vān ü āline
La‘n eyleyen dinürse de dūzaḥ-mekān olur
35. N’eylersin ey ḳalem dehen-ālā-yı hicv olup
‘Arz-ı niyāza belki o ‘aḳd-ı lisān olur
36. Yā Rab penāhum Āl-i ‘Abā ḳıl o günde kim
Zerrin cāme anda keṣān-ber-keṣān olur
37. Göster o nūr-ı dīde-i Zehrā’yı çeṣmüme
Yā Rab o ṣeb ki ḥaḳḳ gözümde nihān olur
38. Yā rab be-cāh-ı ṣāh-ı serīr-i Necef ‘Alī
Ol gün ki aña bende nice Ḥüsrevān olur
39. ‘İzzet ḳuluñ görince unutturma anlara
‘Āşilere o gün ki kerem rāyegān olur
40. ‘Aṣḳī-i faḳīri āl-i ‘abāya mülḥaḳ it
Zīrā kitāb-ı vefā-yı vaḳāya tercümān olur¹⁴⁶

41. Manzume

Mescid-i Şerif’e açılan kapılardan bahsedilen bölümde Allah (c.c.), Cebrail (a.s.) aracılığı ile Resulullah (s.a.s.)’a haber göndermiş ve “Ben Ebu Bekir’den razıyım o da benden razı mıdır?” diye sordurmuştur. Bu bakımdan Hz. Ebu Bekir’in ashabın en seçkinlerinden biri olduğuna değinilmiştir.

Anlatının devamında Aṣḳī Efendi, Şeyh Gâlib’in manzumesinin sonuna bir beyit eklemiş ve bu manzumeyi aktarmıştır.

---

¹⁴⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 44a.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Şıddık ile mā-şadağ-ı şubh-ı şafadır Şıddık
Sīne-i şāf ile şadrü’l-hülefadır Şıddık
2. *Şānī işneyn* Muḥammed didi ḥālāk-ı azīm
İz hümā kavlini seyr it ne hümādır Şıddık
3. Bağdı tecrīdīne sikkān-ı semā giydi ḥasīr
Ol kadar müntesib-i āl-i ābādır Şıddık
4. Bir velīdir ki *velā tahzen* aña oldu ḥitāb
Naşş-ı Qur’ān ile mākbül-i Hudā’dır Şıddık
5. Zevki ‘irfānı ile kıldı resūli taşdıķ
Şüpheşiz maṭla’-ı envār-ı vefādır Şıddık
6. Yevm-i bedr aldı ‘arīş üzre cenāb-ı Aḥmed
Reşk-i şems ü kamer ü ‘arş ü semādır Şıddık
7. İsm-i bātından alup feyż-i zuhūru imdād
Samt ile mürşid-i erbāb-ı Hudādır Şıddık
8. Sözü hemseng-i güher olduğuna şāhiddir
Şedef-i leblerin āheste küşādır Şıddık
9. Ehl-i red ile olan ḥarbī delīl-i vāzıḥ
Ḥubb-ı Ḥaḳḳ ḥil’āt-ı ḥāşşına sezādır Şıddık
10. Feth-i ebvāb-ı kerāmetidir el-yevm neser
Åşinā-yı harem-i hass-ı vilādır Şıddık
11. Eḳriżullāhda sermāyesinin itdi t’şār
Şüret-i münteḥāb-ı faḳr ü fenādır Şıddık
12. Mā-‘arefnāke bak el-aczū anil idrāke
Bir niyām içre meger tīg-i dü-tādır Şıddık
13. İtmeden mü‘cize burhānı ṭaleb kıldı kabül
Öyle bir müste‘īd-i terk-i sivādır Şıddık
14. Pīşvā bilmeyen ol zātı müselmān olmāz
Lafz-ı tevḥīde meger şüret-i lā’dır Şıddık

15. Çār-yār ile olur beyt-i Hudā çār-erkān
 ‘Ümredir anda Ömer ‘ayn-ı şafādır Şiddik
16. Lafz-ı mü’minde odur mā-sadaka-ı pīş-i zuhūr
 Şeyḥ ma’nāsında en akdem edādır Şiddik
17. Cedd-i a’lāsıdır ol hazret-i Mevlānā’nın
 Mazhar ü müzhir-i esrār-ı şafādır Şiddik
18. Andan āl himmet-i seyr-i melekūtu Ğalib
 Sırr-ı mi’rāc-ı resūl-i dü-serādır Şiddik
19. ‘Aşķi her gün yüz sürüp i’tābına it arz-ı hāl
 Luṭf ider iḥsān ider kān-ı süḥādır Şiddik¹⁴⁷

42. Manzume

Hücre-i Şerif’in anlatıldığı bölümde Aşki Efendi, “Kubbe-i Zerka’yı bizim vaktimizde Sultan Mahmut yenilemiştir.” demiş ve devamında kubbe için bu manzumeyi kaleme almıştır.¹⁴⁸

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Nişimengāh-ı sultān-ı nübüvvet Kubbe-i Ḥaḍrā
 Sezā eflāka itse nāz kat kat Kubbe-i Ḥaḍrā
2. Nazargāh-ı İlähī mehbiṭ-i vaḥy ü ser ü şandır
 Sezā ‘arş olsa efser pür-sa‘ādet Kubbe-i Ḥaḍrā
3. Muṭāf-ı ḳudsiyān-ı ḳible-i ‘uşşāķıdır şeksiz
 Nazar itmek saña ‘ayn-ı ‘ibādet Kubbe-i Ḥaḍrā
4. Ḳanād açmış ṭurur ṭāvus-ı cennet-veş ne ra’nadır
 Muḥabbetden idüp ḳaddin iki kat Kubbe-i Ḥaḍrā
5. Civār-ı aḳdesinde ‘Aşķi-i bi-çāreniñ yā Rab
 Gözünden olmasun dūr bir sâ‘at Kubbe-i Ḥaḍrā¹⁴⁹

¹⁴⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 47b.

¹⁴⁸ Kubbe-i Hadra yani “Yeşil Kubbe”, 15. Yüzyılda çıkan bir yangında zarar görmemiş fakat rengini kaybetmiş ve Kubbe-i Zerka yani “Mavi Kubbe” şeklinde anılmıştır. II. Mahmut döneminde ise ihyadan geçirilerek tekrar yeşil renge boyanmıştır.

¹⁴⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 70b.

43. Manzume

Semhûdî, Medine’de iken çıkan yangında kiminin elinde su ile bu ateşi söndürmeye çalıştığını, kiminin yangın çıkacağını anlayınca oradan kaçarak canını kurtarmaya çalıştığını, kiminin ise bu ateşlerin ortasında kalıp canlarından ümidi keserek helak olduğunu söyler.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Mescid-i fahr-ı risâletde bu nâr
Çıkdı eflâka ‘alev ile şerâr
2. Āsumân saçdı âteş bārân-ves
Şû gibi yerden çıkardı bî-karâr
3. ‘Ālemiñ feryādını güş eyle gel
Nâle ü efgân ü girye âh ü zâr
4. Şahn-ı mescid gūiyâ âteş-gede
Kül olup şāvurdu eflâka ğubâr
5. Cennete âteş-feşân olmağ ne sır
Bu ne hikmet bu ne kudret bu ne kâr
6. Şehsuvâr-ı enbiyâniñ merķadi
Dūd içinde her taraf âteş yağâr
7. Ümmetiñ ‘işyânını kân-ı kerem
Āldı kendi üstüne ol kâmkâr
8. Merhamet kân-ı mürüvvet şâhibi
Destgîr-i ümmetân-ı şehsuvâr
9. Yânmadı mescid belî yândı dilim
Āb-ı çeşmim eylesün ‘iţfâ-yı nâr
10. Söndi mescid âteşi ammâ nidem
Hiç söyünmez âteş-i qalbim yanâr
11. ‘Aşķiyâ hayrettedir ‘aql-ı beşer

Hikmetin ancak bilür Perverdigâr¹⁵⁰

44. Manzume

Âl-i Ömer kapısının anlatıldığı bölümde Farsça manzumeden sonra yer verilen manzumedir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Esselām ey ma'den-i şıdķ-ı risālet esselām
Esselām ey menba'-ı cūd-ı sehāvet esselām
2. Esselām ey destgīr-i 'āşiyān ü ümmetān
Esselām ey şāhib-i 'izz ü şefā'at esselām
3. Esselām ey kerd-pā-yı berter ü 'arş-ı felek
Rütbe-i vālāña irmez fikr-i tākāt esselām
4. Yā Resūlallāh fakīrī bī-nevā bī-kes kulum
Gelmişem deryūze dergāha 'ināyet esselām
5. 'Aşkī-i mücrimden olsun rūh-ı pāka dem-be-dem
Şad hezārān-ı şalāt hem taḥiyyāt esselām¹⁵¹

45. Manzume

Ebü'l-Berekat'ın kendi nefesine seslenerek irad eylediği Arapça manzumeden sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Secdegāh-ı faḥr-ı 'ālemdir ayā baḥt-ı sa'id
Mağfīret-gāh-ı ümemdir bu muşallā rüz-ı 'ıyd
2. Destgīriñ hem şefi'in olmaķ istersen Resūl
İttibā'-ı sünnet it bid'atden ol dā'im ba'id
3. Yüz sürüp gel mescid-i vālāya bayram günleri
Tā ola 'ıydıñ sa'id ü hem daḥı ömrüñ mezid
4. Baḥr-ı feyzüñ menba'ı vü meddā'ı vü mecmu'ı

¹⁵⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 93b.

¹⁵¹Medine Tarihi, c. 2, varak 121a.

- Âl-i aşhâb-ı Resûl ü mazhar-i şevk-i cedîd
5. Bir şalât-ı ‘ıyd her kim bu muşallâda kıla
İki ‘âlemde mu‘îni hazret-i Rabb-ı Mecîd
  6. Hiç du‘â red olmayan bir cây-ı cennettir bu kim
Nâ’il-i maşşûd olur kaçd eyleyen vefk-i ümîd
  7. Başına dağsun çeleng her kim bu yerde ‘Aşkıyâ
Bir şalât-ı ‘ıyda nâ’il olsa bî-şek ol sa‘îd¹⁵²

46. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın bir işaretiyle binlerce mucizeyi gerçekleştirebildiği anlatıldıktan sonra bu manzume yer verilir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. O şehensâh-ı rûsul-ı hayl-geh çün tûbî-i Huld
Cilve-i kaddi ile buldı şeref Beyt-i ‘Atîk
2. Rûh-ı kudsî harem-i câh-ı celâinde muķîm
‘Aķıl(?) gel mevce-i deryâ-yı kemâinde ğarîk
3. Kehkeşân şanma görüp gerden-i gerdümü ezel
Tavķ-ı ‘Aşķî şeh-i ‘âlemiñ itmiş taṭvîk
4. Sofra-i kadrine zerrînligince hırşîd
Olsa şâyeste meh-i nev aña sîmîn-ibrîk
5. Hânümân-ı zü‘afâ sâye-i ‘adlinde emîn
Dûd-mân-ı huşemâ âteş-i kahrında harîk
6. Sedd olurdu hûşemâ yollarına olmasa ger
Hânķâh-ı keremi şâhere-i ehl-i tarîk¹⁵³

47. Manzume

İcabe Mescidi’nden bahsedilen bölümde Resulullah (s.a.s.)’ın mihrabın sağında iki rekat namaz kıldığı aktarılır. Buraya gelenler de burada namaz kılmalı daha sonra da kıyam edip ayaktayken dua etmelidirler. Bu bahisten

¹⁵²Medine Tarihi, c. 2, varak 145a.

¹⁵³Medine Tarihi, c. 2, varak 154b.

sonra manzumeye yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yüz sürün bu mescide ey zāyirān şubḥ ü mesā
Şıdḳ ile eyle tazarru‘ bir kıyām ile du‘ā
2. Böyle bir cāy-ı icābet-gāh-ı aşār-ı Resül
Şüphesiz hep maḥv olur bunda günāh-ı mā-mezā
3. Nām-ı vālāsı anıñ oldı İcābet Mescidi
Oldı maḳbūlü‘d-du‘ā bu yerde maḥbūb-ı Ḥudā
4. Dīdeden eşk-i nedāmetle zemīni ter idüp
Ḥūşe-i ‘afvıñ ola şāyed bu yerde rū-nümā
5. Dem-be-dem sā‘at-be-sā‘at gün-be-gün şāh-ı Rūsül
Şad hezārān şalāt olsun saña dir ‘Aşḳīyā¹⁵⁴

48. Manzume

Fetih Mescidi’nde yapılacak duaların çarşamba gününde kabul olacağı hususuna değinilmiştir. Sahabe ve tabiinin ve onların eşleri de çarşamba günleri buraya dalga dalga gelerek dua etmişlerdir.¹⁵⁵

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mescid-i Feth’i ziyāret eyle yevmü‘l-erba‘ā
Dest-i bāz ol kııl tazarru‘-ı şıdḳ ile eyle du‘ā
2. Böyle bir cāy-ı icābetgāh-ı mebrūk-ı maḥal
Kaşd iden maḥrūm ḳālmaz eyle Ḥaḳḳ’a ilticā
3. Def‘ olur anda ğam-ı miḥnet belā vü her sitem
Nā‘il-i maḳsūd olur sırr-ı Ḥabīb-i Kibriyā
4. Müstecāb oldu du‘āsı itdi Mevlā’ya niyāz
Ġazve-i Ḥendeḳ’de ol gün şadr-ı bedr-i enbiyā

¹⁵⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 157b.

¹⁵⁵ Aşki Efendi bu rivayeti Semhūdi’den aktardığını bildirmiştir.

5. Peyk-i Hâk tebşîr ile bu cāya nāzil oldılar
Celîş-i a‘dā bād-ı şarşarla ħarāb itdi Ĥudā
6. Me‘şîr-i faĥr-ı rûsul yüz sür ğubār-ı pāyine
Müşkil işler feth olur dinse sezā müşkil-küşā
7. Faĥr-ı ‘ālem ħürmetine yā İlahe’l-ālemîn
Mazĥar-ı ‘ilm-i ledün olsun faĥrîñ ‘Aşķīyā¹⁵⁶

49. Manzume

Medine’de yer alan kabirlerden bahsedilen bölümde buraları ziyaret etmenin önemine vurgu yapılmıştır. Burada yapılan duanın geri çevrilmeyeceği zira Hz. Peygamber (s.a.s.)’in dua ettiği yerde duaların kabul olacağı vurgulanmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mevķif-ı faĥr-ı risālet ħadr-ı vālādır Baķi‘
Ekşeri aşĥāb-ı ehl-i beyte me’vādır Baķi‘
2. ‘Aks ider ehl-i semāya nūr-ı feyż-i aķdesi
Gūyiyā yenbu‘ yā nūr-ı deryādır Baķi‘
3. Mercî‘-i ħācet-revādır müdde‘ā-yı Muşţafa
Yüz sürüp eyle du‘ā maķbül-i da‘vādır Baķi‘
4. Ĥāk-i meşķ-i ‘anberi ehl-i şuhūduñ küĥlidür
Gerd-i bŷyî çeşm-i ħalbe feyż-i baĥşādır Baķi‘
5. Bunca aşĥābı derāĝuş eylemişdir sîneye
Ravza-i bāĝ-ı cinān firdevs-i a‘lādır Baķi‘
6. Ber-murād olmak dilerseñ eyle iĥyā-yı sünen
Ķıl ziyāret hem tevessül eyle evlādır Baķi‘
7. Ben tevessül eylerim ehl-i Baķi‘i yā İlāh
‘Aşķî bendeñ merķadi olsun ne balādır Baķi‘¹⁵⁷

¹⁵⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 160a.

¹⁵⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 181a.

50. Manzume

Hiz. Rukiyye'nin kabrinden bahsedilen bölümde, Hiz. Fatıma'nın kabrin bir tarafında oturup gözyaşı döktüğü ve bunu gören Resulullah (s.a.s.)'ın Fatıma'nın yanına gelip elbisesiyle gözyaşlarını sildiği hadise aktarılmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hün-feşân ol çeşm-i nâ-pâkım benim leyl ü nehâr
Dide-i Zehrâ sirişkin eyledi arzâ nişâr
2. Dîde giryân olmasa kimler siler eşkin anî
Ağla ey çeşmim seniñ de bulunur eşkiñ silar
3. Duhter-i pâkize-i peygamber-i Rukıyye'niñ
Mâtem için ağla ey dil olmasun sende qarâr
4. Dîde-i maħbûb-ı Hâk giryân olunca sen nesin
Ağlamağdan görmedi bir-kes zarar ey nâ-bekâr
5. 'Aşkı-i bî-çâreniñ tâ haşre dek qalbinde âh
Şem'a-vârî 'âlemi pür-nür ider ammâ yanar¹⁵⁸

51. Manzume

Hiz. Ali'nin annesi ve Resulullah (s.a.s.)'ın çok sevdiği Fatıma binti Esed vefat etmiştir. Resulullah (s.a.s.), ona bir gömleğini göndererek kefen yaptırmıştır. Cenazeden sonra ise, Fatıma'yı kabre yerleştirmiş ve orada bir süre beklemiştir. Ashap: "Ya Resulullah (s.a.s.)! Sizden böyle bir fiili asla müşahede etmedik." diye sormuştur. Resulullah (s.a.s.) ise: "Ebu Tâlib'den sonra bana en çok hizmet eden o olmuştur." buyurmuş ve ona dua etmiştir.¹⁵⁹

Anlatının devamında Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrine indiği diğer kişilerden de bahsedilmiş ve bu manzume aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

¹⁵⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 183b.

¹⁵⁹İbn Abdülber'in rivayetidir.

1. Fāṭıma binti Esed ümmü ‘Aliyyü’l-Murtażā
Ḥazret-i Ca‘fer-i Ṭayyār ü ‘Uḳayl’iñ ey şehā
2. Māder-i müşfikleridir hem rebıbe Aḥmed’e
Ma‘den-i şıdk-ı sa‘adet menba‘-ı nūr-ı şafā
3. Giydirüp gül pırehen lahdına girdi hem Resül
Çok du‘ā itdi aniñçün şehsüvār-ı enbiyā
4. Şüphesiz maḳbül-ı peygamberdir ol zāt-ı şiyem
Raḍıyallāhu teā‘lā- rahmallāhu ‘aleyhā
5. Destgırin ola ey ‘Aşķi seniñ rüz-ı cezā
Fāṭıma binti Esed ümmü ‘Aliyyü’l-Murtażā¹⁶⁰

52. Manzume

Esad b. Zürare’nin kabrinden bahsedilmiştir. Bu zat birinci ve ikinci Akabe biatlarında bulunmuştur. Hicretten kısa bir zaman sonra vefat etmiştir. Kimi rivayetlerde Osman b. Mazun’un da olduğu Baki mezarlığına defnedilmiştir.¹⁶¹

Semhûdî, bu zatların ziyaret edilip selam verilmesinin uygun olduğunu söylemiştir. Aşķi Efendî ise “selam verirken bu mazmun ile selam verilsin” diyerek aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Esselām ey ḥazret-i ibni Resül-ı Muştafā
Esselām ey ḥazret-i ‘Osmān Maz‘ün-ı bā-şafā
2. Esselām olsun Ruḳıyye binti faḥrū’l-‘ālemın
Fāṭıma Zehrā seniñçün eylemişdir çok bükā
3. Esselām olsun daḥı ol rüh-ı pāk-ı aṭhere
Faṭıma binti Esed ümmü ‘Aliyyü’l-Murtażā
4. Esselām ey ibni ‘Afv Sa‘d bin Vaḳķāş esselām
Esselām ey ibni Mes‘ūd-ı Celıl-i aşfiyā
5. Esselām olsun Huneys bin Ḥuzāfe hem saña

¹⁶⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 186a.

¹⁶¹ İbn Şeybe ve Ebu Gassan’dan rivayettir.

Hem dađı ibni Zūrāre esselām it ‘Aşķīyā¹⁶²

53. Manzume

Ashaptan bir zat, rüyasında hasta halli bir kimseyi görmüştür. Ona “Allah (c.c.) sana nasıl muamele etti? Mafirete sebep ne oldu? Sen şeriflerden misin?” gibi sorular sormuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Sāğar-ı bŷy-ı muğabbetle bu hāmem cevelān
İderek çıķdı ğarağdan bu da hāl-i mestān
2. Zevķ ü şevķ ile ķalem ‘arz-ı hŷlŷ eyleyerek
Ehl-i beytiñ hele vaşfin iderek şakķ-ı zebān
3. Anlarıñ mihrine biñ cān fedā nezirim olup
Bir cānım var anlarıñ nezre vefā netsem amān
4. Ehl-i beytiñ mihridir mihmār-ı imān-ı ŷmem
Āteş-i mihr-i muğabbet-i dilim itsŷn virān
5. ‘Aşķī-i bī-ķāre der-i cŷdlarıñ Kıtımīri
İki ‘ālemde İlāhī beni dŷr itme hemān¹⁶³

54. Manzume

Yezid’in, Hz. Hŷseyin’e ve diğer mazlumlara yaptığı zalimliklerden bahsedilmiştir. Aşķi Efendi, artık sabra kararının kalmadığını bildirerek intikam duygusuyla birkaç beyit kaleme aldığını söylemiştir.

Mefā‘ilŷn Mefā‘ilŷn Mefā‘ilŷn Mefā‘ilŷn

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Mŷtŷn-ı mātemi ey dil şŷrŷh-ı ‘aşķīkān eyle
Perişān ķişşasın hālŷm gibi şerħ it beyān eyle
2. Dilā sen řab‘-ı dilden Zŷlfikār’ıñ elde hāmendŷr
Şitāb it vāde-i Hāydar’da zeylin der-miyān eyle
3. Recā-yı nevħā-yı āh-ı sirişķ-i mātēm-i ķeşmŷm

¹⁶²Medine Tarihi, c. 2, varak 187a.

¹⁶³Medine Tarihi, c. 2, varak 194a.

- O vādī-yi belāda seyl-i zāruñdañ tufān eyle
4. Keş-ā-keşle gelüp çāk eylegil kālā-yı ārāmı
Alup egnine köhne büriyā mātem-nişān eyle
  5. Beyān itsem haqīkatle bu ra‘d-ı dūd-ı dil soñra
Yağar çarğ u sipihri bād-ı ‘ādemden emān eyle
  6. Sükūt olsam eridür şem‘-veş mihr-i şehīdānum
Hemān bir kıatresin deryā-yı ‘ummāndan nişān eyle
  7. La‘īnūñ nev-nihālüne gelüp dürr-i ezāsın yaz
Gül-i ruhsārını hāk itdigi cevr ü cefāsın yaz
  8. Ham olsun Kerbelā kāfı gibi kıaddūñ fenā kılduñ
Meta‘-ı rūh-ı kevneyni o yerde hāk-i pā kılduñ
  9. ‘Aliyyü’l-Murtażā’nuñ nağl-i ümmīdin virüp bāda
Gülistān-ı vücūd-ı bülbülānın bī-nevā kıldıñ
  10. Harāb itdūñ kıulüb-ı ehl-i beyti seng-i mātemle
Çerāğın tu‘me-i mikrāz-ı tığ-ı Kerbelā kılduñ
  11. Resül-i müctebānuñ büse-gāhın ğarğ-ı hūn itdūñ
Şehīd-i şerbet-i şemşīr-i zehri nā-revā kılduñ
  12. Ser-i nevrestesin ğaltān idüp çevgān-ı cevrüñle
Zemīni lāle-gūn itdūñ be-zālim çok cefā kılduñ
  13. Gülistān-ı cināna bād-ı şarşar irdi ol yere
Hazāna uğradup nevrüz eyyāmın şitā kılduñ
  14. İki kıat eyledūñ gerdūn-ı çarğı tīr-i kıahruñla
Şu urduñ teşnegānı kāfir ol nevk-i zehrüñle
  15. Ne yerdür kim cihāna neşr-i ğam bir cā-yı nekbetdür
Ne gündür ‘ıydını mātem iden bir māh-ı kıasretdür
  16. Pişürsün kıan-ıla ‘aşūremi māh-ı Muħarrem’de
İçenlerden helāl olsun bu şerbet özge şerbetdür
  17. Kıtāb-ı bend-i zevkı çekdi çāk itdi bu ‘ālemden
Şurāğ-ı Kevşer-i zehr-ile pür itmek ne kıaletdür
  18. Kebābum dil şarāb olsun sirişküm ehl-i ‘aşūre

- Dolansun dīde-i sāķī kāse hūn birle nevbetdūr
19. Benüm meydānuma cān-bāzār olan gelsün bu mātemde
Şehīdūñ ‘aşķına ķanlar içerse de şehādetdūr
20. Kān içsem su yerine teşne-dil cānlar fedā itsem
O zāt-ı pākilerden bendeye mīrāş-ı ķısmetdūr
21. Sütün-ı saķf-ı ‘arş olsun benüm dūd-ı nihān ğayrı
Yapışsun dāmen-i ‘arşa gören kerrūbiyān ğayrı
22. Şehīdān ķanıdur kim rüyı lāle-gūn itdi
Ser-i sevdā-yı hicrānı bu çarķı bī-sūkūn itdi
23. Ne itdi āsiyāb-ı dest-i ķahrı tu‘me-i tiğı
Vücūd-ı gendümi mizāb-ı cevre ķoydı un itdi
24. Benem bārān-ı eşk-i mātem-i zehr ile seyl-ābum
Buhūrı telh idüp arzına mecrā-yı ‘uyūn itdi
25. Vücūd-ı nāzenīn-i nev-resi maķbūb-ı Subhānī
Zahim-nāk eyledi zālīm ecel cāmını hūn itdi
26. Yeter keşf itme şā‘ir ķışsa-i şāh-ı şehīdānı
Anuñ bū-yı firāķı nice ‘aķıllar cūnūn itdi
27. Duyanlar mātem-i nazmuñ vedā‘ eyler hemān cāndan
Meger mersiyyen ey ‘Aşķī yazılmış pūr-siyeh ķandan¹⁶⁴

55. Manzume

Hz. Osman’ın şehadetinin anlatıldığı bölümde defnedilirken yanında belli sayıda insan olduğu belirtilmiştir. Defin esnasında etrafı bir anda karanlık kaplamış ve orada bulunan insanların korkmasına sebebiyet vermiştir. Ardından “Defnedin, korkmayın.” nidası işitilmiştir. Anlaşılmıştır ki bunlar büyük meleklerdi ve onlar da bu esnada hazır bulunmuşlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

¹⁶⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 195a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss.74.

1. Cennetü'l-firdevsidir her kıanda defn olsa o zāt
Cāmi'ü'l-Ḳur'ān'dır ol hāzret-i 'Ālī-simāt
2. Hep melāik şerm iderdi hāzret-i 'Osmān'dan
Sell-i seyf itdi hāyasızlar o zāta bī-necāt
3. Dökdi eşkin seyl gibi cümle sürüşān-ı semā
Ehl-i imān dīdesinden aķdı seylāb-ı Fırat
4. İşte Zinnūreyn-i 'Osmān Āşaf-ı fahr-ı Resūl
Rişte-i cismin urup zālimler itdi bī-hayāt
5. Eyledi techīz ceşş-i 'usreti ol rükn-i dīn
Bī'r-i Rūm'a hāfr idüp oldu mübeşşir pür-sebāt
6. Dem-feşān ol dīdeden ol hūn-ı 'Osmān 'aşķına
'Aşķiyā mātem-keş ol oldu şehīd 'Ālī şīfāt¹⁶⁵

56. Manzume

Uhud Dağı'nın ve onun faziletlerinin anlatıldığı bölümde bu dağın Medine'ye kaç mil uzaklıkta olduğuna değinilmiş ve ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cümle aħcār ü cebel eşcār-ı arz hem miyāh
Hep Ḥabīb-i Kibriyā'nıñ 'aşıķı eylerler āh
2. Bendesidir māsivāllāh ol Ḥabīb'iñ şüphesiz
İns ü cin cümle melek hīdmet-güzārı mihr ü māh
3. Böyle bir şāh-ı risālet şehsüvār-ı enbiyā
Penc-i nevbet haşre dek her gün ururlar şān-ı şāh
4. Bābınıñ efkende-i Ḳıtmīr'i olmak şüphesiz
Yegdürür 'ālemde olmaķdan efendim pādīşāh
5. Sırr-ı ḥubb-i Aħmed'e mażhar idüp 'Aşķī kuluñ
Ser-firāz it kaķre-i 'aşķıñla benden yā İlāh¹⁶⁶

¹⁶⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 198b.

¹⁶⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 205a.

57. Manzume

Uhud Dağı'ndan bahsedilen bölümde Uhud Savaşı'na giderken Resulullah (s.a.s.)'ın münafık askerlerle karşılaşması olayı anlatılmıştır. Uhud Dağı'nın Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikte cennette olacağına şüphe olmadığı söylendikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bārekallāh ey Uḥūd ey baḥt-ı mes'ūd ber-terī
Yār olup gitdiñ cināna soḥbet-i peygamberī
2. Kimdir ol kim ḥākıñı küḥl eylemezler dīdeye
Şimdi sen olduñ ḥaḳıḳatde cibāliñ serveri
3. Māye-i 'aşḳ-ı muḥabbetdür seni serdār iden
Ḥākda olsa olur elbet cihāniñ mehteri
4. Sen ki pūs itdin o pāy-ı Aḥmed-i Muḥtār vār
Günde biñ kez raḳşa gel şimden gerü faḥrıñ yeri
5. Bāşına ḫāksün çeleng her kim severse Aḥmedī
Bu Uḥud gibi velīkin 'Aşḳī benden berteri¹⁶⁷

58. Manzume

Aşki Efendi, Ebu'l-Ferec'in Medine'de bulunan kuyuları bir manzumede topladığı nazmı aktarmıştır. Ardından kendisinin de böyle bir manzume kaleme aldığını söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.¹⁶⁸

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥāme çeksün silk-i nazma dürr-i gevher bārını
Yek-i biñ(?) ta'dād kılsun Muştafā ābārını
2. Bi'r-i A'vāf hemzeniñ zamm ile hem bi'r-i Ünā
Nüş kııl bi'r-i İns'den faḥr-ı 'ālem yārını
3. Hem İhāb ü Başsa vü bi'r-i Bazā'a bir şifā

¹⁶⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 205b.

¹⁶⁸ Ebu'l-Ferec, manzumesinde yedi farklı kuyunun ismini şiirleştirmişken, Aşki Efendi daha fazla kuyu ismini manzumesinde kullanmıştır.

- Bi'r-i Casûm ü Cemel zıkr eyledim esrârını
4. Bi'r-i Hâv ü bi'r-i Hâlve bi'r-i Zer' ü Rûme'dir
Bi'r-i Sekyâ'da du'â it diñledik aḥbârını
  5. Bi'r-i İhn u Uḳbe vü hem daḥı bi'r-i 'Anbe
Bi'r-i Ğars'ın güş kıldık fazlını âsârını
  6. Hem Kırâşa hem Kârîşa bi'r-i Yesr ile tamâm
Eyledim hiç görmedim ehl-i seyr-i inkârını
  7. 'Aşḳî-i bî-çâreniñ kil-k-i beyânı şüphesiz
Eyledi mesrûr-ı ḥandân yârını aḡyârını
  8. Hıfz-ı ğâyetde sehl-i mücmel beyân bu ḥoş nizâm
Hep ḥurûf-ı hîcedir tertîbi gör eş'ârını¹⁶⁹

59. Manzume

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrinin ziyaretinin fazileti hususuna değinilmiştir. Resulullah (s.a.s.) bir hadisinde “ مَنْ زَارَ قَبْرِي أَوْ قَالَ مَنْ زَارَنِي كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا / Kim kabrimi ziyaret ederse veya beni ziyaret ederse (dedi) ona şefaathçi olurum.” buyurmuştur.¹⁷⁰ Bunun yanında burada vefat edenlere ahiret gününde çeşitli çeşitli lütuflar ihsan olacaktır.

Anlatıda kabir ziyaretinin önemine değinildikten sonra bu naate yer verilmiştir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Zehî zencîr-i 'aşḳında esîrim yâ Resûlullâh
Vişâl-i küyuña cânlar esîrim yâ Resûlullâh
2. Vücûdum şehrine abrû-yı 'işyândan ḥusûf irdi
Şefâ'at şem'idir bedr-i münîrim yâ Resûlullâh
3. Bu deñlü rûy-siyâh-ile degildim ḳâbul-i ḥazret
Meger luṭf-ı 'amîme ḥuşe-gîrem yâ Resûlullâh

¹⁶⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 222a.

¹⁷⁰Ebü Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, Beyrut: Dârü'l-ma'rife, t.y., ss. 12.

4. Ğubār-ı hāk-ı rāhıñ dīde-i ma‘lūla ‘iŝyāndır
Şifā-sāz-ı devādır dest-gīrim yā Resūlullāh
5. Ümīdin ğayrı yerden kesdi geldi ‘Aŝkī dergāha
Rücū‘um itme me’yūs ben faķīrim yā Resūlullāh¹⁷¹

60. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine yapılan ziyaret ona karşı büyük bir saygı ifadesidir. Bu ziyaretçiler, ziyaretten zuhur eden müjdelere vâkıf olmuşlar ve ahiret gününde Hz. Peygamber (s.a.s.) ile komşuluğu kazanmışlardır.

Anlatının devamında bu mekanı ziyaret edip ona yüz sürmek nasihat edilmiş ve devamında bu naate yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ğarīķ-i baħr-ı ‘iŝyān pūr günāhım yā Resūlallāh
Esīr-i nefs-i ŝeytān ah-ı vāhım yā Resūlallāh
2. Kime ‘arz eyleyem hālīm efendim merħamet kānı
‘Alīl-i cürme senden çāre-hāhım yā Resūlallāh
3. Raħīm-i raħmet-i raħmān-ı ħabīb ħazret-i Yezdān
Faķīr-i müznibe iħsān-kes ahım yā Resūlallāh
4. Cemi‘ ehl-i maħŝer cem‘ olunca bezm-i ħāŝıñda
Ne yüz-ile vāram ben rü-siyāhım yā Resūlallāh
5. Ķamu ef‘āl-i aķvālīm muĝāyir-i şer‘-i ğarrādır
Yitirdüm bed-fi‘āl işlerle rāhım yā Resūlallāh
6. Gedā muħtāc olunca ‘arz-ı hāl itmekde ‘ādetdür
Saña arz eyleyem hāl-i tebāhım yā Resūlallāh
7. Bu ‘Aŝkī pūr günahkārıñ kimiñ pāyine yüz sürsün
Şefā‘at bā-bedr-i püŝt-i penāhım yā Resūlallāh¹⁷²

61. Manzume

Bilal Habeşi, Resulullah’ı rüyasında gördükten sonra Medine’ye kabrini

¹⁷¹Medine Tarihi, c. 2, varak 318b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss.505; Manzumenin dördüncü mısrası şairin divanında yer almamaktadır.

¹⁷²Medine Tarihi, c. 2, varak 320b.

ziyarete gitmiştir. Burada ki halk, Bilal Habeşi'ye ezan okumasına hasret kaldıklarını söylemiş ve bir ezan okumasını istemişlerdir. Bilal, kabul edip ezanı okuyunca tüm Medine halkıyla beraber feleklerde melekler bile feryat figan ağlamıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Dideden kanlar dökerler 'āşık bārān-veş
Dāğ açarlar sinede berg-i gül-i handān-veş
2. Teşne-diller mest olurlar yād-ı la'lüñle şehā
Leblerüñden āb-ı Kevşer'dür ağan 'ummān-veş
3. Dide-i giryān ile āh-ı dilüm virmez maḥal
Gül-ruḥa bir arz-ı ḥāle bülbül-i nālān-veş
4. Muşhaf-ı ḥüsnüñ taḥayyül eyleyen 'āşıkluñ
Cān fedā itmek gerekdür Ḥazret-i Osmān-veş
5. Çın-ı zülfüñ süre-i velleyl ü ve 'ş-şems ruḥuñ
Var mıdur na't-ı şerīfüñ eyleyen Kur'an-veş
6. Gerçi da'vā-yı muḥabbet itdiler çok 'āşıkān
Var mıdur ağlar 'acep bu çeşm-i ḥün-efşān-veş
7. Şem'-i bezm-i cem'üne pervāne olmağ iş midür
Sīḥ-i 'aşkuñla döner dil dā'imā büryān-veş
8. N'eylerem bī-sūziş-i 'aşkuñla ben tül-i ḥayāt
Şöyle yansam görmesün dūzaḥ-ı dil neyrān-veş
9. Tiğ-ı vaşluñ gerden-i ḳurbānuña mālīde ḳıl
'Aşķī ḳan töksün efendüm 'ıyduña ḳurbān-veş¹⁷³

62. Manzume

Hız. Ömer'in, Resulullah'ın kabrini nasıl ziyaret ettiğinden bahsedilmiş ve ardından Davud b. Ebu Salih'ten aktarılan bir olay anlatılmıştır. Rivayetin devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

¹⁷³Medine Tarihi, c. 2, varak 326b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 505.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Keremden dem urur da‘vā-yı dehri anladuğ bildük
Tehī sūfī gibi şahbā-yı dehri anladuğ bildük
2. Yek-ā-yek cümlesin seng-i meḥekk-i imtihān itdüm
Kamu sūret-geri mısrā-yı dehri anladuğ bildük
3. Ḥam eyler sünbül-āsā kāmetin zer görse zāhidler
Fürüş-ı ‘işmet-i lālā-yı dehri anladuğ bildük
4. Nevā-yı nağme-i bezm ü şafāda çok belā çekdük
Şadīk-ı ‘andelīb-āsā-yı dehri anladuğ bildük
5. Ma‘ārif fāsını hızf eylemiş mağrūr-ı cāh-ı efken
Tekebbürle ḥar-ı dü-pā-yı dehri anladuğ bildük
6. Libās-ı nev-be-nevle gūşede ‘irfān-fürüşānı
Zarāfetle sühen-güyā-yı dehri anladuğ bildük
7. Hele ṭāvūs ile zāg-ı siyāhı farğa yok kudret
Meşāyih şūr-ı zī-fetvā-yı dehri anladuğ bildük
8. Keremden biz geçüp zūlm u cefādan geçseler anlar
Mürüvvetli nice pāşā-yı dehri anladuğ bildük
9. Sükūt ol ‘Aşkiyā sözden nice biñ derd-i ser çekdük
Denī-perver olan dünyā-yı dehri anladuğ bildük¹⁷⁴

63. Manzume

Allah (c.c.)’ın Hz. Adem’i Resulullah (s.a.s.)’ın hürmetine affetmesi hadisesinden sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bendeñi ‘afv eyle yā Rab ol Ḥabīb’iñ hürmeti
‘Aşki mücrīm bāb-ı eltāfında ağlar pür-günāh¹⁷⁵

64. Manzume

¹⁷⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 328a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 414.

¹⁷⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 332b.

Ebu Abdullah b. Muhammed, babası ile birlikte Mekke'den Medine'ye yolculuğa çıktığını söyler. Bu yolculukta yiyecek tek bir lokmaları kalmaz ve babasına karnım aç diyerek şikayet ederdi. Medine'ye varınca Resulullah (s.a.s.)'ın kabrine giderler ve ona dua ederek uyurlar. Babası, rüyasında Resulullah (s.a.s.)'ın kendisine dirhemler verdiğini görür ve uyanınca da onları elinde bulur.

Anlatının ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Rūhı fedāñ ey şeh-i gerübeyān-ı sipāh
Sultān-ı mülk-i şer' şehensāh-ı dīn-i penāh
2. Muhtāc-ı dergeh görmek mīr ü pādīšāh
Bāy u gedāya kühf-i imāndır ol bārigāh
3. Hāsā ki maħrūm ola bu 'Aşķī-i rū-siyāh
Şāhım diyem huzūr-ı şerīfeñde āh āh
4. Biñ cān olaydı kāşķī ben dil-teşnede
Tā her biriyle biñ kez olaydum saña fedā¹⁷⁶

65. Manzume

Aşķi Efendi, Medine'ye geldiğinde önce şükür secdesi yapmıştır. Daha sonra o anki şevk ve muhabbetle manzume yazmaya kabiliyeti olmasa bile bu manzumeyi inşa ettiğini söylemiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Yakın geldikçe kūy-ı Muştafadan hoş şabā geldi
Getürdi bū-yı müşkin dil-i mu'aţtar can-fezā geldi
2. 'Acayip teşne virdi bu nesīm-i şubḥ dāmenüñe
Meger cānān elüñden nev-ḥaberle āşnā geldi
3. Cerāḥat-ı derūnum şöyle tesķin oldı bir anda
Ġubar-ı maķdem-i ḥāk-i 'abīrūñden devā geldi

¹⁷⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 340a.

4. *La- 'ömrike* tahtı şāhı şehsüvār-ı 'arşa-i levlāk
Emin-i *lima* 'allah mahrem-i esrār-ı mā geldi
5. Görindi kubb-e-i nūr-ı mücessem efs-e-i 'arşuñ
Şi'ār-ı dīde-i ma'lül-i 'ișyāna devā geldi
6. Yüz urdı secde-i şükrāna 'aşı biñ tazarru'la
Şefā'at yā Resūlallāh kapuña pür-ḥaṭa geldi
7. Aman reddetme setr it dāmen-i 'affuñla 'ișyānum
Ḳapuña bende-i mücrim ḥaḳīr-i 'Aşḳiyā geldi¹⁷⁷

66. Manzume

Aşki Efendi, Medine yolculuğunda günahlarından dolayı pişman olduğunu ve bundan dolayı gözyaşı döküp affedilmeyi beklediğini aktarmıştır. Allah (c.c.)'a bu manzume ile niyaz etmiştir.

Mef'ülü Mefā'īlü Fe'ülün

-- + / + -- + / + --

1. Yā Rabb-ı Raḥman estağfiru'llah
Çok bende 'ișyān estağfiru'llah
2. Uydum hevāya düşdüm belāya
Cümle ḥaṭāya estağfiru'llah
3. İtdüm günāhı ben yā ilāhi
Rūyum siyāhī estağfiru'llah
4. Nefs-ile şeytan yoldan çıkarın
Oldum peşimān estağfiru'llah
5. Ḳapuñda gufran tecdīd-i imān
Didüm hezārān estağfiru'llah
6. Ağlayı geldim yüz yere urdum
N'etdümse itdüm estağfiru'llah
7. 'Afv it 'itābı ḳaldur hicābı
Raḥmetüñ bābı estağfiru'llah
8. 'Aşḳī perişan ḥaşılı ḥayrān

¹⁷⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 344b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 561.

Virdi be-her an estagfiru'llah¹⁷⁸

67. Manzume

Aşki Efendi, Medine'ye vardıklarında kafiyelekilerin şükretmeye başladığını söyleyerek devamında bu manzumeye yer vermiştir.

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cemi' 'āleme sen mihribānsın yā Resūlallāh
'Uşāt-ı ümmete rahmet-feşānsın yā Resūlallāh
Harīm-i mahrem genc-i nihānsın yā Resūlallāh
İmām-ı enbiyā fahr-ı cihānsın yā Resūlallāh
Hele Kıtmır ki kehf-i imānsın yā Resūlallāh
2. Teraḥḥum kıl efendim 'aşkıñ ile çeşm-i nem-nāke
Vişāl-i merhemiñ irgür ḥabībim sīne-i çāke
Seniñ şevkiñle geldim yüz sürüp hep ḥar u ḥaşāke
Gül ü sünbül gelürdi her biri bu rüy-ı nā-pāke
Şefā'at kıl şefi'-i müznibinsın yā Resūlallāh
3. Huzūr-ı aḳdesiñde şöyle feryād eyleyem ben kim
Bu nefsi-şum elinden āh u pür-dād eyleyem ben kim
Ġarīḳ-i baḥr-ı 'işyān oldığım yād eyleyem ben kim
Şu deñlü girye-i efgān-ı mu'tād eyleyem ben kim
Feleklerde melekler hep uşansın yā Resūlallāh
4. Seniñ deryā-yı feyz-i rahmetiñ cūş eylese yek-bār
Hezārān ben gibi mücrimleri 'afv eyler ol settār
Günāhımdan şikāyet eylemem ümmīd-i 'afvuñ var
Velākin teşne-i dil āb-ı zülāl-i vuşlat-ı dīdār
İriş billāh cān-ı 'āşıkānısın yā Resūlallāh
5. Semend-i 'aşk ile bir demde *velleyl-i izā yağşā*
Vişāl-i vaḥdete māhrem-i şuhūd *ḳurb-ı ev ednā*
Saña maḥşuş bir ma'nā-yı bisāt-ı da'vet-i kübrā

¹⁷⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 345a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 504.

Bu ‘Aşkî-i dermendiñ intizâr-ı da‘vetiñ hâlâ

O bezm-i hâşa ırgür kim ‘ıyansın yâ Resûlallâh¹⁷⁹

68. Manzume

Aşkî Mustafa, Medine’ye gelip caddelerinde gezdiklerini anlatmış ve devamında bu manzumeye yer vermiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ‘Alîl-i cürm-i ‘işyâna devâsın yâ Resûlallâh
Tabîb-i hâzık hayy-ı Hudâsın yâ Resûlallâh
2. Şu‘â‘-ı iltifâtıñ ‘aks iderse milket-i zulme
O dem târîk-i küfre pür-ziyâsın yâ Resûlallâh
3. Serâ-yı cilvegâhıñ *kurb-ı ev ednâya* sır çıktı
Nedîm ü hem habîb-i âşinâsın yâ Resûlallâh
4. Ser-i engüşt-nümâ-yı mu‘ciziñ dü şakq idüp mâhı
‘Adüvvi diniñe hüccet kazâsın yâ Resûlallâh
5. Benim endîşe-i cürm ü günâhım halle hâlet yok
Faķîr ü bî-nevâya ğam-güşâsın yâ Resûlallâh
6. Ğarîb ü bî-kese zıkr-i hayâliñ münis olmuşdur
Ğarîk-i müznibe bād-ı şabâsın yâ Resûlallâh
7. Kenâr-ı bâhr-ı luţfa teşne-dil Kıtımîr’iñiz ‘Aşkî
Lisân ber-leb gelüpdür pür-sehâsın yâ Resûlallâh¹⁸⁰

69. Manzume

Aşki Efendi döneminde olan noksanlıklardan bahsetmiş, akçe nerede ve kimdeyse onun hükmüne uyulur olduğunu, faziletli kişilere ise artık rağbetin kalmadığını söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

Mef‘ülü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Dem-beste olur ‘âleme hayrân füzalâmız

¹⁷⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 345b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 71.

¹⁸⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 346a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 506.

- Ser-şadra geçen şimdi bu demde cühelāmız
2. Fısk-ile harāb olmazmış tāk-ı cihānīñ
Bu darb-ı meşeldür didi evvel ‘uçalāmız
  3. Yüz gösterir ol demde harāb olmağa ‘ālem
Meyl ide müdāhinlere mīr ü vüzerāmız
  4. Tab‘ına muvāfık sühen-endāz-ı mecālis
Firifte olur tākāvūğa her vükelāmız
  5. Mest-i mey-i mesned oluban cām-ı gurūrı
Elden komadı ehl-i münāşib küberāmız
  6. Nā-ehl-i fūrū-māye denī gāv-i dü-pālar
‘Ākıll geçinür bizim müşire budalāmız
  7. Cāh ehlinüñ evzā‘-ı dili eyledi hāmuş
Kār itmeyecek bildi naşihat ‘uçalāmız
  8. Yok ehl-i kerem medh ide maḥbūb u vefā yok
Bā‘iş bu olup başladı hicve şu‘āramuz
  9. Hep ehl-i ma‘ārif didiler ‘Aşķī bu çarḫa
Nā-ehle düşürdüñ çekelüm şimdi belāmız¹⁸¹

70. Manzume

Aşķi Efendi, Medine’de kendisine huzur verilmediğini, buna sabrının kalmadığını ve bundan dolayı hicrete meylettiğini söyleyerek bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey dil ey dil vaktidür sen eyle efğānı el-vidā‘
Gül gibi gülme şaķın gel eyle nālān el-vidā‘
2. Dāğ-ı fürkatle derūnuñ şerḫa şerḫa lāle-veş
Nār-ı ḫasretle vücūduñ eyle sūzān el-vidā‘
3. Dīde-i gam-nākūme seb‘-i semā reşk eylesün
Şöyle döksün eşkini bu çeşm-i giryān el-vidā‘

¹⁸¹Medine Tarihi, c. 2, varak 358b; Pala, *Aşķi Mustafa Divanı*, ss. 321.

4. Yüz sürüp Kıtmîr-veş durdum kapuñda yâ Resûl
Yâ Resûlallâh meded olduysa fermân el-vidâ‘
5. Ey İmâm-ı enbiyâ ey Faḥr-ı ‘âlem Muştafa
Ey Ḥabîb-i Kibriyâ ey sırr-ı Subḥân el-vida‘
6. Ey şefî‘-i müznibân ey dest-gîr-i mücrimân
Raḥmet-i kevn ü mekân ey baḥr-ı iḥsân el-vidâ‘
7. Mihr-i vaşluñ sîne-i târîküme pür-nûr iken
Pür-siyâh itdi derûnum dūd-ı hicrân el-vidâ‘
8. Kilk-i ḳudret çekdi bir ḥaṭ levḥa-i hicrânuma
Bildi ‘âlem bu zuhûr-ı levḥ-i ‘işyan el-vidâ‘
9. ‘Âşî-i mücrim ḳulam hiç bende yok ḥayr ‘amel
Cümle nâ-meşrû‘ ef‘âlüm nümâyân el-vidâ‘
10. Raḥmeten li’l-‘âlemînsin hem şefî‘-i pür-günâh
Ben güneḥ-kâr eylerem çâk-i giribân el-vidâ‘
11. Raḥmete şâyeste bir ben gibi yoḳdur ümmetüñ
Vaktidür dil-ḥastaya sen eyle dermân el-vidâ‘
12. Dilde pür âh elde yoḳdur dine müstaḡraḳ ḳulam
‘Azm-i ğurbet eylerem ğâyet perîşân el-vidâ‘
13. Evvel Allâh sonra evlâsın baña sen ğayrdan
Her maḥalde tut elüm ey şâh-ı sultân el-vidâ‘
14. Ehl ü evlâd u ıyâlüm hep emânetdür saña
Ruḥşatuñla eylerem ey nûr-ı Yezdân el-vidâ‘
15. Mescid ü miḥrâb-ı dost ey ravza-i cennet-nişân
Minber-i ‘âli-bahâ olsun hezârân el-vidâ‘
16. Ey zâcî‘-i Faḥr-ı ‘âlem ey Ebû Bekr-i celîl
Eylerem senle bugün maḥzûn u hayrân el-vidâ‘
17. Cümle varın Ḥaḳḳ için îşâr iden ey zü’l-kerem
Tut elüm Allâh için direm pür-aḫzan el-vidâ‘
18. Ḥazret-i Fârûḳ-ı ekber ‘izz-i İslâm ey ‘Ömer
Senden ey burc-ı ‘adâlet bu firâvân el-vidâ‘

19. urretü’l-‘ayn Resül-i Müctebā ey Fāṭıma
ıl teraḥḥum ḥālūme gör dīde pür-an el-vidā‘
20. Ben Őehīd-i Kerbelā-yı hecrüñ olmadan Betül
Fıratüñle tek olam bezmüñde urbān el-vidā‘
21. Yüz sürüp geldüm eyā ehl-i Baı‘a pür-Őafā
Bezmüñüzden etmege geldi bu mihmān el-vidā‘
22. Őāḥib-i ḥilm ü ḥayā kān-ı kerem senden bugün
Cāmi‘ü’l- ur’ān Zı’n-nureyn-i ‘OŐmān el-vidā‘
23. Ḥazret-i ‘amm-ı Nebı ‘Abbās-ı ‘ālı pür-güher
Ben tevessül eylerem senden be-her ān el-vidā‘
24. Ey ‘Aliyyü’l-Murtażā’nuñ naḥl-i ümmīdi Ḥasan
Cām-ı zehri Őundi destüñe bu devrān el-vidā‘
25. Ben de nüş itsem ‘aceb mi nās elinden zehr-i am
Eyle zāt-ı ekreme oldı bu peymān el-vidā‘
26. Őehsüvār-ı enbiyānuñ olı İbrāhim’e gel
Alayarak eyle bezminde dil ü cān el-vidā‘
27. Ey benāt-ı āhirāt-ı müctebā ü MuŐafā
Eylerem sizlerle ben üftān u ḥızān el-vida‘
28. Ḥazret-i Őıddıa-i ‘ĀyiŐe-i zevc-i Resül
Ümmehāt-ı mü’mīnīn ey kān-ı ‘irfān el-vidā‘
29. Nās elinden ben gibi efk-ile tökdüñ anlı yaŐ
Görmüşem ḥadsiz cefā vü cevr ü bühtān el-vidā‘
30. El-vidā‘ ey Nāfi‘ ü Mālik ü ‘aıl pür-kemāl
El-vidā‘ bı-āregāna dest-gırān el-vidā‘
31. El-vidā‘ sıbt-ı Ḥalīme Sa‘d-ı Ḥıdrı el-vidā‘
Fāṭıma bint-i Esed ey kān-ı iz‘ān el-vidā‘
32. Evliyā vü aŐfiyā vü etiyā ehl-i Baı‘
Mü’mīnīn ü mü’mīnāt cümle Őehidān el-vidā‘
33. Ben tevessül eyledüm Ḥa’a sizi reddetmeyüñ
El-meded ben ‘ācize ey ehl-i ĩmān el-vidā‘

34. Bî-kesem yok dest-gîrüm kalmışam ayakda ben
El verüñ ben kalmışa ey rûh-ı pākān el-vidā‘
35. Raḥmet ü şefkaṭ mürüvvet bende-i bî-çāreye
İrgürüñ billāh ḡāyet luṭfa şāyān el-vidā‘
36. Taş yeseydüm nān yerine vü kan içeydüm şu gibi
Olmasaydum bu maḥalden āh-ı giryān el-vidā‘
37. Ta‘ne-i taş-ı münāfiḳla dilim şad-pāredür
Ol sebebden eylerem ben yār ü yārān el-vidā‘
38. Her biri dūçār ola ḳahr-ı Ḥudāya anlaruñ
Dü-cihānda olalar bed-nām-ı hızlan el-vidā‘
39. Elvedā‘ ey Ḥamza-i ‘amm-ı Resül ey cān fedā
Seyyid-i cümle şehīdān şehsüvārān el-vidā‘
40. Pişgāh-ı Aḥmed-i Muḥtara etdüñ cān nişār
Şu yerine kan döken ey şîr-i Raḥmān el-vidā‘
41. Dīde-i Ḥaḳ-bīnī peygamber pür-ez eşk ü sirişk
Eyledi giryān senüñçün şāh-ı devrān el-vidā‘
42. Sensin ol ḳuṭb-ı tarīḳat reh-nümā vü pīşvā
Himmetüñ olsun refīḳ beñden her asān el-vidā‘
43. Ser-be-ser ehl-i Uḥud sizden de istimdādumuz
Vir selāmet ‘azm idem yollarda asān el-vidā‘
44. Ey Medīne bāḡ-ı cennetden nişānsın lā-cerem
İftirāḳuñ açdı dilde dāḡ-ı pinhān-el-vidā‘
45. Öyle bir maḥbüb beldesin nezd-i ḥudāda lācerem
Kendi dostın eyledi gör sende iskān el-vidā‘
46. Yüz süren şıdḳ ile bu ḥāke irer maḳşūdına
Maḥv olur bu yerde ḥaḳḳā cürm-i insān el-vidā‘
47. Dīde-i ma‘lül-ı ‘işyāna devā ḥākiñ senüñ
Derde dermānsın Medīne şehri-i gufrān el-vidā‘
48. Kūy-ı Maḥbüb-ı Ḥudā būy-ı mu‘aṭṭar cān-fezā
Nūr ile olmuş binā hep ḳaşr u eyvān al-vidā‘

49. Bu zemīne oldı Cibrīl-i emīn çārüb-ger
Şad hezārān-ı melek hizmet-güzārān el-vidā‘
50. ‘Arş-ı a‘lādan mu‘allādur dirsem haq söylerem
Merqad-i hāk Nebī Firdevs-i nūran el-vidā‘
51. Ey ‘avālī-i kabā seyrān-gehi maḥbūb-ı Hāk
Naḥl-i Ṭūba’dan nişān ol bāğ-ı bostān el-vidā‘
52. Yā İlahī ehl ü evlād-ı Resūl’uñ hürmeti
Cümle sükkān-ı Medīne haqqı cīrān el-vidā‘
53. Vir selāmet ‘avdetüm çün ilticā itdüm vedā‘
Bendeñi celb it yine mesrūr ü ḥandān el-vidā‘
54. ‘Aşkī-yi bī-çāreye sensin meded-res kıl meded
Cümle maḥlūkuñ ider hep rüy-gerdān el-vidā‘¹⁸²

71. Manzume

Aşki Efendi, bu zamana kadarki tarih kitaplarında padişahların Medine’ye buldukları ihsanlara yeteri kadar yer verilmediğini belirtmiştir. Kendinin bu boşluğu doldurma niyeti olduğunu söylemiş, devamında bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cild-i şālīş ravza-i bāğ-ı İrem’dır bī-gümān
Ġonca-i ma‘nāsını berçide olsun ‘ārifān¹⁸³

72. Manzume

Aşki Efendi, üçüncü cildin birinci faslına başlarken Osmanlı padişahlarına silsile halinde yer vereceğini söylemiş ve ardından bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Her şebīn kadr eylesün her bir günün nev-rüz-ı ‘ıyd
‘Ömrin efzün eylesün şihhatle ol Rabbü’l-Mecīd

¹⁸²Medine Tarihi, c. 2, varak 366a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 108.

¹⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 2a.

2. İntihāb-ı āl-i Osmān iftihār-ı mā-selef
Hāliyā şāh-ı cihān sultānınā ‘Abdūlmecīd
3. Hāzret-i Sultān-ı Maḥmūdū’l-ḥiṣāliñ yā İllāh
Rūḥ-ı pāk-ı aḳdesinden ‘ālem olsun müstefīd
4. Muştafā şāh-ı cihān Sultān Selīm-i Cem-şiyem
Raḥmet olsun rūḥuna cennet mekān ‘Abdūlmecīd
5. Şāh-ı ‘ālem Muştafā Sultān-ı Osmān pür-vefā
Hāzret-i Maḥmūd Hān Sultān-ı Aḥmed’dir sa‘īd
6. Ola Sultān Muştafā’niñ merḳadi cennet-nişān
Rūḥ[1] şād olsun deyiñ Hān Aḥmed’im oldı şehīd
7. Merḳadi gülzār ola Hān İbrāhim’iñ ḥaşre dek
Gün-be-gün gelsün anıñ rūḥuna bir feyz-i cedīd
8. Fātiḥ-i iḳlīm-i Bağdād hazret-i Sultān ü Murād
Cilve-gāh-ı cennet olsa rūḥuna olmaz ba‘īd
9. Hāzret-i sultān-ı Osmān Muştafā şāh-ı kerem
Merḳadi Hān Aḥmed’iñ nūr ile pür olsa ümīd
10. Pādişāh-ı her dü ‘ālem ol Meḥemmed şāha kim
Rūz-ı maḥşerken şefi‘eş luṭf-ı iḥsānet mezīd
11. Hem Murād Hān ü Selīm Hān-ı Süleymān-ı zamān
Hem Yavuz Sultān-ı Selīm dāḥı Sultān Bāyezid
12. Hem daḥı Sultān Meḥemmed hem Murād Hān-ı cihān
Hem daḥı Sultān Meḥemmed Yıldırım Hān Bāyezid
13. Ma‘den-i kān-ı kerem sultān-ı Murād Orḥān
Hem daḥı Sultān-ı ‘Osmān cedd-i a‘lāya resīd
14. Cāhidü fillāhı emrine bulur ‘āmil olup
Bez-i ḳudret itdiler bu silsile ehl-i sa‘īd
15. Gelmedi mişli cihāna geldi bir ‘Aşḳī budur
Hāliyā şāh-ı cihān sultānınā ‘Abdūlmecīd¹⁸⁴

73. Manzume

¹⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 3a.

Sultan Abdülmecid'den başlayarak bütün Osmanlı padişahları silsile halinde aktarılmış ve en son Sultan Osman'ın babası Ertuğrul, Ertuğrul'un babası Süleyman Şah'da bitirilmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ma'den-i şıdk-ı emānet devlet-i 'Osmāniyān
Hādīm-i fahr-ı risālet devlet-i 'Osmāniyān
2. Her biri bir neyyir-i eflāk ü envār-ı zemīn
Hürşīd-i 'burc-ı 'adālet devlet-i 'Osmāniyān
3. Hāmī-i şer'-i Muḥammed nāşır-ı dīn-i mübīn
Ced-be-ced ehl-i kerāmet devlet-i 'Osmāniyān
4. Dār-ı Hāk'dır anlara bu saltanat tahtı müdām
Eylemiş Mevlā şıyānet devlet-i 'Osmāniyān
5. Dest-i a'dādan maşūn olmuş serīr-i saltanat
Sizlere ḥaş-ı ḥilāfet devlet-i 'Osmāniyān
6. Kuvvet-i bāzū-yı şemşīr ile gāzi her biri
Māhī-i küfr-i dālālet devlet-i 'Osmāniyān
7. Niçe biñ gümrah-ı dīne mürşid olmuş her biri
Mehdī vü hādī hidāyet devlet-i 'Osmāniyān
8. Niçe tuğyānıñ ser-i nā-pākı gāltān-ı rikāb
Çevgenī ḥışm-ı şecā'at devlet-i 'Osmāniyān
9. İşte biri ḥāliyā şāh-ı cihān 'Abdülmeçīd
İftihār-ı şān-ı şevket devlet-i 'Osmāniyān
10. Gelmemiş mişli belī gelmez cihāna bir daḥı
Ḥatm-i encām-i 'ināyet devlet-i 'Osmāniyān
11. Hüsrev ü Sām ü Nerimān-veş nice a'dāları
Düşdi pāyine ne ḥālet devlet-i 'Osmāniyān
12. Şāhib-i ḥilm ü keremdir cāmi'-i cümle kemāl
Mehdi varsa bu işāret devlet-i 'Osmāniyān

13. Kaṭre vaşfi ḥāme-i ta‘bīre gelmez ‘Aşkiyā
Vaşfına olmaz nihāyet devlet-i ‘Osmāniyān
14. Ben du‘ā-gūy-ı derī-yi devlet-penāh oldığım
Baña yetmez mi bu devlet devlet-i ‘Osmāniyān
15. Düşmüşüm ayakda kaldır ey şehensāh-ı cihān
Kıl talep dirler bu ‘ādet devlet-i ‘Osmāniyān
16. Yüz sürüp geldim rikāba itme me’yūs-ı emel
El-amān ey kān-ı rahmet devlet-i ‘Osmāniyān¹⁸⁵

74. Manzume

II. Bayezid’in küçük yaşta Ebüssuûd’un babası Şeyh Yavsi’den almış olduğu eğitim üzerinde durulmuştur. Şehzade, Şeyh Yavsi ile kırk günlük halvete girmiştir. Halvet, bol bol ibadetle geçirilmiş ve şehzadenin kalbi Allah (c.c.) aşkı ile doldurularak masivadan el çektirilmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘Aşğ ile pervāz eden ‘anḳāya etmez iltifāt
Añlamaz dünyā nedür ‘uḳbāya etmez iltifāt
2. Deyr-i ‘aşḳuñ put-peresti ma‘nidar-ı ‘ārifān
Naḳs-ı elvān şüret-i zībāya etmez iltifāt
3. Cām-ı ‘aşḳı nüş edüp bezm-i alestüñ mesti hīç
Yār eliñden sāğar u şahbāya etmez iltifāt
4. ‘Aşḳıla bulmuş ḥayāt-ı cāvidānı ḥasta-dil
‘Aşḳ-ıla bīmār olan ‘İsā’yā etmez iltifāt
5. Sāye-i bī-isāyede kim sāyedār-ı ‘aşḳ olur
Bāğ-ı cennetde olan Ṭubā’ya etmez iltifāt
6. Nīm-nigāh-ı iltifāt-ı ‘aşḳ-ıla pür-nür olan
Baḥş-ı envār-ı yed-i beyzāya etmez iltifāt
7. Ṭūr-ı dilde ‘aşḳ-ı vaḥdetle tecellī-dār olan

¹⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 4b.

Māsivādur şoĥbet-i Mūsā'ya etmez iltifāt

8. 'Aşk-ıla baĥ-ı şühüd içre terennüm-sāz olan

Ĥūr u ĥılmān cennetü'l-me'vāya etmez iltifāt

9. Herkese luĥf-ı firāvānın eder yāver o şāh

Şanma kim bu 'Aşkī-yi şeydāya etmez iltifāt¹⁸⁶

75. Manzume

Aşki Efendi, düşülen zorluk karşısında Mevlana'dan da yardım talep edildiğini anlatır. Mevlana'yı şebaza benzetmiş ve onun Allah (c.c.)'in sırrına mazhar olduğunu söyleyerek yardım talep etmenin uygun olduğunu belirtmiştir.

Anlatının devamında Şeyh Galib Dede'nin Mevlana hakkında güzel bir naatini aktardığını bildirmiş ve son beyti de kendisi eklemiştir.

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Māzhār-ı 'aşk-ı Ĥudā Ĥazret-i Mevlānā'dır

Menba'-ı şıdk u şafā Ĥazret-i Mevlānā'dır

2. Serteser ĥükm iden iklīm-i Fenā Fillāha

Şāh-ı evreng-i beķā Ĥazret-i Mevlānā'dır

3. Nūr-ı 'irfāna dīl-i pāki sipihr-i bālā

Meşrīķ-i şems-i Ĥudā Ĥazret-i Mevlānā'dır

4. Şeref-i zāt ile mā'suķ-ı ĥürūh-ı ervāh

Gevher-i baĥr-ı vefā Ĥazret-i Mevlānā'dır

5. Vāris-i ekmel-i sultān-ı rusūl şāh-ı kerem

Ĥātem-i tavr-ı sehā Ĥazret-i Mevlānā'dır

6. Zāhid ü rinde füyüzāt-ı kemāl-i sārī

Mültecā-yı zu'afā Ĥazret-i Mevlānā'dır

7. Ĥāk-i dergāhına rūh şüdedir efrād-ı ricāl

Mürşīd-i her dü-serā Ĥazret-i Mevlānā'dır

¹⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 15a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 234.

8. Ağniyā vü fuḳarā bende-i dergāhıdır
Şāh-ı dervīş-edā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
9. Enbīyā sırrına mīrās ile mālīkdir ol
Mazhārül-ulemā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
10. Rāḥmet-i maḥz-ı ilāhīden edip istimdād
Māye-i luṭfu 'aṭā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
11. Ḥāk-i pāyından alır ḳuḥl ü cilā ehl-i nāzar
'Āleme nūr u ziyā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
12. Āsitānından erer cānlara te'sīr-i ḥayāt
Ḥaste-i aşḳa şifā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
13. Mesnevīdir nefes-i pūr-meded-i rūḥullāh
Dīl-i īmāra devā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
14. Her iki mışra'ının mā-ḥaşalıdır dü-cihān
Ḳam-baḥş-ı dü-serā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
15. Cevher-i zātı müberrā-yı ḡubār-ı teşrīk
Ma'nī-i Nef-yi sivā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
16. Nāyına şū'le-i āvāzına tūt ḡuş-ı ḳabūl
Ṭūr u Mūsa vü asā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
17. Ḥalkā feyz-i ezeli bendelerinden erişir
Mebde-i cūd u recā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
18. Ḥāk-i pāyından eder Gālib ümīd-i iḥsān
Kān-ı iksīr-i du'ā Ḥāzret-i Mevlānā'dır
19. 'Aşḳī bir bende-i Ḳıṭmīr derī-i Kehf olup
Şāḥibeş rüz-ı cezā Ḥāzret-i Mevlānā'dır¹⁸⁷

76. Manzume

Sultan Süleyman'nın yedi iklimde hüküm süren bir padişah olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fa'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fa'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

¹⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 21a.

1. Eşme hep hāmene ‘Aşķī bu maħalde meydān
Virme gel şām ü seħer maħfīce eyle giryān¹⁸⁸

77. Manzume

III. Murat döneminde Medine’de bir bina yaptırılmıştır. Bu binada aç ve fakirler için yemekler verilmiş, beldede aç kalan olmamıştır. Ayrıca binada beslenen iki hayvana kırk sekiz koyunun yiyeceği kadar bol yem vermenin hikmetinden de bahsedilmiş, devamında ise bu manzume aktarılmıştır.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Bu cısr-i ‘ālem üzre ‘ārifāna
Mürūr it bakma aşlā ‘āşıkāna
2. Niçe Hüsrev gibi şāh-ı cihānı
Huşūşā devlet-i ‘Oşmāniyāna
3. Niçe āl ile aldatdı bu dünyā
Fenā iķlīmine oldu revāna
4. Cihānda nāmların hoş yād iderler
Koyup āşārların gitdi cihāna
5. Hudā şād ola rūħ-ı āl-i ‘Oşmān
Kamusı hayra sātī hüsrevāna
6. Sezādır sa’y olunsa ‘Aşķī hayra
Bu dünyā kalmadı peygamberāna¹⁸⁹

78. Manzume

Hazreti Şarih’in H. 1014/M. 1606 tarihinde vefatı anlatılmıştır. Vefatından sonra birçok şair onun için kasideler yazıp ruhundan yardım istemişlerdir. Aşķi Efendi, bu kasideler arasında en ünlüsü Galib Dede’nin kasidesi olduğu için onunkine yer vermiş, kendisi de kasidenin sonuna bir beyit ekleyerek manzumeyi aktarmıştır.

Mef‘ülü Mefā‘ılü Mefā‘ılü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

¹⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 25a.

¹⁸⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 54a.

1. Ey kâşif-i esrâr-ı nihân Hâzret-i Şârih
Rû-pûş-ı tecelli-i ‘iyân Hâzret-i Şârih
2. Bâ-nûr-ı yâķın sâlik-i eţvâr-ı hâķîķat
Şâhib-ķadem-i keşf ü beyân Hâzret-i Şârih
3. Olmuş lakâbıñ ‘ilm-i ledünnîyede Rusûhî
‘İrfân-ile memdûh-ı cihân Hâzret-i Şârih
4. Var şerhiñe hem mesnevî-i pîrde îmâ
Her dem sühenin mâhrem-i cân Hâzret-i Şârih
5. Hem nâm-ı zebîh oldıġını eyledi icrâ
Zemzem gibi bu nuţķ-ı revân Hâzret-i Şârih
6. Vaşfiñ bu vilâyetde velâyetle degil mi
Ser-menķibe-i Mevlevîyân Hâzret-i Şârih
7. Var ise seniñ cevher ü taħķîķleriñdir
Reşķ-âver-i yemm ġibta-i kân Hâzret-i Şârih
8. Te’vîline tevfiķine hayrân olur adem
Pür-fazl u hüner nâdiredân Hâzret-i Şârih
9. Hâķķa ki şerî’âtde târiķâtde meşeldir
İtmek ile def’-i hâlecân Hâzret-i Şârih
10. Her beyt birer mihr ü ânın pertevi şerhiñ
Eyler nice dilde leme’ân Hâzret-i Şârih
11. Müşkil kıomayup meşnevî-i pîrde hâķķa
Helâl eyledi bî-reyb gümân Hâzret-i Şârih
12. Başdan başa yâķût u zümrüdle kıomuşdur
Cân ka’besine seng-i nişân Hâzret-i Şârih
13. Geçdi nice devrân daķı el’ân yine sensin
Ser-ķâfile-i nükte-verân Hâzret-i Şârih
14. Tafşîl iden icmâlini tafzîl ider el-hâķ
Añlar bunu rindân-ı zemân Hâzret-i Şârih
15. Sultân-ı Semâ’ının edip dergehin ihyâ
Tâ ‘arşda etdi deverân Hâzret-i Şârih

16. İskender ü Hızır āb-ı hayāt isteyen ‘āşık
Gel bundadır itme cevelān Hāzret-i Şārih
17. Ğālib saña bir bende-i nāçizdir el-haqq
İrşādıña olmuş nigerān Hāzret-i Şārih
18. Lutfuñla o maħcūbu bırakma nāzariñdan
Ey kāşif-i esrār-ı nihān Hāzret-i Şārih
19. ‘Aşķi kuluña destres ol atma yabāna
Ayaqda koma anı amān Hāzret-i Şārih¹⁹⁰

79. Manzume

II. Osman’ın şehadetinin anlatıldığı bölümde, padişahın yeniçerileri imanlı sanıp kışlalarına gittiğini fakat onların o gonca gibi vücuduna kıydıkları aktarılmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eylemez Fir‘avn ü Hāmān ile Nemrūd ictisār
İtdigi bu işleri kāfirleriñ hep nā-bekār
2. Nevcivān ü gül çehre hayfā ki pür-hūn itdiler
Bir gedā-veş hāk-ı zilletde yaturdı şehriyār
3. Zilli-i Yezdān İlāhī yere düşmez hāşa kim
Rūhını cennet qarār itdi anıñ perverdigār
4. Ol Yezīd-i düşmen āl-i ‘abā-yı yeñiçeri
Mazhar-ı la‘net olundı haşre dek kāfir-tebār
5. Haşre dek hāmem yazar ‘Aşķi la‘neye la‘neti
Yeñiçeri bir de Yezīd’e oldılar dūzağ-ķarār¹⁹¹

80. Manzume

Osmanlı padişahlarının Mescid-i Şerif’teki hizmetleri üzerinde durulmuştur. Sultan Murat zamanında da bu hizmetlerin devam ettiği, hatta Sultan Murat’ın Mısır beylerbeyine de hazinesinden onarımlar için pay

¹⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 58b.

¹⁹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 63b.

ayırmasını emrettiği anlatılmıştır.

Anlatının devamında Mescid’de yapılan onarımın tamamlanmasına bu tarih manzumu düşünülmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ka‘betü’l-ğarrā bināsi oldı on def‘a heman
Eylerim tertibi üzre ben saña bir bir beyān
2. İbtidāsıdır melā’ik soñra ādem bu el-beşer
Hem Hālilullāh dağı soñra ‘amālıkdır yapan
3. Kavm-i Cürhüm hem Kuşayy hem Kureyş itdi binā
Hāzret-i İbn-i Zübeyr ü soñra Haccāc bed-gümān
4. Āl-i ‘Osmān ile miskiyyü’l-ħitām oldı binā
Hāzret-i Sultān Murād oldı mevķıf-ı kāmurān
5. Devlet-i ‘Osmāniyāniñ sāyesi ‘Aşķı müdām
Farķ-ı ‘ālemden İlāhī olmasun bir ān nihān
6. Her biri ehl-i kerem şāhib mürüvvet lā-cerem
Bu felek turduķça tursun devlet-i ‘Osmāniyān¹⁹²

81. Manzume

Manzumenin geçtiği bölümde dervişlerin kalp gözlerinin açıklığı ve dualarının kabul olması hususuna değinilmiştir. Buna örnek olarak bir dervişin Bağdat’ın fethinden önce Mevlana’nın türbesine gidip ondan yardım isteyip dua etmesi anlatılmıştır. Duadan sonra dervişin söyledikleri ve duaları kabul olmuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Çeşm-i haķ-bīne hicāb olmāz görürler ğaybı hep
Gel şaķın münker olup berzahda ķalma bī-sebeb
2. Şüretā hayli gedā vardır haķıķat şāhidır

¹⁹²Medine Tarihi, c. 3, varak 65b.

- Anlara muhliş olân şıdk ile çekmez hiç ta‘ab
3. Gevher-i gencîne-i sırr-ı ma‘ârif hırka-būs
Şekl-i şūfide özin ‘arz eylemez hiç merd ü Rab
  4. Şüretâ divānedir sîretde kûtb-ı ‘âlemiñ
Ehl-i zâhir gör mişâli görmeyen olmâz ‘aceb
  5. ‘Aşkî işbât-ı vücūd eyler gider şabr eyle sen
Şoñra hep münkerlerüm çeksün belâsın bî-edeb¹⁹³

82. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Abdülmecid için Allah (c.c.)’a dua ederek onun iyilere yakın olmasını, kötülerden uzak durmasını, fiillerinin hayra yönelik olmasını, şeriatın izinden yürümesini, din düşmanları karşısında muzaffer olmasını istemiş ve devamında bu manzumeye yer vermiştir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hudâyâ hıfz kııl sū’-i muķārinden bu sultānı
Meşūd eyle hilâf-ı şer‘den bu şâh-ı hâķānı
2. Muzaffer eyle dâim kâfir ü a‘dâ-yı dîn üzre
Rikâbında yürüsün kâfiriñ cümle ķarālānı
3. Meded itsün aña fâķr-ı risâlet iki ‘âlemde
‘Alıyyü’l-Murtaza tutsun livâsın şîr-i Yezdān’ı
4. Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān ü pîrim Hâzret-i Hünkâr
Velîler cümle aşhâbı ola şâhiñ dest-gîrānı
5. Tecâh-ı şehsüvâr-ı enbiyâda ‘Aşkîyâ dâ’im
Du‘â-yı devlet-i ‘Abdülmeċid’iñ şıdk ile h‘ânı¹⁹⁴

83. Manzume

Sultan İbrahim’in tahttan indirilme hadisesine değinilmiştir. Şeyhülislam, vezirler ve bazı devlet adamlarının ittifakıyla tahttan indirilen padişah, çok küçük bir odaya hapsedilmiştir. Hapsedildiği mekanda ise gece gündüz feryat figan ağlamıştır.

¹⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 67b.

¹⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 69b.

Anlatının devamında Aşki Efendi, sultanın ağzından bu manzumu aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şāh iken bir bende-i mücrīm teñi ḥabs-i qarār
Eyledi devrān beni ben itmeyem mi āh ü zār
2. Şāh-ı ‘ālem olmadan Ḥaḳḳ’a gedālık yeg imiş
Saltanat didikleri gör ne belā-yı rūzigār
3. Ağla ey çeşmim hemān k̄ān ağlamak bu vaḳtidir
İñle ey sīnem hemān sentūr-veş leyl ü nehār
4. Dağ dağ olsun derūnum lāle-veş hiç gülmesün
Ḡonce-i ruḥsārıma irsün ḥazānı rūzigār
5. Yok necātım bilürüm ancak helākımdır murād
Kāle-i zevḳ-i ḥayātım oldu āḥir tārūmār
6. Bu ḥanīfe zümresine ḥamd ola el-ḥāḳ olup
Bu ziyādedir şehādet ile ölürüm kamkār
7. ‘Aşḳī-i dil-rīşe te’şīr itdi giryān-ı dīdem
‘Afv ü ḡufrānına mazḥar eylesün perverdigār¹⁹⁵

84. Manzume

Sultan II. Süleyman, saltanatı döneminde imar çalışmalarıyla çok fazla ilgilenmemiş daha çok kendi nefsi terbiye etmiştir. Sultanın validesi ise birçok lütufta bulunmuş, iyiliği ve yardım etmeyi amaç edinmişti. Bir gün zindana gitmiş ve borçlu olanların borcunu ödeyerek hepsini azat etmiştir.

Aşki Efendi, bahsi edilen olayın anlatımından sonra bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey felek senden mürüvvetli degil mi vālide
Sen dūyūna ḡark idersiñ ol azād eyler hele

¹⁹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 70b.

2. ‘Aşkî-i bî-çâre zencîr-i düyünüñ bendidir

Merhamet-kānı bulunmaz mı azād itse n’ola¹⁹⁶

85. Manzume

Manzume, Vahhabilerin Taif’i işgalinin anlatıldığı bölümde geçmektedir. İbni Şekban ve askerleri üç yüz altmış yedi müslümanı esir almış ve sayısız işkencelerden geçirmiştir. İşkencelerden sonra hepsini şehit etmiş ve zemin gül rengi gibi kızıla boyanmıştır.

Aşki Efendi bu olaya değindikten sonra “Her ne kadar şair olmasam da içimdeki harareti bastırmak için bir mersiye kaleme aldım.” demiş ve bu manzumeyi aktarmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Vaqtidir bende alām destime şimdi hāme
Yazayım eşk ile bir derd-i elemli nāme
Çekeyim çāk ideyim cāme-i sürh ü sebzī
Giyeyim egnime mātemle siyāhdan cāme
Tā’if ehline Hüseyn’im diyerek ağlayam
Düşdi anlarda belā-yı derd ü miñn-i düşnāme
Zen ü kūdekle ricāl ağlayarak ber-tūde
Aç ü muhtāc şusuz kūş gibi ‘üryān-ı dāme
Düşdi bî-çāreleriñ her biri kāfir eline
Gül beden şiddet ü darb ile dönüp gülfāme
Görmedim böyle hele kāfir-i bî-dīn-i millet
Haşre dek rūhuna her gün ola yüz biñ la‘net
2. Kerbelā fikrim seni yāda getürdi bu belā
Ne belādır ola ümmet-i İslām’a revā
Ne Vahhābī’ge işitmişim anı küh-i felek
Zulmüne zerre degil ol ki Yezīd itmiş olā

¹⁹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 75b.

Cümle kāfirle Yehūd itmez anı şimr-i la‘ın
Anlarıñ kaşdı bize gürc(?) işdür Hakk’ā
Bu Vehhābī olacaķ kāfir-i bī-dīn-i la‘net
Görenler eytdi o zālīm söyleyem bende saña
Bir taraf ķo hele kūdek ile erkek hālın
Zen-i bī-çāreleri eyledi ‘üryān-ı ber-pā
Görmedim böyle hele kāfir-i bī-dīn-i millet
Haşre dek rūhuna her gün ola yüz biñ la‘net

3. Pederi mādere karşı alup etfāl heman
Teşne-dil katl iderek eyledi hūnini revān
Dest-i ber-bend-i meyān olmasa durmazdı olar
Cān fedā itmege aķdemce iderdi pūyān
Āteş-i merg tıfl-ı sīne-i sūzān eyler
Giryeye koymāzdı ağlasalar mazlumān
Güneşe karşı durup teşne-dehān aķ ü fakīr
Başda āteş dilde āteş yerde āteş bī-emān
Āhiri cümlesini tu‘me-i şemşīr itdi
Tu‘me-i hayvān olup lāşeleri hayli zamān
Görmedim böyle hele kāfir-i bī-dīn-i millet
Haşre dek rūhuna her gün ola yüz biñ la‘net

4. Kerbelā gibi diyemem rūy-ı zemīn kām oldı
Seyl gibi cārī olup niçe çukurlar tıldı
Guyiyā esdi gülistān-ı cihāna şarşar
Uğradı hayl-i hazāna nice gönüller şoldı
Hāşa-Allāh ki ola rūz-ı cezāda bu ezā
Gūş iden bu suhenim hānde-zen oldı güldi
Ĝarezim kāfire itmez demek Allāh ancaķ
İtdiği işlerini gerçi o kāfir buldı

Niçe evrāk-ı meşāhif ahādīs-i la‘ın
Pāre pāre idüben virdi hevāya yoldı
Görmedim böyle hele kāfir-i bī-dīn-i millet
Haşre dek rûhuna her gün ola yüz biñ la‘net

5. Görmeyem rüz-ı haşrede şu iki kāfiri ben
Biri Vehhābī biri de qahpe Yezīd pür-miñen
Sūziş-i āhımla soñra yanar ehl-i vuķūf
Dūzağ ü bāğ-ı cinān qalmaya aşla bir sen
Yādıma gelmek ile nām-ı Vehhābī ü Yezīd
Ġazabımdan bulamam bıkı-i mezāmīn-i suñen
İki kısım ile günāhım n’ola ey zāt-ı kerem
Vir Vehhābī’ye birin bir de Yezīd’e yine sen
‘Aşķīyā hāme-i şebdiziñe ruşsat vırme
‘Āleme virdi ziyān ola bu güftār-ı dehen
Görmedim böyle hele kāfir-i bī-dīn-i millet
Haşre dek rûhuna her gün ola yüz biñ la‘net¹⁹⁷

86. Manzume

Vahhabilerin zalimliği anlatılmaya devam edilmiş, onun eza ve cefasına artık tahammül edilemediği anlatılmıştır. Gazabına uğrayanların gözlerinden yaşlar akarak sahraya kaçtığını ve burada hararetlerini dindirmek için bu mersiyeyi söyledikleri aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Qandadır kân-ı mürüvvet ehl-i ihsān qandadır
Qandadır zāt-ı kerem bir ehl-i imān qandadır
2. Qandadır ol rezm-gāha ‘azm iden merdāneler
Qandadır merd-i peleng āsā-yı şüc‘ān qandadır
3. Qandadır ol fī-sebilillāh mücāhidler qanı

¹⁹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 116a.

- Çandadır ol cân-sitân-ı tîğ-i bürrân çandadır
4. Çandadır berç-i süyüfi mihre reşk-âver olân
Çandadır mehtâba ‘azm eyler Nerîmân çandadır
  5. Çandadır esb-i semend ü bād-peymâ-yı süvâr
Çandadır çâbuk-süvâr merd-i selîmân çandadır
  6. Çandadır ol tu‘me-i tîğ-i ser-i küffâr iden
Çandadır hûn-ı ‘adû-yı hâk-efşân çandadır
  7. Çandadır gezer şecâ‘atle kılâ‘yı hedm iden
Çanda ol pâzû-yı kuvvet ol tüvânân çandadır
  8. Ey mürüvvet ey diyânet ey himayyet ehl-i gül
Çandadır imdâda gelmek cünd-i sultân çandadır
  9. Gitdi Mekke şimdi elden geldi nevbet Yeşrib’e
Hâk Peyember çün meded-res âl-i ‘Osmân çandadır
  10. Ehl-i Mekke aç ü muhtâc oldılar cümle esîr
Sîne büryân dîde giryân dil nerîmân çandadır
  11. Aşla rahm itmez Vahhâbî kâfiri göz yaşına
Sizde de yok mı mürüvvet hükmi Furkân çandadır
  12. Câhidü emrinde ğaflet eyleyen ihmâl ider
Yok mıdur rûz-ı haşir bir havf-ı Yezdân çandadır
  13. Derdimizden yoksa âğâh olmadı bir ehl-i dîn
Oldılar ise ‘aceb bu derde dermân çandadır
  14. İlticâ itsem bu deñlü âh ile ehl-i kubûr
Dirler idi bir cevâb olsun bu efgân çandadır
  15. Şâğ olanlar hÿâb-ı ğafletde yaturlar yok cevâb
Fasbirû sabren cemîlen oku yakzân çandadır
  16. Şabr ile âsân olur düşvâr işler ‘Aşkîyâ
Çanda vardır dî elemsiz cây-ı cânân çandadır
  17. İrişir imdâda bir Maḥmûd-ı haşlet şehriyâr

Diyesiñ bir gün Vahhâbî ceş-i şeytân kâdadır¹⁹⁸

87. Manzume

Vahhabiler, Medine'ye geldiklerinde sahabelerin ve şehitlerin kabirlerini tarumar etmek istemiştir. Fakat ellerindeki aletlerle kabirlere, türbelere vurduklarında bu zarar kendilerine dönmüş ve orada ölmüşlerdir. Gösterilen bu kerametlere hayran kaldıkları söylendikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'Amm-i pâk-ı fahr-ı 'âlem şehsüvâr-ı rezm-gâh
Âyet-i lâ teḥsebûdur na't-ı zâtında güvâh
2. Gün gibi zâhir kerâmâtı cihânda ser-te-ser
Merci'-i ḥâcet-revâ müşkil-küşâdır 'âl-i câh
3. Yüz süren i'tâb-ı bâb-ı aḳdese vârestedir
Derd ü ḡam endûh ü miḥnetden hele bî-iştibâh
4. Cümleñ ma'lûmudur zât-ı himem ḡutbü't-ḡarîḳ
Dest-resdir irişür ḡalmışlara ol pâdişâh
5. Ḳıl nidâ yâ Ḥamza edriñ gör o dem çapuk-süvâr
İrişür imdâda şarḡ ü ḡarbda olsak da o mâh
6. Öyle bir ḡayret-keş şâhib-i şalâbet pür-celâl
Cümle a'dâsın helâk eyler iderse nîm-nigâh
7. Bu Vehhâbî-şiyemdür bir şerzme-i zındıḳdır
Şabır ḡıl kim bir ḡazabla cümlesin itsün tebâh
8. 'Aşḡî bendeñ ḡâk-ı dergâhında Ḳıtmîr olması
Aña evlâdır cihânda olmadan şevketle şâh¹⁹⁹

88. Manzume

Aşki Efendi, Sultan III. Selim'in tahttan indirilişini anlatırken yeniçerilerden "Eşkıya" olarak bahsetmiştir. Bu eşkıyalar cihan padişahının üzerine hücum ederek onu tahtından uzaklaştırmışlardır. Şair, daha sonra

¹⁹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 121a.

¹⁹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 128a.

yeniçerileri anlatan bu manzumeyi kaleme almıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Yok imiş bizde meger zerrece fehm ü ‘irfān
Aldayup bu kadar yere uğrātdı belāya şeytān
2. Bilmezlikle heves itmiş oldum ammā
İtmemişdim bu kadar hāl-i ocāğı iz‘ān
3. Gördüğüm kâ‘ide hem ‘arbedeyi vaşf ideyim
‘Afv idüñ her ne kâdar vaşfa degilse şâyān
4. Yeniçeri idelim deyü beni yoldāşlar
Cem‘ olup eyledi birisi içinden cevelān
5. İbtidā yeniçeri olduğumuz meclisde
Kefere hācısı gibi koluma urdu nişan
6. Tamğalu bir bölük erkānsız olup dünyāda
Tamğamız oldu bizim küfrümüz izhār her ān
7. Ba‘de kışlāya vaz‘ itdi beni yoldaşlar
O sâ‘at başıma dünyālar olundu zindān
8. Ortamız dağı meger elli sekizlerde imiş
Ne uşak var ne yemek var ne yatāk ne yorgān
9. Şuffa yoldaşlarımız cümlesi de altmış beş
Bu iki orta meyānında şuffadır yeksān
10. Yoldaş olmağa sezā var ise de altmış beş
Ānlarıñ tāzesi puşt ihtiyārı deyūsān
11. Ba‘zı bir māddelelerin cüz’ice zikr eyleyelim
Ne kadar tavr-ı kerīh hem ne kadar bār-ı girān
12. Ya‘ni esvākı süpürmek için elde çārub
Köşe başına turup tā’ife-i mezburān
13. Bir re‘āyā geçeyim dirken o sūkdan derhāl
Āl süpür deyü o bī-çāreyi eyler giryān
14. İşbu süpründi huşuşı hele bir hāl-i ‘acīb

- Günde kaç def'a pāre virmededir 'İsevīyān
15. Cinsine daḥı mürüvvetleri yoḡ bu ḡavmiñ
Kiminiñ nesli Yahūdī çoḡı da Ermeni'yān
16. Ḳışlā vü ḡollıḡı oldıḡça sañā vaşf ideyim
Ḥaḡ Te'ālā ikisini daḥı itsün vīrān
17. Bunlara ḡıyās itme sākın-i serḡaddānı
Vardır anlarda yiḡit ḡayreti hem ḡatlū lisān
18. Ḳışlāda yeñiçeri olmuş iken ey civelek
Ocāḡıñ sırrımı sen eylediñ āḡır i'lān
19. Bir alāy ḡarları ḡatırları ben vaşf ideyim
Hiç ḡilāfım yoḡ efendim hele ez-cümle inān
20. Şimdi başeski oḡabaşı ü bayrāḡdār da
Yoḡdur aşlā eşer merḡamet ü dīn-i imān
21. İḡtiyārān saḡābaşı ḡaraḡulluḡı daḥı
Her biri kārına meşḡül bir ālāy-ı ḡallāşān
22. Mütevellī ile yazıcı daḥı yek-dil olup
Ḳışlānıñ aḡçesini anlar iderler tālān
23. Çorbācı yaḡni ü pīlāvı akil itmek içün
Ḳışlāya gelse ḡovar yoldaşı yā bir mihmān
24. Bāş bölükbāşı daḥı bir bölük ipsizler ile
Ḳaḡara girmek içün olmuş o da çāre-resān
25. Hem küçük çāvuş ile orta çāvuş bāş çāvuş
Aḡladır anasını bāş yarıcı yāzıcıyān
26. Dīn-i İslām'a mühīn oldıḡı bu ḡavim
Ocāḡ imāmı ile dā'im olurlar ḡandān
27. Ketḡüdā biri ü Muḡzır Aḡā eḡrāflı ise
Ḥurnacıbāşı ḡaḡār ḡurna telini o zamān
28. Ser-sañşonı ile dişlice zaḡarcıbaşı
Kelp gibi birbirine dā'im ururlar dendān
29. İkisi sūzi idüp ba'zı da ḡul kahyasınıñ

- Hırlayup zırlayarāk taşra iderler odadān
30. Hele yeñiçeri efendisini sen hiç şorma
Bir alāy nikbet içinde anıñ aḥvāli yamān
31. Bunlarıñ cümlesi de ‘azli içün ağāniñ
Giçe ü gündüz kapuya bakmadan olmaz noḳşān
32. Ey efendim bu Müselmānlığa hiç lāyık mı
Elini öpdüreyor cümlesine bazergān
33. Yolumuz işte bu erkānımız añlaşıldı
Şimdi ef’ālimizi eyleyelim size beyān
34. Şān-ı İslām’ı şikest itmege āgāz itdiñ
Terk-i nāmūs Müselmānı idüp rāfiżiyān
35. Ya’ni Sulṭān Selīm’iñ ḥal’ çün eylediler
İttifāk ile bütün yeñiçeriler tuḡyān
36. İbtidā baḥr-ı siyāh bu ġaziniñ ḳal’aları
Neferātı olacak bir iki yüz nikbetān
37. Uydurup kendülere bir bölük etrākı daḡı
Hem daḡı bunlara mülḥaḳ idi çok mehteryān
38. Geldi İstanbul’a Etmeydānı’na bu itler
İndirüp meydāna bāşdan bāşa baḳır ḳazgān
39. Bāşları fışḳı ḳabāḡı ile şöhret bulmuş
Nāmı meydāna Ḳabāḳcı o ser-i gümrāhan
40. Bir ṭāḳım kendüvi bilmezlere ol bāş olmuş
O ḳara ḳıbtı şıfātlı o baṭāḳcı düşmān
41. Buña tābi’ var idi bir iki baş meydānda
Bu idi maşlahatı ya’ni bu şürete ḳoyān
42. Çok ġarīb ḥālleri var sākın-i İslāmbol’uñ
Cem’ olup meydāna gelmişdi bu ġavgāyı tuyān
43. Ol vaḳit ḳā’im-i ser-mesned-i şadr-ı ‘ālī
Bir ‘acīb kāfir-i bī-dīn idi ol ḥāyinān
44. Hıile vü şeyṭanatı eylemiş ol tertīb

- Mūsa Paşa-yı Yehūdi o ser-Mūseviyān
45. Bī-cürm hayli ricāli o Yezīd itdi şehīd
‘Āķıbet aña daħı virdi belāsın Yezdān
46. Ba‘de müftī-i devlet olacaķ sersāmī
Kendüvi bend idüp aldātmışdı ol nādān
47. Varup ol ħar daħı ol-dem o girye meydāna
İstimālet ile virdi o gürūha meydān
48. Şeyhü’l-İslām o topāl işte Timurlenk-āsā
Eyledi devlet-i ‘Oşmāniye bunca ħüsrān
49. Açdı meydānda o da fetħ-i kitāb-ı ħīle
Kādı ‘askerler de eyledi ihzār ol ān
50. ‘Ulemā eyledi nefsanıyyetin tız izhār
Kaşd idüp ħaķ ricālde didiler cümle nihān
51. Didiler şimdi size lāyıķ olān işte budur
Getürüñ cümle ricāli idelim ‘adme revān
52. Çün işitdi bu sözi ya‘ni Kaķacı kāfir
O sā‘at itdi taħarrī katı dār-ı mekān
53. ‘Āķıbet cümle ricāli getürüp meydāna
İtdiler tu‘me-i tīg ile ķamusın rījān
54. Cümle eşĥāş ile bu dem ‘ulemā birlik olup
Açdılar pādişeh-i ‘ālemiñ üstüne dehān
55. Ħal‘-i şāhenşehi taşvīp idüp ol meclisde
Cānib-i şāha bu aĥvāli idüp istīzān
56. Çok nazār kıldı bulārıñ ħāline Sulţān Selīm
Merĥamet eyledi ħalka o zamān şāh-ı cihān
57. İndi taĥtından o dem eyledi bi‘at gitdi
Oldı irkāb-ı serīr işte o gün Muştafa Ħān
58. Kaĥrāman hey’et olān pādişahiñ ħışmından
Gelmiş idi o zamān cümleye ra‘b ü hirasān
59. Güş idüp şit-i cülūs o gürūh-ı enbūh

- Oldılar cümle gurūr üzre sürūr u handān
60. Yine vaż‘ eylediler kışlālara kazğānı
Yire geçürsün o kazğānı cenāb-ı Sübhān
61. İşte bunlar orādan cümle yıkılıp gitdi
Gitdi yerlü yerine kalmadı hiç pīr ü civān
62. Şoñra Sultān-ı Selīm itmişdi terk-i dünyā
Sikke-pūş olmuşdı pādişāh-ı ‘ālişān
63. Bir iki tābi‘i ile harem-i hāşında
İtdi on dört āy ‘ibādet o sūtūde sultān
64. Cālis-i mesned-i ‘Oşmāni olān Muştafa Şāh
Kıldı on dört āy o da mülküne hüküm ü fermān
65. Bu arālıkda Kabākcı vü nefer-i a‘vānı
Cümle dünyāyı fesād eylediler ol kudeşān
66. Gūş olunmaz çoğı ānlar katı çok fitne idüp
Hātıra gelmeyecek şeyleri itdiñ seyrān
67. Hele sekbānbaşı zābiñları iken gör kim
Kıpudan oldu serīka dañı bir ser-sekbān
68. Bunlarıñ bed-revişi şāyi‘ olup etrāfa
Eylemişler idi nefret bütün a‘yān ü erkān
69. O Kabākcı olacaq kāfirüñ i‘dāmı içün
Muştafa Pāşā-yı ‘alemdār o vezīr-i zişān
70. İtdi me‘mūr Uzūn Ağā’yı boğāz kal‘asına
O dañı vardı Kabāķbaşını itdi ğaltān
71. Çekdi seyfini ğilāfından o gün ol ğāzi
İtdi kal‘a-i neferātını bütün hūn-efşān
72. Ekseri kendini deryāya ātup itdi firār
Māhī-veş doldı nefer-i lāşesi ile ‘ummān
73. İşte bu müjde haber şāyi‘ olup dünyāyā
İtdiler āña du‘ā cümle ricāl ü nisvān
74. Muştafa Pāşā bu zorbālar elinden mülkini

- urtarāyım deyü meydāna odı bāş ile cān
75. Geldi beş günde Sitanbul'a habersiz bir gün
Niçe āçdı bu gürüh üzre mişāl-i arslān
76. Hāric-i surda beş on gün aşd-ı ārām itdi
Ba'de yānına cem' eyledi vāfir-i a'yān
77. Geldi bir gün pāşā apusına çok 'asker ile
Mihri aħz itdi vezīrden o celīlū'l-'ūnvān
78. Cem' olup bāb-ı hümāyuna ricāl ü 'ulemā
Yedi ocāğ ağāsı hem vūzerā hem mīrān
79. Tutdılar cümle ulāğ Muştafa Pāşā sözine
Didi ol cemīle Sultān Selīmī zor bāyān
80. Dūr idüp saltanatdan bu adar fitneleri
İtdi iğāz bütün ol tā'ife yeñiçeriyān
81. Ol Veliyü'n-ni'am-ı 'ālem o Sultān Selīmī
İtdirin taħtına iclās baña bu lāzım olān
82. Eger olmāz ise iclās bu gün ol şāh-ı adīm
Cümleñizin başını eylerim elbet bürrān
83. Çün tamām eyledi bu sözleri pāşā oldum
İşidüp hāzır olanlar erre diler dermān
84. Şeyhü'l-İslām vağt eyledi 'azm-i dergāh
Pādişāhı uşādüp turmuş idi felāhan
85. Gūş idüp sözini şāh eyledi meclisden tırd
Sed idüp bāb-ı hümāyunı muğarrib ağāyān
86. Enderün halkı amu hāl-i nidigin(?) fehm itdi
Tāş yatar gibi bütün sendi mişāl-i tavşān
87. Kimsenüñ 'ağlına gelmezdi bu deñlü aşlā
İtmemişdi bunu hiç kimse bu vech ile gümān
88. Serbostānī vü mīrāhūr-ı evvel o Yezīd
atı çok kāfir-i bī-dīn-i Yezīd ü Mervān

89. Üşdiler cümlesi ol Şāh Selīm-i mazlūma
Ağālar cāriyeler baltaciyān hem ‘Arabān
90. Kerbelā gibi şehīd eylediler ol şāhı
Dilerim Hāzret-i Allāh ide kabrini cinān
91. Hāyf-şad-hāyf o şehensāh-ı cihān-ı mazlūma
Görmedi böyle şehi devlet-i āl-i ‘Osmān
92. Hāḫ Te‘ālā şühedā zümresine şāh itsün
Mağfired eyleye ol şāha cenāb-ı Ğufrān
93. Muştafa Pāşā bu ahvāli duyunca derhāl
Çağırup nāle ile eyledi feryād ü figān
94. Emr idüp cümleye birden yüridiler içerü
Orta kāpuyı hemān yıkdı o dem ğavvāşān
95. İçerü girdi ‘umūmen ‘ulemā vü ümerā
Gitdi Maḫmūd Hān’a da‘vet ḫayr ile lālāyān
96. Geldi iḫbāl ile taht o güne Sultān Maḫmūd
Hāzır olmuş idi hep meclīse ehl-i dīvān
97. Başdı taht üzre ḫadem yümn-ile ol şāh-ı ferīd
Çāldırup kūs-ı beşāret ‘ālem oldı şādān
98. Hāyf idüp ‘ammisine itdigiçün ḫadr-ı ‘azīm
İtdi dūr Muştafa Hān’ı daḫı ol gün Mennān
99. Cümle şart ile ḫitām buldıḫı dem emr-i cülūs
İtdiler cümlesi bi‘at ile būs-ı dāmān
100. Hāḫ Te‘ālā ide tevfiḫini ol şāha refiḫ
Dā’ima nuşretini eyleye Allāh iḫsān
101. Çün tamān oldı cülūs hem daḫı bi‘at derhāl
Mührünü Muştafā Paşa’ya virüp ol ḫāḫān
102. Paşa ḫapusına gönderdi şadāretle o gün
Emr idüp Muştafā Paşa didi dā’im uyān
103. O gice cümle serāy içre olān ḫaddārı
Başdan başa bütün eyledi bend-i zindān

104. Şāh Selīm k̄anı için irtesi gün cümlesini
Başı kaç‘ oldu demī eyledi sūqa cereyān
105. Ekne(?) ol pādşehi-kim dahı defn olmādan evvel
Cümle k̄atilleriniñ virdi belāsın Yezdān
106. Defn oldığı gibi türbesine şāh-ı şehīd
Āçdı cennet kapusun eyledi da‘vet Rıdvān
107. Yeñiçeri ağāsı dahı āniñ irtesi gün
Füc‘eten āhirete gitdi şitāb ile yāyān
108. Çokdı idibār ocāğıñ zābıtına tābi‘ne
Başladı yeñiçeriye urmağa pīrān
109. Yüz tütüb gayrı ocāk semt-i harābe gerçi
Hep ocaklı gözünü bürümüşdi dūmān
110. Ol kadar bizlere havf geldi ki vaşf eyleyeyim
Birbirin görmez olup kalmışdı yoldāşān
111. Kışlāda orta kenār gavgāsı olsa dir idim
Sizsiñiz böyle şemātete ile ortaya saçān
112. Başladı kırmağa yevmiyye için bāşımızı
Kırdırırlar idi yevmiyyemizi cümle meyān
113. Olmadı bu k̄ara k̄anı‘ dahı bundan başka
Kırmağa cümlemizi çekmişdi seyf-i Sinān
114. Şoñra gayrı yeñidan eyledi sekbān taħrīr
Başladı kışlāda da meşverete bī-edyān
115. Leyle‘i k̄adr idi hep evsaṭalar oldu hāzır
Toğuzuncu Ḥalīl evsaṭa urup kūh-sitān
116. Evsaṭalar zümresine oldu re‘is ol kāfir
İtdiler cümlesi bu k̄ula ‘uhūd ü peymān
117. Başdılar pāşā kapusını bulār ansızdan
Cem‘ olup haylice K̄āyıkçı ile hāmmālān
118. Urdılar āteşe paşa kapusın ol harlar
K̄opdı devlet üzerine yeñiden bir tūfān

119. Gördi çün Muştafa Pāşā nefer hem ‘askerīde
Oldı deyə-yı āteş içre tüfenk-endāzān
120. Çāre ne kapladı etrāflarını ol āteş
Yāndı ānda bulunan cümle ricāl ü hayvān
121. ‘Ākıbet maḥzen içinde tūtuşup cebeḥāne
Eyledi Muştafa Pāşā daḥı terk-i evṫān
122. Koyun ‘aқıllı idi şāymaz idi hiç sonun
İtmedi ḥāl-i Sitanbūl’a nazar bir im‘ān
123. Çün vefāt itdiği dem Muştafa Pāşā bizler
Diş urup lāşe-i sekbāna mişāl-i zırtlān
124. Ğayrı şorma ne kādardı itdi fesād yoldāşlar
Cümle bizden idi ol günde bütün nāsı şoyān
125. Yüz bulup soñra vārūp bāb-ı hümāyūn önüne
Girelim dir iken evvelki gibi kapūdān
126. Kādı Pāşā ile Rāmiz Pāşā bir cümle idüp
Yağdırup kurşunu etrāfa mişāl-i bārān
127. Bāl yemez toplar aĝā kapūsuna deryādan
Aṫıldı daḥı āmāde idi çok hāvān
128. Bu arālıqda olān cenk-i mehīb avāzdan
İdüp oldum ğalebe Muştafa Ḥān’a ḥafakān
129. İtdigin buldı o devletlü daḥı āḥir-kār
Eyleye rahmet āña daḥı Cenāb-ı Raḥmān
130. Bozdılar cümlemizi bāb-ı hümāyūnda bizi
Eyledi ekşerimiz ‘azm-i ṫamū-yı nırān
131. Seyfden bākī qalānlar gözedüp simet-meḫar
Cümlemiz meydāna geldik düzelim deyü yalān
132. Da‘vet itdik ‘ulemā zümresini meydāna
Didik ānlara efendi bizi bu ḥāle koyān
133. Muştafa Paşa idi işte o da ref‘ oldı
Şimdiden soñra bize sizler eyleyin istimān

134. Cürmümüz ‘avfını hünkârımıza söyleyiñiz
Tövbe olsun ba‘d-ez-în itmeyelim fetḥ-i zebân
135. Bizim ‘isyân ile noḡsânımızı ‘afv itsün
‘Afv-ı iḥsân ile me’lûf ola gelmiş şâhân
136. ‘Ulemâyı bu kelâmlar ile firfitne idüp
Eyledik pâdişah-ı ‘âleme irsâl evrâdân
137. Râst-ı zann eyledi sözlerimizi çün ‘ulemâ
Oldılar ‘âzim dergâh-ı mu‘allâya heme ân
138. Vârüp ânlar daḡı bu sözlerimiz ser-tâ-ser
Didiler gerçi bulâr eylediler çün ‘isyân
139. Şimdi lâyıḡ size ‘afv eyledir hünkârım
Mağrifet günleridir şehir-i mübârek ramazân
140. ‘Ulemâdan bu recâyı işidüp şâh-ı kerem
Geldi bunlara ḡaḡıḡat deyü nedâmet ü hırmân
141. Cümle toḡlar ü tüfenk cenkleri paydos oldı
Yine bir ḡayrı fiten semtine âtdıḡ çevgân
142. İkide birde yine kışlada cem‘iyyet idüp
Başladıḡ maşlaḡat-ı devlete virmege ziyân
143. Evsaḡalar eylediler cümle umûrı telviş
İdemez aña ‘ilâc gelse de dehre Loḡmân
144. Cem‘iyyetgâh-ı kilâb oldı o Etmeydânı
Lâşe-veş siḡr-i laḡme ḡoşar ustâyân
145. Usta hınzırları şıçdı oçâḡıñ pâk yerine
Şıçdı ey ḡazâna ânlar ölürken ‘üryân
146. Ustalar virdi nizâm dirler iken dünyâya
Herkes oldı didiḡi şoḡbete şoñra peşimân
147. Ḥazret-i Rabb-ı enâm cümlesini ḡahr itsün
‘Azim-i semt-i cehennem olalar küstâḡhân
148. Gelelim biz yine eski şadede ey civelek
Mâ‘adâyı daḡı vaşf eyle işitsün yârân

149. Kimse görmüş mi ‘aceb bizcileyin hāyin kavim
Olur zeydiñimiz ni‘mete dā’im küfrān
150. Böyle bir tā’ife-i şom oluruz bizler kim
Birimiz başsa kadem ya’ni kurur nehr-i Kūbān
151. Lāf eyle düşmāna kurşuna hücūm eylerler
Yalnız başına fetħinde şānur Ākkirmān
152. Oçāğı nisbet iderler dahı ehl-i Allāh’a
Hācı Bektāş gibi bir zāta iderler bühtān
153. Oçāğıñ hālını ben vaşf-ı tekmīlen
Ne kadar söylesem itmāma yok tāb ü tüvān
154. Sefere ta’yīn olursa bir iki üç orta
Yalnız kendi gider kázgañla çorbacıyān
155. Sefere ‘āzīm olān yahni kapān yoldāşlar
Bir frenk sabkası görse olurlar lerzān
156. La‘net olsun oçāğa hem aña tābi‘ olana
Yüzümüzden iki İskender olıdu kurbān
157. Sözi hatm eyle uşāndık oçāğıñ hālinden
İhtişār it civelek āñlar ānı üstādān
158. Hāzret-i pādişaha kişver-i dād-ı aķderiñ
Eyledi şimdi ferr ü şevketi dehre lem‘ān
159. Hācı Bekdāş-ı Velī bendesi olduķ dirler
Ehl-i beyte bu tarīķ ehli iderler ihsān
160. Sell-i seyf itdiler evlād-ı Resulullāh’a
Niçe sādāt-ı kirām hūnin idüp arza revān
161. Lāşe-i pākların tu‘me-i hayvān itdi
Niçe zulüm eylediler vaşf idemem gümrāhān
162. Halep ‘Antep Kilīs dahı Urfā ehlin
Şoruñ ānlardan iderler size hep cümle beyān
163. Görseler seyyidü’s-sādāt-ı kerīnü’z-zātı
Bī-cürm katl idüben virmezdi aşlā amān

164. Kōmaz ānlarda bizim āhımız İnşā'allāh
Vaḳti geldikde cezāsın bulaçaḳdır işān²⁰⁰

89. Manzume

Vahhabiler, Medine'de bir kaleye sıkışmışlardır. İslam ordusu ise bu kaleyi yok etmek için bir laḡım kazmayı kararlaştırmıştır. Mücadelenin sonunda canlarından olsalar dahi birbirleriyle helalleşerek işe koyulmuşlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Biz bugün ser-defteri ehl-i belādan olmuşuz
Zümre-i şāh-i Hüseyn'i Kerbelā'dan olmuşuz
2. Dest-i sāḳide müheyyādır bizim cām-ı ecel
Cān viren gelsün bizimle mest-i ḥayrān olmuşuz
3. Kim döker kālā-yı 'ömrin behr-i mihr-i Aḥmed'e
İşte bāzār-ı muḥabbet bizde pūyān olmuşuz
4. Rezm-gāhıñ merd-i meydān-ı diliri ḳandadır
Eşşalā gelsün bugün baş elde fermān olmuşuz
5. 'Aşḳīyā bizler de ḥāk-ı pāk-ı pā-yı Aḥmed'e
Cān ü baş ile gelüp 'aşḳında ḳurbān olmuşuz²⁰¹

90. Manzume

Osman Kaşifi, Medine'ye giderken kendisine ihanet eden askerleri kılıçtan geçirmiş ve Vahhabilerin olduğu şehre varmayı başarmıştır.

Anlatının ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥamdulillāh itdigin buldı Vahhābī bed-li'ām
Tāhir oldı belde-i şāh-ı risālet bi't-temām
2. Olmuş idi pür-mülevveş ḥayli dem 'āli maḳām

²⁰⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 129b.

²⁰¹Medine Tarihi, c. 3, varak 143b.

- Mu‘cizâtıdır Resûl-i Ekrem’iñ bil ey hümâm
3. Eşşalât olsun saña ey fahr-ı ‘âlem vesselâm
Pâdişâh-ı şâh-ı ‘âlem hazret-i Maḥmūd Ḥân
  4. Dîn için bezl-i hazâyin itdi ol şâh-ı cihân
İntikâm âldı ‘aduvdan seyf-i şevketle hemân
  5. Şehsüvâr-ı enbiyâ ‘aşkına virdi niçe cân
Eşşalât olsun saña ey fahr-ı ‘âlem vesselâm
  6. Aşaf-ı haydar-şiyem ol merd-i meydân-ı vegâ
İtmedi himmetde noḳşân şıdḳ ile sa’y itdi hâ
  7. İtdi ser-‘asker bu yolda oḡludur Ṭosun Paşa
Hep Ḥabîb’iñ ḥürmetine cân ü baş oldı fedâ
  8. Eşşalât olsun saña ey fahr-ı ‘âlem vesselâm
Bir du‘â it ‘Aşkiyâ âmin disün cümle melek
  9. Vaktidir Ḥaḳḳâ ḳabûl olur bu demde her dilek
Şâd ola şâh-ı cihân ṭurduḳça bu çarḥ-ı felek
  10. Yâ Muḥammed sen şefti‘ ol kim ki virmişdir emek
Eşşalât olsun saña ey fahr-ı ‘âlem vesselâm²⁰²

91. Manzume

II. Mahmud’un H. 1255/M. 1839 yılının Cemaziyulevvel ayında vefat ettiği anlatılmıştır.

Anlatının devamında ise Aşki Efendi bu ölüme tarih düşmüştür.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Sırışkimden yazup ‘Aşḳî bu târiḥin didim şâha
Cihân-ı ‘Adn’e şâh olduñ beḳâ mülkünde Ḥân Maḥmūd²⁰³

92. Manzume

Aşki Efendi kendisine ihsanlarda bulunan Sultan Abdülmecid’e dualar etmiş ve cülusuna bu tarihi düşmüştür.

²⁰²Medine Tarihi, c. 3, varak 145a.

²⁰³Medine Tarihi, c. 3, varak 194a.

Müstef' ilün Müstef' ilün

- - + - / - - + -

1. 'Abdülmeçid Hân-ı Hudâ
Şevketle şâh itdi becâ
Peygâminı peyk-i şabâ
Getürdi Yeşrib'den yaña
2. Cîrân-ı şâh-ı mürselîn
Şâd oldı cümle mü'minîn
Manşûr olup sultân-ı dîn
Yâ Rab be-câh-ı Muştafâ
3. Vakt-i cülûs-ı şehri-yâr
Çarh-ı felek encüm-nişâr
Mihr ile mâhı gûş-vâr
İtmiş durur 'arz-ı şafâ
4. Faḥr eylesün evreng-i şâh
Zâtuñ ile zıllı ilâh
Gelmiş degil bir pâdişâh
Sen-veş bu taḥta ḥâliyâ
5. *Naşrun minallâh* âyeti
Şâh-ı risâlet himmeti
İlyâs ü Hızruñ ğayreti
Olsun cünûduñ ey şahâ
6. Cümle velîler serveri
Şâhib-kitâb-ı meşnevî
Gavvâş-ı baḥr-ı ma'nevî
Şâhum nedîm olsun saña
7. 'Ömrüñ ziyâd u ber-ziyâd
Dâ'im ola ḥâtır-küşâd
'Aşķî ola sāyeñde şâd
Ey Hüsrev-i kân-ı sehâ

8. Faḥr-ı cihāna ben vāhid
Vardım didüm Şāh-ı Sa‘id
Şāh oldu Hān ‘Abdūlmecīd
Tārīhidür Peygamberā²⁰⁴

93. Manzume

Aşki Efendi’nin, Osman Ferit Paşa’nın Medine’ye Şeyhü’l-harem olarak atanmasına düştüğü tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Haḫ Te‘ālā ‘ömrin efzūn eylesün
Şāh Sultān-ı cihān ‘Abdūlmecīd
2. Belde-i Faḥr-ı cihān-ı Aḥmed’e
Bir müdir irsāl idüp rā-yı sedīd
3. Bende-i āl-i ‘abā şāhib-tarīḫ
Geldi güyā beldeye rūḫ-ı cedīd
4. Pür-tevāzū‘ sākinān-ı şehre hep
Sāye saldı ser-fürū mānend-i bīd
5. Güyiyā bir Ḳuṭb-ı a‘zamdur bu zāt
‘Āşık-ı fillah olan oldu mezīd
6. Sāḳi-yi serşār-ı tevḫid-i ezel
Teşne-gān-ı gūlgūlān hel min mezīd
7. Ḳuvvet-i ḳudsiyye birle mescīde
Encümi ḳandil olup aşdı be-dīd
8. Şa‘şa‘a virdi cihāna şanma mum
‘Aks-i feyżidür cihān bir rüz-ı ‘ıyd
9. Nām-dāş-ı ḫazret-i şāhib-ḫayā
Bermekī dergāhuña olsun ‘abīd
10. Men be-güyem ḫord sāl-i dehr ü dūn

²⁰⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 195b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 581.

- Hāşalillah ki nazîreş hiç ne-dîd
11. Silk-i feyz-i Aḥmed'i tutmuş kavî
Zāhir oldı ma'ni-i ḥabli'l-verîd
12. Çekdi kūyuna anı Faḥr-ı rüsül
Hādım itdi virdi miftāḥ u kilid
13. Luṭf ile ḥoşnūd kıl gel 'ālemi
Tā şevved ḥizmet ebed kâred sa'id
14. Hep kerem kâfi gibi a'dālaruñ
İki kat olsun miyān-ı her 'anîd
15. Sāye-i Faḥr-ı risāletde bu kim
Ḥizmetüñ bālāya olmışdur resîd
16. Ma'nevî şāhib-tasarrufdan saña
Bu müdirlik rütbesin ḥayy-ı ferid
17. İtdi iḥsān geldi ol şāhib-ḥayā
Oldı çārüb-ı deri mū-yı sefid
18. İtme taṭvîl-i sūḥan vaqt-i du'ā
Bu maḥalde Ḥaḳ ḳabûl eyler ümîd
19. Ol müdir-i ekreme feyyāz-ı Ḥaḳ
Çoḳ 'ömür iḥsān idüp Rabb-ı Mecîd
20. 'Aşkiyā terkîb-i târiḥüm edep
Pür edep geldi müdir 'Oşman Ferîd²⁰⁵

94. Manzume

Rıza Paşa'nın Medine'de muvakkithane için inşa ettirdiği saate düşürülmüş tarih manzumesidir.

Müstef'ilün Müstef'ilün

--+-/-+-

1. Ol Āşaf-ı şād-nihād
Ol Ḥazret-i Rızā Paşā
Bir sâ'at ihdā eyledi

²⁰⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 201b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 661.

- Faḥr-ı cihāna ilticā
2. İki cihānda dest-gīr
Olmaḫ için budur zamir
Redd itme muḥtāc u faḳīr
Düşdi der-i cūda şehā
3. Tam sā‘at tam i‘tikād
Faḥr-ı Resūle inḳıyād
Rūz-ı cezāda i‘timād
Ancaḫ saña eyler Rızā
4. Mābeyn-i şāh-ı şehriyār
Buldı vücūd ile ḳarār
Hālā müşīr-i nām-dār
Şāhib-mürüvvet zū’l-‘aḫā
5. ‘Aşḳī du‘ā vaḳti yeter
Bundan ziyāde yok eşer
Tuḫsun elin ḫayru’l-beşer
Yā hū Ḥabīb-i Kibriyā
6. Nāzır olan Allah için
İtsün du‘a lillah için
Rūḫ-ı Ḥabībullah için
Rızā Paşāya çok şenā
7. Maḳbūl olup oldı pesend
Tārīḫ du‘ādan ser-bülend
İde meded şāh Naḳşibend
Allāh Muḫammed Muştafā²⁰⁶

95. Manzume

Medine-i Münevvere müdürsüz kalınca Şakir Bey’e gelinmiş ve ona yeni bir vekil atanana kadar buraya kendisinin vekalet edeceği bildirilmiştir.

²⁰⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 202a; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 683.

Bu tarih manzumesi de Şakir Bey'in göreve başlamasına düşülmüştür.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Dehānîñ dürc-i güftār-ı güherdir ber-küşād olsun
Belāgat murğ-ı şā'ir vaqtidir şimdi azād olsun
2. Kaderdān olmayan ebter ne bilsün kālā-yı şî'riñ
Sūhan sencide bāzārında vaḳti ber-mezād olsun
3. Hārīdār-ı hüner Şākir Beg 'ālī cenāb işte
Aña arz eyle kim bu kadar şî'riñ izdiyād olsun
4. Ma'ārif-pīşe hayr-endīşe bir kān-ı fezā'ildir
Budur mi 'yāri dirseñ bendene ālī-nihād olsun
5. Bilürse bu bilür ḳadrim ne bilsün ḡav ü dü-pālar
Cihān ṭurduḳça ṭursun ey Hudā hayrū'l-'ibād olsun
6. Vekāletle müdiri ḫāzret-i faḫr-ı cihān oldı
Aşāletle İlähī lütf ḳıl kim ber-murād olsun
7. O bir 'anḳā durur Ḳāf-ı keremde cilve-ger her bār
Hümāya sāyedir fark-ı felekde bir medād olsun
8. Hıṣāl-i na'tini ḫāmem olur ta'dāddan 'āciz
Ne mümkün encüm-i ta'dāda ḳaşr it zerre yād olsun
9. Benim ol şā'ir-i sencide ṭab'-ı Yesrib ü Baḫḫa
Ḥabīb-i Ekrem'iñ meddāḫıyam faḫrım ziyād olsun
10. Du'ā-yı ḫāzret-i mīre tevessül birle bed' eyle
Ḥabībīñ ḫürmeti yā Rab iki 'ālemde şād olsun
11. 'Adūlar ḳāmeti kāf-ı kerem-veş iki ḳāt olsun
Murāda irmesün diyen İlähī nā-murād olsun
12. Muvaffaḳ it bu 'ālī ḫizmete ḫizmet Ḥabīb'iñdir
'İnāyet ü istiḳāmet vir ḫayırla yād olsun
13. Ḥamūş ol ey dilā taşdı'-i serden ictināb eyle
Seni mesrūr ider mīr-i mükerrem i'timād olsun
14. Mücevher ḫarfle tāriḫini aḫter gibi dizdim

Vekâletle şeref-yâb u aşâlet ile yâd olsun²⁰⁷

96. Manzume

Davud Paşa'nın Şeyhü'l-harem olarak atanması ve Medine'ye varması üzerine düşülen tarih manzumesidir.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

--+- / --+- / --+- / --+-

1. Sultânına 'Abdülmecîd ol pâdişâh-ı Cem-şiyem
Şeyhü'l-harem naşb itmesi 'ayn-ı kerâmet lâ-cerem
2. Şâyeste buldı hizmete lâyıq olan bu devlete
Fer virdi şân u şevkete şâh-ı cihân dikti 'âlem
3. Bir âşaf-ı 'âli bahâ ol ma'den-i 'ilm ü hayâ
Hem menba'-ı cüd u sehâ hem şâhib-i seyf ü kalem
4. Hoşnüd olup rûh-ı nebî didi buña 'âlem belî
Zâhir vezîr bâtın dili şâhib-ıtasarruf pür-himem
5. Şâh-ı cihân iz'ânıdur târîh-i cevher şânıdur
Ol Girdigâr ihsânıdur Dâvud Paşa Şeyhü'l-harem²⁰⁸

97. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Abdülmecid'in ihsanlarından bahsederken bu iyiliklerden kendisinin de faydalandığını, bu yüzden padişaha bu münacatı yazdığı söylemiştir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hazîneñde bulunmaz kâle-i 'aczi kuşurumla
Yedimde dest-i âvîzem huşûrîña varam Mevlâ
2. Haze'l-'afv buyurduñ sen Habîb-i Ekrem'e yâ Rab
Benim şâyeste-i 'afv-ı 'inâyet cümleden evlâ
3. Emânet-i yâd-gîrîn eyledik taħmîl-i gerdâna
Bu za'f ile baña sen dest-gîr ol kalmışam yektâ

²⁰⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 210a.

²⁰⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 211b; Pala, *Aşki Mustafa Divanı*, ss. 657.

4. Baña taht-ı şehenşāhı ‘ināyet eyleyen sensin
Baña zill-i İlāhī nāmını sen eylediñ imzā
5. Revā mı sāyeñi rüz-ı cezāda eylemek bed-nām
Mużāf ism-i zātın eylemek şāyeste mi rüsvā
6. Günāhım dāmen-i ‘afvınla setr it ğayrı yok çāre
Benim hāl-i tebāhım görmesün a‘lā gerek ednā
7. Ğarīķ-i baħr-ı ‘işıyanım baña tefhīme hācet yok
‘İtāb-āmız olup maħşerde yā Rab istemem necvā
8. Şem‘adān eyledüm ihdā-yı Ka‘be pür-ķuşūrumla
Ğarzı ancak rızā-yı hāzretiñdir ğayrı yok ašlā
9. Nigāh-ı iltifātın kesme Hān ‘Abdūlmecīd’iñden
Baña sensin iki ‘ālemde ancak dest-res Hāķķā²⁰⁹

98. Manzume

Medine’ye Şeyhü’l-harem olarak atanan Osman Ferit Paşa’nın Mescidü’l-İcābe’yi tadilat eylediğine düşülen tarih manzumesidir.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- - + - / - - + -

1. Bu Mescidü’l-İcābe’dir
Virān iken oldu binā
2. Bānī-i müdürin maķşadı
Hāķ’dan du‘ā Hāķ’dan rızā
3. Bir ehl-i Hāķ geldi didi
‘Aşķi bu tārīhe sezā
4. Yaptı bu bālā mescīdi
‘Oşmān Ferīd aldı du‘ā²¹⁰

99. Manzume

Yapılan çalışmalar sonucunda Ayn-ı Zerka suyunun Medine’ye ulaşması hadisesinden bahsedilmiş ve bu güne Aşki Efendi’nin düştüğü

²⁰⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 214a.

²¹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 218a; Pala, Aşki Mustafa Divanı, ss. 664.

tarih manzumesi aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāh-ı Hāzret-i zıll-i Hūdā
Zātı hākān-ı cihāna muḳtedā
2. Şehr-i pāk-i Aḥmed-i Muḥtār’da
‘Ayn-ı Zerḳā oldı icrā her yaka
3. Hāyli dem muḥtāc idi ta‘mīre ol
Münderis olmuşdı gūyā mācerā
4. Eyledi şāhāne himmet pādişāh
Hayra Hāḳ itmiş muvaffıḳ dā’imā
5. Yeşrib u Baḥḥā’da cūdı zemzemi
‘Ālemi seyr-ab ider kān-ı süḥā
6. Nüşa-i kübrā vü cūd-ı devletī
Vech-i pākından bu şevket rû-nümā
7. Hizmetiñden ey şehensāh-ı cihān
Oldı hoşnüd rûḥ-ı pāk-ı Muştafā
8. ‘Ayn-ı rahmet oldı cārī Yeşrib’e
Sāye-i şāhānede buldı şafā
9. Arzū-yı āb-ı hayvān eyleyen
Hızr ü İskender de gelsün hep şalā
10. Hayr-ı cārīsi şeh-i şevket-me’āb
Āb-ı kevşer olsa müştākı sezā
11. İki dünyāda yüzi olsun ḳāra
Her kim itmezse o şāha çok şenā
12. İmtidādı ‘ahd ider şimdi murād
Eylerim faḥr-ı risāletden recā
13. Gülmesün yüzi iki ‘ālemde hiç
Her kim itmezse bu şāha iḳtidā
14. Āyet-i nuşret tıttup dāmenini

- Ceyş olsun rûh-ı pāk-ı evliyā
15. ‘Ömrin efzūn eylesün Hāḡ ol ḡadar
Ḳātre-i ‘ayn olmaya ‘adde vefā
16. Çifte tāriḡ zemzem ü kevşer-leyin
Teşnegāna ‘Ayn-ı Zerḡā ‘Aşḡiyā
17. Nūş idüp ‘Abdülmecīd Hān’a besā
Cümle ‘ālem eylesün ḡayren du‘ā²¹¹

100. Manzume

Şeyhü’l-harem’den yardım talep edilerek alınan şamdanların Mescid-i Enver’i bir güneş gibi parlattığı ve buna vesile olanlara dualar edildiği anlatılmıştır.

Anlatının devamında şamdanların tahsis edilmesine bu tarih manzumesi düşülmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Hāzret-i şāh-ı cihān ‘Abdülmecīd
Hādīm-i Peyḡamber ü Beytü’l-ḡarem
2. Cān-ı dilden mescīd-i Peyḡamber’e
Ḥizmet eyler şāh-ı iḡlīm-i kerem
3. Hāzret-i miḡrāb-ı ‘Oşmān’a ‘aceb
Şam‘dān vaz‘ olmamışdır ez-ḡadem
4. Naḡl-i Tūbā-veş diküp nev-şem‘alar
‘Āleme baḡş-ı ziyā bāḡ-ı İrem
5. Cāmi‘ü’l-Ḳur‘ān’a ḡizmet eyledi
İtdi iḡyā Mescīd-i Vālā’yı hem
6. Nūra ḡarḡ oldı ser-ā-pā sāḡası
Hāk-i pāya ‘Aşḡiyā ‘arż eylerim
7. Çıḡdı bir miḡrāba tāriḡim becā
Şam‘dānı naşb itdi Sulḡān-ı ümem²¹²

²¹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 221a.

101. Manzume

Mescid-i Şerif'teki kandillerin aydınlatması, bakımının düzenli olarak yapılması gibi konulara değinilmiş ve hazineden buraya devamlı bir yardım aktarımına karar verilmiştir. Bu yardımlardan sonra Mescid güneş gibi aydınlatılmıştır.

Anlatının devamında bu husus için yazılmış tarih manzumesi aktarılmıştır.

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ol şehensāh-ı cihān 'Abdūlmecīd
Eyledi mazhar-ı tevfiķi Allāh
2. Sehl olur her işi elbette anıñ
Hep umūrun kıldı tefvīz-i İlāh
3. Şıdk ile Hāķķa tayanmış bī-şekk
Hāķ Resūlullāh olup pūşt ü penāh
4. Hātıra gelmeyecek hıyırı ider
Oldığı çün belī Hāķ'dan āgāh
5. Hūsrev-i Cem hādem-i şāh-ı kerem
Mescīdi kıldı münevver hergāh
6. Silsile-i bendi mu'allāķ oldı
Gūyiyā nāzil olup mihr ile māh
7. Bendesı Mīr Celīlü'ş-Şākir
Hızmetinden ola hoşnūd ol şāh
8. İşte ta'līķ-i ķanādīl-i nazīf
İhtimām eyledi şıdk ile nigāh
9. Eyledi celb-i du'ā pādişehe
Bunu inkāra maħal yok vāllāh
10. Vir hūlūşına bunı hāķānıñ
Böyle bir bendesi olmaķ peydāh

---

²¹²Medine Tarihi, c. 3, varak 222b.

11. Şāh-ı gerdūnuñ ola ‘ömri füzūn

Ola hayrāta muvaffıq pādişāh

12. Dizdi cevher gibi ‘Aşķı tārıh

Pür ziyā kıldı zehī mescīdi şāh²¹³

102. Manzume

H. 1262/M. 1846 yılında Cidde valisi Osman Paşa’nın döneminde Kabe’nin tamir edilip tamamlanmasına düşülen tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātünFā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ka‘betü’l-ğarrā bināsı on bir olmuştur tamām

Eylerim tertīb üzere ben saña bir bir beyān

2. İbtidāsıdır melā’ik soñra ādem bu el-beşer

Hem Hālilullāh dañi soñra ‘amālıkdır yapan

3. Kavm-i Cürhüm hem Kuşayy hem Kureyş itdi binā

Hāzret-i İbn-i Zübeyr’dır soñra Haccāc bed-gümān

4. Āl-i ‘Oşmān ile miskü’l-ħitām oldu binā

Hāzret-i Sulţān Murād ‘Abdülmecīd şāh-ı cihān

5. Devlet-i ‘Oşmāniyān’ın sāyesi ‘Aşķı müdām

Farķ-ı ‘ālemden İlāhī olsun bürran nihān²¹⁴

103. Manzume

Aşķi Efendi’nin Sultan Abdülmecid için yazdığını belirttiği manzumedir.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Ol pādişāh-ı Cem-ħaşem hem şāhib-i seyf ü kalem

Hāķķā ki manşūru’l-‘ālem sulţānına ‘Abdülmecīd

2. Hayr ü ħişāliñ menba‘ı fażl u kemāliñ mecma‘ı

Fıkr ü zekāda bu ‘alī bir şey mi Hārūn-ı Reşīd

²¹³Medine Tarihi, c. 3, varak 223b.

²¹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 224a.

3. Hâtim-iderinde bir gedâ yokdur keremde pişvâ
Ol ma‘den-i cûd u sehâ ihsânına ‘âlem ‘abîd
4. Vaqt-i cülüsundan berü ‘âlem meserret sū-be-sū
Pişîn-i şâha ebrûişte budur şâh-ı ferîd
5. Şer‘iñ yolun tutmuş kavî ‘ilm ü ‘amelde mesnevî
Kuṭb-ı tarîkat Mevlevî ol şâha ben oldum mürîd
6. Feyz-i füyûzât erleri cümle tarîkat pirleri
Koymuş yoluna serleri hizmet-güzârıdır bedîd
7. Hükümededir mülk-i kerem cüdile kıldı muğtenim
Ehl-i Medîne ü Mekke hem devrinde şâd oldı mezîd
8. Āzdımda çokdur hizmeti bezl itdi vâfir himmeti
Fahır-ı cihândan devleti nûrı Muhammed’le resîd
9. Mekke vü Medîne şâd-şen devrinde hâr açdı semen
Ref‘ oldı endüh-ı kühen hep buldılar şevk-i cedîd
10. Bir böyle şâh-ı kahramân görmüş midür çeşm-i cihân
Mişlin ‘aceb devr-i zamân yokdur nazîri bir vaḥîd
11. Vaḥdetle mevşûf-ı kemâl ‘arz eylesün gör bir cemâl
Mirât-i Haḫ bî-kıl ü kâl ma‘nâda gezmesün ba‘îd
12. N’oldı saña ey ‘Aşķiyâ cem‘ eyle ‘aķlıñ başıña
Keşf itme esrâr-ı Hudâ fehmi eylemez herkes çe dîd
13. Döndür ‘inân-ı hāmıñı yazsun müzâhir namıñı
Şaķķitme bātın cāmıñı vaķti degil ey nâ-ümîd
14. Vaqt-i du‘â geldi yeter ol pâdişâh-ı baḫr u ber
Elbette seni mesrûr ider koymaz ayaķda nâ-ümîd
15. Dergâhıña dest-i du‘â açıldı ey Hayy ü Hudâ
Red eyleme senden recâ şâhiñ ola ‘ömri mezîd
16. A‘dâsı olsun ḫâkisâr-ı küffâr şad şad-hezâr
Şemşîr-i ḫahrından güzâr olsun ayâ Rabb-ı mecîd
17. Āmîn deyü gerübeyân kıldı recâ hep ins ü cân
Oldı ḫabûlü müste‘ân yok şüphe ey şâh-ı sa‘îd

18. Zirā tecāh-ı şāh-ı dīn maḥbūb-ı Rabbe'l-‘ālemīn
Oldur şefi‘ü'l-müznibīn elbette ḳabūl eyler ümīd
19. Otuz yıl oldu bendeyim dergāhına efkendeyim
İḥsānına şermendeyim red eylemez Rabb-ı mu‘īd
20. Ey şehir-i yār-i kām-kār tutsun eliñ perverdigār
Ceddim Muḥammed saña yār ola elā yevmü'l-va‘īd
21. İḥsānıña şāyeste ḳıl borçdan beni vāreste ḳıl
Geldi saña eleste ḳıl gelsün baña şevḳ-i cedīd
22. İşte budur bende murād ḥatm eyledüm şāhım kelām
Olsun şalāt ile selām faḥr-ı cihāna bī-‘adīd²¹⁵

104. Manzume

Şeyhü'l-harem, Harem-i Saadet'te bulunan şamdanları her kim tahrip etmeye kalkarsa asılarak idam edileceğini ilan etmiştir. Sonrasında bu kandillere onları koruyacak görevliler yerleştirilerek boydan boya aydınlatılmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Şam‘a yandı dil-i ‘āşık gibi
Oldı dūdı āsumān üzre revān
2. ‘Aşk-ı peygamberle şöyle yandılar
Nūra ğarḳ oldı zemīn ü āsumān
3. Yek ḳadem hizmetde ber-pā oldılar
Ser-i cennet gibi her bir şam‘dān
4. Şem‘a-i ta‘līm-i sūziş eylemiş
Sīne-i ‘Aşkī’den olmuş bir nişān²¹⁶

105. Manzume

Bir dönem hac yolculuğu için yola koyulan hacıları eşkıyalar gasp etmeye başlamıştı. Bunun üzerine eşkıyaların üzerine süvariler yollanmış ve

²¹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 227b.

²¹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 230b.

yapılan cenkte onları bozguna uğratmayı başarmışlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kaçma ey nā-merd-i ‘urbān gelmişim merdāne ben
Er iseñ ğavgāya tūr geldim bugün meydāna ben
2. ‘Arşa çıksıñ tır-i kahrımdan necāt bulmağ ba‘īd
Şır-i meydān-ı şecā‘at gelmişim ‘urbāna ben
3. Dāğ dāğ üzre korum Ferhād-veş kaçma kilāb
Dāğ urur tīgim dil-i a‘dāya geldim cāna ben
4. Merd odur bu cān-sitān-ı tīgiden cān kırtara
Siz dāğa ben de tayāndım kuvvet-i Yezdān’a ben
5. ‘Aşkiyā himmet gerek merdāne hizmetde müdām
Yüz gerekdür söylesünler bendeyim sultāna ben²¹⁷

106. Manzume

Hac güzergahında eşkiyalar ile girilen cenk anlatılmaya devam edilmiştir. “Allahu Ekber” nidalarıyla Cebel Dağı’nın zirvesine kadar kovalanmışlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Degil lafz-ı murād olmağ vezīrā merd-i bīgāne
Vezīriñ cümle tavrı olmağ ister hep vezīrāne
2. Düşerse iltifāt-ı şafveti bir mişelik üzre
Hemā-dem vird-i sünbül bend olur hār-ı muğīlāna
3. Eger bir köpeye kılsa nazar himmetle ol dāver
Rezm-ğāh içre delīr-i merd-i şīrāne
4. Zamāniñ niçe da‘vā-yı vezāret idenin gördük
Olursa böyle olsun tavr-ı eṭvār-ı müşīrāne

²¹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 232b.

5. Riyā ile vezāret eyleyen taḥṣīl-i nā-merdiñ

Düſer encāmı ‘Aſķī ṭard-ı peygamberle efgāna²¹⁸

107. Manzume

Sultan Abdülmecid’in dünyaya gelen oğlunun halk arasında müjde ile karşılandığı anlatılmıştır. Aſķi Efendi de bugüne bu tarihi düſmüſtür.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Derūnumdan sürüldi ğam be-Ḥaḳḳ-ı bā-yı bismillah
İrince sem‘uma teſrīf-i ſehzāde biḥamdillāh
2. Cenāb-ı Ḥāzret-i ſāh-ı cihān ‘Abdülmecīd Ḥāna
Celīlü’l-ḳadr bir ferzend-i iḥsān itdi ol Allāh
Celīlü’l-ḳadr bir ferzend-i iḥsān itdi ol Allāh
3. Felek faḥr eylesün bir ſāh-ı ‘ādil ſulb-i pāküñden
Cihāna geldi bir nūr-ı mücessem mihr-i ‘ālī-cāh
4. Yüz urdum ſıdk ile i‘tāb-ı bāb-ı ſāh-ı levlāke
Degül vallāhi bir dem eylerem böyle du‘ā her gāh
5. ſehenſāh-ı cihān ſehzāde-gān ile emān yā Rab
Mu‘ammer eyle dā’im dest-gīr olsun Resūlullāh
6. Be-cāh-ı nūr-ı pāküñ yā Muḥammed sen meded-res ol
‘Adūdan intiḳām alsun demādem tīĝ ile ol ſāh
7. Yeter taſdī‘-i ser itme riyā olmaz velī ‘Aſķī
Beſāret senden olsun ibtidā var ey dil āgāh
8. Tecāh-ı ḥāzrete vardum didüm milādı tārīḥin
Ziyāe’d-dīn adı Sulṭān Muḥammed yā Ḥabībullāh²¹⁹

108. Manzume

Recai Efendi’nin ſeyhü’l-harem olmasına düſülen tarihtir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Müdīr-i ma‘dalet-ārā-yı munſıf ſāḥib-i ſervet

²¹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 233a.

²¹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 237b; Pala, Aſķi Mustafa Divanı, ss. 587.

- Didiler geldi zā'il oldı ğam endüh miñnet derd
2. udumın ğayr ide Mevlā bu Şehr-i Őāh-ı levlāke
Yüzinden görmesün yā Rab cefā ü zulum him bir ferd
  3. Resül-i ekreme Őāyeste ğizmetde muvaffıķ kıł
Şefi ol rüz-ı mağşerde aña yā Ğazret-i Aĝmed
  4. amu evlād u ensābın mu'ammer eyle hem zātın
Du'āda çekme el 'AŐķi ne lāzım ğüftüğü ezyed
  5. Bu tārıĝ ile sezādur müjde-verlik eylesem ğalka
Müdir oldı Recā'i Şehr-i pāk-i Aĝmed'e bā-sa'd²²⁰

109. Manzume

Allah (c.c.)'a dua edildikten sonra bu duaların Resulullah (s.a.s.)'ın hürmetine kabul olacağı, musibetlerin ise uzaklaŐtırılacađı söylenerek bu manzume aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mescid-i faĝr-ı risālet menba'-ı nūr-ı Ğudā
Ref' ider dilden ğamı tārık-i baĝŐ-ı incilā
2. Ravza-i cennet-niŐāniñ vaşfına ğaddim mi vār
Zāt-ı pāk-i Aĝmed-i Muĝtār'dır VaŐŐāf aña
3. Her 'amūd-ı üstüvāni 'arŐ ü kürsine felek
Her kavām-ı Şer'-i pākıñdan 'ibāretdir Őehā
4. Őüretā ğandil midir bu ğördüğüñ zāhid seniñ
Ğöz açup eyle nazār hep 'aks-ı nūr-ı MuŐtafā
5. arĝ-ı gerdün aĝterin āvize itmiş saĝfına
Mihr ü meh destinde ğüyā keŐkul itmiş bir gedā
6. Őaĝn-ı mescid cennet-āsā ubbe-i Ğaĝrā'ya bāķ
Cān-fezā her nazresi 'ayn-ı 'ibādet dilĝüŐā
7. ār-ı erkān-ı Őerī'at ār-ı ebvāb-ı Resül
Bāb-ı tevbe Şüphesiz bābü'l-vüfud ğācet-revā

²²⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 241b; Pala, *AŞki Mustafa Divanı*, ss. 662.

8. Hākına muhtāc Loqmān ü hep esīr-i derd-i ‘aşk
Ma‘nevī şūri kamū derd ehline ‘ayn-ı şifā
9. ‘Aşkī-i bī-çāreye raḥm eyle ey şāh-ı Rūsūl
Dü cihānda ḥāk-ı zilletde ḳoma ey zü’l-‘aṭā
10. Tüt elimden ḳalmışım ayakda bī-kes mücrimim
Şāniña lāyık keremle eyle bendeñ pür-ḥaṭā²²¹

110. Manzume

Aşki Efendi’nin tercüme etmiş olduğu eserin tamamlanmasına düşürdüğü tarih manzumesidir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ba‘ūnallāh kitāb-ı müsteṭābım sen tamam olduñ
Şehenşāh-ı cihāniñ ism-i pākiyle benām olduñ
2. Huzūr-ı faḥr-ı ‘ālemde ḥitāma çün resīd olduñ
Şeb-i pūşide altında yatup ra‘nā bekām olduñ
3. Tevārīḥi kütüb üzre sezādır faḥr idersiñ sen
Ki zirā şehir-i pāk-ı vaşf idüp dürr ü nizām olduñ
4. Ki sensin ḥāşılı ‘ömrüm Hudā neşr eylesün zātıñ
Hümā-yı devlet-i iḳbālüm ol āḥir merām olduñ
5. Bu Ta‘firü’l-Mecīdiyye olunca nāmiñ ey nüşham
Sezā olsa saña tāriḥ-i müskü’l-ḥitām olduñ²²²

3.1.2. Yahya Nazım

Doğum tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmayan şair, İstanbul’da dünyaya gelmiştir. “Şiir ve mûsikiye olan kabiliyetinin anlaşılması üzerine Enderun’a alındı ve burada iyi bir tahsil gördü, Arapça ve Farsça öğrendi.”²²³ Aldığı eğitimlerden sonra çeşitli mesleklerde çalışmış kimi zaman da geçim sıkıntısına düşmüştür.

²²¹Medine Tarihi, c. 3, varak 250a.

²²²Medine Tarihi, c. 3, varak 257b.

²²³ Nuri Özcan ve Mustafa İsmet Uzun, “Nazım”, *DİA*, C. 32, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006, ss. 452.

Yahya Nazîm, tüm bunların yanında edebiyat ve mûsiki alanında kendini geliştirmiş, tasavvufa merak salmış bir isimdir. Kendisi “Şeyh Neşâtî Efendi merhûmun şâkirdân-ı sâhib-irfânından”²²⁴ faydalanmıştır. Sahip olduğu bu tasavvufî yönü manzumelerine de sirayet etmiştir. Özellikle Resulullah (s.a.s.)’a olan sevgisi ve bağlılığı kendisini naat yazmaya itmiş ve bu konuda büyük bir ün kazanmıştır.

Aşkî Efendi, eserinde Yahya Nazîm’in iki farklı manzumesine yer vermiştir. Bu manzumelerin ikisi de kendisinin ün kazanmasına vesile olan gazel şeklinde naatlerdir. Eserin birinci ve ikinci cildinde geçen manzumeler, Aşkî’nin Resulullah (s.a.s.)’tan bahsettiği bölümlerde yer almaktadır.

111. Manzume

Aşkî Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın methini tüm cihanın bir araya gelse yine de yazamayacağını, bundan aciz kalacağını söyler. Yine de bazı şairlerin kulluk bilinciyle bu övgüyü nazım ve nesirle arz ettiğini söyleyerek bu manzumeye yer verir.

Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün Müstef’ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Ey neyyir-i ‘âlem-fürûz nûr-ı ruhuñdan bir kıbes
Mıhr-i cemâliñden henüz mâh-ı münevver muktebes
2. Gülbün kadiñdir gül teniñ tesnîm cûy-ı gülşeniñ
Hân-ı nâ’îmiñde seniñ sîmurg-ı ‘ankâ bir meges
3. Eflâk mânend-i kıtar dâ’im yoluñda bî-karâr
Şems ü kamer leyl ü nehâr olmuş aña iki ceres
4. Luţfuñdan ey fahr-ı enâ ümmîd-vârım şubh u şâm
Mir’ât-ı dîdârîñ tamâm göster baña âhîr nefes
5. Dergâh-ı pâkiñde şehâ olmak ümîdiyle gedâ
Göñlümde şad-güne hevâ cânımda şad-güne heves
6. Kıaldım seniñ ihsâniña lâyıq keremdir şâniña

²²⁴Ömer Çiftçi, *Fatîn Tezkiresi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (Erişim: 9.09.2020), ss. 492.

- Luṭf eyle ben nālānīña ey cümleye feryād-res
7. Şemşīr-i şer'īñ sūbesū itdirdi ḥaşma ser-fürū
Ḥayl-i ümem cünd-i 'adū rīḥ-i 'aḳīm ḥār u ḥas
8. Ben mādiḥim sulṭānıma sulṭān-ı 'ālī-şānıma
Mādām murğ-ı cānıma ola bu ten ḥākī ḳafes
9. Olsun dile 'aşḳıñ naşīb bulsun fenā şabr u şekīb
Derdiñdir ancaḳ ey ṭabīb cān-ı Nazīm'e mültemes²²⁵

112. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinde dua etmenin öneminden, bu duaların kabul olacağından bahsedilmiş ve bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü / Fā'ilātün / Mef'ülü / Fā'ilātün

- - + / - + - - / - - + / - + - -

1. Ey mefḥar-ı dü 'ālem faḥr-ı cihān-ı şefā'at
Kārım ḥaṭā dem-ā-dem şad el-emān şefā'at
2. Ḥūrşīd-i maşrīḳ-ı rāz māh-ı sipihr-i i'cāz
Şehbāz-ı 'arş-pervāz ḳurb-'aşıyān-ı şefā'at
3. Cedd-i dü ḳarrutü'l-'ayn şāh-ı serīr-i kevneyn
Sulṭān-ı *ḳābe ḳavseyn* 'arş-'āsītān şefā'at
4. Ey nāzenīn-i Mevlā maḥbūb-ı Ḥaḳ-ı te'āla
Maḥluḳa rüz-ı ferdā rāḥat-resān şefā'at
5. Lāhūt şāhrāḥıñ ḥayl-i rūsul sipāḥıñ
Ḥuddām-ı bār-gāḥıñ kerrūbiyān şefā'at
6. Naḳlolsa mu'cizātıñ şerḥ olmaya şıfātıñ
Cism-i vücūda zātıñ rūḥ-ı revān şefā'at
7. Ey şāh-ı mülk-i cāvīd mesned-ṭırāz-ı tevḥīd
Senden iderler ümmīd hep ins ü cān şefā'at
8. Ey nūr-ı neyyir-i zāt saña misāl-i zerrāt

²²⁵Mustafa Sefa Çakır, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitledi Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2018, ss. 814; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 54b.

Biñ kâfila taḥiyyât olsun revân şefâ‘ at

9. Lütfulâla kıl nazâre ḥâl-i Nazîm-zâra

Bî-kesdir eyle çâre ol nâ-tüvân şefâ‘ at²²⁶

3.1.3. Bursalı İffet

Doğum tarihi ile kesin bir bilgi bulunmayan şair, Bursa’da doğmuştur. Manzumelerinde “İffet” mahlasını kullanmasının yanında gerçek adı Seyyid Mehmed Emin’dir.

Genç yaşlarda almış olduğu eğitimle beraber çeşitli medreselerde görevlerde bulunmuştur. Arapça ve Farsça’ya da hakim olan şair, Nakibendî ve Mevlevî tarikatlarına ilgi duymuştur. Dönemin Nakşibendî şeyhi Behcet Ali Efendi’nin yanında bulunmuş, onun müridi olmuş ve kendisinden ihsanlara layık olmuştur. Edebiyata da ilgili olan şairin tek eseri ise hacim bakımından küçük sayılabilecek “Divan”ıdır.

İffet’in Medine Tarihi’nde sekiz farklı manzumesi yer almaktadır. Bu manzumelerin yedi tanesi Resulullah (s.a.s.) için yazılan gazel şeklinde naatlerdir. Resulullah (s.a.s.)’tan bahsedilmeyen tek manzume ise Hz. Ebu Bekir hakkındadır.

113. Manzume

Aşki Efendi, gelmiş olan tüm peygamberlerin helakın eşiğindeyken Resulullah (s.a.s.)’a başvurduklarını ve böylece selamete erdiklerini bildirdikten sonra bu naate yer vermiştir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ḥalîlullâhı kim Nemrûd-ı zâlim nâra atmışdır
Ḥudâ nûruñla ol nârı riyâz-ı gül tonatmışdır
2. Tıyunca ‘âlem-i nâsûta teşrifüñ Safiyyullâh
O şevk ile bihişti dâne-i nâçize şatmışdır
3. Sen ol dürr-i yetîm-i nüh-şedefsüñ gevher-i zâtuñ
Mesîḥa gökleri zü’n-nûna deryâyı aratmışdır
4. Eger bir ḥarfe biñ ma‘nâyı derc eyleirse ‘âcizdir

²²⁶Çakır, *Yahyâ Nazîm Divanı*, ss. 645; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 338a.

Seni haq hazret-i Qur'an ile ögmüş yaratmıştır

5. Eyā kān-ı şefā'at dest-gīr olmazsa ihsānuñ
Boyunca derd-mend 'İffet yem-i 'isyāna batmıştır²²⁷

114. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'e yazılacak her övgünün aciz kalacağını söyleyen şair, bu acziyete rağmen bazı şairlerin ona naatler söylediğini belirtir. Ardından önce Halid'in Farsça manzumesine sonra da İffet'in bu manzumesine yer verir.

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Eflāki tezyīn eyledi teşrīf için Sübhān saña
Enva'-ı ta'zīm eyleyüp indi yere Qur'an saña
2. Ey zīver-i āhr-zamān tāc-ı ser-i peygamberān
Biñ Māh-ı Ken'ān bendedir ey şāh-ı hüsñ ü ān saña
3. Peyveste eltāf-ı Hudā hāk-i riyāz-ı ravzaña
Olsun şalāt-ı dā'imī her sā'at ü her ān saña
4. Dergāhuna 'arz eyledim ümmīd-i ihsān eyleyüp
Bir arz-ı hāk-i çākerī ey rahmet-i Rahmān saña
5. Eylerdi bī-mahv-ı eser ey āteş-i nīrān eger
Mihmān olaydı bir nefes bu hasret ü hicrān saña
6. Olsun nisār-ı maqdemūñ Hızır ü hayyāt-ı sermedī
Hüstānda kalsun itmeyen cān u teni kurbān saña
7. 'İffet olurdu cümleten dünyā ü mā-fihā senūñ
Ger bir nigāh-ı merhamet eylerse ol sultān saña²²⁸

115. Manzume

Manzume, Resulullah (s.a.s.) ile kütük arasında geçen olayın anlatıldığı bölümde geçmektedir. Aşki Efendi, eğer dünyaya olan bağlılığımız Resulullah (s.a.s.)'a olsaydı şüphesiz kurtuluşa ereceğimizi söylemiştir.

Anlatının devamında ise bu naate yer verilmiştir.

²²⁷Mehmet Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59882,bursali-iffet-divanipdf.pdf?0>, (Erişim: 14.01.2021), ss. 32; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 281a.

²²⁸Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 23; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 186a.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Aglasun ol dāde kim ‘aşkuñla giryān olmaya
Yansun ol dil ki gam-ı hecrūñle sūzān olmaya
2. Görmesin şīrāze-i cem‘iyyet-i hātır nedir
Nām-ı pākūñ yād idüp bī-sabr u sāmān olmaya
3. Gonca-i āmāli hergiz bulmasun neşv ü nemā
Kim bu bāg-ı dehre teşrīfūñle handān olmaya
4. Şāne-veş sad-pāre olsun nāfe-i gīsuñ ile
Her seher sūnbül gibi vefk-i perīşān olmaya
5. Añlamaz erbāb-ı ‘aşkuñ zevk-i rūhāniyyetin
Kim harābāt-ı mahabbet içre mihmān olmaya
6. Yā Resūlallāh fedādır cān u başı cümleten
Dest-i ‘İffet’de meger naqdīne-i cān olmaya
7. Muntazırdır pertev-i mihr-i cemāle her nefes
Bilmez ol āyīne-i sırrında ‘irfāñ olmaya²²⁹

116. Manzume

Mescid-i Şerif’den bahsedilen bölümde enbiya, evliya, abid, zahid, asi ve fasıl cümle mevcudatın onun inayet gölgesine muhtaç olduğu anlatılmıştır. Ardından “Merhum İffet ne güzel buyurmuştur.” denilerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bā’iş-i icād-ı ‘ālemsin cihān sāyendedir
Cümle mevcūdāt peydā ü nihān sāyeñdedir
2. Sāye-i kaddiñ yere düşmez serāpā nūrsun
Yā Resūlallāh zemīn ü āsumān sāyeñdedir
3. Mihr ü meh sīmīn rikābuñdur şeb-i mi‘rācda
Dehr-i tābān itdiği bunca zamān sāyeñdedir

²²⁹Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 73; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 19b.

4. Pīşvāsın cümleye elde levā'ü'l-ḥamd ile
Rehnümāsın cennete peygamberān sāyeñdedir
5. Rūz-ı maḥşerde cenābıñdan şefā'at-ḥāh olān
Yālnız 'İffet mi cümle 'āsiyān sāyeñdedir²³⁰

117. Manzume

Resulullah (s.a.s.), Mescid-i Şerif'teki bütün kapıların kapatılıp Hz. Ebu Bekir'in kapısının açık kalmasını istemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Hz. Ebu Bekir'e olan bu sevgisi, onun hakkında buyurduğu hadislerle anlatılmıştır. Ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cenāb-ı Mustafā'ya cān fedā Şiddīk-i Ekber'dir
Anıñçün mü'minine muḳtedā Şiddīk-i Ekber'dir
2. Anuñ esrārına vākıf meger ki faḥr-ı 'ālemdir
Garīk-i baḥr-ı nūr-ı kibriyā Şiddīk-i Ekber'dir
3. Zātın ḳalb-i pāki pūte-i nār-ı maḥabbetdir
Nūḥās-ı sālīkāna kīmyā Şiddīk-i Ekber'dir
4. Anuñ vaşf-ı şerīfi naşş-ı Ḳur'ān ile şābitdir
Nedīm-i ḥāş-ı maḳbūl-i ḥudā Şiddīk-i Ekber'dir
5. Muhibb-i āl u ashābım kelām-ı gayri gūş itmem
İmām-ı ehl-i sünnet 'İffetā şiddīk-i Ekber'dir
6. Odur pīr-i 'āzīzi ḥācegān-ı naşş-bendānuñ
Viren ezkār ile ḳalbe şafā Şiddīk-i Ekber'dir
7. Dil-i tārik-i sālīk iḳtibās-ı nūr ider andan
Maḥabbetle viren şadra şifā şiddīk-i Ekber'dir²³¹

118. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrinin ziyaretinin önemi anlatılmıştır. Resulullah (s.a.s.)'ın kendisine selam verene cevap verdiği, onun kim olduğunu bildiği gibi konuların anlatımından sonra bu manzumeye yer

²³⁰Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 32; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 34b.

²³¹Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 31; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 46b.

verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Āyet-i mişkāt-i rahmetdir cemāl-i Muşafā
Maḥz-ı nūr-ı zāt-ı ‘izzetdir cemāl-i Muşafā
2. Kıldı envār-ı cebībininden tecellī zāt-ı Hāḳ
‘Āleme mir’āt-ı vaḥdetdir cemāl-i Muşafa
3. Raḥmet-i Raḥmān bilmez münkirān-ı tūre-dil
Gün gibi āyāt-ı ḳudretdir cemāl-i Muşafa
4. Eyledi ḳaddin mişāl-i sāyeden vāreste Hāḳ
Vaḥdete işbāt-ı ḥucetdir cemāl-i Muşafā
5. ‘İffetā tāb-āver olmaz baḳmaga rūḥul’l-emīn
Maḥz-ı nūr-ı zāt-ı ‘izzetdir cemāl-i Muşafā²³²

119. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kabrinde yapılacak duaların Resulullah (s.a.s.) aracılığı Allah (c.c.)’ın şefaatine nail olacağı söylenmiştir. Aşki Efendi, “Burada benim gibi isyan denizinde boğulmuşların bile günahlarının affolunacağına şüphe yoktur” diyerek bu manzumeye yer vermiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Nigāh-ı iltifātuñ cāna cāndır yā Resūlallāh
Ġam-ı ‘aşḳuñ ḥayāt-ı cāvidāndır yā Resūlallāh
2. Niçün dem-beste olsun bülbülān-ı ravza-i na‘tuñ
Cemālūñle ciḥān reşk-i cināndır yā Resūlallāh
3. Sezā eflāke ḳat ḳat nāz iderse nāzenīn cismūñ
Bu ḥāk-i ‘anberīn içre nihāndır yā Resūlallāh
4. Sen ol sultān-ı evreng-i nübüvvetsin ki sāyeñde
Felek encüm mücevher sāye-bāndır yā Resūlallāh
5. Münevver tā-be-maḥşer dīn ü şer‘ūñ āfitāb-āsā

²³²Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 22; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 322a.

Mücevher tâb-ı şemşîrûñ revândır yâ Resûlallâh

6. Nigâh-ı merhamet kıl ümmetüñdür ‘İffet-i mücrîm
Garîb ü derd-mend ü bî-kesândır yâ Resûlallâh²³³

120. Manzume

Hiz. Adem, Allah (c.c.)’tan “Ya Rab! Muhammed’in hakkı için beni affetmeni istiyorum.” diye dua ettiğinde Allah (c.c.): “Ey Adem! Ben daha Muhammed’i yaratmamışken sen Muhammed’i nereden bildin?” buyurmuştur. Bunun üzerine Hiz. Adem: “Ya Rab! Beni yarattığında başımı havaya kaldırdım ve arşın sütunlarında ‘Lâ ilâhe illallâh Muhammedü’r-Rasulullah ’ yazılı olduğu gördüm.” demiştir. Bunun üzerine Allah (c.c.), o Muhammed’in hakkı için affetmiştir. Bu bahsin ardından şu manzumeye yer verilmiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İder tûñî-i cāv evşâfiñ ezber yâ Resûlallâh
Lebim zikrûñle gül-ķand-i mükerrer yâ Resûlallâh
2. Şeb-i hicri tecellî-i ķamer-tâb-ı cemâlûñle
Münevver kıl münevver kıl münevver yâ Resûlallâh
3. Riyâz-ı ravzañı görmek o ‘anber-hâke yüz sürmek
Müyesser kıl müyesser kıl müyesser yâ Resûlallâh
4. Dil-i âgâh-ı ‘uşşâķı nesîmûñle seher-gâhî
Mu‘anber kıl mu‘anber kıl mu‘anber yâ Resûlallâh
5. Sedef-vârî dilimde gevher-i şeh-vâr-ı ihlâsı
Muķarrer kıl muķarrer kıl muķarrer yâ Resûlallâh
6. Bu bendeñ ‘İffet’i nef-i tebeh-kâra ‘inâyetle
Mużaffer kıl mużaffer kıl mużaffer yâ Resûlallâh²³⁴

3.1.4. Keçecizâde İzzet Molla

1785 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Genç yaşta babasını

²³³Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 71; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 330a.

²³⁴Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, ss. 72; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 333a.

kaybettiğinden dolayı enişmeleri tarafından himaye edilmiş ve eğitimine devam ettirilmişdir. Aldığı eğitimden sonra devlet kademelerinde göreve başladıktan sonra içkiye olan bağlılığından dolayı memuriyetten uzaklaştırılmıştır. Duruma üzülen şair, intiharını düşünmüş fakat tesadüf eseri karşılaştığı Halet Efendi sayesinde bu düşünceden vazgeçmiştir. Çalışma hayatı boyunca birkaç kez sürgüne gönderilen ve daha sonra affedilen İzzet, yine bir sürgün yeri olan Sivas'ta 1829 yılında hayatını kaybetmiştir.

Edebiyata da son derece ilgili olan şair, divan şiirinin son temsilcilerindendir. Manzumelerinde mahalli akımın etkileri görülen İzzet, Mevlevî olmasından dolayı da Şeyh Galib'e hususi bir bağlılığı vardır. Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr isimlerinde iki divanı olan şairin, Mihnet-Keşan ve Gülşen-i Aşk isimlerinde iki de mesnevisi vardır.²³⁵

Medine Tarihi'nde en fazla tarih manzumesine sahip şair Keçecizâde İzzet'tir. İlk manzumesi ikinci ciltte geçen şairin geri kalan tüm manzumeleri üçüncü ciltte bulunmaktadır. Eserde toplamda 80 manzumesi geçmekte ve bunların 64'ü tarih manzumesi şeklindedir. Manzumelerin büyük bir çoğunluğu kıt'a şeklinde kaleme alınmıştır. Geri kalan tarihlerin önemli bir kısmı da 1 beyitlik aktarımlardır. Manzumeler muhteva bakımından geneli itibariyle Sultan II. Mahmut'un yaptırdığı ihyalar, inşa ettirdiği yapılar ve sultanın eliyle gerçekleşen hayırlı olaylarla ilgilidir.

Şairin, tarih manzumeri haricinde geriye kalan manzumelerin büyük bir çoğunluğu ise Sultan II. Mahmut'un yeniden ihya ettirdiği Baki mezarlığındaki kabirler hakkındadır. Resullah'ın amcaları, kızları, Hz. Aişe, Hz. Ebu Talib, Hz. Nafi gibi birçok sahabenin kabrinin tekrar ortaya çıkarılmasına teşekkür mahiyetinde yazılmış olan manzumelerdir. Eserde geçen ilk manzumesi ise Hz. Peygamber (s.a.s.) için yazmış olduğu gazel şeklinde naatidir.

121. Manzume

Muvacehe-i Saadet'in ziyaretinde yapılanlardan bahsedilmiştir. Aşkî Efendi, çeşitli alimlerden aktarımlar yaptıktan sonra Semhûdî'nin bu konu hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

---

²³⁵Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983, 2. Cilt, ss. 833-834.

Anlatının devamında ise bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Yeñi açdı baña şeytân bir yol yâ Resûlallâh
Görüp hâlüm terahhum eyle bir yol yâ Resûlallâh
2. İder İblîs iğvâ bir tarafından nefis-i emmâre
Hişâr-ı kalbi düşmen şardı kol kol yâ Resûlallâh
3. Yemînümden yesârum farka kudret koymadı ‘işyân
Baña oldu müsâvî sağ ile şol yâ Resûlallâh
4. Nigâhum pûte-i ekvâna iksîr-i sa‘âdetdür
Az ihsânun yiter dünyâya bol bol yâ Resûlallâh
5. Çıkardı hâbl-i şer‘ün ‘İzzet-i bî-çâre destinden
Çeh-i ‘isyânda kaldı dest-gîr ol yâ Resûlallâh²³⁶

122. Manzume

IV. Mustafa'nın cülusuna düşülmüş tarih manzumesidir. Aşki Efendi, İzzet'in bu manzumeyi Nabi Efendi'nin tarihine nazire olarak yazdığını söylemiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şehensâh itdi Muştafâ-yı Râbi‘i Allâh
Şeh-i sâbık serây-ı istirâhat ile mükremdür
2. Muvaffak oldu bir mışra‘da kilkim iki târîhe
Bir elif iki elifde Muştafâ Hân şâh-ı ‘âlemdür
3. Bu bâlâ kıt‘anuñ her mışra‘ı târîh-i mu‘cemdür
Mu‘ammâ-günesinde kuvvet-i kudsiyye munzamdur
4. Egerçi Nâbî-i üstâda taklîd eyledüm ammâ
Benimkü sebkat itmişdür ânuñ ma‘nâsı mübhemdir

²³⁶Ebubekir Sıddık Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkar ve Hâzân-ı Âsâr*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, ss. 240; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 354a.

5. Temeddüh eylemem ben ‘İzzet’ā lāf u güzāf itmem
Sürürî-i müverrih fark u temyîzinde a‘lemdür²³⁷

123. Manzume

IV. Mustafa’nın cülusuna söylediği tarih manzumesinin hemen ardından yer verilen başka bir tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hıyra tahvîl eylesün Bâri te‘āla hükmini
Toğdı semt-i garbdan bir kevkeb-i ateş-feşân
2. Burc-ı tārîhimde kevkeb noktalarıdır ‘İzzetâ
Âsmândan ahter-i dūnbāle-dār oldı ‘ayân²³⁸

124. Manzume

Sultan III. Selim’in şehadetinden bahsedilmiş ve vefatına İzzet’in bu tarih manzumesi düşülmüştür.

Mef‘ülü / Fā‘ilātün / Mef‘ülü / Fā‘ilātün

- - + / - + - - / - - + / - + - -

1. Şāhib-serîr-i sâbık ‘azm eyledi şühedâ
Olmuş idi muqaddem hâl‘ine hilmi bā‘is
2. Tārîh-i irtihâlin cevherle yazdı ‘İzzet
Oldı revân cinâna Sulţân Selîm-i şâlis²³⁹

125. Manzume

IV. Mustafa’nın vefatından sonra ah edilerek inlenilmiş ve ardından Sultan II. Mahmut tahta geçmiştir. Sultan Mustafa’nın vefatına tarih olarak bu manzume verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

²³⁷Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 240; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 134a.

²³⁸Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 255; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 134b.

²³⁹Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 273; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 134b.

1. Şāh-ı sâbık kıldı mäh-ı rüzede
Genc iken firdevs-i a'lāya sefer
2. Terk-i 'ālem itdi bu tārīhde
Oldı Sulţān Muşţafā cennet-maķar²⁴⁰

126. Manzume

IV. Mustafa'nın vefatına "Tarih-i diger" denilerek verilmiş bir başka manzumedir.

Müftef' ilün Müftef' ilün Müftef' ilün Müftef' ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Şehen-şeh-i İslāmiyān kılmışdı 'uzlet bir zamān
El-ān idüp terk-i cihān 'azm eyledi 'uķbaya vāy
2. Tārīh-i fevtin 'İzzetā hātif nidā itdi baña
Dördinci Sulţān Muşţafā kıldı sarāy-ı 'adni cāy²⁴¹

127. Manzume

IV. Mustafa'nın vefatına "Tarih-i diger" denilerek verilmiş son manzume de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şāh-ı sâbık eyledi evreng-i firdevse cülūs
Dāder-i sa'd-aķteri kılsun serīrinde şafā
2. Göçdi mäh-ı rüzede mu'cemle tārīhin didüm
Hulde rıķlet eyledi Dördinci Sulţān Muşţafā²⁴²

128. Manzume

Sultan Mustafa'nın vefatından sonra Sultan II. Mahmut H. 1223/M. 1808 tarihinde tahta çıktığı aktarılmıştır. Sultan Mahmut'un cülusuna tanık

²⁴⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 274; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 134b.

²⁴¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 278; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 134b.

²⁴²Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 284; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 135a.

olarak bu manzume verilmiştir.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Deyince şāh-ı ‘ālem mührümi virdüm saña paşa
Buğatı kırdı ol dem virdi dünyāya şafā paşa
2. Bulandı mi‘desi fāsīd-mizācān-ı zamānuñ kim
İder ol rence şemşīriyle tedbīr ü devā paşa
3. Dimiş şadr-ı şadāret çok zamāndur beklerem zatuñ
Şafā geldüñ eyā hem-nām-ı maḥbūb-i Ḥudā paşa
4. Nizāmü’l-mülkini seyr itsün a‘dā Ḥān Maḥmūd’uñ
Ki görsün kör gözi şīr-i meydān-ı veğā paşa
5. Didüm tāriḥ ‘İzzet nām-dār-ı ‘adl ide Allāh
Gelüp āşaf gibi mühri taķındı Muştafā Paşa²⁴³

129. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Mahmut’un cülusuna düşülen tarihlerden birkaç manzumeyi aktardığını söylemiştir. Bu manzumelerden biri budur.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Beliñlerse n’ola a‘dā ki hengām-ı cülüsında
Çalındı gūşına bāng-i mehīb-i kūs-ı Ḥān Maḥmūd
2. Mehüñ noķşanı var yoḥsa sezā-yı meclisi olsa
Felek eylerdi her şeb şem‘a-i fānūs-ı Ḥān-ı Maḥmūd
3. Ferīdün salṭanat sürdüm diyüp lāf u güzāf itmiş
O bī-baḥta müyesser oldu mı pā-būs-ı Ḥān Maḥmūd
4. Cinān-āsā cihānı eyledi alayı reng-ā-reng
Kim anda peyk-i zerrīn-tāsdur ṭāvūs-ı Ḥān Maḥmūd
5. Ḥakīmāne ider her ‘azl u naşbın ḥikmete taṭbīķ
Felāṭun baḥş iderse işte Cālīnūs-ı Ḥān Maḥmūd

²⁴³Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efķār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 240; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 135a.

6. Ne cānibden ‘adū baş kaldırursa ser-nigūn olsun
 Kral-ı Rusı Mevlā eylesün maḥbūs-ı Hān Maḥmūd
7. Şeh-i devrāna buldum ‘İzzetā cevher gibi tārīḥ
 Hümāyūndur cülūs-ı meymenet-me’nūs-ı Hān-ı Maḥmūd²⁴⁴

130. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğ̈er tarih manzumesidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şehīden gitdi ‘ibn-i ‘ammi kıldı dāderi ‘uzlet
 Şeh-i āfāka bī‘at eyledi erkān-ı mevcūde
2. Olup evreng-i zīb-i ma‘delet ‘İzzet didüm tārīḥ
 Serīri viridi Mevlā ‘adl için Sulṭān Maḥmūd’a²⁴⁵

131. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğ̈er tarih manzumesidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Olup ser-tāc-ı şāhān bir şeḧen-şāh
 Şu‘ā-ı efserin Ḥaḫ itdi memdūd
2. Cevāhırla müzeyyen oldı tārīḥ
 Taḫındı sorgucu Sulṭān Maḥmūd²⁴⁶

132. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğ̈er tarih manzumesidir.

Müftef’ilün Müftef’ilün Müftef’ilün Müftef’ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Sulṭān-ı Maḥmūdü’ş-şiyem oldı şeh-i ‘alī-himem

²⁴⁴Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 175;
Medine Tarihi, c. 3, varak 135b.

²⁴⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 211;
Medine Tarihi, c. 3, varak 136a.

²⁴⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 211;
Medine Tarihi, c. 3, varak 136a.

Evrenge başduğda qadem itdi ekābir dest-būs

2. Tezyīn-i taht-ı ābanūs itdükde tārīhin didüm

Maḥmūd Ḥān kıldı cülūs ‘adliyle şād oldı nüfūs²⁴⁷

133. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğēr tarih manzumesidir.

Müftef’ ilün Müftef’ ilün Müftef’ ilün Müftef’ ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Sulṭān-ı memdūhü’l-ḥişāl oldı şeh-i rüy-ı zemīn

Hem-vāre Mevlā zātını itsün ḥaṭalardan emīn

2. Şaf-bestedür ḥalk-ı cihān emrine bu tārīḥde

Maḥmūd Ḥānı eyledi Allāh imāmü’l-Mülīmīn²⁴⁸

134. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğēr tarih manzumesidir.

Müftef’ ilün Müftef’ ilün Müftef’ ilün Müftef’ ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Döndi sipihr-i kīne-cū ber-vefḳ-i dil-ḥ^vāh-ı enām

Bir ḥüsrev-i çerḥ-āstān oldı şeh-i encüm-sipāh

2. Evreng-zīb-i dād olup ‘İzzet didi tārīḥini

İtsün hümāyūn devrini Sulṭān Maḥmūd’uñ İlāh²⁴⁹

135. Manzume

Sultan Mahmut’un cülusuna düşülmüş bir diğēr tarih manzumesidir.

Mef’ülü / Fā’ilātün / Mef’ülü / Fā’ilātün

- - + / - + - - / - - + / - + - -

1. Bir tāc-dār-ı āgāh oldı ḥalīfeetu’llāh

Yüz sürdi mihr ile māh der-gāhına bi-lā-şek

²⁴⁷Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 212; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136a.

²⁴⁸Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 214; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136a.

²⁴⁹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 214; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136a.

2. Tārīh-i ‘İzzet a‘lā oldı cülūsa hālā

Maḥmūd Ḥān’a Mevlā mülki ide mübārek²⁵⁰

136. Manzume

Sultan Mahmut cülus töreninden sonra Eyyüp Ensari’nin türbelerini ziyaret etmiştir. Sonrasında ise kılıç kuşanma töreni düzenlenmiştir. Bu törene düşülen tarih manzumesidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cenāb-ı şāh-ı Maḥmūdü’s-siyer taḳlīd-i seyf itdi

Yeñiden ḥātır-ı küffāra geldi ḥamle-i Kerrār

2. Ğılāfında yazılsun ḥurde-i Yāḳūt ile tārīḥ

Miyān-ı Ḥān Maḥmūd’a yaḳışdı seyf-i cevher-dār²⁵¹

137. Manzume

Alemdar Mustafa Paşa’nın yeniçeriler tarafından evinin basılıp öldürülmeye çalışması olayından bahsedilmiştir. Mustafa Paşa yeniçerilerin evinde kendini sıkıştırması sonucu canından ümidi kesmiş ve evi ateşe vererek kendisiyle beraber yeniçerileri de öldürmüştür. Bu olaya tarih olarak bu manzume verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şadr-ı a‘zam eyledi ser-ḥadd-i dünyādan sefer

Herc ü merc oldı yine gitdi niḳām u intizām

2. ‘İzzet ü ‘İzzī Sürūrī söyledük tārīḥini

Muştafā Paşa şehīden eyledi ‘adni maḳām²⁵²

138. Manzume

Alemdar Mustafa Paşa’nın anlatılan olayına “Diger Tarih” başlığıyla bu

²⁵⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 215; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136b.

²⁵¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 215; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136b.

²⁵²Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 283; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 136b.

manzume verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Āteş-i fitneyle dünyā oldu mānend-i saķar
Şadr-ı a‘zām leşkerleriyle itdi ‘ālemden sefer
2. Şıgmadı dünyāya ‘İzzet söyledüm tārīhini
Muştafa Paşaya iķlīm-i beķā oldu maķar²⁵³

139. Manzume

Vahhabilerin Medine’ye girmeye çalışması fakat buradaki halkın bu duruma cesurca karşı koyuşu anlatılmaktadır. Aşki Efendi, savaş meydanında bir şeyhin kahramanca mücadelesine özellikle değinmiştir. Ardından ise merhum İzzet’in bu beyti bu olay için yazdığını düşündüğünü söylemiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. ‘İzzetā düşmene meydān oķuruz merdāne
Ġazel u kıt‘a u tārīh u mu‘ammā yerine²⁵⁴

140. Manzume

Medine’nin isyandan H. 1227/M. 1812 yılında kurtarıldığı hadisesi anlatıldıktan sonra “merhum İzzet’in tarihi bu olaya şahittir” denilerek bu manzumeye yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Vālī-i Kāhire-veş ‘ālemdē
Kimse seyf aşmadı hāşā ‘arşā
2. Kudsıyān söyledi ‘İzzet tārīh
Kılıc aşdı ‘Alī Paşa ‘arşā²⁵⁵

²⁵³Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 284;
Medine Tarihi, c. 3, varak 137a.

²⁵⁴*Medine Tarihi*, c. 3, varak 144a.

141. Manzume

Muhammed Ali Paşa, Mekke’de Vahhabilerle savaşp onları şehir dışına iterek savaşı kazanmıştır. Anlatının devamında merhum İzzet’in bu güne düştüğü tarih manzumesi verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāricīlerden yedi yıl rāh-ı Hāc mesdūd olup
Fitne-i āhīr-zamān olmuşdı kavm-i şūr u şer
2. Kūr ola a‘dā ki Hāq gösterdi ehl-i sünnete
Tūtyā olmuşdı çeşe Ravza-i Hāyrü’l-beşer
3. ‘Aql-ı maḥlūk üzre virdi istivā ma‘nāsını
İtdi işbāt-ı mekān-ı Hālīk ol dūzaḥ-maḥar
4. İtmedi kāfir ihānet böyle dīn-i Aḥmede
Kāfiri seyr it ki kāfirden de eşna‘mış meger
5. Zü’l-feḫār-ı şāh-ı merdānı çeküp ḥāḫān-ı dīn
Girdiler biri birine ḥāricī vü sürḥ-ser
6. Tevbe itdi kimisi oldı daḫīl-i Murtażā
Kimisi dūzaḥda İbnü Mülceme virdi ḥaber
7. Şād ide ez-her cihet vālī-i Mısrı pādşāh
Sāye-i şāhānesinde eyledi def‘-i keder
8. Cūy-bār-ı luḫfını şāh-ı cihānuñ neşr idüp
Bīşe-zār itdi keremle çölleri ol şīr-i ner
9. Nāmı şāh-ı ‘ālemüñ ğāzī okındı ḥuḫbede
Ḥāzret-i Kerrār’dan fetvāsını almış meger
10. Āl-ī ‘Oşmān iftiḫār itsün kıyām-ı ḥaşre dek
Hāq bu kim Āl-i Resūlüñ intikāmın aldılar
11. Fetḥ olup Ümmü’l-ḫurā açıldı Baḫḫā yolları
Yazdı ‘İzzet şu iki tārīḫi kilik-i ney-şeker

²⁵⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efḫār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 212; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 147a.

12. Nāmı şāh-ı ‘ālemūñ oldı Medīne fātıhı

Mekke’nūñ açdı tārīkin şāh-ı Maḥmūdū’s-siyer²⁵⁶

142. Manzume

Mehmet Ali Paşa’nın Medine’de çıkan Vahhabi isyanını bastırması hususuna değinilmiştir. Buna göre Abdullah bin Suud ve ona biat eden alim Ahmet Hanbeli yakanlanmıştır. Hanbeli’nin dişleri sökülmüş ve bir kazığa bağlanarak üç gün güneşin karşısında bırakılmıştır. Abdullah bin Suud ise tutuklanarak Osmanlı’ya gönderilmiştir.

Anlatının devamında merhum İzzet’in bu olaya düştüğü tarih manzumesine yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ḥudāvend-i cihānuñ kuvvet-ı Ḥayder-pesendiyle
Tutıldı Ḥāricīnūñ cünd-i bī-īmāmı kendiyle
Kılā‘ı kabza-i teşhīre girdi kūy u kendiyle
Şehen-şāh-ı cesūrun şaydıdur kudret kemendiyle
Su‘ūduñ oğlu ‘Abdu’llāhı görsün kayd u bendiyle
2. Temekkün eylemişken kendi şevketle mekânında
O şāhuñ fetḥ olındı Yeşrib ü Baḥḥā zamânında
Selāṭīn-i selef ednā vezīri kaldı yanında
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur kudret kemendiyle
Su‘ūduñ oğlu ‘Abdu’llāhı görsün kayd u bendiyle
3. Şehle fahr ider ‘Oşmān Ḥānuñ āl ü evlādı
Öperdi cebhesin şābāş idüp görseydi ecdādı
Taḥup zincīre taḥkīr itdi vehhābī-i bī-dādı
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur kudret kemendiyle
Su‘ūduñ oğlu ‘Abdu’llāhı görsün kayd u bendiyle
4. Tıttup şāh-ı cihānuñ seyl-i ‘azm-i cündi şahrāyı
İtā‘atle çevirdi āb-ı ‘Āşī daḥı mecrāyı

²⁵⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 162; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 148a.

- Yemezler bir dağı aç kılsa ‘urbān ‘āşi ħurmāyı
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
5. Girūp kenz-i ħaremden düzd-i müflis-ves güher çaldı
Babası dīnsüzūñ tuđyānına şeytān saşup kaldı
Vekīl-i faħr-ı ‘ālem ellerinlle buldığın aldı
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
6. Tasalluť eylemekdi kendi zu‘mı ile ħulyāsı
Tefekkūr eyledükce Şeyĥ-i Necdī idi vesvāsı
Netīce virdi seyf-i ħahramānī ile da‘vāsı
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
7. Ĥarāb oldı kıbāb-ı Yeşribi taħrīb iden kāfir
Cenāb-ı ħazret-i Peyđamberi tekzīb iden kāfir
Cihānı mezheb-i murdārına terđīb iden kāfir
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
8. Aransa belki cedd-i fāsidedür Şimr-i zī’l-cevşen
İder ‘aĥla tebādūr fikr ile Der‘iyye lafzından
Zirih-püş-ı selāsıl oldığından da olur rüşen
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
9. Yahūdī kārı kibrīt idi söndi mezheb-i bātıl
Olnca zulmet-i ħahr-ı İlāhī üstine ħā’il
O şem‘-i bī-fürūđı yağdılar düzaĥda ve’l-ĥāşıl
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur ħudret kemendiyle
Su‘ūduñ ođlu ‘Abdu’llahı gōrsūn ħayd u bendiyle
10. Ĥāĥān eyledi ‘ömr-i ħümāyūnı ola memdüd
Ĥadīs-i faħr-ı ‘ālem ile müşbet fitneyi nā-būd

Bu cevher maṭla‘umdan yād ola ‘İzzetle Hān Maḥmūd
Şehen-şāh-ı cesūrūn şaydıdur kudret kemendiyle
Su‘ūduñ oğlu ‘Abdu’llahı görsün kayd u bendiyle²⁵⁷

143. Manzume

Abdullah bin Suud’un tutuklanıp Medine’de çıkan isyanın hararetinin dinmesine düşülmüş olan tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oğlını tutdı Su‘ud’un leşker-i Maḥmūd Hān
Kaṭ‘ olındı kavm-i A‘rābuñ eli Der‘iyyede
2. Seyf-i cevher-dārına naşş eyledüm tārīhini
İntikām aldı Hāvāricden ‘Alī Der‘iyyede²⁵⁸

144. Manzume

Yeniçeri ocağı, Sultan II. Mahmut’a kadar birçok fitne çıkarmış ve II. Mahmut döneminde de uslu durmamıştır. Sultan, bu durumu engellemek için Hüseyin Paşa’yı yeniçeri ağalığına getirmiştir. Hüseyin Paşa, kısa sürede yapmış olduğu yeniliklerle ocak içindeki yüksek rütbeli fitnecileri temizlemiş ve yerlerine kendi adamlarını yerleştirmiştir. Ocağın temizlenmesinde büyük roller oynamış ve buna tebriken Sultan tarafından mevkiisi artırılmıştır.

Aşki Efendi, ocağın bir nebzedede olsa temizlenme hadisesine merhum İzzet’in bu tarih manzumesini tanık göstermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oldı zāhir mu‘cizāt-ı ḥazret-i Peygam-berī
Gördiler dünyāda kāfirler ‘azāb-ı maḥşeri
2. Vaşfumı Hāḫ görmedi lāyık gürūh-ı fitneye

²⁵⁷Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 212; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 152a.

²⁵⁸Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 212; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 152b.

- Haklarında eyledüm inşād nazm-ı dīgeri
3. Bāḡiyāndan kıldı istirdād haq tārīhūmi
Lāyık oldu medhūme sā'ir şunūf-ı 'askerī
  4. Oldı şāh-ı 'āleme münkād ceş-i Müslimīn
Var imiş tārīhūmūñ 'İzzet meger kim erleri
  5. Müslimān olsaydılar tārīhūmi redd itmeyüp
Anlar alurlardı ceş-i Müslimīnūñ mazharı
  6. Fāl-i devletmiş didüm az qaldı kim birden söne
Kül gibi şavrıldı külliyeñ ocaḡuñ aḡkeri
  7. Eylediler ittifāk-ı dīnden meyl-i nifāk
'Ākıbet oldu heder ol bāḡiyānuñ demleri
  8. Toplanup bir gice Et Meydānına hıznīrler
Bağ neler ekl itdi qazḡandan kilāb-ı serserī
  9. Başdılar Aḡaḡapusın olmayuz 'asker diyü
Şūret-i me'lūfe üzre eyleyüp ḡāyet-gerī
  10. Qasd idüp aḡaların i'dāma bed-peymānlar
Döndiler 'ādetleri üzre yine sözden geri
  11. Başdı bāb-ı āşafīyi bir süri yaḡma-gerāñ
Gitdi şadr-ı a'zāmuñ her neyse zīb ü zīveri
  12. Cevher-i imān ile qaldı o merd-i dīn-dār
N'eylesün mü'min olan dünyādaki sīm ü zeri
  13. Vaq'ayı teblīḡ idüp nezd-i veliyyü'n-ni'mete
Qoydı hāḡān-ı cihānuñ yolına cān u seri
  14. Der-'aḡab paşaları bi'z-zāt da'vet eyleyüp
İki destūr oldılar o āşafuñ fermān-beri
  15. Müftī-i dīn-i mübīn atdı sarāya cānını
Yek-vücūd oldu alup bir niçe qāḡ ī-'askeri
  16. Toplayup tāliblerin a'lām şaf şaf geldiler
Oldı erbāb-ı ḡazānuñ her birisi reh-beri
  17. Müftī-i ma'zūller kim çār imām-ı dīndür

- Nağş-ı pāyı anlaruñ Müslimleruñ t̄ac-ı seri
18. Anlaruñ cem‘iyyeti resmen muhāl iken Hudā
Rūkn-i dīn-veş bir yire cem‘ itdi ol beş cevheri
19. ‘Asker-i sādāt ile geldi nağīb-i muhterem
Baħr-i rahmetden Hudā gösterdi mevc-i aħdarı
20. Şardı merhem yara-i mülke tabīb-i pādşāh
Kesdi dārū-yı dirāyet ile ol derd-i seri
21. Mīr ‘Ārif Mīr Yaħyā Mīr Raħmi cem‘ olup
Mīr Ķadrī Mīr Tāhir anda buldı Ca‘feri
22. Geldi Sa‘du’llāh Ķamdu’llāh Efendiler daħı
Ol semāda ferkadān gördük o iki dāveri
23. Tıtdı müftā-bih o gün kavlı-i imāmeyni daħı
Muğtedā-yı Ķüsrev-i ‘ālem bilenler anları
24. Yüzleri maħşerde ağ ola ricāl-i devletüñ
Oldılar bu Ķara günde pādşāhuñ yāveri
25. Müznib ü bed-kār isem de raħm idüp Ķağ zelleme
Gördi ol cem‘iyete şāyeste ‘abd-i aħķarı
26. Geçdi yalı köşkine cennāta ‘azm eyler gibi
Bağladılar şafların deryāda topcı ‘askeri
27. Ķumbara ocağını Allāh ber-ħur-dār ide
Anları gördikde şāhuñ patladı düşmenleri
28. Cem‘ olup tersāneli keştī-i dīn-i devlete
Her biri şevket-sarāy-ı şāha atdı lengeri
29. Şaçdı āteş açılup güller gibi büstāniyān
Her birisi oldu bāğ-ı devletüñ verd-i teri
30. Eyleyüp teşrīf şevketle emīrū’l-mū’minīn
Sīneye gül-gonçe-veş aldı livā-yı aħdları
31. Şer‘ine Ķıldı tevessül ol melāz-ı Müslimīn
Mültecā itdi livā-yı Ķazret-i Peyğam-beri
32. Ķıldı ta‘līm-i veşāyā ol vekīl-i Muşţafā

- İtdi irsāl-i seriyye ƙahr içün kâfirleri
33. Serv-i bâğ-ı dîn olan sancağı çekdi mü'minîn
Câmi'-i Hân Aĥmed oldı hısn-ı emn-i 'askerî
34. Nahl-i tûbâsı livâ-yı ĥazret-i faĥr-ı rûsûl
Tâk-ı cennetdür kıyâs itdüm görince minberi
35. İki âşaf kim Hüseyn ile Muĥammed nâmdur
Şadr-ı a'zam itdi me'mûr ol iki şîr-i neri
36. Üç müşîr-i ekreme târîĥdür ġâzî vezîr
Olsa şâyân her birinûn zîver-i engüşteri
37. Mu'cizât-ı ĥazret-i Peyğam-berîdür ġuş idûn
Eyleyem tavşîf icmâlen ġazâ-yı ekberi
38. Aldılar der-ân Yezîdândan Hüseynûn âhını
Yâd idince nâmdaş-ı leşker-i ser-'askeri
39. Yandı cânlar sû'-i ta'bîr ise de ma'zûr ola
Kışlanuñ dâr-ı ĥalâya döndi aĥir her yeri
40. Ĥaĥ te'âlâ şâh-ı devrânı muvaffaĥ eyledi
Farz idi la'net ocağa iki yüz yıldan beri
41. Zorba ƙalka zorba ƙalka ƙalkdılar âĥir bütûn
Ĥamdüli'llâh seyf-i dîn def' eyledi şûr u şeri
42. Maĥz-ı şerr idi ocağ-ı fitne-engîz-i Yehûd
Baĥsañ a bî-hûde mi dirdi 'Arablar yenşerî
43. Levĥ-i Maĥfûzından Allâh sildi ocağ ismini
Eşĥıyânuñ nâmı tay oldı dürildi defteri
44. Anlaruñ mümkün degüldi bağy u tuğyanın beyân
Ĥamdüli'llâh yüzlerine söylenildi ekşeri
45. Taĥt-ı şevketden niçe şâh-ı cihânı ĥal' idüp
Kırdı Mevlâ sâ'irîne bağy iden zâlimleri
46. Gitdi cevri ü ġadr ile üç dâne sultân Muştafâ
Şerbet-i câm-ı şehâdet ile ƙandı lebleri
47. Aĥmed İbrâĥîm Mehemmed hem de 'Oşmân u Selîm

- Hal‘ olındılar cihān olmuş iken fermān-beri
48. Şāh-ı devrāna dimez mi rūh-ı ‘Osmān-ı şehīd
Bir gāzā itdūñ ki hoşnūd eyledūñ Peyğam-beri
49. Hān Murād ol qahramāna böyle itmez mi hitāb
Āferīn ey rūzgāruñ şeh-süvār-ı şaf-deri
50. Şīt-i ikbālin Hudā bir rütbe efzūn itdi kim
Āsmānı düşına tabl itmez ednā mehteri
51. Seyr idūñ İstanbuluñ āsāyişin günden güne
Çün ki anlar idi her çerh-i fesāduñ mihver
52. Şükriñe ol pādşāhuñ Hāk muvaffak eylesün
Tā ki turduqca tura seccāde-i Peyğam-berī
53. Eyledi tecdīd-i şevket devlet-i İslāmiyāñ
Şarḫ u ğarbı fetḫ ide yā Rab mu‘allem ‘askeri
54. Refte refte ğazveler tabrīkini taḫrīr ide
Yazdı ‘İzzet bendesi vaşf-ı ğazā-yı ekberi²⁵⁹

145. Manzume

Bakī mezarlığında yer alan ve tahrip edilmiş mezarlıkların imarına değinilmiştir. Eskiden hangi mezarda kimin yattığı belli değilken yeni yapılan mermer taşlar sayesinde artık hangi kabrin hangi şahsa ait olduğu ortaya çıkarılmıştır. Birçok kişinin kabrinden bahsedilmiş ve ilki Resulullah (s.a.s.)’ın amcası Hz. Abbas’ın mezarı olmuştur.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ + - - / + - - - / + + -

1. Yapılıp kabr-ı pāk-ı ‘amm-i Nebī
Ehl-i beyt ile kıldı istīnās
2. Pādşāh-ı cihāna yāver ola
Seyyidü’n-nās ḫāzret-i ‘Abbās²⁶⁰

²⁵⁹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 270; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 160a.

²⁶⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 709; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

146. Manzume

Hulefa-i Raşidin'in üçüncüsü olan Hz. Osman'ın kabrinin kubbesinin imarı hakkındadır.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Yapıldı k bbe-i p r-n r  Z 'n-n reyn-i z -ş nu 
Cen b-ı c mi'ı'l- ur' n 'O m n ibni 'Aff n'u 
2. Mur di  nca  a h b-ı Res lu'll ha h dmetd r
 l h  dest-g ri olsun erenler ş h-ı devr nu ²⁶¹

147. Manzume

Resullah'ın s t annesi Hz. Halime'nin kabrinin imarı hakkındadır.

Mef 'il n Fe'ilat n Mef 'il n Fe'il n

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Yapıldı murzi'a-i Fahr-ı ' leme k bbe
Hal me h zretine kıldı p d eh h rmet
2. Ki z t dur şeref-i d dm n-ı sa'diyye
Budur Mu ammed'e ol evvel begendiren h dmet²⁶²

148. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın o lu Hz. İbrahim'in kabri hakkındadır.

Ahreb

1. Şehz de-i sult n-ı r s l İbr h m
Kıldı bu beh n k bri sar y-ı r hat
H k n-ı cih na bu ne devletd r kim
Ma d mına Pey amber' n itdi h dmet²⁶³

149. Manzume

Hz.  mer'in azatlı k lesi Hz. Nafi'nin kabri hakkındadır.

²⁶¹Şahin, *Ke eci-z de İzzet Molla'nın Divanları: Bah r-ı Efk r ve H z n-ı  s r*, ss. 707;
Medine Tarihi, c. 3, varak 163b.

²⁶²Şahin, *Ke eci-z de İzzet Molla'nın Divanları: Bah r-ı Efk r ve H z n-ı  s r*, ss. 707;
Medine Tarihi, c. 3, varak 163b.

²⁶³*Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Yapdı bu k̄ubbe-i sultān-ı zamān
Bā‘ış-i hayr u menāfi‘dür bu
2. Sa‘y iden menfa‘at-i ‘uqbāya
K̄ubbe-i hazret-i Nāfi‘dür bu²⁶⁴

150. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın amcası Ebu Talib’in dört oğlundan ikinci olan Hz. Ukayl’in kabri hakkındadır.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. K̄ubbe-i hazret-i ‘Ukayli gören
Şāhib-i intibāh u ‘aql u dehā
2. İntisābın ta‘aqqul itdükde
İder elbette pādişāha du‘ā²⁶⁵

151. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’ın hanımı Hız. Aişe’nin kabri hakkındadır.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. ‘Arş indi rüy-ı arza girüp k̄ubbe şeklinde
Buldı harem-sarāyımı ezvāc-ı t̄ahirāt
2. Maḥmūd Hān’uñ eyleye Hāḳ hidmetin kabül
Olsun şefti ‘Ā’işe ser-tāc-ı muḥşanāt²⁶⁶

152. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kızlarının kabri hakkındadır.

²⁶⁴Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzân-ı Āsār*, ss. 708; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

²⁶⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzân-ı Āsār*, ss. 708; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

²⁶⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzân-ı Āsār*, ss. 708; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ + - - / + - + - / + + -

1. Oldı pervîn gibi benāt-ı nebī

Zīnet-i k̄ubbe-i felek-fersā

2. İde bānīsiniñ ce-cāh-i Resūl

‘Ömr ü iqbālını efzün Mevlā²⁶⁷

153. Manzume

Hz. Fatıma’nın Resulullah (s.a.s.)’ın vefatından sonra Baki’de matemli bir halde bulunduğu Mescid-i Hüzün hakkındadır.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ + - - / + - + - / + + -

1. Dāver-i dehre böyle luṭf-ı Hūdā

Gelmesün ḥāṭıra nedendür bu

2. Āğlayüp kıl o şāha ḥayr du‘ā

Yapdığı Mescīdü’l-Hāzen’dür bu²⁶⁸

154. Manzume

Ammat-ı Nebi’nin kubbesi hakkındadır.

Mef‘ülü Mefā‘ilün Fe‘ülün

- - + / + - + - / + - -

1. ‘Ammāt-ı Nebiyy-i ekrem oldı

Āsūde-i k̄ubbe-i zeberced

2. Hoşnūd ola pādişāhumuzdan

Dünyā ü beḳāda āl-i Aḥmed²⁶⁹

155. Manzume

Baki mezarlığı tarafında bostanlar içinde bulunan iki kubbeden

²⁶⁷ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 708; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 163b.

²⁶⁸ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 709; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 164a.

²⁶⁹ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 709; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 164a.

bahsedilir. Birine Fatıma binti Esed, birine ise Seyyidü'l-Hadri derler. Bu kubbelerin hakkındadır.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Yapdı bu k ubbe-i p ur-n urı ŐehenŐ ah-ı cih an
Dest-i 'udv anla olmıŐ dı muŐ addem v ir an
2. Necl-i z i-Ő  nını y aver ide ol p adŐ ehe
F atıma binti Esed m ader-i Ő ir-i Yezd an²⁷⁰

156. Manzume

Settid u'l-Hadri k ubbesi hakkındadır.

Fe'îl t n Fe' il t n Fe' il n

+ + - - / + + - - / + + -

1. K ubbe-i Sa' id u'l-H udr i
Oldı reŐ k-i  arem-i  ar ı-ı n uh m
2. Her biri y aver ola p adŐ ehe
Rağıya'll ahu te' al a 'anh m²⁷¹

157. Manzume

Baki mezarlığına defnedilmiŐ  olan İmam Malik'in k ubbesi hakkındadır.

Mef  l n Mef  l n Mef  l n Mef  l n

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. N'ola olsa im am ehl-i s nnet m alik-i d ny a
Ki itdi k ubbe-i p ak-ı İm am-ı M alik'i ihy a
2. İder seyfinden elbet ihtir az a'd -yı b -d n kim
Ő ahih u'l-i'tik ad bir p adŐ ahdur o m lk ara²⁷²

158. Manzume

²⁷⁰Ő ahin, *KeŐ eci-z ade İzzet Molla'nın Divanları: Bah ar-ı EŐ k ar ve H z an-ı  s ar*, ss. 709;
Medine Tarihi, c. 3, varak 164a.

²⁷¹Ő ahin, *KeŐ eci-z ade İzzet Molla'nın Divanları: Bah ar-ı EŐ k ar ve H z an-ı  s ar*, ss. 710;
Medine Tarihi, c. 3, varak 164a.

²⁷²Ő ahin, *KeŐ eci-z ade İzzet Molla'nın Divanları: Bah ar-ı EŐ k ar ve H z an-ı  s ar*, ss. 710;
Medine Tarihi, c. 3, varak 164a.

Baki mezarlığı için yapılanlara düşülen tarih manzumesidir.

Mefā'ilün Fe'ilatün Mefā'ilün Fe'ilün

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Yapup kıbāb-ı Bākī'i ḥalīfe-i ma'būd
Resūlūñ eyledi evlād u 'ālını ḥoşnūd
2. Şāhı Hāḡ ide dā'im be-ḥāḡḡ-ı İbrāhīm
K'odur bu mehd-i cihān içre eşref-i mevlūd
3. Şeh ki bendesidür ḥānedān-ı zī-şānın
N'ola idersem anı ehl-i beyt ile ma'dūd
4. Göñüller oldu ḥarābī-i ġamdan āsūde
Cihāna itdi sirāyet bu ḥayr-ı 'ālem-sūd
5. Şefī' ola saña 'İzzet beḡāda bu tāriḡ
Bākī'i itdi mu'allā binā-yı Şeh Maḡmūd²⁷³

159. Manzume

Merhum İzzet, Baki mezarlığına yaptığı bakımlardan ötürü Sultan Mahmut'a bu kıta ile teşekkür etmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şehen-şāhān-ı diger eylese bir şā'ire ikrām
İdüp dünyāsın abādān eyler nā'il-i maḡşūd
2. Ne iḡsānlar ile me'mūr na'ti kıldı aşḡābıñ
Benim dünyāmı hem 'uḡbāmı ma'mūr itdi Ḥān Maḡmūd²⁷⁴

160. Manzume

II. Mahmut döneminde Mescid-i Aksa'nın kubbesi viran bir haldeydi. Bu haber sultana ulaşınca derhal ferman buyurup ihyası için maharetli ustalar sevk edilmiştir. Kubbe'nin tamirinin tamamlanmasına tanık olarak gösterilen tarih manzumesi ise budur.

²⁷³Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 706; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 164a.

²⁷⁴Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 706; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 164b.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şahratu’llāhı idüp ma‘mür sultān-ı cihān
Yād olındı nāmı Beytū’l-Mağdis-i Ma‘bū’da
2. Kudsıyān ilhām kıldı ‘İzzetā tārīhini
Mescidü’l-Akşā yapıldı ‘ahd-i Hān Maḥmūd’da²⁷⁵

161. Manzume

Hırka-i Şerif’in tamire olan ihtiyacından bahsedilmiştir. H. 1238/M. 1823 tarihinde ise Sultan Mahmut tarafından bu ihtiyaç giderilmiştir. Aşki Efendi bu tamire düşülen tarih manzumesini aktarmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hābībi dāmenin bir kul tuta dest-i tazarrşla
Girbān-çāk-i vāveylā ider mi Hāğ dem-i mev‘ūd
2. Hābāb-ı baḥr-i fānīdür olur dürr ü güher zā’il
Fenā bulmaz fenā bulsa cihān bu cevher-i maḥsūd
3. Şehen-şāh-ı risālet şād olup Bānet Su’ād ile
Bu ḥil’at ile Ka‘b’uñ itdi necm-i baḥtını mes‘ūd
4. Olup Maḥmūd Hāna hırz-ı cān ol hırka-i sündüs
O şāhı kıldı maḥzar en-tğ’eddü sırrına Ma‘būd
5. Mürūr-ı devr ile bulmuşdı raḥne ḳubbe-i pāki
Emānet ḥıfzına ḳādir midür bu çerḫ-i nā-āsūd
6. Muvaffaḳ eyleyüp tecdīdine ol bende-i ḥāşın
Yine bu ḥidmet ile eyledi eslāfına maḥsūd
7. şāha sāye-bāndur dāmen-i şeb-i Resūlu’llāh
Cihāna zıllini Bārī te‘ālā eylesün memdūd
8. Gedāy-ı der-gehi olmağla faḥr eyler serīrinde
O şāhen-şāhdan rūḫ-ı Resūlu’lāh ola ḥoşnūd

²⁷⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 212; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 178b.

9. Sezā-vār oldı ‘İzzet hil’at-i taḥsīne tārīḥüm

Mekān-ı Bürde’yi yapıdı bi-hamdi’llāhi Ḥān Maḥmūd²⁷⁶

162. Manzume

Eski Ali Paşa’nın bulunduğu mahalde yer alan Hırka-i Şerif’in mevkisinin de onarıldığı anlatılmıştır. Bu hırka, Veysel Karani olarak bilinen Üveys el-Karani’ye Resulullah (s.a.s.) tarafından hediye edilen hırkadır.

Anlatının devamında tamire tanık olarak bu tarih manzumesi aktarılmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Baḥş idüp hırkasını Veyse Nebiyy-i ‘allām
Hil’at-i vaşl ile müştākına kıldı ikrām
2. Āl-i ‘Oşmāna olup zīnet-i kenz-i şevket
Hırz-ı cānı gibi şaklardı selāṭin-i ‘izām
3. Yapışup dāmen-i iḥsānına Sultān Maḥmūd
Yapdı gencīnesin ol Ḥüsrev-i Pervīz-gulām
4. Maṭla‘-ı şems-i hüdādur bu münevver bürde
Bir şafağdur ki müsāvīdür aña şubḥ ile şām
5. Āstīn-i keremi kīse-i nağd-i rahmet
Ceyb-i pür-mekremeti ümmete kân-ı in‘ām
6. Aḥz-ı nisbet idüp ol şāh Üveysiyyet ile
Kıldı peygām-ber anı ḥidmetine istiḥdām
7. Bā‘iṣ-i ‘izzetüm olsun şu mücevher tārīḥ
Hırka-i pāk-i Resül eyledi tecdīd-i maḳām²⁷⁷

163. Manzume

Hırka-i Şerif’in bulunduğu türbeye tahsis edilen perdeler için düşülen

²⁷⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Āsâr*, ss. 165; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 178b.

²⁷⁷Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Āsâr*, ss. 187; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 179a.

tarihtir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Verâ-yı perde-i esrâra Hân Maḥmūd olup vâkıf
Göñül âyinesin kıldı Üveysiyyetle perverde
2. Resûlu'llâha ḥidmet itmedür ol şâh-ı ğâzi-veş
Degüldür pādşehlik yalıñuz tâc-ı mücevherde
3. Kabâdır atlas-ı gerdün deyü meyl itmedi ol şâh
O rütbe kıldı diğkat perde-i sevb-i Peyem-berde
4. Harîm-i hırka-i sultân-ı dîne çünki maḥremdür
Per-i Nâmûs-ı Ekber ile mensûc oldı bu perde²⁷⁸

164. Manzume

Hırka-i Şerif türbesinin H. 1235/M. 1820 yılında onarımının tamamlanıp perdelerinin onarımına düşülen tarihtir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Perde-i bürde-i vâlây-ı Resûlu'llâhı
Kıldı tecdîd şehen-şâhı cihân Hân Maḥmud
2. Pādşehlikden o sultân-ı cihâna bilürem
Dâ'imâ ḥidmet-i sultân-ı rüsüldür maḥşûd
3. Şırma zann eyleme ta'zîmen o şâh-ı a'zâm
Zülf-i havrâ ile bu perdeyi kıldı meşdûd
4. Tâ ki oldıķca felek perde-i 'arşü'r-Raḥmân
Taht-ı şevketde ide 'ömrini Bârî memdûd²⁷⁹

165. Manzume

Sultan Süleyman'ın yaptırmış olduğu bir hayratın zamanla onarıma ihtiyaç duyduğu hususu ele alınmıştır. Sultan Mahmut zamanında bu ihtiyaç

²⁷⁸Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 654; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 179a.

²⁷⁹Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 653; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 179a.

derhal giderilmiş ve gerekli tamirler yapılmıştır. Merhum İzzet bu tamir için düştüğü tarih manzumesi budur.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-- / ++-

1. Yapdı Mevlā yolına bu eṣeri Ḥān Maḥmūd
‘Ālemūñ pādşeh-i dād-veri Ḥān Maḥmūd
2. Āblar Ka‘be-i der-gāhına oldu rū-māl
Eyleyüp naqd ile memlū kemeri Ḥān Maḥmūd
3. Döndi bir şātır-ı zerrīn-kemere bend-i ‘atıķ
Ḥarc idüp şu yerine sīm ü zeri Ḥān Maḥmūd
4. Eyledi bezl-i ‘atā bende-i dīrīnesine
Ya‘nī me‘mūr idüp ol mu‘teberi Ḥān Maḥmūd
5. Döndi ber-vech-i leṭāfet şu yolu āyineye
Şūret-i ğamdan idüp anı berī Ḥān Maḥmūd
6. Eşer-i ceddine luṭf ile ḥalāvet virdi
Zamm idüp üstine şīr ü şekeri Ḥān Maḥmūd
7. Āb-gün kûbe-i gerdūna dönüp bu maḥsem
İki ṭās eyledi şems ü kameri Ḥān Maḥmūd
8. Niçe şāhān-ı cihān aldı eger çi meydān
Cümleden sürdi semendin ileri Ḥān Maḥmūd
9. Düşmeni bāl açamaz Ḳāfda ‘Anḳā olsa
Açsa ger şeh-per-i mürġ-i nazarı Ḥān Maḥmūd
10. Sū-be-sū kişverine virdi sühūletle nizām
Çekdi şan rişteye āb-ı güheri Ḥān Maḥmūd
11. Ḳahrı ol mertebedür āteş aķar şu yerine
Ḳosa bir maḥseme ednā şereri Ḥān Maḥmūd
12. Luṭfinuñ āb-ı zülālinden iderse icrā
Āteş içre bitürür verd-i teri Ḥān Maḥmūd
13. Virmesün ṭab‘-ı şafa-nebine Allāh elem
Görmesün rūy-ı cihānda kederi Ḥān Maḥmūd

14. İtdi ‘İzzet cereyān āb-ı güher-veş tārīḥ

Қıldı İstanbul’a icrā şuları Hān Maḥmūd²⁸⁰

166. Manzume

Sultan Mahmut tarafından Galata’da yapılan bir çeşmeden bahsedilmiş ve merhum İzzet’in bu çeşmenin yapımına düştüğü tarih verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Āb-rūy olsun ayağından aķan bu çeşmenüñ

Қatre-i iḥsānına muḥtāc ola düşmenleri

2. Reşḥa-pāş-ı қand olup ‘İzzet didi tārīḥini

Eyledi icrā Muḥmūd Hān bu güne kevseri ²⁸¹

167. Manzume

Kumkapı mevkisinde bulunan viran haldeki bir caminin, Sultan Mahmut tarafından onarılıp yeniden ayağa kaldırılmasına düşülen tarihtir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İmtidād-ı ‘ahd ider şimdi niyāz-ı kā’ināt

Eylemişdük vaқtini Mevlā-yı ekremden recā

2. ‘İzzet ol beyt-i Ḥudā’niñ söyledüm tārīḥini

Yaptı ‘ālī cāmi‘i Maḥmūd Hān’a қıl du‘ā²⁸²

168. Manzume

H. 1230/M. 1815 tarihinde Sultan Mahmut tarafından yapılan bir çeşmeye düşülen tarihtir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘İzzetā tārīḥin it işrāb o dil-cū çeşmenüñ

²⁸⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 152; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 183a.

²⁸¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 161; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 183b.

²⁸²Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 279; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 183b.

Hem-çü zemzem cūdın icrā eyledi Maḥmūd Ḥan²⁸³

169. Manzume

Sultan Mahmut'un Tarabya'da inşa ettirdiği bir cami için düşülen tarihtir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İder tārīhimi maḥfilde bülbül 'İzzetā ta'rīf

Leb-i deryāda Ḥān Maḥmūd yaptı gül gibi ma'bed²⁸⁴

170. Manzume

Tarabya'da yapılan camiye bir de çeşme yapılmıştır. Bu çeşmenin yapımına düşülen tarihtir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Teşnegāna müjde itdüm 'İzzetā tārīḥ ile

Cūdın icrā eyledi Maḥmūd Ḥan mānend-i āb²⁸⁵

171. Manzume

Sultan Mahmut'un Tophane mahalinde yaptırdığı cami için düşülen tarihtir.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Her biri şāh-ı meḡāzī-şiyemūñ himmetidür

Şāhn-ı Top-ḥānede mevcūd eşer-i meşhūduñ

2. Müslimīn üstine beş vaḫti edādan soñra

Farzdur ed'iyesi ol şeh-i şāḥib-cūduñ

3. Cündini eylemedür semt-i şalāḥa terḡīb

²⁸³Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 177; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 184a.

²⁸⁴Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 183; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 184a.

²⁸⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 184; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 184a.

- Zıkr ü fikri o ħudāvend-i ġazā fermūduñ
4. Kıldı bu Ka‘beyi Top-ĥāneye ez-cümle binā
Cem‘ idüp ĥacc u ġazā menhecini Ma‘būduñ
  5. Nıze olsun gözine pertev-i zerrīn-‘alemi
Düşmen-i dīn ile bed-ĥ‘āhı olan merdūduñ
  6. Böle dir kim ki bu dervāzeden eylerse duĥūl
Pādşāhum vire Allāh senūñ maĥşuduñ
  7. Aşdı ħandīl-i Şüreyya gibi ‘İzzet tārīĥ
Oldı zībende eşer-i ma‘bedi Ĥān Maĥmūd’uñ²⁸⁶

172. Manzume

Tophane Cami’si için yazılmış başka bir tarih manzumesidir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Didüm bu maĥfīl-i vālāya ‘İzzet cevheri tārīĥ
Hümā-yı devlete şāyeste bāb u lāne-i zerrīn²⁸⁷

173. Manzume

Tophane’de yapılan caminin güzelliğine değinilmiş ardından bu tarih manzumesi aktarılmıştır.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bu tārīĥ ile ‘İzzet itdi ehl-i sünneti terġīb
Namāzı cāmi‘-i Maĥmūd-ı Ĥān’da ħıl du‘ā eyle²⁸⁸

174. Manzume

Tophane’de bulunan caminin asıl tarih manzumesinin bu olduĥu söylenmiş ve aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

²⁸⁶ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 195; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 184b.

²⁸⁷ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 194; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185a.

²⁸⁸ Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 196; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185a.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Toptan Top-ḥāneyi ābād kıldı pādşāh
Mışra‘ıyla eylemüştüm vaşf-ı asār-ı bihīn
2. Cāmi‘i kalmışdı ancak anı da tekmīl idüp
Secde-i şükr itdi Mevlāya cünüd-ı müslimīn
3. Görmedük mişlin bi-Rabbi’l-Ka‘be bu nev-cāmi‘üñ
İşte dünyā işte āşār-ı selātīn-i güzīn
4. Varsa çerḥüñ Beyt-i Ma‘mūrı bu da şānīsīdür
Ba‘d-ez-īn eflāke faḥr itse n’ola rüy-ı zemīn
5. Eyledi miḥrābına çāk-i girībān āsmān
Oldı mānend-i şafaḫ ol maḥla‘-ı nūr-ı mübīn
6. Minber oldı ‘arş-ı Raḥmāna mu‘allā nerdbān
Gelse şāyāndur ḥiṭābet itmege Rūḥü’l-emīn
7. Oldı her bir neme-i zer-kārı birer mihr-i felek
Zīnet-i kürsīsīdür reşk-i sipihr-i çārümīn
8. İki serv-i bāğ-ı dīn oldı menāreyn-i bülend
Ser-nigün-ı reşkidür Ṭubā-yı Firdevs-i berīn
9. Cāmi‘-i Nuşret ola nāmı bu vālā ma‘bedüñ
Eyleye bānīsini maşşūr Rabbü’l-‘ālemīn
10. Ḥaşre dek der-gāhını zātıyla Mevlā eylesün
Kıble-i āmāl-i ‘ālem muḫtedā-yı ehl-i dīn
11. Vaktini ḥayr u gāzāya şarfdan dūr olmadı
Kıışlada bu ma‘bedinden fark ider ehl-i yaḫīn
12. ‘İzzet ol beyt-i Ḥudā’nun söyledüm tārīḫini
Cāmi‘-i Maḥmūd Ḥān oldı meṭāf-ı mü’mīn²⁸⁹

175. Manzume

Sultan Abdülhamit’in Beylerbeyi’nde yer alan camiye yapılan iki minare için düşünülen tarihtir.

²⁸⁹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 196; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185a.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Ref' eyleyüp 'atîkîni târîh söylediüm

Maḥmūd Ḥān bu ma'bede yaptı iki menār²⁹⁰

176. Manzume

Sultan Abdülhamit'in Beylerbeyi'nde yer alan caminin içinde bulunan muvakkithanenin yenilenmesine düşülen tarihtir. H. 1230/M. 1815 tarihinde tamamlandığı aktarılmıştır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kevākible müzeyyen itdi 'İzzet burc-ı târîhin

Muvaḳḳit-ḥāne hem-resm-i sipihr oldı zemīn üzre²⁹¹

177. Manzume

Sultan Mahmut, babası I. Abdülhamit'in ruhu için onun Beylerbeyi'nde bulunan caminin yakınında bir çeşme yaptırmıştır. H. 1234/M. 1819 tarihinde tamamlanan çeşmeye düşülen tarihtir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İdüp fermānın icrā āb-ı şemşîr ile Ḥān Maḥmūd

Ḥarīm-i beytini taḥhîr kıldı Ḥayy-i Ma'būd'uñ

2. Getürdi zemzemi emr eyleyince fātiḥ-i Ka'be

Bu yolda sa'yi meşkür oldı el-ḥaḳ ebr-i pür-cüduñ

3. Revān-ı vālidıyçün eyledi bu çeşmeyi icād

O şehen-şāhuñ ok ekşeri ḥayr-ı mevcüduñ

4. İlähi vālid-i şāh-ı cihāna şaḥn-ı cennetde

Nişīmen-gāh ola sūy-ı kenārı ḥavz-ı mevrüduñ

5. Be-ḥaḳḳ-i Merve yoktur bir sözüüm 'İzzet bu târîḥe

²⁹⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 192; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185b.

²⁹¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 191; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185b.

Şafâ-yı bâl ola iç zemzeminden Hân Maḥmûduñ²⁹²

178. Manzume

Sultan Mahmut'un Belgrad mevkisinde yapmış olduğu bir eserden bahsedilmiş ve bu zamana kadar hiçbir padişahın böyle bir şey yapamadığı söylenmiştir. Yapılan bu yeni bina için düşünülen tarih budur.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'İzzetâ bendesiyem ben de didüm târîḥin

Cûları emrine bend eyledi şâh-ı devrân²⁹³

179. Manzume

Yenikapı'da yer alan Mevlevihane'nin Sultan Mahmut tarafından onarımına düşülmüş tarih manzumesidir.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Mevlevî-ḥâneye 'İzzet didi Pîr'üm târîḥ

Yapdı bu der-gehi sulṭân-ı cihân Hân Maḥmûd²⁹⁴

180. Manzume

Sultan Mahmut'un semahaneye yaptırmış olduğu tamire düşünülen tarihtir.

Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün

- - + / - + - - / - - + / - + - -

1. Envâr-ı Şems-i Tebrîz târîḥüm itdi leb-rîz

Devr-i semâya döndi bâb-ı semâ'ḥâne²⁹⁵

181. Manzume

²⁹² Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 192; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 185b.

²⁹³ Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 151; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186a.

²⁹⁴ Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 155; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186a.

²⁹⁵ Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 158; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186a.

Kartal'da tamire muhtaç bir caminin Sultan Mahmut tarafından onarımına başlanıp H. 1234/M. 1819 tarihinde tamamlanması anlatılmıştır. Bu onarımın tamamlanmasına düşülen tarihtir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bā emr-i ḥaḳān-ı cihān tāriḥ 'İzzet hemān

Bu cāmi'i Maḥmūd Ḥān vaḳfindan abād eyledi²⁹⁶

182. Manzume

Ahmed-i Buhari'nin kabri neredeyse yok olmuşken Sultan Mahmut tarafından bulunması ve derhal onarımına başlanıp yeniden inşa edilmesi hadisesi anlatılmıştır. Bu ihyaya düşülen tarih budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yazdı 'İzzet ḥāme-i mu'ciz-nefes tāriḥini

Eyledi Maḥmūd Ḥān ihyā bulup bu merḳadi²⁹⁷

183. Manzume

Sultan Mahmut'un Bektaşî tekkesinin viran halini görünce merhamet etmiş ve onarımı için çalışmalar başlatmıştır. H. 1230/M. 1815 tarihinde tamamlanan tekke için düşülen tarih budur.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bulursa böyle āṣāra yine 'İzzet bulur tāriḥ

Yapup Maḥmūd Ḥān zībende oldı der-geh-i meydān²⁹⁸

184. Manzume

Sultan Mahmut'un Tatavla mevkiisinde bir çeşme inşasından bahsedilmiştir. H. 1230/M. 1815 tarihinde tamamlanan çeşmeye düşülen

²⁹⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 169; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186a.

²⁹⁷Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 169; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186b.

²⁹⁸Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 295; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186b.

tarihlerden biri budur.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. ‘İzzetā müjdecisi oldı ‘ıṭāşuñ tārīḥ

Gel al iç zezemini fāṭīḥ-i Beytu’llāh’uñ²⁹⁹

185. Manzume

Sultan Mahmut’un H. 1234/M. 1819 yılında inşa ettirdiği Mevlevihane’nin tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih beytidir.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Bulup maḳāmını nāy-ı ḳalem didi tārīḥ

Yapıldı maḥfil-i zerrīn-i Mevlevī-ḥāne³⁰⁰

186. Manzume

Sütlüce’de bulunan Hasırcızade tekkesinin aşığın kalbi gibi viran olduğunu gören Sultan Mahmut, tekkenin tamiri için talimat vermiştir. H. 1230/M. 1815 tarihinde tamamlanan tekkeye düşülmüş tarih budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘İzzetā ol ḥanḳāha cevherī tārīḥdür

Nuṭḳ-ı Ḥān Maḥmūd ile ma‘mūr oldı tekye-gāh³⁰¹

187. Manzume

Hasırcızade Tekkesi için düşülen diğ̈er tarih de budur.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Şarf itdi ḥarf-i cevheri ‘İzzet didi tārīḥini

Sultān Maḥmūd eyledi himmetle iḥyā ḥānḳāhı³⁰²

²⁹⁹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 180; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186b.

³⁰⁰Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 183; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 186b.

³⁰¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hāzān-ı Āsār*, ss. 186; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187a.

188. Manzume

Çorlu kasabasında yer alan çeşmeler ilgisizlikten harap olup yerlere düşmüş vaziyetteydi. Sultan Mahmut bu durum üzerine verdiği emirlerle burayı tekrar ihya etmiştir. H. 1231/M. 1816 tarihinde tamamlanan ihya için bu tarih manzumesi düşülmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Söyledüm ‘İzzet bu ‘ālī çeşmenüñ tārīhini

Buldı Çorlı āb-ı a‘lā cūd-ı Hān Maḥmūd³⁰³

189. Manzume

Sultan II. Mahmut’un H. 1234/M. 1819 yılında Galata’da yangınlara müdahale için yaptırdığı havuzun tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘İzzetā cevherle memlū eyledüm tārīhini

Yapdı dil-cū ḥavz-ı nev sulṭān-ı maḥdü’ş-şiyem³⁰⁴

190. Manzume

Sultan II. Mahmut, H. 1237/M. 1822 yılında Çubuklu’da bir çeşme yaptırmıştır. Bu çeşmeden içen herkes sultan için duacı olmuştur.

Çeşmenin tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih beytidir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bu tārīhümle çeşme şanki ‘İzzet şīr ü şekkerdür

Leb-i deryāda Hān Maḥmūd yapdı menba‘-i dil-cū³⁰⁵

³⁰²Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 186; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187a.

³⁰³Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 190; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187a.

³⁰⁴Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 193; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187a.

³⁰⁵Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 197; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187a.

191. Manzume

H. 1225/M. 1810 tarihinde düşman yenilerek Yergök kasabası alınmıştır. Halk buraya bir cami istemiş ve H. 1233/M. 1818 tarihinde emir gelerek inşasına başlanmıştır. Caminin tamamlanmasına düşülen tarih manzumesi ise budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şeh-i rüy-ı zemîn Maḥmūd Ḥān-ı āsmān-temkīn
Hisār-ı Yergögide kıldı ihyā ma‘bed-i a‘lā
2. Felekle farkı yerle gök kadardur ol şehen-şāhuñ
Ki itmiş kadrini Allāh te‘ālā çerḥden bālā
3. Bu şehriñ yapıdırup hışnın muḳaddem ol şeh-i gāzī
Muvaffaḳ eyledi bu ḥayra daḥi zātını Mevlā
4. Oḳunsun minber-i şevketde dā‘im nām-ı sāmīsi
Menār-ı devlet ü iḳbālī yā Rab ola pā-ber-cā
5. Didi ehl-i semā sükkān-ı arza ‘İzzetā tārīḥ
Yapıldı Yergögide cāmi‘-i Maḥmūd Ḥān vālā³⁰⁶

192. Manzume

Sultan Mahmut, çıkabilecek yangınları söndürmek için Galata’da bir havuz yaptırmıştır. H. 1234/M. 1819 tarihinde tamamlanan havuz için düşülen tarih budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Teşnegāna ‘İzzet işrāb eyledüm tārīḥini
Çeşme-i vālā bibā-yı şāh-ı maḥmūdü’ş-şiyem³⁰⁷

193. Manzume

Sultan Mahmut’un H. 1235/M. 1820 tarihinde Galatasaray hümayununa

³⁰⁶Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 200; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187b.

³⁰⁷Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla’nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 202; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187b.

yaptırdığı caminin tamamlanmasına düşülen tarihtir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cevâhırle müzeyyen eyledüm mişbâh-ı tārîhin

Sarâyın itdi nev-câmi‘le Hân Maḥmūd âbâdân³⁰⁸

194. Manzume

Sultan Abdülhamit’in Beylerbeyi’nde yaptırdığı ve viran halde olan çocuk mektebinden bahsedilmiştir. Sultan Mahmud burayı tekrar ihya etmiş ve H. 1234/M. 1819 tarihinde tamamlamıştır. Bu onarımın tamamlanmasına düşülen tarih budur.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İder eṭfâl ‘İzzet cevher-i tārîhümi-ez-ber

Ne vâlâ buldı mevki‘ mektebi ‘Abdü’l-Ḥamîd Hân’un³⁰⁹

195. Manzume

Sultan Mahmut, H. 1234/M. 1819 tarihinde Yenikale’de cami yaptırmıştır. Bu caminin tamamlanmasına düşülen tarih budur.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şehryâr-ı pāk-ı fînet kim ğubâr-ı pâyına

Yüz sürer kaşd-ı temeyyüm itse şâhân-ı zamân

2. Kāl‘a-i nevde mücedded ma‘bed ihyâ eyledi

Sevķ ide daḥi niçe ḥayrâta Rabb-i müsre‘ân

3. Secde-i şükr eyleyüp ‘İzzet didi tārîhini

Qıldı nev-îcâd câmi‘ kullede Maḥmūd Hân³¹⁰

196. Manzume

³⁰⁸Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 203; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 187b.

³⁰⁹Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 207; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

³¹⁰Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 208; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

Sultan Mahmut'un Yenikale'de yaptırdığı caminin tamamlanmasına düşülen ikinci tarih budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Muḳtedā-yı ehl-i sünnet zīnet-i miḫrāb-ı dīn
Minber-ārā-yı ḫilāfet ḫırz-ı ser'-i Aḫmedī
2. Ḳullenüñ ḳıldı 'atıḳ olmuş maḫallin hep cedīd
İtdi bu nev-cāmi'ı ez-cümle ḫayr-ı sermedī
3. Ḳıldı 'İzzet zīb-i ṭāḳı cevherī tāriḫini
Ḳullede Maḫmūd Ḥān İtdi binā bu ma'bedi³¹¹

197. Manzume

Tophane Cami'sinin yanında bir yol inşa edilmiştir. Bu yolun tamamlanmasına düşülen tarihtir.

Müftef'ilün Müftef'ilün Müftef'ilün Müftef'ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - + - -

1. Ma'bedle 'İzzet ol zamān tāriḫin itmişdüm beyān
Yapdı civār-ı cāmi'e Maḫmūd Ḥān bālā sebīl³¹²

198. Manzume

Sultan Mahmut'un, Mevlana'nın türbesinde yaptırdığı tamirlerin tamamlanmasına düşülen tarihtir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cenāb-ı ḫazret-i Monlā ile sultān-ı 'ālemdür
Biri bāṭın zāhirde ḫāḳān-ı kerem-fermā
2. İki şeh birbirine ḫürmet itmek resm-i devletdür
O ḳānūn-ı ḳadīmi eyledi yek-dīgere icrā
3. Ḳılıp himmetle Monlā ḳalb-i Ḥān Maḫmūdı ābādān

³¹¹Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 208; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

³¹²Şahin, *Keçeci-zāde İzzet Molla'nın Divanları: Bahār-ı Efkār ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 220; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

- O sultān-ı cihān da itdi anuñ kabrini ihyā
4. Ricāl-i devletinden eyledi bir bendesin me'mūr
Nezāketle idüp hālet-fezā olsun diyü imā
  5. Çerāğ-ı hāşına emr eyleyüp zāhirde tenvīrin
Dü-bālā oldı nūr-ı ma'nevī-i türbe-i 'ulyā
  6. Olursa böyle olsun himmet-i merdāne eyva'llāh
Göñül aldı o şāhen-şāh bī-reyb ü riyā haqqā
  7. Revādur on sekiz biñ 'āleme fermān-revā olsa
Be-feyz-i Mürşid-i Rüm ol hudāvend-i cihān-ārā
  8. pīrūñ hidmetiyle evliyālar iftihār eyler
N'ola fahr eylese ol kuṭb-ı dīn ü devlet ü dünyā
  9. Bu bāba ser-firāzān-ı haqqākat ser-fürü eyler
N'ola olsa melāz-ı şāh-ı 'ālem der-geh-i vālā
  10. Nazar-gāh-ı Hudādur mehbiṭ-i nūrı tecellādur
Feleklerden dü-bālādur zemīn-i merḳad-i Monlā
  11. Bulur mişbāh-ı mihr ü mähını efsürde-i hüsran
Şikest eyleser gerdün kaşd idüp kandīlini hāşā
  12. mişḳātuñ sirişk-i 'āşīkāndur revgān-i şāfi
Zücācı nūr-i ḳalb-i evliyā'ullāhdur zīrā
  13. Söyinmez tā-be-maḥşer keşretinden ehl-i inkāruñ
Şu'ā'ı şu'le-i vahdetdüür ol mişbāh-ı nūr-efzā
  14. Sürüş-ı sebz-püşıdur anuñ ervāh-ı ehlu'llāh
Zemīnüñ 'arşıdur yā hū nazar ḳıl Ḳubbe-i Haḍrā
  15. Şafaḳ çāk-i girīban eyledi der-gāhı reşkinden
Ki zīrā maṭla'ı mihr-i hüdādur tā-be-ḥaşr ol cā
  16. İre şubḥ u mesā şāh-ı cihāna feyz o ḥazretten
Ola tā kim münevver merḳadinden günbed-i mīnā
  17. Olup maḳbūl-i der-gāhı ḳabūli himmet-i merdān
Şehen-şāh-ı cihān-bānı muvaffaḳ eyleye Mevlā
  18. Şāh-ı aşfiyānuñ bndesi 'İzzet didi tāriḥ

Müzeyyen oldu el-ḥaḳ meşhed-i pür-nür-ı Mevlānā³¹³

199. Manzume

Sultan Mahmut, H. 1233/M. 1818 yılında Kahire’de Nil Nehri’nin taşması sonucu zarar gören mekanların tekrar ihyası için yardım etmiştir. Nil’in taşmasına tanık olarak bu tarih verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Cereyān eyledi ‘İzzet ḳalemünden tārīḥ

Yine Nīl āḳdi yapup tür‘ayı Sulṭān Maḥmūd³¹⁴

200. Manzume

H. 1233/M. 1818 tarihinde Mısır’ın Kahire şehrinde Sultan Mahmut tarafından inşa ettirilen bir camiden bahsedilmiştir. Bu caminin tamamlanmasına tanık olarak bu tarih verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ‘Alī Paşā-yı ḡāzī Mıṣra yaptı ma‘bed-i ‘ālī

İmāmü’l-Müslimīn şāh-ı zamān Sulṭān Maḥmūd’a

2. Yazılsun ṭāḳ-ı mihrābına ‘İzzet tām tārīḥüm

Yerinde cāmi‘-i vālā yapıldı Ḥān Maḥmūd’a³¹⁵

3.1.5. Şeyh Gâlib

1757 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Mevlevî bir aileden gelen şair, ilk eğitimi de babasından almıştır. Genç yaşta Konya’ya gidip çileye girmiş ve çilesini İstanbul’a dönerek Yenikapı Mevlevîhânesi’nde tamamlamıştır. Şeyh Galib, “dede” ünvanını aldıktan sonra 1791 yılında Galata Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. Sekiz yıl süren şeyhlik

³¹³Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 148; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 190a.

³¹⁴Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 172; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 193a.

³¹⁵Şahin, *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hâzân-ı Âsâr*, ss. 217; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 193a.

döneminde saray ile de yakınlık kurmuş ve devrin padişahı III. Selim'in muhabbetine mazhar olmuştur. Padişah ile arasında olan muhabbetten dolayı sultan, dergâhın ihyası için yardımlarda bulunmuştur.

Şair, manzume yazmaya ilk başladığı dönemlerde "Esad" mahlasını kullanmış olsa da daha sonra bundan vazgeçmiş ve "Galib" mahlasını kullanmıştır. Bir Mevlevî olan şairin eserlerine de bu dünya görüşü sirayet etmiştir. Divan şiirinin son büyük şairi olan Galib, gerek divan şiiri tarzına gerekse mesnevi tarzına bir canlılık getirmiştir, ondaki bu canlılık şaşaaadan uzak sade bir dille kendini göstermiştir.³¹⁶ Özellikle alegorik olarak kaleme almış olduğu "Hüsn ü Aşk" mesnevisi, edebiyatımız için büyük bir kazanç olup kimine göre bu alandaki zirve eserdir. Ayrıca Arapça ve Farsça'ya da hakim olan şairin henüz yirmi dört yaşındayken divan sahibi olması, manzume yazmadaki maharetinin de bir göstergesidir.

Gâlib Dede, yakın dostluk kurduğu ve vefatına da son derece üzüldüğü Esrar Dede'den sadece iki yıl daha fazla yaşamış, 1799 yılında henüz kırk iki yaşındayken vefat etmiştir. Şairin kabri Galata Mevlevîhânesi'nin bahçesinde bulunmaktadır.

Medine Tarihi'nde Şeyh Galib'in yalnızca bir manzumesi mevcut olup o da gazel şeklinde kaleme alınmış naatidir.

201. Manzume

Allah (c.c.)'ın, Hz. İsa'ya Resulullah (s.a.s.)'ı hak peygamber kabul etmesini ve ümmetinden onun zamanına varacakların da ona biat etmelerini istemesinden bahsedilmiştir. Ardından Allah (c.c.)'ın alemleri Hz. Peygamber (s.a.s.) için yarattığı anlatılmıştır.

Anlatının devamında ise mahşer günü bizlere şefaathçi olacak olan Resul'e nasıl dua etmemiz gerektiği üzerinde durulmuş ve bu manzume aktarılmıştır.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kemâl-i zâtınıñ na'tı añılmaz yâ Resûlallâh

Qalur levh ü qalem mişliñ yazılmaz yâ Resûlallâh

³¹⁶ Necla Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996, ss. 325.

2. Seniñ medhiñde Őirket eylesem Mevlāya ma‘zūrum
Bu bābda cūrm ü isyāna baķılmaz yā Resūlallāh
3. Ne hāķım ben ki nā-Őüste ķalam deyā-yı cūduñda
Ħabāb-ı nūh-felek hīce Őayılmaz yā Resūlallāh
4. Őafak-veş her ki dāĝ-ı āteŐin-ı aŐķıñı aķmaz
Gūl-i maķŐūdu billāh aķılmaz yā Resūlallāh
5. Ğubār-ı āsitānını pertevinden āb olan ħātır
Furūĝ-ı penķe-i mihre ķapılmaz yā Resūlallāh
6. Ūmīd oldur ki Gālib ķāķer-i evlād ü ālīñdır
Gūrūh-ı ehl-i ħusrāna ķatılmaz yā Resūlallāh³¹⁷

3.1.6. Muhibbī

Osmanlı Devleti'nin onuncu padiŐahı olup 1494 yılında Trabzon'da dūnyaya gelmiŐtir. Kūķuk yaŐlarda iyi bir eĝitim alıp ķeŐitli vilayetlerde sancakbeyliĝi yaparak devlet idaresi iķin tecrūbe kazanmıŐtır. Kazandıĝı tecrūbelerden sonra İstanbul'a babası Yavuz Sultan Selim'in yanına gitmiŐ kısa bir sūre de onunla zaman geķirmiŐtir. Babasının vefatı ūzerine ise 1520 yılında tahta geķmiŐtir. Kırk altı yıllık hūķūm sūresi ile Osmanlı'nın tahtta en uzun sūre kalan padiŐahı olmuŐtur. Hūķūm sūresi boyunca adaletli bir yōnetimin hakim olması onun, "Kanūnī" olarak anılmasına vesile olmuŐtur. Saltanat yıllarının būyūk bir bōlūmūnū seferlerde geķiren Kanūnī, 1566 yılında Zigetvar kuŐatmasında hayatını kaybetmiŐtir. Őlūm haberi ise orduda bir daĝılma meydana gelmemesi iķin, oĝlu II. Selim'in Belgrad'a gelmesine kadar saklanmıŐtır.

Sultan Sūleyman, ķocuk yaŐta iken birķok alanda ciddi eĝimler almıŐtır. Bu alanlardan biri de edebiyattır. Arapķa'ya ve Farsķa'ya da hakim olması, onun edebiyat alanında kendini daha da yetkin hale getirmesini saĝlamıŐtır. Kanūnī de ataları gibi hūķūm yıllarında Őairlere sahip ķıkmıŐ, desteklemiŐ ve onların "hāmī"si olmuŐtur. Kendisi de Őiire son derece meraklı olan Őairin bu merakı neticesinde edebiyatımızın en hacimli divanlarından biri ortaya

---

³¹⁷Naci Okķu, *Şeyh Gālib Dīvānı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653.girispdf.pdf?0>
(Erişim: 14.01.2021); *Medine Tarihi*, c. 2, varak 336b.

çıkıştır. Manzumelerinde sade bir dili tercih etmiş, Arapça-Farsça terkipleri çok fazla kullanmamıştır. Konu bakımından ise genellikle aşk ve tabiatı işlemiş, döneminin sosyal ve siyasi hayatını eserlerine aksettirmemiştir.³¹⁸

Aşkî fendi, üçüncü ciltte Kanuni Sultan Süleyman'ın şairliğinden söz ederken ondan övgüyle söz etmiştir. Manzumelerinin güzelliğine kanıt olarak ise kendi seçtiği 3 farklı manzumeden 3 farklı beyti aktarmıştır. Seçmiş olduğu beyitlerin hepsi manzumelerin matla beyti olmuştur. Aktarılan bu beyitlerden biri ise naatten alınmadır.

202. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın faziletlerinden bahsedilen bölümde onun iyi bir şair olduğu da söylenmiştir. Yazmış olduğu manzumelerin zengin, fakir halk arasında oldukça meşhur olduğu anlatılmış ve onun manzumeleri "Nazm-ı Hassan"a benzetilmiştir.

Aşki Efendi, sultanın Resulullah (s.a.s.) için naatler kaleme aldığını da belirtmiş ve bir naatinin matla beytini aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oldı haqqında seniñ nāzil Taha ü Yāsin

Hāk-ı rüb-i āsitāniñ şehper-i rühü'l-emīn³¹⁹

203. Manzume

Sultan Süleyman'ın şiirde ki hüneri anlatılmaya devam edilmiştir. Bu hünerin en güzel zuhur ettiği beytlerden biri de bu olmuştur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāyy ü hūdan fāriğ ol 'ālemde sulţānlık budur

Pendini gūş eyle gil mūrun kim Süleymānlık budur³²⁰

204. Manzume

³¹⁸Orhan Yorgancı, *Şair Padişahlar*, İstanbul: Anonim Yayıncılık, 2013, ss. 65.

³¹⁹Coşkun Ak, *Muhibbi Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Erzurum, 1977, ss. 58; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 23b.

³²⁰Ak, *Muhibbi Divanı*, ss. 496; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 23b.

Bir manzumesinin matla beyti olduğu söylenerek aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Oldı çün ol maṭla‘-i ḥüsn ü cemāl

Anda ḥurūf ile nuḳat ḥaṭṭ u ḥāl³²¹

3.1.7. Sümbülzâde Vehbi

Eserlerine bakılınca 1719’dan önce doğduğu anlaşılan şair, Maraş’ta dünyaya gelmiştir. Soy bakımından alim bir soydan gelen Vehbi, ilk eğitimini de Maraş’ta almıştır. Daha sonra İstanbul’a giden şair devlet kademelerinde görev yapmaya başlamıştır. Yaşamının belli bir döneminde görev alamamış bu da maddi açıdan yoksulluk çekmesine sebebiyet vermiştir. Bu sıkıntılardan sonra tekrar görevine dönmüş, emekliliğine kadar çalışmış ve emekli olunca da rahat bir yaşam sürmüştür. İstanbul’da geçirdiği emeklilik günlerinin ardından 1809 yılında vefat etmiş ve Edirnekapı dışına defnedilmiştir.

Edebi kişiliği bakımından kimi tarafından takdir edilen şair, kimileri tarafından ise eleştirilmiştir. Manzumelerinde adaba aykırı ifadelerin çok olduğu söylene de bunların oldukça azı günümüze ulaşmıştır. Bunun yanında manzumeleri edebi sanatların zenginliği açısından da oldukça değerlidir.³²²

Sümbülzâde Vehbi’nin Medine Tarihi’nde 4 adet manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerin 3’ü tarih manzumesi olup ikisi Sultan II. Selim’in, biri ise Sultan Abdülhamit’in cülusu hakkındadır. Son manzume ise Medine muhafızı Zeynelabidin’i methetme amacıyla kaleme alınan bir kasidedir.

205. Manzume

Sultan Abdülhamit’in padişah oluşunun anlatıldığı bölümde cülusuna düşülen tarih manzumeleri verilmiştir. Bunlardan biri de budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

³²¹Medine Tarihi, c. 3, varak 23b.

³²² Selim Sırrı Kuru, “Sümbülzâde Vehbi”, *DİA*, C. 38, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, ss. 140-141.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vehbiyâ yazdı ser-i âfâka târîhin kalem

Mecd ü iclâl ile sultân oldu Hân ‘Abdülhamîd³²³

206. Manzume

Sultan II. Selim’in tahta çıkışının anlatıldığı bölümde cülusu için düşünülen tarihler verilmiştir. Bunlardan biri budur.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Muşarra‘ iki târîh-i müselleme eyledim inşâd

Cevâhirlere gibi tâbende bir beyt-i dil-ârâda

2. Selîm-i Muştafa Hâna mübârek tâcdır gûyâ

Nümâyân cevher-âsâ dürc-i şevketden bu şehzâde³²⁴

207. Manzume

II. Selim’in tahta çıkışı için verilen ikinci tarih de Vehbi’nin bu manzumesidir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Sezâ taqlîd-i seyfinde mücevher olsa târîhim

İki mışra‘da kim her mışra‘ı hüsn-i beyân üzre

2. Şeh-i Cem-şevket-i fermân-revâ Sultân Selîm oldu

Çuşandı seyfi fethi turmasın çeksin cihân üzre³²⁵

208. Manzume

Medine muhafızı Zeynelabidin Bey, Medine’nin güvenliğini tam sağlamak için Hicaz yollarının da güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir. Bu yüzden bu yollar üzerinde bulunan haramilerle savaşmış ve yapılan mücadeleden zaferle ayrılmıştır.

Aşki Efendi, Zeynelabidin için pek çok dua ettikten sonra merhum

³²³Ahmet Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0> (Erişim: 15.01.2021), ss. 304; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 100b.

³²⁴Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, ss. 68; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 106a.

³²⁵Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, ss. 100; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 106a.

Vehbi'nin bu manzumeyi onun için kaleme aldığını söylemiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kadrini 'arş-ı mu'allā gibi Hakk itmiş büleñd
Rütbe-i gerdün ol mertebe-i a'lā mıdur
2. Görmedük gerçi Melikşāhın Nizāmü'l-mülkini
Böyle āyā kim anında tavrı müsteşnā mıdur
3. Gördük ammā şüret-i kārın niçe tārīhde
Hāşe li'llāh bu kadar kār-āzmā dānā mıdur
4. 'Aql-ı Eflātün daħi hayrān fehñ ü dānişi
İbn-i Sīnā mı Aristo-yı hikem-fersā mıdır
5. Haddi yok pāyānı yok hüsñ-i hişāl-i zātınıñ
Midhat-i hulq-ı hamīdinde sözüm itrā mıdur
6. Ğayreti şābit-kañdemdür va'dini incāzda
Çarh-ı gerdān himmetinde öyle pā-ber-cā mıdır
7. Bezl-i cūdun añlasa şerm eyler ebr-i dür-ñiğār
Dest-i gevher-pāşı ya'nī ma'nī-ui pāşā mıdur
8. Ebre teşbīh eylemem cūş-ı 'ağāda destini
Cūdu ol deryā-kefiñ bir iki kañre mā mıdur
9. Āb-ı tiğın hānumān-ı düşmene seyl-āb eder
Kaşdı hükümün Māverā'ü'n-nehre dek icrā mıdur
10. Kahramānlar bīm-i kañrından eder terk-i diyār
Rüstem ü İsfendiyār-ı 'arşa-yı heycā mıdur
11. Bīm-i şemşiriñ emānın kesdi yek-ser düşmeniñ
Hancer-i Behrām'ı bilmem böyle hūn-pālā mıdur³²⁶

3.1.8. Ahmed Paşa

Divan şiirinde iz bırakmış bir şair olmasının yanında Fatih Sultan Mehmed döneminde çeşitli mevkilerde görev yapmış ve sonrasında vezirlik

³²⁶Yenikale, *Sünbülzāde Vehbī Dīvānı*, ss. 190; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 206a.

rütbesine kadar yükselmiş bir devlet adamıdır. Fatih döneminde sultanın en sadık görevlilerinden birisi olmuş, İstanbul'un fethinde de bulunmuştur. Ahmed Paşa'nın Fatih'e bu kadar yakın oluşu çevresindekiler tarafından kendisine haset duyulmasına sebebiyet vermiş ve zamanla sultanın gazabına uğrayarak zindana atılmıştır. Esaret esnasında kaleme aldığı meşhur "Kerem Kasidesi" ile kendini affettirmiş fakat bir daha saraya alınmayarak Bursa'ya sürülmüştür.

Ahmed Paşa, şiire ve edebiyata da son derece meraklı bir şahsiyetti. Bursa'daki evini bir edebiyat evine çevirmiş ve şairlerin ortak toplanma noktası haline getirmiştir. Kendisi de şiir alanında kendinden fazlaca söz ettirmiş olan şair, "sultânü'ş-şuarâ" olarak anılmış, namı tüm Anadolu ve Rumeli'ye yayılmıştır.³²⁷ Özellikle nazire yazmada ve tarih düşürmede maharetli olan Ahmed Paşa, kendisinden sonra gelen divan şairlerini de etkilemiştir. Gelecek yüzyıllarda da kendi manzumelerine birçok nazire yazılmış ve üstad kabul edilmiştir.

Şair, II. Bayezid döneminde Bursa'da iken 1497 yılında hayatını kaybetmiş ve ömrünün büyük bir kısmını geçirdiği bu şehirde defnedilmiştir.

Ahmed Paşa'nın, Medine Tarihi'nde yer alan tek manzumesi II. Bayezid'in cülusu için kaleme aldığı tarih mısrasıdır.

209. Manzume

Fatih Sultan Mehmet'in ölümü üzerine oğlu II. Bayezid, H. 886/M. 1481 yılının Rebiülevvel ayının sekizinci günü tahta geçmiştir. Merhum Ahmet Paşa, padişahın cülusuna bir mısra ile tarih düşmüştür.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Rūma kayser oldı Sultān Bāyezid³²⁸

³²⁷Günay Kut, "Ahmed Paşa, Bursalı", *DİA*, C. 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, ss. 112.

³²⁸Ali Nihat Tarlan, *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1992, ss. 293; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 13a; Mısra, divanında "Kayser oldı Rüm'a Sultān Bāyezid" şeklinde geçmektedir.

3.1.9. Haşmet

İstanbul'da dünyaya gelen şairin doğum yılı hakkında kesin bir tarih yoktur. "Haşmet" mahlasıyla tanınan şairin gerçek ismi Mehmed olup ulema sınıfından Yenişehirli Abbas Efendi'nin oğludur.

İlmî önlerden kendisini küçük yaşlardan itibaren geliştiren şair, Arapça ve Farsça'yı öğrenmiş ve bu dillerin edebiyatlarında da kendini ilerletmiştir. Çeşitli medreselerde müderrislik de yapan Haşmet, daha sonra devlet yöneticileri ile arası bozulmuş ve çeşitli sürgünlere gönderilerek cezalandırılmıştır. Kaynaklar bu durumun sebebinin şairin manzumelerinde yer alan iğneleyici ifadelere bağlamaktadır.³²⁹ Sürgün yıllarında babasını kaybeden ve ondan kalan serveti harcayarak geçinen şair, çeşitli vilayetlere de sürülmeye devam etmiştir.

Haşmet, yine bir sürgün yeri olan Rodos'ta hayatını kaybetmiştir. Tezkire yazarı Ramiz, 1768 yılında vefat eden şair için "Sal-i tarihini Ramiz didi gitdi Haşmet" şeklinde tarih düşürmüştür.³³⁰

Şairin, Medine Tarihi'nde 3 manzumesi bulunmaktadır. Bunlar birer tarih manzumesi olup Sultan Ahmet ve Sultan III. Osman'nın cülusu için söylenmişlerdir.

210. Manzume

III. Osman'ın tahta çıkışı hakkındadır. Aşki Efendi "kabri cennet Haşmet'in bu güne takdim ettiği cülus tarihi budur" diyerek aktarmıştır.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Tâc u tahtıñ ide mes'ûd mübârek Bârî
Ey şehenşâh-ı kerem-pîşe mukârim-unvân
2. Taht-ı tevfiğ-i Hudâ mesned-i iğbâliñ olup
Bula zâtiñla şeref devlet-i 'Al-i 'Oşmân
3. Hâyır-makdem deyü 'îd eyledi hep bendeleriñ
Ey kerâmetlü mehâbetlü şeh-i vâlâ-şân

³²⁹M. Orhan Okay, "Haşmet", *DİA*, C. 16, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, ss. 422.

³³⁰Sadık Erdem, *Tezkire-i Şu'ara*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, ss.62.

4. Devḫa-i bāğ-ı merāḫim didiler zātūñ için
Sāye-i rāfetiñi eylediler cāy-ı emān
5. Yüz süren gūşe-i dāmān-ı mülūkānenize
Oldular her biri şad şevkle şād u ḫandān
6. Başladı cemlesi evşāf-ı hümāyunuñuza
Olmada böyle cihān nāṭıka-cünbān-ı beyān
7. Allāh Allāh nedir ol nūr-ı mücessem dediler
Görmemiş mişlin anıñ hem ne görür çeşm-i cihān
8. Böyle bir şāh-ı melek-ṭal‘at u ḫudsī-fiṭrat
Oldı iḳbāl ile evreng-i cihāna sultān
9. Pertev-i şubḫ-ı zafer cebhe-i pür-nūrunla
Ferr-i hūrşid-i şeref levḫ-i rūḫunda raḫşān
10. Ğonce-i gülşen-i aḫkām u ‘adālet deheni
Müşk-būy-ı nefsi feyż-i nesīm-i iḫsān
11. Meymenet anda vü ḫayr anda sa‘ādet anda
Menhelü’l-‘azb-i meḫāsin denilürse şāyān
12. İşte aşār-ı selef işte tevārīḫ-i mülūk
Var mıdır böyle şehensāh-ı ‘adīmü’l-aḫrān
13. Beni söyletmediler şā‘ir-i pākīze iken
Düşdüler birbirine vādī-i mdḫinde cihān
14. Nevbet-i nuṭḫ-ı sūḫan degmedi Haşmet ḫuluna
Baña açdırmadılar vaşf-ı güzīninde dehān
15. Bārī esvāk-ı şehirde varayım geşt edeyim
Olayım her ṭarafa peyk-şıfat müjde-resān
16. Bulduğım ādeme böyle diyeyim tārīḫin
‘Āleme müjde cülūs eyledi Sultān ‘Oşmān³³¹

211. Manzume

³³¹İ. Hakkı Aksoyak ve Mehmet Arslan, *Haşmet Dīvānı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57256,hasmet-divanipdf.pdf?0> (15.01.2021), ss. 98;
Medine Tarihi, c. 3, varak 93b.

Haşmet'in yukarıda verilen tarih manzumesinin son beytinde geçen tarih beyti de budur.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Fāl-i hayr olduğına şübhe mi hünkārım

Ya‘nī tārīh-i cülusuñ ola Gāzi Sulṭān³³²

212. Manzume

Manzume, Sultan Mustafa b. Sultan Ahmed'in tahta çıkışının anlatıldığı bölümde geçmektedir. Aşki Efendi, Haşmet'ten "Sultan-ı şuara hazret-i Haşmet" olarak bahsetmiş ve devamında Sultan Mustafa'nın cülusuna düştüğü tarihi aktarmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Mübārek ola t̄ac u tahtıñ sulṭān-ı çerh-evreng

Saña şayeste Dārā vü Sikender olmağa serheng

2. Sen ol düldül-süvār-ı ‘arşagāh-ı salṭanatsın kim

Sezādır gāşiye-ber-düş-ı iqbālīñ ola Hüşeng

3. Kudümüñ verdi vüs‘at ‘āleme şevketlü hünkārım

Kudüretle cihān ser-tā-be-pā olmuş iken dil-teng

4. Günü toğdı gören zulmet-nişīnān-ı şeb-i ya’sin

Cebīniñde güneş gibi hüveydā pertev-i ferheng

5. Şabāhü’l-ḥayr-ı nuşret pertev-i vech-i hümāyunūñ

Berīd-i ‘avn-i Ḥaḳ ceyš-i zafer-kīşinde pīş-āheng

6. Vücūduñla cihān pertev-pezir-i tesliyet ek-ḥaḳ

Şafā-yı tal‘atıñda ṭab‘-ı ‘ālem cümle şūh u şeng

7. Maḳām-ı salṭanat zātınla reşk-i evc-i a‘lādır

Ḥicāz u Isfahān sīt-i kudūmun ile sīr-āheng

8. Küşāyiş virmese ṭab‘-ı zamāna feyż-i teşrīfīñ

Olurdu ıztırābından cihān burḳa‘-şikāf-ı teng

³³²Aksoyok ve Arslan, *Haşmet Dīvānı*, ss. 100; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 94a.

9. Mükāfāt eyledi Bārī vücūduñ ile dünyāya
Terāzū-yı kâderde kabz u bast olmakda dengā-deng
10. Sen ol sâhib-kırân-ı dîn-perver kişver-ārāsıñ
İdersiñ tāk-ı ‘arş-ı iştiḥāda seyfiñi āveng
11. Girüp bostān-ı rezme mīve-çīn-i nuşret oldukça
Ser-i maḳtū-ı düşmen dest-i tīgiñde olur nāreng
12. Çalup çāk itmede darb-ı fetihle şadr-ı a‘dāyı
Olur mızrāb-ı tīgiñ güyiyā perde-nivāz-ı çeng
13. Şaḳāyık-zār-ı ‘adne döndürürdün mülk-i a‘dāyı
Şulansa āb-ı tīg-i himmetiñle ‘arşagāh-ı ceng
14. Sen ol gītī-sitān-ı dîn-i Aḫmed’sin olur elbet
Esīr-i bāb-ı iḳbālīñ kırāl-ı mülket-i Efreng
15. Yed-i te’yīdiniñ mevrūşudur aḫz-ı kırāl etmek
Ḥudā ḳādir ne dem ‘azm-i ğazāya eylesen āheng
16. Tūb çāsār-ı Moskov’u cenāb-ı vālidin çün kim
Seniñ de bend-i fitrākinde bir çāsār olur aveng
17. Dilin bir kulzün-i pür-gevher-i cūd u ğinādır kim
Nigāh-ı i‘tibārīnda cevāhirle müsāvī seng
18. Der-i cūdunla istitā eden sâ’illerin oldu
Yedinde kâse-i deryūze-kārı efser-i Hüşeng
19. Hoş-āmedci degil ṭab‘ım efendim şā‘irim gerçi
Benim gibi süḫandāna yakışmaz lehçe-i serheng
20. Ḥilāf itmeme sözümde rūyuñı gördükçe vallāhi
Silindi levḫ-i dilden feyz-i şevḳ-ile sevād-ı reng
21. Efendim bārekallāh pādişāh-ı ‘ālem-ārāsın
Gören vech-i hümāyūnun bu tarz eyledi gül-bang
22. Olur behcet-nümā rüy-ı maḳāşid her yere baksañ
Zamān-ı devr-i Sultān Muştafa’dır geçdi vaḳt-i teng
23. Degil dilden küdüret belki berden ref‘ olup gitdi
Zemīn āyīneveş āyīne-i gerdün ile yel-reng

24. Görülmüş mü ‘aceb taht-ı cihānda böyle bir sultān

Bu heft-evreng-i çerhi başlayalı devre heftū-reng

25. Dil ol ressām-ı naqş-endāz-ı vaşf-ı pādişāhī kim

Geçinsün sāye-i kilkimde Hāşmet Mānī vü Erjeng

26. Dimeden bir aḥad dedim bu tārīhi du‘ā-güne

Mübārek ola Sultān Muştafa’ya efser ü evreng³³³

3.1.10. Arpaemīnizāde Mustafā Sāmi

Asıl adı Mustafa olan şair, mahlas olarak “Sāmi”yi kullanmıştır. İyi bir eğitim gören şair çeşitli yıllarda birçok devlet kademelerinde çalışmış, kimi zaman görevinden uzaklaştırılsa da tekrar geri döndürülmüştür. Son olarak maliye tezkireciliği görevini yürüten Sāmi, 1734 yılında İstanbul’da hayatını kaybetmiştir.

Edebî sahada da kendini geliştiren Mustafa Sāmi, divan şiirinin en yetkin isimlerinden biri haline gelmiştir. Manzumelerinin en önemli özelliği ise ağır bir dille yazılmış olmalarıdır. Okuyan açısından anlaşılması güç hatta sıkıcı bir hale bile gelebilir. Tüm bunlara rağmen manzume söylemedeki kudreti onu üstad bir şair yapmıştır.³³⁴

Sümbülzāde Vehbi’nin Medine Tarihi’nde 11 manzumesi bulunmaktadır ve bunların tamamı da tarih manzumesi şeklindedir. Bu tarih manzumelerinin önemli bir kısmı ise Osmanlı Devleti’nin fethetmiş olduğu şehirlerle ilgilidir.

213. Manzume

Vezîriâzam Ali Paşa’dan kısa bir bahisten sonra Gördös’ü fethine tanık olarak bu tarih düşülmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Olıcağ ğaltīde-ser a‘dā didüm tārīhini

³³³Aksoyak ve Arslan, *Hāşmet Dīvānı*, ss. 39; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 195b.

³³⁴Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004, ss. 322.

Gördös'i aldı 'Alî Paşa ön evvel Mora'dan³³⁵

214. Manzume

Gördös'ü alan Ali Paşa bundan sonra ise Mora'yı aldı. Bu fethine tanık olarak verilen tarih budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Samiyā bu feth-i 'ālīnūñ didüm tārīhini

Sa'y ile aldı Mora mülkin vezīr-i kāmkar³³⁶

215. Manzume

Vezīriâzam Damat İbrahim Paşa zamanında Sultan Ahmed Han, Tiflis'i fethetmiştir. Fethine tanık olarak bu tarih verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hezārān ḥamd idüp tebrīk ile Sāmī didüm tārīḥ

Alup Tiflis'i Sulṭān Aḥmed a'dāsı melūl oldu³³⁷

216. Manzume

Sultan Ahmed'in Nahcivan'ı fethine tanık olarak bu tarih verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sāmīyā tebşīr birle feth-i tārīḥin didüm

Naḥcuvān'ı aldı Sulṭān Aḥmed-i 'alī-cenāb³³⁸

217. Manzume

Bunlardan başka Sultan Ahmed'in Revan mülkünü fethine verilen tanık

³³⁵Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084.arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0>

(Erişim: 15.01.2021), ss. 160; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85a.

³³⁶Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, ss. 162; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

³³⁷Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, ss. 195; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

³³⁸Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, ss. 192; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

bu tarihtir.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bu ‘ālī feth için Sāmī bu da tārīḥ-i bālādur
Kılup fermān Revān’ı aldı Sulṭān Aḥmed-i ‘ādil³³⁹

218. Manzume

Aṣki Efendi, Revan’ın fethi için merhum Sami’nin gayet sanatlı bir şekilde sekiz satırdan oluşan bir tarih manzumesi yazdığını söylemiştir. Kendisi ise bu tarihin ilk iki beytini aktarmıştır.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Vücūhuñ her birine bir ‘ināyet arzūsıyla
Sekiz vecih ile tārīḥ eyledüm bu beyt-i hemvārı
2. Revānı himmet ile aldı Sulṭān Aḥmed a‘dādan
Yine feth-i cedīd oldı hümāyun eylesün Bārī³⁴⁰

219. Manzume

Hemedan beldesinin fethi için verilen tanık ise bu tarih manzumesidir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + - -

1. Geldi tebşīr ne üçler didiler tārīḥin
Hemedān beldesin aldı ‘Acem’iñ Aḥmed Ḥjān³⁴¹

220. Manzume

Eṣref Han’ın Sultan Ahmet ile savaşa gücü olmadığı bu yüzden de sulh yolu ile Hemedan’ın Osmanlı’ya verildiğinden bahsedilmiştir. Bu olaya tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

³³⁹Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Divânu*, ss. 203; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

³⁴⁰Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Divânu*, ss. 204; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

³⁴¹Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Divânu*, ss. 201; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. ‘Avf ile cürmün kabûl itdiñ niyâz-ı bî-hadûñ

Oldı Eşref şulh idüp maħkûmı Sultân Aħmed’ün³⁴²

221. Manzume

I. Mahmut’un H. 1108/M. 1697 tarihinde dünyaya geldiği, H. 1143/M. 1731 tarihinde ise tahta geçmesi olayı anlatılmıştır. Aşki Efendi, merhum Sami’nin Sultan Mahmut’un cülusuna tarih düşürdüğü söylemiş ve aktarmıştır.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + - -

1. Ĥamd-i bî-had yine Allāhu ‘azîmüş’-şāna
Ser-be-ser kıldı cihāna kerem ü raħmet ü cūd
2. Ĥikmet ü kudretini ĥalka nimāyān itdi
‘İzam-ı şānımı bildürdi o ĥallāk-ı vedūd
3. Oldı bir demde pes-i perde-i taqđirinden
Şüret-i kaħr ü celāl içre cemāli meşhūd
4. Buldı behcetle cilā āyine-i kevn ü mekān
Zulmet-ı guşsa vü ġam itmiş iken jeng-ālūd
5. ‘Adl ile devlet ü dīn buldı nizām-ı tāze
Olup afākdan āsār-ı mezālīm nā-būd
6. Eyledi ya‘nī Ĥudā ‘azze ve cel şevket ile
O cihān-dāver-i bî-mişli şeh-i dād-nümūd
7. Pāye-i taħt-ı mu‘allā-yı şehensāhiye
Kıldı bir vaqt-i mübārekde sa‘ādetle şu‘ūd
8. Mesned-i saltanatı itdügi sâ‘at teşrīf
‘Ālem ü ‘ālemiyān oldı ser-ā-ser hoşnūd
9. Toldı dünyāya şaf-ender-şaf olup ceşş-i sürür
İdicek taħta cülüs ol şeh-i ferħunde-cünūd

³⁴²Kutlar Oğuz, *Arpaemini-zāde Mustafā Sāmī Divānı*, ss. 215; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 85b.

10. Bāreka'llāh ne kerāmet ne sa'ādetdür bu
 Āşkār oldı kudūmıyla cemī'-i maqşūd
11. Eyleyüp feth ü fütūh ile zamānı hoş-hāl
 Maqdemın eyleye Allāhu te'ālā mes'ūd
12. Niçe biñ kīseye bir günde güşāyiş viridi
 Eyledi kullarına bezl-i 'atāyā-yı nuqūd
13. İşidilmiş degül eslāf-ı kirāmında dağı
 Böyle bir luḫf-ı 'āmīm ü kerem-i nā-ma'dūd
14. Ğayret-i salṭanat ü himmet-i şāhenşāhı
 Hāşılı böyle olur ancak olursa mevcūd
15. Tūl-i 'ömr ile idüp taht-ı hilāfetde muḫīm
 İde a'dāsını maqḫūr ü müdemmer ma'būd
16. Cüst ü cū eyler iken gūş-ı dile ey Sāmi
 Haber-i vaḫt-i hümāyun-ı cülūs itdi vürūd
17. Didi tārīhini çıkup biri ricālu'llāhun
 Çok şükür Haḫka cülūs eyledi Sultān Maḫmūd³⁴³

222. Manzume

Sultan I. Mahmut'un cülusuna düşürülen bir diğeri tarih de budur.

Mefā'ılün Fe'ilātün Mefā'ılün Fe'ılün

+ - - - / + + - - / + - - - / + - -

1. Sipihr ṭāḫına tārīh-i sāl-i yümn-āşār
 Yazıldı fā'tebīrū ile yā uli'l-ebşār³⁴⁴

223. Manzume

I. Mahmut döneminde Medine'de buyrulan hizmetlerden bahsedildikten sonra sultanın cengaverliği de anlatılmış ve bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

³⁴³Kutlar Oğuz, *Arpaemini-zāde Mustafā Sāmī Divānı*, ss. 223; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 87a.

³⁴⁴Kutlar Oğuz, *Arpaemini-zāde Mustafā Sāmī Divānı*, ss. 225; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 86b.

1. Ser-i ceyşi düşüp Sāmī didi çünkim aña tārīh

‘Acem geçti kılıçdan bozdı anı cünd-i ‘Oşmānī³⁴⁵

3.1.11. Dursunzâde Abdullah Efendi

Döneminin devlet teşkilatında üst sıralarda görev yapmış ilim adamlarından biridir. Aynı zamanda manzume söylemeye de son derece yetkin olup açık, duru, etkili ve güzel manzumeler meydana getirmiştir. “Ferâ’iz” adlı eseri şerh etmiştir. H. 1019/M. 1610’da İstanbul’da hayatını kaybetmiş ve yine İstanbul’a defnedilmiştir.³⁴⁶

Şairin Medine Tarihi’nde yer alan tek manzumesi kaleme almış olduğu tarih mısrasıdır.

224. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu II. Selim’in vefatına düşülen tarihtir.

1. Pâdişâh oldu dūr tahtından³⁴⁷

3.1.12. Tūrâbî

Tūrâbî hakkında tezkireler taranmış ve üç farklı Tūrâbî mahlaslı şaire rastlanmıştır. Bu şairlerden hangisinin Medine Tarihi’nde geçen Tūrâbî olduğunu kararlaştırmada ise Sultan III. Murat’ın cülusuna³⁴⁸ yazdığı tarih referans alınmıştır. Buna göre “Tūrâbî” mahlasını kullanan şairlerden biri Mevlânâ Tūrâbî’dir. Şair, Cem Sultan’ın da hocalığını yapmıştır. Sehî Bey, tezkiresinde ondan “rahmetu’llâhi ‘aleyh” şeklinde bahseder. Sehî Bey’in M. 1548 yılında vefat ettiği düşünülürse eserimizde geçen Tūrâbî’nin bu şair olmadığı anlaşılır.

İkinci aynı mahlaslı şair ise Kastamonulu şair Tūrâbî’dir. Latîfî, tezkiresinde kendisinden “rahmetu’llâhi ‘aleyh” şeklinde bahseder. Latîfî’nin M. 1582 yılında vefat ettiğini düşünürsek eserimizde geçen şairin de bu olmadığı anlaşılır.

³⁴⁵Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sāmî Divânı*, ss. 234; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 93a.

³⁴⁶Gencay Zavotçu, *Rızâ Tezkiresi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320.riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0> (Erişim: 10.09.2020), ss. 179.

³⁴⁷*Medine Tarihi*, c. 3, varak 48a; Mısranın aruz vezni tespit edilememiştir.

³⁴⁸Sultan III. Murat’ın cülusu M. 1574 yılıdır.

Tespit edebildiğimiz aynı mahlaslı son şair ise Ereğlili Tūrâbî'dir. Kınalızâde Hasan Çelebi ve Ahdî'nin tezkirelerinde geçmektedir.³⁴⁹ Gerek tezkirelerin yazılmış olduğu tarih gerekse devri şairleri hakkında tarih mısraları düşürmesi ve şairlerin Sultan III. Murat devri yıllarında yaşamış olması, eserimizde geçen Tūrâbî'nin bu olduğunu düşündürmektedir.

Doğum yeri Ereğli olan şairin adı Mustafa'dır. Dini ve fenni ilimlerde kendisini geliştirmiştir. Gece gündüz demeden ilim erbabı ile sohbet etmiş onların ilminden faydalanarak manzume söylemede en güzel hale gelmek için büyük gayret sarf etmiştir. Şair, ayrıca Bâkî'nin Anadolu kazaskeri olmasına

1. Bâkî olsun sana bu 'izz ü bu devlet Bâkî

mısrasını, Zekeriyâ Efendi'nin Rumeli kazaskeri olmasına da

1. Oldı rüknü'l-'ulemâya Zekeriyâ'l-mihrâb

mısrasını tarih düşürmüştür.³⁵⁰

Tūrâbî'nin Medine Tarihi'nde yer alan tek manzumesi kaleme almış olduğu tarih beytidir.

225. Manzume

Sultan III. Murat'ın H. 982/M. 1575 tarihinde tahta çıkışından bahsedilmiştir. Tahta çıktığında otuz yaşında olduğu söylenmiş ve cülusuna düşürülen tarih manzumeleri aktarılmıştır. Manzumelerden biri de budur.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ey Tūrâbî oldı tārîhi anî

Oldı şâh-ı Müslimîn Sultân Murâd³⁵¹

³⁴⁹ Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresinde "Tūrâbî-i Sâni" şeklinde geçmektedir ve eserde ilk bahsedilen Tūrâbî, Kastamonulu Tūrâbî'dir.

³⁵⁰ Aysun Sungurhan, *Tezküretü 'ş-şuara*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim: 10.09.2020), ss. 252; Süleyman Solmaz, *Gülşen-i Şu'arâ*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0> (Erişim: 10.09.2020), ss. 125.

³⁵¹ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 48b.

3.1.13. Mecdî

Divan şiirimizin 16. yüzyıl kadılar sınıfı şairlerindedir. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Asıl adı Mehmet olup Edirne’de doğmuştur. İyi bir eğitim aldıktan sonra Ösek’te ve diğer bazı vilayetlerde kadılık yapmış, sonrasında Rumeli kadıları sınıfına da girmiştir.

“Selikası nazm u nesre şamildür ve inşa-yı ‘Arabide dahı kamil”³⁵² olması onun edebi anlamda da kendini iyi yetiştirdiğinin ve Arapça’ya da hakim olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanında bazı tezkire yazarları onun Farsça’ya da hakim olduğunu bildirmişlerdir. Döneminin önemli şairlerinden biri olan Mecdî’nin manzumeleri akıcı, hayalleri ise canlıdır.

Şair, H. 999/M. 1591 yılında İstanbul’da hayatını kaybetmiş ve Emir Buhari dergahı civarında defnedilmiştir.

Edebiyatımızda Sultan III. Murat’ın cülusunda hayatta olabileceğini düşündüğümüz tek “Mecdî” mahlaslı şair Edirneli Mehmet olduğundan, Medine Tarihi’nde geçen şairin de kendisinin olduğunu düşünmekteyiz. Şairin eserde iki farklı beyti bulunmaktadır. Bu beyitler birer tarih beyti olup iki farklı padişahın cülusu için söylenmişlerdir.

226. Manzume

Sultan III. Murat’ın cülusuna söylenen diğer tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Mecdî didi tārîhini

Salţanat buldı yerin iclāl ile³⁵³

227. Manzume

II. Selim’in cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Mecdîyâ didi baña hâtif anıñ tārîhin

³⁵²Filiz Kılıç, *Meşa’irü’ş-şu’ara*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (Erişim: 22.7.2020), ss. 333.

³⁵³*Medine Tarihi*, c. 3, varak 48b.

3.1.14. Misālî

16. yüzyıl divan şairlerindedir. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Asıl adı Hasan olup Edirnelidir. “Mukaddema erbab-ı hırfetden iken san’at-ı ‘ilm ü ma’rifete ragıb ve ba’z-ı erbab-ı hüner ile karin ü hem-nişin olmağla tahsil-i ma’rifet ü leta’ife talib olmuş idi.”³⁵⁵ Zanaat sahibi bir esnafken işini bırakıp ilme yönelmesi onun bu konuya verdiği değerin önemli bir tezahürüdür.

Edebi anlamda da oldukça yetenekli olan Misali hakkında tezkirelerde övgü dolu sözlerle bahsedilmiş, manzumelerine nazireler yazılmıştır. “Hiç dehre misali gelmiye hayfa mısra’ının delaleti olan 1017’de İstanbul’da vefat etti.”³⁵⁶ Vefatının ardından ise Yenikapı Mevlevihanesi’ne defnedilmiştir.

Divan şiiri döneminde Sultan III. Murat’ın döneminde yaşadığı tespit edilen tek “Misālî” mahlaslı şair Edirneli Hasan’dır. Dolayısıyla eserimizde geçen şairin de kendisinin olduğunu düşünmekteyiz.

Misālî’nin Medine Tarihi’nde yalnız bir beyti bulunmaktadır. Bu beyit de padişahın culüsü için söylenmiş bir tarih beytidir.

228. Manzume

Sultan III. Murat’ın cülusuna söylenen diğer tarih manzumesidir.

Mef’ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fe‘ülün

-- + / - + - + / + - - + / + - -

1. Didim Mişālî şevk ile tārîhini anıñ

Sultān Murād eyledi dünyāyı ber-murād³⁵⁷

3.1.15. Kabûlî İbrahim Efendi

Asıl adı İbrahim’dir. Doğum yılı kesin olarak bilinmemekle birlikte tahmini 1523-1524 yıllarında Kütahya’nın Gediz ilçesinde doğmuştur. İlk

³⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 43b.

³⁵⁵Sungurhan, *Tezküretü’ş-şuara*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim: 21.07.2020), ss. 741.

³⁵⁶ Bursalı Mehmed Tahir Bey, “Misali Hasan Çelebi <<Edirnevî>>”, *Osmanlı Müellifleri*, C. 2. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972, ss. 227.

³⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

eğitimine Gediz’de başlayan şair daha sonra istanbul’a gelmiş ve hadis, tefsir, kelim gibi ilimlerle meşgul olmuştur. Sonraki yıllarda ise çeşitli vilayetlerde kadılık yapmıştır.

II. Selim ve III. Murat dđnemlerinde yaşayan şair edebiyat alanında da adından sđz ettirmiştir. Hayatının son on sekiz yılını III. Murat dđneminde yaşayan şair, kimi zaman padişahın ihsanından yararlanmak ve himayesini kazanmak için manzumeler kaleme almıştır.³⁵⁸ Sđzđ bir nisan yağmuruna benzeten şair, bunun iyi insanların ağzında inciye, kđtđ huyluların ağzında ise zehire dđnüşeceđini sđyler. Bunun yanında sđz sđylemenin maharet istediğini onu, açık bir şekilde sđyleyip yerli yerinde kullanmanın da önemine dikkat çeker.³⁵⁹

Manzumelerinden hareketle uzun bir ömür sđrdđđi anlaşılan şair, H. 1000/M. 1592 yılında son görev yeri olan Mısır’dan dđnerken boğularak vefat etmiştir.

Kabđli, Medine Tarihi’nde kendisine 1 beyit ile yer bulmuştur. Beyit, padişahın cđlusuna için dđřđlmüřtđr.

229. Manzume

Sultan III. Murat’ın cđlusuna sđylenen diğer tarih manzumesidir.

Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün Mefā’ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bu devr içre abđli bundan zge olmaya tārīh

Selīm’iñ geçdi eyyām-ı zamān Sulťān Murād’ıñdır³⁶⁰

3.1.16. şehzade Mustafa

Sultan III. Murat’ın oğludur. III. Murat 1595 yılında vefat edince yerine bđyđk oğlu III. Mehmed geçmiştir. Aşki Efendi’nin anlatımına göre III. Mehmed tahta geçince Osmanlı tarihinin en trajik olaylarından birine imza

³⁵⁸ Mustafa Erdoğan, *Kabuli İbrahim Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitle Metin-Dizin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, ss. 44.

³⁵⁹ Erdoğan, *Kabuli İbrahim Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, ss. 100-101.

³⁶⁰ Erdoğan, *Kabuli İbrahim Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, ss. 859; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 48b.

atarak on dokuz kardeşini katletmiştir. Katledilen şehzadelerin ertesi gün müftü tarafından namazları kılınmış ve babalarının yanına defnedilmişlerdir. Katledilen şehzadelerden biri ve yaşça çoğundan büyük olan da Mustafa'dır. Aşkî, şehzade Mustafa'nın son derece güzel sözler söyleyen bir şair olduğunu belirtmiştir.³⁶¹

Şehzade Mustafa'nın Medine Tarihi'nde 1 beyti bulunmaktadır. Bu beyit, öldürüleceğini anlayınca hocasına gönderdiği veda mektubunda yazılı olan beyittir.

230. Manzume

Sultan III. Murat ölünce yerine oğlu III. Mehmet padişah olmuştur. Padişah olur olmaz ise diğer bütün kardeşlerini idam ettirmiştir. Abisinin tahta geçtiğini duyan şehzade Mustafa, sonunun geldiğini anlamış ve çaresizce bu beyti söylemiştir.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nâşiyemde Kâtip-i Kudret ne yazdı bilmedim

Ah kim bu gülşeni 'âlemde hergiz gülmedim³⁶²

3.1.17. Yenipazarlı Vâlî

16. yüzyıl divan şairlerindedir. Doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Yenipazar'da doğmuş olup asıl adı Ahmet'dir. "Henüz sinn-i şebabda iken tahsil ü iktisab-ı marifetde şitab üzre"³⁶³ olmuştur.

"Hüsn ü Dil" adlı bir mesnevisi ve iki "Manzum Kırk Hadis Tercümesi" bulunmaktadır. Bunların yanında "Aşk-name" ve "Leal-i Aşk" adlı iki eserinden de bahsedilmekte fakat bu eserlerin nüshaları bilinmemektedir. Şair, H. 1007/M. 1599'de Yenipazar'da vefat etmiştir.

Edebiyatımızda Yenipazarlı olup "Vâlî" mahlasını kullanan tek şair kendisi olduğundan ve Sultan III. Mehmet'in cülusunda hayatta olmasından

³⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 56a.

³⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 56a.

³⁶³Aysun Sungurhan, *Beyânî Tezkiresi (Tezküretü's-şuara)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>, (Erişim: 21.07.2020), ss. 224.

dolayı, aktarılan manzumenin kendisine ait olduğunu düşünmekteyiz. Şairin Medine Tarihi'nde yalnız 1 manzumesi mevcuttur. İki beyitlik bu manzume bir tarih manzumesidir.

231. Manzume

Sultan III. Mehmet'in cülusuna tanık olarak verilen diğer tarih manzumesi de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir seher gördüm sürüş-i mülk-i ğayb idüp nüzül
Birbirine müjde eyler cümle mesrürü'l-fu'ād
2. Kimi hünkâr-ı cedîd-i 'ālî oğur târîhini
Kimidir zill-i Celîl ü kimidir zillullâh-ı bād³⁶⁴

3.1.18. Sa'î

Edebiyatımızda "Sa'î" mahlasını kullanan iki şair tespit edilebilmiştir. "Medine Tarihi"nde geçen "Sa'î"nin belirlenmesinde ise Sultan III. Mehmet'in cülus tarihi referans alınmıştır.³⁶⁵ "Sa'î" mahlasını kullanan şairlerden biri Mehmed Sa'î Efendi'dir. Mehmed Sa'î Efendi'nin 1534 yılında vefat ettiğini düşünürsek eserimizde geçen şairin o olmadığı anlaşılır.

İkinci "Sa'î" mahlaslı şair ise Kağıd Emîni-zâde Hızır Çelebi-zade Mehmed Emînî Efendi'dir. Şair, "Emînî" mahlasıyla beraber "Sa'î" mahlasını da kullanmıştır. Kağıd Emîni Hızır Çelebi'nin oğludur. İstanbul'da doğan şair sipahilik yapmıştır. Döneminin manzumeleriyle adından söz ettiren bir şairidir.³⁶⁶ Şair'in 1599 yılında vefat etmesi "Medine Tarihi"nde geçen manzumenin onun olabileceğini düşündürmektedir.

Sa'î'nin Medine Tarihi'nde yalnız 1 manzumesi bulunmaktadır. Manzume, padişahın cülusu için yazılmış bir tarih manzumesidir.

232. Manzume

³⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 56b.

³⁶⁵ Cülus tarihi 1595 yılıdır.

³⁶⁶Namık Açıkğöz, *Riyâzü'ş-Şuara*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0> (Erişim: 26.09.2020), ss. 74.

Sultan III. Mehmet'in cülusuna tanık olarak verilen diğer tarih manzumesi de budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāmdülillah oldı abādān-i mülk-i ‘adl ü dād
Geçdi tāt-ı devlet ol dāver-i ‘adl-i nejād
2. Zill-i Hāk Sultān Mehemmed Hān-ı ‘ādil devridir
Eylese anıñ sezā ‘ālem emrine inkiyād
3. Şād olup bu Sā‘ī-i dā‘ī didi bu tārīhini
Oldı ‘ādil pādīşāh Sultān Mehemmed bin Murād³⁶⁷

3.1.19. Kesbî

Asıl adı Mehmet'tir. Edirneli olup şair Şahidi'nin torunu olduğu bilinmektedir. Katiplik ve müderrislik gibi görevlerde bulunmuş, Hafız Ahmed Paşa'nın yakın adamlarından biri olmuştur.

Kesbi, iki cilt halinde hazırladığı “Nuhbetü't-Tevarih ve'l-Ahbar” eseri onun aynı zamanda güçlü tarihçi yazar olduğuna işarettir. Bu yönünün de olması onun Müverrih Kesbi Mehmet olarak da tanınmasını sağlamıştır. Edebi yönü de güçlü olan şairin özellikle tarih düşürmede usta bir isim olduğu da kabul edilmektedir.

“Vefatı hakkında çağdaşı olan kaynaklar ay ve gün farklılıklarına rağmen genellikle 1050 (1640) yılında birleşir.”³⁶⁸ Genel kabul bu tarih olsa da bu yıldan sonra vefat ettiğine dair izler de mevcuttur.

Sultan I. Ahmed ve Sultan İbrahim döneminde yaşadığı kuvvetle muhtemel olan tek “Kesbî” mahlaslı şair kendisi olduğundan “Medine Tarihi”nde yer alan manzumelerin ona ait olduğunu düşünmekteyiz.

Aşkî Efendi, Kesbî'nin iki manzumesine eserinde yer vermiştir. Bu iki manzume de birer tarih manzumesidir. Pek çok şairde olduğu gibi Kesbî'den de cülus için düşünülen tarihler aktarılmıştır.

³⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 56b.

³⁶⁸Abdurrahman Sağırlı, “Mehmed b. Mehmed Edirnevi”, *DİA*, C. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, ss. 495.

233. Manzume

Sultan I. Ahmet'in H. 998/M. 1590 tarihinde dünyaya geldiği, tahta ise H. 1012/M. 1604 tarihinin Recep ayının on yedisinde ya da on sekizinde geçtiği aktarılmıştır. Dönemin birçok şairi padişahın cülusuna tanık olarak tarih düşmüştür. Bunlardan biri budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oldı bir şehzāde-i 'ālī-nejād Cem-tavır
'İzz ü iclāl ile İskenderdād-ı ispāh
2. Bin on ikide Recep yümn-ile itdikde cülüs
Oldı sulṭān Aḥmed on dördünde şāh-ı dīn-penāh
3. Kesbī ol şāh-ı civān baḥt-ı felek taḥta didi
Cār-ı mıṣra' her biri tārīhidir bī-iṣtibāh³⁶⁹

234. Manzume

Sultan İbrahim'in H. 1049/M. 1640 yılının Şevval ayında tahta çıkışı anlatılmıştır. Dönemin birçok şairi padişahın cülusuna tarih düşürmüştür. Bunlardan biri de o dönemde hayatta olan Kesbi'dir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eyledi çün rıḥlet-i dār-ı beḳā Sulṭān Murād
Ḳabrini pür-nūr-ı cennet ide meṣvāsını Ḥaḳ
2. Ḥalk-ı 'ālem gördiler fevtin o ḡāzi-i sürürüñ
Eyledi her biri dünyā içre mātemden sebaḳ
3. Eylediler kātib-i esrār-ı ilhāma su'al
Kime rūzı itdi taḥtı ḥaḫret-i Rabb-i felek
4. Yazdı ol demde ser-i kilik ile tārīhin didi
Şāh-ı 'ālem eyledi Sulṭān-ı İbrāhīm Ḥaḳ³⁷⁰

³⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

³⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

3.1.20. Hafız Ahmed Paşa

1564 yılında bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde doğan Ahmed Paşa, Osmanlı'da iki farklı dönemde sadrazamlık yapmış bir devlet adamıdır. IV. Murat döneminde görevler yapmış, çeşitli eyaletlere gönderilerek oradaki asayişini sağlamış, kimi zaman da çıkılan seferlerde orduya komutan tayin edilmiştir. Kimi zaman yaşadığı başarısızlıklarla rütbesi düşürülmüş, azledilmiş fakat devlete olan sadakatini kaybetmemiştir.

IV. Murat döneminde çıkan yeniçeri isyanında sarayda IV. Murat'ın yanında yer alan Hafız Ahmed Paşa, isyancıların sultanın sözünü dinlememesi üzerine sinirlenmiş ve cesedinin Üsküdar'a gömülmesini vasiyet ederek tek başına isyancıların içine dalmıştır. 1632 yılında gerçekleşen olayda hayatını kaybetmiş ve vasiyeti üzerine Üsküdar'a defnedilmiştir.

Aşkî Efendi, tercümesinde Hafız Ahmed Paşa'ya ait 1 gazele yer vermiştir. "mıdur" redifli bu gazelde Ahmed Paşa, Sultan IV. Murat'tan yardım talep etmektedir.

235. Manzume

Hafız Ahmet Paşa, Bağdat'ı fethetmek üzere kuşatmıştır. Fakat savaş, Ahmet Paşa'nın beklediği gibi gitmemiş ve Sultan IV. Murat'tan yardım istemek zorunda kalmıştır. Bu isteğini ise şu manzume ile bildirmiştir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Aldı eṭvârı 'adū imdāda 'asker yok mıdur
Dīn yolunda baş virir bir merd-i server yok mıdur
2. Hâşmı geşy ile oyunda ruḥ-be-ruḥ şeh-mât ider
Cengde at oynadır ferzâne bir er yok-mıdur
3. Bir 'aceb girdāba düştük çâresiz kaldık meded
Âşinâlar zümresinde bir şinâver yok mıdur
4. Cengde hem-pâmız olup baş virüp baş almağa
'Arşa-i 'âlemde bir merd-i hünerver yok mıdur
5. Def'-i bî-dāda tekāsülde 'aceb ne bilmezüz
Derd-i mazlûmân su'âl olmaz mı maḥşer yok mıdur

6. Ateş-i sūzān-ı a‘dāya bizimle girmege
Dehr içinde imtiḥān olmuş semender yok mıdır
7. Dergeh-i sultān Murād’a nāmemiz irşāline
Bād-ı şarşar gibi bir çābük-kebüter yok mıdır³⁷¹

3.1.21. Muradî

1546 yılında Manisa’da doğmuş olup on ikinci Osmanlı padişahıdır. O da diğer Osmanlı padişahları gibi küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitim almış ve yönetim tecrübesi kazanmak için çeşitli vilayetlerde sancakbeyliği yapmıştır. Babası II. Selim’in vefatı üzerine tahta geçmiş ve aynı gün taht mücadelesi yaşanmaması için beş kardeşini öldürtmüştür. Yirmi bir yıl tahtta kalan padişah, 1595 yılında hayatını kaybetmiştir.

III. Murat, edebiyatımızda en çok gazel yazan şairlerden biridir. Bunun yanında Arapça ve Farsça’ya hakim olan şairin bu dillerde de ayrıca divanı bulunmaktadır.³⁷² Manzume söylemede son derece maharetli olan sultan, manzumelerini genellikle dini-tasavvûfî bir hüviyette şekillendirmiştir.

III. Murat, Aşkî Efendi’nin tercümesinde 1 gazeliyle yer bulmuştur. Şair, bu gazelinde kendisinden bir manzume ile yardım isteyen Hafız Ahmed Paşa’ya aynı redif ve vezinle karşılık vermiştir.

236. Manzume

Sultan III. Murat, kendisinden yardım isteyen Hafız Ahmet’in bu durumunu başarısızlığın bir neticesi olarak görmüş ve ona bu manzume bir cevap vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥāfızā Bağdād’a imdād itmege er yok mıdır
Bizden imdād idersin sende ‘asker yok mıdır
2. Düşmeni māt itmege ferzāneyim ben dir idiñ
Haşma karşı şimdi at oynatmağa bir yer yok mıdır
3. Gerci lāf urmağda yokdur saña hem-pā bilürüz

³⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 68a.

³⁷²Yorgancı, Şair Padişahlar, ss. 87.

- Lîk senden dād alur bir dād-güster yok mıdur
4. Merdlik da‘vā idersin bu muḥanneşlik neden
Ḥavf idersin bāri yanında dilāver yok mıdur
5. Rāfīziler aldı Bağdād’ı tekāsül eyledüñ
Saña ḥaşm olmaz mı ḥazret rüz-ı maḥşer yok mıdur
6. Bu Ḥanīfe şehrin ihmālīñle virān itdiler
Sende hiç yā ḡayret-i dīn peygamber yok mıdur
7. Bī-ḥaberken saltanat iḥsān iden perverdigār
Yine Bağdādı ider iḥsān muḳadder yok mıdur
8. Rüşvet-ile cünd-i İslāmı perīşān eylediñ
İşidilmez mi şanursın bu ḥaberler yok mıdur
9. ‘Avm-i Ḥaḳla intikām almağa a‘dādan meger
Bende-i dīrīn vezīr-i dīn-perver yok mıdur
10. Bir ‘Alī-sīret vezīri şimdi serdār eyledüm
Ḥazret-i Peygamber mu‘īn olmāz mı rehber yok mıdur
11. Şimdi ḥālīmī kıyās eylersin ayā ‘ālemi
Ey Murādī pādīşāh-ı heft-kişver yok mıdur³⁷³

3.1.22. Beyânî Dede

Bügünkü Afyon sınırları içinde doğan şairin hangi yılda dünyaya geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Şuhutlu Abdurrahman Efendi’nin oğlu olan şair, aldığı eğitimle beraber müderrislik ve kadılık görevlerini ifa etti. Edip, şair, alim gibi sıfatları taşıyan Beyânî, eski mollalardan olup 1664/65 yılında vefat etmiştir. Kabri ise Edirnekapı’da bulunmaktadır.³⁷⁴

Sultan IV. Mehmet’in dünyaya geldiği yıllarda hayatta olabilecek tek “Beyânî” mahlaslı şair kendisi olduğundan, eserimizde geçen tarih beytinin de ona ait olduğunu düşünmekteyiz.

Beyânî Dede’nin Medine Tarihi’nde geçen bir beyti bulunmaktadır. Beyit, sultanın doğumu için düşünülen bir tarih manzumesidir.

³⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 68a.

³⁷⁴ Mehmed Süreyya, “Ahmed Beyanî Efendi (Enfi)” *Sicill-i Osmanî*, C. 1, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, ss. 159-160.

237. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in H. 1051/M. 1641 tarihinin Ramazan ayında dünyaya geldiği aktarılmıştır. Döneminin birçok şairi bu doğuma tanık olarak tarih düşmüşlerdir. Bu tarih manzumelerinden biri budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Düşüp didi Beyānī şehzādeniñ

Mevlūdi tārīhini mihr-i sipihr-i salṭanat³⁷⁵

3.1.23. Mahvî Efendi

Eserimizde geçen “Mahvî” mahlaslı şairin belirlenmesinde Sultan IV. Mehmet'in doğum yılı (1642) esas alınmıştır. Buna göre bu tarihlerde yaşamış olabilecek iki şair vardır. Bunlardan biri Edirneli Ahmed Çelebi'dir. Şair hakkında çok bilgi bulunmamakla birlikte 1669-70 yıllarında vefat ettiği bilinmektedir.

Diğer aynı mahlaslı şair ise Kütahyalı Ahmed Çelebi'dir. Şairin doğum yılı ile ilgili net bir tarih yoktur. Tezkire yazarı Mehmed Rızâ, onun hala bu sırada hayatta olduğunu söyler. Sanat konusunda son decerece başarılı olan şairin, bir benzerinin zor bulunduğu ve her beytinin hakkını vererek söylediği belirtilir.³⁷⁶

Eserimizde sultanın doğumuna düşülen tarih beytinin de bu şairden birine ait olduğunu düşünmekteyiz. Mahvî, Medine Tarihi'nde düşürmüş olduğu 1 mısralık tarih ile kendisine yer bulmuştur.

238. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cihānda pīr ola şehzāde-i Sulṭān-ı İbrāhim³⁷⁷

³⁷⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

³⁷⁶Zavotçu, Rızâ Tezkiresi, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0> (Erişim: 10.09.2020.) ss. 200.

³⁷⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

3.1.24. Nisârî

Medine Tarihi'nde geçen "Nisârî"nin tespitinde Sultan IV. Mehmet'in doğduğu yıl (1642) referans alınmıştır. Buna göre bu tarihlerde hayatta olabilecek üç farklı "Nisârî" mahlaslı şair vardır. Bunlardan biri Ali Nisârî'dir. Şair Mehmet Belîğ Efendi'nin babasıdır. Doğduğu yıl ile kesin bir bilgi olmamasıyla birlikte 1698 yılında vefat etmiştir.

Aynı mahlaslı bir başka şair ise Hüseyin Nisârî Efendi'dir. Doğum ve ölüm yılları hakkında kesin bir bilgi olmasa da 1662 yılından sonra vefat ettiği bilinmektedir. Güzel tarihler manzumeleri yazan şair, Sultan IV. Mehmet'e de manzum bir tarih yazarak takdim etmiştir.³⁷⁸ IV. Mehmed'in doğduğu yıllarda hayatta olabilecek bir başka aynı mahlaslı şair de Yakup Nisârî Çelebi'dir. Doğum yılı kesin olmayan şair, 1656/57 yılında vefat etmiştir. Tarih düşürmede maharetli olduğu bilirse de Divan'ının bilinen ve çalışılan³⁷⁹ tek nüshasında herhangi bir tarih manzumesi bulunmamaktadır.

Bu bilgiler ışığında Medine Tarihi'nde geçen tarih mısrasının hangi Nisârî'ye ait olduğu kesin olarak tespit edilememişse de, tarih yazmada muktedir olan ve Sultan IV. Mehmet'in doğduğu yıllarda büyük bir ihtimalle hayatta olmaları hasebiyle Hüseyin Nisârî veya Yakup Nisârî'ye ait olma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmekteyiz.

Aşkî Efendi, eserinde Nisârî'nin 1 mısralık tarih beytine yer vermiştir.

239. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biridir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eylesün şehzâde-i sultânı Hâk pîr-i kemâl³⁸⁰

³⁷⁸ İsmail Hakkı Aksoyak, "Nisârî, Hüseyin Nisârî Efendi", TEİS (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-huseyin-nisari-efendi>, (Erişim: 11.09.2020).

³⁷⁹ Nagihan Çağlayan, *Nisari Divanı (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2007.

³⁸⁰ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 70a.

3.1.25. Mezâkî

Sultan IV. Mehmet'in doğumunda hayatta olabilecek üç farklı "Mezâkî" mahlaslı şair bulunmaktadır. Bunlardan biri Mezâkî Çelebi olup doğum ve ölüm yılları bilinmemesine karşın 17. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Kaynaklarda sadece iki beytiyle yer alan şairin hakkında çok fazla bilgi yoktur. Diğer aynı mahlaslı şair ise İbrahim Mezâkî Efendi'dir. Medreselerde görev alıp kadılık da yapan şair 1650 yılında vefat etmiştir. Üçüncü ve son aynı mahlaslı şair ise Mezâkî Süleyman'dır. IV. Murat ve IV. Mehmed'e kasideler de sunmuş olan şair, döneminin tanınan şairlerinden biri olup 1670 yılında hayatını kaybetmiştir.

Bahsi edilen "Mezâkî" mahlaslı şairlerden bugün elimizde divanı olan sadece Mezâkî Süleyman'dır. Altı farklı nüshası bulunan eser, doktora tezi olarak da hazırlanmıştır.³⁸¹ Bu eserde yer alan tarih beyitlerine baktığımızda Aşkî Efendi'nin aktardığı tarih mısrasını göremedik. Bu durum, aşağıda verilen tarih mısrasının Mezâkî Çelebi'ye yahut İbrahim Mezâkî Efendi'ye ait olabileceğini düşündürmektedir.

Şair, 1 mısra ile düşürmüş olduğu tarih ile Medine Tarihi'nde kendisine yer bulmuştur.

240. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Zehî şehzâde-i emn-aver Sultân-ı İbrâhim³⁸²

3.1.26. Şeyhzâde

Mahlası verilen şair hakkında bilgi bulunamamıştır. Şairin eserde yalnızca 1 mısralık tarih beyti bulunmaktadır.

241. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biri de

³⁸¹Ahmet Mermer, *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan'ının Tenkitli Metni*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1991.

³⁸²*Medine Tarihi*, c. 3, varak 70a.

budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Geldi dünyāya vücūd Hān-ı Mehemmed yümn-ile³⁸³

3.1.27. İzârî Dede

Divan şiirinde “İzârî” mahlasını kullanan iki farklı şair tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri Konya Ereğlili “İzârî”dir. Şair, Sultan Süleyman devrinde yaşamıştır. Diğer bir aynı mahlaslı şair ise Karaca Hasan-zade İzârî Çelebi olup 1522 yılında vefat etmiştir.

Aşki Efendi’nin “İzârî Dede” olarak bahsettiği şair ise Sultan IV. Mehmet’in doğumuna³⁸⁴ tarih düşürmesi onun yukarıda bahsedilen şairlerden biri olmadığını göstermektedir. Kaynaklarda yapılan araştırmalarda ise farklı bir “İzârî”ye rastlanamamış ve aktarılan bu tarih manzumesinin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Medine Tarihi’nde bahsi edilen “İzârî” mahlaslı şairin düşürmüş olduğu iki beyitlik bir tarih manzumesine yer verilmiştir.

242. Manzume

Sultan IV. Mehmet’in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- - + - / - - + -

1. Geldi iki merd-i beşîr

Müjdeyle târîhin didi

2. Şehzâde-i ‘âlî haseb

Sultân Mehemmed’dir gelen³⁸⁵

3.1.28. Hayrî

Sultan İbrahim’in cülusu, Sultan IV. Mehmet’in ise hem doğumu hem

³⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

³⁸⁴IV. Mehmet’in doğum yılı 1642 yılıdır.

³⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

de cülus yılında hayatta olabilecek iki “Hayrî” mahlaslı şair tespit edilmiştir. Bunlardan biri doğum ve ölüm yılı kesin olarak bilinmemesine karşın 17. yüzyılda yaşayan Abdurrahman Hayri Çelebi’dir. Asıl adı Abdurrahman olan şair, müderrislik görevini yürütmüştür.

Diğer “Hayrî” mahlaslı şair ise Abdülkadir Hayri’dir. Doğum yılı kesin olarak bilinmeyen şairin 1674/75 yılında vefat ettiği ve kadılık görevinde bulunduğu bilinmektedir. “Medine Tarihi”nde geçen “Hayrî”nin de bu iki şairden biri olduğunu düşünmekteyiz.

Aşkî Efendi eserinde, “Hayrî”den 3 farklı manzume aktarmıştır. Şairin kaleme almış olduğu bu manzumelerin biri tarih kıt’ası iki ise birer beyitlik manzumelerdir. Manzumeler, padişahların doğum ve cülusu için düşünülmüştür.

243. Manzume

Sultan İbrahim Han’ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri budur.

Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ülün Fe‘ül

+ - - / + - - / + - - / + -

1. Şāhā sāye-i devletiñ ‘āleme
‘Aṭā eyledi çünki Rabbe’l-felağ
2. Sürür-ı hezār ile Ḥayrî didi
Cülüsüña tārīḥ ey zill-i Ḥağ³⁸⁶

244. Manzume

Sultan IV. Mehmet’in doğumuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Geldi bu cihān bāğına çün ol gül-i devlet
Ḥayrî didi tārīḥini ey faḥr-ı selāṭīn³⁸⁷

245. Manzume

Sultan IV. Mehmet’in cülusuna tanık gösterilen tarih manzumesidir.

³⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

³⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 70b.

1. Bāğ-ı mülke Şeh Mehemmed Hân hem-çün goncadır

Sal-i târih-i cülûsı âniñ an-çün goncadır³⁸⁸

3.1.29. Cevrî

Asıl adı İbrahim olup İstanbul doğumludur. Doğum yılı kesin olmamakla birlikte H. 1004-1009/M. 1595-1600 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Çocukluk yıllarında iyi bir eğitim gören şair vaktinin önemli bir kısmını da Mevlevî dergâhlarında geçirmiş, bu tarikata intisab etmiştir. Aynı zamanda hattat olan şair döneminde birçok eseri istinsah ederek geçimini sürdürmüştür.

Cevri, döneminde aldığı eğitimin de katkısıyla pek çok şair meclisinde bulunmuş, onlarla sohbet arkadaşı olmuştur. Divan şiirinin kültürel birikimini sahip olduğu tasavvufî düşünce yapısıyla harmanlayarak edebiyatımızın mutasavvıf şairlerinden biri olmuştur. “Şiirlerinde; divan kültürü, tasavvuf ve sanatçı özelliklerini ölçülü bir şekilde kullanması onun özelliği olmuştur.”³⁸⁹

Şair, H. 1065/M. 1655 yılında vefat etmiştir. Komşularıyla herhangi bir muhabbeti olmadığından dolayı ise cenazesi dışarıdan gelenler tarafından kaldırılmış ve defnedildiği yer de sadece bazı dostları tarafından bilinmektedir.

Sultan IV. Mehmet döneminde hayatta olabilecek tek “Cevri” mahlaslı şair kendisi olduğundan “Medine Tarihi”nde yer alan manzumenin de kendisine ait olduğunu düşünmekteyiz.

Aşkî Efendi, Medine Tarihi’nde şairden yalnızca 1 mısra tanık göstermiştir. Aktarılan bu tanık padişah cülusu için kaleme alınmış bir tarih manzumesidir.

246. Manzume

³⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

³⁸⁹ Ömer İnce, *Cevri Divanı’ndaki Tarihi ve Efsanevi Unsurların Tesbiti ve İşlenişi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1992, ss. 7.

Sultan IV. Mehmet'in H. 1058/M. 1648 yılının Recep ayının on yedinci günü saat dokuzda taht-ı hümayuna cülus buyurduğu aktarılmıştır. Cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cülüs-ı Hân Mehemmed eyledi âsüde dünyâyı³⁹⁰

3.1.30. İlhamî

“İlhâmî” mahlası ile manzumeler yazan III. Selim, 1761 yılında İstanbul'da doğmuş olup Osmanlı'nın yirmi sekizinci padişahıdır. Küçük yaşlarda eğitimine başlanmıştır. Babası III. Mustafa ölünce tahta amcası I. Abdülhamit çıkmış ve şehzade Selim'i kafese attırmıştır. Yeğenine iyi davranan padişah, burada şehzadenin eğitimini devam ettirmiştir. Bu eğitimin neticesinde şehzade Selim, şiir ve mûsiki alanında oldukça yetkin bir isim haline gelmiştir. Amcası vefat edince 1789 yılında tahta çıkmıştır. Tahta çıkınca devletin geri kalmışlığını fark etmiş ve çeşitli ıslahatlarda bulunmuştur. Bunlardan biri olan Nizam-ı Cedid ordusu ile kendi sonunu hazırlamış, kurulan orduya sinirlenen yeniçeriler bir ayaklanma sonucu Sultan Selim'i 1808 yılında öldürmüşlerdir.

Sultan Selim, şiire ve mûsikiye son derece meraklı biriydi. Özellikle mûsiki alanında kendisini çok geliştirmiş, yeni besteler yapmış ve yazmış olduğu kimi manzumeler de bestenmiştir. Sanata bu denli meraklı olan padişah, Mevlevî olmasının da tesiriyle dergâhlara gitmiş, ayinlerine katılmıştır. Divan şiirinin son büyük temsilcisi sayılan Galata Mevlevîhânesi şeyhi Şeyh Galib ile sık sık bir araya gelip edebiyat ve mûsiki muhabbetlerinde bulunmuştur. Şehzadelik döneminden itibaren sanatla ciddi şekilde ilgilenmiş ve döneminde yaşayan gerek şairleri gerekse mûsikişinasları koruyarak onlara destek vermiştir.

Aşkî Efendî, eserinde III. Selim'in 12 manzumesini tanık olarak göstermiştir. Şair, Sultan'ın Mescid'e yaptığı ihyalardan bahsettiği bölümde bugün hala orada yazılı olan manzumeleri aktarmıştır. Bu manzumeler, padişahın Resulullah (s.a.s.) için kaleme almış olduğu naatlerdir.

³⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

Şairin 251 ve 258 arasında yer alan manzumeleri Kaşif Yılmaz tarafından hazırlanan divanında³⁹¹ geçmektedir. Fakat Medine Tarihi'nde yer alan manzumelerle divanda geçen manzumeler arasında yer yer ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmamıza Medine Tarihi'nde yer alan şekli aktarılmış, dipnotta ise divanda geçen şekli de gösterilmiştir. Manzume, şairin divanında tek bir parça halinde bulunmaktadır. Aşkî Efendi ise manzumeyi, Mescid'de yer aldıkları sütunlara göre parçalara ayırarak aktarma yoluna gitmiştir.

247. Manzume

III. Selim, Mescid-i Şerif'de bulunan on iki sütunu onarımdan geçirerek yenilemiştir. Bu onarımdan sonra sütunların üst tarafına Resulullah (s.a.s.)'a ithafen bir de kaside yazmıştır.

Bu manzume, ilk safın miner-i saadet tarafında yer alan sütun üzerinde yer alır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Esselām ey mehbit-i vaḥy-i mübîn
Cān ile 'āşık saña Rūḥu'l-Emîn
2. Āsumāna faḥr ider yerden göge
Cāy-ı cism-i pākîñ olmaḳla zemîn
3. Ṭāḳ-ı gerdün-ı 'imād-ı şevketiñ
Oldı ma'nide zehî rükn-i rekîn
4. Dest-gîri ol Selim Ḥāniñ meded
Kim ḳavîm ola ḳıyām-ı mülk ü dîn³⁹²

248. Manzume

Birinci safın ikinci sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ey kerem mülküne sulṭān-ı kerîm

³⁹¹ Kaşif Yılmaz, *III. Selim (İlhami) (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni)*, Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2001.

³⁹² *Medine Tarihi*, c. 3, varak 106b.

1. Kulluğuñ fahr bilür Şāh Selīm
 2. Yapışup k̄āāime-i ‘arş gibi
 Şer‘in erkānına eyler ta‘zīm
 3. Bende-i h̄aşdır ihsān eyle
 Dü cihānda baña yā luṭf-ı ‘amīm
 4. Ravza-i pākīña yüz bin şalavāt
 Her biri başına yüz bin teslīm³⁹³

249. Manzume

Birinci safın üçüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ey gül-i ravza-i dīn-i İslām
 Saña her demde hezārān selām
 2. Niçe reşk-āver-i yāķūt olmaz
 Kaşrıña oldu sūtün seng-i ruḥām
 3. H̄abbezā Şāh Selīm-i Sāliş
 Kıldı rif‘atle bu hizmetle kıyām
 4. Kerem eyle aña ey Ekrem-i Halk
 Luṭfdur bendelere zāt-ı kirām³⁹⁴

250. Manzume

Birinci safın dördüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Mu‘allā Ravza-i Faḥr-ı Risālet
 Anıñ tahtındadır gülzār-ı cennet
 2. Sūtün-ı rif‘atın Tūbā görüdü
 Olurdu cebhe-fersā-yı ḍarā‘at
 3. Selīm H̄ān ibni Sultān Muştafāya

³⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 106b.

³⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 106b.

Zehī devlet naşīb oldı bu hizmet

4. Aña dünyāda himmet āhiretde

Şefā‘at yā Resulallāh şefā‘at³⁹⁵

251. Manzume

İkinci safın minber-i saadet tarafında yer alan sütunun üzerinde yazan beyitlerdir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. N’ola fahr itse yazarken hāme na‘t-ı midḥatin

Ol Resūl-i Kibriyā’niñ vaşf-ı zāt-ı devletin

2. Ḥabbezā³⁹⁶ mahbūb-ı Ḥak’dır görmemiş mişlin felek

Nürdan bir serve beñzetmiş görenler kāmetin³⁹⁷

252. Manzume

İkinci safın ikinci sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥilkat-i dünyāya bā‘iṣ zāt-ı pākīdır anıñ³⁹⁸

‘Arş-ı a‘lā ile nisbet kılmaya qadr ü rif‘atin³⁹⁹

2. Ḥamd ola Ḥaqq’a bizi çün ümmetinden eyledi

Niçe mümkündür edā itmek bu şükr-i ni‘metin⁴⁰⁰

253. Manzume

İkinci safın üçüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Da‘vi-i küfr ü cehālet eyleyen bed-meşrebān

³⁹⁵ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107a.

³⁹⁶ Şairin divanında “Bī-naẓīr” şeklinde geçmektedir.

³⁹⁷ Kaşif Yılmaz, *III. Selim (İlhami)*, ss. 10; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107a.

³⁹⁸ Divanında “zāt-ı pākīndir senin” şeklinde geçmektedir.

³⁹⁹ Divanında “‘Arşdan a‘lā yā Resulallāh qadr-i rif‘atin” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁰⁰ Yılmaz, *III. Selim (İlhami)*, ss. 10; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107a; Divanında “Şükrün etmek nice mümkündür bu ‘uzmā ni‘metin” şeklinde geçmektedir.

Geldiler imāna gördükde zühür-ı şevketin

2. Cevheri hāk-ı kudümü tütüyadır çeşmime⁴⁰¹

Hāk-i rāhı rüşen eyler rüz-ı haşriñ zulmetin⁴⁰²

254. Manzume

İkinci safın dördüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey⁴⁰³ ‘ālem āfitābı sensin ey Fahr-ı Rüsul
Pertev-i mihrinle buldı dīn ü dünyā zīnetin⁴⁰⁴
2. Eylemezsin ben kuluñdan luṭf u ihsānıñ dirīğ
Ey şehensāh-ı cihān luṭf it revā kıl hācetin⁴⁰⁵

255. Manzume

Üçüncü safın minber-i saadet tarafındaki sütunda sadece bir beyit yazacak yer bulunmaktadır ve üzerinde yer alan beyit budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bin şalat ile selām [eyler]⁴⁰⁶ revān-ı pākına
Eyler İlhāmī recā naḳd-i şefā‘at ruḫşatın⁴⁰⁷

256. Manzume

Üçüncü safın ikinci sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mülhem oldum yazmağa bu nüsha-i evşāfım⁴⁰⁸

⁴⁰¹ Divanında “Çeşmine” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰² Yılmaz, III. Selim (İlhami), ss. 10; Medine Tarihi, c. 3, varak 107a; Divanında “Belki maḫşerde olur taḫlīşe elde hüccetin” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰³ Divanında “İki” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁴ Divanında “Pertev-i mühr-i nübüvvet iledir ḫatmiyyetin” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁵ Yılmaz, III. Selim (İlhami), ss. 10; Medine Tarihi, c. 3, varak 107a; Divanında “Ey şehinsāh-ı dü-‘ālem var kemāl-i re’fetin” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁶ Divanında geçmesine karşın Medine Tarihi’nde geçmemektedir.

⁴⁰⁷ Yılmaz, III. Selim (İlhami), ss. 11; Medine Tarihi, c. 3, varak 107a.

Eyledim bahr-i şefâ‘at na‘t-ı pāk-ı hizmetin⁴⁰⁹

2. Şânına lâyıķ niçe evşâfa olsun kudretim

Lâyıķınca haķ ider ta‘zīm-i halk-ı ‘izzetin⁴¹⁰

257. Manzume

Üçüncü safın üçüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nüh feleklerde melekler ins ü cin hep bendedir

Hizmetinde pādişāhlar buldı şān u şöhretin⁴¹¹

2. Dā‘imā zıkr-i şalātı⁴¹² ola evrādım benim

Baħş iderse ol şeh taht-ı risālet-i himmetin⁴¹³

258. Manzume

Üçüncü safın dördüncü sütununun üzerinde yazan beyitler bunlardır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey kerem kân-ı zalām-ı ğamdan azād it beni

Şāhlar çün kim dirġ itmez kulundan re‘fetin⁴¹⁴

2. Şem‘-i şevķiñ pertevi her dem derūnumda yanar

Sīne-i pür-sūzuñ efvün eyledi germiyyetin⁴¹⁵

⁴⁰⁸ Divanında “Mülhem olduñ yazmaġa bu nüshā-i evşāfı çün” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁹ Divanında “Ta şefā‘at eyleye bu na‘t-ı pāke hıdmetin” şeklinde geçmektedir.

⁴¹⁰ Yılmaz, *III. Selim (İlhami)*, ss. 11; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107a; Divanında “Yā Resül-i Müctebā ‘ālemden a‘zam kıymetin”

⁴¹¹ Divanında “On sekiz biñ ‘ālemi doldurdu şān u şöhretin” şeklinde geçmektedir.

⁴¹² Divanında “zıkr-i şalātıñ” olarak geçmektedir.

⁴¹³ Yılmaz, *III. Selim (İlhami)*, ss. 11; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107b; Divanında “Olur ise ey şeh-i taht-ı risālet himmetin” şeklinde geçmektedir.

⁴¹⁴ Divanında “Mażhar-ı feyz-i şefā‘at kıl bu nā-çār ümmetin” şeklinde geçmektedir.

⁴¹⁵ Yılmaz, *III. Selim (İlhami)*, ss. 10; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 107b; Divanında “Bā‘is-i zevķ u ferāhdır sīnede germiyyetin” şeklinde geçmektedir.

3.1.31. Adlî

“Adlî” mahlası ile manzumeler yazan Sultan II. Mahmut, 1785 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlardan itibaren iyi bir tahsil görmüş ve bu tahsili dedesi III. Selim’den almıştır. Bir yıl tahtta kalan Sultan IV. Mustafa’nın ardından 1808 yılında tahta çıkmış ve otuz bir yıl devleti idare etmiştir. Sultan Mahmut’un tahta çıktığı yıllar siyasi açıdan oldukça çalkantılı bir halde olup iç ve dış birçok problem ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Devletin içinde bulunduğu geri kalmışlığın da farkına varan sultan, yaptığı ıslahatlarla daha modern bir düzen oluşturmaya gayret etmiştir. Devletin genel yapısında batılılaşma kapısını açmış; kurum, kıyafet, müzik gibi birçok alanda köklü değişiklikler gerçekleştirmiştir.⁴¹⁶ Büyük problemler ve mücadelelerle geçen yılların ardından 1839 yılında hayatını kaybetmiştir.

Eğitimi dedesi III. Selim’den almış olan Sultan Mahmut, bunun bir tezahürü olarak mûsiki ile yakından ilgilenmiş ve kendi imzasını taşıyan besteler ortaya çıkarmıştır. Hat sanatı ile de ilgilenen şair edebî anlamda da kendisi geliştirmiş, birçok manzume kaleme almıştır. Kendinden önceki padişahlar gibi o da sanata ve sanatçıya kıymet vermiş, onları gözetmiş ve desteğini esirgememiştir.

Aşkî Efendi, Sultan II. Mahmut’tan bahsettiği bölümde onun Medine için buyurduğu ihsanlara da değinmiş ve bunun için ona dualar etmiştir. Ardından sultanın yapmış olduğu bu ihsanları da içerisine konu ettiği naatleri eserine nakletmiştir.

259. Manzume

Sultan II. Mahmut, Mescid-i Nebevi’ye şamdanlar bağışlayarak ışıklandırılmasında yardımcı olmuştur. Bu bağışın ardından Resulullah (s.a.s.)’a bir naat yazarak amacının onun hizmetine layık olmak olduğunu bildirmiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

⁴¹⁶Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1999, ss. 415.

1. Şam‘dan eyledüm ihdāya cür‘et yā Resūlallāh
Murādım dergeh-i a‘lāya hıdmet yā Resūlallāh
2. Degildür ravzaña şāyeste dest-āvīz-i nā-çizim
Kabūlūnle kıl ihsān ü ‘ināyet yā Resūlallāh
3. Kimim vār hazretiñden ğayrı hālim eyleyem i‘lām
Cenābıñdandır āncağ luţf u himmet yā Resūlallāh
4. Dağīlek el-emān şad el-amān dergāhına düşdüm
Tarahhım kıl baña eyle şefā‘at yā Resulallāh
5. Du ‘ālemde kıl istişhāb Hān Maḥmūd-ı ‘Adlīyi
Seniñdir evvel ü āhirde devlet yā Resūlallāh⁴¹⁷

260. Manzume

Sultan II. Mahmut, Ravza-i Mutahhara’ya özel olarak dökme şamdanlar yaptırarak göndermiştir. Yazmış olduğu naatte de bu hususa değinmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. El-amān ey hazret-i peygamber-i ‘ālī-cenāb
Kıl şefā‘at bendeñe ihsān idüp rüz-ı hesāb
2. Ravza-i pākıña ihdā-yı şam‘dān kılmadan
Tuḥfe ‘arz itmek degil kaşdıñ murādım intisāb
3. Yā ḥabībullāh müştākım cemāl-i pākıña
Dīde pür-nem ḥasret-i rüyuñla dil pür-ıztıtāb
4. Yā Resūlallāh şāhib çık bu ‘āciz bendeñe
Çekmeyem dünyāda ü ‘uqbāda sāyeñde ḥicāb
5. Ümmetiñden bir ğarībiñdir niyāzın kıl kabūl
‘Adlī-i Hān-ı Maḥmūdı eyle dārında kāmyāb⁴¹⁸

3.1.32. Tîğî

“Tîğî” mahlasını kullanan şairin gerçek ismi Mehmed olup Edirne’de

⁴¹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 173b.

⁴¹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 174a.

dünyaya gelmiş⁴¹⁹ ve sipahilik yapmıştır. Döneminin şöhret sahibi bir şairi olup manzume söylemeye kabiliyetli bir isimdi. Sultan Ahmet döneminde yaşayan şair, H. 1027/M. 1618’de İstanbul’da vefat etmiştir.⁴²⁰ Kabri Edirnekapı’dadır.⁴²¹

Tîğî, Medine tarihinde 1 manzume ile kendisine yer bulmuştur. Bu manzume, manzumeleri arasında meşhur olmuş bir tarih kıt’asıdır. Edirneli olan şairin, Selimiye Cami’si için düşürmüş olduğu tarihtir.

261. Manzume

Aşkî Efendi, II. Selim’den bahsederken onun Edirne’de yaptırdığı Selimiye Cami’sine değinmiştir. Bu caminin letafette, metanette ve ziynette bir mislinin olmadığını anlatmıştır.

O dönem şairlerinden Tîğî Efendi’nin ise camiye bir tarih düşürdüğünü söylemiş ve bu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şāhib-ı hayrāt-ı şāhenşāh-ı Maḥmūdū’ş-şıfāt
Ḥüsrev-i rüy-ı zemīn ü zıll-i Rabbü’l-‘ālemīn
2. Ḥazret-i Sulṭān Selīm bin Süleymān velī
Dāver-i ka’imkāḡm-ı şer‘-i Faḡrū’l-mürselīn
3. Ḳalb-i mü’mīn-veş bu beytullāhı ma‘mūr eyleyüp
Ḳıldı her ṭāḡ-ı bülendi ġibret-i ‘arş-ı berīn
4. Na‘t-ı ġülzār-ı ḡarīmi “*hazihi cennātü ‘adn*”
Vaşf-ı ṭıb enfās-ı ṭıbtüm fedhulūhā hālidīn
5. Yāzdı Tîğī levḡ-ı bāb-ı cennete tāriḡhini
Cāmi‘ şāh-ı selīmü’l-ḡalb imām-ı cem‘-i dīn⁴²²

⁴¹⁹ Tezkire yazarı Riyāzi, ondan “Üskübî” olarak bahseder.

⁴²⁰ Tezkire yazarı Rıza, şairin H. 1020/M. 1611 yılında vefat ettiğini söyler.

⁴²¹Zavotçu, *Rızâ Tezkiresi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320.riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0>, (Erişim: 11.09.2020), ss. 79-80; Namık Açıkgöz, *Riyazü’ş-şuara (Tezkiretü’ş-şuara)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>, (Erişim: 11.09.2020), ss. 79.

⁴²²*Medine Tarihi*, c. 3, varak 46b.

3.1.33. Pertev Mehmed Sa'id Paşa

Manzumelerinde “Pertev” mahlasını kullanan şairin asıl ismi Mehmed Said'dir. 1875 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda aldığı eğitimle beraber devlet dairelerinde çalışmaya başlamıştır. Yeteneği sayesinde mevkilerde hızla yükselmiş ve önemli vazifelerde görev almıştır. Padişah tarafından takdir edilen şair, zamanla adından söz ettiren bir isim haline gelmiştir. Bu durum kimi yöneticiler tarafından hasetle karşılanmış ve padişah tarafından Edirne'ye sürgüne gönderilmiş, aradan çok geçmeden de 1837-38 yılında öldürülmüştür.⁴²³ Devlet adamı kimliğinin yanında iyi bir edebiyatçı olduğunu da söyleyebileceğimiz Pertev Paşa'nın bir de Divan'ı vardır. Eserinin ciddi bir kısmının tarih manzumelerinden oluşması onun bu alanda yetkin bir isim olduğunu göstermesinin yanında, döneminin önemli olaylarının tespit edilmesi bakımından da değerlidir.

Şairin Medine Tarihi'nde 21 manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerin çok büyük bir çoğunluğu tarih kıt'ası olarak kaleme alınmıştır. Tarik kıtalarının muhtevası ise Sultan II. Mahmut'un buyurduğu ihsanlar hakkındadır. Bunun yanında şairin kendi dönemine kadar yaşamış Osmanlı padişahlarının isimlerini bir araya getirdiği kıt'a da dikkat çekicidir.

262. Manzume

Aşki Efendi, merhum Pertev Paşa'nın Osmanlı padişahlarının isimlerini bir kıtada topladığını söyleyerek bahsi edilen kıtayı aktarmıştır.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Selīm ü Aḥmed ü 'Oṣmān üçerdür āl-i 'Oṣmān'da
Mehemmed'le Murād ü Muṣtafā dörder olup ma'dūd
2. Birer 'Abdūlmecīd 'Abdülḥamīd Orḥān ü İbrāhīm
İkişerdür Süleymān Bāyezid ü Ḥazret-i Maḥmūd⁴²⁴

⁴²³ Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, ss. 319.

⁴²⁴ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 4b.

263. Manzume

Mescid-i Nebevi viran bir halde iken Sultan II. Mahmut tarafından tekrar onarım görmüştür. Bu onarıma tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İmāmü’l-müslimîn şāh-ı cihān Sulṭān Maḥmūd Ḥān
Hilāfet zātına muhtaşş kerāmet ṭab‘ına mu‘tād
2. İşidüp bu mübārek mescidiñ virāneliğın derḥāl
Buyurdı ḥüsn-i i‘mār ile ehl-i ṭayyibeyi dil-şād
3. Bu mescid ḥaḳḳına nāzil dinildi āyet te’sīs
Bunı tecdīd iden şāhiñ olunsun ḳadri istişhād
4. Bu ma‘bed secde-gāh oldukca yā Rab ehl-i ḥācāta
Vücūdıyla ḳıyām-ı dīn ü devlet bulsun istibdād
5. Yāzup tārīḥ-i tāmin secde-i şükr eyledüm Pertev
Bu mescīd oldı virān eyledi Maḥmūd Ḥān abād⁴²⁵

264. Manzume

Sultan II. Mahmut’un, Resulullah (s.a.s.)’ın babası Hz. Abdullah’nın kabrini ihya ettirmesine tanık olarak gösterilen tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḳabr-ı pāk-ı vālid-i şāh-ı rūsuldur bu maḳām
Efḍal-i Ḥaḳ Sulṭān Maḥmūd’uñ bu ḥayr-ı berterī
2. Vaşf-ı i‘mārında Pertev cevheri tārīḥidir
Ḳabr-ı pākize-i maḳām-ı vālid-i peygamberī⁴²⁶

265. Manzume

Asitane-i Saadet’de yer alan kemerler bakımsızlıktan yere kapanmış haldeydi. Herkes bu durumun hüznünü yaşarken Sultan II. Mahmut’un emriyle yenilenmişlerdir. Bu yenilemeye tanık olarak verilen tarih

⁴²⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 166b.

⁴²⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 168b.

manzumesi de budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Biri bed’ biri itmāmı tārīhin idüp eşrāb
İki mışra‘ ki Pertev raşha-i kilik-i tūrīn oldı
2. Olup sultān-ı İskender-tüvānıñ luţf-ı vālāsı
Yapıldı bu kemer sīretde sedd-i āhenīn oldı⁴²⁷

266. Manzume

Merhum Fatih Sultan Mehmet’in camisi harap bir haldeyken Sultan II. Mahmut gerekli emirleri vererek tamirini yaptırmıştır. H. 1240/M. 1824 tarihinde yapılan yenilemeye tanık olarak verilen manzume budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ben de Pertev eyledüm inşā bu beyt-i dilkeşī
Oldı tārīh-i diger her mışra‘ı gevher ‘idād
2. Hıyır için ihyā buyurdı Fātiḥ’in bu cāmi‘in
Āşaf-ı Maḥmūd Hān şadr-ı Selīmü’l-i‘tikād⁴²⁸

267. Manzume

Sultan II. Mahmut, Fatih semtinde yangınlara anında müdahale etmek için büyük bir havuz yaptırmıştır. H. 1241/M. 1825 yılında tamamlanan havuza tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kalem mecrā-yı āb-ı gevher-i tārīhidir Pertev
Bu ḥavzı mevki‘-i elzemde yapırdı şeh-i ‘ālem⁴²⁹

268. Manzume

Liman Paşa’da yer alan cami gayet bakımsız bir haldeyken H. 1248/M. 1832 yılında yeniden ihya edilmiştir. Bu ihyaya tanık olarak verilen tarih

⁴²⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 190b.

⁴²⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 190b.

⁴²⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 190b.

manzumesi budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Söyledi berceste bir tārīḥ Petev esselā

Qıldı nev-bünyān bu dil-cū ma‘bedi Maḥmūd Ḥān⁴³⁰

269. Manzume

Aşki Efendi, Liman Paşa’daki caminin tamirine verilen manzumenin hemen ardından gelen ve Sultan II. Mahmut’un şanını yücelten bu beyti aktarmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cenāb-ı ḥazret-i Maḥmūd Ḥān şāhenşeh-i devrān

Penāh-ı dīn ü devlet kehf-i ümmet sāye-i Yezdān⁴³¹

270. Manzume

Sultan II. Mahmut H. 1249/M. 1833 tarihinde Edirne’ye gitmiştir. Buradaki köprünün harap halini görünce derhal ihyası için emir vermiştir. Onarımın tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Biri mu‘cem biri tām iki tārīḥ eyledüm inşād

Bu ḥidmet bende-i nā-çize Pertev başka bir iḥsān

2. Esāsından bu cisri pek metīn yapırdı Maḥmūd Ḥān

Becā bu cisri ābād eyledi Sultān-ı Maḥmūd Ḥān⁴³²

271. Manzume

Sultan II. Mahmut’un emriyle Tophane’de yapılan Karabaş Cami’sinin H. 1249/M. 1833 yılında tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

⁴³⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 191a.

⁴³¹Medine Tarihi, c. 3, varak 191a.

⁴³²Medine Tarihi, c. 3, varak 191a.

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Zehī beyt-i Ḥudā'dır secdegāh-ı mü'münāndır bu
Maḳām-ı zıkr-i Ḥaḳ'dır vecd-gāh-ı 'āşıkāndır bu
2. Benim ḥaddim değil tārīhini yapmaḳ daḫı Pertev
Bu cāmi' oldı vālā-yı sāye-i Maḥmūd Ḥāndır bu⁴³³

272. Manzume

Kasımpaşa'da yer alan mevlevihanenin tamire muhtaç iken H. 1250/M. 1834 tarihinde buraya ihsanlar buyrulup yeniden ihyası için yapılan çalışmalara değinilmiştir. Aşki Efendi, Sultan II. Mahmut'un bu ihsanından dolayı Mevlana'nın kendisinden hoşnut olacağını söylemiştir.

Tamirin tamamlanmasına gösterilen tanık ise bu tarih manzumesidir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Penāh-ı dīn ü devlet ḥazret-i Sulṭān Maḥmūd Ḥān
Sezādır ḫırz-ı cān itse cihān ol zıll-ı Mevlāyı
2. Göñülden bendedir bāy ü gedā ol ḳuṭb-ı devrāna
'Adālet merkezinde bir ṭutar ednā ü a'lāyı
3. Zevāyā-yı cihān ma'mūre-i iḥsānı ez-cümle
Ḥarāb itmişken ābād itdi bu dergāh-ı vālāyı
4. Olurlar sākinān-ı maḥv u şaḥv-ı 'aşḳ ile hemdem
Bulurlar sırr-ı mollada tülleyi tesellāyı
5. Değişmezler külāh-ı faḳr-i tāc-ı faḫr-ı zerdūze
Virirler ḫırḳa-i pīşineyi sevb-i mütesellāyı
6. Dönüp miḫ-i semā'ı ḳuṭb iderler ḫalka-i zikre
Nevā-yı nāy ile demsāz iderler lā vālāyı
7. Fūrūḡ-ı şevket-i bānisi olsun güb-be-gün efzün
İde şems-i felek tābbi münevver zīr ü bālāyı
8. Görünce bende Pertev ṭarḫ-ı zibāsın bu dergāhıñ
İki tārīḫ ile tezyīn ḳıldım levḫ-i imlāyı

⁴³³Medine Tarihi, c. 3, varak 191a.

9. Buyurdu şāh-ı şıdk-ı agāh memnūn rūḥ-ı mollāyı

Ne zibā yapdı Maḥmūd Ḥān bu dergāh-ı mu‘allāyı⁴³⁴

273. Manzume

Mevlevihānenin tamamlanmasına Ziver Efendi ile beraber buyurdıkları tarih manzumesi budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. O Şāhıñ çākeri Ziver mücevher söyledi tārīḥ

Ḳulı Pertev görüp tārīḥ-i şāni eyledi imlā

2. Hümā-yı şevkete nev āşiyāndır maḥfil-i ra‘nā

Olur her kaçır-ı Maḥmūd Ḥān reşk-i lāne-i ‘Anḳā⁴³⁵

274. Manzume

Mustafa Paşa’nın hangāhı virane bir haldeyken H. 1250/M. 1834 tarihinde yeniden ihya olunmuştur. Bu onarıma tanık olarak verilen tarih manzumesi ise budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İki tārīḥ çekdüm bende Pertev silk-i imlāya

Olup gevher-şümār-ı sübḥa-i manzūme-i ma‘nā

2. Maḳām-ı ‘ārifāndır eyledi Maḥmūd Ḥān inşā

Sezā bu zib ü ferre ḥānḳāh-ı Muştafa Paşa⁴³⁶

275. Manzume

H. 1250/M. 1834 tarihinde Galata Mevlevihānesi, Sultan II. Mahmut tarafından yeniden ihya edilmiştir. Bu tarihe tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Müstef‘ilün Fe‘ülün Müstef‘ilün Fe‘ülün

- - + - / + - - / - - + - / + - -

1. Sulṫān ibnü’s-sulṫān Maḥmūd Ḥān-ı zişān

⁴³⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 191a.

⁴³⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 191b.

⁴³⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 191b.

- Ꞙuṭb-1 zamān-1 devrān ŧāhenŧeh-i yegāne
2. ‘Adl ile ālem ābād luṭf ile kevn dil-ŧād
‘Ahdinde āh ü feryād ḥāŧŧ oldu muṭribāna
  3. Vīrān idi bu dergāh ābād kıldı o ŧāh
Döndi çü ḳalb-1 āgāh her hücreci cināna
  4. Sükkānı Mevlevīler merdān-1 ma‘nevīler
Meṭbaḥında münzevīler baḳmazlar āŧ ü nāna
  5. Hemdem o ŧāha ḫalā sırr-1 Cenāb-1 Mevlā
Maḳŧūd o sırr-1 vālā nāy ü nevā bahāne
  6. Olsun o nūr-peyker āfāḳa sāye-küster
Mānend-i ŧems-i enver virsün ziyā cihāna
  7. Pertev bu ḫüsn bünyān tāriḫ-i tāma ŧāyān
Ābād-1 ḳuṭb-1 devrān dil-cū semā‘ḥāne⁴³⁷

276. Manzume

Üsküdar’da yer alan dergāh-ı mualla ve hangāh-ı Mevlana’nın H. 1250/1834 tarihinde onarımından bahsedilmiştir. Bu onarıma tanık olarak aktarılan tarih manzumesi ise budur.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ŧehenŧāh-ı mü’eyyed ḫāzret-i Sultān Maḫmūd Ḥān
Ḥaḳ itmiş zātını ḳuṭb-1 sırr-āmed devr-i imkāne
2. Hemīŧe pīŧesi iḫyā-yı dīn ü devlet ü dünyā
Ne cāmi‘ler ne dergehler ne yerler yapıdı ŧāhāne
3. Ezān cümle bu zibā ḫānḳāhı eyledi ma‘mūr
Dil-i ‘āŧıḳ gibi çoḳdan berü olmuşdu virān
4. Miŧāl ḳābit ü seyyārelerdir bunda ‘āŧıḳlar
Dönerler ki ṭururlar bāŧ egüp bir ŧems-i tābāne
5. ŧemsüñ ŧevḳidir çün zerre ser-gerdān ider yoḫsa

⁴³⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 191b.

Nigāh ü iltifāt itmezler ānsız çarḥ-ı gerdāne

6. Semā‘-ı zevk ü ŧevk oldıķça bu dergāh-ı vālāda
Şāfā-yı her dem iḥsān eyle yā Rab ŧāh-ı devrāna
7. Biri cevherden a‘lā diġeri mümtāz ü müsteŧnā
İki tārīḥ yazdım bende Pertev-i müstemendāne
8. Yine ŧādān kıldım rūḥ-ı Mevlānāyı Maḥmūd Ḥān
Yapıldı tarḥ-ı zīb-efzā bu a‘lā-yı Mevlevī-ḥāne⁴³⁸

277. Manzume

Sultan Selim’in yaptırmıŧ olduġu Selimiye Cami’si bakımsızlıktan viran bir halde bulunmaktaydı. Sultan II. Mahmut bu durum karŧısında gerekli emirleri vermiŧ ve camiyi tekrar ihya etmiŧtir. Aŧki Efendi, II. Mahmut’un bu tutumuyla Sultan Selim’in ruhunu hoŧnut ettiġini belirtmiŧtir. Onarıma tanık olarak verilen tarih manzumesi ise budur.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Biri bed’ ü biri itmāna tārīḥidir el-ḥaķ
İki mısra’na yazdım dil-küşā beytül’l-ķaŧıd oldı
2. Bu dergāhı mücedded yaptı kḗḗb-ı dīn Maḥmūd Ḥān
Bu zibā tekye-i behcet-feza tarḥ-ı cedīd oldı⁴³⁹

278. Manzume

Sultan II. Mahmut’un H. 1251/M. 1835 tarihinde Harbiye Mektebi’ne inŧa ettirdiġi cami için tanık gösterilen tarih manzumesi budur.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Sezādır medd-i āvāz-i ŧalā tārīḥ için Pertev
Yapıldı mekteb-i ḥarbiyyeye nev-cāmi‘-i ra‘nā⁴⁴⁰

279. Manzume

Sultan II. Mahmut’un H. 1251/M. 1835 tarihinde Mevlana’nın türbesini

⁴³⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 192a.

⁴³⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 192a.

⁴⁴⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 192a.

tekrar elden geçirerek ihya etmesi hadisesi aktarılmıştır. Onarımın tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Budur dergâh-ı Mevlâna Celâle’ d-dîn-i ve’ d-dünyâ
Bu dergeh ka‘be-i cân u cinândır cümle ‘uşşâka
2. Bu meşhed nürdan deryâ o hazret-i dürre-i beyzâ
Hâbâbı kübbe-i hadrâ disem haml itmez agrâka
3. Bunuñ her evc-i pâki avuç verir şems-i hakîkatden
Mecâzî her biri ma‘nide tâk-ı çârḥ-ı bî-sibâka
4. Elezzdir ney-şekerden çöp-i maḥbah çilekeş câna
Müraccah îevk-i hıdmet yanlarında başka ezvâka
5. İderler sikke ber-ser-sikke-i zer gerden istiğnâ
Olup bî-ğill u gışş iksîr-i haşş püte-i fâka
6. Girift-i ‘aşk olurlar baş keserler tavḳ-ı teslîme
Ezelden beste gelmişler visâk-ı ‘ahd ü mîsâka
7. Yanarlar şem‘-i cânâna cihân ü cân bir yana
Dönerler hemçü-pervâne verirler varın iḥrâka
8. Gehî âzâd olup gamdan geçüp fikr-i dü-‘âlemden
Rebâb- u nâyı eylerler bedel-i takyîd ü itlâka
9. Bunuñla şehr-i Konya faḥr ider İrân u Tûrâna
Bu bıç‘a kıble-gâh-ı ârzûdur bunca ‘uşşâka
10. Mürûr-ı vaḳt ile hâcet olup ta‘mîre bu ḥayrı
Müyesser kıldı Ḥakḳ şâhenşeh-i pâkîze-aḥlâka
11. Zihî şâhib-kerem kuṭb-ı himem sultân Maḥmûd Ḥan
Odur şems-i ziyâ baḥş-ı ‘inâyet cümle âfâka
12. Dil-i âgâhı mâ’ il bi’ṭ-ṭab‘ ḥayr u müberrâta
Mübârek ṭab‘ı muḳbil ‘adl ü dâd u raḥm-ı eşfâka
13. Kâlemler münḥaşır aḥkâm-ı ‘adli neşr ü taḥrîre
Ḥazâ’in sū-be-sū meşgul ‘aṭâsın bezl ü infâka

14. Cemāl-i şevketi tenvîr-i sırr-ı sūre-i ve'ş-şems
Cebîn-i tal'atı teşbîh-i rüşen şubh-ı berrâka
15. Muvaffağ olduğu bî-şübhedir her kâr u bārında
İder her emrini tefvîz zîrâ Rabb-i Hâllâka
16. Şâh-ı mu'ciz-âyîniñ nevâ-yı feyzidir her dem
İden bu nây-ı kilki böyle mazhar-ı sırr-ı intâka
17. İki târîhe mülhem oldu Pertev maṭla'-ı dilden
Sezâdır beñzedilse ferqadeyn-i şems-i işrâka
18. Yapıldı dergeh-i münlâ budur çün ka'be 'uşşâka
Ṭavafa gel du'â it yapıran sulṭân-ı âfâka⁴⁴¹

280. Manzume

II. Mahmut'un Unkapanı'nda yaptırdığı köprüye değinilmiştir. Aşki Efendi, padişahın bu köprü sayesinde çok büyük dualar aldığını, bu sayede sırat köprüsünü şimşek gibi geçeceğini söylemiştir. Köprünün tamamlanmasına tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

--+-/- -+-/- -+-/- -+-

1. Baḥr-i suḥanda sū-be-sū târîḥ iderken cest-cū
Buldum be-vefk-i ârzū-i Pertev iki dürr-i nazîm
2. Baḥr üzre terşîn eyledi Maḥmūd Ḥân cîsr-i kavîm
'Âlem bedîhî söyledi hazâ sırâtun müstakîm⁴⁴²

281. Manzume

H. 1252/M. 1836 yılında Karakulak suyunun çeşmesi viran bir halde iken II. Mahmut tarafında tekrar ihya ettirilmiştir. Bu onarıma tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

-+--/- +--/- +--/- +- -

1. Akdı ağzım şū gibi târîḥ yazarken Pertev
Bî-mişîl oldu zehî çeşme-i Sulṭân Maḥmūd⁴⁴³

⁴⁴¹Medine Tarihi, c. 3, varak 192a.

⁴⁴²Medine Tarihi, c. 3, varak 193a.

282. Manzume

Aşki Efendi, “tekye-i hazret-i Huda-yı kuddusu’s-sırra teala”nın kalbi aşık gibi viran iken H. 1253/M. 1837 tarihinde II. Mahmut tarafından onarıldığını aktarır. Bu onarıma tanık olarak verilen tarih manzumesi budur.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Beşâretten işâret oldı Pertev böyle bir târîh

Hüdâ-yı hânkâhın yapıdı yâhû şâh-ı dil-âgâh⁴⁴⁴

3.1.34. Zîver Efendi

Asıl adı Ahmed Sâdık olup manzumelerinde “Zîver” mahlasını kullanmıştır. 1794 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Henüz on yaşında yetim kalan Zîver, dönemin Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Seyyid Ali Nutkî Dede tarafından manevi oğulluğa kabul edilmiştir.

Zîver Paşa, ilk eğitiminin ardından çeşitli görevlerde bulunup tecrübe kazanmış sonrasında ise yine bir Mevlevî devlet adamı olan Halet Efendi’nin yanında çalışmaya başlamıştır. Halet Efendi’nin sürgün edilmesinden dolayı kendisi de onunla beraber Konya’ya gitmiştir. Halet Efendi 1822 yılında idam edilince kendisi Balıkesir’e gönderilmiş, ardından affedilerek İstanbul’a dönmüştür. Memuriyet hayatında birçok görevde çalışan Zîver Efendi 1861 yılında çok istediği Harem-i şerif meşihatına memur edilmiştir. Büyük arzu duyduğu bu görevde sadece bir yıl kalabilmiş ve 12 Haziran 1862 yılında vefat ederek Cennetü’l-Baki’de Hz. Osman’ın kabrinin civarına defnedilmiştir.⁴⁴⁵

Zîver Paşa, devlet adamlığının yanında manzume söylemede de oldukça usta bir şahsiyettir. Hacimli divanının olmasının yanında onu asıl önemli kılan husus kaleme aldığı tarih manzumeleridir. Özellikle II. Mahmud ve Abdülmecid döneminde yapılan yahut onarımdan geçen hemen her yapıya tarih düşürmüştür. Bundan dolayı divanında ciddi sayıda tarih manzumesi

⁴⁴³Medine Tarihi, c. 3, varak 193a.

⁴⁴⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 193a.

⁴⁴⁵ Hasan Aksoy, “Zîver Paşa”, *DİA*, C. 44, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, ss. 474.

olan şair, padişahların da ihsanlarına mazhar olmuştur.

Ziver Efendi'nin biri Pertev Paşa ile yazdığı olmak üzere 2 farklı manzumesine yer verilmiştir. Bu manzumeler Sultan II. Mahmut döneminde sultanın buyurmuş olduğu ihsanlar için kaleme alınmış tarih manzumeleridir.

283. Manzume

Sultan II. Mahmut'un Medine'de inşa ettirdiği muvakkithane için düşünülen tarih manzumesidir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şehenşāh-ı zamān-ı hākān Maḥmūd el-eşer kıldı
Medīne hışnı içre bu muvaqqit-hāneyi bünyād
2. Bu lālden irtifā'ın mihr-i şevket ol şehenşehla
Cihāna pür-nevīn sā'at be-sā'ateylesün müzdād
3. Kurulsun sā'at-āsā dehre miftāh-ı şerī'atle
O şāha eylesün rūḥ-ı Peygamber her zamān imdād
4. Bu şevk ile mücevher oldı Ziver miḥver-i tāriḥ
Muvaqqit-hāneyi Sulṭān-ı Maḥmūd eyledi icād⁴⁴⁶

284. Manzume

Kasımpaşa Mevlevihanenin tamamlanmasına Ziver Efendi ile Pertev Paşa'nın beraber buyurdıkları tarih manzumesi budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. O Şāhiñ çakeri Ziver mücevher söyledi tāriḥ
Kulı Pertev görüp tāriḥ-i şāni eyledi imlā
2. Hümā-yı şevkete nev āşiyāndır maḥfil-i ra'nā
Olur her kaşr-ı Maḥmūd Hān reşk-i lāne-i 'Ankā⁴⁴⁷

⁴⁴⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 175b.

⁴⁴⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 191b.

3.1.35. Enderunlu Vâsıf

Asıl adı Osman'dır. Doğum yılı kesin olarak bilinmeyen şair, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Halil Paşa'nın yardımı ile Enderun'a girebilmek için Galata Sarayı'nda eğitime tabi tutulmuş fakat yedi yıllık eğitimin sonunda saraya girmeye hak kazanamamıştır. Sonraki yıllarda bu durumdan kurtulan şair, I. Abdülhamid'in saltanatı yıllarında saraya girmiş ve Kılar-ı Hümayun'da göreve başlamıştır.

Vasıf, edebiyatımızda mahallileşme akımını benimseyen şairlerimizden biridir. Birçok şekilde manzumeler kaleme almasının yanında edebiyatımızda şarkı nazım şekli ile en çok eser veren şairdir. Sarayda kendisine bir çevre edinmiş ve sanatını buralarda da icra etmiştir.

“Hoş-sohbet, nüktedan, şarkı ve gazelleri turfanda meyva gibi erbabının ağzını tatlandıran ve şiir söylemede benzeri bulunmayan, şaka kaldıran ehl-i hal kimselere takılmadaki inceliği ile meşhur şairin, bu meclislerde belki irticalen söylediği ebyat-ı hezliyatı ahabınca ‘pek tuhaf’ yani benzeri görülmemiş şekilde ‘orijinal’ bulunmuştur.”⁴⁴⁸

Özellikle İstanbul'un önemli bir yer tuttuğu manzumelerinde halk söyleyişlerine ve kimi zaman bayağı ifadelere de rastlanmaktadır. Manzumelerinde Nedim tarzının görüldüğü şair, ömrünün son yıllarında manzumelerini incelediği ve adaba mugayir manzumeleri ayıklayarak yok ettiği de bilinmektedir. Buna rağmen hacimli bir divanının oluşu edebiyata ve manzume söylemeye olan merakının bir tezahürüdür.

Şair, bulunmuş olduğu görevden İstanbul'a döndükten sonra 1824 yılında vefat etmiştir. Cenazesi ise Üsküdar'da Karacaahmet Türbesi civarında defnedilmiştir.

Medine Tarihi'nde manzumesi çok olan şairlerden biri de Vâsıf'tır. Aşkî Efendi'nin, Vâsıf'tan yapmış olduğu aktarmaların tamamını tarih manzumeleri oluşturmaktadır. Manzumelerin bir kısmı Sultan III. Selim ve onun dönemi ile ilgili olmakla beraber çok daha büyük bir kısmı II. Mahmut ve onun döneminde gerçekleşenler ile ilgilidir. Özellikle sultanın Medine'de Vahhabi hareketi ile olan mücadelesi ve İstanbul'da buyurmuş olduğunu ihsanlar, yaptırmış olduğu ihyalar ile ilgili manzumelerdir. Manzumelerin

⁴⁴⁸ Rahşan Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007, ss. 41.

büyük çoğunluğu birer mısralık olmasının yanında kıt'a şeklinde aktarımlar da fazladır.

285. Manzume

Sultan III. Selim döneminde her tarafın düşmanlarla çevrili olduğu, Hicaz ve Mısır'ın da düşmanın elinde olduğu aktarılmıştır. III. Selim ise orduyu donatmış ve kafirin elindeki yerleri tekrar almıştır. Bu olaya tanık olarak aktarılan tarih manzumesi budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hemān gūş eyledikde def'aten ta'dād edip ben de
Dedim bir beyit ile Vāşif iki tārīḥ-i ğarrāyı
2. Çeküp zincire a'dāyı saḳīli şaḥn-ı heycāda
Uşul-i cenk ile āldı Selīm Ḥān ümm-i dünyāyı⁴⁴⁹

286. Manzume

Kaptan Hüseyin Paşa'nın zaferleri sonucunda onun vasfında yazılan tarih beyti budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mışra'-ı tārīḥe ḥācet yok bu fethiñ bī-kuşūr
Oldı tārīḥi ğarīḳ-i düşmen fitne-i şu'ūr⁴⁵⁰

287. Manzume

Kaptan Paşa hakkında yazılan başka bir kasidedeki tarih manzumesi de budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Düşürdüm bir beyitte iki rengin anıñçün
Ki evreng alsün efrenci bu yār-ı ḳalb-i cumhūrı
2. Boyānup al ḳāna rū-siyeh kāfir hirāsından
Mışır'dan geçdi ye'is ile bozuldı cünd-i maḳhūrı⁴⁵¹

⁴⁴⁹Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 568; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

⁴⁵⁰*Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

288. Manzume

Kaptan Hüseyin Paşa'nın Mısır'ı kafirlerinden elinden aldığı yıla tanık olarak düşülen tarih manzumesidir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Sezā āvīze-i çarḥ olsa Vāşif feth-i tārīḥi
Hüsāmın tāk-ı 'arşa aşdı Hakk'ā āldı meydānı
1. Saḫt-ı vākı' olup şıyṭ-i seyfden amma dünyāya
Düşürdi Nil'e eyyām lāşe-i udvān-ı nādānı⁴⁵²

289. Manzume

Mısır'ın fethedilmesine düşülen tarih beyitlerinden biridir.

Mef'ülü / Mefā'ılı / Mefā'ilü / Fe'ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Bu mısra'-ı tārīḥi didim raḡmına Vāşif
Yüz yerde effetān-ı Franca didi zaṅça⁴⁵³

290. Manzume

Sultan III. Selim döneminde İskenderiyye'nin ele geçirildiği yıl için tanık gösterilen tarih manzumesidir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sū-be-sū zencīr-i mevc-i āb-ı seyfiñ düşmene
Sedd ü bend itdikde şāhenşāh-ı İskender-nedīm
2. Bāb-ı tārīḥi dü-mısra'la kapatdum Vāşifā
Eyleyüp inşād bir beyt-i metīn ü müstakīm
3. Düşmen-i dinden alup İskenderiyye ḫal'asın
Sedd-i Dārā çekdi Ye'cüc-ı 'adūya Hān Selīm⁴⁵⁴

291. Manzume

⁴⁵¹Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 572; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

⁴⁵²*Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

⁴⁵³Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 574; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

⁴⁵⁴Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 574; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 133a.

Aşki Efendi, Sultan II. Mahmut'un cülusuna birçok şairin tarih düşürdüğünü söylemiştir. Kendisinin ise içlerinden Vasıf'ın manzumesini seçtiğini söyleyerek manzumeyi aktarmıştır.

Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün Mefâ'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hudāvend-i zafer-yāver Hıdīv-i ma' delet-güster
Cenāb-ı Hāzret-i Maḥmūd Hān-ı mekrümet- 'unvān
2. Şehen-şāh-ı feyiz-meşhūd şāh-ı ākıbet-maḥmūd
Kerem-fermā-yı şāhib-cūd dādār-ı cihān-bünyān
3. Şeh-i dervīş-nihād ü şehriyār-ı mülk-i isti' dād
'Aṭā-baḥş ü himem-mu' tād şāhen-şāh-ı Cem-destān
4. Felātün-rüşd İskender-dirāyet Bū ' Alī-fiṭrat
Aristo-menḳabet şāhib-fetānet Hıusrev-i devrān
5. dād-āver şeh-i encüm-çeşim dādār-ı devrāñun
Sezā Dārā olursa dergeh-i vālāsına derbān
6. Kılıp evreng-i şāhiye cülüs iḳbāl ü şevketle
Cihānuñ Hātır-ı mahzūnın etdi gül gibi Handāñ
7. Kudüm-ı sad-melzūmu cihānı eyledi memnūn
Cülüs-ı meymenet-me'nūsu kıldı 'ālemi şādān
8. Cülüsüyla hayāt-ı tāze kesb etdi ten-i āfāk
Vücūdu ile buldu ḳāleb-i 'ālem yeñiden cān
9. Cihāna sāyesi sermāye-i emn ü emān oldı
Bulup taḥt-ı şehī zāt-ı şerifiyle mu'allā şān
10. Dil-i 'āem meserret-yāb-ı şādī oldu 'ahdinde
Derūn-ı kevn şevk-ı tāze buldu sū-be-sū der-ān
11. Olup vaḳt-i hümāyunında 'ālem müsterihü'l-bāl
Bedel oldı sürūr ü şevḳa ḥüzn-i ḥātırı ekvān
12. Olup leb-riz-i şit-i 'adl ü dādı kāse-i 'ālem
Tanīn-endāz-ı āfāk ede şān ü şevkerin Sübhān
13. Olup dā'im muvāfiḳ aḥsen-i tedbiri taḳdīre

- Ḥudā-yı zü'l-minen her kār-ı düşvārın kıla āsān
14. Edip gālib şadū-yı dīne Mevlā zāt-ı vālāsın
Ola şān ü şükūhu dehşet-efzā-yı dil-i 'udvān
15. Mu'ammer eyleyip tūl-ı 'ömürle taht-ı şāhīde
Vücūd-ı lāzımū'l-mevcūdın etsin ḥalka Ḥaqq ihsān
16. Qarībū'l-'ahdde şehzādegān-ı sad-maḥdemle
Meserret-yāb ede ḳalb-i şerīfin Ḥazret-i Mennān
17. Münādīler nidā etdikde hengām-ı cülūsında
Olup der-dest-i şādī kilik-i şevḳ-i nādire-sencān
18. Bu tāmtārīḥ-i cevher-dārı yazdım ben daḥı Vāşıf
Cihāna himmet ü nām ile sultān oldu Maḥmūd Ḥān⁴⁵⁵

292. Manzume

Tosun Paşa, Medine'yi Vahhabilerin elinden almak için Medine'ye varmıştır. Babası Mısır valisi Mehmet Ali Paşa tarafından kendisine destek için yirmi sekiz gemi dolusu mühimmat ve asker gönderilmiştir. Tosun Paşa verilen mücadeleden zaferle ayrılmış ve bu durum gerek ordu içinde gerekse devlet idaresi tarafından sevinçle karşılanmıştır.

Medine'den gelen bu müjdeye tanık olarak bu tarih manzumesi gösterilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şad hezārān ḥamd ü şükr ol Ḥālik-ı yek-tāya kim
Ḳıldı İslām'ı müşerref devlet-i imān ile
2. Nūr-ı zātında kılip Peyğamber-i zī-şānı ḥalk
'Āleme fer şaldı maḥbūbu olan Sult-tān ile
3. Dem-be-dem olsun taḥiyyāt ü selām ol Şāh'a kim
Çekdi rāh-ı mistakīme ümmetin fermān ile
4. Şu-be-şu tebliğ edip aḥkām-ı şer'-i Ḥazret'i
Ḥaqq'a da'vet ḳıldı ḥalkı ḥucceṭ ü burhān ile

⁴⁵⁵Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 581; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 135b.

5. Eyleyip ihyā-yı dīn ol Raḥmeten lil-ālemīn
Şaldı farḳ-ı fırḳa-i İslām'a sāye şān ile
6. Ol sipeh-sālār-ı ḥayl-i enbiyā vü mürselīn
Ba's olundu 'āleme tīg-i ğazā-'unvān ile
7. 'Āzim-i emr-i cihād-ı fī sebīlillāh olup
Kıldı sevḳ aşḫābı hükm-i āyet-i Qur'an ile
8. Baş ü cāna baḳmayup rāh-ı Ḥudā'da her biri
Kıldılar emr-i ğazāda sa'y baş ü cān ile
9. Çār-yār-ı bā-şafāşın kıldı çār-erkān-ı dīn
Ehl-i imāna metānet verdi ol merdān ile
10. Cümleten aşḫāb ü ālinden Ḥudā ḥoşnūd olup
Eyleye ikrām ü 'izzet cennet-i Rıdvan ile
11. Meslek edip rāhın ol serverlerüñ 'Osmāniyān
Kıldılar bī-ḳarā himmet leşker-i 'udvān ile
12. İktidā-yı esr-i esr-i aşḫāb eyleyip cümle mülük
Oldular mansūr 'avn-ı Ḥazret-i Sübhān ile
13. Her biri emr eyleyüp taṭbīḳ-ı şer'-i sünneti
Ḥıdmet-i dīn eylediler sa'y-i bī-pāyān ile
14. O şehen-şāhlardan ırsen otuzuncu pādişāh
Erdi taḫt-ı salṭanat imrār-ı vaḳt ezmān ile
15. Ya'nī dīn ü devlet-i İslām'a Ḥaḳ ihsān edip
Verdi fer taḫt-ı şehīye 'Adlī Maḥmūd Ḥān ile
16. Ḥaḳ ser-efrāz eyleyip ol Dāver-i beyne'l-mülük
Āl-i 'Osmāñ'a şeref-baḫş oldu o Ḥāḳān ile
17. Ḥaḳ edip Ḥaḳ böyşe āgāh pādişāh-ı 'ārifī
Kıldı ihyā ez-ser-i nev devleti ihsān ile
18. Eyledi terfi'-i şān-ı devleti ol Şehriyār
Yāveri-i feyz ü luṭf-ı Ḥazret-i Mennān ile
19. Farḳ-ı nāsa sāye-bān edip cenāh-ı himmetin
Zātına mecmu'-ı ḥaḳkı kıldı ḳul ihsān ile

20. Tinetin taḥmīr edip Mevlā zekā vü rüſd ile
Eylemiş zātın Felāṭūn-ı zamān ‘irfān ile
21. Kıldı vaqtā kim o ſāh evreng-i iḳbāle cülūs
Eyledi mecmū’-ı dünyāya nazar im‘ān ile
22. İbtidā sūy-ı Hicāz’a ſarf-ı efkār eyleyip
Oldu ḥāl-i Hāricī’ye muṭṭali’ iz‘ān ile
23. Ğāyret-i dīn eyleyip ḳalb-i hümāyūnın ḥazīn
Oldu muğber ḥāṭırı bu vaż’-ı nā-ſāyān ile
24. Līk def’-i Hāricī’ye olmadı vaqt ol zamān
Var idi ceng ü cidāl küffār-ı ser-gerdān ile
25. Gerçi küffār ile eylerdi cidāl ammā yine
Zıkr ü fikri rāh-ı ḥaccı fetḥ idi erkān ile
26. Bu elem ḳılmıſdı ol Dārā’yı ğāyet bī-ḥuzūr
Dā’imā maḥzūn idi efkār-ı bī-pāyān ile
27. Bulmadı erkān-ı devletten biri eshel ṭarīḳ
İstiſāre etdiler nice ḥired-mendān ile
28. Sa’yini meſḳur ede Mevlā o ſāh-ı ‘ālemūñ
Temſiyet verdi umūra dāniſ ü ‘irfān ile
29. Re’yer tedbirelr dip ḥafī-ender-ḥafī
Verdi kāra ‘āḳıbet ſüret reh-i āsān ile
30. Re’y ü tedbirin muvāfıḳ eyleyip taḳdīre Ḥaḳḳ
Oldu manſūr ü muẓaffer nuſret-i Yezdān ile
31. Vālī-i Mıſr’a ḥafice yazdı bir ḥaṭṭ-ı ſerīf
Kıldı bu emri ihāle boynına fermān ile
32. İmtisālen emre Ferzendī Ṭosun Paſa ḳulın
Kıldı ser-‘asker ğusāt-ı Müslimīne ſān ile
33. Bir ḳılıç ſaldı ki eṭrāfın ſarıp kāfirlerūñ
ſarılıp at boynına etdi firār efgān ile
34. Bir yedi ſemſīe-i İslām’ı ki cünd-i Hāricī
Ṭoydu yerler oldu ſaḥrālar deñiz al ḳan ile

35. ‘İd-ı adḥānuñ ikinci gün gelip müjde-resān
Oldu yek-reng-i şafā āyīne-i raḥşān ile
36. Verdi miftāḥ-ı şerīfūñ baḥran irşalin peyām
Ferve-pūş-ı şevḳ olan Ṭatarlar ‘unvān ile
37. Bu peyāmı gūş edince ol şehen-şāh-ı cihān
Kıldı bir re’y-i pesendīde dil-i şādān ile
38. Ḥāzret-i Peygamber’e ta’zīmen ol ḳuṭb-ı zamān
Kıldı istiḳbāle fermān alay ü erkān ile
39. Sā’at üçde bir şeb ol keştī-i sa’d edip vürūd
Bāb-ı ‘ālīye peyāmı geldi yümn āvān ile
40. Kethūdā Beg ibtidā-yı şubḥ Bārūt-ḥāne’dan
Būs edip aldı bejengi iḥtirām ü şān ile
41. Reh-nev-i sūy-ı Rbā Eyyüb-ı Ensārī olup
Eyledi ‘azm-i vürūd esb-i sebük-cevlān ile
42. Türbeyeye çün cem’ olup da’vetle mecmū’-ı kibār
Dīde-düz-ı intizār edip dü-çeşm-i cān ile
43. Sūy-ı maṭlūba ḳarīb olduḳda miftāḥ-ı şerīf
Geldi peygām ol zevāta sa’y-ḥuddāmān ile
44. Şeyhü’l-islām-ı mu‘allā-cāh sadreyn-i nākīb
Oldular ber-pā vezīrān-ı ‘ulüvv-i şān ile
45. Der-‘aḳab Dārü’s-sa’āde Ağası edip ḳıyām
Kıldılar tekrīm-i istiḳbāle ‘azm iḥvān ile
46. Sā’ir ehl-i cāh olup şaf-beste-i feyż-i selām
Ṭurdular ber-resm-i rāh ādāb ile erkān ile
47. Māşiyen müstaḳbelīn ile olunca rū-be-rū
Cümlesi kıldı teveccūh ḥürmet- şāyān ile
48. Kethūdā Beg gördüğü anda Ağā-yı a’zāmı
Raḥşdan olup piyāde sūret-i āsān ile
49. Ber-ser-i tebcīl olup āgūş-ı tebcīle hemān
Eyleyip taḳbīl Ağā’ya kıldı ‘arz ‘irfān ile

50. Ol daḥı ber-vefk-ı tekrīm eyleyip i‘zāz-ı tām
Aldı būs edip dehān-ı taşliye-gūyān ile
51. Hep olup ez-cān ḥuddām-ı rikāb-ı ḥurmeti
Türbe-i pāke ‘azīmet kıldılar ḥullān ile
52. Başlayıp tekbīr ü tehlīle mü’ezzīnler daḥı
Çıkdı gülbang ‘arşa taḥmīd-i senā-ḥ^vānān ile
53. Zebḥ-ı ḳurbān-ı teşekkürler taşadduḳlar edip
Kıldılar taṭyīb-i ḳalb-i infirāt iḥsān ile
54. Meşhed-i pāk-i ‘alem-dār-ı Resūlullāh’da hem
El açıp dergāh-ı Ḥaḳḳ’a cümle züvvārān ile
55. ‘Arz-ı ḥācāt ü münācāt eyleyip mecmū’-ı nās
Eşḳ rīzān eylediler dīde-i giryān ile
56. Ğarḳ-ı baḥr-ı ma‘rifet olup gürūh-ı mü’mīnīn
Cürm ü ‘işyān ‘afv olundu raḥmet-i Raḥmān ile
57. Ba‘d-ez-itmām-ı du‘ā ol cilve-gāh-ı feyżdan
Oldu tertīb-i alay iḳbāl ile ‘unvān ile
58. Cümleten erān-ı devlet müftī vü ḳā’im-maḳām
Hep müzeyyen raḥşlarla ferve-i erkān ile
59. Topḳapu’dan dāḥih-i sūr olunup bā-meymenet
Çekdiler alay-ı vālāyı reh-i dīvān ile
60. Şevket-i İslām ü nūr-ı dīn-i Ḥaḳḳ-ı Aḥmedī
Pür-zıyā kıldı cihānı nuşret-i Yezdan ile
61. Geldi çün Bāb-ı Hümāyūn’a bejeng-i mes‘adet
Bī-bedel alay ile tevkīr-i bī-pāyān ile
62. Ketḫudā Beg resm-i pīşīn üzre esbinden inip
Eyleyip teslīm Aḡa’ya şundu ‘izz ü şān ile
63. Ber-ser-i tefḥīm alıp āḡuş-ı i‘zāza Aḡa
Dāḥil oldu bāb-ı devletden ḥayır-ḥ^vāhān ile
64. Pīş-i dergāh-ı sa‘adet-raḥşına şāḥib-sürur
Māşiyen iḳbāl edip yüz tüz sürdü yüz biñ cān ile

65. Eyleyip der-pīş Ağā'yı Hıdīv-i kām-yāb
Şavb-ı maḵsūda 'azīmet kıldı huddāmān ile
66. Perde-i Peyğamberī olan maḵām-ı 'āliye
Eyledi vaż'-ı emānet himmet-i pīrān ile
67. Anda zıkr-i sebk eden erkāndan ba'zı vüçūh
Merhabālar kıldılar tebrīk-i istihsān ile
68. Okuyup bir 'aşr imān-ı sānī etdiler du'ā
Ḥatm olundu bezm-i 'ālī Ḥazret-i Kur'ān ile
69. Ḥazret-i Mevlā ḳabūl edip du'āmız yüz sene
Vere zinet taḥt-ı ḥākānīye Maḥmūd Ḥān ile
70. Sāyesin dūr etmeyip fark-ı 'ibādından Ḥudā
Bula 'ahdinde cihān şevḳ-ı refāh 'umrān ile
71. Ḥıdmetinden Ḥaḳ Resūl-i ekremi ḥoşnūd edip
Mazhar-ı 'afv ü şefā'āt eyleye ḡufrān ile
72. Ben de yazıp bir żarā'at-nāme ber-ḫıbḳ-ı vukū'
'Āciz-ān 'arz-ı dergāh eyledim noḳşān ile
73. Umarım maḳbul olup bu 'ācizūñ de ḥızmeti
Ḥaḳ kıla Sultān-ı kevneyn'i şefi' iḥsān ile
74. Ḥazret-i Peyğambere bāş eyleyip Vāşif ḳulın
Cennet-i a'lāda hem-sāye kıla Ḥassān ile
75. Yazsalar ḫāḳ-ı der-i ta'zīme tārīḫin sezā
Müjde geldi Ṭaybe'den miftāḫ-ı a'lā şān ile⁴⁵⁶

293. Manzume

Osmanlı için büyük bir sorun haline gelen Vahhabi hareketi nedeniyle II. Mahmut orduyu Hicaz'a göndermiştir. Yapılan savaşlardan zaferle ayrılan Osmanlı Devleti, Hicaz'ı temizlemeyi başarmıştır. Aşki Efendi, merhum Vasıf'ın bu olaya bir tarih düşürdüğünü söyleyerek aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁴⁵⁶Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 647; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 145b.

1. Bārekallāh ey cihānuñ şāh-ı nuşret-rehberi
Rāh-ı Hāḡ'da kılduñ ihlāş ile sa'y-i serverī
Ya'ni Beytullāh'dan ḡār ü ḡası sürdüñ geri
Cāy-gīr idi zamīrūñde cūlūsuñdan beri
Secde idip yerlere sürsün yüzün vardır yeri
Şükrlere olsun olup 'avn-i İllāh'uñ mazḡarı
Bir ḡazā etdüñ ki ḡoşnūd eyledüñ Peyḡamber'i
2. Fıkr-i Beytullāh ile ey ḡusrev-i ālī-cenāb
Tā şabāh olunca her şeb çeşmime girmedi ḡ'āb
Bürde-i Sultān-ı kevneyn'e gelip pür-ıztırāb
Dīdeden rīzān iderdüñ eşküñi mānend-i āb
Oldı dergāh-ı İllāhī'de niyāzuñ müstecāb
Eyleyüp Mevlā Murād'uñla efendim kām-yāb
Bir ḡazā etdüñ ki ḡoşnūd eyledüñ Peyḡamber'i
3. Nice olmaz sen şeh-i zī-şānafermān-ber cihān
İtḡibā'-ı emrūñi Hāḡḡ nās ile kılmış 'ayān
ḡadd-ı zātında bu ḡüsn-i zannı ḡalkun her zamān
İntisābuñ var Resūlullāh'a bī-reyb ü ḡümān
Maḡz-ı elḡāf-ı İllāhī'dir saña bu 'izz ü şān
Bī-müdārādur bī-Rabbü'l-Ka'be bu ḡavlim inan
Bir ḡazā etdüñ ki ḡoşnūd eyledüñ Peyḡamber'i
4. 'Adlī ḡān Maḡmūd'dur 'ālemde nām ü şöhretüñ
Himmet ü luḡf u 'ināyetdir cihāna 'ādetüñ
Hāḡ kılip ber-ter anuñöün böyle zūr u kuvvetüñ
Gün-be-gün efzūn eder iḡbāl ü şān ü şevketüñ
Olmaz 'ind-i ma'nevī Hāḡ'da zāyi' ḡıdmetüñ
Olsa meddāḡı cihān şāyestedir bu himmetüñ
Bir ḡazā etdüñ ki ḡoşnūd eyledüñ Peyḡamber'i
5. Mazḡār-ı tevḡıḡ edip zāt-ı ḡümāyūnuñ ḡudā

- Taht-ı Hākānī' de kılmış ŝāh-ı manŝürü'l-livā
Dergeh-i lütfüñ n'ola olsa cihāna mültecā
Bu ne devlet ne sa'ādetdir ki Hāk kıldı 'aṭā
Bir teveccühle 'adūyı eyledüñ cāndan cüdā
Bir ğazā etdüñ ki hoşnüd eyledüñ Peyġamber'i
6. Haṭṭ-ı fermān-ı hümāyūnuñ varıp Ser-'asker'e
Būs idip ta'zīmi tevkīr ile vaz' etdi sere
Leŝker-i a'dāyı emrūñle haŝīr itdi yere
Düşdü taḥlīŝ-i girībān eyleyenler çöllere
Anlaruñ da ekseri mecrūhlar yara bere
Tu'me-i ŝemŝīr edip ol ḳavm-i ŝūmu yek-sere
Bir ğazā etdüñ ki hoşnüd eyledüñ Peyġamber'i
7. Perde olmuş bir nuḥūset kāfirūñ nāmı Su'ūd
Ne Naŝārā eyler ettigi fesādı ne Yehūd
Ġayret-i dīn ile İslām eyleyüp bezl-i vücūd
Üstüne ŝalıp yanar āteŝ gibi cümle cünūd
Göklere ŝavururlar yakıp külin mānend-i dūd
Didi hūnkārım cihān bu müjde etdikde vürūd
Bir ğazā etdüñ ki hoşnüd eyledüñ Peyġamber'i
8. Bir alāy bī-dīb kāfirden eŝed ḳavm-ı pelīd
Sū-be-sū oldu ṭarīḳ-i ḥacca sed medd-i medīd
İdip irsāl-i ğuzāta himmet ü say-ı ekīd
Kimini kırduñ kimin ṭutduñkimin kılduñ ba'īd
Ḳahr olup buldu belāsın 'ākıbet iş bu 'ānīd
Kıldı Hāk elḳāb ü ŝānuñ ğāzī ey ŝāh-ı vāhīd
Bir ğazā etdüñ ki hoşnüd eyledüñ Peyġamber'i
9. Kıldı Hāk nā'il seni maḳsūduña ber-vefḳ-ı kām
Ḳayliden ḥāṭır-niŝānuñdı efendim bu merām
Mıŝr'dan ta'yīn-i 'asker eyleyip bā-ihtimām

Hāricī'den eyledüñ gönlünce aḫz-ı intikām
Şöhretüñ dādār-ı gāzī oldu hem tārīḫ-i tām
Zīb-i efvāh-ı enām olsa 'aceb mi bu kelām
Bir gāzā etdüñ ki ḫoşnūd eyledüñ Peyğamber'i

10. Her ḫuluñ sāyeñde bir yüzden görüp ikrāmuñı

Hep du'ān ile geçirmekde şabāḫ ü şāmını
Az mı gördi pādişāhum luḫfuñı in'āmuñı
N'eyse dil-ḫāh-ı hümāyūnuñ vere Ḥaḫ kāmıñı
Dā'im 'ahdüñde görüp böyle sürür eyyāmuñı
Nice neşr etmez ḫuluñ Vāşif cihāna nāmuñı
Bir gāzā etdüñ ki ḫoşnūd eyledüñ Peyğamber'i⁴⁵⁷

294. Manzume

Sultan II. Mahmut, Yuşa hazretlerinin kabrini ihya ettirmiş, yollarını da düzelterek rahat bir yolculuk yapılmasını sağlamıştır. Kabrin ziyaretine gelenler için de bir kasır yaptırmıştır. Aşki Efendi, “bu kabrin ihyasına merhum Vasıf'ın bu manzumesi şahittir” diyerek aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāh-ı mülk ü millet ḫuḫb-ı 'ālem-menḫabet
Ḥusrev-i şāhib-kerāmet Ḥazret-i Maḫmūd Ḥān
2. 'Ālem-i 'il ü faẓilet zū-fünün-ı ma'rifet
Şāh-ı Eflātün-feḫānet şehriyār-ı kām-rān
3. Şeb-çerāğ-ı zāt-ı 'irfān māyesib kılmış Ḥudā
Dürr-i faḫr-ı efsar-i şān gevher-i tāc-işehān
4. Münderic zātında ol şāh-ı sütüde-ḫilḫatüñ
Raḫm ü şefḫat luḫf u himmet zühd ü 'iifet feyz ü şān
5. Nāsa ḫab'ında bu şefḫat ol şehüñ merküz iken
Raḫm edip Mevlā anı eyler muẓaffer bī-gümān
6. Dā'im edip naḫd ü vaḫtin şarf-ı ta'mir-i ḫulüb

⁴⁵⁷Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 556; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 148b.

- Biñ dil- vîrânı ma‘mûr etdi ol şâh-ı cihân
7. Bu ziyâret-gâhı ez-cümle edip ta‘mîre sa‘y
Rûh-ı pāk-i Yûşa‘ı ‘uqbâda kıldı şâd-mân
8. Ol ‘azîze eyleyip hürmet maķâm ü ma‘bedin
Şarf-ı himmet kıldı i‘mâra be-ıhlâş-ı cenân
9. Türbe-dâruñ yapdı dâr ile yıķılmış hâtırın
Ol şehi ma‘mûr ü manşûr eyleye Mevlâ hemân
10. Dest-gîr-i ‘âcizân oldukca luţf u himmeti
Dest-gîr ü yâveri ola Cenâb-ı Müste‘ân
11. Hâķ mu‘ammer eyleyip tahtında tûl-ı ‘ömr ile
Sâye-i luţfin kıla farķ-ı enâma sâye-bân
12. Vâşifâ ta‘mîrine şâyestedir târiķ-i tām
Kıldı ihyâ bu maķâm ü mescidi Maķmûd Hân⁴⁵⁸

295. Manzume

Sultan II. Mahmut, Sofa Cami’sinin harap olmuş halini görünce derhal ihya edilmesinin talimatını vermiştir. Aşki Efendi, ihyanın tamamlanmasına Vasıf’ın bu tarih beytini düşürdüğünü söylemiştir.

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Pesend idüp gören bu ma‘bedi Vâşif didi târiķ
Ne zibâ yapdı Şoffa Cāmi‘ni cūd-ı Maķmûd Hân⁴⁵⁹

296. Manzume

Sultan II. Mahmut, Sultan Ahmet döneminde yapılan Sadabaad Cami’sini tekrar ihya ettirmiştir. İhyanın tamamlanmasına Vasıf bu tarihi düşürmüştür.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bi‘l-bedâhe Vâşifâ taħrîr-i târiķ eyledim

⁴⁵⁸Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 599; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 179b.

⁴⁵⁹Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 584; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

Kıldı ihyā ‘Adlī Hān Maḥmūd bu nev-ma‘bedi⁴⁶⁰

297. Manzume

Sultan II. Mahmut, H. 1228/M. 1813 yılında Sadabaat Cami’sine bir de çeşme yaptırmıştır. Bu çeşmenin tamamlanmasına Vasıf’ın düştüğü tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vāşifā bir şuda dil-cū düşdü kim tārīḥde

Zemzem içdi ‘ahd-i Hān Maḥmūd’da mecmu‘-ı nās⁴⁶¹

298. Manzume

Sultan II. Mahmut, H. 1230/M. 1815 yılında Kalekapı’da bulunan Mevlevihâne’yi ihya ettirmiştir. Vasıf, ihyanın tamamlanmasına bu tarih beytini düşmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Söyle yāhū Vāşif’a kılsın beyān tārīḥ-i tām

Dergeh-i zibā erenler oldu ma‘mūr-ı güzīn⁴⁶²

299. Manzume

Sultan II. Mahmut, Cihangir’de yapırdığı caminin tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sende yaz Vāşif cema‘āt okusun tārīḥini

Cāmi‘-i ‘alāyı kıldı nev-binā Maḥmūd Hān⁴⁶³

300. Manzume

Sultan II. Mahmut H. 1224/M. 1809 yılında Ayasofya’yı kısa sürede tadilattan geçirtmiştir. Tadilatın tamamlanmasına bu tarih beyti

⁴⁶⁰Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 654; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

⁴⁶¹Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 644; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188a.

⁴⁶²Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 656; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188b.

⁴⁶³Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 580; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 188b.

düşülmüştür.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vāşifā ta‘mīr tārīhin didim ba‘de’s-şalā

Yapdı haḳḳa Ayaşofyā Ma‘bedūñ Maḥmūd Ḥān⁴⁶⁴

301. Manzume

Sultan II. Mahmut’un H. 1235/M. 1819 yılında yaptırdığı çeşmenin tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Teşnegāna böyle kıl tārīhini Vāşif beyān

Nāsa Ḥān Maḥmūd icrā eyledi mā’-ı zülāl⁴⁶⁵

302. Manzume

Üsküdar’da yer alan Miskinler Tekkesi’nin ihyasının tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hiç söz olmāz Vāşifā bu ḥayra yaz tārīhini

Oldı dār ü mesken-i Miskinler inşā-yı cedīd⁴⁶⁶

303. Manzume

Miskinler Tekkesi’nin ihyasından sonra oraya bir de çeşme yapılmıştır. Çeşmenin tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oḳu Vāşif şu gibi tārīḥ-i cevher-māyesin

Gel şu iç kıl Ḥaḳḳ’a ḥamd işte mu‘allā çeşme-dār⁴⁶⁷

304. Manzume

⁴⁶⁴Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 592; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189a.

⁴⁶⁵Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 665; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189a.

⁴⁶⁶Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 598; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189a.

⁴⁶⁷Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 613; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189a.

Sultan II. Mahmut dönemine kadar Yeni Cami’de bir muvakkithane yoktu. Sultan Mahmut bu eksikliği gidermek için gerekli talimatları vermiştir. Muvakkithane’nin tamamlanmasına ise bu tarih beyti düşülmüştür.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ‘Ayār oldukda mu‘cem ḥarfī Vāşif geldi tām tārīḥ

Söz olmaz bu muvaḳḳithāne-i nev-ṭarḥ-ı bālāya⁴⁶⁸

305. Manzume

Yukarıda verilen tarih beytinin hemen ardından bu beyte yer verilmiştir.

Mütefā‘ilün Fe‘ülün Mütefā‘ilün Fe‘ülün

+ + - - / + - - / + + - - / + - -

1. Şeh-i gāzī Ḥān Maḥmūd dūr-i baḥr-ı himmet ü cūd

O ḥıdīve Rabb-ı Ma‘būd kerem itdi bī-nihāye⁴⁶⁹

306. Manzume

Camiü’l-Hidaye, H. 1229/M. 1814 yılında tamama erdirilmiştir. Caminin tamamlanmasına tanık olarak bu tarih beyti verilmiştir.

Mütefā‘ilün Fe‘ülün Mütefā‘ilün Fe‘ülün

+ + - - / + - - / + + - - / + - -

1. Biri çıkdı Vāşif-āsā didi yaz bu tārīḥ a‘lā

Ne güzīde ḥayr ḥaḳḳa Yeñi Cāmi‘ü’l-hidāye⁴⁷⁰

307. Manzume

Sultan II. Mahmut, çıkan yangında viran olan Ağa Cami’sini H. 1228/M. 1813 yılında yeniden ihya ettirmek için ferman buyurmuştur. İhyanın tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Yazdı Vāşif kulu da ṭāḳına cevher tārīḥ

⁴⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 189a.

⁴⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 189a.

⁴⁷⁰Gürel, Enderunlu Vasıf Divanı, ss. 655; Medine Tarihi, c. 3, varak 189b.

Oldı a'lā Ağa Cam'ı mānend-i cinān⁴⁷¹

308. Manzume

Sultan II. Mahmut'un ihsan denizinden faydalanan bir yapı da Camiü'l-ihsan olmuştur. Sultan, tamiri için inşaya girişmiş ve H. 1228/M. 1813 yılında tamama erdirilmiştir. Tamirin tamamlanmasına tanık olarak aktarılan tarih beyti budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yazdım itmāmında Vāşif mısra'-ı tārīh-i tām

Qıldı haqqā ma'bedi tecdīd şāh-ı kām-bīn⁴⁷²

309. Manzume

Sultan II. Mahmut'un H. 1231/M. 1816 yılında şah-ı rahta yaptırdığı çeşmenin tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sen de tahrīr eyle bir tārīh-i a'lā Vāşifā

Qıldı āb-ı zemzemi Maḥmūd Ḥān nāsa sebīl⁴⁷³

310. Manzume

Sultan II. Mahmut'ın hazine-i hümayunun bitişiğinde yaptırdığı çeşmenin tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oldu cārī bir güzel tārīh Vāşif ḥāmeden

Ābdest al kıl namāz eyle o şāha gel du'ā⁴⁷⁴

⁴⁷¹Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 642; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189b.

⁴⁷²Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 657; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189b.

⁴⁷³*Medine Tarihi*, c. 3, varak 189b.

⁴⁷⁴Gürel, *Enderunlu Vasıf Divanı*, ss. 595; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 189b.

3.1.36. Leylâ Hanım

Doğum yılı ile ilgili kesin bir bilginin olmadığı şair, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Babası kazasker Moralızade Hamid Efendi'dir. Annesi ise şairin manzumelerinde de dile getirdiği gibi devrin diğer önemli şairi Keçecizade İzzet Molla'nın kız kardeşidir.

“Daha bazı manzumelerinde, şiiri, İzzet Molla'dan öğrendiğini bildiren Leyla Hanım, münevver bir aile içinde, iyi tahsil görmüş; Divan edebiyatı üzerine geniş bilgiler edinmiş; bu arada bir aile an'anesi halinde, Mevlevi tarikatına intisab etmiştir.”⁴⁷⁵

Leyla Hanım, Mevleviliğin etkisiyle Mevlana hakkında methiyeler de kaleme almıştır fakat onun bu tasavvufi yönünün manzumelerinde derin bir etki bıraktığını söylemek güçtür. Zira manzumelerinde genel olarak esprinin, içki ve eğlence meclislerinin hakimiyeti bulunan şair, rindane bir üsluba sahiptir. Mizaç olarak söylentilere kulak asmayan şair, manzumeleri nedeniyle kimi zaman eleştirilip hatta iftiralara maruz kalsa da bunları umursamadığını dile getiren manzumeler kaleme almıştır.

Şairin döneminde orijinalliğini kaybeden divan şiiri, Leyla Hanım'ın kalemiyle de tekrar ayağa kalkamamıştır. Manzumeleri genel olarak orijinallikten uzak, geçmiş dönemlerin bir taklidi şeklinde zuhur etmiştir. Yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle Sultan II. Mahmud'a durumunu bir kaside ile arz etmiş ve bundan sonra sarayın da himayesini almıştır. Bununla beraber sultanın oğullarının sünnetleri, kızlarının doğumu gibi hususlarda tarih manzumeleri düşürmüştür.

Şair, M. 1847 yılında hayatını kaybetmiştir. Mevlevi olması hasebiyle de Galata Mevlevihânesi'nin haziresine defnedilmiştir.

Aşkî Efendi'nin, Leyla Hanım'dan yapmış olduğu aktarmalar tarih manzumeleri alanında olmuştur. Manzumelerden biri padişah cülusu için kaleme alınmışken diğeri Sultan II. Mahmut'un ihsanı için yazılmış, biri tek mısralık bir tarih iken diğeri yedi mısralık kıt'a şeklinde nakledilmiştir.

311. Manzume

H. 1253/M. 1837 tarihinde Sultan Ahmet'in camisine bir muvakkithane inşa edilmiştir. İnşanın tamamlanmasına tanık olarak gösterilen tarih mısrası

⁴⁷⁵ Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, ss. 840.

budur.

Müftec' ilün Müftec' ilün Müftec' ilün Müftec' ilün

--+- / --+- / --+- / --+-

1. Mîkât-gâh-ı bî-bedel yaptı şehen-şâh-ı zamân⁴⁷⁶

312. Manzume

Manzume, Sultan Abdülmecid b. Mahmut'un tahta çıkışının anlatıldığı bölümde geçer. Abdülmecid'in cülusuna tanık olarak gösterilen tarih manzumesi budur.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zîb-i evreng-i hilâfet oldı Hân 'Abdü'l-Mecîd
'Ömr ü iqbâlin mü'ebbed ide Rabbü'l-'âlemin
2. Pertev-i şemşîri olsun sâye-bağş-ı kâ'inât
Eylesün eyyâmını Allâh 'îdi'l-mü'minîn
3. Emrine fermânına tedbîrine ol dâveriñ
Rûh-ı eslâf-ı kirâmî itdi yek-ser âferîn
4. Bağ-ı dehri gülsitân-ı nuşret itsün şevketi
Hâk-ber-ser eyleyüp a'dâyı ol sultân-ı dîn
5. Hâk te'âlâ itsün ol hâķân-ı 'âlî-himmete
Luţfını yâver hemîşe Hâzret-i Hızrı qarîn
6. Bende-gânın dâmen-i haşra kadar kılsun Hudâ
Sâye-i şâhânesinde kâm-yâb u kâm-bîn
7. Söyledi Leylâ kulu cevher gibi târîhini
İtdi Hâķ 'Abdü'l-Mecîd Hâmî imâmü'l-Müslimîn⁴⁷⁷

3.1.37. Recâî

Osmanlı döneminde Medine'de müdür olarak görevlendirilmiş bir devlet adamıdır. Görev kendisine tebliğ edildikten sonra Yenbu'dan yola

⁴⁷⁶Mehmet Arslan, *Leylâ Hanım Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59881,leyla-hanim-divanipdf.pdf?0> (Erişim: 15.01.2021), ss. 116; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 193a.

⁴⁷⁷Arslan, *Leylâ Hanım Dîvânı*, ss. 106; *Medine Tarihi*, c. 3, varak 194a.

çıkılmış, günler sonra “Ebyâr-ı Ali”ye gelmiştir. Mescid-i Nebevî’ye on bir kilometre uzak olan bu mekandan ertesi gün ayrılmış ve Resulullah (s.a.s.)’ın mescidine varmak için yola çıkmıştır. Yolculuk sonunda Resulullah (s.a.s.)’ın yanına varmış ve şükür için iki rekat namaz eda etmiştir. Sonrasında ise Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kabrinde onun için bir manzume okumuştur. Recai Efendi, bu yolculuk ve Resulullah (s.a.s.)’a ziyaret en sonra Medine’de görevli devlet adamlarını ziyaret etmiştir. Ziyareti esnasında onlara saygılarını sunmuş ve görevine başlamıştır.⁴⁷⁸

Aşkî Efendi, Medine müdürü Recâî’den 1 manzume aktarmıştır. Bu manzume Recâî’nin Hz. Peygamber (s.a.s.) için kaleme aldığı gazel türünde bir naattidir.

313. Manzume

Şeyhü’l-Harem Recâî Efendi’nin Medine’ye gelmeden önce Yenbu’da geçen günlerinden bahsedilmiştir. Kısa bir süre Yenbu’da kaldıktan sonra Medine’ye gelen Recâî Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine giderek bu manzume ile gözyaşı dökmüştür.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eşşalâtuvesselâm ey menba‘-ı cüd u kerem
Raḥmet ü şefket-i mürüvvet zâtıña maḥşüş hem
2. Ḥayli dem müştâk idim i‘tâb-ı bâb-ı raḥmete
‘Ayn-ı iḥsân-ı ‘inâyetdir baña senden himem
3. Şâniña şâyân olân hizmetde yokdur kudretim
Olmaz ise bendeñe senden ‘inâyet ‘âcizim
4. Şevk-ile rüy-ı siyâhım sürmüşüm dergâhına
Ey şehensâh-ı dü ‘âlem pâdişâh-ı muḥterem
5. Rüyümü âb-ı şefâ‘atle sefid it yâ Resûl
Bendeñi red eyleme geldim saña müznib kulum
6. Gerd-i pâyiñ farkım üzre tâc-ı İskender nedir
Sâyede Kıtımrîñ olmaḥ ölmeden yek şâh-ı Cem

⁴⁷⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 240b.

7. Nāmdāşıñdır Recā'ı şubḥ u şām eyler recā
Dest-gīr ol ben müdür oldum saña faḥr eylerim
8. Her zamān olsun efendim zıkr ü tesbīhim benim
Eşşalātuveselām ey menba' -ı cūd u kerem⁴⁷⁹

3.1.38. Anonim Tanıklar

314. Manzume

Hamdeleden sonra yer verilen Arapça bölümde üç beyitlik bir manzumun ardından bu naat aktarılmıştır.

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Esfer-efrüz-ı serīr-i levlāk
Eşref-endūz-i vemā erselnāk
2. Nokṭa-i dā'ire-i mülk-i vücūd
Şāhib-i şadr-ı maḳām-ı Maḥmūd
3. Ekmel-i vāşıṭa-i nazm-ı zamān
Efdāl-i rābıta-i neşr-i emān
4. Menba' -ı āb-ı zülāl-i ḥikmet
Maṭla' -ı mihr-i kemāl-i fıṭnaṭ
5. Vāḳıf-ı ḳāf-ı rumūz-ı esrār
Kāşif-i kāf-ı künūz-i envār
6. Vāzı' -ı millet-i dīn ü İslām
Rāfı' -ı rāyet-i şer' -i aḥkām
7. Enbiyā ü rūsülüñ sultānı
Maḫhar-ı mu'cize-i Furḳānı
8. Maḫrem-i ḥāş ü ḫarīm-i Mevlā
Perde-dār-ı ḫarem-i ev-ednā
9. Rātīb-ı mertebe-i 'izz ü şeref

⁴⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 240b.

Rākib-i zīn-i Burāk ü Refref
10. Vāşıl seyr-i semā-yı melekūt

Nā'il sırr-ı serāy-ı ceberūt
11. Nuṭṭ-pīrā-yı ḥaşā ü ahcār

Da'vet-ārā-yı semā'-ı eşcār
12. Şeh-i evreng ü fevz-i 'ibret

Şāfi'-i zenb-i kuşūr-ı ümmet⁴⁸⁰

315. Manzume

Aşki Efendi Mekke'de içinde bulunduğu perişan hali anlatmış, Resulullah (s.a.s.)'ın da özlemi içerisinde olduğunu söyleyerek bu beyte yer vermiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Fezā-yı ravzaña rū-māl için müştākdır gāyet
Sipihriñ ḳaddini ḥam eyleyen hep bu temennādır⁴⁸¹

316. Manzume

Aşki Efendi, Mekke'den Medine'ye daha refah bir hayat sürmek için ailesiyle birlikte göç ederken Resulullah (s.a.s.)'a olan özlemini de bu naat ile dile getirmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Na'tün itmiştir beyān bā-naşş-ı Kur'ān-ı mübīn
Vaşf-ı şānunda didi Haḳḳ rahmeten li'l-'ālemīn
2. Dergeh-i Mevlā'da red olmaz sözün bu 'ācizi
Kıl şerefyāb-ı şefā'at yā Şefi'u'l-müznibin⁴⁸²

317. Manzume

Aşki Efendi içinde bulunduğu buhranlı hali manzumeleri ile dönemin nüfuzlu kişilerine aktardıysa da onlardan herhangi bir karşılık bulamadığını

⁴⁸⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 2b.

⁴⁸¹Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

⁴⁸²Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

dile getirmiş ve bu kıtaya yer vermiştir.

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Erzen-i metā'-ı fazl u hüner tā şu deñlü kim

Biñ ma'rifet zemānede bir āferīnedür

Ebnā-yı vaqđ hüner hünere āferīn verir

Yā Rab bu āferīn ne tükenmez hazīnedir⁴⁸³

318. Manzume

Aşkî Mustafa çekmiş olduğu sıkıntıları dostlarına anlatmış, yolculuk fikrini onlarla tartışmıştır. Devamında ise bu manzume yer vermiştir.

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

1. Hemīşe olmadadır ehl-i dil cüdā-yı vağan

Cilā-yı āyīne-i sīnedür cüdā-yı vağan⁴⁸⁴

319. Manzume

Şair, Medine'de çekmiş olduğu sıkıntıları bazı kimselere iletmiş olsa da bir fayda sağlamadığını, çektiği sıkıntıların devam ettiğini ve bu sıkıntıların defi için bir yolculuğa çıkmayı düşündüğünü söylemektedir. Aklında bu düşünceler varken dili ise bu kıtayı söylemektedir.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. İztırār-ı ğama düşmekten ise

İhtiyār-ı sefer etmek yegdir

Yāri āgyār ile görmekten ise

Yıkılup bir yana gitmek yegdir⁴⁸⁵

320. Manzume

Aşkî Mustafa, yolculuk sonunda İstanbul'a gelmiş fakat bulunduğu gemi karantinaya alınmıştır. Bu durumun Allah (c.c.)'ın bir emri olduğunu

⁴⁸³Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

⁴⁸⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

⁴⁸⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

ve buna sabretmek gerektiğini söyleyip bu manzumeye yer vermiştir.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. İstikāmetde kalem yanmada mūm olsa kiři

Yine miqrāz-ı kazādan serini kırtaramaz⁴⁸⁶

321. Manzume

Medine'nin isimlerinden bahsedilen bölümde burada müminlerin günahlarının affolunacağı söylendikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Maḥv ider günāhı şehri-pāk-i Muṣṭafā

Hāk-i müşk-i ‘anberi derd ehline ‘ayn-ı devā⁴⁸⁷

322. Manzume

Aşkî Efendi, Medine'nin “Taybe” isminden söz ederken bu beyti aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zāt-ı pākîñ ‘izzet ile oldı bu şehre vüṣül

Ol sebebdn nāmına Taybe dinildi yā Resül⁴⁸⁸

323. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın yaratılma hadisesine değinilmiştir. Allah (c.c.), Cebrail (a.s.)'e Hz. Muhammed'i hazırlamasını ferman buyurmuştur. Bunun üzerine Cebrail (a.s.), bir avuç toprak almış ve onu cennet suyu ile yoğurmuştur. Yoğurma işleminden sonra bu toprağı semada gezdirerek tüm asumanı müşerref kılmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

⁴⁸⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 6b.

⁴⁸⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 17a.

⁴⁸⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 17b.

1. Faḥr ider maḳdem-i pāk ile semavāt-ı a‘lā

Nice efḍal dimesün böyle zemīne fuḫalā

2. Ḥāk-ı i‘tābına yüz sürmek ile faḥr eyler

Peyk-i Cebrīl-i Ḥudā cümle sırr u şān-ı semā⁴⁸⁹

324. Manzume

Bir kimse vefat ettiği zaman doğduğu topraklar üzerine defnolunması hadisi üzerinde durulmuştur. Resullah ise Mekke’de doğmuş fakat Medine’de defnedilmiştir. Bu hususta çeşitli rivayetlere de yer vererek bahsedilmiş, devamında ise bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥāne-i şāh-ı rūsul oldı maḫāf-ı ḳudsiyān

Menzil-i Ḳur‘ān vaḫy-i mehbiḫ-i peyk-i Ḥudā⁴⁹⁰

2. Bā‘is-i icād-ı ‘ālem medfen-i maḫbūb-ı Ḥaḳ

Nice ber-ter olamaz ‘arş-ı mu‘allāya bu cā

3. Ṭuḡra-i menşūr-ı levlāk raḫmete’l-lil‘ālemin

Pādişāh-ı her dü ‘ālem şehsüvar-ı enbiyā⁴⁹¹

325. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in peygamberlerin en üstünü olduğunu, ümmetinin dünyada ve ahirette sıkıntı çekmeyeceğini söyleyen Aşki Efendi, anlatının devamında bu manzumeye yer verir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Faḥr-ı ‘ālem oldı ḫayrū’l-enbiyā

Oldurur zirā Ḥabīb-i Kibriyā

2. Ümmeti ḫayrū’l-ümemdir sāyede

⁴⁸⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 30a.

⁴⁹⁰ Medine Tarihi’nde birinci mısra ikinci mısranın, ikinci mısra ise birinci mısranın yerindedir. Manzumenin çalışmamıza aktardığımız şekli ise “kıta-i kebire”ye uygun olduğundan doğru olan yazımın bu olduğunu düşünüyoruz.

⁴⁹¹Medine Tarihi, c. 1, varak 30b.

Dünya ü uhrāda çekmezler ‘ana⁴⁹²

326. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)’in “Benim vefatım, hayatımdan hayırlı ve evliyadır.” buyurması ve “Eğer amaliniz hayır ise Allah (c.c.)’a şükür ve hamd ederim, eğer amaliniz şer ise Allah’a istiğfar ederim.” sözlerinin üzerine bu manzume verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şehsüvār-ı ‘arşa-gāh-ı ümmeti vā ümmetā

Yeke-tāz-ı sahn-ı maḥşer şāh-ı maḥmüddü’l-livā

2. Eyle ihsānın şifā bī-çāre kân-ı ümmete

‘İllet-i tekvîn-i ‘ālemdir vücūdun hem devā⁴⁹³

327. Manzume

Medine ulemasının ölen kişinin doğduğu yerde defnolunacağı hakkındaki görüşleri boşa çıkmış ve bir dayanağı kalmamıştır. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İns ü cin dünyā vü ‘uqbā buldı zātından şeref

Adem ü Havvā kamu peygambere ḥayrū’l-ḥalef⁴⁹⁴

328. Manzume

Mescid-i Haram’ın anlatıldığı bölümde burada kılınacak namazın kazandıracağı büyük sevaptan bahsedilmiş ve devamında bu beyit aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mecnū’-ı cümle fazā’il baḥr-ı ihsān-ı sevāb

Belde-i Farḥ-ı rüsuldür bu olur şāfi‘ cevāb⁴⁹⁵

⁴⁹²Medine Tarihi, c. 1, varak 31a.

⁴⁹³Medine Tarihi, c. 1, varak 32a.

⁴⁹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 32b.

329. Manzume

Allah (c.c.)'in dininin ve şeriatının yayılmasında Medine'nin büyük bir rol oynadığı hususuna değinilmiştir. Öyle ki Mekke'nin fethinin de Medine'den olduğu ve bu fetihden sonra Resulullah (s.a.s.)'in Mekke'ye bir daha dönmediği söylenmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bu Medine şehriniñ vaşfında 'ācizdir lisān

Cem' olup vaşf itse vaşşāfı cihān olmaz beyān⁴⁹⁶

330. Manzume

Aşkî Efendi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ceza gününde tüm Müslümanların şefaathçisi olacağını fakat Medine ehline hususi bir şefaath sağlayacağını bildirmiştir. Resulullah (s.a.s.)'in Medine'de birçok cefaya sabrettiğini de söyledikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'Aşk ile ğavġā tokunmaz dile yok ġayrı elem

Şehr-i pāk-ı Muştafā'da iftiḫārimdir elem⁴⁹⁷

331. Manzume

Medine-i Münevvere'ye fenalık kastedenlerin cezasının bu dünyada olacağını, ahirete kalmayacağını söyleyen şair, devamında bu manzumeye yer verir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. El uzatma dil uzatma ehline bu beldenîñ

Ṭuz gibi maḥv eyler Allāh seni bir demde şaḫın⁴⁹⁸

332. Manzume

⁴⁹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 33b.

⁴⁹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 34a.

⁴⁹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 37a.

⁴⁹⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 40a.

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin bulunduğu mekanın faziletlerinin anlatıldığı bölümde burada bulunanların, burayı ziyaret edenlerin diğerlerinden daha faziletli olduğunu, bunda bir şüphe olmadığı söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Cīvārı Muştafā'ya kııl ri'āyet
    Ḳıyāmetde saña itsün şefā'at
2. Bu ehl-i beldeye ikrām sezādır
    Vaşıyyet eyledi şāh-ı risālet
3. Hāzer kııl yevm-i maḥşerde birāder
    Ḥabāl-i tıynet-i nūş itme āfet
4. Ri'āyet hürmet it hıfz eyle cārin
    Bulam dirseñ kıyāmetde selāmet⁴⁹⁹

333. Manzume

Aşkî Efendi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in “Her kim Medine-i Münevvere'de ölürse ben ona şefaata ederim.” hadisi şerifince burada ölmenin faziletinden bahsetmiş ve ardından bu beyte yer vermiştir.

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Cīvār-ı ḳurb-ı Aḥmed'de vefāt it
    Ḳalup burda yūri kesb-i ḥayāt it⁵⁰⁰

334. Manzume

Medine'nin lutfunun, bereketinin çok olduğunun anlatıldığı bölümde bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Du'ā-yı devlet-i şāh-ı risāletden bu ni'metler
    İrişdi Yesrib ü Baḥā'ya maḥşuş nice rahmetler⁵⁰¹

⁴⁹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 42b.

⁵⁰⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 43a.

335. Manzume

Humma hastalığından bahsedilen bölümde bu hastalığa müptela olmayan kimsenin kalmadığından bahsedilir. Hz. Peygamber (s.a.s.) ise bahsetmiş olduğu bir suyun buna neden olduğunu ve bu yüzden içilmemesi gerektiğini söylemiştir. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mu'cizātın idemez ta'dād iqlim-i zebān

'Āciz ü hayrān kalur vaşfında vaşşāf-ı cihān⁵⁰²

336. Manzume

Medine'de bulunan bir çukurdan çıkarılan toprak, şifa için çeşitli beldelere gönderilirdi. Aşki Efendi, Semhûdî'nin de buradan toprak alıp şifa için çeşitli beldelere gönderdiğini belirtmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ma'nevī şūrī şifā-sāz-ı devādır 'āleme

Hāk-i pāy-ı fahr-ı 'ālemdir etibbā ādeme⁵⁰³

337. Manzume

Medine'nin hastalıklara şifa olan toprağından bahsedilmeye devam edilmiştir. Buna göre Hz. Hamza'nın toprağı özellikle baş ağrısına iyi geldiği için kullanıldığı aktarılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāk-i pāy-ı hazret-i Hamza şudā'a pür-şifā

Hūn ile āğuştendir olmaz mı yā 'ayn-ı devā⁵⁰⁴

⁵⁰¹Medine Tarihi, c. 1, varak 46b.

⁵⁰²Medine Tarihi, c. 1, varak 47a.

⁵⁰³Medine Tarihi, c. 1, varak 52b.

⁵⁰⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 52b.

338. Manzume

Medine'nin toprağının şifa olduğunun anlatıldığı bölümde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bazı uygulamalarla hastalara şifa verdiğine değinilmiş ve devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yār elinden yāreler bulsa şifā olmaz 'aceb

Ḥāk-ı ma'cūn-ı İlāhī şūretā olmuş sebep⁵⁰⁵

339. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ümmetine şifa olmasının anlatımına devam edilmiş ve eliyle ayı iki yaran Peygamber'in böyle şifa etmesine şaşırılacak bir durumun olmadığı söylenerek bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Didim ey māh nedür bu yüzün üstünde bere

Didi engüşt-i nebīdir ki toğundı kāmere⁵⁰⁶

340. Manzume

Resulullah'ın göze şifa olan sudan ve Acve hurmasının cennet meyvelerinden biri olduğu ile ilgili hadisten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cennete girdim tenāvül eyledüm esmārını

Olmazam hānis kasem itsem bu yāğın bārını

2. Ravza-i faḥr-ı risāletde müyesser oldı hem

Zevk ü şevk ile hezārān görmüşüm esrārını⁵⁰⁷

341. Manzume

Bahsedilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Ali'ye cennete ilk

⁵⁰⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 53a.

⁵⁰⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 53a.

⁵⁰⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 53b.

girenlerin kendisinin, onun, Hz. Hasan'ın, Hz. Hüseyin'in ve bizlerle beraber evlatlarımız olacağını söylemiştir. Hadisin sahihliğinin de sorgulandığı bölümde şair, "Buna şüphe yoktur." diyerek bu manzumeye yer verir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sen vaşiy-yi Haḫ Resül-i kibriyāsın yā 'Alī
Maḫzen-i sırr-ı Ḥudā vü Muştafā'sın yā 'Alī
2. Bülbül-i ḫudsī eydür ratbü'l-lisān evşāfiñi
Ġonce-i gülşen-serā-yı Hel Etā'sın yā 'Alī
3. Seyyid-i dünyā vü 'uḫbā didi şanıñda Resül
Pādişāh-ı evliyā vü etkıyāsın yā 'Alī⁵⁰⁸

342. Manzume

Aşkı Efendi, Medine'nin özelliklerinden bahsettiği fasıla giriş yaptıktan sonra bu beyti aktarmıştır.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Baḫr-ı feyż-i keremiñ ḫāşşası olmaz ta'dād
Hele bir nebze n'ola ḫāmemiz itsün irād⁵⁰⁹

343. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in bulunduğu yerin güzelliğinden ve faziletinden bahsedilip devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Fazl-i pāk-i buḫ'a-i inkāra olmaz hiç mecāl
Ol nazargāh-ı Ḥudā besdür ne lāzım ḫıl ü ḫāl⁵¹⁰

344. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in defnedildiği yerin güzellikleri anlatılmaya devam

⁵⁰⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 55a.

⁵⁰⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 55b.

⁵¹⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 57a.

edilmiş ve Hz. Ebubekir'in de burada olduğu söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yār-1 gār-1 faḥr-1 'ālem *iz-hümā fi'l-ğāri* şān

İki 'ālemde olubdur sāyede cennet-mekān

2. Ḥāk-i pāk-i maḳdemīn başına tāc-1 iftiḥār

Eyledi tā ḳabr içinde eyleyüp terk-i cihān⁵¹¹

345. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrinin bulunduğu bölgede yatan birçok şühedanın olduğunu, bunların Resulullah (s.a.s.) için canlarını feda ederek hayat-ı ebediyeye vasıl olduğu söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Her birinde olsa yüz bin cān fedā eyler idi

Pīş-gāh-1 Aḥmed'e Ḥaḳḳā seza eyler idi⁵¹²

346. Manzume

Medine'nin şüheda ve sünnet ehli ile dolu olduğu anlatılmış ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonra da burada sakin olanların bu yolda gittiği söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Vücūdunla şeref buldu senin ey maḫhar-1 *levlāk*

Ḳabā-yı *ḳāb-ı ḳavseyn* ü serīr-i ḳişver-i *levlāk*

2. Şeh-i mülk-i nübüvvetin senin zāt-1 şerīfindir

Şehenşāh-1 risālet taḫt ü şāḫib efser-i *levlāk*

3. Ḥıdīv-i nāmdār-1 Mekke şāh-1 şāḫibü'l-mi'rāc

Ḥüdāvend-i Medīne Ḥüsrev-i nām-āver-i *levlāk*⁵¹³

⁵¹¹Medine Tarihi, c. 1, varak 57a.

⁵¹²Medine Tarihi, c. 1, varak 57a.

347. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medine ehline yardım için gönderildiği söylenerek bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Medīne ehline 'ayn-ı şeref hem rif'at ü devlet

Ki zirā ihtiyār-ı Hakk'la oldılar şāhib-i nuşret⁵¹⁴

348. Manzume

Aşkî Efendi, Medine'nin Kur'an ile fetholunduğunu söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bu da bir fahr-ı diger itsün sezā bir şān ile

Seyfe hācet kalmadı feth oldu bu Kur'an ile⁵¹⁵

349. Manzume

Aşkî Efendi, İslam ile şereflendirilen beldelerin fethinin Medine'den gerçekleştiğini söylemektedir. Öyle ki Mekke de Medine'den sonra fethedilmiştir. Resulullah (s.a.s.)'ın dini anlatma ve yayma çalışmalarının da Medine'den gerçekleştiğini bildirdikten sonra bu manzumeye yer vermiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Medīne mazhar-ı dīn-i metindir

Medīne menba'-ı şer'-i mübindir

2. Cihāna neşr olan 'ilm ü şer'at

Medīne'den olupdur bu haqīkat⁵¹⁶

350. Manzume

Aşkî Efendi, Mekke'nin fetholunmadan önce Medine'ye hicretin gerektiğini bildirildiğini söylemiş ve ardından bu beyte yer vermiştir.

⁵¹³Medine Tarihi, c. 1, varak 57a.

⁵¹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 57a.

⁵¹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 57b.

⁵¹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 57b.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hicrete nuşret muķārın oldı pey-der-pey şehā

Buldı nuşret buradan Hāķķā Muḥammed Muştafa⁵¹⁷

351. Manzume

Resulullah (s.a.s.) ne zaman bir seferden dönse Medine’deki eşeği onu uzaktan görüp süratle yanına gider ve onunla beraber geri dönerdi.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Can fedā itmez mi ‘āşık sür‘at ile ḥākına

Şehsüvār-ı enbiyāniñ şehir-i enver pākına⁵¹⁸

352. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın hanesi ile minber-i şerifin faziletinden bahsettikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cenneti itmeme arzū bes ravza-i cānān baña

‘Āşıkam ḥāk-ı derūnda olduğum iḥsān baña⁵¹⁹

353. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın mescidinde temizliğin önemi anlatılmış ve eğer bir kimsenin ağzı soğan ya da sarımsak kokarsa oradan men edildiği bildirilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Zāhiriñ hem bātınıñ ta‘mīr kıı

Hem dehāniñ ey ‘azīz taḥhīr kıı⁵²⁰

⁵¹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 57b.

⁵¹⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 58a.

⁵¹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 58a.

354. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)'ın Medine'de vefat edenlere şefaata edeceğine söylediğini bildirmiş, devamında bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Va'dine hulf eylemez hāşā o şāh-ı enbiyā

Lā-cerem eyler şefā'at bizlere rüz-ı cezā⁵²¹

355. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın mescidinin ziyaretinin öneminden bahsedildikten sonra buraya gelmek için nasihat edilmiş ve devamında bu beyit aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şedd-i rahl it mescīd-i fahr-ı cihāna bul şeref

İtme dāder 'ömrüni bī-hūde cāya sen telef⁵²²

356. Manzume

Allah (c.c.), Tur Dağı'nda bir tecelli buyurmuş ve dağ o anda altı parça olmuştur. Bunların üç parçası Mekke'ye üç parçası da Medine'ye düşerek farklı birer dağ oluşturmuştur.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Vücūduñ dāğını biñ pāre kıl mihr-i tecellīden

Eger şādık iseñ muḥabbetde gel ey şofī⁵²³

357. Manzume

Aşki Efendi, Harre vakasına yer vereceği bölümün girişinde bu beyti aktarmıştır.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

⁵²⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 59a.

⁵²¹Medine Tarihi, c. 1, varak 59b.

⁵²²Medine Tarihi, c. 1, varak 61b.

⁵²³Medine Tarihi, c. 1, varak 74b.

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Kışsa-i Harre harāretle yaķār ķaşr-ı dili

Gör neler itdi o bī-dād ü cefākār dīni⁵²⁴

358. Manzume

Harre vakasında Medineli halkın içine düştüğü durum, feryat figan ederek ağlaması gibi hususlara değinildikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cihānı ebr-i āfet garķ-ı seyl-i ıztırāb itdi

Dili ehl-i vefāyı āteş-i hayret kebāb itdi

2. Meded kim devr-i zālīm rūzigārīñ revnaķın bozdı

Fiğānım ‘ālemi gerdün-i dūn perver ķarāb itdi⁵²⁵

359. Manzume

Harre Gazvesi’nden sağ kurtulanlar ve şehit olanlarla ilgili bilgiler verildikten sonra bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey hoş anlar kim kı lup feyż-i şehādet kisbini

Halkdan tevfiķ-i iķbāl ile mümtāz oldılar

2. Kıldılar cem‘iyyet-i dünyāya ‘uķbā ihtiyār

Feyż idüp hāşıl bulup rif‘at ser-efrāz oldılar⁵²⁶

360. Manzume

Harre Savaşı’nda kadın, erkek, çocuk yaklaşık on bin miktarı günahsız insan şehit edilmiştir.

Anlatının devamında bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁵²⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 76b.

⁵²⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 77b.

⁵²⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 77b.

1. Zūlm-ı tahmīn degdi bāğ-ı mülke devr-i rüzigār
Cevr-i resmīn kıldı devrān-ı sitemkār āşikār
2. Rāyet-i iqbālını kıldı Yezīd’iñ ser-bülend
Çıkdı āl-i Muştafā kaşdına tūğ-i ebdār⁵²⁷

361. Manzume

Harre Gazvesi’den sonra kafirler Medine’ye girmişler burayı tahrip edip kirletmişlerdir. Sonrasında halka çağrı yaparak Yezid’e biat etmeleri istenmiştir. Yezid’in onları ister öldüreceği isterse azat edeceği bildirilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. HāşeAllah mü’minān fermān-berī şeytān ola
Ehl-i ‘işmet tābī’-i ālūde-i ‘iştān ola⁵²⁸

362. Manzume

Harre Gazvesi’nden sonra Yezid’e biat edilmesi istenmiştir. Bir Müslüman ise bağırarak “Ben Resulullah (s.a.s.)’a biat ederim.” demiştir. Bunu duyan kafirler o zatı hemen kılıştan geçirip şehit etmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İtmedi zālīm Hūdā’dan hem Resūl’ünden hayā
Tökdi kânın yere mazlūmuñ sefh-i pür-cefā⁵²⁹

363. Manzume

Osman bin Ebu Süfyan, Şam’a gittiğinde Yezid’in yoldan çıkmışlığını görmüş ve Medine’ye dönünce ona biatten vazgeçtiğini bildirmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁵²⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 77b.

⁵²⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 77b.

⁵²⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 78a.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zillet ile lezzeti olmaz hayâtın dostları
Nağd-i cān şarf eyleyüp dünyāda kām almak gerek
2. ‘Acz ile dönmek ‘adūdan sehldir himmet dutup
Yā şehīd olmak gerek yā intikām almak gerek⁵³⁰

364. Manzume

Yezid’in ordusu Medine’de evleri yağmalamış, kadınlara tecavüz etmişlerdir. Onların bu yaptıklarına tahammül edemeyen bir grup Müslüman ise onlara karşı mücadeleye girişmişlerdir. Bu zatlardan biri Makıl bin Sinan’dır. Zamanında Mekke’nin fethinde bulunmuş ve alemdarlık yapmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey hoş ol kim nağd-i cān bezlinde ihmāl itmedi
Raht ü bahtın kayd-ı mülk ü mālī pā-māl itmedi
2. Hāk yolunda tutmadı hār-ı ta‘alluğ dāmenin
Pāy-ı bendi mülk ile endīşe-i māl itmedi⁵³¹

365. Manzume

Yezid’in Medine’deki çirkinliklerine karşı çıkanlardan biri de Abdullah bin Muti olmuştur. Abdullah, bu isyanın neticesinde evlatlarını ve kardeşleri kaybetmiştir. O gün Müslümanlar, Yezid’den babalarının intikamını alarak öyle şehit olmuşlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol nihāl-i nevresi şandırđı devrān ey dirġ
Kaldı ol künc-i felek hāk üzre pinhān ey dirġ
2. Lem‘a ruhsarları hūrşīd-i cihān-efrüz iken

⁵³⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 78a.

⁵³¹Medine Tarihi, c. 1, varak 78b.

Eyledi pinhānı seḥāb gerd-i ḥirmān ey dirġ⁵³²

366. Manzume

Emevi hilafeti Medine’de çıkan isyanı bastırmak için şehre ordu göndermiştir. İki taraf da birbirine üstünlük kuramazken Mervan bin Hakem’in yardımıyla savaş Yezid’in ordusuna dönmüştür. Müslim bin Ukbe komutasındaki Emevi ordusu savaşı kazanmış ve isyanı bastırmıştır. Savaştan sonra Mervan bin Hakem, Yezid’in huzuruna çıkmış ve yaptıkları dolayısıyla ödüllendirilmiştir.

Anlatının devamında hem Mervan hem de Yezid için bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Buldu şeytān ins ü nemrūd ile şimdi rāḥatı

Dā‘im olsun anlara Ḥaḳḳ’ın dem-ā-dem la‘neti⁵³³

367. Manzume

İbni Cevzi’den yapılan rivayette, Said bin Müseyyib’in her namazdan sonra Mervan hainine beddua ettiği aktarılmıştır. Ardından ise bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şüphesiz şāyestedir düşünāma rūh-ı bed-nihād

Zālime imdād idüp mazlumlara oldı fesād⁵³⁴

368. Manzume

Müslim bin Ukbe, Medine’den çıkıp Mekke’ye giderken yolda hastalanmış ve vefat etmiştir. Annesi bu durumu öğrenince gömüldüğü yere gelerek mezarını kazdırmıştır. Oğlunun kabirde azaba tutulduğunu görmüş ve hemen iki rekat namaz kılarak Müslüman olmuştur. Ardından oğlunu oradan çıkarılarak ateşte yakılması emrini vermiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

⁵³²Medine Tarihi, c. 1, varak 78b.

⁵³³Medine Tarihi, c. 1, varak 79a.

⁵³⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 79b.

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Nār-ı dünyāya Ḥudā yakmağa virdi ruḥṣat

Āhiretde ne çeker eyle nazar ol la‘net⁵³⁵

369. Manzume

Kurtubi hazretlerinin rivayetinde Hicaz’da zuhur eden yangınla beraber depremlerde gerçekleşmiştir. Ortaya çıkan yangın birçok yerden görülebilecek büyüklükte olup alem siyah dumanlarla kaplanmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ne ḥaddi var ki ḥudūd-ı Harem’e kaşid ide nār

Anı taḥrīm idüben ḥıfz idicidir Settār⁵³⁶

370. Manzume

Hicazda zuhur eden yangın dalgalar gibi birbirine çarpmakta ve şimşekler gibi gürültü koparmaktaydı. Bu yangın Mekke, Şam ve Batha’da kendisini ciddi şekilde hissettirmiştir. Medine’de ise latif bir rüzgar esmekte ve insanlar rahat içinde bulunmaktaydılar.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Semā-revīn kızartdı hevl-i āteşden düta oldu

Zemīn çāk eyler idi sīnesin ḥālim fenā oldu⁵³⁷

371. Manzume

Hicaz’da çıkan yangınla beraber Medine halkı Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine koşmuş ona dualar edip şefaatchi olması dilenmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁵³⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 80a.

⁵³⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 83b.

⁵³⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 83b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Merci'-i h̄acet-revādır destḡiri bī-nevā
Piş-gāh-ı h̄azret-i faḥr-ı Muḥammed Muştafā
2. Pādişāh-ı her dü 'ālemdir sūrūñ yüz ḥākına
Red olur mı ḥāşeallāh menba'-ı cūd ü seḥā⁵³⁸

372. Manzume

Evs ve Hazrec kabileleri Medine'ye geldiklerin de buranın hakimiyeti Yahudilerde idi. Onların başında ise Fityun vardı. Fityun, sürdürmüş olduğu gelenekte yeni evlenecek kızları ilk olarak kendisine sundururdu. Evs ve Hazrec kabilelerinden evlenecek olan Malik b. Aclan ve es-Sehmi'nin kızına da bunu yapmayı istemiştir. Fakat Malik b. Aclan kadın kılığına girmiş ve Fityun odaya girince onu öldürerek bu zamana kadar öldürülen kızların intikamını almıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Oldı Faytūn bed-fi'āl kavm-i Yeḥūdīyle zelil
Buldı 'izzet Evs ile Ḥazrec budur şabra delil
2. Ehl-i ḡayret olduğundan mālını 'arzın māşūn
Eyledi tīg-i Cübeyle ḥūn-ı a'dāya sebīl⁵³⁹

373. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.) Mina'da, Beni Abs kabilesinin bulunduğu mahale gelmiş ve onları İslam'a davet etmiştir. Kabile bireyleri ilk olarak bu davete cevapsız kalsa da Meysere b. Mesruk onlara seslenmiş ve Resulullah (s.a.s.)'a tabii olma gerekliliğini dile getirmiştir. Meysere'nin sözleri üzerine kabile bireyleri İslam'ı kabul etmiştir. Resulullah (s.a.s.)'ın o mahalden ayrılmasının ardından ise kabile bireyleri kalkıp kavm-i Yehud'a gitmişlerdir. Yeme içme faslından sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sual olunmuş ve Yehud, onu bu hilye ile vafsetmiştir.

Anlatının devamında uzunca bir hilyeye yer verilmiştir. İlk bölüm

⁵³⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 84a.

⁵³⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 102a.

Resulullah (s.a.s.)'ın yüzünün aydınlık olduğu beyanındadır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. İttifāk etdi bu ma‘nīde ümem
Ezherü'l-levn idi Faḥr-i ‘Ālem
2. Yüzüniñ ḥāliş igi ağı katı
Ruḥları şāfi idi şāfi şıfatı
3. Añın rüy-ı gül ile yel-dil idi
Gül gibi kırmızıya mā'il idi
4. Kāplamışdı yüzüni nūr-ı sürür
Süre-i Nūr idi yā maṭla‘-ı nūr
5. Muşḥaf-ı hüsn idi ol vech-i cemīl
Ḥaṭṭ-ı ruḥsāresi naşş-ı tenzīl
6. Gün yüzünden utanup āb-ı ḥayāt
Meskenin etdi verā-yı zulumāt
7. Vech-i bettākınuñ aşḥāb-ı şafā
Ḥumreti ğālib idi dir ḥattā
8. Gökde olmuşdu o rüy-ı rengin
Şem‘-i cem‘-i ḥarem-i ‘illiyyīn
9. Aña vermişdi kemāl-i zīnet
Kātib-i çehre-küşā-yı fiṭrat
10. ‘Araḳ-ālūd olıcaḳ ol sultān
Gül-i pür-jāleye beñzerdi hemān
11. Hem demişler dürür eşrāf el-ḥaḳ
‘Ārız-ı pāki ‘araḳ-nāk olıcaḳ
12. Dāne-i dürr gibi rüyunda teri
Ḥoş-nümā eyler idi ol güheri
13. Şem‘-i ruḥsārı dönerdi māha
Şanki ḳandīl idi ‘Arşu’llāha
14. ‘İtr-ı ḥübıyla pür olurdı meşām
Büy-i müşg idi yāḥud ‘anber-fām
15. Terlese ol gül-i gülzār-ı sürür

- Cüş ederdi şanasın kılzüm-i nūr
16. Nitekim şu‘le-i şem‘-i hāver
Berķ ururdu ruḥ-ı pākinde o ter
17. Olup envār-ı ruḥ-ı iki ‘alev
Der ü dīvāra şalardı pertev
18. Berg-i gül gibi olurdu nīgū
Terledikce olur idi hoş-bū
19. Gördü kevşer ‘araķ-ı gül-būyun
Nice aķıtmasın ağızı suyun
20. Daḥı sīmā-yı şerīfnde anuñ
Bilinürdi garaż-ı ol ḥāniñ
21. Nūr idi āyīne-i vech-i nebī
Zāhir olurdu rızāsı ğazabı
22. Kendi nefsi içün ol pāk-neseb
Etmedi kimseye ‘ömründe ğazab
23. Olmadı hergiz ol la‘l-i nā-yāb
Hiç kimseyle cihānda şeker-āb⁵⁴⁰

374. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın gözlerinin kara olduğu beyanındadır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ol görür gözleri maşnū‘atıñ
Muķtezāsıydı tecelliyātıñ
2. Anı göz nūrı gibi seyr-i cemāl
Bī-mişāl etmiş-idi bi‘l-icmāl
3. Çeşm-i ḥaķ-bīni iñen aḥsen idi
İki şehbāz-ı şikār-efgen idi
4. Görünürdü gözü dā‘im mekhūl
Ḥaddizātında siyeh çeşm idi ol
5. Şīve-i ğamze-i lāzım-nāzı

⁵⁴⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 124a.

- ‘Ālemiñ olmuş idi mümtāzı
6. Kūşe-i çeşm ile etdikce nigāh
Ġaşy olurlardı sürüş-ı dergāh
7. Hīn-i ru’yetde açardı nazarı
Nükte-i sırr-ı ke-lemhi’l-başarı
8. Ġarķ-ı hūn etmişdi nāfe-mişāl
Huten āhūların ol çeşm-i ġazāl
9. Gözinūñ ağı beyāz idi kıatı
Kābil-i vaşf degildi şıfatı
10. Hem siyāhı idi ġayetde şedīd
Bir idi aña qarīb ile ba’īd
11. Vāsi’ u hū u laṭif idi gözü
Nūr-ı maḥz idi sa’ādetlü yüzü
12. Kuvvet-i bāşıra-i Muştafavī
Gice gündüz gibi olurdu kıavī
13. Ol iki dīde-i bī-sürme siyāh
Dā’im olmuşdı nazar-ġāh-ı ilāh⁵⁴¹

375. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın döndüğü zaman tüm vücudu ile dönmesi beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Hem rivāyetde o ṭāvus-ı cinān
Olsa bir cānibe ġāhī nigerān
2. Müteveccih olup a‘zası ile
Cism-i pākiyle dönerlerdi bile
3. Serine tābi’ idi hem cesedi
Bunu terk etmemiş idi ebedī
4. Dönüp etṛāfına kıldıkca nazar
Secde eylerdi nebātāt u şecer

⁵⁴¹Medine Tarihi, c. 1, varak 124a.

5. Nereye dönse o addi alāk
Hāşılı bile dönerdi eflāk
6. Ümmete böyl ‘amel sünnet imiş
Bū Hureyreyle Enes böyle demiş
7. Dönecek böyle döner ehl-i hüner
Sünnet-i Amed-i icrā eyler
8. Hep bu ma‘nāyı bilür ehl-i abūl
Hikmet-āmiz idi evşāf-ı Resūl
9. Başıını döndürü gitmek ister
Vāi‘ā ādemi bī-ürmet eder⁵⁴²

376. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın vücudunun heybetli olduğu beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Hem cesim idi Rasul-i Ekrem
Yaraşur rüh-i mücessem dir isem
2. Cism-i zibāsına vermişdi revāc
Hil‘at-ı tāk u abā-yı Mi‘rac
3. Enbiyā hayline sultān idi ol
A‘zamu’l-adr idi zī-şān idi ol
4. Ekmelü’l-alk idi ol hūb-ışāl
Zü’l-celāl etmiş-idi feyz-i cemāl
5. Olalı taht-ı nübüvvetde muim
Cilvegāhydu anuñ ‘arş-ı ‘azim
6. Şāhib-i hūsn ü behā idi Resul
Hāşılı ‘āyn-ı efā idi Resul
7. Gelmemişdi bilür insan anı
Yaradılmışda anıñ akrānı
8. Yaraşurdı nitekim hūr-ı cinān
Serv-iaddine yeşiller her ān

⁵⁴²Medine Tarihi, c. 1, varak 124b.

9. Ekşerîağ-i dilibâsı o gülün
Yüzi ağıydı gürüh-ı rusulün
10. Dürr-i yektâ idi ol deryâ-dil
Nola ger olsa beyâza mâ'il
11. Geh zühür eyler idi ol gül-i âl
Hil'at-i sürhle hurşîd mişâl
12. Bunu taḥkîk bil o reşk-i sürüş
Oldu hürâ gibi hem sündüs-püş
13. Ya'nî kim ince laṭîf atlaslar
Giydiler devletile peygamber
14. İbn 'Âzib dedi bu re'y-i münîr
Nehy olunmazdan ezel lebs-i ḥarîr
15. Bürinürdi daḥî ol meh-pâre
Za'ferânile boyanmış câre
16. Gâh ol tâc-ı ser-i âl-i 'Aba
Yündeñ eylerdi ḳabâson farazâ
17. Bu ḳadar ḳadrile ol zât-ı şerîf
Mescide öyle iderdi teşrîf
18. Ol siyâh câmede ol pâk-i cihân
Âb-ı ḥayvân idi zulmetde nihân
19. Ḳara şâla giricek âtîne-veş
Buluda girdi şanurlardı güneş
20. Geçüp ol ḳaşları yâ mihrâba
Lutf ile dirler idi aşḥâba
21. Ben ḳulum ḳullarıñ esvâbı budur
Hem 'ubûdiyyetiñ âdâbı budur
22. Bu tefâşîli müberhen merḳum
Şâbit etmişdürür ihyâ-yı 'ulüm⁵⁴³

377. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın gözlerinin beyanındadır.

---

⁵⁴³Medine Tarihi, c. 1, varak 124b.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Mest-i ‘ışk olmağın ol çeşm-i humār
humrete māl idi bir miqdār
2. Sīne-çāk idi resülün her ān
Ol iki kanlu gözine furkân
3. ‘ayn-ı a‘lāsını gāh u bī-gāh
Ġayra baqdırmaz idi ‘ayn-ı ilāh
4. Sākinān-ı harem-i gerdūnı
İtdi hūnī göziniñ meftūnı
5. kurretü’l-‘ayn-ı Halīl idi o hūb
añā mīrāş idi ol cezb-i kulüb
6. dīdesinde nedürer dirseñ ol āl
dağı çeşminde idi cām-ı vişāl
7. devlet olmuşdı o gözler dīne
‘Ayn-ı iqbāl idi hūru’l-‘īne
8. Haste-i ‘ışk idi sertāser
Ġahramānī göz,nīn rüstemler
9. Bağsa ol ‘ilm-i ledün sultānı
Rūhuñ ağzına gelürdi cānı
10. Dil-şikār olsa ne var çeşm-i resül
Kuḥl-i mā-zāğla mekhūl idi ol
11. Görmemişdi raşad-engīz-ibaşar
Gözleri gibi Hudāyī gözler
12. Muttaşıl ol iki çeşm-i şebbāz
Sāḥa-i ‘arşı iderdi pervāz
13. Māsiva’llāha nazār kılmadı hem
Hiç ‘aynında degildi ‘ālem⁵⁴⁴

378. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kirpikleri beyanındadır.

⁵⁴⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 125a.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. ‘Uḳubāt içre o seyf-i şarım
Ya‘nī ferzend-i Mu‘ayḳıb didikim
2. Tır-i müjgānı siyāh idi anıñ
Tār-ı giysūsi gibi ḥūrānıñ
3. Ḳara kiprik degil ey ehl-i uşul
Sürme-i leyle-i Mi‘rāc idi ol
4. Mülk-i cān u dil-i ‘uşşāḳa meger
Nāvek-endāz idi ol kiprikler
5. Eylemişdi anı el-ḥaḳ şāni‘
Tır-i müjgānını naşş-ı ḳātı‘
6. İbn ‘imrānı o mest-i şamedī
ḥāşılı kiprigine aşmaz idi
7. Didi evşāfın mādiḥ mübemū
Çeşm-i āḥūsı uzun kipriklü
8. Mīl-i kuḥl itmese de bī-teklīf
Ekḫelü’l-‘ayn idi ol zāt-ı şerīf
9. Kuḥl-i ḳudretle mūkaḥḥal idi ol
Her ḥuşūşıyla mükemmel idi ol⁵⁴⁵

379. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kaşları beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Daḥi Mālikle Ebī Hāle didi
Māh-ı nev gibi açık ḳaşlu idi
2. Tāb-ı dīdār-ı Ḥuda bile resūl
Bir hilāl olduğına dāl idi ol
3. Milket-i ḥüsni o tīg-i ebrū
Sell-i seyfi ile açmışdı ḳamu

⁵⁴⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 125b.

4. Һam-1 ebrūsına olmazdı mişāl
Қanadın бүксе һүmā-yı iқbāl
5. Қашınıñ күше-i penc tābı
Cāmi‘-i һүsnüñ olup miһrābı
6. Tāқ-1 ebrūsı ile ol melek
Tāқatı tāқ idi җarһ-1 felek
7. İki ebrūlarınıñ arası hem
Sīm-i һāliš gibi idi her dem
8. şaf u berrāқ u ziyā-güster idi
ya‘ni һāliš gümüşe beñzer idi
9. Қашları arasın itmişdi Һudā
Evc-i eflāk-1 şeī‘atda sühā⁵⁴⁶

380. Manzume

Hakim bin Hizam’ın Resulullah (s.a.s.)’ın kaşları için rivayet ettikleri beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Böyle naql itdi Һākīm bin Һizām
Һam-1 ebrū-yı resūl-i ‘allām
2. Gösterişdeydi hilāl ile şerīk
Meh-i nev gibi tavīl ü bārīk
3. Çekse pergār-1 ezel aña mişāl
Қāşı pergārına beñzerdi hilāl
4. Süre-i Fetһ idi ol cebhe-i māh
Medd-i ebrūsı idi bismi’llāh
5. Ol güzel gözleri miһrāb anıñ
Қıble-gāһıydı bütün dünyanıñ
6. Қaydına şayd-1 қulūbuñ ya meger
İki қullāb idi ol ebrūlar
7. Қābe қavseyn-i tezekkürde ‘ıyān

⁵⁴⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 125b.

- Ġaraż ol қаşı kemān idi hemān
8. Ġurreye beñzer idi her ciheti
Ya‘nī bārīk ü tavīl idi қатı
9. Tāқatın itmişdi ‘arşın tāk
Ĥam-ı ebrū-yı Ĥabīb-i āfāk
10. Ġurreniñ bükdi belin bī-teklīf
Gökde ol ĥancer-i ebrū-yı şerīf
11. Қаşların vaşf idemez ehl-i maқāl
şarf iderse ne қadar ince ĥayāl
12. Nice diққatler olursa her ān
Mū-şikāfın idemez қılca beyān
13. Tīğ-ı tevĥīd idi ebrū-yı resūl
Görinürdi iki seyf-i meslūl
14. Ĥāşılı ince ve tūlānī idi
Bil muĥaққaқ ĥaṭ-ı reyĥānī idi⁵⁴⁷

381. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın burnunun beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

Diger vasf-ı ĥācīb u bīnī-i sa‘detleri

1. Meh cebīniyle o bīnī-i şerīf
Ĥūb u hemvār idi mevzūn u laṭīf
2. Ĥācībeynibe yaқın olan yir
Bir sehil yüksek idi dir Cābir
3. Görinür idi i bīnī-i ‘Arabī
Қарşudan murtefi‘u’l-enf gibi
4. Anı itmişdi Ĥudā-yı Mūte‘āl
O mehiñ evc-i cemāline hilāl
5. Hem o bīnī қаşı mābeyn ile
Kāf u hā şekli idi ‘ayn ile

⁵⁴⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 126a.

6. Şol kadar hūb ol enf-i münif
İdemez ehl-i ma'ārif ta'rif
7. Şanki vaz' itmişti baht-ı bülend
Mehçe-i hüsne gümüş bāzū-bend
8. Tīg-ı 'arşa aşılmış ya meger
Vech-i pākindeki enf-i hoşter
9. Sidreden ayrılıcağ Rūhu'l-Emīn
Gül gibi koğusun alurdu hemīn
10. Gūyiyā enf-i Ḥabībū'r-Raḥmān
Ġonca-i verd-i sefid idi hemān
11. Dā'im eylerdi o devletlü meşām
Kurb-ı Ḥağ rāyihasin istişmām⁵⁴⁸

382. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in dişlerinin beyanındadır.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Mūnis-i hücre-i hāş-ı Nebevī
Enes ol Ka'be-i dīn rāh-revi
2. Nazm idüp gevher-i dendānın anıñ
Didi ol pād-şeh-i yektānuñ
3. Dişleri şāf idi hem seyrek idi
Rişte-i dendāne-i dūrden yek idi
4. Açsa gevherlerin ol baħr-i şeref
Kef geçerdi dürr-i deryā-yı şadef
5. Sırr-ı şun' idi ol esnān-ı şerif
Bir nurnüneydi aña nazm-ı şerif
6. Olalı çarħ-ı zümürüd peydā
Enbiyā içre o dürr-i yektā
7. Lü'lü'-i ter gibi o bir dāne idi
Ya'nī evzā'-ı mülükāne idi

⁵⁴⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 126a.

8. Aña olmazdı muhaşşal hem-ser
Kān-ı imkānda olan gevherler
9. Gūyiyā ol dūr-i dendān-ı nefis
İki mıṣrā‘ idi mevzūn u selīs
10. Şöyle maṭbu‘ idi ol silk-i dūrer
Aña meyyāl idi bi’ṭ-ṭab‘ beşer
11. La‘line virmişdi ḥüsn ü cemāl
Dişleri idi dizi incü mişāl⁵⁴⁹

383. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın konuşmalarının nuru beyanındadır.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

++-- / ++-- / ++-

1. Şīr-i Ḥaḳ didi o mescūd-ı melek
Feyz-i ḥikmetle tekellūm idicek
2. Anñ öñ dişleri itdikce zuhūr
zāhir olurdu hemān şu‘le-i nūr
3. Şöyle ifrāt-ile berḳ eyler idi
Meclisi maṭla‘-ı şarḳ eyler idi
4. Ḥīn-i güftārda olurdu ‘yān
Ḳadr u kıymet-şiken-i cevheriyān
5. Ḥırz-ı ḥüsn içre ol esnān-ı güzīn
Sīn-i esnān idi gūyā ki hemīn
6. Ya‘nī olmuşdı o dūr-i meknūn
‘āleme bā‘iṣ-i tefrīc-i uyūn
7. Silk-i cehver gibi ol ‘ıḳd-i le’āl
Şu‘le-dār idi dimiş ehl-i maḳāl
8. Nuṭka gelse o sūḥan-dān-ı selīm
Reşk iderdi kelimātına Kelīm
9. La‘-icān-baḥş olunca gūyā
İmrenürdi lebine āb-ı beḳā

⁵⁴⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 126a.

10. Meger olurdu o la‘l-i mümtāz

Hoḡḡa-i lü‘lü’-i şandūka-i rāz⁵⁵⁰

384. Manzume

Resullah’ın gülüşünün beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ümmü Ma‘bed yitirüp taḡḡıka
Didi hem ‘ā’işe-i şiddıka
2. Gülse ol iki cihānıñ güneşi
Ya‘nı ol encüm-i evc-i Ḳureşī
3. Ḥandeden devlet-ile olsa ‘ıyān
Deheninden o mübārek dendān
4. Yılırım gibi dıraḡş eyler idi
‘ālemi nūr ile pür eyler idi
5. Görinürdi hem o dendān-ı şerīf
ṭolu dūr dāneleri gibi latīf
6. Nūr ile ṭoṭolu idi o dehen
Şu‘lesiyle ṭolu gibi görinen
7. Meger olmuşdı o sīmā-yı besīm
şadef-i ma‘rifete dürr-i yetīm
8. Şeb-i mi‘rācda yümn-i dīdār
Naḡl-i ümmīdin idüp berḡurdār
9. Anı her vecihle şād itmişdi
Ḳayd-ı teklīf aradan gitmiş idi
10. Nola bī-ḡayd-ı tekellūf her ān
Ḡonca-veş gülse o verd-i ḡandān
11. Ḥandesı idi tebessüm o gülüñ
Ya‘nı sulṭān-ı mülūk-i resülüñ
12. İbn ‘Abbās dir ol ḡaş-ı Ḥudā
Gülmeye eyler idi istiḡyā

⁵⁵⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 126b.

13. Gülse ol hüsrev-iseyyāre-sipāh
Şevkden ditrer idi ‘arş-ı ilāh
14. Katı şermende o dīniñ senedi
Ḳahḳaha itmedi dirler ebedī
15. Şöyle māḥbūb idi ol sidre-cenāb
Kim melek baḳmaḡa eylerdi ḥicāb
16. Bir gün ol tūtī-i gülzār-ı vişāl
Ḳahḳaha itmediler kebk-miṣāl⁵⁵¹

385. Manzume

Ebu Hureyre’nin, Resulullah (s.a.s.)’ın gülüşü hakkındaki rivayetleri beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Bū Hureyre şıfat-ı āḥerde
Dir bu ma‘nāy daḡı bir yerde
2. Faḥr-i ‘ālem gülicek dişleriniñ
Daḡı mekşūf olıcaḳ cevheriniñ
3. Nev dıraḡşān idi mihr u meh-i nev
Kevne şalardı serāpā pertev
4. Lem‘a eylerdi o nūr-ı bāhir
Şu‘leler zāhir olurdu yer yer
5. Şöyle şeffāf idi ol cevher-i şāf
İncilāsıyla tıolardı etrāf
6. Gülse i‘zāz ile ol nesl-i melek
Nūh felek dir idi el-‘izzetü lek
7. Olmasa dişleri mişbāḡ-ı zulem
Zulumāt içre ḳalardı ‘ālem
8. Buldı aniñla şeref dīn ü düvel
Şan reh-i şer‘a dikildi meş‘al
9. Gül-i ḥandāna dönüp açsa dehān

⁵⁵¹Medine Tarihi, c. 1, varak 126a.

Feyz-i nūr eyler idi ol dendān

10. Zāhir olurdu ziyā-i envār

‘Aksi dīvāra düşerdi her bār⁵⁵²

386. Manzume

Hz. Ali’nin Resulullah (s.a.s.)’ın yüzü hakkındaki rivayetlerinin beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Didi ol mazhar-ı envār-ı celī
Esedu’llāh-ı velī ya‘nī ‘alī
2. Rūy-ı ruhsārı degirmiydi anıñ
Nitekim cirmi meh-i tābānıñ
3. Yüzi beñzerdi müdevver aya
Zātı āyīne idi Mevlāya
4. Sāğar-ı ‘arız-ı meh-sīmāsı
Bāde-i ‘aşkıñ idi mücellāsı
5. ‘Arz-ı hüsñ itse o maḥdüm-ı Ḥalīl
Yūsufun añmaz idi İsrā’il
6. Şöyle pür-nūr idi ol vech-i ḥasen
Aña bakılmaz idi şevkinden
7. ‘Ālemi devlet-i nāğāh gibi
Tāb-nāk eylerdi mäh gibi
8. Vāzıḥ itmişti o yüzden Fettah
Nidügin āyet-i fihā misbāḥ
9. Ka‘be-i vechine itdikce nazar
Secde eylerler idi şems ü kamer
10. Deyr-i ‘ālemde o rüy-ı pür-tāb
İtdi āteşgede-i Farsī ḥarāb
11. Mu‘cizāt-ı ruḥunuñ bi’l-icmāl
İdemez naqlini ‘aql-ıfa‘āl

⁵⁵²Medine Tarihi, c. 1, varak 126a.

12. Āfitāb-ı felek-i dīn idi ol
Merdum-i çeşm-i Ĥudā-bīn idi ol
13. Şol kadar hūb idi ol vech-i cemīl
‘Āşık-ı hūsn-i cemāliydi Celīl
14. Bāğ-ı hūsn içre o rūy-ı rengīn
Bir açılmış güle beñzerdi hemīn⁵⁵³

387. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın yüzü beyanındadır.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

+ + - - / + + - - / + + -

Vaşf u keyfiyyet-i vech-i Sa‘ādet

1. Didi ol mefhār-i mevcūdātīñ
Ya‘nī peygamber-i ferruḥ-zātīñ
2. Vech-i pākinde olan laḥm-i laṭīf
Ne keşīr idi demişler ne ḥafīf
3. Hem daḥi ol iki ruḥsāre-i ter
Ḳatı çok etli degildi dirler
4. Ḥāşılı ḳavl-i eşaḥḥ bu ki resūl
Ya‘nī ol çeşme-i ḥurşīd vuşūl
5. Buğday renklüleriñ ağı-idi tamām
Ṭal‘atında var idi şafvet-i tām
6. Gün gibi baksañ o bedr-i ekmel
Sebburek gibi görünürdi sehel
7. Ne ṭavīl idi o ṭal‘at ne ḳaşīr
Fuşaḥā aña esīlū’l-ḥad dir
8. Deheni la‘l-i lebi devlet ile
İ‘tidāl üzre idi gāyetde
9. Kevşer-i la‘line etmişdi Celīl
Selsebīli ser-i kūyunda sebīl⁵⁵⁴

⁵⁵³Medine Tarihi, c. 1, varak 127a.

⁵⁵⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 127a.

388. Manzume

Ebu Hale'nin, Resulullah (s.a.s.)'ın yüzü hakkındaki rivayetleri beyanındadır.

Fe'ilatün / Fe'ilatün / Fe'ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Hem dağı İbn ebī Hāle didi
Bedr-i ruhsāri kamer gibi idi
2. Leyletü'l-bedr olıcağ cirm-i kamer
Nice raḥşān ise ol'arızı ter
3. Şöyle tābān u dıraḥşende idi
Mıhr-i enver gibi tābende idi
4. Didi gül ruḥlarına zü'n-nüreyn
Tāb-ı 'ışık olmuşdı zīver ü zeyn
5. Ya'nī virmişdi şarāb-ı vuşlat
Cām-ı ruḥsārına nūrāniyyet
6. Yüziniñ māşıta-i şun'-ı Celāl
Ağın ağ itmiş-idi alını al
7. Şu'lesi şāmil idi her bāba
Gökde ta'n eyler idi mehtāba
8. 'Arz iderdi şu'ā'ın şām u seher
Ruḥuna Ḥazret-i Qur'an ekşer
9. Luṭf-ile eyleyecek ref'-i niḳāb
Cirm-i ḥurşīdi eridirdi hicāb
10. Āfitāb-ı ruḥ-ı raḥşān-ı Nebī
Māh-tāb eyler idi tīre şebi⁵⁵⁵

389. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın yüzü beyanındadır.

Fe'ilatün / Fe'ilatün / Fe'ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ya'nī ol cebhe-i ḥurşīd-eşer

⁵⁵⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 127b.

- Nitekim çeşme-i mihr-i hâver
2. Vâsi' ü pāk u ziyā-güster idi
Felek-i hüsne meh-i enver idi
  3. Anıñ etmişdi cenāb-ı Hālîk
Kereminden yüzün ağ alnı açık
  4. Bî-ķarīn idi hem ol bedr-i cebīñ
Nitekim āyīne-i şer'-i mübīn
  5. 'āleme olmuşdı şu'le-figen
Pertev nūr-ı Hudā alnında
  6. İdeli gün gibi el-ķışşa zuhūr
Zīver-i 'arş-ı berīn idi o nūr
  7. Cebhesin kılmış-ıdi Rabb-i enām
Levha-i hak-ı serāy-ı İslām
  8. Mālik-i manşıb-ı vaşl idi resūl
Aña tevķī'-i hümāyūn idi ol
  9. Ne 'aceb olsa ger ol cebhe-i pāk
Rüşenā-bahş-ı 'uyūn-ı eflāk
  10. 'Arşdan itmege bir kerre nazār
Cān virirdi aña rühānīler
  11. Naşş-ı tenzīl-i melāhatda 'iyān
Ve'd- duhā idi şerīf alnı hemān⁵⁵⁶

390. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın saçları beyanındadır.

Fe'ilatün / Fe'ilatün / Fe'ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Dağı müşgīn saç-ı bā-ķavl-i şarīh
Ne kıvırcık ne tavīl idi şahīh
2. Leyle-i zūlf-i şev-āsası anıñ
Sırr-ı meknūn idi İsrānıñ
3. İttifāk itdiler eşrāf-ı 'Arab

⁵⁵⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 127b.

- Ekser ol mūy-meyāniñ saçı hep
4. Sem‘-i pākine çü tār-ı ‘anber
Peşber-ā-ber görünürdi ekser
  5. Hem ol eflāk-ı cemāliñ māhı
Kākülün dört böler idi gāhı
  6. İki yanından idüp iki bölük
Düş-ı pākine bırağırdı çözük
  7. Ol dü-tā zülfden ol üzñ-i şerīf
Görinürdi meh-i nev gibi laṭīf
  8. Tuṭdı ol kākül-i müşg-efşānı
Rub‘-ı meskūn ile çār-erkānı
  9. Oldı ol zülf-i ḥafıyyü’l-elṭāf
Nāfe-i misk-i benī ‘Abdü Menāf
  10. Kāküli itdi perīşān melegi
Biribirine düşürdi felegi
  11. Hem o mecmū‘-ı ulūm-ı ‘ālim
Zübde-i zümre-i āl-i Hāşim
  12. Gāh giysüler içinde düşün
Çıkarup ḥalkın alurdu ḥūşun
  13. Sem‘-i pākiyle iderdi ışgā
Gökde Cibrīle ne emr itse Ḥudā
  14. Toğalı gün gibi ol māh-cemāl
Bende-i ḥalka-begüşudı hilāl
  15. Tārümār olsa o zülf-i şeb-gün
Nice Leylālar olurdu Mecnūn
  16. Gāh ol ṭurra-i ‘anber-nesebi
Ṭağıdırdı kulağı üzre Nebī
  17. Boynunuñ nūr iderdi her ān
Tār-ı zülf arasında lema‘ān
  18. Şe‘le-i gerden-i şāfi pākı

Pür-ziyā eyler idi eflākı⁵⁵⁷

391. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in sakalları beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ol hudāvend-i hudāvendāniñ
Ya‘nī ol zāt-ı ‘azīmü’ş-şāniñ
2. Re’s-i pākinde uşulı çoğ-idi
Kātı çok tār beyāzı yoğ-idi
3. Ol mübārek şağalından bunı bil
Ancak ağarmış-ıdı on yedi kııl
4. Dağı icmā‘ile merdān-ı ilāh
Didiler lihye-i müşgīn-i siyāh
5. Ne kıvırcık ne dırāz idi kātı
İ‘tidāl üzre idi her ciheti
6. Hüb idi tūb-ı zenehdāni anıñ
Sā‘id-i şun‘ idi çevgāni anıñ
7. İtdi ol cāh-ı zeķan nice zamān
Yūsufuñ başına Mışrı zindan
8. Şeb-i Qadr idi o rīş-i maķbūl
Ya meger sūre-i ve’l-leyl idi ol
9. Hüsüne virmiş idi revnāk u fer
Lem‘a-i nūr-ı siyāh idi meger
10. Az idi seble-i ferhündeleri
Mülk-i Rūmuñ nitekim misk-i teri
11. O sa‘ādetlü mehāsini el-ħaķķ
Tīb-i ‘arş ile idi müstağrak⁵⁵⁸

392. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in boynu beyanındadır.

⁵⁵⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 128a.

⁵⁵⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 128a.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Bū Huceyf-ile didi bunu Harīm
Olalar kurb-ı himāyetde muķīm
2. Gerden-i pāk-i resül-i āfāk
Ġayet ağ-idi be-ġāyet berrāk
3. Meclis-i hüsne didi ehl-i uşul
Gūyiyā sīm şürāhī idi ol
4. Boynı ġayetde laţif idi anıñ
Aġsenü’l-‘unķı bütün dünyānıñ
5. Ġālib olmuşdı o gerdān-ı güzīn
Şem‘-i kāfūr-ı serā-perde-i dīn
6. Anı ħalk itmişdi Ĥaķķ mümtāz
İ‘tidāl üzre ne kūteh ne dırāz
7. Gerden-i pākine dirler şürrah
Hergiz itmezdi eşer şems ü riyāh
8. Boynı ağın anıñ aşhāb ekser
Nürdan meşrebe idi dirler
9. Tavķ-ı gerdān idi ħubb-i ħudā
‘Unķ-ı pākinde ridā idi rızā
10. Boynuna almasa ‘aşķı ol ħān
Boynı baġlu ķulı olmazdı cihān⁵⁵⁹

393. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın karnı beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Perde-dārān-ı şebistān-ı edeb
Gögsi ķarnı ile berāber idi hep
2. Pāk batnı ile o nāzik sīne
Ĥüb u hemvār idi birbirine

⁵⁵⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 128b.

3. Cism-i şāfiydı letāfet ābı
Nāf deryā-yı şafā girdābı
4. Nūr-ı maḥẓ olsa ne var cism-i resūl
Şu‘le-i şem‘-i tecellā idi ol
5. Nāf-ı müggīnin iderler el’ān
Şaḥn-ı cennetde ğazālān-ı cinān
6. Dembedem keşf olıcağ ol pehlū
‘Arşa varırdı şadā-yı hū hū
7. İ’tidāl-i bedeni olsa ‘ıyān
Mıhr ü māh itdi şanurlardı kırān
8. Şadr-ı zībāsı ile çün gül-i ter
Şikem-i pür-ḥikem-i peygamber
9. Hāşılı düpdüz idi āyīne-veş
Şāf u yeksān u muşaffā bī-ġış
10. Gāh ol şāh-ı ‘ināyet mutād
Ya‘nī bā‘iṣ-i ıṣlāḥ-ı ‘ibād
11. Şafḥa-i sīnesin itse meftūḥ
‘Ālemi kaplar idi feyẓ-i fütūḥ
12. ‘Aşka olınca maḥall-i teşrīf
Nice olmağ gerek ol şadr-ı şerīf⁵⁶⁰

394. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın göğsünün geniş olması beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ol muḳīmi ḥarem-i Mevlānıñ
Ya‘nī ser-ḥalkası maḳbūlānıñ
2. Sīnesi ğāyet-ile vāsi‘ idi
Nūr-ı sātı‘ gibi hem lāmi‘ idi
3. Vaşf idenler o felek ṭāvūsun
Didiler etlü idi pehlūsun

⁵⁶⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 128b.

4. Şol kadar aķ idi şadr-ı kebîr
Anı şanurdı gören bedr-i münîr
5. Didi aşhâb idüp ekşer taşrîh
Aķ gül gibi beyâz idi şaħîh
6. Feyz-i nûr itse ne var şadr-ı resûl
Maħzen-i nûr-ı hidâyet idi ol
7. Olmasa sînesi yenbû‘-ı ħikem
Levĥe yazmadı bu aħkâm-ı ķalem
8. Vüs‘at-i şadrına yetmez mi güvâh
Şıġdı anda bu kadar sırru’llâh
9. Nûr-ı vaħdet silüp âyînesini
Toldurup sînesi gencînesini
10. Ya‘nî ol şadr-ı zevi’l-ħullâtı
İtdi mir‘ât-ı tecelliyâtı
11. Öykünürdi eger olsa dil-keş
Sîne-i mahveşine ķurş-ı güneş
12. Āteş-i şem‘-i Cemâl-i ezeli
Odlara yakmışdı ol güzeli
13. Gögsi mevzûñ idi tãvûs gibi
Tãir-i ķudsî idi müntesebi⁵⁶¹

395. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın omuzlarının geniş olması beyanındadır.

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. İttifâķ-ı budurur ‘irfânîñ
Kim ser-i düş-ı hümâyûnı anîñ
2. Ğayra nisbet büyük idi derler
Cism-i pâkin gören ehl-i nazâr
3. Omuzunda var idi iki misle bû
Nâfe-i misk gibi bir nice mû

⁵⁶¹Medine Tarihi, c. 1, varak 129a.

4. Mübtelā idi o mūya ekşer
Ne kadar var ise kerrübiler
5. Hep bu ma'nāyı bilür pîr ü civān
Yaşşı bağırlı idi fahr-ı cihān
6. Milket-i dīne medīneydi o ten
Nürdan bürc idi gūyā o beden
7. Pā'-māliydi anıñ mūr-mişāl
Nerre-şīrān-ı tebestān-ı celāl
8. Bağrımñ ortası hem etlü idi
Bir kerem şāhibi devletlü idi
9. Ten-i sīminde leţāfet var idi
Sikke-i mühr-i nübüvvet var idi
10. Genc-i 'ilm idi o maḥdūm-ı melek
Lā cerem genc ise maḥtūm gerek
11. Atlas-ı çarḥ-ı melāḥatda meger
O nigīn olmuş idi bir ülker
12. Mevzı'-ı ḥātem ise arḳasınıñ
Şağ yanına karīb idi anıñ
10. Zāhir olsa eger naqs-ı nigīn
'İbret alurdı nigārende-i Çīn
11. Aña virmişdi kemāl-i revnaḳ
Ḥikmet-endūz-ı ve kul cā'e'l-ḥaḳḳ
12. Didiler anı idenler ta'rīf
Bir büyük ḥāl idi ol mühr-i şerīf
13. Simsiyāh şaruya mā'il idi
Aña diḳḳatle nazar müşkil idi
14. Var idi dā'iresinde müşgīn
Mūylar ḥoş biribirine yakın
15. Meşelā at yelesi gibi o mū
Dik tutup çevresin almışdı ḳamū
16. Ten-i pākinde o ḥāl-i sāde
'Anber-i ḥāliş idi deryāda

17. Zîr-i dest itmişti bārî Hudā
 Hâtem-i mühr-i Süleymānı aña
18. O ğazāl-ı ħarāma nāfe-şifat
 Hāl-i müşgîni virirdi zînet
19. Vākı‘ā ħatm-i nebiyyîn idi ol
 Geldi pes mühr-i nübüvvetle resûl
20. Kūs-ı şer‘inde o şāhuñ seherî
 Güm güm ötdi felegiñ ħubbeleri⁵⁶²

396. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’in iri kemikli olması beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Vaşf idenler o ma‘ālî nesebi
 Didiler iri kemiklü idi Nebî
2. Üstühân-ı bedeni pāk u tamām
 Ya‘nî cisminde olan cümle ‘izām
3. Her biri iri vü merdâne idi
 şuret ü sîret-i şāhâne idi
4. Cesedi vaşfin iden nāzik dil
 cüşşe-dār idi demiş ve’l-ħāşıl
5. Beyza-i kevni o şehbāz-ı enām
 ħanadı altına almışdı tamām
6. Mālil’l-mülk-i vişāl idi Nebî
 Ol idi kevkebesiniñ sebebi
7. İhtişām-ı şeref-i zātından
 Utanırdı felek-i pîr-efgen
8. ħapusun ħayli melek bekler idi
 Cümle ħuddā feriştehler idi
9. ‘Azamet şānına itmişti nüzül
 Sāye-i ‘arş-ı ‘azîm idi resûl⁵⁶³

⁵⁶²Medine Tarihi, c. 1, varak 129a.

397. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kollarının ve pazularının beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Rāyivān-ı haber-i peygamber
Bu ma‘ānīyi beyān eylediler
2. Cümle a‘zā-yı şerīf-i nebevī
Biribirinden idi tünd ü kavī
3. Sīm-isā‘idlerı bāzūlar ile
Dağı uyluqları sākıyla bile
4. Hışk u bārīk degil tol idi
Hālīkın muqbil-i maqbulı idi
5. Ol sa‘ādetlü mübārek a‘zā
Şun‘ı Yezdān idi bī-çün ü çirā
6. Hāsılı hūb idi her ‘uzvı anıñ
Cümle āyātı gibi kur‘anıñ
7. Yek idi biribirinden bī-şekk
Levh-i dilden idegör şübhe-i hakk
8. Sā‘idin bilünürdi her gāh
Sırr-ı lā kuvvete illā bi’llāh
9. Şadef-i cism idi cevher-i cān
Şāf bir pāre-ibillūr idi şan
10. Nūrdan iki sūtün idi hemīn
Cesedinde ol iki rān-ı güzīn
11. Dağı ol sāk-ı mübārek pāye
Pāy-ı ‘arş idi aña hem-sāye
12. Kevkeb-i bahtını itmişti bülend
Felegi andan iden fā’ide-mend⁵⁶⁴

398. Manzume

---

⁵⁶³Medine Tarihi, c. 1, varak 129b.

⁵⁶⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 129b.

Resulullah (s.a.s.)'in el ve ayakları hakkındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Feyz-i hikmetde olup müsta‘id
Böyle tafşıl ider İbn Hâlid
2. Elleri ayası ol sultānîñ
Dağı ayakları altı anîñ
3. Vasi‘ u pāk idi nâzik merğüb
Berg-i gül gibi laţif hem hûb
4. Pây-ı vü desti yanında anîñ
Dest ü pāsı yoğ-idi hûbānîñ
5. Kātı mevzûn idi dir ehl-i nazar
Ol kerâmetlü mübârek eller
6. Cân-ile olmuş-ıdı el-hâşıl
Yed-i beyzâsına Mûsâ mâ’il
7. Tîğ-i engüştile ol mûnis-i Hakk
Kameri itdi semâda iki şakq
8. Pençesindeydi anîñ şâm u seher
Kâbza-i kavı-ı kazâ-ile kader
9. Cümleden bu küre-i kevn ü mekân
Dest-i çevgânına top idi hemân
10. Sâkı-i Kevşer ayağını anîñ
Büse-gâhı idi dir Rıdvānîñ
11. Yüzini itmişdi pâyına ferş
Bu kadar ‘izzet ü iclâl ile ‘arş
12. Leb-i deryâ-yı letâfetde hemîn
Mâhî-isîm idi ol pây-i güzîn
13. Aña olmuşlar idi pây-ı kadem
Hayl-i gilmân-ı mu‘anber-perçem
14. Nüh felek öpmege hâk-i kademin
Günde toquz tolanırdı haremin
15. Na‘l-i şîr-i nigîn irüp itmege bûs

- Yakdı göklerde Süreyyā fānūs
16. ‘Arşa āheng idicek çarḥ-ı felek
Döşedi pāyına bir şāh-ı nīk
17. Zīr-i pā itdi bisātında Ḥudā
Rūy-ı pūr-ḥālını ğılmanıñ aña
18. Oldı her seng-i ser-i kūy-ı resūl
Gerden-i ḥūra ḥamā’ıl meftūl
19. Hem didi vaşf iden ol verd-i teri
Müşg-būy idi eli ayaları
20. Merḥabā eylese bir kimseye ger
Devlet ü ‘izzet ile peygamber
21. Bir iki gün aradan itse mürūr
Belki hem bir nice eyyām u şuhūr
22. Tıyulurdu nitekim verd-i çemen
Ol kişi rāyiḥa-i tayyibeden
23. Nāfe-i müşg-i cihān idi o cān
Būy-ı müşg olmaz efendi pinhān⁵⁶⁵

399. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın ayı ikiye yaran parmakları beyanındadır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Bū Tufeyl ol fużalāya ser-ḥayl
Didi cānıyla olup iki tufeyl
2. Her bir engüş-t-i hümāyūnı anıñ
Kalem-i şun‘ı idi Mevlānıñ
3. Dest-i zībāsı każā-ķısmet idi
Yed-i ‘ulyāsı kader-ķudret idi
4. Naḥl-ı firdevs idi bālāsı meger
Sīmden şāḥlar ol parmaḳlar
5. Ḥāme-veş her biri mevzūn u tavīl

⁵⁶⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 130a.

- Mil-i miftāh-ı der-i luṭf-ı Celil
6. Yazmamışdır kalem-i Rabbānī
Ḥāme-engüştüne anıñ şānī
7. Sā'idi besmele şekliydi hemān
Aña nūn ve'l-kalem olmuşdı beyān
8. Dest-i 'ulyāya şunardı ke'si
Fenn-i ihyāda yedi tūlāsı
9. İtdi ol ebr-kef-i deryā-bār
Gülşen-i dehre nişār-ı envār
10. Oldı ol seyyid-i bi'l-istiḥkāk
Ekremü'l-ḥalk u kerimü'l-aḥlāk
11. Ḥatemiydi ol yed-i Fārūkuñ
Ḥall-i 'aḳdi dükeli maḥlūkuñ
12. Böyle dir şāhib-i İhyā-yı 'ulūm
Yanına varsa eger bir ma'sūm
13. Luṭf-ile oḥşasa ol kân-ı kerem
Ya'nī sulṭān-ı selāṭin-i ümem
14. Sā'ir eṭfāliñ içinde o şabī
Ḥāşıl eylerdi metā'-ı edebi
15. Koşusundan bilinürdi fi'l-ḥāl
K'aña el sürdi Resūl-i Müre'al
16. Nice gün gitmezdi rāyiḥası
Müşg-i ter gibi olurdu nefesi⁵⁶⁶

400. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın vücudu beyanındadır.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Cism-i tābende-i maḥbūb-ı Ḥudā
Şāf idi mihr-i münevver gibi tā
2. Nūra beñzerdi ten-i bī-mūyı

⁵⁶⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 130a.

- Nice medh eyleyen ol pehlūyı
3. Gūyiyā kuzüm-i envār idi ol
Şadef-i lücce-i dīdār idi ol
  4. Hem o maḥbūb-ı müselleml-üslūb
Bedenin açsa oludı daḥı ḥūb
  5. Dem ururdı eger açılsa süḥan
Bend-i pehlūsı anıñ fātiḥadan
  6. Nūrdan serv idi ol sīm-endām
N'ola dirlerse 'umūdū'l-İslām
  7. Ğıll u ğışdan dili pākīze idi
mūydan niteki 'uzvı cesedi
  8. Şasfḥa-i şadrına irmezdi keder
Pūr-ğubār olsa eger baḥr-ile ber
  9. Bār-ı şīr itmek-içün bī-teklīf
Cümleten çeşm idi ol cism-i laṭīf
  10. Pāk idi mūydan ol nāzik ten
Ebedeb kıllu degildi o beden
  11. Bir ücellā gümüş āyīne gibi
Şāfi bī-mūidi pehlū-yı teni⁵⁶⁷

401. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın göğsünden karnına kadar inen ince çizgi halindeki kılları beyanındadır.

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılün

++-- / ++-- / ++-

1. Daḥı göğsünde eyā zaḥr-ı melek
O ğazāl-i ḥaremiñ nāfına dek
2. Ḥaṭṭ çekilmişdi siyeh kıllardan
Naql iderler bunı 'ākıllardan
3. Levḥ-i Maḥfūz idi ol şadr-ı nigū
Aña gūyā kalem olmuşdı o mū

⁵⁶⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 130b.

4. Şadr-ı pākinde degil mūy-ı resūl
Āyetü'l-kürsī idi 'arşda ol
5. Dağı gögsünde ve karnında anın
Kılı yoğ-idi o nāzik bedeniñ
6. Didiler vaşf iden ol şāf-dili
Yoğ-idi mesrebeden ğayrı kılı
7. 'uzv-ı pākinde anıñ ser-tā-ser
Hāşılı yoğ-idi hīç mūdan eşer
8. Muşhaf-ı şadrında elif gibi o hatt
Mūydan çekmiş-idi hāme nuqat
9. Tār-ı 'anber gibi ol mūy-ı siyāh
Yaraşurdı nitekim hāle-i māh⁵⁶⁸

402. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in bedeninin son derece taze oluşu beyanındadır.

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Didi aşhab ile erbāb-ı harem
Laḥmi ol cism-i şerīfiñ her dem
2. Tāze gül gibi muṭarrā idi hem
Bedeni pāk u muşaffā idi hem
3. Mişli olmaz-idi kaşı kavsiñ
Güller dirse felek firdevsiñ
4. 'Ahd-i eyyām-ı civānī gibi tā
Ter ü tamtāze idi ol a'zā
5. Ne tenezzül idüp ol sīmīn ten
Ne zarar görürdi müsinn olmağdan
6. Hīç olur mu buña mānend-giyāh
Ola pejmürde gül-i bağı İllāh
7. Kendi ifnā-yı vücūd itdi velī
Rūḥ-ı şırf idi ten-i bī-bedeli

⁵⁶⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 130b.

8. Mazhar-ı Hayy-ı muhīt olmaz ebed
Ecel İskenderī vaż' itdügi sed
9. Ya'nī gıtdikce o güzār-ı ricāl
Tāzelenmekde idi gonca mişāl⁵⁶⁹

403. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın vücudundaki etlerin beyanındadır.

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılün

++ -- / ++ -- / ++ -

1. Cisminiñ laħmi ħafif idi tamām
Laħm u şaħmıssı degildi o hümām
2. Şaħın ey 'ārif-i ma'kül-şinās
Anı ğayetde naħif itme kıyās
3. Hem daħı ol sened-i şer'-i mübīn
Eyle zann eyleme kim ola semīn
4. Ne za'if u ne katı etlü idi
Mu'tedil bir ulu devletlü idi
5. Būy-ı ħübıyla olurdı hoş-ter
Nefħa-i müşg ü zebād u 'anber
6. Bedeni olsa nümāyān o şehiñ
Yüregi oynar idi mihr u mehiñ
7. Laħm u şaħmın didiler ehl-i derūn
Birbirinden ne füzūn idi ne dūn
8. İtmiş ol kaşr-ı vücūdın Üstād
'Adl ü dād-ile esāsın bünyad
9. ħulķı maħbūb u güzel ħılķati ħüb
İsm ü resmi țarab-efzā-yı ħulüb
10. İ'tidāl üzre idi pāk teni
Nūra ğārķ idi ser-ā-pā bedeni⁵⁷⁰

404. Manzume

⁵⁶⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 131a.

⁵⁷⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 131a.

Resulullah (s.a.s.)'in boyu beyanıdır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Orta boylu idi ol sidre-maḳām
Ortalıḳ anıñ ile buldı nızām
2. Bāğ-ı Firdevsden anıñ bunı bil
Oldı bālāsına Ṭübā mā’il
3. Dikmedi serv nihāline bedel
Kār-gāh-ı çemenistān-ı ezel
4. Görmedi ḥāzin-i bāğ-ı cennāt
Eyle bir serv-i mülāyim-ḥarekāt
5. Gūyiyā ol resūlūñ pādişehi
Gülbün-i ḥüsn idi yā serv-i sehī
6. Naḥh-i gül-bār kılp def‘-i terāḥ
İtdi ‘ālemlere ilkā-yı ferāḥ
7. Seyr idüp mu‘cize-i kāmetini
Didi hep medḥ idüben ḥazzretini
8. Görmedik böyle gül-i rü güzel
Ten-i gül-büy güzel boyı güzel
9. Ne ‘aceb olsa vasaṭ ḳadd-ı resūl
Ümmete vāsıta-i ḥaḳḳ idi ol
10. Nitekim naḥl-i gül-i bāğ-ı cinān
Vasaṭü’l-ḳadd idi ol serv-i revān⁵⁷¹

405. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in şimşad boyunun beyanıdır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Ḥazret-i şā‘ir ḥāşu’l-ḥāşıñ
Ya‘nī ol dürr-i yemm-i iḥlāsıñ
2. Degil idi boyı hem şöyle ṭavīl

⁵⁷¹Medine Tarihi, c. 1, varak 131a.

- K'ola endāmi perīṣān bunı bil
3. Müteferriḳ ola bālālıḳdan
Şāḥ-ı 'ar'ar gibi a'zā-yı beden
  4. Daḥı ol pādişeh-i 'allāme
Şanma kim ola kaşīru'l-kāme
  5. Şöyle kütāh degildi ol ulu
Kim aña diyeler alçak boylu
  6. Mu'tedil ḳaddını itmişdi Kerīm
mazharu'l-ḥulḳ-ı 'azīmu't-ta'zīm
  7. Ḳāmeti olmuşdı İslāma
Lafzatu'llāh gibi ser-nāme
  8. Naḥl-i bālāsı idi sidre-ḳarār
Zīver-i rüy-ı zemīn olsa ne var
  9. Cism-i cān-perverin itmişdi Kerīm
'Alem-ārā-yı livā-yı ḥā-mīm⁵⁷²

406. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın boyunun her bir durumdaki uyumluluğunu beyanındadır.

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Haşılı evsaṭ iken ḳadd-ı resūl
Bir ṭavīl ādem ile yürüse ol
2. Ne ḳadar ḳadd-ı bülend olsa o er
Yine bālā-ter idi Peyḡamber
3. Şoñra ayrılrsa didi ehl-i Ḥicāz
Bu vasaṭ görünür idi o dirāz
4. Encüm-i ḳadri refi' idi müdām
Devlet-i şırf idi ol sīm-endām
5. Bir kişi her ne ḳadar olsa ṭavīl
Yanına gelse resūlün bī-ḳīl

⁵⁷²Medine Tarihi, c. 1, varak 131b.

6. Ol uzun boyludan ol pāk-güher
Yüksek olurdu el ayası kadar
7. Sidreden kıddine itdikce nigāh
Rūh-ı Kudsī dir idi tāle beķāh
8. İmtiyāzına o serviñ eşcār
Ser-fürü eylediler Tübā-var
9. Sidre-sā idi o bālā-yı bülend
Aña irmezdi hayāl etse kemend⁵⁷³

407. Manzume

Ebu Hureyre'nin rivayetiyle, Resulullah (s.a.s.)'ın yürüyüşünün beyanındadır.

Fe'ılātün / Fe'ılātün / Fe'ılün

++-- / ++-- / ++-

1. Bū Hureyre didi ol fahr-i kirām
Kātı sür'atle iderlerdi hırām
2. Görmedim bir kişi kim ol bī-bāk
Yürümekde ola andan çālāk
3. 'āşık itmişdi anı ru'yet-i Rab
Su gibi tīz-rev olsa ne 'aceb
4. Ne yere gitse o māh-ı Kureşī
Perçem-i hūr idi çārüb-keşi
5. Yola 'azm eyleseler 'izzet ile
Sür'at eylerler idi gāyetle
6. Çarh dīvāneye dönerdi hemān
O hıdīvāne hırām ol cevalān
7. Kıdd-ı Tübāsını 'arz itse o meh
Hūrlar dirler ifi Tübā leh
8. Müzd-i pākine virirdi şalāt
Kıtb-ı felāk-ı serī'ü'l-harekāt
9. Tīz geçerdı nerden itse güzer

⁵⁷³Medine Tarihi, c. 1, varak 131b.

Nakd-i ‘ömr güzērān idi meger

10. Gele reftāra kād-i muhteremi

Gūyiyā arzı dūrerdı kādemi⁵⁷⁴

408. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın yürürken vücudunun aldığı şekil beyanıdır.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Hem o ser-nāme-i fażl u şerefiñ

Selef-eşrāfına hayru!l-ḫalefiñ

2. Didiler vaşf-ı şerīfnde yine

Yürüse mā’il olurdu üñüne

3. Ney-şeker gibi hayādan her-bār

Egilürdi öñüne bir miqdār

4. Ya‘nī yüksekden ider gibi nüzül

Yürise dā’im egilürdi resül

5. Her dem olurdu o bālāya mişāl

Bād-ı şubḫ-ile egildikce nihāl

6. Mütefiiktir bu rivāyetde şikāt

Muttaşıl ol eşer-i zāt u şifāt

7. Ḥazret-i Ḥakdan idüp istihyā

Meh-i nev gibi olurdu dü-tā

8. Aña maḫşüş idi şıdk u ihlāş

Ḥüsn-i ḫulḫ olmuşdı ‘ādet-i ḫaş

9. Oldı anıñ-çün zāt-ı pākiñ

Yā‘nī ol zīnet-i heft-eflākiñ

10. Medḫini sünḫa-i sükkān-ı felek

Na‘tı evrād-ı seḫer-gāh-ı melek

11. Nola dāll olsa o kaddı maḫbül

Şafḫa-i şun‘a elif-lām idi ol⁵⁷⁵

⁵⁷⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 131b.

⁵⁷⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 132a.

409. Manzume

Ümmü Mabel'in Resulullah (s.a.s.)'ın yürüyüşü hakkındaki rivayetlerinin beyanındadır.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

++-- / ++-- / ++-

1. Ümmü Ma'bed didi ol hâş-ı Hudâ
Radıya'llâhu te'âlâ 'anhâ
2. Ğāyet a'lāsı idi nāsın o şāh
Nazar olunsa ırakdan her gāh
3. Hem yakında o müntāz-ı cihān
'Aks-i āyine-i zāt idi hemān
4. Ehl-i hüsniñ inen a'lāsı idi
Katı şirīn ü dilārāsı idi
5. Hāşılı rūy-ı 'arūs-ı dehre
Nürdan hāl idi o gül-çehre
6. Zāt-ı kudsīlerini Ka'be-mişāl
Kıble itmişti muķīmān-ı celāl
7. Cism-i pākiydi resülün her dem
Maẓhar-ı cevher-i ism-i A'zam
8. Olıcak mihr-i cemāl tālī'
Kurb u bu'd olmazdı hīç māni'
9. Şöyle zīşān idi ol kadr-i celīl
İftihār eyler idi rūh-ı Halīl
10. Bir vücūdı ki murād ise Hudā
Zāhirā cümleden olur a'lā⁵⁷⁶

410. Manzume

Hz. Ali'nin Resulullah (s.a.s.) hakkında "Onu ansızın görenler ondan korkar, onunla yakın olanlar ise onu severdi." rivayetinin beyanındadır.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

++-- / ++-- / ++-

⁵⁷⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 132a.

1. Didi dāmād-ı resūl-i ḥarameyn
Vālid-i cümle-i sādāt-ı Huseyn
2. Bir güz̄er-gāhda ādem gāhī
Añsuzıñ görse resūlu'llāhı
3. Heybet alurdu güz̄ārından anıñ
keşret-i ḥilm ü vaķārından anıñ
4. daḥı bir kimse resūl-ile müdām
eylese ḥılta idüp ba'zı kelām
5. kelimātındaki lezzāt-ile ol
Ḷul olur-idi ḳabūl itse resūl
6. cezb idüp cezbe-i Rabbānī ile
Ḷul olurdu añı a'vānı ile
7. Söze gelse o dehān-ı bī-'ayb
Keşf olurdu sūḥan-ı 'ālem-i ḡayb
8. İltiyāmıyla o güftār-ı laṭīf
Dā'im eylerdi ḳulūbı taltīf
9. Cām-ı la'linde yazılmışdı meger
Ḥaṭṭ-ı Yāķūt ile Ke'l-Kevşer
10. Herdem eylerdi dehān itse küşād
Nice Şīrini o lebler Ferhād
11. Sūḥan-ı pākiniñ olmuşdı şarīḥ
Mürde-i la'l-i revān-baḥşı Mesīḥ
12. Eyleyüp vaşf-ı şeīfin inşā
Zübde-i cümle fūḥūl-ı 'ulemā
13. Şīr-i ner gibi şalābetlü idi
Ḷatı heybetlü mehābetlü idi
14. Vaşf idenler o felek der-gāhı
Ya'nī eṭvār-ı Ḥabību'llāhı
15. Evvel āḥir o vücūduñ bunı bil
Görmedik mişlini dir el-ḥāşıl
16. İttifāķ budur aşḥābıñ hep
O şehen-şāh-ı melāik-meşreb

17. Şadef-i şun‘-ı İlähîden ‘ıyân
Dür-i şehsuvâr idi bir dâne hemân
18. Eylemişdi anı hâllâk-ı ezel
Hüsn-i ahlâkla bî-mişli ü bedel
19. Şeb-i Mi‘râcda oldu ol mâh
Şeb-çerâğ-ı harem-i bezm-i İläh
20. Vechi nûrundan idi mâl-â-mâl
Tâ serâ-perde-i dergâh-ı Celâl
21. Hâşşagân-ı harem-i Mevlânîñ
Utanurlardı cenâbından anîñ
22. Nûrı olmuşdı o şem‘iñ her bâr
Cirm-i hürşîd gibi şa‘şa‘a-dâr
23. Kân-ı fırsatda zât-ı yekdâ
Cevher-i ferd idi dirler farazâ⁵⁷⁷

411. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın Hz. Adem ile Hz. İbrahim’in benzerliği hakkında söylediği hadis hakkındadır.

Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-

1. Böyle fermân ider ol şâhib-i câh
Ya‘nî ol pâdişeh-i ‘arş-penâh
2. Vazı‘-ı kâide-i şer‘-i nefîs
Mu‘ciz-i Şîit ü Enûs u İdrîs
3. Zîver-i künküre-i kaşr-ı Celâl
Şem‘-i eyvân-ı serây-ı Müte‘âl
4. Meclis-ârâ-yıfezâ-yı lâhût
Kâr-fermâ-yı diyâr-ı melekût
5. Tâ‘ir-i itârem-i nüh-tâk-ı semâ
‘Ârif-i mes‘ele-i mâ evhâ
6. Gevher-i hâtem-i dest-i kudret

⁵⁷⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 132b.

- Pertev-i nūr-ı cemāl ‘izzet
7. Faḥr-ı ecdādım olan ādeme ben
Eşbehim cümle-i evlādından
8. Hem didi luṭfla ol ṭab‘ı selīm
Enbiyādan pederim İbrāhīm
9. Baña nāsıñ ḳatı pek beñzeridir
Güherim ol şadefiñ cevheridir
10. Ya‘nī kim ḥalḳan u ḥulḳan taḳdīr
Zātıma itmiş-idi anı nazīr
11. Oldur el-ḳışsa uran bünyādım
Bā‘ış-i devlet-i māder-zādım
12. Ḥamdüli’llāh ki idüp ḥatm-i kelām
Sözi itdim bu ḥadıṣ-ile tamām⁵⁷⁸

412. Manzume

Amr b. Cemuh’un putuna yapılan eziyetlerden sonra Amr, putuna bir kılıç vererek “Sende kuvvet var ise sana eziyete gelenleri bu kılıç ile uzaklaştır.” demiştir. Fakat sabah yine putuna eziyet edildiğini görmüştür. Olayın devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nef‘ u ḍarriñ def‘ine ḳādir degülsün ey şanem
Ben saña mevlā dimek şāyeste mi ey bī-kerem
2. Nefsiñe yoḳtur medāriñ ya baña netsen gerek
Ben saña mevlā diyelden çekdiğim endüh u ğam⁵⁷⁹

413. Manzume

Putunun kendisini koruyamadığını gören Amr, İslam ile müşerref olarak Resulullah (s.a.s.)’ın nuruyla nurlanmıştır. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

⁵⁷⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 133b.

⁵⁷⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 138a.

1. Vallāhi ilāh olsaydıñ ‘ayn-ı haqīkat
Kelb ile mekān tutmaz idiñ bi’r-i necāset
2. Şimdi bilüben kendi kusūrum didim eyvāh
Lā havle velā kuvvete illā billāh
3. Hāmd ola hele zū’l-minen-i Hāzret-i Mevlā
Gösterdi hidāyet yolını eyledi ihdā
4. Bu luṭfı baña itmese dünyāda o hāzret
Ḳabrimde olup mürtehin-i küfr ü dalālet⁵⁸⁰

414. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in özellikle Kureş kabilesinden çok cefa çektiğini, bu bela oklarına sinisini siper ederek kazaya rıza gösterdiği söylenmiş ve ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

1. Enbiyādır mezāhir-i rahmet
Ümenā-i hazā’in-i hikmet
2. Her belā kim felekden itdi nüzül
Enbiyā kıldı ol belāyı qabül
3. Siper-i nāvek-i ğam añlardır
Anıñ için mükerrrem anlardır⁵⁸¹

415. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın sağdığı bir koyunun yiyecek bir hayvan yemi olmamasına rağmen Hız. Ömer’in hilafetine kadar yaşadığı anlatılmış ve devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-- / ++-

1. Gitme ey rūḥ-ı revān hicr ile zār itme beni
Yandurup firqate bī-şabr u karar itme beni
2. Nazarımdan gül-i ruḥsārıñı pinhān idüben
Hārḥār-ı ğam-ı hicriñle figār itme beñi⁵⁸²

⁵⁸⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 138a.

⁵⁸¹Medine Tarihi, c. 1, varak 147a; Manzumenin auz vezni tespit edilememiştir.

⁵⁸²Medine Tarihi, c. 1, varak 149a.

416. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın Mescid-i Kuba'da nerede, hangi sütun yanında namazını eda ettiği hakkındaki çeşitli rivayetlere yer verilmiştir. Devamında ise Aşki Efendi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nurunun sadece Medine'yi değil bütün alemi sardığını söyleyerek bu naati aktarmıştır.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

++-- / ++-- / ++-

1. Hâkka minnet o şeh-i zü'l-hasebiñ
Ya'nî peygamber-i 'ālî-nesebiñ
2. Eyledi maqdem-i ferruḥ-fālî
Pāye-i āl-i kureyşi 'Ālî
3. Hey'et-i debdebe-i kūs-ı nebî
Kesdi 'ırq-ı neseb-i bû lehebi
4. Ey gönül 'āşık-ı lā ya'kıl iseñ
Bāde-i vaḥdet-ile kân ü dil iseñ
5. Māsiva'llāhî diliñden selb it
Vādî-i nazma bu üslûb ile git
6. Başla na'tine resûl-i Haremiñ
Maḥrem-i ḥazret olan muḥteremiñ
7. Ol meh-i çârdehi sümme denâ
Āfitâb-ı ufuk-ı ev ednâ
8. Mest-i medhûş-ı mey-i nâz-ı cemâl
Şem'-i fânûs-ı şebistân-ı vişâl
9. Fazıl-u havşala-âmûz-ı felek
Kâmil-i ma'rifet-enduz-ı melek
10. Râfî'-i râyet-i dîn ü imân
Nâzım-ı silsile-i emn ü emân
11. Kısım-i naḥnu ḳasemnâda bile
Añılan ism-i Ebu'l-Ḳâsım ile
12. Şâh-ı kevneyn ü İmâm-ı Hameyn
Cedd-i sıbteyn ü Nebiyyü's-Şekaleyn
13. Başına giydi le-amruk tâcın

- Aldı ma‘mūre-i ‘ilmiñ bācın
14. Oldı bu qubbe-i pūr-şīt ü şadā
Haşr dek mebhāş-i şer‘-i ğarrā
15. Mazhar-ı haqq iken ol şun‘-ı celīl
Dağı nābūde idi Cebrā’īl
16. Haqq resūl iken ol şun‘-ı celīl
Dağı nābūde idi Cebrā’īl
17. Haqq resūl iken ol şun‘-ı Hudā
Āb u gildeydi dağı cism-i Şafā
18. Emr-i künden yogıdi şavt-ı sūhan
Ol Hudā-ile tekellümde iken
19. Eylemiş zātın o demde mürsel
Kār-fermā-yı ezel ‘azze ve cell
20. Gelmeden dağı ‘ademden ādem
Aña dirler idi Nebiyyü’l-Aqdem
21. Oqunmazken o Halīlīñ halefi
İtdi mülzem ‘ulemā-yı selesi
22. Aña ümmī laqab olmağ maḥzā
Olduğundan-durur ümmüş’l-eşyā
23. Nice ümmī ki kütüb-ḥāne-i haq
Oldı te’līfi müstağraq
24. Ol zuhūr itmek için Rabb-i ‘ibād
Ādemiñ itdi vucūdın icād
25. Cümleden virdi aña istiğnā
İltifāt-ı ve le-ḳad kerremnā
26. Qıldı mescūd-ı melek ol cesedi
Nükte-i tīnet-i ādem bi-yedi
27. Bu ḳadar rütbe Şafıyyu’llāha
Bu teḳarrub ol uluderğāha
28. Bu ḳadar ni‘met-i bī-minnet-i Rabb
Aḥmediñ şānına ta‘zīm idi hep
29. Zātınıñ kuvvet-i isti‘dādı

- Oldı ihyāsına kevnîñ bādî
30. Geldi ol fāris-itih-i levlāk
Kopdı āteş-gede-i Fārise hāk
31. Ser-nigūn eyledi ser-keşleri hep
Nā-bedīd oldı şanādīd-i ‘Arab
32. Harq-ı ‘ādātile ol mu‘cizeler
Lāt u şirki komadı dünyada
33. Buldı Tenzilde çün nuṭk-ı rusūh
Kütüb-i Münzele oldı mensūh
34. İncilā-yı ruḥı yakdıḳda fitil
Söndi kandil-i Zebūr u İncil
35. İtdi enfās-ı nefisiyle o şāh
Hükm-i Tevrāt-ı yehūdīyi tebāh
36. Taḳdı ol dāver-i cemmāz-süvār
Serine üştür-i çarḥıñ efsār
37. Yüridi maḥmil-i meh-kevkebesi
Tutdı ‘ālemleri bāng-ı ceresi
38. Tuğ-ı dīn itdişafā-ile hırām
İrdi ‘ayyūka livā-yı İslām
39. Çarḥa ‘aks oldı o dem māh gibi
Lem‘a-i şu‘le-i Muṭṭalibi
40. Gördi menşürını Hayru’l-Beşeriñ
Defterin dürdi felek şūr u şeriñ
41. Şalavāt-ile olup gülguleler
Bām-ı eflākda şebtā-be-seher
42. Pāye-i ḳadr gibi devletiniñ
Hadd-i pāyānı mı var midḥatiniñ
43. Çarḥ-ı encümle olup hem peyvend
Ḳā’im olduḳca bu nüh tāk-ı bülend
44. Muttaşıl Haḳḳ-ile hem-rāz olsun
Ḳurb-ı vuşlatda ser-efrāz olsun
45. Tuğ-ı şer‘i irişüp eflāka

- Hem-ser olsun ‘alem-i levlāka
46. Ya‘nī bi’z-zāt aña H̄allāk-ı enām
İtdi enva‘-ı taḥıyyāt ü selām
47. Cümle aşḥāb-ı zevī’l-ıkrāma
Cümle ol mecma‘-ı sa‘d-encāma
48. Haşr dek ola şalāt-ile selām
Güzer itdikce şuhūr u eyyām
49. Bā-ḥuşuş ol reh-i taḥkīk-i refīk
Zıll-ı H̄aḥḥ H̄azret-i Şıddīk-i ‘Atīk
50. dahı ol muḥaşsemān-ı ezeli
‘Ömer u H̄azret-i ‘Osmān u ‘Alī
51. Hem iki naḥl-i gül-i āzāde
İki pākīze-neseb şeh-zāde
52. Dā’imā maẓhar-ı iḥsān olalar
Zīnet-i ravza-i rıdvān olalar
53. Kendilutıfıyla ‘Alīm ü ‘Allām
Eyleyüp nice dūrūd-ile selam
54. İtdi ol ṭā’ife-yi bi’l-ıcmāl
Gırka-i K̄ulzüm-i envār-ı cemāl⁵⁸³

417. Manzume

Resulullah (s.a.s) bir gün Hz. Ali’ye kendisini kardeş gibi gördüğünü, cennete beraber gireceğini ve orada kızı Fatıma ile bir kasırda olacağını söyleyerek onu şereflendirmiştir.

Devamında ise şair bu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Maḥrem-i zāt-ı nübüvvedir velāyet andadır
Hādī-i mehdī-i hidāyetdir hidāyet andadır
K̄ārī-i K̄ur’ān odur mecmū‘-ı āyāt andadır
Rāvī-i esrār-ı vaḥdetdir rivā’et andadır

⁵⁸³Medine Tarihi, c. 1, varak 162a.

‘İlm-i te’vîlât ile kâf-ı kifâyet andadır
Noқта-i sırr-ı ‘amel bâ’-i bidâyet andadır
Ehl-i ihsân-ı mürüvvetdir ‘inâyet andadır
Nîkû-nişîn-rû hüsn-i gâyet andadır
Ma‘den-i esrâr-ı hikmet sırr-ı Sübhân’dır ‘Alî
Mağzen-i envâr-ı rahmet nûr-ı Yezdân’dır ‘Alî⁵⁸⁴

418. Manzume

Hiz. Aişe’nin, Resulullah (s.a.s.)’ı metheden manzumesinin hemen ardından bu beyitlere yer verilmiştir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Her dü rûhı tâze gül gülşen-i rûh
Sevdañla murğ-ı dilim olsun mecrûh
2. Leb-teşne-i sahbâ-yı lebiñ Hızır nebî
Derd-keş-i derdiñ dil ü cân ile naşûh⁵⁸⁵

419. Manzume

İslam ordusu savaştayken bozguna uğramış ve askerler firar etmiştir. Resulullah (s.a.s.) sağına ve soluna baktığında sadece Hiz. Ali’yi görmüştür. Ona dönerek “Ya Ali! Sen niçin onlarla beraber değilsin?” buyurmuştur. Hiz. Ali’nin Resulullah (s.a.s.)’a verdiği cevaptan sonra bu beyit aktarılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mef‘ülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Nakd-i hayâtım eylemişim nezr-i tã‘atiñ
Hâşâ ki senden eyleye cüdâ devrân beni⁵⁸⁶

420. Manzume

Resulullah (s.a.s.) ile Hiz. Ali, düşman ile başbaşa kalmışlardır. Kafirler Hiz. Peygamber (s.a.s.)’in üzerine yöneldiğinde Resulullah, “Ya Ali! Hepsini

⁵⁸⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 169b.

⁵⁸⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 181b.

⁵⁸⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 243a.

perişan et.” buyurmuştur. Bunun üzerine kılıcı eline alan Hz. Ali hepsini perişanetmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü / Fā'ilätü / Mefā'ilü / Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Tekmîl-i Murtaẓā'ya sebep kılsalar sū'âl

İkbâl-i etbā'-ı şeh-i enbiyâ yeter

2. Hâķīkat-i Resûl'e delîl itseler talep

Ṭav'-ı itâ'at-ı 'Aliyyü'l-Murtaẓâ yeter⁵⁸⁷

421. Manzume

Resulullah (s.a.s.), manzumeleriyle kendisini hicveden Asma bint Mervan için “Bu kadına hak ettiği cevabı verecek olan yok mu?” buyurur. Umeyr b. Adi ise “Eğer Bedir'den sağ dönerse onu öldüreceğim.” der. Daha sonra Bedir'den sağ dönen Asma'yı evinde öldürür. Olaydan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) ile mescidde karşılaşır ve Resulullah (s.a.s.) onu över. Anlatılan olaydan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nuşret-i Hâķķ çeşm ile olmaz meger luṭf-ı kâḍir

Yāver olsa bir kula a'māyı eyle o başîr⁵⁸⁸

422. Manzume

Uhud Gazvesi'nde Vahşi'den Hz. Peygamber (s.a.s.)'i, Hz. Hamza'yı ya da Hz. Ali'yi öldürmesi istenmiştir. Vahşi Hz. Peygamber (s.a.s.)'in çok iyi kollanacağı, Hz. Hamza'nın ise heybetinden korktuğu için Hz. Ali'yi öldüreceğini söyler.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

+ - - / + - - / + - - / + -

1. Ṭama'dır ser-i fitne-yi rûzgār

⁵⁸⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 243a.

⁵⁸⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 229a.

- Ṭama‘dır kılan ‘izzet ehlini h^vār
2. Nihāl-i ṭama‘ meyvesidir fesād
Bahār-ı ṭama‘ sebzesidir ‘inād
3. Ṭama‘ dīde-yi dānişi kūr ider
Rūh-ı şāhid-i feyzi mestūr ider⁵⁸⁹

423. Manzume

Vahşi, savaş meydanında Hz. Hamza'nın boş bir anını görünce onu şehit etmiştir. Aşki Efendi, şehadet haberini verdikten sonra bu nazmı aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol şehensāh-ı ‘azimü’ş-şāna hengām-ı ecel
Tīg-i düşmān oldı miftāh-ı der-i dārü’s-selām
2. Çehre-i iqbāline açıldı ebvāb-ı necāt
Dostundan isterdi düşmandan müyesser oldı kām⁵⁹⁰

424. Manzume

Hz. Fatıma, Saliha Hatun'dan savaş meydanına gidip babasından haber getirmesini istemiştir. Saliha Hatun savaş meydanında şehit olan kardeşini, oğlunu görmesine rağmen beklemeyip Resulullah (s.a.s.)'ı aramıştır. Olayın ardından bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ey çerāğ-ı hāne-i şer‘ ü gül-i gülzār-ı dīn
Menc’ü‘l-āfağ hayru’l-halk fahrü’l-‘ālemin
2. Nūr-ı rüyından münevver dīde-i hūrşid ü māh
Hāk-i pāyiñden müzeyyen safha-i rüy-ı zemīn⁵⁹¹

425. Manzume

Hz. Hüseyin'in Kerbalada'da şehit edilışinden bahsedildiği bölümde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in onun için gözyaşı döktüğünü ve Hz. Fatıma'ya bu

⁵⁸⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 244a.

⁵⁹⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 244a.

⁵⁹¹Medine Tarihi, c. 1, varak 252a.

şehadeti haber veremedikleri anlatılmış, ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kerbelā deştinde şāh-ı Kerbelā’niñ hāliline
İttifāk-ı ‘ām olup mecmū‘-ı ‘ālem ağladı
2. Pāye-i ‘arş-ı mu‘allāda döküp Cibrīl eşk
Ravza-i Rıdvān’da rūh-ı Nūh ü Ādem ağladı⁵⁹²

426. Manzume

Hız. Aişe’ye kendisine atılan iftiradan sonra babasının evine gitmiştir. Annesine “Etrafta bu kadar söz dolaşırken sen beni neden haberdar etmezsin?” diyerek feryat etmiş ve gözlerinden yaşlar dökülmüştür.

Anlatının devamında bu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Dīdede eşk-i serişkim sīnede büryān-ı dil
Biri gül eyler biri yağmā ider bu cism-i seyl
2. Reşk ider āteş-gede bu sīne-i sūzānıma
Āb olur tūfān-ı Nūh’a çeşm-i nemden Cibrīl⁵⁹³

427. Manzume

Hız. Aişe atılan iftiralar nedeniyle çok üzölmüş ve sabra kararı kalmamıştır. İçinde bulunmuş olduğu bu hal ise onu hasta etmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ditre ey cism-i hafifim ağla ey çeşm-i ğamım
Yāver ü yardımcım ancak hāzret-i Mevlā benim⁵⁹⁴

428. Manzume

İfk hadisesinin anlatılmaya devam ettiği bölümde Hız. Aişe, babasının

⁵⁹²Medine Tarihi, c. 1, varak 265b.

⁵⁹³Medine Tarihi, c. 1, varak 277a.

⁵⁹⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 277a.

evinde oturup gelen haberleri dinlediğini, o vakte kadar iki gün iki gece boyunca gözlerinden yaşla aktığını söylemiştir. Hemen ardından ise bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eşk-i dīdem tūrmadı giryān ile her rūz u şeb
Bilmenem Ceyhūn mudur yoksa Fırāt bu el-‘aceb
2. Hāb-ı rāht-ı selb olup cismimde cān ağlar benim
İns ü cin cümle melāik oldılar giryān hep
3. Sengden sehter mīdir kalb-i münāfık ağlamaz
Ağladır elbet anı rūz-i haşirde nār-ı Rāb⁵⁹⁵

429. Manzume

Huneyn Gazvesi’nde Hz. Peygamber (s.a.s.) ordusuna “Kafirlerin üzerine tek vücut halinde hamle edin.” buyurmuştur. Bu emri duyan İslam ordusu “Allahu Ekber” nidalarıyla düşmanın üzerine atılmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. Efser-i rāyet oldı gerdūn-sāy
Çıkdı çarh-ı berīne nāle-i nāy
2. Kūs feryād ile ‘alem-gīr
Müjde-i merk virdi şavt-ı nefir
3. Kōmayup yerde na‘l-i rahş-i defīn
‘Arşa-i maşşer oldı rū-yı zemīn
4. Pes ki hāka felek çarh-ı gaddār
Halkıñ āb-ı hayātın itdi nişār
5. Yeryüzünde koyup Sühā mānend
Eyledi meyl-i āsumān-ı bülend
6. Zulemāt itdi rem-gāh-ı gubār
Rūz-ı rezm oldı gerden şeb-tār⁵⁹⁶

430. Manzume

⁵⁹⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 278b.

⁵⁹⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 329b; Manzumenin aruz vezni tespit edilememiştir.

Huneyn Gazvesi'nde Resulullah (s.a.s.) beyaz katırına binmiştir. Ebu Süfyan bin Haris ise onun dizginini tutmuştur. Resulullah (s.a.s.)'ın burada söylediklerinden sonra düşmanın mecali kesilmiş ve birbirlerine bu mazmunu okumuşlardır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ra‘d-ı berķ ile bu şahrāya teveccüh kılmış
Merg-i bārānını yağdıрмаğa bir şīr-i şehāb
2. Kāçıñ ey ğam-zedeler seyl güzergāhından
Gitmeden şuya ferāgat rūyı mānend-i ħabāb⁵⁹⁷

431. Manzume

Mekke'nin fethinin anlatıldığı bölümde Ebu Amir, elinde kılıç ile meydana çıkıp düşmana her hamlesinde zehir içirmiş ve her nağra ile başlarını gövdelerinden ayırmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Dönerdi geh yemīn geh yesāra
Şālardı lerzeler ħaşm-ı firāra
2. Dem-ā-dem rezm-i bārān kılpup tīz
Tökerdi k̄an çalardı tīĝ-i ħūn-rīz
3. Ururdı Ħaydar-ı Kerrār'dan dem
Anıñ rezminde bir zāl idi Rüstem⁵⁹⁸

432. Manzume

Mekke'nin fethinin anlatılmaya devam ettiği bölümde Ebu Amir on kardeşli bir aileyle mücadele etmiş, dokuzunu öldürmüş sonuncuyu ise İslam'a davet etmiştir. Bunu kabul etmeyince “Ya Rab sen şahid ol.” demiş, bunun üzerine karşısındaki “Ya Rab sen şahid olma.” demiştir. Amir, bunun hükmünü düşünürken rakibi oradan firar etmiştir. Fakat daha sonra o da İslam ile müşerref olmuştur.

⁵⁹⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 330a.

⁵⁹⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 330b.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Dutuldı āfitāb-ı evc-i devlet
Zamāne tīre vü tār olmasun mı
2. Ayakdan düşdi serv-i gülşen-i dīn
Anıñçün dīde hūn-bār olmasun mı⁵⁹⁹

433. Manzume

Tebük Gazvesi'nin anlatıldığı bölümde çekilen zahmetler sonucunda kazanılan zaferle birlikte Resulullah (s.a.s.) hac ibadetini yerine getirmiş ve Medine'ye dönmüş, sonra da sefere katılmayanların mazeretlerini dinlemiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Müfte‘ilün / Müfte‘ilün / Fā‘ilün

- + + - / - + + - / - + -

1. Genc-i beķā şanma bu vīrāneyi
İtmeye gör kıble bu puḥāneyi
2. Mihr görünür künbed-i devvāreden
Resm-i vefā umma bu ğaddāreden
3. Mülk-i vücūd-ı ‘adem-abād bīl
Görme vücūduñ ‘ādemo yād kıl
4. Açma cihān Zāl’ine çeşm-i heves
‘Aķdine bīl bağlama peyvend kes
5. Țut ki cihān mülküni Țutduñ tamām
Sūd ne çün mülküñe yoķdur devām
6. Dehründür āyine-i ‘aks-i dār
Şūret-i āyīne-yi bī-i‘tibār⁶⁰⁰

434. Manzume

⁵⁹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 330b.

⁶⁰⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 337a.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ömrünün sonlarına geldiği, veda haccını yaptığı, burdaki insanları toplayıp onlara bir hutbe verdiği anlatılmıştır. Anlatının devamında ise bu manzumeye yer verilmiştir.

1. Dünyāya gelen gider zarūri
Müstelzim-i ğaybdır huzūri
2. Devr-i felegiñ kararī olmāz
İqbālīniñ i'tibārī olmāz
3. Dutduñ dutalım cihānı yekser
Mānend-i Cem Kūbād u Kayşer
4. Ne sūd çü 'ākıbet gidersin
Cihāndan ne vefā ümīd idersin⁶⁰¹

435. Manzume

Resullah'ın vefatında Hz. Ebu Bekir, insanlara bazı ayet-i kerimeler okumuş ve insanlar bu hüznle feryat figan ağlayarak gözlerinden baran gibi gözyaşları dökülmüştür. Devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nice gözden gitmesün hun-āb-ı cāndır giden
Nice cism ü cān ayakdan düşmesün cāndır giden
2. Nice 'ālem olmasun ehl-i nazar çeşmine tār
Çün nazardan çeşme-yi hürşid-i tābāndır giden⁶⁰²

436. Manzume

Bazı rivayetlere göre Resulullah (s.a.s.) vefat edeceği zaman Cebrail (a.s.) gözyaşları içinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına gelmiş ve ona bazı şeyler söylemiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İştīyāk-ı devlet-i kurbūñdadır ervāh-ı kuds
Ref idüp zulmet-i hicābıñ 'arz kıl dīdārıñı

⁶⁰¹Medine Tarihi, c. 1, varak 339a; Manzumenin aruz vezni tespit edilememiştir.

⁶⁰²Medine Tarihi, c. 1, varak 342a.

2. Ravza-i rıdvāna vaşlıñdan naşīb it nev-bahār

Ḥūr ü gılmān bezmine şem‘ it meh-i ruḥsārıñı⁶⁰³

437. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.), Cebrail (a.s.)’den işittiklerinden sonra evine dönmüştür. Evine girdiğinde “Allahümme Refik-i Ala”⁶⁰⁴ demiş, çok zaman geçmeden ise vefat etmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Uçdı ol tāvus-ı quds-ı āşiyān

Gitdi ol şāhenşeh-i kevn ü mekān

2. Ger cihāna mümkün olsaydı beḳā

Terk idüp gitmezdi andan Muştafā⁶⁰⁵

438. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın Kendi Mescid’inde kılınan namazın faziletlerinden bahsettiği hadislere yer verilmiştir. Bu hadislerle amel eden Harameyn halkı “Mescid’de kırk vakit namazı peyderpey eda etmek lazımdır.” demişlerdir.

Anlatının devamında bu kıtaya yer erilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kim kılarlsa kırk vakit bunda namāzı ey hümām

Bir biri ardınca diḳḳat itsün sa‘y ü ihtimām

2. Şüphesiz ehl-i nifāḳdan eyler anı Ḥaḳ berī

Nār-ı düzaḥdan necāt ile mübeşşer vesselām⁶⁰⁶

439. Manzume

Manzume, Mescid-i Şerif’teki sütunların anlatıldığı bölümde

⁶⁰³Medine Tarihi, c. 1, varak 342a.

⁶⁰⁴ “Yüce dost” anlamına gelmektedir. Resulullah (s.a.s.) burada Allah (c.c.)’ı kastederek “Ben yüce dostta, yüce sevgiliye gitmek istiyorum.” demek istemiştir.

⁶⁰⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 342a.

⁶⁰⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 26b.

geçmektedir. Ebu Seleme'nin burada namaz kılmaya istekli olduğu hususuna değinilmiştir. Ona bunun nedeni sorulunca ise Resulullah (s.a.s.)'ın da bu mekanda namaz için istekli olduğu cevabını vermiştir. Orada edilen duanın kabul olacağını söylenmesinin ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bu 'amüduñ kırbudur Hakk'a namāzgāh-ı Resül
Kıl namāz eyle du'ā elbet ider Mevlā kabul
2. Mevķif-i sultān-ı kevneyni taħarrī it hemān
Cāy-ı pāy-ı Aħmed-i Muħtār'a yüz sür bul vusül⁶⁰⁷

440. Manzume

Mescid-i Şerif'de yapılan ibadetlerin ve tövbelerin Allah (c.c.) katında affolunacağı hususuna değinilmiştir. Aşki Efendi de mücrim bir kul olduğu ve af dilediğini söylemiş, ardından bu manzumeye yer vermiştir.

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Şu deñlü çokdurur yā Rab günāhım
Yazarsam nice yüz biñ saħra şıgmaz
2. Eger derya-yı bī-pāyān olursa
Biħār-ı rahmetiñden kaħre olmāz⁶⁰⁸

441. Manzume

Aşki Efendi, Allah (c.c.)'ın rahmetinden ümidini kesenin kafir olacağını söylemiş ve ardından bu beyte yer vermiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Günahkārım deyü miskīn ümidiñ kesme Mevlā'dan
Muħammed Muştafa gibi şefā'at kanımız vārdır⁶⁰⁹

⁶⁰⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 32a.

⁶⁰⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 34b.

⁶⁰⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 34b.

442. Manzume

Yukarıda verilen beytin hemen ardından aktarılan manzumedir.

Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Günahkârız niçe miñnetle pür-ğam
Beni burdan ayırma hele bir dem
2. Günahkârız bize yok zerre dermāñ
Meger sen idesin ‘afvıñla ihsān
3. Günahkârım ayā Ğaffār ü Settār
Günahkârım günahkârım günahkâr
4. Ğabibīñ dergehī pişt ü penāhım
Sığındım bende bildim çok günāhım⁶¹⁰

443. Manzume

Üstüvane-i Murabbaa-i Kabr sütunundan söz edilmektedir. Bu sütuna “Makam-ı Cibril” de denmektedir. Resulullah (s.a.s.), kimi zaman bu sütunun yanında bulunan Hz. Fatıma’nın evinin kapısını çalar, “Esselamü aleyküm ehl-i beyt” buyurarak onlara selam verirdi.

Aşki Efendi bu sütunun ziyaretinin etrafı ağlarla çevrildiği için mümkün olmadığını belirtmiştir. Anlatının devamında ise bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Muhibb-i āl olān rūḥ-ı şehidān ile ḥaşrolsun
Teşāhup eyleyen varsun Yezīdān ile ḥaşrolsun
2. İlähī rüz-ı maḥşerde taraḡgirān-ı gümrāhān
Muzāḡref lāşe-i mekrūh-ı Mervān ile ḥaşrolsun
3. Dökenler ḥün-ı Āl-i Aḡmedī hāk-i siyāh rüye
Münāfıḡlar gibi Nemrūd u Hāmān ile ḥaşrolsun
4. Ḳoyup şāh-ı Hüseyñ’i uydu şeyṡāna Şimr-i bed-ḡū
O da rüz-ı cezāda ceyš-i şeyṡān ile ḥaşrolsun⁶¹¹

⁶¹⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 34b.

444. Manzume

Mescid-i Şerif’de yer alan sütunların her birinde ashap namazını eda ettiğinden bahsedilmiştir. Bundan dolayı bizlerin de burada namazımızı kılıp dua etmemiz gerekliliği üzerinde durulduktan sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Müfte‘ilün / Müfte‘ilün / Fā‘ilün

- + + - / - + + - / - + -

1. Zümre-i aşhâb ü Resûl-i enâm
Oldılar ol hüsrev-i dîne gulâm
2. Mażhar olup luţfuna ihsânına
Tâbi‘ olup emrine fermânına
3. Devlet-dârın ile şâd oldılar
Vâşıl-ı maḳsûd-ı murâd oldılar
4. Her biri bir mâh-ı sipihr-i himem
Her biri bir neyyîr-i burc-i kerem
5. Her biri bir gevher- i kân-ı vücûd
Her biri pākizedir baḫr-i cûd
6. Ol şeh-i kevneyne idüp intisâb
Oldılar ol devletle kâm-yâb
7. Ola selâm ol şehiñ aşhâbına
Âline evlâdına ensâbına⁶¹²

445. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın Hz. Fatıma ile konuşmasına yer verildiği bölümde aklına Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gelmiştir. Hz. Hüseyin’in Kerbela gününde ne büyük eziyetler çektiğini söyleyen şair, bu beyte yer vermiştir.

Mef‘ülü Fā‘ilâtü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Eşkim ne dem ki zaḫm-ı dilimden nişân olur

⁶¹¹Medine Tarihi, c. 2, varak 36a.

⁶¹²Medine Tarihi, c. 2, varak 38a.

Hün-i Hüseyin'dir ki gözümde revān olur⁶¹³

446. Manzume

Cebrail (a.s.)'in Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın şehadetini Resulullah (s.a.s.)'a haber verme hadisesinden bahsedilmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) çok üzölmüş ve Allah (c.c.)'a onlar için dua etmiştir.

Anlatının devamında bu musibete ağlamayan göz kör olsun diyerek şu manzumeye verilmiştir.

Müfte'ülün / Müfte'ülün / Fā'ülün

- + + - / - + + - / - + -

1. İki gül-i gülbün-i bāğ-ı sa'īd
Biri Ḥasan biri Ḥüseyin şehīd
2. Birine ḥayyāt-ı kazā bī-derteñ(?)
Kesmiş idi cāme-i sebzīn-renk
3. Tūti-i firdevs idi ol ḥayr-ı nās
Olsa n'ola giydüğü sebzīn libās
4. Sebzi kabā ḡonca-i cennet Ḥasan
Ser-i çemen-zār-ı şehādet Ḥasan
5. Birisiniñ māderi çarḥ-ı kühen
Biçmiş anıñ cismine gül pīrehen
6. Ma'rekede cevşeni pür-ḥün idi
Giydüğü güller gibi gülgün idi
7. Sürḥi kabā pādişāh-ı Kerbelā
Ya'ni Ḥüseyin bin 'Aliyyü'l-Murtażā⁶¹⁴

447. Manzume

Resulullah (s.a.s.) Mescid-i Şerif'teki kapıların kapılması emrini vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.s.) namaza gelince onu izlemek için ufak bir pencerenin açık kalmasını istemiştir. Resulullah (s.a.s.) ise bu isteğe izin vermiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

⁶¹³Medine Tarihi, c. 2, varak 44a.

⁶¹⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 45a.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Hâzret-i Şiddîk şadâkat-i serîr
Ya‘ni Ebū Bekr münevver zamîr
2. Şem‘-i fūrüzân şebistân-ı Şiddîk
Bedrika-i bâdiye pū-yân Şiddîk
3. Mihr-i celî pertev-i burc-i vefâ
Gevher-i gencîne-i şiddîk u şafâ
4. Baħr-i ‘atâ kılzüm-i lütf u kerem
Kân-ı sehâ ma‘den-i cūd u ni‘am
5. Mihr-i cihân-tâb-ı şabâh-ı se‘îd
Mâh-ı şeb-ârâ-yı sipihr-i ümîd
6. ‘Ârif-i rüşen dil-i ferhunde zât
Fâzıl-ı dâñâ-yı huçeste şîfât
7. Seyyid-i kevneyne olup yâr-i gâr
Kulluğın itdi o şâhın ihtiyâr⁶¹⁵

448. Manzume

İbn Ömer’den yapılan aktarımda Hz. Ali’ye ihsan edilen üç güzel huydan bahsedilmiştir. Birincisi Resullah’ın kızını ona vermesi, ikincisi Mescid’deki kapısının açık kalması, üçüncüsü ise Hayber Savaşı’nda sancağın ona verilmesidir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pişvâ-yı evliyâ ü serdâr-ı serverdir ‘Alî
Reh-nümâ-yı aşfiyâ vü râh-ı rehberdir ‘Alî
Âsumân kâdr-i felek hürşîd-i enverdir ‘Alî
Şîr-i Yezdân-ı Hudâ rûh-ı muşavverdir ‘Alî
Maṭla‘-ı şubh-ı şafâ mehtâb-ı maḥşerdir ‘Alî

⁶¹⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 46b.

Menba‘-ı cūd ü sehā sāķī-i kevserdir ‘Alī⁶¹⁶

449. Manzume

Hız. Ömer ile Hız. Abbas arasında bir su yolu üzerine geöen kıssa aktarılmıştır. Hız. Ömer burada geöen tartışmada adaleti sağlamış ve Hız. Abbas’a hakkını vermiştir. Ardından Ömer’in Resulullah (s.a.s.)’tan sonra adaleti dünyaya değiştii söylenmiş ve bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Gör ol şāhenşeh-i ‘ālī-güher
Bārgēh-arā-yı ‘adālet ‘Ömer
2. Bedriķa-i menzil-i rüşd ü sedād
Hā‘ce-i ser-kāfile-i ‘adl ü dād
3. Hākim-i seccāde-i şer‘-i mübīn
Şafha tırāzende-i aħkām-ı dīn
4. Hādīm-i dergāh-ı Hābīb-i Hūdā
Maħrem-i bezm-i ħarem-i Muştafā
5. Güher-i genc-i hüner ü ma‘rifet
Lü‘lü-i şehsuvārım ma‘delet
6. ‘Adl ile ‘irfān ile meşhur idi
Gün gibi surata bađdım nūr idi
7. Maħrem idüp bezmine ānı Resūl
Hidmetini cān ile kıldı kabul⁶¹⁷

450. Manzume

Hız. Osman’dan bahsedilmiş ve büyük meleklerin bile ondan haya ettiği söylenmiştir. Resulullah (s.a.s.)’ın iki kızıyla da evlendiği söylendikten sonra bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Bir dağı cāmi‘ ü ħayy ü ‘alīm

⁶¹⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 48a.

⁶¹⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 52a.

- Hzret-i 'Osmān şehīd ü hālīm
2. Fāzıl-ı deryā dil-i 'ālī-güher
Hüsrev-i şāhib-i nazar ü nāmver
  3. Gevher-i gencīne-i hilm ü hayā
Der girān-māye-i baħr-i şafā
  4. 'Ārif-i yektā-yı kerāmet mesīr
Hüsrev-i dānā-yı vilāyet serīr
  5. Sürūr-ı evreng-tırāz-ı kerem
Eşref-i ādem-i melikü'ş-şiyem
  6. Lūtf-ile olduĸda tekellüm-nisār
İns ü melek olur idi şer-mesār
  7. Olsa n'ola ol şeh-i 'ālī maĸām
Hidmet-i peygamber ile şād-kām⁶¹⁸

451. Manzume

Hücre-i Şerif'in tavanında altın ve gümüş birçok değerli kandiller bulunmaktaydı. Çıkan isyanda kandillerin yağmalandığı hususu anlatıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Zūlm iden elbet bulur bir gün belāsın bī-gümān

Mazlūmuñ hiç āhı kalmaz yerde şabr it sen hemān⁶¹⁹

452. Manzume

Medine'de kandilleri çalan harami, Yenbu'da yakalanmış ve suçunu kabul etmiştir. Kendisiyle beraber bu suçu işleyen de ismini vermiş ve yakalanmasını sağlamıştır. İkisi de hapsedilmiş ve çaldıkları kandiller tekrar geri alınınca idam edilmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

⁶¹⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 58a.

⁶¹⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 79b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Ža'f bir gavs-ı kuvveti deyūsa yođdur i'tibār

Қahr-ı Mevlā bir nefesde eyler ānı tārūmār⁶²⁰

453. Manzume

Semhūdī, Ravza-i Şerif'i ziyaret ettiğinde kapalı olan kapıların açık olmasının daha uygun olacağını söylemiştir. Aşki Efendi ise eğer Semhūdī bizim zamanımızda yaşasaydı bunu istemeyeceğini bildirmiştir. Zira böyle bir durumda Ravza'nın temizliğinin zor olacağını, adeta bir sokağa döneceğini aktarmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Civār-ı aқdesi faһr-ı risāletde Һudāvendā

Baņa һüsn-i edep iһsān kıl sen һazret-i Mevlā⁶²¹

454. Manzume

Aşki Efendi, Semhūdī'nin Medine ziyaretinden bahsettiği bölümde onun önce Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrine gittiği ardından da Hz. Ebu Bekir'i ziyaret edip olabildiğince dua ettiğini söyler. Ardından bu naate yer verilir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Göñül 'aşkıñla zār u mübtelādır yā Resūlallāh

Yoluñda başla cānım fedādır yā Resūlallāh

2. Eger red eylemezseñ dergeh-i 'aşq-ı āşiyānıñdan

Қul olmaқ rütbe-i 'izz ü 'alādır yā Resūlallāh

3. Olup biñ cānla teslīm-i derd-i miһnet-i 'aşkıñ

Süveydā-yı dilim dāğ-ı rızādır yā Resūlallāh

4. İşin altun ider rümāl iden dergāh-ı vālāña

Ğubār-ı rāh-ı kūyuñ kimyādır yā Resūlallāh

⁶²⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 80b.

⁶²¹Medine Tarihi, c. 2, varak 89a.

5. DİLİMDİR HASTE-İ ‘AŞKIN HAYAT-1 CĀVIDĀN BULDI
DİL-İ BIMĀRIMA DERDİN DEVĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
6. ŞEMİM-İ ‘AŞK-1 PĀKİNDEN BU DEM BİR ŞEMME LUṬF İTDİŃ
HŪMĀ-Y1 CĀN-1 ‘UŞŞĀKA ĞİDĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
7. REVĀ PERVĀNE GİBİ BEZM-GĀH-1 KURBA YOL BULDUK
KI NŪR-1 ŞEM‘-İ ZĀTIN REH-NŪMĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
8. SEZĀ HER BİR NAZARDA EYLESE İKSİR-İ MANZŪRIN
GÖZÜM HĀK-1 DERİNLE RŪŞENĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
9. DERŪN-1 TÜREDE NŪR-1 CEMĀLİN EYLESÜN İŞRĀK
KI MĀH-1 TİL‘ATIN BEDR-İ DŪCĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
10. MAḤALDIR TEKYE-GĀH-1 ENBIYĀ Ü EVLIYĀ OLSA
DER-İ CŪDUŃ KI CĀY-1 İLTICĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
11. HĀBĪB-İ KİBRIYĀ MAḤBŪB-1 HĀK ŞEM‘-İ HİDĀYETSİN
VŪCŪD-1 KĀMİLİN NŪR-1 HŪDĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
12. ṬABĪB-İ HĀSTEGĀNSIN ŞERBET-İ LŪṬFUŃ DIRİĞ İTME
DERİN ‘ĀŞİLERE DĀRŪ’Ş-ŞİFĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
13. KEREM KĀN1 MŪRŪVVEṬ BAḤRISIN LUṬF EYLE İHŞĀN İT
KULUŃ GERÇİ ‘AṬĀYA NĀ-SEZĀDIR YĀ RESŪLALLĀH
14. TAHIYYĀT U SELĀM OLSUN REVĀN-1 PĀKİNE TĀ KİM
ṬAVĀF-1 KA‘BE-İ KŪYUŃ ŞALĀDIR YĀ RESŪLALLĀH⁶²²

455. Manzume

Medine’de çıkan yangında birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bunlar arasında devlet görevlileri ve alimler de vardı. Cenazesi bulunan kişi sayısı on kişiydi fakat ateşin içinde kalıp cesedinden eser kalmayanların sayısı oldukça fazla idi.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Görmediñse gūş kıl deryā-y1 āteşten nişān

⁶²²Medine Tarihi, c. 2, varak 91b.

Nicesin ğark eyledi girdāb-ı kahr-ı āsumān⁶²³

456. Manzume

Medine’de çıkan büyük selden bahsedilen bölümde kafirlerin bulunduğu beldede meydana gelen depremden bahsedilmiş ve devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Hārābhāne oldı kürc-i küffār

Velīkin itdiler ma‘mūr-ı dūzah⁶²⁴

457. Manzume

Semhūdî zamanında Mescid-i Şerif’te çıkan yangından sonra devletler ve alimler mescidin tekrar tamiri için çalışmaya başlamışlardır. Yapılan çalışmalarla mescid yenilenmiş, medreseler yapılmış ve yanan kitapların yerine yenileri konmuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bārekallāh menba‘-ı cūd ü keremler kânına

Levḥaşallāh nā’il oldı cümle ḥalk ḫşānına

2. Āferīn ol zāt-ı pākīñ kim ḫulūşı niyyeti

Ḥaşre dek dillere cāri raḫmet olsun cānına⁶²⁵

458. Manzume

Aşki Efendi, Mescid’de çıkan yangından sonra Sultan Kayıtbay’ın⁶²⁶ kendi şöhretini düşünerek ihsanlarda bulunduğunu ve yaptığı hayırların uygunsuz olduğunu söyledikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

⁶²³Medine Tarihi, c. 2, varak 94a.

⁶²⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 96b.

⁶²⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 100a.

⁶²⁶1468-1496 yılları arasında hüküm süren Memlük sultanıdır.

1. Baḥşīş-i nā-be-maḥal cūddan olmaz ma‘dūd

Şarf-ı ma‘kūs ile artar mı ḥesābı raḫamīñ⁶²⁷

459. Manzume

Medine’de bulunan hayratlardan bahsedilmiştir. Bazı hayratların isimleri verilerek nerede buldukları, hacıların buraları ziyaret etmesi gibi unsurlara değinildikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Şāḥib-i cūd ü ḥayā ‘ilm ü edep

Böyle ḥalk itmiş ānı Ḥālīḫ Rab

2. Gelmemiş misli cihāna gelemez

Cümle ḥayrāta muvaffaḫdır hep⁶²⁸

460. Manzume

“Mescid-i Kuba’ya gelip burada namaz kılan kimsenin sevabı çoktur.” denilerek bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Baḥr-ı iḥsān-ı Ḥudā oldı Ḳubā Mescīd’e gel

Ḳıl namāz anda daḫı ‘ömrelerin ecrinī al⁶²⁹

461. Manzume

Kuba Mescidi’nin anlatıldığı bölümde Hz. Ömer’in anlatılarından bahsedilmiş ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Bu Ḳubā Mescidi’ni pāk ide gör şubḫ u mesā

Nā’il-i feyz-i şefā‘at olayım dirseñ ayā

2. Böyle bir cāy-ı sa‘ādet var mıdır ‘ālemde hiç

Pādişāh-ı her dü ‘ālem eyledi hidmet aña⁶³⁰

⁶²⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 100a.

⁶²⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 123a.

⁶²⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 146a.

462. Manzume

Resulullah (s.a.s.), Kuba Mescidi inşa edilmeden önce elindeki asa ile yere bir hat çizmiştir. Ardından buraya ilk taşı kendi koymuştur. Sırasıyla Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman da birer taş koymuştur. Bunlardan sonra halka seslenerek onlardan da birer taş yerleştirmelerini istemiştir. Böylece Kuba Mescidi'nin ilk temeli atılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Faḥr-ı 'ālem tarḥ idübdür bu esas mescidi

Ümmetiniñ oldı Haḫḫ'ā cāy-gāh-ı ma'bedi⁶³¹

463. Manzume

Sıkıntıya düşenin Kuba Mescidi'ne gelerek "Ya ehl-i Kuba" demesi, böylece bu sıkıntılardan kurtulacağı anlatılmıştır. Ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Her kim olsa derd ü endüh-ı belāya ibtilā

Şıdḫ ile itsün nidā yā ḫazret-i ehl-i Ḳubā

2. Eyle istimdād anlardan tevessül eyleyüp

İrişür bir laḫzada imdāda anlar her kucā⁶³²

464. Manzume

Mescid-i Beni Kurayza tanıtılmıştır. Rivayetlere göre bu mescitte on altı sütun vardır. Bu sütunların kimisi düşmüş, zamanla çatısı bile kalmamıştır. Semhûdî'nin aktardığına göre⁶³³ H. 893/M. 1488 yılında bu mescid tadilattan geçmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

⁶³⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 147a.

⁶³¹Medine Tarihi, c. 2, varak 148a.

⁶³²Medine Tarihi, c. 2, varak 151b.

⁶³³ Semhûdî, bu rivayeti Şahin b. Şuca'dan aktarmıştır.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Böyle bir mescid-i vâlâyı ziyâret eyle

Ƙo fenâ dünyâyı ‘uqbâya ticâret eyle⁶³⁴

465. Manzume

Aşki Efendi, İbni Zebâle’nin Cafer bin Muhammed’den yaptığı rivayete yer verir.⁶³⁵ Buna göre Resulullah (s.a.s.) bir gün Fetih Mescidi’ne gelmiş, birkaç adım attıktan sonra durup eğilerek dua etmeye başlamıştır. O kadar eğilmiştir ki sırtındaki hırkası bile düşmüştür.

Aşki Efendi, burada dua edilirken ağlamak gerektiği söylendikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Olmasa giryân küdek şîr virmez ânası

Âğla ey çeşmim saña raħm eylesün perverdigâr⁶³⁶

466. Manzume

Fetih Mescidi’nden bahsedilen bölümdür.⁶³⁷ Resulullah (s.a.s.)’ın burada namaz kıldığı söylenmiştir. Burayı ziyaret edene ise layık olan Mescid-i Harem’i de ziyaret etmek ve burada dua etmektir.

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bende-i Ƙıtmîr-i kem-kehf-i amâniñda hümâm

Destgîrim ol benim luş eylesin yevmi’l-ķıyâm⁶³⁸

467. Manzume

Sal Dağı’nda bulunan bir mağaradan söz edilmiştir. Resulullah (s.a.s.) bu mağarada Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Allah (c.c.) ile görüşmüş ve ona secde

⁶³⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 155b.

⁶³⁵ Cafer bin Muhammed de babasından rivayet etmiştir.

⁶³⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 158b.

⁶³⁷ Aşki Efendi’nin aktarmış olduğu bilgilere göre bu mescid yüksek bir dağ üzerindedir ve buraya iki farklı merdivenle çıkılmaktadır. Bu mescid Ahzâb Mescidi yahut A’lâ Mescidi isimleriyle de bilinmektedir.

⁶³⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 162a.

etmiştir. Buradaki bir gözden kendisi ve ashabı abdest almış, Hendek Gazvesi'nde gece burada uyumuşlardır.

Aşki Efendi, mağaranın ziyaret layık olduğunu belirttikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bende-i mücrim kulum kehf-i amānında Resül

Bāb-ı lütfüñdan meded red itme bendeñ it kabül⁶³⁹

468. Manzume

Zübab Mescidi anlatılırken buna aynı zamanda Raye Mescidi de denildiği ve bu isimlendirmenin nedeni anlatılmıştır. Bu mescidin de gaflete düşülmeyip ziyaret edilmesi gerektiği aktarılmıştır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Zübāb-ı cismiñi ifnā idüp Simurg-ı rüh ol gel

Bu cāyı kıl ziyāret şāhib-i feyz ü fütüh ol gel⁶⁴⁰

469. Manzume

Osman b. Mazun'un vefat etmesi, Resulullah (s.a.s.)'ın onu Baki mezarlığına defnetmesi ve daha sonra Medine'ye emir olan Mervan b. Hakem onun kabrini bozması olayı anlatılır. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sīnesine seng-i a'dālar toķunsun günde biñ

İbni Maz'un gibi zāta görmedi bir taş sezā⁶⁴¹

470. Manzume

Mervan b. Hakem, Resulullah (s.a.s.)'ın Osman b. Muaz'ın kabrine kendi elleriyle diktiği taşı bir kenara atmıştır. Kendisine bunu yerine

⁶³⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 162b.

⁶⁴⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 166b.

⁶⁴¹Medine Tarihi, c. 2, varak 183a.

koyması tavsiye edilse de reddetmiştir. Fakat daha sonra razı olmuş ve taşı yerine koydurmuştur. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Taş yerine âteş olsun kabır-ı Mervān’ıñ müdām

Yetişür haşm olmağa fahr-ı rüsül yevmi’l-kıyām⁶⁴²

471. Manzume

Osman b. Mazun’un defninde Resulullah (s.a.s.)’ın buyruklarından bahsedilir. Buna göre Resulullah (s.a.s.), Osman b. Mazun için “Bu benim biraderimdir.” ve “Benim ehlimden her kim vefat ederse bu mekana defnedin.” buyurmuştur. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kabır-i İbrāhım ü ‘Osmān bin Maz‘ün’uñ şehā

Yüz sürüp ol hāk-i müşk-i ‘anbere eyle recā

2. Mevķıf-ı şāh-ı risālet pür-icābet-gāhıdır

Қıl tazarru‘ hāliñi ‘arz eyle maķbūl ed-du‘ā⁶⁴³

472. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in sahabelerinden olan Abdurrahman bin Avf, vefat ettiğinde İslam’ı ilk kabul eden sahabelerden biri olan Osman bin Man’un’un yanına defnedilmeyi vasiyet etmiştir. Aşki Efendi bu vasiyete değindikten sonra şu manzumeye yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kabır-ı ‘ayn ile ma‘lūm olmadısa zāire

Eyle istimdādı rūh-ı pākı hāzır her yere

2. Şems-i ervāh-ı şāhābe tābdār-i şarķ ü ğarb

İrişür imdād için ‘ācizlere baħr ü bere⁶⁴⁴

⁶⁴²Medine Tarihi, c. 2, varak 183a.

⁶⁴³Medine Tarihi, c. 2, varak 183b.

⁶⁴⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 186b.

473. Manzume

İbni Rakikan'ın rivayetine verilir. Buna göre Rakikan ile Sad b. Ebu Vakkas ellerinde kazıklarla Baki tarafına gitmişlerdir. Ebu Vakkas, Rakikan'dan kazıkları belirlediği bir noktaya çakmasını istemiş, Rakikan da çakmıştır. Daha sonra Ebu Vakkas ölünce bu kazıkların çakılı olduğu yere gömülmeyi vasiyet etmiştir. Anlatının ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Dest-res olmāzsa bir-kes merkad-i pür-nūrına

Ƙıl teveccüh rüh-ı pākīñdan olursun feyz-yāb⁶⁴⁵

474. Manzume

Hz. Hüseyin'in Cennetü'l-Baki'de annesi Fâtıma'nın civarında defnolunduğu söylenmiş ve devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Göster bu Ƙara yüzlüye mihr-i cemāliñi

Yā nūr-ı 'ayn-ı Fātıma yā Ḥasanü'l-verā⁶⁴⁶

475. Manzume

Hz. Hasan, vefat ettiğinde Resulullah (s.a.s.)'ın yanına gömülmeyi, eğer bu mümkün olmazsa annesi Fatıma'nın yanına gömülmeyi vasiyet etmiştir. Hayatını kaybettiğinde ise Mervan b. Hakem ilk isteğe karşı çıkmış ve annesinin yanına defnedilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şulḥdur şān ü şerefi istemez aslā cedel

Āb-ı şulḥ ile muḥammer zāt-ı pākı tā ezel⁶⁴⁷

⁶⁴⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 186b.

⁶⁴⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 194b.

⁶⁴⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 194a.

476. Manzume

Hz. Hasan'ın kabrine Zeyne'l-Abidin, Ali b. Hüseyin, Ebu Caferü'l-Bakır, Muhammed b. Zeyne'l-Abidin ve Cafer es-Sadık'ın defnedildiği aktarılmış ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yansun o dil ki yakmaz anı mâtem-i Hüseyin
Âksun o göz ki âkmaya behr-i dem ü belâ
2. Ma'mürdur künişt-i Naşārā o sineden
Bir dil ki anda itmeye Zeyne'l-'İbāde cā
3. Faḥr-ı cihān Muḥammed Bākır ki 'ilimle
Olmuş ezelde zīveri şadr-ı evle'l-'ubā
4. Miḥrāb-ı dīn Ca'fer-i Şadık'ın kavline
'İlm-i ledünde müctehidīn eyler iktidā⁶⁴⁸

477. Manzume

Hz. Hasan ve Abbas'ın şehit düştükleri yerin kazıldığı ve aniden bir suyun fişkırdığı anlatılmıştır. Bu suyun içerisinde ahşaptan bir tabut çıktığı, orada bulunan bazı kimselerin ise bu tabutun Hz. Ali'ye ait olabileceğini söylediği anlatılır. Devamında bu manzumeye yer verilir.

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şīr-i merdān-ı Ḥudā ya'ni 'Aliyyü'l-Murtażā
Cism-i pākın ḳurb-ı Zehrā'ya idüp naql-i Ḥudā
2. İki gevherdir o bir dürc-i şadefde yāḳışur
Biridir mihr-i cihān biri meh-i burc-i 'alā⁶⁴⁹

478. Manzume

Muhammed b. Abdullah'ın⁶⁵⁰ şehit edilişinden bahsedilmektedir. Yapmış olduğu isyan neticesinde Abbasiler Medine'ye ordu göndermiştir.

⁶⁴⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 194b.

⁶⁴⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 194b.

⁶⁵⁰ Hz. Ali soyundan gelip babası Hz. Hasan'ın torunu Abdullah b. Hasan'dır.

Muhammed b. Abdullah yapılan savaşta Ebu Cafer bin el-Mansuri tarafından şehit edilmiştir. Şehit edildiği yer ise Sal Dağı'nın doğusunda yer almaktadır.

Savaş esnasında Abbasi komutanı, Muhammed b. Abdullah'a nida ederek teslim olmasını istemiştir. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kābil-i feyz-i belā şāyeste-i dergāh olur

Hiç şek yok kim belā-yı maḥşuş ehlullāh olur⁶⁵¹

479. Manzume

Muhammed b. Abdullah, Abbasi komutanıyla konuşup teslim olmayacağını bildirmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

+ + - - / + - + - / + + -

1. 'Ākıl oldur ki itdiği 'ameliñ

Fikr ide ibtidāda encāmın

2. O degil kim te'emmül eylemeyüp

Geçüre ġaflet ile eyyāmın⁶⁵²

480. Manzume

Abbasi komutanı Muhammed bin Abdullah'a seslenerek "Ya teslim olursun ya da katledilirsin." demiştir. Rivayete göre Muhammed b. Abdullah'ın yanında üç yüz on kişi etrafını çevrelemiş ve saldırıya karşı hazır duruma gelmişlerdir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Efser-i rāyet oldı gerdün-sāy

⁶⁵¹Medine Tarihi, c. 2, varak 202b.

⁶⁵²Medine Tarihi, c. 2, varak 202b.

- Çıkdı çarh-ı berîne nâle-i nây
2. Kūs feryādı oldu ‘alem-gīr
Müjde-i mevt virdi şavt-ı nefir
  3. Kōmayup yerde na‘l-i rahş-i defīn
‘Arşa-i maḥşer oldu rüy-ı zemīn
  4. Pes ki toprāğa çarh-ı kec-reftār
Ḥalkıñ āb-ı ḥayātın itdi nişār
  5. İçüp eczā-yı ḥāk-ı āb-ı ḥayāt
Dirilüp oldu qābil-i ḥarekāt
  6. Yeryüzünden kopup Sühā mānend
Eyledi meyl-i āsumān-ı bülend
  7. Zulemāt itdi rem-gāh-ı gubār
Rūz-ı rezm oldu gerden şeb-tār
  8. Oldı şeb-i tāra şem‘-i bezm-efrūz
Oldı nevk-i sinān-ı ‘ālem sūz⁶⁵³

481. Manzume

Muhammed b. Abdulah’ın elinde kılıçla düşmana kan kusturduğuna, her darbede onlara zehir içirdiğine değinilmiş ve bu manzume aktarılmıştır.

Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Dönerdi geh yemīn geh yesāra
Şalārdı lerze ḥaşm-ı bī-ḳarāra
2. Dem-a-dem rezm-i bāzārın idüp tīz
Dökerdi qān çālardı tīğ-i ḥünrīz
3. Ururdı ḥaydar-ı kerrārdan dem
Anıñ rezminde bir Zāl idi Rüstem⁶⁵⁴

482. Manzume

Muhammed b. Abdullah’ın düşmana cesurca saldırmış ve kılıç

⁶⁵³Medine Tarihi, c. 2, varak 203a.

⁶⁵⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 203a.

darbeleriyle onlara kan kusturmuştur. Düşman ordusu bozguna uğrayacakken felek buna izin vermemiş ve on bin kadar asker düşmana yardıma gelmiştir. Hepsi birden Muhammed b. Abdullah'ın üzerine gelmiştir. Anlatılan olayın hemen ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ra'd-ı berķ-ile bu şahrāya teveccüh kılmış
Merk bārānını yāgdırmağa bir tîre seḫāb
2. Koyuñ ey ğam-zedeler seyl-i güzergāhından
Gitmeden şuya ferāğat evi mānend-i ḫabāb⁶⁵⁵

483. Manzume

Düşmanın kendisine saldırmasıyla ağır yaralar alan Muhammed b. Abdullah, daha fazla ayakta kalamamış ve yere düşmüştür. Bu duruma değinildikten hemen sonra şu beyte yer verilmiştir.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Perde-i setrî nesim-i şubḫ berbād eyledi
Fitneyi bîdār idüp bî-dādı bünyād eyledi⁶⁵⁶

484. Manzume

Yere düşen Muhammed b. Abdullah vazgeçmemiş ve yerdeyken de savaşmaya devam etmiştir. Fakat aldığı yaralarında tesiriyle dayanamamış ve ruhu cennete uçmuştur. Şehadetinin anlatılmasının hemen ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol nihāl-i nevreşi şındurdu devrān ey dirîĝ
Kıldı ol genci felek ḫāk içre pinhān ey dirîĝ
2. Lem'a-i ruḫsārı ḫurşîd-i cihān-efrüz iken
Eyledi pihān seḫab-i gerd-i ḫırmān ey dirîĝ⁶⁵⁷

⁶⁵⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 203b.

⁶⁵⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 203b.

485. Manzume

Bilal Habeşi, rüyasında gördüğü Resulullah (s.a.s.)'ı ziyaret için yatağından kalkmış ve çöllerde yola düşmüştür. Yolculuk esnasında ağlayıp figan ederek bu beyti söylemiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hızırü'l-hām olup vādi-i ma'nāda refîk

'Azm-i rāh eyledüm Allah ü veliyyü't-tevfik⁶⁵⁸

486. Manzume

Manzume Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin faziletinin anlatıldığı bölümde geçmektedir. Bir efendinin kölesi ile olan kıssası anlatıldıktan sonra bu dergaha samimiyet ile gelenin isteklerinin kabul olacağı söylenmiş ve bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Kıl şıdk ile bu dergāh-ı vālāya ilticā
2. Kīm haste-i zünūba bu dūrde olur devā
3. Şāhenşeh-i melāik ü ser-ḥayl-i enbiyā
4. Ya'ni Ḥabīb-i muḥterem-i ḥazret-i Ḥudā
5. Kim pāk-ı 'ālemiñ 'ayn-ı ināyeti

1. Oldur o vāşıl-i derecāt-ı 'alā k'ānuñ
2. Oldur o āfitāb-ı sipihr-i hüdā k'ānuñ
3. Oldur o burc-ı ḳurb-ı meh-i ziyā k'ānuñ
4. Oldur o nūr-ı şem'-i ḥarīm-i denā k'ānuñ
5. Tābeş-fürüz-ı 'ālemiyān mihr-i ref'eti

1. Ey ḥāk-pāy-ı dīde-i ḥavrāya tūtiyā
2. V'ey seng-i rāhı gevher-i cāndan girān-bahā
3. Ol gevher-i yegāne-i gencīne-i 'atā
4. Dürr-i girān-māye-i deryā-yı ıştıfā
5. Verd-i nihāl-i nūr-ı Ḥudā zāt-ı 'izzeti⁶⁵⁹

487. Manzume

⁶⁵⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 203b.

⁶⁵⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 326a.

⁶⁵⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 334b.

Allah (c.c.)’ın, eğer Muhammed’i yaratmasaydı cenneti, cehennemi, Adem peygamberi yaratmayacağı hususu ele alınmış ve devamında bu naate yer erilmiştir.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cemālin arzu eyler nigāhım yā Resūlallāh
Çıķār her ŧeb anıñçün ‘arŧa ahım yā Resūlallāh
2. ŧeb-i ‘iŧyānda ķāldım mihr-i iħsānıñla luťf eyle
Beyāz eyle meded rüy-ı siyāhım yā Resūlallāh
3. Anı luťfuñla ref‘ it ķalbime sedd-i sed‘id oldu
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallāh
4. Kerem senden yapıŧdum halka-i bāb-ı temennāya
Ķapuñdan mā‘adā yoķdur pehānım yā Resūlallāh
5. Dür-i sertāc-ı iķbālim ğubār-ı āsitānıñdır
‘Ubudiyyetdir ancak ‘izz ü cāhım yā Resūlallāh⁶⁶⁰

488. Manzume

Mescid-i ŧerif’den bahsedilmiş ve Ebu Eyüp’ün ziyarete gelip arkasını kibleye, yüzünü ise kabre dönerek dua ettiği bildirilmiştir. Ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hāķīķat bāđına aç baña revzen yā Resūlallāh
ŧenīden key büved mānend-i dīden yā Resulallāh
2. Zamānım olmadı fikr-i daķīķa ma‘ŧiyetden hayf
Ķürütdü dāne-i ‘ömrü bu hırmen yā Resūlallāh
3. Baña büy-ı hāķīķatden haber vir gül cemāliñ-çün
ŧarārup ŧolmadan bu köhne gülŧen yā Resūlallāh
4. Derüñde İbn Edhem bir gedā-yı bī-ser ü sāmān
Ķapuñdur ŧāh-ı derviŧāna me’men yā Resūlallāh⁶⁶¹

⁶⁶⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 335b.

⁶⁶¹Medine Tarihi, c. 2, varak 337a.

489. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinde ondan istenileceklerin geri çevrilmeyeceği anlatılmıştır. Muhammed b. Münke ve Ebi Bekr el-Mukri hazretlerinin anlattığı iki kıssa ile bu duruma örnek verilmiş, ardından bu manzume aktarılmıştır.

Ahreb

1. Ey hilkat-i eşyāya vücūduñ bā'is

Baḥşāyiş-i her bī-kese cūduñ bā'is

2. Evvel ü āḥir selāmet cān ü dile

Ta'vīz-i taḥiyyāt u dūrūduñ bā'is⁶⁶²

490. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın ihsanlarından bahsedilen bölümde güneşin onun hizmetkarı olduğu, herkesin ondan bir şey murat ettiği anlatılmış ve bu manzume aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mihr olur aşkıñla ser-gerdān-ı mehdīr sīne-çāk

Ādem ü 'ālem tufeylüñdür ser-a-ser rūz u şeb⁶⁶³

491. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın ihsanlarının anlatıldığı bölümde Medine'ye gelen bir zatın son dere açken Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gitmiştir. Ona durumunu açıklamış sonrasında gaflete düşüp uyumuştur. Rüyasında Resullah'ı eline bir ekmek verirken görmüş ve uyanmıştır. Uyandığında ekmeğin gerçekten elinde olduğunu farketmiştir.

Anlatılan kıssanın ardından bu manzume ye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yā Resūlallāh 'aceb mi dönse fermāñla çarḥ

Rif'at-ı şān buldı Ḥaqqā rif'at-ı şāñla çarḥ

⁶⁶²Medine Tarihi, c. 2, varak 339a.

⁶⁶³Medine Tarihi, c. 2, varak 339a.

2. Cephe ü rüyuñ göreldeñ rüz u şeb pür-şevkdür
Māh-ı tībānıñla hūrşīd-i dırahşānıñla çarḥ
3. Mihr ü māh-ı nev degil k̄āni‘ olup bulmuş ğınā
Her seher bir kurş her şeb bir dilim nānıñla çarḥ
4. Çehresinde rū-nümā reng-i şafaḥ şubḥ u mesā
Hacletinden oldı şerm-ālūd-ı ihsānıñla çarḥ
5. Qadr ü ‘ıyd olmaḡdadır her rüz u şeb dā’im olup
Şām-ı isrāda müşerref būs-i dāmānıñla çarḥ
6. ‘Arş ü kürsī ü sidreyi tayy itdi evvel ḥaṭvede
Pür-tezelzöldür Burāḡ-ı berḡ-cevelānıñla çarḥ⁶⁶⁴

492. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)’in ihsanlarından yararlananlardan biri de Ebu’l-Hayr el-Akti’dir. Karnı aç şekilde Mescid-i Şerif’e gelmiş ve Resullah’a dua etmiş, ardından uykuya dalmıştır. Rüyasında Resullah’ı, Hız. Ebu Bekir’i ve Hız. Ali’yi görmüştür. Hız. Peygamber (s.a.s.) kendisine bir ekmek vermiştir. Uykusundan uyandığında ise ekmeği elinde bulmuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şeh-i ‘arş-āşiyānsın kurb-ı Haḡ cāy-ı kararındır
Ebū Bekr ü ‘Ömer ‘Osmān ü Hayder çār-ı yārañdır
Ümem rāyāt-ı şer‘inde sipāh-ı bī-şümārıñdır
Melekler ğāşiyedārıñ felekler reh-güzārıñdır
Seniñçündür bu mevcūdātü’l-Haḡ yā Resūlallāh⁶⁶⁵

493. Manzume

Sabah namazında Mescid-i Şerif’de bulan bir kimseye mescidin hizmetlilerinden biri tokat atmıştır. Tokat atılan kişi ise Resulullah (s.a.s.)’a seslenerek “Senin huzunra bana yapılan bu cefa, reva mıdır?” demiştir. Hemen ardından o hizmetli yüzü üzerine düşmüş ve üç gün sonra vefat

⁶⁶⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 339b.

⁶⁶⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 339b.

etmiştir.

Burada yapılan edepsizliklerin mahşerde karşımıza çıkmaması için dua edildikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Ahreb

1. Ey şāh-ı cihān bu çarḥ u eyvān kimiñ
İcādı kimiñ bu luḫ u iḥsān kimiñ
‘Adl eyler iseñ daḥı ben olmam me’yūs
‘İşyān benim ise ‘afv-ı gufrān kimiñ⁶⁶⁶

494. Manzume

Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine gidip ona hacetlerini bildirenler istediklerine kavuşmaktadır. Aşki Efendi, Semhûdî’den bir vakayı aktarmıştır.⁶⁶⁷ Fakirlikle boğuşan üç kişi Resullah’ın kabrine gitmişlerdir. Ona “Ya Resulullah (s.a.s.)! Bizim hayatımızı idame ettirecek yiyeceğimiz yoktur.” demiştir. Bu arzunun ardından oraya elinde hurma ile bir zat gelmiş ve onlara takdim etmiştir.

Anlatının devamında bu nazma yer verilmiştir.

Ahreb

1. Ey bārgēh-i mercı’ ü erbāb-ı necāt
Vey ḥāk-ı rehi kühl-i dil ü cān-ı ‘uşāt
Tā ḥaşr-ı evvele rūḥ-ı feraḥ göster ki
Mişkāt-ı taḥiyyāt ile mişbāh-ı şalāt⁶⁶⁸

495. Manzume

Ebu Muhammed b. Abdüsselam üç gün açlıkla mücadele ettikten sonra Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine gitmiş ve ondan yardım talep etmiştir. Sonrasında uykuya dalmış ve onu uykusundan elinde yemek olan bir kimse uyandırmıştır. O kimse de Hz. Peygamber (s.a.s.)’i rüyasında gördüğünü ve kendisine elindeki yemeği o aç kimseye götürülmesi emrolunduğunu söylemiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

⁶⁶⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 340b.

⁶⁶⁷ Semhûdî ise İbni Numan’dan nakletmiştir.

⁶⁶⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 340b.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Menba‘-1 cūd ü sehā kim teşnegān-1 luţfuna
Her benānın lü’lü-i ser-çeşme-i ihsān ider
2. Şehriyār-1 lī-ma‘allāh Aḥmed-i Muḥtār kim
Luţf-1 ṭab‘ ehl-i cürmi nā’il-i gufrān ider
3. Ol şeh-i yektā ki ḳadrīn fehm-i tıfl-1 şīr-ḥār
Cümleden vālā ü berter oldıgın iz‘ān ider
4. Ol ḥudāvend-i dü ‘ālem kim nigāh-1 şefḳati
Bir gedāsın ‘āleme sulṭān-1 ‘ālīşān ider⁶⁶⁹

496. Manzume

Resullah’ın cömertliğinin bir kısya ile anlatıldığı bölümde enbiyaların, evliyaların, padişahların, kölelerin onun ihsanını murad ettikleri söylenmiş ve ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Maḥaldir tekye-gāh-1 enbiyā ü evliyā olsa
Der-i cūduñ ki cāy-1 ilticādır yā Resūlallāh
2. Ḥabīb-i kibriyā maḥbūb-1 Ḥaḳ şems-i hidāyetsin
Vücūd-1 kāmiliñ nūr-1 Ḥudā’dır yā Resūlallāh
3. Ṭabīb ḥastegāñsın şerbet-i luţfuñ dirī‘ itme
Deriñ ‘āşilere dārü’ş-şifādır yā Resūlallāh
4. Kerem-kān-1 mürüvvet baḥrisin luţf eyle ihsān it
Ḳuluñ gerçi ‘atāña nā-sezādır yā Resūlallāh⁶⁷⁰

497. Manzume

Aktarılan rivayette bir zat Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine giderek ona seslenmiştir.⁶⁷¹ Daha sonra Hücre-i Menevvere’ye yakın bir yerde oturup dinlenmeye başlamıştır. Bu sırada yanına birisi gelerek onu evine davet

⁶⁶⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 341a.

⁶⁷⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 341b.

⁶⁷¹“يا رسول الله انا جايع” şeklinde seslenmiştir.

etmiştir. Evde ona çeşitli ikramlardan bulunduktan sonra “Resulullah (s.a.s.)’ın kabrini ziyaret için çektiğiniz bunca cefa için cenneti yahut Allah (c.c.)’ın rızasını talep etmeniz olmaz mı? Orada ne talep olursa kabul olur.” şeklinde tembihler vermiştir.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Böyle bir hâcet-revâdır dergeh-i ‘âlî nişân

Nâ’il-i maḫşûd olur her ne dilerse zâyirân⁶⁷²

498. Manzume

Aşki Efendi Mescid-i Şerif’den ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’den bahsederek Hz. Peygamber (s.a.s.)’in her iki alemin de efendisi olduğunu söylemiş ve altına bu manzumu vermiştir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Şehenşâh-ı dü ‘âlem hüsrev-i dünyâ ü mâfihâ

Şeh-i evreng-i Yesrib pâdişâh-ı mesned-i Baḥḥâ

2. Hudâvend ü hudâvendân hidiv-i ‘âlem insiyân

Muḫammed Muştafâ ya‘ni ḥabîb-i ḥazret-i Mevlâ

3. Nedîm-i bezmgâh-ı Kâbe-i Kavseyn Aḥmed-i Muḥtâr

Ḥarîm-i meclis-i ḳurb u bisâṭ-efzûd-ı ev-ednâ

4. Çemen-pîrây-ı nergis-zâr ü mâ-zâga’l-başar zâtı

Vücûd-ı nâzenîni bülbül-i gülzâr-ı mâ-evḥâ

5. Cebîn-i ebruvânı âfitâb-ı ğurre-i ḥikmet

Cemâl ü gisûvânı mâh-ı bedr-i leyletü’l-İsrâ⁶⁷³

499. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)’e olan sevginin anlatılmaya devam edildiği bu bölümde onun ahirette müminlere yardım edeceğini, ona günde defa can feda etmenin uygun olduğunu söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

⁶⁷²Medine Tarihi, c. 2, varak 343a.

⁶⁷³Medine Tarihi, c. 2, varak 351a.

Müstef' ilün Fe'ülün Müstef' ilün Fe'ülün

-- + - / + - - / - - + - / + - -

1. Ey hüsrev-i dü âlem delîl-i 'aşkıñ
Olsam n'ola yoluñda zâr ü sefîl-i 'aşkıñ
2. Sûz ü güdâz-ı mihrîñ bağrım yâğın eritsün
Kandîl-i cân ü dilde yansun fetîl-i 'aşkıñ
3. Müjgânlarım ğamiñdan fevvâreler aqıtsun
Her dîde-i ter olsun bir selsebîl-i 'aşkıñ
4. Mikyâs-ı serden aşsun tuğyân-ı eşk-i çeşmim
Mısır vücûdum olsun ğark-âb-ı Nîl-i 'aşkıñ
5. Nabz-ı dilin Mesîh'e göstermege ider nâz
Ey çâre-sâz-ı ümmet kemter 'alîl-i 'aşkıñ
6. Hâkķā ki 'ömr-i bâķī bulmaķdır ehl-i 'aşķa
Tîğ-i muħabbetiñle olmaķ katîl-i 'aşķıñ⁶⁷⁴

500. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrini ziyaret edenlerin İslam üzere imanlı bir şekilde öleceği söylendikten sonra bu manzumeye yer verilir.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. 'Ayn-ı hîdmetle te'eddüble sipihr-i ser-keş
Öyle münķād idi kim Hâzret-i faħr-ı beşere
2. Düşürürdi müjde-i haţţ-ı şu'â'ıyla müdām
Sâye-i mihr-i cihân-tâb düşürmezdi yere⁶⁷⁵

501. Manzume

Medine'den ayrılmaya mecal bulamayan bir adap ehli zat, ne kadar zorlansa da oraya veda etmiştir. Anlatının devamında ise bu manzumeye yer verilmiştir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

⁶⁷⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 357a.

⁶⁷⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 362b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Elvedā‘ ey ḥāk-ı müşk-i kühl-i imān elvedā‘
Seniñ küyuñdur şehā tāc-ı Süleymān elvedā‘
2. Pençe-i ḥurşīd-tābīñ şāne-i zülf-i vücūd
Şafvet-i nūr-ı ruḥun mir’at-i Qur’ān elvedā‘
3. Güher-i beyzā-i yektā-yı vücūduñ tā ezel
Revnaḳ-ı ḥalvet-serā-yı ḳurb-ı Yezdān elveda‘
4. Ḥidmet-i isḳāya me’mūr oldığından dūr ider
Ḳıştzār-ı şer‘iñe dūlāb-ı devrān elvedā‘
5. Kühl-i gerd-i āsitāniñdan alurken vāye-gir
Ḳanda şarf itsün nigāhın çeşm-i ḥayrān elvedā‘
6. Ḳāmet-i naḥl-i ḥarīm āsitānından cūdā
Nice gelsün bir yere aḡuş-ı müjgān elveda‘
7. Pişgāhiñda olurken naḡme-i sencüs’s-selām
Ḳanda olsun bülbül-i dīlzār-ı nālān elvedā‘
8. Ḥazret-i ravzañla ey verd-i behişt arā-yı ḳurb
İtmesün mi dīde dāmānın gülistān elvedā‘
9. Şermsārım yā Resūlallāh vedā‘iñdan seniñ
Böyle olmuş neyleyem taḳdīr-i Yezdān elvedā‘
10. Keştī-i cism-i nizārım mevc-i tufān ḳadar
İtmek ister sāḫil-i hicrānda virān elvedā‘
11. Dūr düşdüm āsitān-ı devletiñden şüretā
Līk ma‘nīde mücāvirdir dil ü cān elvedā‘⁶⁷⁶

502. Manzume

Mescid-i Şerif’den ayrılırken yapılacaklara değinilmiştir. Resulullah (s.a.s.) bir yerden ayrılırken orada iki rekat namaz eda edermiş. Bundan dolayı bu cennet mekandan ayrılırken iki rekat namaz kılınması hususuna değinilmiş ve bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fā‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

⁶⁷⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 365b.

1. Ağla ey dīde ki giryān olacağsıñ āhir
Diñle ey dil ki perīşān olacağsıñ āhir
2. Destine girmişken gūşe-i dāmān-ı murād
Āldırup vālih ü hayrān olacağsıñ āhir⁶⁷⁷

503. Manzume

Medine’den hediye olarak taş, toprak gibi unsurların getirmenin hükmü hakkında İmam Nevevî, Semhudî ve Hz. Âişe gibi isimlerin görüşlerine yer verilmiştir. Medine’nin toprağının şifa kaynağı olduğuna da değinildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ‘İbādetde harīş ol virme bunca sa‘īni bāda
Marāzdan neks-i müşteddir getir bu nükteyi yāda⁶⁷⁸

504. Manzume

Aşki Efendi, Osman Gazi’nin yirmi altı yıl tahtta kaldığını ve kabrinin halen Bursa’da olduğunu söyledikten sonra bu beyti aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Merķadi Sulţān-ı ‘Osmān’ıñ cinān olsun hemān
Cedd-i pāki emcedīdir hep salātiniñ o hān⁶⁷⁹

505. Manzume

Orhan bin Osman Gazi’nin babasından sonra fetihlere devam ettiği, kafirlerin elindeki birçok beldeyi kurtardığı söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vaktini zayı‘ itmedi ol pādişāh-ı kāmķār
Rūz u şeb küffār ile merdāne itdi ķār ü zār

⁶⁷⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 364b.

⁶⁷⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 367b.

⁶⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 5b.

2. Murg-ı rûhı erce‘i emriyle oldu dâne-çîn

Cennet-i firdevs-i a‘lâdır aña cāy-ı qarār⁶⁸⁰

506. Manzume

Orhan Gazi, Bursa'nın fethinde Geyikli Baba'nın yardımına başvurmuştur. Bu evliya, fetihde yer almış ve İslam ordusuna yardım etmiştir. Orhan Gazi'nin bunun gibi daha nice evliyaların himmetine mazhar olduğu anlatılmıştır. Geyikli Baba'nın kabrinin İnegöl'de olduğu aktarıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Buñlar oldu muqtedā-yı ehl-i dîn

Raḥmetu’llāhu ‘aleyhim ecma‘in⁶⁸¹

507. Manzume

Dördüncü faslın Sultan I. Murat beyanında olduğu söylendikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Fātiḥ-i hıışn-ı Edirne şāh-ı ğāzi Ḥān Murād

Oldı ğāzi ü şehīd olsun hemīşe rûhı şād⁶⁸²

508. Manzume

Sultan I. Murat'ın H. 727/M. 1327 tarihinde dünyaya geldiği söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Maḳdem-i pāki cihān mehdine bir sermāye şād

Ṭoğdı ol māh-ı münevver hazret-i Sultān Murād⁶⁸³

509. Manzume

Sultan I. Murat'ın cülusunun H. 761/M. 1360 yılı olduğu söylendikten

⁶⁸⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 6a.

⁶⁸¹Medine Tarihi, c. 3, varak 6b.

⁶⁸²Medine Tarihi, c. 3, varak 6b

⁶⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 6b

sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sāyesinde buldı İslām ü cihān rāhat hāl

Düşdi küffār-ı le’ime bīm-i şemşīr-i kıtāl⁶⁸⁴

510. Manzume

Sultan I. Murat’ın H. 791/M. 1389 yılında vefat ettiği söylenerek bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kimse taḥlīş-i girībān itmedi mekkāreden

Böyle bir ḥun-ḥār ü cellād felek-i ğaddāreden⁶⁸⁵

511. Manzume

Sultan I. Murat’ın Bursa’da bulunduğu ihsanlardan bahsedilmiştir. Ardından onun aynı zamanda Şeyh Cemaleddin, Monla Fenari gibi büyük alimlerle sohbetinde bulunduğu da eklenmiş ve devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bu ḳadr-i zāt-ı kirāmīñ himmetiyle pādīşāh

Muḳtedā-yı dīn olup iḥyā-yı şer‘ itdi o şāh⁶⁸⁶

512. Manzume

Aşki Efendi, yedinci faslın girişinde bu faslın “Yıldırım Bayezid Han hakkındadır.” diyerek yer verdiği beyittir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hüsrev-i dār şehenşāh-ı cihān cemşīd-fer

Rābi‘-i Osmāniyān Ḥān-ı Bāyezid nām-ver⁶⁸⁷

⁶⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 6b

⁶⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 7a.

⁶⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 7b.

513. Manzume

Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düşmesiyle siyasi bir boşluk meydana gelmiştir. Bu boşluk neticesinde Bayezid'in dört oğlu taht mücadelesine girmiştir. Süleyman Çelebi'nin Edirne'deki hadiselerinin anlatıldığı bölümde bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

+ + - - / + - + - / + + -

1. Dilerseñ ki 'izz ü cāhîñ ola
Nazarî luṭf-ı Hâḡ penāhîñ ola
2. Olma zinhār müdmin-i bāde
Virmesün bāde 'aḡlıñı bāda⁶⁸⁸

514. Manzume

Yıldırım Bayezid'in esir düşmesiyle oğulları arasında kargaşa çıkmıştır. Süleyman Çelebi, Edirne'de bulunurken diğer kardeş Musa Çelebi onun üzerine yürümüş ve ordusuyla beraber Edirne'ye kadar gelmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Taḡtıñdan bîzār iseñ başıñ gerekmez mi saña
Geldi düşmāñ ḡaydıñı i'timād eyle baña⁶⁸⁹

515. Manzume

Sultan Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düşüp H. 800/M. 1398 tarihinde vefat ettiği söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Murḡ-ı rūḡı lāne-i cismin ḡaḡabla terk idüp
İtdi Firdevs-i cinānı iḡtiyār-i āşiyān⁶⁹⁰

⁶⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 7b.

⁶⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 8a.

⁶⁸⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 8b.

⁶⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 10a.

516. Manzume

Altıncı faslın Sultan Mehmet b. Sultan Yıldırım Bayezid hakkında olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hâzret-i Sultân Mehemmed bin Sultân Bâyezid

Eyledi ‘Osmâniyânîñ mülküni feth-i cedîd⁶⁹¹

517. Manzume

I. Mehmet döneminde çıkan isyanlardan bahsedilmiştir. Kendisine isyan eden zatın oğlunu da esir alan padişah, sonrasında ona merhamet ederek azat etmiştir. Böylece Çelebi Mehmet, Şeyh Bedrettin isyanından sonra bir diğer isyanı da bastırmayı başarmıştır.

Anlatının devamında bu kıtaya yer verilmiştir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Eger bir düşmana kâsd eylese Hâkkâ o şâhenşâh

Olur naşr-ı İlähî leşkîr-i mansûrına hem-râh

2. Esîr ile ‘aduvsın ‘afv u ihsân eyler ol şânı

Cihânı zîr-i hükümünde ider bu tavırla Allâh⁶⁹²

518. Manzume

I. Mehmet fakiri ve zayıfı gözeten, onların isteklerinin karşılık bulduğu bir makam olmuştur. Osmanlı içerisindeki halktan başka Harameyn halkına da birçok ihsanda bulunmuştur.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Hâremeyn ehlini evvel iden ihsân ile yâd

Hâzret-i Sultân Mehemmed Hân revânı ola şâd⁶⁹³

⁶⁹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 10a.

⁶⁹²Medine Tarihi, c. 3, varak 10b.

⁶⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 10b.

519. Manzume

I. Mehmet, fitne çıkmasından korktuğu için vefat ettiğinde bu haberin oğlu II. Murat'ın Bursa'ya gelinceye kadar saklanmasını istemiştir. Vefat ettiğinde ise Amasya valisi olan oğlu Sultan Murat, kırk bir gün sonra Bursa'ya gelebilmiştir. Vasiyeti üzerine bu süre zarfında vefat haberi gizlenmiş ve oğlu tahta çıkmıştır. I. Mehmet'in mezarının Bursa'da olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cennet olsun merķadi hūrī ü ğılmān hem-demi

Ḥaşre dek envāra ğarķ olsun vücūd-ı ekremi⁶⁹⁴

520. Manzume

Aşki Efendi, yedinci faslın Sultan II. Murat beyanında olduğunu söylemiş ve bu beyti aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şāh-ı ebū'l-ḥayrāt şāhenşāh-ı 'Osmāni-nijād

Nāşır-ı dīn ḥüsrev-i şāhib-i kerem Sulṭān Murād⁶⁹⁵

521. Manzume

Sultan Murat b. Mehmet'in vefatı için düşülen tarihtir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Şeh-i Ğāzi Murād bin Meḥammed

Ki cümle Rüm ü Şām olmuşdı rāmī

2. Güzer kıldı cihāndan aña tārīḥ

Mülk-i aşḥābı cennetde maķāmı⁶⁹⁶

522. Manzume

Sekinci faslın Gazi Mehmet Han'ın (Fatih Sultan Mehmet) güzel

⁶⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 11a.

⁶⁹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 11a.

⁶⁹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 11b.

ihsanları hakkında olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Fātiḥ-i Kōstantīniyye Ḥān Muḥammed bin Murād

Buldı şöhret bu el-feth nāmıyla ol beyne'l-‘ibād⁶⁹⁷

523. Manzume

Fatih Sultan Mehmet’in hocası Akşemseddin’in kerametlerinden bahsedilmiştir.İstanbul’un fethinden önce II. Mehmet’e fethin hangi gün olacağını söylemiş ve fetih o gün gerçekleşmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir kişinin rehberi kūtḥ olsa yokdur iştibāh

Nuşret-i peyk-i zaferyāri olur ey pādīşāh⁶⁹⁸

524. Manzume

Akşemseddin’in fetih zamanında Şeyh Ebul Vefa ve diğer ulu zatların yanına giderek onların da yardımlarını aldığı söylenmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Himmet-i pīrān kōmaz āyağda hiçbir bendesin

Dü cihānda şāh ider ḥāk-i der-i efkendesin⁶⁹⁹

525. Manzume

Fatih Sultan Mehmet’in H. 886/M. 1481 yılında vefat etmiştir. Birçok şair bu güne tarih düşürmüştür. Düşürülen tarihlerden biri budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ḥān Meḥammed şehenşeh-i gāzi

⁶⁹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 12a.

⁶⁹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 12b.

⁶⁹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 12b.

İbni Sultān-ı Murād gāzi vü hān⁷⁰⁰

526. Manzume

Dokuncu faslın Sultan Bayezid b. Mehemmed hakkında olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāh-ı şālih ü dīndār sultān-ı sa‘īd

Ser ü bāğ-ı Āl-i ‘Osmān a‘ni Sultān Bāyezid⁷⁰¹

527. Manzume

Cem Sultan, kendisini öldürmek üzere yanına gelen berberbaşını görünce onun güzelliği ve adabı karşısında aklı sersemlemiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘Aqlım aldı mey gibi la‘l-i leb-i gül-famları
Şahn-ı ‘işret-hānede olsun şikeste cāmları
2. Tātli cānımda yer eyler şūrīş-i çeşmān-ı yār

Zīver-i ağūş-ı şekker olmada bādāmları⁷⁰²

528. Manzume

Manzume, II. Bayezid ile Cem Sultan arasındaki taht mücadelesinin anlatıldığı bölümde geçmektedir. Cem Sultan, kendisine birçok kez tuzak kurulmasına karşın bunlardan kaçmayı başarmıştır. Son tuzakta ise bir berberbaşını Cem sultanın yanına göndermişlerdir. Sultan, bu zatın edebine nazar edip aklı sersemlemiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Niçe ben olmayayım saña yana yana fedā

⁷⁰⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 13a.

⁷⁰¹Medine Tarihi, c. 3, varak 13a.

⁷⁰²Medine Tarihi, c. 3, varak 14a.

- Kendüsin eyler iken şem‘aya pervâne fedā
2. Her ser-i müyîna ey şüh-ı perîşân-ı kākül
Dil-i şad-çāk-veş olsun niçe bin şâne fedā
  3. Cānı teslīm iderim gelse hayālîñ dilime
Hānedān itse n’ola vārını mihmāna fedā
  4. Ol fedā-i reh-i ‘aşk benim kim itdim
‘Ömrümün mā-hāşalın bir şeh-i hubāna fedā⁷⁰³

529. Manzume

Cem Sultan’ı zehirli ustara ile tıraş eden berber, tıraşın hemen ardından o mekandan uzaklaşmıştır. Cem Sultan ise zehirin etkisiyle vefat ederek ahirete intikal etmiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Hubb-i cāhîñ budur āhir şemeri
Kātîli olur cihānîñ berberi⁷⁰⁴

530. Manzume

Yıldırım Bayezid’in saltanatı döneminde çıkan bir isyandan ve bu isyanın başarılı bir şekilde bastırılmasına değinildikten sonra aktarılan beyittir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Olup sultān-ı dīnîñ leşker-i kuvvet sa‘ādetle
Revāfîz cümleti pesmānde-i za‘f-ı nuḥûl oldı⁷⁰⁵

531. Manzume

Yıldırım Bayezid, kafirler üzerine yaptığı mücadelesiyle her birini bir tarafa kaçırmayı başarmıştır. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁷⁰³Medine Tarihi, c. 3, varak 14a.

⁷⁰⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 14b.

⁷⁰⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 14b.

1. Re's-i küffāra düşüp hum-pāre encüm-feşān
‘Asker-i şeytānı şān recm eyledi ehl-i semā⁷⁰⁶

532. Manzume

Yavuz Sultan Selim'den bahsedilen fasılda H. 918/M. 1512 yılında tahta geçtiği söylenmiştir. Bu olaya tanık olarak gösterilen tarih manzumesi ise budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Toğuz yüz on sekizde Selīm oldı cihāna şāh⁷⁰⁷

533. Manzume

Yavuz Sultan Selim'in dokuz yıl sekiz ay tahtta kaldığı ve elli dört yaşında vefat ettiği söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. İskender-i zamāne ü Keyhüsrev-i cihān
Şāh-ı sipihr-i meretebe Sulţān Selīm Hān⁷⁰⁸

534. Manzume

Yavuz Sultan Selim döneminde Akkoyunlu hükümdarı olan Murat b. Yakup'un yaptığı fetihler ve buradaki halkları nasıl katlettiği anlatıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Yedigi boğlar gelür bir gün dehānından anıñ
Şabır kıl Sulţān Selīm gelmekdedir görsün işiñ⁷⁰⁹

535. Manzume

Akkoyunlular'ın yaptığı zalimlikleri duyan Sultan Selim harekete geçmiş ve ordusunu toplayarak üzerlerine yürümüştür. Savaşın kısa bir tasviri yapıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

⁷⁰⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 14b.

⁷⁰⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 17a.

⁷⁰⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 17a.

⁷⁰⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 18a.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Geldi tār rüy-ı zemīn kāfire hep itdi firār

Görseler yolda şecr-i ādem kıyās eylediler⁷¹⁰

536. Manzume

Yavuz Sultan Selim’in, Akkoyunlular’ı savaşa nasıl perişan ettiğine değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - -

1. Gördi bu hāli İsmā‘il Şāh

Ol kāfir-i bī-dīn-i gümrāh⁷¹¹

537. Manzume

Yukarıdaki beytin hemen ardından bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Mecāl kalmadı ārāma hiç za‘f-ı felāketle

Kızılbaşın re’isi ceşş-i merdūd-ı hıyānetle⁷¹²

538. Manzume

Aşki Efendi, Osmanlı Devleti’nin devamı ve onun İslam’ın yolundan ayrılmaması için kısa bir dua ettikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Devlet ü şıhhatle yā Rab şāhımız Abdülmecīd

Dīn-i a‘dā üzre manşūr eyleyüp ‘ömrin mezīd⁷¹³

539. Manzume

Sultan Selim döneminde Mekke ve Medine ahalisine verilen sadakalardan bahsedilmiştir. Kendisinden sonra gelen padişahların da bu

⁷¹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 18b.

⁷¹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 18b.

⁷¹²Medine Tarihi, c. 3, varak 18b.

⁷¹³Medine Tarihi, c. 3, varak 20a.

sadakayı arttırarak devam ettiğine değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Sübħa-i vird-i zebān eyledi ehl-i Haremeyn

Āl-i ‘Oşmān’a du‘ā bezline enfās-ı rehīn⁷¹⁴

540. Manzume

Yavuz Sultan Selim’in vefatının H. 926/M. 1520 yılında olduğu aktarılmıştır. Sultanın vefatına tanık olarak verilen tarih manzumesi ise budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Rūhını sultān Selīm’iñ yā İlah

Ġarq-ı rahmet kıl be-ħaqq-ı Fātihā

2. Kim vefātına ānıñ tārīhidir

Ehl-i imān rūhı için Fātihā⁷¹⁵

541. Manzume

On birinci faslın Sultan Süleyman Han hakkında olduğunu söyleyen şair, padişahın kısa bir süre bahsettikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Āl-i ‘Osmān mefħari Sultān-ı Süleymān Ĥan’dır

Ser-firāz-ı şehri-i yārān ü Sikender-i şandır⁷¹⁶

542. Manzume

Aşki Efendi, Kanuni Sultan Süleyman’ın H. 926/M. 1520 yılında tahta geçtiği aktarılmıştır. Ardından Sultan Süleyman’ın cülusuna düşülen tarih manzumelerini aktarmıştır. Bu manzumelerden biri budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

⁷¹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 20b.

⁷¹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 21b.

⁷¹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 22a.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sāye şāldı salṭanat taḥtına şāh-ı kāmūrān

Devlet ile muntazam kıldı cihān aḥvālını

2. Bilmek isterseñ ḥurūf-ı sāyede tārīḥini

Ey muḥāsib sāyeniñ tıtma ḥesāba dālını⁷¹⁷

543. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şeh Süleymān oldu çünkim şeh-i şevvāl içre şāh

Hātif-i gaybī didi tārīḥini feyż-i İlāh⁷¹⁸

544. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ka'be'de şāh-ı Süleymān ḥaberin işidicek

Ḥācılar zümresinden tıldı Beyne'l-'Alemīn

2. Kanda yā merve ḥaḳḳı yaz bu şafāda tārīḥ

Dād-ı 'adl ile cülūs eyledi şāh-ı Ḥaremeyn⁷¹⁹

545. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ol ki rif'atde vü eflākda dergāhıdır

Sürme-i çeşm-i ḥalāyık gerd-i ḥāk-ı rāhıdır

⁷¹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 22a.

⁷¹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

⁷¹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

2. On birinci rüz-ı yekşenbede Şevvāl āyımñ
‘Ālemi tābende iden çarḥ-ı ‘adliñ māhıdır
3. Heft-kişver-i ḥalḳ bilsünler cilvesini aniñ
Didi tārīḥ yedi iklīmiñ Süleymān şāhıdır⁷²⁰

546. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman’ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Salṭanat taḥtına geçdi Ḥān Süleymān bin Selīm
Şād ü ḥürrem oldı bu luḫfa ḳamu yoḫsul ü bāy
2. Devlet ile taḥt ü baḥt āşāre çün itdi cülūs
Mülhem-i ḡayb didi tārīḥ ḥākim-i kişver-küşāy⁷²¹

547. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman çeşitli rivayetlerle birlikte kırk yedi, kırk sekiz ya da kırk dokuz yıl saltanat sürmüştür. Ömrü ise yetmiş dört yıl iki aydır. Aşki Efendi, onun bir mislinin olmadığını söyleyerek bu beyti aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Şāni-i ḥürşid zi-rüy-ı zemīn
Şāliş-i sa‘deyn zi-çarḥ-ı berīn⁷²²

548. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Süleyman’ın yedi iklime cömertlik ve adalet ihsan ettiğini söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Zehī cān-ı cihān-ārā ü ḥāḳān-ı civān devlet
Kerīm ü kāmyāb ü kāmkār ü kāmurān-ı devlet⁷²³

⁷²⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

⁷²¹Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

⁷²²Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

549. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'dan bahsedilen bölümde kerem, ihsan ve kemal sahibi olduğu, adalet ve cömertlik en önemli karakterlerinden olduğu söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Muẓaffer dāimā Sulṭān Süleymān Ḥān-ı 'ādil-dil

Vücūd-ı pāk ile Ḥaḫ raḫmetidir 'āleme nāzil⁷²⁴

550. Manzume

Sultan Süleyman methedilmeye devam edilmiştir. Onun şevket sığınağı olduğu, cömert olduğu, birçok hayırlı işe vesile olduğu söylenerek bu beyte yer verilmiştir.

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fa'lun

+ + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Şeh iḳlīm-i suḫān vālī-yi mülk-i güftār

İremez faẓl-niṣānına ḫadeng-i efkār⁷²⁵

551. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Süleyman'ın manzumede ki maharetlerinden bahsettikten sonra, Allah (c.c.)'tan onu cennetine kabul etmesini huri ve gılmanların emrinde olmasını dilemiştir.

Duasının ardından bu beyte yer vermiştir.

Mef'ülü Fā'īlātü Mefā'īlü Fā'īlün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Kilk-i medāyiḫiñ kime kim dest-gır ola

Mülk-i kelāmı ḫüsrev ü şāḫib-serir ola⁷²⁶

552. Manzume

Sultan Süleyman'ın dindar bir kişiliğe sahip olduğu hususuna değinilmiştir. İnsanların harama uzanmaması ve güzel fiillerde bulunması

⁷²³Medine Tarihi, c. 3, varak 23a.

⁷²⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 23a.

⁷²⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 23a.

⁷²⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 23b.

için şarabı yasaklamıştır. Aşki Efendi de şarabın şeytan işi olduğunu ve bunu içenin sonunun nedamet olduğunu bildirmiştir.

Anlatının devamında da bu beyte yer vermiştir.

Mef'ülü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Ey lezzet alan 'ıyş-ı cihāndan hāzer eyle

Nūşındadurur nīşi ü bālinde belāsı⁷²⁷

553. Manzume

Aşki Efendi, ahiret için çalışıp masivayı kalplerden defetmek gerektiğini öğütledikten sonra bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bende olma nefsiñe iki cihāna şāh iken

Hayıfdir puḥāne kıлмақ kalbi Beytullāh iken⁷²⁸

554. Manzume

Sultan Süleyman'ın dindar kişiliğinin anlatılmaya devam edildiği bölümde yer verilen beyitlerden biri de budur.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fa'lün

+ + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Ehl-i tecrīd ola gör tād ne baş āğrısıdır

Baş açık pādīşeh ol var yūri abdāl olma⁷²⁹

555. Manzume

Aşki Efendi, Kalenderiyye'de olan bazı kötü huylu şahıslardan bahsetmiştir. Bunların cahil bir şekilde başıboş gezdiğini söylemiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Çehresinde görelî lem'a-i nūr-ı Nebevî

⁷²⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 24a.

⁷²⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

⁷²⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

Bir yālñ yüz ıfık Őevkine oldum ‘alev⁷³⁰

556. Manzume

AŞki Efendi, Kalenderiyye’deki bazı kalleŐlerin dini adetleri terk ettiğini belirtmiş ve devamında bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Baş aıık abdālıyam gelsün tırāŐ itsün beni

Āsitānında eger lāyık görürse ĥidmete⁷³¹

557. Manzume

Kalenderiyye’deki bu Őahısların pirleri önünde gerĥekleŐtirilen bir ayinle kaŐ ve kirpiklerini tırāŐ ederlerdi. Cihanda da bir dost ve bir postun yeterli olacağını dūŐünmeleri ve gerisini terk ettikleri anlatılmıŐtır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ferd olup ‘ālem-i tecrīde gūzār eyleyelim

Gel Kalender olalım terk-i diyār eyleyelüm⁷³²

558. Manzume

Kalenderiyye’deki bu Őahıslar aĥ ve muhtaĥ bir Şekilde her an hizmete hazır bir Şekilde beklediklerinden sōz edilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Benim bir lāle-ruĥdur dileğim sīnemde dāđım var

Dem-ā-dem ĥānĥāh-ı dilde yanar bir ĥerāđım var⁷³³

559. Manzume

Sultan Süleyman’ın saltanatı boyunca yedi iklime ĥüküm sürüp nice beldeleri fethettiğinden bahsedildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

⁷³⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

⁷³¹Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

⁷³²Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

⁷³³Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ah yazık şadr-ı valā-yı yentālik lisānı

Kime ‘arz ideyim derd-i dil-i pinhānı⁷³⁴

560. Manzume

Aşki Efendi, Harameyn ehlinin Osmanlı Devleti’nin devamlılığı için gece gündüz dua ettiğini söylemiş, devamında ise bu beyte yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + - -

1. Zerreñin haddi degil hūrşīd-i raḥşān ile baḥiṣ

Ḳaṭreniñ ne ḳudreti var ide ‘ummān ile baḥiṣ⁷³⁵

561. Manzume

Aşki Efendi, H. 930/M. 1524 yılında Medine’de çekilen susuzluk hadisesine değinmiştir. Kutubi hazretlerinin de anlatılarına yer vermiş ve buradaki zenginlerin de fakirlerin de Allah (c.c.)’tan tek isteğinin su olduğunu bildirmiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Teşne-dil feryād ider mevḳafda yā Rab bendegān

Baş açık yalın ayak maḥrem şaḩarlar dīde ḳan

2. Sīne āteş dil kebāb ü dīdede yok ḳaṭre āb

Gūyiyā āteş kesilmiş bu zemīn ü āsumān

3. Ölmeden aḳdem bizi yaḳmaḳsa ‘isyāna bedel

Yā neden bu maḡfīret-gāh-ı ‘uṣāt-ı mü’minān

4. Teşne-dil mücrimler üzre fetḩ-i bāb-ı raḩmet it

El-amān yā Rabb-i raḩmānū’l-ḡıyāş el-amān⁷³⁶

562. Manzume

Allah (c.c.)’ın yüceliğinden ve O’nun için söylenen methedici sözlerden

⁷³⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 25a.

⁷³⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 26b.

⁷³⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 29a.

sonra bu beyte yer verilir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şānına şāyān olān ancak anıñ ihsānidır

Bendegāniñ şānı ancak cürm günāh ‘iṣyānidır⁷³⁷

563. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman’ın Medine halkının binalarını tekrar ihya etmesi, bu beldeye büyük hizmetler vermesi hususuna değinilmiştir. Bu lütuflar karşısında Medine ahalisinin padişaha dua ve sena ettiği söylenmiş, ardında da bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. İtdi ihyā rūḥ-ı pāk-ı Ḥāzret-i Peyğamberi

Ḥāzret-i Sulṭān Süleymān pādişāhlar serveri⁷³⁸

564. Manzume

Sultan Süleyman, Medine’de bir güzel hayrının olması ümidiyle tamire muhtaç Mescid-i Nebi’nin mihrabını yenilemiştir. Tamir için işin üstadlarını toplatmış ve gerekli malzemeleri tedarik ettirdikten sonra Medine’ye göndermiştir. Şehre varan ustalar yanında getirdikleri mermerlerle birlikte işe girişmişlerdir.

Aşki Efendi, mihrabın güzelliğine değindikten sonra bu manzumeye yer vemiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Ser-i mihrābı bir tāḳ-ı muḳavves

İçi tāşı girih kārı muḳarnes

2. Şebīh itmiş kemāna peykerini

Sipihre atmağa ta‘n oḳlarını

3. Yesārında Resūl’ün minberidir

⁷³⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 29b.

⁷³⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 30a.

İçi taşu yolunmuş mermerīdir

4. Kurulmuş ‘arşa şānkim süllem-i nūr

Semāya āğmağa a‘māl-i mebrūr⁷³⁹

565. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Süleyman’ın yenilediği mihrap için “Bu öyle güzel görünümlü bir mihraptır ki” demiş ve devamında bu kıtayı aktarmıştır.

1. Bir kemer ki aña atılmışdır

Egilüp hoş ruku‘da kalmışdır

2. Pā-yı ber-pāy-ı mutaşşıl kemere

Şüret-i secde öğredir beşere⁷⁴⁰

566. Manzume

Sultan Süleyman’ın Medine’de yaptırmış olduğu bir binadan bahsedilmektedir. Bu binaya Ayn-ı Zerka suyundan gelme bir de çeşme yaptırmış ve bundan başka suya da ihtiyaç duyulmamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Sedd-i İskender gibi bir kal‘a-i muhkem binā

Bānisi Sultān Süleymān rahmet itsün Hāk aña⁷⁴¹

567. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman’ın dört bir yanda gerek babasının ruhu için gerekse İslam’a hizmet için açtığı cami, medrese, hayrat gibi yapılardan bahsedildikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - - / + - - + / - + -

1. Aldı hezār büt-gedeyi mescīd eyledi

Nākūs yerlerinde okundu ezānları

2. Ahir çalındı kūs-ı rehīl itdi irtihāl

⁷³⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 33b.

⁷⁴⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 33b; Manzumenin aruz vezni tespit edilememiştir.

⁷⁴¹Medine Tarihi, c. 3, varak 34a.

Evvel konağ oldu cinān bostānları⁷⁴²

568. Manzume

Sultan Süleyman'ın H. 974/M. 1566 yılında vefat ettiği aktarılmıştır. Bu vefata tanık olarak verilen tarih beyti budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Mekānı қаsr-ı Firdevs ola ānıñ⁷⁴³

569. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatına tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cihānı bī-beqādan rūhı rıhlet itdiği demde
Dimiş Sulṭān Süleymān pend idüp oğlu Selīm Ḥān'a
2. Selīmim 'adl ü dād eyle saña benden yeter tārīḥ
Bilürsün bākī қалмаdı cihān mülki Süleymān'a⁷⁴⁴

570. Manzume

Baltacı Mehmed Paşa'nın Mekke ve Medine'de yaptığı icraatlardan bahsedilmiştir. İnsanlar için birçok iyilikler yaptığı ve şöhreti ufuklara kadar çıktığı söylenmiştir. Şairler Mehmed Paşa hakkında birçok kaside yazmışlardır. Aşki Efendi ise kasideler içinden bu kasideyi seçerek aktarmıştır.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Bārek'allāh zīhī 'atıfet-i settārī
Ġamıñ oldu mütevārī-i 'adem āsārı
2. Қалмаdı ā'yīne-i dilde күdüreden eşer
Oldı şayқal-zede-i dest-i şafā jengārı

⁷⁴²Medine Tarihi, c. 3, varak 38a.

⁷⁴³Medine Tarihi, c. 3, varak 39b.

⁷⁴⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 39b.

3. Muhteŧi idi ‘arūs-i tutuĸ-ārā-yi emel
Oldı eŧm-i dile āyine-nümā ruĸsārı
4. N’ola olmazsa bu hengām-ı sūrūr-efzāda
Bir daĸı k̄ā‘ide-i girye-i miĸnet cārı
5. Dest-ber-hem-zen olup ŧevĸ ile ehl-i dū cihān
eŧm-i baĸt-ı siyehe girdi dem-i bīdārı
6. Tīre-baĸtāna tūlū‘ eyledi mihr-i ümmīd
Muĸmaĸil oldı zalām-ı ŧeb-i miĸnet-kārı
7. Zīver-i rūy-i dūkān oldı metā‘-i ŧādī
Ba’d ez-īn ĸalmadı kālā-yı felek miĸdārı
8. Eyledim ser-be-girībān-i taĸayyūr dilden
Bu meserret nedir āyā diyü istiĸbārı
9. Pāy-cūnbān-i ŧafā raĸŧ-kunān-i tebŧīr
Didi ŧad mūjde eyā ĸam-zede-i nā-ārı
10. İtdi tevfiĸ-i Ĥudā nā’il-i mihr-i devlet
O cihān-dāver-i dūstūr-i melek-kirdārı
11. Āŧaf-i devr-i zamān mā-ĸaŧal-i kevn ü mekān
Nuĸbe-i devletiyān mazhār-i luĸf-i Bārı
12. Rā’iz-i edhem-i iĸbāl Muĸammed Paŧa
Kūremānun ‘alem-efrāz-i sipeh-sālārı
13. Dest-i cūdunda ĸalem altun oluktur gūyā
Zātıdur ĸıble-i ĸacāt himem zūvvārı
14. Lezzet-i ĸand-i mūkerrer gibi kām-ı dehri
İtdi pūr-ŧehd-i ŧafā maĸdem-i ŧīrīn-kārı
15. Kendidir yine nazīrī var ise dūnyāda
İtme aĸvel gibi mir’at-i zūnūn enzārı
16. ŧefĸati bī-ser ü sāmānı ayaĸlandursa
Pāy-i leng eyleyemez bir daĸı kec-reftārı
17. Himmeti olsa eger taĸviye-baĸŧ-i zu’afā
Bāza gālībter ider mūrce-i tayyārı

18. Sür'atin yine kalem vaşf idemez olsa eger
Nüh felek hoşka yedi baħr müdād-i cārī
19. Āşafā şāf-dilā baħr-i mürüvvet-güherā
Ey bihīn-dürr-i girān-māye-i feyz-i cārī
20. Sensin ol perde-ber-endāz-i nihān-ḥāne-i cūd
Saña maḥşüşlism-i keremün izhārī
21. Gelmedi sencileyin dehre vezīr-i a'zam
Görmedi çeşm-i cihān sende olan āşārī
22. Hep aķup gelmede dergāhuna ehl-i ḥacāt
Baħr elbette çeker kendüsine enhārī⁷⁴⁵

571. Manzume

Aşki Efendi, on ikinci faslın girişinde bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Hüsrev-i Cemşid-i mesned sāye-i Rabb-i Kerīm
Āfitāb-ı burc-ı devlet Ḥazret-i Sultān Selīm⁷⁴⁶

572. Manzume

Aşki Efendi, on ikinci faslın Sultan II. Selim hakkında olduğunu bu beyitle dile getirmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - -

1. Zikr-i aḥvāl-i şehensāh-ı ḥalīm
Fātiḥ-i Kıbrıs cenāb-ı şāh Selīm⁷⁴⁷

573. Manzume

Aşki Efendi, Sultan II. Selim'in H. 974/M. 1566 tarihinde tahta geçtiğini aktarmıştır. Bazı şairler ise bu yıla tanık olarak tarih düşürmüşlerdir. Bu tarih manzumelerinden biri budur.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

⁷⁴⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 42b.

⁷⁴⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 43a.

⁷⁴⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 43a.

+ - - - / + - - - / + - -

1. Sa‘ādetle bugün sultān Selīm Hān
Süleymān mülküñe çün oldı mālīk
2. Didi gūş eyledikde ‘alemi tāriḥ
Mübārek ola şāhā pādişehlik⁷⁴⁸

574. Manzume

II. Selim’in cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Nedür deyü hātīfdan su‘āl itdikde tāriḥin
Didi Sultān Selīm’e Ḥaḫ Süleymān mülkiñi virdi⁷⁴⁹

575. Manzume

II. Selim’in cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Minnet ol Mennān’a kim ğam zülmetin ref‘ eyleyüp
Eyledi rūşen yine nūrı ferah cāñ mülküni
2. Ya‘ni kim pīrī Ebū Bekr ü ‘Ömer ḥaşlet geçüp
Bir ‘alī-sīret civāna virdi ‘Oşmān mülküni
3. Baş ḳodı emr-i cihān tāriḥime tā kim idem
Virdi Ḥaḫ Sultān Selīm’e hep Süleymān mülküni⁷⁵⁰

576. Manzume

Sultan II. Selim’in kabr-i saadetlerine tanık olarak verilen tek mısralık tarih manzumesi budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

⁷⁴⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 43a.

⁷⁴⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 43b.

⁷⁵⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 43b.

1. Türbe-i Sultān-ı Selīm pāk-ı dīn⁷⁵¹

577. Manzume

Aşki Efendi on üçüncü faslın girişinde bu beyte yer vererek bu faslın Sultan III. Murat hakkında olduğunu bildirmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şehriyār-ı nāmver-i Sultān-ı Murād nāmıdır

Mefhar-ı ‘Osmāniyān hākān-ı hürşid iştiḥār⁷⁵²

578. Manzume

Sultan III. Murat’ın H. 982/M. 1574 yılının Ramazan ayında tahta geçtiği aktarılmıştır. Dönemin şairleri bu yıla tanık olarak tarih düşürmüşlerdir. Bu manzumelerden biride şudur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vāriş-i mülk-i Süleymān ḥazret-i Sultān Murād

Ol ki kemter bendesidir Rüstem ü Efrasiyāb

2. Kimse sıfru’l-yed degil eyyām-ı ‘adlinde anıñ

Şadra geldi ‘adl ile Sultān-ı Murād kāmıyab⁷⁵³

579. Manzume

Sultan III. Murat’ın cülusuna düşülen tek mısralık tarih budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāh-ı ‘ālem oldı gül gibi Sultān Murād⁷⁵⁴

580. Manzume

III. Murat’ın cülusuna düşülen tarih mısralarından biri de budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

⁷⁵¹Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

⁷⁵²Medine Tarihi, c. 3, varak 48a.

⁷⁵³Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

⁷⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

1. Çalındı nevbeti Sultān Murād'ın⁷⁵⁵

581. Manzume

Medine'de yer alan medreselerden ve bunların haricinde Hz. Ebu Bekir'in mescidinde de bir medresenin varlığından bahsedilir. Bu medreselerde gece gündüz demeden faziletlerden istifade edilmiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Medreseler kamū faẓl ile ma'rūf

Cem'isi kemālāt ile mevşūf

2. Mu'īdi müste'īdi hep efāzıl

Müfidi müstefidi cümle fāzıl

3. Kılan ol hücreler içre sükūnı

Degil illā ki 'ālim zūfününü⁷⁵⁶

582. Manzume

Medine'de bulunan bir mescitten bahsedilmiş ve burada ilim talep edenler, geceleri gözü açık yıldızlara benzetilerek sabaha kadar çalıştıkları anlatılmıştır. Ardında ise bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Çerāğ-ı medrese her gice nevvār

Gözi encüm-şıfat tā şubḥ-ı bīdār⁷⁵⁷

583. Manzume

Sultan III. Murat, Medine'de fakirler için bir imar çalışması yapma emri vermiştir. Bu emrin üzerine arsa satın alınmış, çalışılmaya başlanmış ve bitirilmiştir. Ardından Ayn-ı Zerka suyuna bağlanarak bir çeşme yaptırılmıştır. Bahsedilen yapının bitimine tanık olarak bir de tarih manzumesi kaleme alınmıştır.

⁷⁵⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

⁷⁵⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 52b.

⁷⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 52b.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Yapıldı bir ‘imāret hūb ü hurrem
Ki anda harc olur maḥşül-ı ‘ālem
2. Anıñ bir gün beşen hānına Hakk’ā
Nemek olsa yetişmez idi deryā
3. Şanāsın dār-ı dünyādır kim anda
Nihāyetsizdir āyende revende⁷⁵⁸

584. Manzume

Sultan III. Murat’ın Medine’de yaptırmış olduğu imaretlere değinilmiştir. Burada yaptırdığı yapılar sayesinde Medine’de aç ve muhtaç kimsenin kalmadığına değinilmiş, devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Ey keşide be-cihān h^vān-ı kerem
Hāşş ü ‘āmm nā’il-i pür-h^vān-ı ni‘am⁷⁵⁹

585. Manzume

Veziriazam Muhammed Paşa’nın Resulullah (s.a.s.)’ın kabrinin yakınlarında yaptırdığı bir tıphaneden söz edilmiştir. Aşki Efendi bu tıphane için “Ecelden gayrıya derman bulunur.” demiş, ardından bu manzumeye yer vermiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Yapıldı Hakk’ā bir pimārḥāne
Bulamaz kimse aña hiç bahāne
2. Anıñ ma‘cūnları her rence dārū
Bulur şıḥhat içine girse şayrū
3. Cem’i şerbeti kāfî ü şāfî
Leb-i dilber gibi her derde şāfî

⁷⁵⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 53b.

⁷⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 54a.

4. Niçe şayrûlara şıhhat virirler

Mizâcına göre şerbet vireler⁷⁶⁰

586. Manzume

Aşki Efendi on dördüncü faslın girişinde bu beyti vermiş ve bu faslın III. Mehmet hakkında olduğunu bildirmiştir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Cülüs-ı hazret-i Sultân Mehemmed

Şod der-cennet-i me'vâ muhalled⁷⁶¹

587. Manzume

Aşki Efendi, Sultan III. Mehmet için zamanın İskender'i benzetmesinde bulunur ve onun adaletli biri olduğunu söyleyerek bu beyti aktarır.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hışn-ı Egri fâtiḥ-i sultân Mehemmed bin Murād

Añılur küffâr ile cengi ilâ yevmu'l-tenād⁷⁶²

588. Manzume

Sultan III. Mehmet, H. 974/M. 1566 yılının Zilkade ayının yedinci gecesi olan cuma günü Aydın sancağında dünyaya gelmiştir. Aşki Efendi sultanın doğumu için bu beyti aktarmıştır.

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- - + / - + - - / + - - + / - + -

1. Nûrı baḥş oldı yine mehd-i zemîn

Ṭol 'ömr ile mu'ammer ide Rabbe'l-'âlemîn⁷⁶³

589. Manzume

Sultan III. Mehmet'in H. 1003/M. 1594 tarihinde tahta gelişi hususu anlatılmıştır. Döneminde yaşayan birçok şair, padişahın cülusuna tarih

⁷⁶⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 54b.

⁷⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 56a.

⁷⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 56a.

⁷⁶³Medine Tarihi, c. 3, varak 56b.

düşmüştür. Bunlardan biri budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Cülūsına didi tārīhin āli

Müsellem aña heft-iqlīm-i ‘ālem⁷⁶⁴

590. Manzume

Aşki Mustafa, on beşinci faslın girişinde bu beyte yer vermiş ve bu faslın Sultan Ahmet hakkında olduğunu söylemiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mā‘il-i hayrāt-ı şāhenşāh-ı İskender hüner

A ‘nī Sulṭān Aḥmed ol fermān-revā-yı baḥr ü ber⁷⁶⁵

591. Manzume

Sultan Ahmet’in H. 1012/M. 1603 yılının Recep ayında padişah olduğu bildirilmiştir. Bazı şairlerin sultanın cülusuna tarih düşürdüğü de söylenerek bunlara yer verilmiştir. Bu manzumelerden biri budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Dāver-i devrān-ı ‘ādil pādişāh-ı dīn-penāh⁷⁶⁶

592. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Ahmet’in cülusuna tanık olarak bu tarih beytini aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Didim tārīḥ-i ebed ḥākān-ı Rūm ü bād

‘İzz ile şehzāde Sulṭān Aḥmed oldı pādişāh⁷⁶⁷

593. Manzume

⁷⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 56b.

⁷⁶⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 58b.

⁷⁶⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

⁷⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

Sultan Ahmet'in cülusuna tarih düşülen mısralardan biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mālik-i baħr ü ber ü ŧehzāde-i 'ālī-nejād⁷⁶⁸

594. Manzume

Sultan Ahmet'in cülusuna tarih düşülen mısralardan bir diğeri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ŧāh-ı Aħmed bin Muħammed oldı 'ādil ŧāhımız⁷⁶⁹

595. Manzume

Sultan Ahmet'in cülusuna tarih düşülen beyitlerden de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Salťanat kime müyesser ola dirken sālını

Didi tārīhini 'Oŧmān mülki Sulťān Aħmed'in⁷⁷⁰

596. Manzume

Sultan Ahmet'in cülusuna tarih düşülen mısralardan bir diğeri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Didi tārīhin bu ŧāhın ola ħayre'l-ħākimin⁷⁷¹

597. Manzume

Sultan Ahmet'in cülusuna tarih düşülen beyitlerden biri de budur.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. İdicek taħt-ı sa'ādetde ħarār

Oldı tārīh-i cülüsü baħtı⁷⁷²

⁷⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

⁷⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

⁷⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

⁷⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

⁷⁷²Medine Tarihi, c. 3, varak 59a.

598. Manzume

Sultan Ahmed, tahta geçince ilk işlerinden biri Mekke ve Medine’de ihyaya girişmek olmuştur. Bu bağlamda Hz. Fatıma’nın türbesini ve Hücre-i Saadet’i tadilattan geçirmiştir. Kabe’nin de tadilata ihtiyacı olduğunu duyunca gerekli emirleri vermiş, ustalar toplanmış ve onlarla beraber birçok değerli eşya bölgeye sevk edilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Şarf-ı naqdine-i himmet iderek şāh-ı Aḥmed

Hizmet-i beyt-i Mu‘zzam’da muvaffak es‘ad⁷⁷³

599. Manzume

Kabe’de girişilen tadilatı tamamlanmıştır. Son iş olarak Sultan Ahmed’in ihsan ettiği altın, gümüş gibi değerli taşlar da buraya nakledilmiştir.

Anlatının devamında bu kıtaya yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şāh-ı Aḥmed viridi kuvvet Ka‘be’ye bend-i meyān

Sīm ü zer bezl itdi gūyā destdir zer-i nāvdān

2. Hāḫ Te‘ālā ceyş-i nuşretle anı itsün kavī

Hep zebūn olsun aña zındıḳ-ı mülhid kāfirān⁷⁷⁴

600. Manzume

Sultan I. Ahmed’in Hameyn-i Şerifeyn’in yenilenmesi için birçok ihsanda bulunduğu bahsedildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nūr-ı pāk-ı Aḥmed’e elmās-ı ‘ālem ber-şebeh

Bir tevessüldür garaḫ ider sulṭān ü şeh⁷⁷⁵

⁷⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 59b.

⁷⁷⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 60a.

601. Manzume

Sultan Ahmet'in Medine için birçok hizmette bulunduğuna değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cennet-i a'lā ola rūhına mesken yā İlah

Ḥazret-i Sultān-ı Aḥmed pādişāh-ı ḥayr-ı ḥāh⁷⁷⁶

602. Manzume

Sultan Ahmet'in Medine'ye ve tarikat büyüklerine olan ihsanlarından bahsedilmiş, ardından bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Muḥibbī āl-i 'abā Sultān-ı Aḥmed baḥtiyār

Şefi'i kıyāmet gününde Aḥmed-i Muḥtār⁷⁷⁷

603. Manzume

Sultan Ahmet'in H. 1026/M. 1617 yılının Zilkade ayında hastalandığından ve doktorların bir çaresini bulamadığından bahsedilmiştir. Aynı ayın yirmi üçünde, çarşamba gecesini ahirete göçmüştür. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilatün

- + - - / - + - - / - + - - / - + - -

1. Gitti Sultān Aḥmed'im Ḥaḳ rahmet eylesün cānına

Cümle 'ālem ğarḳ olupdur baḥr-ı cūd ü iḥsānına⁷⁷⁸

604. Manzume

Sultan Ahmet'in vefatına tanık olarak verilen tarih mısrasıdır.

Fa'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fa'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Cennet-i 'Adn'i maḳām eyledi Sultān Aḥmed⁷⁷⁹

⁷⁷⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 60b.

⁷⁷⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 61b.

⁷⁷⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 62a.

⁷⁷⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 62a.

605. Manzume

Sultan Ahmet'in kabrine tanık olarak verilen tarih mısrasıdır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Türbe-i Sultān-ı Aḥmed evc-i 'aliyyin evlā⁷⁸⁰

606. Manzume

Sultan Ahmet'in padişahlığı döneminde Medine'de hesabı mümkün olmayan ihsanlarda bulunduğuna değinilmiş, ardından bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nūra ğarḳ olsun vücūd-ı pākı tā yevme'l-kıyām
Ravza-i bāğ-ı İrem olsun maḳāmı vesselām⁷⁸¹

607. Manzume

Aşki Efendi on altın faslın girişinde bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gülbin-i gülzār-ı Aḥmed Ḥān ü 'Oşmān şehīd
Raḥmetin kılsun ziyāde Rabb-ı Raḥmān ü mecīd⁷⁸²

608. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Osman'ın H. 1027/M. 1618 yılının Rebiülevvel ayında tahta geçtiğini bildirmiştir. Devamında ise sultanın cülüsüne tanık olarak tarih manzumeleri aktarmıştır. Bu manzumelerden biri budur.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Du'āmız bu İlāhī ola tārīḥ
Añıla 'adl ile Sultān 'Oşmān⁷⁸³

⁷⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 62a.

⁷⁸⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 62a.

⁷⁸¹Medine Tarihi, c. 3, varak 62b.

⁷⁸²Medine Tarihi, c. 3, varak 62b.

⁷⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 62b.

609. Manzume

Sultan Osman'ın cülusuna tanık olarak verilen tarih mısrası budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Aldı mülk-i abā vü ecdādını Sultān 'Osmān⁷⁸⁴

610. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Osman'ın yeniçeriler tarafından katlini anlatmaya dilinin varmadığını söylemiş ve devamında bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kerbelā vaḳ'āsıdır vaḳ'ā-i Sultān 'Osmān

Aña t̄ākat mi gelür kim ide taḳrīr ü beyān⁷⁸⁵

611. Manzume

Sultan II. Osman'ın yeniçeriler tarafından şehit edilme olayı anlatılmıştır. Aşki Efendi, yeniçerilere lanet edip onların Resulullah (s.a.s.)'tan da korkmadığını söyleyerek bu mersiyei aktarmıştır.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Bir şāh-ı 'ālīşān iken şāh-ı cihāna kıydılar
Ġayretlü genc arslan iken şāh-ı cihāna kıydılar
2. Gāzi bahādır ḥān iken 'ālī neseb sultān idi
Nāmıyla 'Osmān Ḥān idi şāh-ı cihāna kıydılar
3. Ḥükm itmege ḳadir iken emr-i Ḥaḳḳa nāzır iken
Ḥac itmege ḥāzır iken şāh-ı cihāna kıydılar
4. Ey dil cigerler oldı ḥün derdim bir iken oldı on
Ḳān ağladı ehl-i fūnūn şāh-ı cihāna kıydılar⁷⁸⁶

612. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Osman'nın katledilişini anlatırken yeniçerilerden

⁷⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 62b.

⁷⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 63a.

⁷⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 63a.

bahsetmiş ve onlara lanet etmiştir. Sultan Mahmut ise yeniçerilerle büyük bir gaza neticesinde nice yüz binlerini cehenneme gönderdiğini anlatmış, devamında bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şād ola Sultān-ı Maḥmūd’uñ revānı yā İlah
Ḳalb-i ehl-i beyti şād itdi o ‘ālī pādīşāh⁷⁸⁷

613. Manzume

Sultan Osman’ın H. 1031/M. 1622 yılının Recep ayında şehit edildiği bildirilmiştir. Devamında ise vefatına düşülen bu tarih manzumesi aktarılmıştır.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Hüsrev-i ḥāmī-i şer‘-i nebevī
Ḥān-ı Oḡmān şeh-i mülket-i Rūm
2. Olıcaḳ aña şehādet rūzı
Düşdi tāriḳ anıñ hey mazlūm⁷⁸⁸

614. Manzume

Aşki Efendi on yedinci faslın girişinde bu beyte yer vermiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Cülūs-ı ḥāzret-i Sultān Murād Ḥān
Baḡt-ı salṭanat bā emr-i Yezdān⁷⁸⁹

615. Manzume

Sultan Mustafa’nın saltanatı on altı ay sürdüğü belirtildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁷⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 63b.

⁷⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 63b.

⁷⁸⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 64a.

1. Feth idüp Bağdād şehrin ḳodı nām ü nişān

Bānī-i beyt-i Ḥudā Sultān-ı Murād kāmurān⁷⁹⁰

616. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumesidir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Geçince ḫāzret-i Sultān-ı Murād nāmūr-ı taḫta

Kesel ref' oldı dilden ḫalk-ı 'ālem şād olup güldi

2. Ḥudāya şükr idüp bahti didim ben daḫı tārīḫin

Bīḫamdillāh Murād'ın buldı 'ālem şād olup güldi⁷⁹¹

617. Manzume

Sultan IV. Murat'ın H. 1021/M. 1612 yılının Cemaziülevvel ayında dünyaya geldiğinden bahsedilmiştir. Cülusuna ise dönemin şairleri tarafından tarih düşürüldüğü bildirildikten sonra bazılarına yer verilmiştir. Bu manzumelerden biri budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ılün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ḥamdülillāh peder ü 'amm ü birāder mülkün

Vāriş-i vāḫid olup aldı o sultān-ı ferīd⁷⁹²

618. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ılün

- + - - / - + - - / - + -

1. Murād üzre devr itdi devrān yine

'Aceb mi olsa cihān ḫalkı şād

2. Didı gūş eyleyüp 'ālemi tārīḫini

Cülūs itdi 'izz ile Sultān Murād⁷⁹³

⁷⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹²Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

619. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih mısralarından biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cehd idüp aldı birāder mülkiñi Sulṭān Murād⁷⁹⁴

620. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih mısralarından biri de budur.

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- - + - / - - + - / - - + - / - - + -

1. Sulṭān Murād'a Ḥaḡ yine mülküñ mübārek eyleye⁷⁹⁵

621. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih mısralarından biri de budur.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Murād'ın virdi Ḥaḡ Sulṭān Murād'a⁷⁹⁶

622. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih manzumelerinden biri de budur.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Müyesser eyledi bir şāh-ı 'ādil
İdüp luṭf-ı 'ināyet ḡalḡa Allah
2. Cihāna Ḥān Murād'ı itdi sulṭān
Odur çünkim sa'ādet burcuna māh
3. Odur şāyeste-i tāc ü ḡilāfet
Aña lāyıḡ cihānda devlet ü cāh
4. Müşerref eyleyüp ecdād-ı taḡtın

⁷⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

Cülüs itdi sa'adetle çün ol şāh

5. İşidüp bendeñizde didi tāriḥ

Murād'a irdi devlet Ḥamdülillah⁷⁹⁷

623. Manzume

Sultan IV. Murat'ın cülusuna düşülen tarih mısralarından biri de budur.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Didiler Sulṭān Murād-ı rābi' oldı pādişāh⁷⁹⁸

624. Manzume

Medine mollası Seyyid Muhammed Efendi'den ve yaptığı hizmetlerden bahsedilmiştir. Medine'ye büyük hizmetler vermiş bu zata dönemin şairleri onu metheden kasideler yazılmışlardır. Aşki Efendi bu kasidelerin toplamı ciltleri tutacağını belirtmiştir. Bundan dolayı sadece birkaç beyti aldığını söyleyerek bu manzumeyi aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kār hep celb-i ḳulüb ü ḥayr ü 'adl-i iḥsān olup

Hiç 'abeş bir fi'le yoḳdur naḳd ü vaḳti zāyi'i

2. Ḳalmadı yapılmadıḳ vaḳtinde bir cāy-ı ḥarāb

Her birin ma'mūr idüp yapırdı necm-i ṭāli'i

3. Medrese cāmi' 'imāret ḥücreler bünyād idüp

Şimdi bir elmās ile şād itdi rūḥ-ı şāri'i

4. Bu eşerden olsalar aña n'ola ervāḥ ile

Ebū Bekr ü 'Ömer 'Alī 'Osmān anıñ şāfi'i⁷⁹⁹

625. Manzume

Sultan IV. Murat döneminde evliyaları reddeden Kadızade'nin başına gelen olaydan bahsedilir. Buna göre Koyun Dede isimli bir zat, Kadızade'nin bu tutumundan dolayı öleceğini haber vermiştir. Bir süre

⁷⁹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 64b.

⁷⁹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 66a.

sonra Kadızade, Koyun Dede'nin buyurduğu tavır üzere vefat etmiştir. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Evliyāya dil uzatsa bir kişi münker olup

Tiğ-i peygamber ser-i nā-pākīñ elbet kaç' ider⁸⁰⁰

626. Manzume

Sultan IV. Murat, Bağdat'ı fethettiğinde İmam-ı Azam ve Şeyh Abdülkadir Geylani'nin kabirlerinin ihya edilmesi için ferman buyurmuştur. Dönemin şeyhülislamı Yahya Efendi ise bu işle bizzat ilgilenmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şehsuvār-ı evliyādır Ğavş-i A'zam kādiri
İlmle ihyā İmām-ı A'zam idüpdür 'ālemi
2. Şāh-ı evreng-i şecā'at hazret-i Sultān Murād
Rūh-ı pākın bunlarıñ şād itdi olsun hemdemi⁸⁰¹

627. Manzume

Vezer Hafız Paşa ve Sultan IV. Murat'ın manzumelerine yer verilmesinin hemen akabinde Bağdat'ın fethi için düşünülen tarih beyti aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir 'aziz-i mu'teberden fethe tārīh istedim
Ehl-i sebābı çıkardım hısn-ı Bağdād'dan didi⁸⁰²

628. Manzume

Sultan IV. Murat'ın Bağdat Seferi'nden kısa bir zaman sonra hastalanmıştır. Yardıma gelen doktorlar bir çare bulamamış, sultanın

⁸⁰⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 67a.

⁸⁰¹Medine Tarihi, c. 3, varak 67b.

⁸⁰²Medine Tarihi, c. 3, varak 68b.

durumu günden güne kötüye gitmiştir. H. 1049/M. 1639 yılının Şevval ayında ise Sultan Murat vefat etmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gitdi elden nedīm ermiş iken deste Murād
Ey felek ğaddār imişsiñ saña olmaz i‘timād⁸⁰³

629. Manzume

Aşki Efendi on sekizinci faslın Sultan İbrahim Han’ın beyanında olduğunu söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hüsrev-i devr ü zamān şāhenşeh-i ‘aşr ü avān
Hāzret-i Sultān İbrāhīm zill-i müste‘ān⁸⁰⁴

630. Manzume

Sultan İbrahim’in cülusuna tanık olarak verilen tarih manzumesidir.

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Niçe biñ yıl dönerse çarḡ götürmez
Şeh İbrāhīm gibi bir pādişāhı
2. Didim tahta cülūs itdikde tārīḡ
‘Adūvsımı anıñ kahr it İlāhī⁸⁰⁵

631. Manzume

Sultan İbrahim Han’ın cülusuna tanık olarak verilen tarih beyitlerinden biri budur.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bu cülūsa düşdi yek tārīḡ ezrī

⁸⁰³Medine Tarihi, c. 3, varak 68b.

⁸⁰⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

⁸⁰⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

Qıldı Hax Sultān-ı İbrāhīm'i mülke pādişāh⁸⁰⁶

632. Manzume

Sultan İbrahim'in H. 1058/M. 1648 yılının Rebep ayının yirmi yedinci günü şehit edildiği anlatılmış ve devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Āl-i 'Osmān gülşeninden bir nihāl eksildi āh

Lā havle ve lā kuvvete illā billāh⁸⁰⁷

633. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna tanık olarak gösterilen tarih mısrasıdır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilünMefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cihān zeyn olup mevlūd-i şeh kadriyle 'ıyd oldı⁸⁰⁸

634. Manzume

Sultan IV. Mehmet'in doğumuna tanık olarak gösterilen tarih mısrasıdır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilünMefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Nürdur geldi Mehemmed şulb-ı İbrāhimden⁸⁰⁹

635. Manzume

Sultan İbrahim'in tahtından indirmek için müftü efendi ve beraberindekiler hümayuna gelirler. Müftü efendi, sultanın şeriata uygun hareket etmediği için tahttan uzaklaştırılmasının caiz olduğunu bildirmiştir. Sultan İbrahim ise tüm hümayunun gözü önünde hapse atılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Tākat mı kalur halka nigāh ide bu hāle

⁸⁰⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

⁸⁰⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

⁸⁰⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 70a.

⁸⁰⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 70b.

Gir dise girer boynı kalın müfti vebāle⁸¹⁰

636. Manzume

Sultan İbrahim, kendisinin alıkoyulması karşısında feryat ederek “Benim iyiliğimi görüp bana acıyacak kimse yok mudur?” demiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Raḥm ider ben şāha bir ehl-i diyānet yok mıdur
Yā gedāyım ḥasbetallāh-ı ‘ināyet yok mıdur
2. Bī-günāhım merḥamet yok mı helākım kaçdına
İki zālīm geldiler men‘e liyākat yok mıdur
3. Nī‘metim pā-māl idüp ben şāhı katl itmek diler
Ḥavf-ı Allāh yok mıdur sizce kıyāmet yok mıdur⁸¹¹

637. Manzume

Sultan İbrahim’i idam etmek için cellad Kara Ali ve beraberindekiler sultanın yanına gelmiştir. Sultan İbrahim feryat figan bağırmasından dolayı herkesin sinesi yaralanmış ve bir tarafa kaçmıştır. Cellat Kara Ali bile merhamet edip firar etmiştir. Olayın devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bī-imān ü cān-sitān-ı cellād gör inşāf idüp
Gelmedi inşāfa müfti āşaf-ı cellād-nihād⁸¹²

638. Manzume

Sultan İbrahim’in cellat tarafından öldülmesi hadisesinden bahsedildikten sonra bu mısraya yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Öleydüm görmeyeydüm āh şāhım bende bu vakti⁸¹³

⁸¹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 71a.

⁸¹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 71a.

⁸¹²Medine Tarihi, c. 3, varak 71a.

639. Manzume

Sultan İbrahim, kendisini katletmeye gelenler karşısında elinde Kuran ile müftü efendiye dönerek “Bak Abdürrahim! Yusuf Paşa senin için dinsiz demişken ben seni öldürmedim. Fakat sen beni öldürmeye gelmişsin işte Kur’anbeni hangi emir ile öldüreceksiniz?” diyerek feryat emiştir. Söyledikleri işe yaramayan sultan, boğularak katledilmiştir. Devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kırb-1 Mevlāya gidüp rŭh-1 fütŭhı pādişāh

Raħmet itsŭn cānına ol ħazret-i Ħayy-1 İlah⁸¹⁴

640. Manzume

Sultan İbrahim’in H. 1058/M. 1648 yılında vefatından sonra tahta IV. Mehmet geçmiştir. Sultanın cŭlusu için birçok şair tarih düşürmüştür. Bu manzumelerden biri budur ki hem Sultan İbrahim’in vefatına hem de Sultan Mehmet’in cŭlusu içindir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Vefāt-1 şāh-1 İbrāhim’i gŭş idüp didim tārīħ

Hele Sultān Meħemmed pādişāh-1 baħr u ber oldı⁸¹⁵

641. Manzume

Sultan IV. Mehmet’in cŭlusu için yazılmış tarih mısralarından biri de budur.

Fe‘ŭlün / Fe‘ŭlün / Fe‘ŭlün / Fe‘ŭlün

+ - - / + - - / + - - / + - -

1. Çŭ şāh oldı Sultān Meħemmed cihāna⁸¹⁶

642. Manzume

Sultan IV. Mehmet’in cŭlusu için yazılmış tarih beyitlerinden biri de

⁸¹³Medine Tarihi, c. 3, varak 71a.

⁸¹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

⁸¹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

⁸¹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

budur.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Sebeb ola niçe futūha cülūsı

Ola tārīh aña ebū feth-i şāni⁸¹⁷

643. Manzume

Mekke kadısı olan İsmailzade Muhammed, hac ibadetini yapmak için yola düşen Ahmed Paşa’dan kendisine de dua etmesini istemiştir. Ahmed Paşa’nın duası kabul olmuş ve Muhammed Efendi, Medine’ye hizmete layık olmuştur. Bab-ı Selam’a yaptırdığı minareye de bir tarih manzumesi yazmıştır. Aşki Efendi, bu manzumenin tarih beytine yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Feyz-i Hāk’dan düşdi tārīhi du‘ā-yı hayr ile

Dīn ü dünyāsın mu‘ammer ide Rabbe’l-‘ālemīn⁸¹⁸

644. Manzume

Ahmed Paşa’nın kendisine atılan iftiralar sonucunda padişah tarafından öldürülmüştür. Son anlarında padişah ile aralarında geçen konuşmaya da yer verildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şerbet-i şehd ü şehādet nūş idüp Ahmed Paşa

Da‘vete itdi icābet Raḥmetellāh māyeşā⁸¹⁹

645. Manzume

Aşki Efendi, yirminci faslın girişinde bu beyti aktarmış ve faslın II. Süleyman hakkında olduğunu söylemiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁸¹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 71b.

⁸¹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 72b.

⁸¹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 73b.

1. Pādişāh-ı baħr ü ber Sultān-ı Süleymān zamān
Devletinde buldı ‘ālem rāhat-ı emn ü emān⁸²⁰

646. Manzume

Sultan II. Süleyman’ın yapmış olduğu iyiklerden bahsedildikten sonra ecelin onun gelip vefat ettiği bildirilir. Devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Resen gördi revā gerden-i sultāna ‘aduv
Nān-ı ni‘met pāyimāl oldı ‘aceb devrān imiş
2. Perde-i ‘işmet-nişini çāk-ı dāmān iderek
Ėarķ-ı Ėāk-ı Ėün idüp gül ruħları pür-ķān imiş⁸²¹

647. Manzume

Aşki Efendi yirmi birinci faslın girişinde bu beyte yer vermiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Cülüs itdi mübārek bād ola taħt-ı mülükāne
O Sultān Aħmed-i sānī sezādır taħt-ı şāhāne⁸²²

648. Manzume

Sultan II. Ahmet’in vefat haberi Baltacılar kethüdası tarafından divanda toplanan zatlara verilmiştir. Bu haberin acısıyla bu zatlar, yerlerinden kalkarak divanı terk etmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Pādişāh-ı pāk-ı Ėaşlet ma‘den-i kān-ı kerem
Ėaķ Te‘āla eylesün ķabrīn anıñ bāğ-ı İrem⁸²³

⁸²⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 75a.

⁸²¹Medine Tarihi, c. 3, varak 76a.

⁸²²Medine Tarihi, c. 3, varak 76a.

⁸²³Medine Tarihi, c. 3, varak 77b.

649. Manzume

Baltacılar kethüdasının, Sultan II. Ahmed'in vefat haberini vermesi hadisesine değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Tağılıñ bī-çäreler çün kâldı divân irteye⁸²⁴

650. Manzume

Aşki Efendi yirmi ikinci faslın girişinde bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Baht-ı 'ālī bahta fer virdi kudüm-ı pādişāh
Hıfz ide Hān Muştafāyı şerr-i a' dādan İlah⁸²⁵

651. Manzume

Sultan II. Ahmed'in vefatından kısaca bahsedilmiş, ardından yerine geçen II. Mustafa için övgü dolu cümlelere yer verilmiştir. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Diler āfāka oldı şāh-ı sultān-ı cihān
Şimdiden sonra bu 'ālem buldılar emn ü emān⁸²⁶

652. Manzume

Sultan II. Mustafa döneminde yaşamış olan Süleyman Bey'e verilen görevler, Medine'de ihya ettiği yapılar gibi hususlara değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Olmaz şarāb-ı sāgar-ı şādī humārsız
Gülzār-ı dehrde güli kim gördi hārsız⁸²⁷

⁸²⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 77b.

⁸²⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 77b.

⁸²⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 78a.

653. Manzume

Aşki Efendi'nin üçüncü faslın girişinde yer verdiği manzumedir.

Mef'ülü Mefā'ilü Fe'ülün

-- + / + -- + / + --

1. Hâkân-ı cihân hıdıv-i a'zam
Dāver-i cihân şeh-i mu'azzam
2. Evreng-tırāz ü zīb-i dīhīm
Fermān-fermā-yı heft iklīm
3. Keyhüsrev-i mesned-i şehāmet
Dārāb-ı kalem-rev-i celādet
4. Leşker-keş-i rezm-gāh-ı gayret
Sultān-ı zafer-sipāh-ı gayret
5. Ser-ḥayl-i şehenşāh-ı ekrem
Mümtāz-ter şehāne-i 'ālem
6. Sultān-ı güzīn hıdıv-i devrān
Pīrāye-i nesl-i āl-i 'Osmān
7. Kāmil-ter zümre-i selāṭīn
'Ādil-ter-i cümle-i ḥevākīn
8. Efḍālde zübdetü'l-ḥilā'if
İqbālde melcāi't-ṭavā'if
9. Memdühey-i sīret ü sülūkı
Emrine ḳul eyledi mülūkı⁸²⁸

654. Manzume

Sultan II. Mustafa'dan kısaca bahsedildikten sonra bu beyitler aktarılmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁸²⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 82a.

⁸²⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 82b.

1. Sāgar-ı iqbāl ü naql-i cāvidān virmez felek
Kāh olur murg-ı hümāya istiḥvān virmez felek
2. ‘Ayn-ı müjgān ile irvā kııl nihāl-i maqşūdı
Tutalım böyle zemīn virmiş zamān virmez felek⁸²⁹

655. Manzume

Sultan II. Mustafa'nın döneminde gerçekleşen Edirne Vakası neticesinde tahttan çekilmesi ve vefat etmesi konusuna değinildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ma‘āzallāh ṭabī‘at müsta‘īd-i şihḥat olmazsa
Olunmaz fark-ı ma‘cūn-ı cevāhir seng-i ḥārādan⁸³⁰

656. Manzume

Beni Harb kabilesi ile Medineli halk arasında geçen mücadeleye ve Beni Harb'in saldırılarına yer verildikten sonra bu manzume aktarılmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - -

1. Geldiler bābü's-selāma na‘ra-zen
Bī-edep oçāklı ḥarbī pūr-fiten
2. Hetk-i ḥürmet itdiler zālīm-nihād
İtdiler bī-muḥābā çok fesād
3. İtmediler faḥr-ı ‘ālemden ḥayā
Fi‘l-i nā-meşrū‘ı gördiler revā
4. Ḥaḫ ḥarāb ide oçāklı ocā‘ın
Yaḫmaya rūy-ı zemīnde ocā‘ın
5. Oçāğ-ı dūzaḥda sūzān olalar
Ḥaşre dek hep dīde giryān olalar⁸³¹

657. Manzume

⁸²⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 83a.

⁸³⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 83a.

⁸³¹Medine Tarihi, c. 3, varak 84a.

Beni Harb'in Medineli halkın evlerini yağmaladığı hatta Mescid-i Saadet'e kurşun sıktıkları ve bu izlerin hala varlığını koruduğu bildirilmiştir. Anlatının devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilatün Fe'ilätün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + -

1. Delinsiñ sinesi ol küstāhānīñ

Ḳurusun elleri ol bed-gānīñ⁸³²

658. Manzume

Manzume, Sultan Ahmet'in anlatıldığı bölümde geçer. Sultanın yirmi yedi ya da yirmi sekiz yıl tahtta kaldığından bahsedilmiştir. Anlatının devamında ise bu beyti söyleyerek tahtı kendi rızası ile terk ettiği aktarılmıştır.

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sałtanat didikleri ancak cihān ğavġāsıdır⁸³³

659. Manzume

Sultan III. Ahmed'in H. 1143/M. 1730 yılında kendi rızası ile tahttan çekildi ve H. 1149/M. 1736 yılında da vefat ettiği aktarılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilatün Fe'ilätün Fe'ilätün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Taḥt-gāh-ı cāvidāna 'azm idüp ol pādīšāh

İtmedi gitdi fenā mülküne bir ḥüsn-i nigāh⁸³⁴

660. Manzume

Sultan I. Mahmut'un tahta geçmesi ile Beşir Ağa ve Süleyman Ağa'nın Kahire'de görevlendirilmesi hadisesi aktarıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

⁸³²Medine Tarihi, c. 3, varak 84a.

⁸³³Medine Tarihi, c. 3, varak 85b.

⁸³⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 86a.

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Açıldı ravza-i âmāl bahtı sebze-dâr oldu

Merâm üzre esüp bād-ı şabā gonca nişâr oldu⁸³⁵

661. Manzume

II. Mahmud'un padişahlığa geldikten sonra yaptığı bazı makamlarda yaptığı değişiklik anlatılmıştır. Buna göre Darüssaade ağası olan Süleyman Ağa Medine'ye görevlendirilmiştir. Süleyman Ağa kalbindeki masiva düşüncesini Resulullah (s.a.s.)'ın aşkı ile temizlemiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Dü 'âlemden ğinā virdi baña sermāye-i 'aşkıñ

Gubâr-ı âsitāniñ kimyâdır yâ Resûlallâh

2. Şafâhân sürme sen gözden çıkardım 'aynıma almam

O hâk-ı pāk-ı kühl-i rüşenâdır yâ Resûlallâh⁸³⁶

662. Manzume

I. Mahmut göreve geldikten sonra Süleyman Ağa Medine'de görevlendirilmiştir. Medine'ye varan Süleyman Ağa ilk olarak Resulullah (s.a.s.)'ı ziyaret etmiş ve bu manzumenin manasınca ondan şefaaf dilemiştir.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Siyeh-kâr ü tehî-dest-i 'amel dergâhınuñ şimdi

Ben oldum bir gedâ-yı ahkâr-ı aşüfte-sâmânı

2. Hevâ-yı nefse çüst ü tã'at-ı Bârî-Hudâ'da süst

'Amel hep nâ-dürüst itdüm haţâ vü cürm-i 'işyânı

3. Kemâl-i ihtiyâc-ı fakr ile dergâhuña geldüm

Ayaklandur meded naqd-i şefâ'atle bu nâlâni⁸³⁷

663. Manzume

⁸³⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 86b.

⁸³⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 86b.

⁸³⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 86b.

Sultan Mahmut'un Nişancılar semtinde bir medrese, Paşakapısı'nda bir cami, Nakşibendiler için bir hangah vb. birçok ihsanlarda bulunduğu anlatıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Merķadi Firdevs-i a'lā eylesün perverdigār

Rūz-ı maḥşerde şefi' olsun aña ḥayre'l-beşer⁸³⁸

664. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Mahmut'un hayırlarından bahsedilecek bölümün girişinde bu beyte yer vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Mazḥar-ı tevfiķ-i Rab serdār-ı ḥākān-ı selef

Dā'imā ḥayra muvaffaķ şāh-ı Mahmūdü'l-ḥalef⁸³⁹

665. Manzume

Sultan II. Mahmud'un Medine için buyurduğu ihsanlardan söz edildikten sonra bu naate yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Zehī pertev-nümā-yı āferīneş

'Uyūn-ı kā'ināta nūr-bīneş

2. Odur revnaķ-tırāz-ı tāk-ı *levlāk*

Şeh-i bālā-nişīn-i taḥt-ı eflāk

3. Odur şāh-ı serīr-i lī-me'allāh

Ne şāh ama melik-i cünd felek-caḥ

4. Odur sulṭān-ı şāḥib sırr-ı mi'rāc

Sırr-ı 'arş-ı na'līni güher-i tāk

5. Odur ḥalk-ı 'azīm ile mu'azzam

⁸³⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 87b.

⁸³⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 87b.

Pesendide Habibullāh-ı a‘zam

6. Resūl-ı Hakk Ebu’l-Kāsım Muḥammed

Nebıyy-i Hāşımī Maḥmūd-ı Ahmed⁸⁴⁰

666. Manzume

Sultan Mahmud’un savaş meydanında bir aslan gibi çarpıştığı, hangi dūřmanın üzerine yürüse karşı koyacak mecallerinin kalmadığı anlatıldıktan sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bilüp ḥaddın ferāęat eyledi da‘vā-yı řāhiden

İkāmetgāh-i idbārı edindi künc-i nisyānı

2. Kālup nā-çār ḥubb-ı çār-yār āsā derünundan

Çıkarđı ‘ākıbet sevdā-yı cenk-i ḥarb ü ‘udvānı⁸⁴¹

667. Manzume

Sultan Ahmed’in oğlu Sultan II. Mustafa’nın tahta çıkışından bahsedilmiş, ona övgü dolu sözlerden sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. O sā‘at kim kudūmın řems-i āfāķa řeref virdi

Güni toğdı sa‘ādet meřriķinden ‘ālemiñ bir bir⁸⁴²

668. Manzume

Osmanlı’nın fitneye bulaşan ve hac kafilelerini rahatsız edenleri ortadan kaldırışının anlatıldığı bölümde bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Vuķū‘-ı müjde-i nuřret ile her dem řād-kām olsun

Ėam ü endüh ile maķhūr ola ḥaşm-ı fūrümāya

2. İde zam kişver-i İslām’a cümle kāfir-sitānı

⁸⁴⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 88a.

⁸⁴¹Medine Tarihi, c. 3, varak 93a.

⁸⁴²Medine Tarihi, c. 3, varak 95a.

- Budur şubḥ ü mesā vird-i zebān a‘lā ü ednāya
3. Ḥudā tahtında dā’im ide ‘adl ü dād ü şefkatle
Vire rāḥat zamān-ı devletinde ḥalk-ı dünyāya
4. Ḥicāz iklimine şemşir-i nuşretle nizām virdi
Du‘ā-yı şıyt-ı emīni irişdi ‘arş-ı a‘lāya⁸⁴³

669. Manzume

Medine’de zuhur eden fitne üzerine Mısır valisi ve Şerif Paşa’nın Medine’ye giderek olaya müdahale etmesi hadisesinden bahsedilmiştir.

Anlatının devamında fitneciler için söylenen bu beyit aktarılmıştır.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Gül olduğ āteşinde eşkiyānıñ
Ocāğı sönsün erbāb-ı şekānıñ⁸⁴⁴

670. Manzume

Sultan Mustafa bin Ahmed’in vefatının anlatıldığı bölümde yer verilen manzumedir.

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Dārü’s-selām cilve-gehin ihtiyār idüp
Peyvend-i kasdi rişte-yi kayd-ı zamāneden
2. Meyl-i fezā-yı ravza-i mülk-i bekā idüp
Şehbāz-ı rüḥı uçdı bu teng āşiyāneden⁸⁴⁵

671. Manzume

Sultan I. Abdülhamit döneminde Ravza-i Mutahhara’da yapılan tadilata düşülen tarih manzumesidir.

Fe‘ilätün Fe‘ilätün Fe‘ilätün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Çünkü ta‘mīrine ez cān u dil itdi himmet

⁸⁴³Medine Tarihi, c. 3, varak 97b.

⁸⁴⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 99a.

⁸⁴⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 100a.

- Mazhar-ı feyz ü fütūh olmasının me'mūl
2. Şeh-i 'āli-himem pāk-nihād-ı zekīnem
Himmeti ravza-i şāh-ı rūsūle buldı vüşūl
  3. 'Ārifā ile hūlūş eyle du'āsın şeb ü rūz
Olmaya tab'-ı şerīf dü cihān içre melūl
  4. Ravza-i pāk-ı Nebī hürmetine eyleye Hāk
Şevket-i cāhımı efzūn be-vaqt-i mes'ūl
  5. Oldı bu nuṭk-ı hümāyunı mücevher tārīḥ
Hizmetim dergeh-i Hāk'da umarım ola ḳabūl⁸⁴⁶

672. Manzume

Medine'de yer alan ve tekrar ihya edilen bir medreseden bahsedilmiştir. Bu medresenin avlusunda bir bostan olduğu, bu bostanda hurmalar ve çeşitli sebzeler yetiştiği, talebelerin bunlardan istifade ettiği aktarılmıştır. Devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Bu cāy-ı dil-güşā neşr-i 'ulūm ile olup abād
Ola bānīsiniñ rūhı İlāhī ḥaşre dek pür-şāh⁸⁴⁷

673. Manzume

Aşki Efendi, Sultan I. Abdülhamit'in Medine için birçok ihsanda bulunduğunu ve bunları anlatmaya dilinin yetmeyeceğini söylemiştir. Devamında ise bu naate yer vermiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Derūnumda firāḳıñla elem var yā Resūlallāh
Gönülde iştiyākıñ dem-be-dem var yā Resūlallāh
2. Temevvücgāh-ı 'aşkıñda kimine ḳatreyim amā
Nihān-ı hūn-ābe-i giryemde yemmvar yā Resūlallāh

⁸⁴⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 104a.

⁸⁴⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 105b.

3. Derūnum pārelendi ḥançer-i ‘aşk-ı mecāzımla
Dilimde bir oñulmaz zaḥm-ı ğam var yā Resūlallāh
4. Ne yüzle eyleyem da‘vā-yı ‘aşkıñ nefsi dilde
Hezārān-ı ārzū-yı mültezem var yā Resūlallāh⁸⁴⁸

674. Manzume

Aşki Efendi, Vahhabilerin şeriata uygun olmayan davranışlara cesaret edip Haremeyn’de girdiği davranışlara değinerek bu beyti vermiştir.

Mef’ülü Mefā’ilü Mefā’ilü Fe’ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Nādîr bulunur fînet-i kāmilde kuşūr
Kem-māyeden eyler ne kim eylerse zuhūr⁸⁴⁹

675. Manzume

Vahhabilerin halkı dalaletle davet ettiği, kabul etmeyenleri ise müşriktir diyerek katlettiğinden bahsedilmiştir. Onları lanetlenmiş şeytana benzeten Aşki Efendi, devamında bu beyte yer verir.

Mef’ülü Fā’ilātü Mefā’ilü Fā’ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Tertîb-i bezm-i düşmeni bir gün bozar felek
Çalır tehi piyāle bu devrān gelür geçer⁸⁵⁰

676. Manzume

Suud lideri Abdülaziz, topladığı mecliste yapmak istediklerini dile getirmiştir. Buna göre buldukları yerden fethetmeye başlayıp Bağdat’a kadar ulaşmak istemektedir. Meclistekiler de bu durumu onaylamışlardır. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Pek tayānma unutup kendüñi kaşr-ı emele
Yıkılır vaż’-ı esāsında metānet yokdur⁸⁵¹

⁸⁴⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 105b.

⁸⁴⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 107b.

⁸⁵⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 108a.

677. Manzume

Suud'un Mekke'ye yürüyeceğini duyan Şerif Paşa, bir aslan gibi kükreyerek karşı çıkmıştır. Devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Cism-i murdârını biñ päre idüp seyfim ile

Lâşesin tu‘me-i seg eylemek isterse gelür⁸⁵²

678. Manzume

Osmanlı, Vahhabi lideri Abdülaziz'in fitne peşinde olduğu haberini işitmiştir. Harekete geçmeden önce ona bir mektup yazıp izahat istenmiştir. Abdülaziz yazmış olduğu cevapta bu durumu inkar etmiş ve kendileri hakkında söylenen "imansız" iddialarını reddetmiştir.

Aşki Efendi, Abdülaziz'in mektubunu bu beyit ile bitirdiğini bildirmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şoḥbet-i nâcis olur elbet medâr-ı inkisâr

İttiḥād-i seng ü āhenden görünmez mi şerâr⁸⁵³

679. Manzume

Abdülaziz'in verdiği cevaba rağmen onun huyunun hile ve yalanla düşmanını alt etmek olduğu söylenmiştir. Bu yalanlarla yavaş yavaş istediklerini gerçekleştireceği düşüncesine kapılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fa‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fa‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Teşne-i feyz ile yek-reng ola gör vaḥdetde

Bezm-i cem‘iyyetiñ encâmı perişānlıkdır⁸⁵⁴

680. Manzume

⁸⁵¹Medine Tarihi, c. 3, varak 108a.

⁸⁵²Medine Tarihi, c. 3, varak 109b.

⁸⁵³Medine Tarihi, c. 3, varak 109a.

⁸⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 109a.

Osmanlı Devleti, Abdülaziz'e olan güvensizliğinden dolayı harekete geçme kararı almıştır. Bu karardan kısa bir süre sonra kendilerine Abdülaziz'in katledildiği haberi ulaşmıştır.

Abdülaziz'in vefat haberinin hemen ardından bu beyte yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Elbetde şem'-i meclis-i iqbāl olān vücūd

Püfkerde-i müsāra' atı rūzigār olur⁸⁵⁵

681. Manzume

Suud'un Mekke'ye yürüyeceğini duyan Şerif Paşa, askerlerine "Hazır olun!" emrini vermiştir. Aşki Efendi onun büyük bir kahraman olduğundan bahsederek bu manzumeyi aktarmıştır.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. 'Ukāb ü pençe-i şehbāz kahr-ı iztırābından

Felek ucunda nesr-i tā'ire dehşet olur tāri

2. 'Adū-yı tîre rûyı bir uçar kuş olsa da farazā

Olur çengāl-i bāzı kahrınıñ elbet giriftāri⁸⁵⁶

682. Manzume

Şerif Paşa, H. 1200/M. 1786 tarihinde Vahhabilerin üzerine yürümüştür. Yaptığı savaştan kısa bir süre sonra ise vefat etmiştir. Aşki Efendi, Şerif Paşa'nın ölümü üzerine bu beyti aktarmıştır.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Gösterir rif'at yüzün 'izzetle mānend-i şarāb

Bir vücūdı zāyi' itmek isteyince rūzigār⁸⁵⁷

683. Manzume

Vahhabilerin en büyük korkularında biri olan Şerif Paşa, genç yaşta

⁸⁵⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 109b.

⁸⁵⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 109b.

⁸⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 110a.

iken vefat etmiştir. Aşki Efendi bu duruma değinmesinin hemen ardından şü beyte yer vermiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Biñ yıl da olsa 'ömri kişiniñ ne kārı var

Nūh'un da bir müsā'ade-yi rūzgārı var⁸⁵⁸

684. Manzume

Vahhabi isyanını bastırmak için Şerif Galib Paşa bölgeye gönderilmiştir. Bir süre aralarında çatışmalar yaşanmış fakat bundan her iki taraf da galip ayrılamamıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ne himmet kār-gerdür ne taleb ne hüs-n-i isti'dād

Sezā-yı bezm-i yār olmaqlığa ādemde baht ister⁸⁵⁹

685. Manzume

Şerif Galib'e abisinin verdiğini nasihat ve Şerif Galib'in bu nasihati uygulamaması hususuna değindikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hudā dīvār-ı devlethāne-i erbāb-ı iqbālī

Gehī bir lāne-i küncişk-i bī-ārām içün şaklar⁸⁶⁰

686. Manzume

Şerif Galip Paşa, askerleriyle birlikte Vahhabilerin üzerine üzerine adete bir ejderha gibi saldırmıştır. Birçoğunu helak edip mühümmatlarını ele geçirmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

⁸⁵⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 110a.

⁸⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 111a.

⁸⁶⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 111a.

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Reg-i faşş-ı niğîn bir ad için biñ zaħm-ı nişterîr

Düşenler kayd-ı nâma çarḥ elinden ḥayl-i ḥançerîr⁸⁶¹

687. Manzume

Şerif Galip, verdiği mücadele neticesinde Vahhabileri bozguna uğratmıştır. Ciddi bir kayıp veren Suud'a bu şekilde seslenilmiştir.

Fa'îlatün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fa'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Geldi fırsat dem ey kâfir-i bî-din-i ḥınzîr

Âça gör vaḳti hemân 'âleme dâm-i tezvîr⁸⁶²

688. Manzume

Osman el-Mudayifi ile Suud emiri arasında geçen konuşmalar ve yapılan bazı anlaşmalardan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

+ + - - / + - - - / + + -

1. Rûzigârîñ bahârı var kışı var

Biri birine beñzemez işi var⁸⁶³

689. Manzume

Şerif Galip'in Osman el-Mudayifi ile yaptığı anlaşmada kendisine yapılan hilelerden bahsedilmiştir. Aşki Efendi ise Şerif Galip gibilerde fitne fesat olmaz diyerek bu beyti vermiştir.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Tenezzül eylemez 'âli-himem çirk-âb-ı dünyāya

Anıñcün zirve-i cāha çıḳân ekşer edānîdir⁸⁶⁴

690. Manzume

Osman Mudayifi, Taif yakınlarına geldiğinde Şerif Galib'e mektup

⁸⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 111b.

⁸⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 111b.

⁸⁶³Medine Tarihi, c. 3, varak 113a.

⁸⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 113a.

yollayarak Suud'a itaat etmelerini istemiştir. Bunu kabul etmeyen Şerif Galib, ona ne kadar nasihat ettiyse de başarılı olamamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Dil-i sahte naşīhat kār kılmaz mumdan fehm it

Ki tā nerm olmadıkça kāabil naqş-ı rengīn olmaz⁸⁶⁵

691. Manzume

Vahhabilerin kalkışmasında Şerif Galib hazretleri ile bir zat arasında geçen konuşmaya yer verilir.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

Mef'ülü Mefā'ī lü Mefā'īlü Feülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Gördüñ mi bu āyine-i devrānda ne söyler

Kim virdi murād üzre hayālātına şüret⁸⁶⁶

692. Manzume

İbni Şekban, Taif tarafındaki bir beldeyi basarak halkı yağma etmiş, evlerini ateşe vermiştir. Sonrasında “Kafirden intikamımı aldım.” diyerek sevinmiştir.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Muqtezā-yı reviş-i hük-m-i hevā bāşında

Ṭaylasān-ı sufehā geh uzanur geh kışalur⁸⁶⁷

693. Manzume

İbni Şekban'ın Taif'de yaptıklarını duyan Şerif Paşa, korkuya kapılmıştır. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

⁸⁶⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 113a.

⁸⁶⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 113a.

⁸⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 113b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir iki gün ācılıp güldürmedi devrān beni
İtdi hārḥār ü derde mübtelā-yı mānend-i gül⁸⁶⁸

694. Manzume

İbn Şekban'ın yaptıkları karşısında halkın düştüğü çaresiz durumdan bahsedilir. Kiminin surda bir delik açıp ailesini bırakarak kaçtığını, kiminin ise onlarla beraber kalıp kadere razı geldiği anlatılır. Devamında ise bu beyte yer verilir.

Fā'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fā'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Çāre yok çālsıñ eger başıñı t̄aşdan t̄āşa
Ser-nüvişt-i ezeli Ḥak ile tağyir olmāz⁸⁶⁹

695. Manzume

Suud emiri, Taif halkında mallarını kendisine vermelerini emretmiştir. Ardından ise onlara kız ve erkek evlatlarını esir aldığını bildirmiştir. Bu istekten vazgeçmesi için ne kadar yalvarılmışsa da bir faydası olmamıştır. Devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ḥased-i ḳalb-i 'adūv luṭf ile zā'il olmaz
Sengde mużmer olān āteşe āb itmez eṣer⁸⁷⁰

696. Manzume

Suud emirinin Taif ehlinden çocuklarını esir istemesi hadisesine değinilmiştir. Bu sırada İbrahim b. Muhammet adlı zat cesaret göstermiş ve korkusuzca emire karşı koymuştur. Olayın devamında bu beyte yer verilir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Eyyām-ı inbisāt iledir lezzet-i ḥayāt

⁸⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 113b.

⁸⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 113b.

⁸⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 114a.

Ṭūfān-ı ğamda ādeme lāzım mı ‘ömr-i Nūḥ⁸⁷¹

697. Manzume

Surda bir delik açıp içeri giren Vahhabiler kadın, çocuk, erkek demeden herkesi katletmişlerdir. Akan kanlar sel gibi akıp gitmekteydi. Aşki Efendi olayın devamında bu beyte yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

++-- / ++-- / ++-- / ++-

1. Ḥalkā ğadr eyleyenin ‘ākıbeti ḥayr olmaz

Kendi bulmazsa da bir gün olur evlādı bulur⁸⁷²

698. Manzume

Manzume, Vahhabilerin yaptığı zalimliklerin anlatıldığı bölümde geçmektedir. Vahhabiler, müminleri gafil avlayıp surda bir delik açarak içeri girmişlerdir. Kadın, erkek, çocuk demeden herkesi katletmişlerdir. Zemin kanlarla boyanmış, herkes feryat figan bağırir haldeydi.

Aşki Efendi, bu olayı anlatırken çok üzüldüğünü ve gözlerinden yaşlar akarak bu manzumu aktardığını söyler.

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fa‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Şanma ancak buña bu dīde-i giryān ağlar

Derdi yazdığı demde kalemim kân ağlar

2. Ṭıfl-ı bī-dāye-yi dil giryesin artırmadadır

‘Āleme geldigine oldu peşimān ağlar

3. Bī-kesiñ öyle ki bu ḥāl-i ğaribīn görse

Kendü derdin unutup buña yetimān ağlar

4. Cūş-i eşkde seyl-āb gibi gördükce

‘Ayn-ı pür-şevkat ile cüyı firāvān ağlar

5. Berķ-i kühsārı daḥı nāle-yi giryeye eridüp

Yüregi taşdan iken kūh-ı girān-cān ağlar⁸⁷³

⁸⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 114a.

⁸⁷²Medine Tarihi, c. 3, varak 114b.

⁸⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 114b.

699. Manzume

Vahhabilerin yaptığı zalimliklerden bahsedilerek kimi görürlerse katlettiklerini, akıttıkları kandan dolayı yerlerin gül rengi gibi olduğu aktarılmıştır.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Dünyā maḳām-ı ḥasret ü derd-i belā imiş

Mihnet ocā'ı gam evi mātem-serāy imiş⁸⁷⁴

700. Manzume

Vahhabilerin, Müslümanlara yalan haberler verip onların mallarını çalıp eziyet etmelerine değinildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Degil tedbır ile bir ferd ḳādir maḥv ü işbāta

Şütür-ı nüṣṣa-i taḳdīre kimdir ḥāme uydurmuş⁸⁷⁵

701. Manzume

Aşki Efendi, Vahhabilerin Taif'te yaptıklarından sonra halkın büyük bir çaresizlik içerisinde kaldığından bahsetmiştir. Vahhabilerin yaptıklarını Kербela olayına benzettikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Peyveste oldı ḳulle-i eflāka dūd-ı āh

Sañā çarḥ şimdi ḳarūri ider binā⁸⁷⁶

702. Manzume

Aşki Efendi, Taif halkının içine düştüğü duruma Allah (c.c.)'tan başka merhamet edecek kimsenin kalmadığını, İslam alemin artık gam girdabına düştüğünü anlatmıştır. Devamında da bu beyti aktarmıştır.

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

⁸⁷⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 115a.

⁸⁷⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 115a.

⁸⁷⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 115a.

-- + / + - - + / + - - + / + - -

1. ‘Älemde ne dervîſe ne ĥod ſāha niyāz it

Bir kār ki dūſvār ola Allah’a niyāz it⁸⁷⁷

703. Manzume

Aſki Mustafa, Taif alkının çektiği cefayı anlatmaya kalemlerin yetmeyeceğini söylemiſ, ardından bu beyte yer vermiſtir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sīne mecrūĥ ü gönül maĥzūn ü ĥātır pür-ĥarec

Kalmadı hiç ſabra yer eſ-ſabru miſtāĥü’l-ferec⁸⁷⁸

704. Manzume

İbni Œekban’ın zalimliğine değinildikten sonra bu manzumeye yer verilmiſtir.

Ahreb

1. Ol ſāĥib-i kibr ü naĥvet ü buğz ü ĥased

Kim maĥdemidür belā-yı her mıſr ü beled

Fir‘avn ile hem-zebān-ı da‘vi-i ğalaĥ

İblīs ile ſāyeste-i nefrīn-i ebed⁸⁷⁹

705. Manzume

Osman Mudayıfı, Tarif ehlini katletmek için Suud’dan izin almak istemiſtir. Aſki Efendi onun, asla mazlumun ahına merhamet etmeyen bir kafir olduğunu söylemiſ ve ardından bu beyte yer vermiſtir.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Eyle kemend-i nāle-i mađlūmdan ĥazer

İmdād olur da Ĥaĥ’dan anıñ zar zor olur⁸⁸⁰

706. Manzume

⁸⁷⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 115b.

⁸⁷⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 115b.

⁸⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 115b.

⁸⁸⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 115b.

Vahhabiler, Taif’de halkı on iki gün boyunca aç ve susuz bırakmıştır. Halk, sadece üç günde bir geceleyin bir zatın getirdikleriyle hayatlarını idame ettirmeye çalışmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fa‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Āh idersem bile āh itmege başlar küh-sār

Āh ider āh işidir şimdi muḥaṣṣal dil-zār⁸⁸¹

707. Manzume

İbni Şekban, savaş esnasında galip gelemeyeceğini anlayınca hileye başvurmuştur. Müslümanlara silahlarını bırakması şartıyla barışı kabul edeceğini söylemiştir. Sonrasında ise şartı kabul edip silahlarını bırakan Müslüman ordusuna hücum ederek onları esir almıştır.

Olayın devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Taḳrīr idemem çekdiğim ālām-ı felekden

Zirā ki anıñ zıkrı de bir gūne elemdir⁸⁸²

708. Manzume

Vahhabiler Taif’de genç, yaşlı, kadın, çocuk demden herkesi katlederek şehit etmiştir.. Zemin akan kanlardan adeta gül rengine dönmüştür. Gökte melekler bile bu durum karşısında gözyaşları dökmüştür.

Vahhabilerin zalimliğin anlatılmaya devam ettiği bölümde bu beyte yer vermişlerdir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Müslümanım diyen böyle kıyar mı ehl-i imāna

Ne milletsin ne āyineñ bir sitemkārısın kāfir⁸⁸³

⁸⁸¹Medine Tarihi, c. 3, varak 115b.

⁸⁸²Medine Tarihi, c. 3, varak 116a.

⁸⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 116a.

709. Manzume

Vahhabiler Taif'te buldukları eşyaları ganimet olarak alarak taksime başlamış ve büyük bir kısmını kendilerine ayırmışlardır. Kalan kısım ise Müslümanlara bırakılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmektedir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kōmaz pertev-fürüz-ı cāhı āh-ı inkisār āhır

İder pūf-kerde şem'-i şu'le-dārı rūzigār āhır⁸⁸⁴

710. Manzume

Vahhabiler Taif'e girmişlerdir. Komutanları İbni Şekban, ne kadar kitap bulunursa hepsini yırtıp havaya atma emrini vermiştir. Emri yerine getirilirken Kuran da parçalanıp havaya atılmış fakat bu parçalar bir daha yere düşmemiştir. Buna şahit olanlar hayretler içerisinde kalmışlardır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Sezā-yı tiğ olur haddin tecāvüz eyleyen mūlar

Anıñçün tīgden azādedir müjgān ile ebrūlar⁸⁸⁵

711. Manzume

Vahhabilerin katlettikleri Müslümanları on altı gün yerde beklettikleri ve daha sonra iki büyük hendek açıp içine attıkları anlatılmıştır. Aşki Efendi onların vücutları bu şekilde hakarete uğratılsa da şanlarına bir zeval gelmez diyerek bu beyti aktarmıştır.

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Sebeb-i rif'at olur ğamıma üftāde iseñ

Bir binā tā ki ħarāb olmaya ma'mūr olmāz⁸⁸⁶

712. Manzume

⁸⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 117a.

⁸⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 117b.

⁸⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 117b.

Osman Mudayifi'nin Resulullah (s.a.s.) ile savaşı kendi nefesine reva görmesi, namazı iptal ettirmek istemesi gibi hadiselerin anlatıldığı bölümün devamında bu beyte yer verilir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Siyeh-tab'ân olur rüşen-dilânın düşmen-i cânı
Ki düzd-i tîre-rûzı dâ'imâ dîlgir ider mehtâb⁸⁸⁷

713. Manzume

Şam emiri, Mısır emiri ve Cidde valisi Şerif Paşa'nın bir yere toplandığı bildirilir. Şerif Paşa, diğer paşaların huzuruna çıkıp bu beyitle yardım talep etmiştir.

Mef'ülü Mefā'ılü Mefā'ılü Fe'ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Zen merde civân pîre kemân tîrine muhtâc
Eczâ-yı cihân cümle biri birine muhtâc⁸⁸⁸

714. Manzume

Şerif Paşa, Mısır valisi ve Şam emirinden Vahhabileri Medine'den atmak için asker yahut herhangi bir yardım talep etmiştir. Aşki Efendi bu isteğin hemen ardından bu beyti aktarmıştır.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Dem olur yârelenürse sîne-i sengîn-i kalem
Gün olur kâralanursa şahfa-i sîmîn-i varak⁸⁸⁹

715. Manzume

Şerif Paşa'nın yardım talebi Mısır valisi ve Şam emirinden kabul görmüş, intikam için ittifaka girmişlerdir. İlerleyen zamanlarda ise her biri bir bahane ile bu sözlerinden dönmüşlerdir. Aşki Efendi, bu durum karşısında şu beyte yer vermiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

⁸⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

⁸⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

⁸⁸⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

+ - - - / + - - - / + - -

1. İftizā-yı kaẓā-yı *kün fe-yekūn*

Ƙıldı her emri vaqtine merhūn⁸⁹⁰

716. Manzume

Şerif Paşa, Mısır ve Şam emirinden yardım gelmeyeceğini anlayınca bu manzumeyi diyerek meclisten ayrılmıştır.

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Şemse taḥvīl eylemem ḥaml-i ḥafifim zerre vār

‘Ömrüm içre kimseye bār olmadım olmam yine⁸⁹¹

717. Manzume

Şerif Paşa, Mısır valisi ve Şam emirinin sözünden dönmesi üzerine buldukları meclisten ayağa kalkmış, bu beyti söyleyerek oradan ayrılmıştır.

Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Belā tūfānına şabr eyleyen manend-i Nūḥ

Çıkar deryā-yı ğamdan bir kenāra rūzigār ile⁸⁹²

718. Manzume

Suud, Mekke’de biraz dinlenip askerlerini donattıktan sonra Cidde’ye, Şerif Paşa üzerine yürümüştür. Şerif Paşa önce bundan çekinmiş ve geri çekilmek istemişse de bu düşüncesinden geri çevrilmiştir. Aşki Efendi, Şerif Paşa’nın savaşa başladığını söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. ‘Azm-i rezm eyledik erbāb-ı ğazāyız şimdi

Rezmi der-pīş ideriz bezm-i muhibbā yerine⁸⁹³

⁸⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

⁸⁹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

⁸⁹²Medine Tarihi, c. 3, varak 118b.

⁸⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 119b.

719. Manzume

Şerif Paşa'nın yolladığı haberle birlikte Osman Mudayifi'nin üzerine yürünmüştür. Mudayifi ise çareyi Yemen'e kaçmakta bulmuştur. Orada örgütlenip Mekke civarında bir beldeye yerleşmiştir. Burada Şerif Paşa'ya rahat vermemiştir. Şerif Paşa ise çareyi Osman Mudayifi'nin üzerine yürümekte bulmuştur. Savaş istenildiği doğrultuda gitmeyince Şerif Paşa, sağ kalan askerleriyle birlikte geri çekilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

+ - - - / + - - - / + - -

1. Rağbet olmaz cihānda toğrıya hiç

Egridir dehrde alān behre⁸⁹⁴

720. Manzume

Osman Mudayifi, elde etmiş olduğu başarı ile Mekke'de bulunan tüm yenilebilecek şeyleri yok etmiştir. Halk açlık içinde etrafa nazar eder olmuştur.

Anlatının devamında bu mısraya yer verilmiştir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Naşībi dīdeniñ āb ü diliñ tāb oldı kısmetde⁸⁹⁵

721. Manzume

Şerif Paşa, meclisi toplayıp Vahhabilere karşı nasıl bir yol izleneceği hususunu masaya yatırmıştır. Mecliste Seyyid Muhammed Mir-Gani ve Şeyh Muhammed Nas, Şerif Paşa'nın yanına gelerek içlerindeki mevcut durumu bu şekilde açıklamışlardır.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Heman kendin şānur miñnetde herkes i'tikādınca

Felek dirler buña bir kimseniñ dönmez murādınca⁸⁹⁶

⁸⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 120a.

⁸⁹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 120a.

722. Manzume

Şerif Paşa kendisi hakkında insanların iyi kötü sürekli konuştuğunu söylemesi üzerine ulema ehli bu şekilde cevap vermiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Nîk ü bed her vaşf olur bir zāta nisbetle kemāl

Ṭoğrılık nāvekde hoşdur egrilik şemşîrde⁸⁹⁷

723. Manzume

Şerif Paşa'nın Vahhabilerle anlaşma yapıp yapılmaması konusu üzerinde yanına gelenlerle tartışması konusuna değinildikten sonra bu kıtaya yer verilir.

Mef'ülü Mefā'ilü Fe'ülün

- - + / + - - + / + - -

1. Hep sa'y-ı emek gider yabāna

Āhîr didigin ider zamāna

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

2. Erbāb-ı kemālîñ yeri virāne-i gāmdır

Ḥāk üzre düşer mīve nā-puḥte olunca⁸⁹⁸

724. Manzume

Vahhabi bir gün zühd ehlinden bir kimse ile sohbetle bulunmuştur. Konuşmalarından birkaç gün sonra ise o zatı öldürmek için bir adamını yollamıştır. Zühd ehli zat, Mekke'den yola çıkmış ve yolda eceli ile vefat etmiştir. Onu öldürmeye gelen kişi cenazeyi görünce su alıp tekrar yanına gelmek üzere oradan ayrılmıştır. Geri döndüğünde cenazesini orada bulamamıştır.

Mekke'ye dönüp Vahhabi'ye durumu anlatmış ve ona sitemde bulunarak yanından ayrılmıştır. Anlatının devamında bu beyte yer

⁸⁹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 120a.

⁸⁹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 120a.

⁸⁹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 120b.

verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kıbr-ı pākında Resül-ı Ekrem’iñ hayy oldığın

Kimse inkār eylemez illā ki münkir bed-gümān⁸⁹⁹

725. Manzume

Suud, zaman geçtikçe etrafındakileri kaybetmiş ve yalnızlaşmıştır. Bunun üzerine işlerden elini çekmeye başlamış, yapılacak işleri ise Osman Mudayifi’ye bırakmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Ümīd-i gendüm itme şaķın cev-feşān olup

‘Ālemde nīk ü bed kişi hep ekdiğın biçer⁹⁰⁰

726. Manzume

Aşki Efendi, Suud’un artık Allah (c.c.) korkusu kalmadığını, büyük günahlara cesaret ettiğini söylereyek bu beyte yer vermiştir.

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. İtmez mi hāzer zirve-i iķbāle çıkanlar

Her bir yoķuşuñ ‘aksini gördükde inişle⁹⁰¹

727. Manzume

Suud, Medine’ye bir ferman göndererek halkın kendisine boyun eğmesini istemiştir. Aşki Efendi, bu durum karşısında “Çare yok, bu felek kötü huyluların muradınca döner.” diyerek bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Cāhilin dā’im murādınca döner çarḥ-ı felek

⁸⁹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 122a.

⁹⁰⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 122b.

⁹⁰¹Medine Tarihi, c. 3, varak 123b.

İltifât eyler gedâ ferzend-i nâ-bînâsına⁹⁰²

728. Manzume

Vahhabi ve Suudlardan bahsedilen bölümderde onların kalbinde Allah (c.c.) korkusu kalmadığı söylenerek iki farklı beyte yer verilmiştir.

Fa‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fa‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Bâşı irişdi göge rif‘atle her dūnuñ

Hâk budur kim katı alçaklığı var gerdūnuñ⁹⁰³

729. Manzume

Suud, Medine’ye haber gönderip teslim olmalarını istemiştir. Bu durum karşısında halk çaresiz kalarak bir yere toplanmıştır ve birbirlerinin bu beytin manasınca teselli etmişlerdir.

Mef‘ülü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘lū / Fâ‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Çok görmüşüz zevâlini ğaddâr olânların

Hengâm-ı fırsatda dil-âzâr olanların⁹⁰⁴

730. Manzume

Medine halkı, Suud’un imansız kalbine merhamet gelmesi ümidiyle ona bir mektup yollamıştır. Aşki Efendi’nin, bu durumun akabinde verdiği beyittir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Kâlb-i sengîne kelâm-ı nerm lâ-büd eser

Kıt‘a-i elmâs dâ’im hakk olur kuruşunla⁹⁰⁵

731. Manzume

Suud, Medine’ye gelince halk belaya tutulmuş ve bu beyitle ağlayarak feryat etmişlerdir.

⁹⁰²Medine Tarihi, c. 3, varak 123b.

⁹⁰³Medine Tarihi, c. 3, varak 123b.

⁹⁰⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 124a.

⁹⁰⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 124b.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Bizi bir yere esİR itdi ki feryād itsek

Kimseden hālimize şefkat ile gelmez āvāz⁹⁰⁶

732. Manzume

Medine ehlinin Suud’un yaptıkları karşısında kazaya rıza ve velaya sabır göstermekten başka çareleri kalmamıştır.

Aşki Efendi halkın içindeki duruma binaen bu beyti vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. A gönül şabr idelim biz de cefā-yı dehre

Şabırda çünkü ferec nüktesi mermüz oldu⁹⁰⁷

733. Manzume

Vahhabiler, orduları ve yolda topladıkları bedevilerle beraber Medine’ye varmışlardır. Aşki Efendi, o gün Medine’de Kerbela’dan bir gün yaşandığını, insanların feryat edip ağladığını bildirdikten sonra bu manzumeye e yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Vaktidir ağlāyalım cem‘ oluben bir yerde
Kalmadı zerre ümīd eyleyelim bir ferde
2. Düşmüşüz şimdi belā ü ğam ü endūha hemān
Düşmesün bizcileyin kimse bu derde bir an
3. Ehl-i evlād ü ‘ayāl māl ile cān gitmededir
Dīdeden şu yerine şöyle ki kān gitmededir
4. Hāremeyn hādımı ol devlet-i āl-i ‘Oşmān
Kanı ol pādīşāh-ı sāye-i zilli-i Yezdān
5. Bizi pā-māl idüben itdi Vehhābī de esİR
Yok mı irsāl ide imdādımıza bir de vezİR

⁹⁰⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 124a.

⁹⁰⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 125a.

6. Şimdiden şoñra hemān āğlama kār oldu bize
Derd ü endūh ü sitem ü ğam ğayrı yār oldu bize
7. Nāleden nāye dönüp cism-i za‘īf oldu zebūn
Müsiķār sīneden degil gül-i efgān ü şīven
8. Bu kadar çevre taħammül yoğiken bizde hele
Hālimiz n’ola Şu‘ūd kāfiri yakılmış ola
9. Virelim baş başa yārān idelim nevħa ü zār
Görelim bu neye müncer olacaķ āħir-i kār⁹⁰⁸

734. Manzume

Medine halkı başına gelenlerden feryat figan āğlarken beldenin akıl ehli birirlerine bu beyit ile teselli vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ne kadar şu‘le-fürüz olsa da şem‘-i zālīm
Āh-ı mazlūm ile elbetde söner çok sürmez⁹⁰⁹

735. Manzume

Medine halkı, Suud’un kendileri hakkında verecek kararı beklemek için meydana dizilmişlerdir. Suud ise kale kapılarını kapatıp kilitlemiştir. Halk bu işin sırrı acaba nedir diye düşünmeye başlamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İtmeyin felek dili girdāb-ı miħnetden ħalāş
Rūzigār eksiklidir rūzigār eksikliği⁹¹⁰

736. Manzume

Vahhabiler, Medine halkının şehirden çıkarılarak başka bir yerde yaşaması hususunu konuşmuştur. Medine halkı ise Taif halkına yapılan zulümler bize de mi yapılacak korkusuyla birbirlerine veda etmişlerdir.

⁹⁰⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 125b.

⁹⁰⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 126a.

⁹¹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 128a.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mefā‘īlün Fe‘ilātün Mefā‘īlün Fe‘ilün

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

1. Cefā için mi getürdi felek cihāna bizi

Dağı ne günlere şağlar ‘aceb zamāne bizi⁹¹¹

737. Manzume

Suud, Medine ahalisini kaleden ihraç etmiştir. Sonrasında kalenin çeşitli bölümlerine yeni görevlendirmeler yapmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Karīn olsa elif lāma olur bī-iştibāh egri

Karīniñ hükmin aḥz eyler eger egri eger toğrı⁹¹²

738. Manzume

Suud, Medine’ye gelmeden önce halka erdemli yüzünü göstermiştir. Arzusuna erişince ise gerçek yüzü ortaya çıkıp zalimliklerine başlamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Devlet-i dünyā ile ‘āqıl olur mı şād-kām

Ādeme virmez feraḥ gencīne bulsa ḥābda⁹¹³

739. Manzume

Suud, Medine’ye gelinde ona muhalefet edilmemesi konusunda halk uyarılmıştır. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Olān taqyīd-i nām ile mā’il-i şöhret

Nihāyetinde ider kesb-i şeyn ü şān yerine⁹¹⁴

⁹¹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 128a.

⁹¹²Medine Tarihi, c. 3, varak 128b.

⁹¹³Medine Tarihi, c. 3, varak 128b.

740. Manzume

Vahhabilerin, hac görevi için Mekke'ye gelen hacılara dahi izin vermediği hadisesi anlatıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fa‘lün

+ + - - / + - + - / - -

1. Şāh āgāh gerekdir aḥvāle

Vükelāya ḳalursa vāy ḥāle⁹¹⁵

741. Manzume

Sultan II. Mahmut'un tahta çıktığı yıllarda sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, isyancıların üzerine cesurca saldırmış ve onları terbiye ettiğini düşünmüştür. Düşmanın artık mücadeleye gücü kalmadığını düşünerek rehavete kapılmıştır.

Aşki Efendi anlatının devamında bu beyte yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. İbtidā-yı ‘amelin āhiri der-pīş gerek

Kār-ı evvelde kişi ‘ākıbet-endiş gerek⁹¹⁶

742. Manzume

Vahhabiler, Mekke'den Medine'ye geldiklerinde Hücre-i Muattara'da yer alan değerli eşyaları ve Osmanlı'nın gönderdiği emanetleri yağmalamaya niyetlenmişlerdir. Bu işe girişen üç kişi o anda hayatını kaybederek cehenneme gitmiştir.

Aşki Efendi, bahsi geçen olayın hemen ardından bu beyte yer vermiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İş ḳalursa seyfine Fārūḳ-ı Ḥaḳḳıñ el-amān

Hiç bu demlerde ḳalmaz olmadıḳ cāndan cüdā⁹¹⁷

743. Manzume

⁹¹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 128b.

⁹¹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 129a.

⁹¹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 136b.

⁹¹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 137b.

Suud, Medine'ye varınca bir fermanla halktan yapmasını beklediklerini anlatmıştır. Buna göre kendisine muhalefete izin verilmeyeceğini, buna kalkışanların canını alacağını, çocuklarını esir edeceğini söylemiştir. Halk ise elden bir şey gelmeyerek birbirlerini bu beyitle teselli etmişlerdir.

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hemān sen müstaķīm ol çarḥ-ı kej-revden hirās itme

Maķām-ı rasta virmez ḥalel kec-bīnī-i neyzeden⁹¹⁸

744. Manzume

Az sayıdaki Müslüman askerinin Vahhabilerle kahramanca çatışıp on altı gün boyunca teslim olmadıklarına ve son üç günde neredeyse hiçbir şey yiyip içmediklerine değinilir. Devamında ise bu beyte yer verilir.

Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılātün Fā'ılün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İtdiği da'vāya ķādir olmadır şart-ı hüner

Ādemi rūsvāy ider işbāta 'ac-z-i ķudreti⁹¹⁹

745. Manzume

Vahhabilerle savaşta az sayıdaki Müslümanın köşeye sıkışmasına değinilmiştir. Kendilerini belli etseler anında öldürüleceklerini, canları bağışlanırsa da bunu başlarına kakacaklarını düşünür haldeydiler. Olayın devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef'ülü Fā'ılātü Mefā'ılü Fā'ılün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Āhından olsa da felegiñ çek gümānını

Çekme felekde sifleleriñ imtinānını⁹²⁰

746. Manzume

Vahhabi ayaklanmasının anlatıldığı bölümde bir kalede sıkışan az sayıdaki askerinin düşmanla cesurca mücadele etmesi anlatılmış devamında ise bu manzumeye yer verilmiştir.

⁹¹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 138a.

⁹¹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 138b.

⁹²⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 138b.

Mef'ülü Fā'ilätü Mefā'ilü Fā'ilün

-- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yokdur şebāt cihān-ı ħarābda

Birdir hezār-sāl ile yek-dem hesabda⁹²¹

747. Manzume

Hicaz bölgesinde çıkan Vahhabi isyanını bastırmak için Muhammed Ali Paşa görevlendirilmiştir. Aşkî Efendi, görevlendirmenin hemen ardından bu beyte yer vermiştir.

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kaçan Ferhād'a Şirîn cūy-ı şir emr itdi taş üzre

Hevāya tışesin şevķinden ātdı didi bāş üzre⁹²²

748. Manzume

Tosun Paşa, Medine'de olan Hasan Kalî'ya bir mektup göndermiştir. Hasan, bu mektubun üzerine her mahalden bir söz sahibini evine çağırmıştır. Yapılan plana göre ne zaman Hasan'ın evinden bir tüfek sesi gelirse, o kimselerde çevresinde bulunan Vahhabileri vuracaktır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilätün Fe'ilätün Fe'ilätün Fa'ilün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Āşafā südde-i 'ulyā-yı sipihr-āsā ki

Bende aĥvālîmi i'lām idecek dem geldi⁹²³

749. Manzume

Vahhabinin dört binden fazla askerine karşı Müslümanlarda dört yüz yetmiş üç asker bulunmaktaydı. Aşkî Efendi, askerlerin sayısı az olsa bile canlarını feda etmeye hazır olduklarını söyleyerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilätün Fā'ilün

⁹²¹Medine Tarihi, c. 3, varak 138b.

⁹²²Medine Tarihi, c. 3, varak 139b.

⁹²³Medine Tarihi, c. 3, varak 140b.

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Behredār olur ni‘amdan zīneti terk eyleyen
Naḥl olunca bī-şükūfe bār kendin gösterir
2. Kābiliyetdir ḥuşūl-i maṭlabıñ sermāyesi
Elde isti‘dād olunca kār kendin gösterir⁹²⁴

750. Manzume

Vahhabiler karşısında sayıca az olan Müslümanlar, ahireti talep edip ömürlerinden vazgeçmişlerdir. Ahirette ise Hz. Peygamber (s.a.s.)’in şefaatinde ümit etmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Girān-cānī-i maḥvet māni‘-i kaṭ‘-ı merātibdir
Olur evvel kadem işkeste pāy-ı süllem-i ‘ālem
2. Cihān naḫş-ı ber-āb oldığın aıla ‘ākıbet-bīn ol
Şu üzre vaż‘ olunmuşdur esās-i muḥkem-i ‘ālem⁹²⁵

751. Manzume

Vahhabiler karşısında çok daha az bir sayıya sahip olan İslam ordusuna Osman Kaşifi moral vermekteydi. Onlara dönüp “Ey tevhit sahibi ve mümin askerlerim!” nidası ile bu beyti söylemiştir.

Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün Mefā‘ılün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Açıldı defter-i ehl-i melāmet kayd olān gelsün
Çekenler nām u kaydın gelmesün lākayd olān gelsün⁹²⁶

752. Manzume

Az sayıdaki Osman Kaşifi ve askerleri “Allah u Ekber” nidalarıyla Vahhabilerin üzerine saldırmıştır. Top ve tüfek sesleri arşa çıkmış, yerler kafirlerin kanlarıyla bezenmiştir.

⁹²⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 141b.

⁹²⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 141b.

⁹²⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 141b.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Bu ğazā gülşenidir göge kızıl kanlar ile

Deşt ü kühü bezediñ lāle-i ħamrā yerine⁹²⁷

753. Manzume

Hasan Kala'nın yaptığı plan doğrultusunda evinden tüfek sesi gelmiştir. Bunu duyan İslam askerleri de ellerine tüfeği alıp Vahhabi askerlerine ateş etmeye başlamışlardır. Açılan sürpriz ateş neticesinde Vahhabi askerleri çaresiz kalmıştır.

Aşkî Efendi onların çaresizliğine değindikten sonra bu beyti vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Teşne-i ħaşma viririz seyfirmiz ābından şū

İçeriz düşmen-i dīn kânını şahbā yerine⁹²⁸

754. Manzume

Vahhabilerin sıkıştıkları kaleyi yok etmek için lağım kazmaya karar verilmiştir. Medine halkı da toplanıp cesaretlendirilerek çalışmaya girişilmiştir.

Kararın hemen ardından bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Düşdi āteş şimdi bir ‘ummāna kim çeşmimdir ol

Oldı deryā-ħūz o āteş-ħāne kim çeşmimdir ol⁹²⁹

755. Manzume

Lağım kazma çalışmalarında Hasan Kala Medine halkına seslenerek “Ey Medine halkı ve Resulullah (s.a.s.)’ın hayranları...” diyerek bağırmiş ve devamında bu beyti söylemiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

⁹²⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 141b.

⁹²⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 142a.

⁹²⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 143b.

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ne toğdı Şems-i ‘ināyet ne yandı Şem‘-i murād

Güzerde Őubĥ ü mesā mihr ü māh pey-der-pey⁹³⁰

756. Manzume

Hasan Kala, halka seslenerek kendi durumlarının zora düştüğünü söylemiştir. Fakat kendi nefsimiz ve evlatlarımız için dünyada bir namımız ve Őanımız kalsın demiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Henüz aşarı ile yād iderler Őuretā baksañ

Ne İskender ne de āyīne-i gītī-nümā kaldı⁹³¹

757. Manzume

Kazılan lağımdan büyük bir cesaretle dışarı atılan bir derviş, düşmana aman vermeyip birçok Vahhabi askerini öldürmüştür. Ařkī Efendi, İslam ordusunun yırtıcı bir kuş gibi düşmanla savaştığını söyledikten sonra bu manzumeye yer vermiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Olmuşuz Şimdi yāln tīg ile hempehlü-yi ins

Bir yāln yüzlü levend āfet-i ra‘nā yerine

2. Diyerek řāđ ü şol birbirine ğayret viriñ

Cündümüz ‘avn-ı Ĥudā ğayret-i dīn hempāmız

3. Anı biz sorsak eñ evvel n’ola ğavgā yerine

Zemzemesi ile ol ğün pīr ü řebāb⁹³²

758. Manzume

Vahhabilere yapılan saldırılar sonucunda onların rahatlarının kaçırdığı, kuvvetlerinin kaybettirildiği vs. hususlara değinildikten sonra bu beyte yer

⁹³⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 143b.

⁹³¹Medine Tarihi, c. 3, varak 143b.

⁹³²Medine Tarihi, c. 3, varak 144a.

verilmiştir.

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ + - - / + - - - / + + -

1. Ehl-i dünyā beḳāda nādīm olur

Zen perestānün iḥtilāmı gibi⁹³³

759. Manzume

Vahhabilerin kalesine yapılan top atışları ile safaları cefaya, rahatları nıkmete dönüşmüştür.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. İder insānı giriftār-ı elem ḳayd-ı ma‘āş

Murğ-ı kim dāne telāşında ola dāma düşer⁹³⁴

760. Manzume

Belaya müptela olan Vahhabilere, Cebel Dağı'nın zirvesindekiler bu şekilde nida etmiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Ğayba imān getür ey mülhid-i fācir ki size

Āhiretten ḥaṭṭ-ı ta‘līḳ ile ḥüccet gelmez⁹³⁵

761. Manzume

Osman Kaşifi, kendisine ihanet eden askerlere kurdun çakal sürüsüne girer gibi savaşmış ve hepsini birkaç saat içinde kılıçtan geçirmiştir. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

- + + - / - + + - / - + -

1. Seyf-i yedullāhı olup āşikār

Geçdi ḳılıçdan fiten-i rüzigār⁹³⁶

⁹³³Medine Tarihi, c. 3, varak 144b.

⁹³⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 144b.

⁹³⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 144b.

762. Manzume

Din yolunda nasihat vermeye vakıf olan zatların isteği, nefsi emmarenin isteklerinden kurtulmak olduğu aktarıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

- + + - / - + - / - + + - / - + -

1. Arzu ile muḳayyed olma ‘ārif merd iseñ

Ḳanber’e seyr it ne yaptı Ārzū’yı arzū⁹³⁷

763. Manzume

Aşkî Efendi, Osman el-Mudayifi’den bahsederken feleğin kötü davranışlı insanlara dayanma gücü verdiğini söylemiş, devamında ise bu beyte yer vermiştir.

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Çarḫa ṭayanma her ne ḳadar üstü vār ise

Yeriñ zālīm altı da var üstide vār ise⁹³⁸

764. Manzume

Ariflerin vermiş olduğu nasihatların sonuçları her insanda aynı sonucu vermediği söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

Fā‘ilätün Fā‘ilätün Fā‘ilätün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eşḳ-i ḫūnin ile āh-ı ber-şerārımdan şaḳın

Biri kār eyler saña birisi kār itmezse de⁹³⁹

765. Manzume

Serasker İbrahim Paşa’nın Vahhabiler döneminde askerleriyle beraber Medine’ye gelmiştir. Ertesi gün için herkesin Mescid-i Saadet’de hazır bulunmasını emretmiştir. O gün geldiğinde gerek askerlerin gerekse Medine halkının eline bir süpürge vererek temizleme işine girişmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

---

⁹³⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 145a.

⁹³⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 148b.

⁹³⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 148b.

⁹³⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 148b.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Cümle maḥlūk seniñdir kerem ü cüd ü ‘atā
Der-i luṭfuñda ḳapu yoldāşıdır şāh-ı gedā
2. Zātınñ birliğine iki cihān şāhiddir
Yokdur ey Rabb-i aḥad misli şerīk ḥāşā⁹⁴⁰

766. Manzume

İbrahim Paşa askere vererek tekrar hizmete sevk ederek bu manzumeyi söylemiştir.

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. ‘Avn-ı Ḥaḳ ile atup dilden enāniyyetimiz
Ḥaḳ’da maḥv olmadır ez-cān-ı gönül niyetimiz
2. Bizde bizlerdeki ḳudret de seniñdir yā Rab
Yok bizim bizde bizimdir diyecek ḳudretimiz⁹⁴¹

767. Manzume

İbrahim Paşa, askerleriyle Medine’ye vardığında ilk işi Mescid-i Münevvere’yi temizlemek olmuştur. Askerleri sürekli cesaretlendirip hizmete sevk etmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fa‘lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Ṭoymayız ni‘met-i iḥsānıñna dā’im āçız
Sen kerem şāḥibi ey Rabb-i gani biz ‘āciz
2. Kesmeyiz şubḥ u mesādır ki luṭfuñdan ümīd
Cümle ācı ṭoyuran ni‘metine muḥtācız⁹⁴²

768. Manzume

İbrahim Paşa, elinde testi ile halka şerbet dağıtan her bir zata büyük

⁹⁴⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 150a.

⁹⁴¹Medine Tarihi, c. 3, varak 150b.

⁹⁴²Medine Tarihi, c. 3, varak 150b.

iltifatlar buyurmuş onlara saygı göstermiştir. Onlara “Fisebilillah” şeklinde nida etmiştir.

Anlatının devamında bu kıtaya yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Kapuñda pâdişāhān bendegāndır yā Resūlallāh
Cihāna dergehiñ dārü’l-imāndır yā Resūlallāh
2. ‘Aceb mi ben kuluñda kām-yāb olsa şefā‘at ile
Ümem sāyeñde cümle kāmurāndır yā Resūlallāh⁹⁴³

769. Manzume

İbrahim Paşa, Resulullah (s.a.s.) için yaptığı hizmetlerden sonra orduyu toplamış ve yola çıkmıştır. Çeşitli kaleleri, beldeleri, köyleri fethederek yoluna devam etmiş ve Abdullah bin Suud’un bulunduğu Diriyye Kalesi’ne yürümüştür.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Çeken şarāb neşātı dehirde bir kere
Humār-ı cām-ı felek ser-nigün olunca çeker⁹⁴⁴

770. Manzume

Aşkî Efendi, İbrahim Paşa için söylediği güzel sözleri ardından bu beyte yer vermiştir.

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Güş eyledikde nāmınıñ İbrāhīm oldığın
Püşide kıldı Ka‘be-i ‘uşşākı zülf ü hāt⁹⁴⁵

771. Manzume

İbrahim Paşa’nın, Suud kralının oğlu Abdullah ile verdiği mücadeleye

⁹⁴³Medine Tarihi, c. 3, varak 150b.

⁹⁴⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 150b.

⁹⁴⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 151a.

değinilmiştir. İbrahim Paşa'nın savaşta ele geçirdiği esirleri birer ganimet olarak gördüğü de söylendikten sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Vaqt-i māzīden 'abeş hāl getürme kâle

Hüner-i vâlid ile fahr iden evlād gibi⁹⁴⁶

772. Manzume

Manzume, Vahhabilerle cesurca savaşan İbrahim Paşa'dan bahsedilen bölümde geçmektedir. İbrahim Paşa pek çok düşmanın sinisini yakmış, onları cehenneme yollamıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'Äleminde herkes eyler hod-be-hod da'vâ-yı ziver

Merd-i meydân-ı hüner ma'lûm olur rûz-i muşâf⁹⁴⁷

773. Manzume

Müslüman ordusunun Vahhabiler ile giriştiği kahramanca mücadelenin anlatılmaya devam ettiği bölümde bu beyte yer verilmiştir.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Eyâ sipehkeş-i gâzi ü gâzâ mübârek-bâd

Añladı gâzve-i Hâyer kâdri bu fetḥ-i küşâd⁹⁴⁸

774. Manzume

Vahhabilerin Medine'de yaptıkları tahribattan sonra burada yeniden inşa çalışmalarına başlanmıştır. Malik bin Sinan'ın da kabri ihya edildikten sonra Mermer taşına bu beyitler yazılmıştır.

1. Yapdı bu kubbeyi 'aduvından

İntikâm âldı sâye-bârî

⁹⁴⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 151a.

⁹⁴⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 151a.

⁹⁴⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 153b.

2. Şeh mülk-i cihāna nuşret ide

Mālik bin Sinān enşārī⁹⁴⁹

775. Manzume

Mescid-i Saadet'in içinde yer alan ve "Mihrabü'l-Keşf" adıyla anılan mihrabın üzerinde yazılı olan beyittir.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Tākatü'l-Keşf-i Nebī oldı bu mihrāba 'alem

Hāzrete münkeşif oldı buradan arz-ı harem⁹⁵⁰

776. Manzume

Mescid-i Şerif'in içinde yer alan dört sütun, bir kubbe ve büyük mihrapta tarif için yazan beyittir.

Fā'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fa'îlün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Mübarek nākadır ismi bu muhall-i pākīñ

Oldı cevlān-gehi kuşvāsı şeh-i *levlākīñ*⁹⁵¹

777. Manzume

Essese ayetinin nazil olduğu makamda yer alan mihrabın üzerinde yazan beyittir.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. *Essese* āyeti dirler burada kıldı nüzül

Ḳā'im ol bunda gel ey muḳtedi eser-i rūsūl⁹⁵²

778. Manzume

"Bi'rü'l-Hatem" Mescid-i Şerif'inin mihrabında yazılı olan beyittir.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

⁹⁴⁹*Medine Tarihi*, c. 3, varak 165b; Manzumenin aruz vezni tespit edilememiştir.

⁹⁵⁰*Medine Tarihi*, c. 3, varak 166b.

⁹⁵¹*Medine Tarihi*, c. 3, varak 166b.

⁹⁵²*Medine Tarihi*, c. 3, varak 167a.

1. Rûz u şeb kılsa ‘aceb midir ziyâret ins ü cân

Bi’r-i hâtem ü hâtem-i peygamberândır bu mekân⁹⁵³

779. Manzume

Hz. Ali’nin bâlâ-yı babında yazılı olan beyittir.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Mağâm-ı Hâzret-i Haydar ‘Aliyyü’l-Murtażâ’dır bu

Ziyâret-gâh-ı ervâh ü ‘umûm evliyâdır bu⁹⁵⁴

780. Manzume

Hz. Fatıma’nın makamında bulunan mihrabın üzerinde yazılı olan beyittir.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Mağâm-ı Hâzret-i binti’r-Resûl Fâtımâ’yı

Ziyâret eyle bulursun hayyât-ı dâ’imeyi⁹⁵⁵

781. Manzume

Mascid-i Umre’nin üzerinde Resulullah (s.a.s.)’ın makamını tarif için yazılı olan beyittir.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

1. Mağâm-ı ‘Umre-i Sulţân-ı enbiyâdır bu

Mağâm-ı kâfile-i Ka‘be-i Hudâ’dır bu⁹⁵⁶

782. Manzume

Hücre-i Mutahhara’nın üzerindeki örtünün değişmesi için Haşim Efendi ve beraberindekiler Medine’ye gitmiştir. Yapılan planlardan sonra mevcut örtünün çıkarılması için Resulullah (s.a.s.)’ın medfun olduğu mahale girmişlerdir. Örtü, Resulullah (s.a.s.)’tan ayrılmanın acısı ile üzölmüş, feryat etmiştir.

⁹⁵³Medine Tarihi, c. 3, varak 167a.

⁹⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 167a.

⁹⁵⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 167a.

⁹⁵⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 167a.

Aşki Efendi, onun bu kıta ile ah etmesi ona çok değildir, diyerek aktarmıştır.

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ben ol pervâne-i şem‘-i firâkam yâ Resûlallâh
Yanup yakılmadur her dem mezâkım yâ Resûlallâh
2. Olaldan silsile-bend-i muhabbet gerden-i şevkim
Seniñ ‘aşkıñ ile mecnûn-siyâkam yâ Resûlallâh⁹⁵⁷

783. Manzume

Hücre-i Mutahhara’dan çıkarılan örtünün alemde hasret ile anıldığı söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef‘ülü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ülün

- - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Ey derd-i gamıñ mâye-i şādī-i meserret
Ey Yūsuf-ı Ken‘ân şeh-i Mıŝr-ı nübüvvet
2. Ab-ı güher ü cevher-i zātıñ yemm ü vaḥdet
Ey dürr-i yetim ü şadef-i baḥr-ı ḥaḳıḳat
3. İsrâ da eşer buldı nesīm-i keremiñden
Ĝarḳ eyledi felek felegi ḳulzüm-ı ḥayret
4. Feyz-i seḥer mihr-i vücūduñla açıldı
Gül-gonca-i imkân ü gülistân-ı müŝeyyet
5. Cibrīl rikâbında cenībet-keş-i Refref
Ey şâh-ı sevâd-ı reh-i vuşlatıña ḥazret⁹⁵⁸

784. Manzume

Haşim Efendi, beraberindeki köleleri ile birlikte Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine gitmiş ve gözü yaşlı bir şekilde bu kıtanın manasınca gözyaşı dökmüştür.

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

+ - - - / + + - - / + - - - / + + -

⁹⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 174a.

⁹⁵⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 174b.

1. Olunca perde-ber-endāz-i nazra çeşm-i şühūd
Göründi āyine-i dilde çehre-i maḳşūd
2. Dil oldı ğarḳa-be-nūr-i müşāhedāt-i cemāl
Temevvüc eylediği demde baḫr-i ‘aşḳ-i vedūd⁹⁵⁹

785. Manzume

H. 1252/M. 1836 tarihinde Kuleli semtinde yer alan cami, Sultan II. Mahmut tarafından yeniden ihya edilmiştir. Bu ihyaya tanık olarak bu tarih manzumesi verilmiştir.

1. Bir beyt ile yazdım iki tārīḫ-i güzīn
İderek ḫamd ü şenā Yezdān’a
2. Kıldı Kuleli semtini cāy-ı firdevs
Nev-cāmi‘-i zībā eser-i şāhāne⁹⁶⁰

786. Manzume

Aşki Efendi, Sultan II. Mahmut’un vefatına bir beyitle tarih düşürdüktan sonra bu manzumeye yer vermiştir.

Mef’ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Dārü’s-selām cilvegehin ihtiyār idüp
Peyvendi kesdi rişte-i ḳayd-ı zamāneden
2. Meyl-i fezā-yı ravza-i mülk-i beḳā idüp
Şahbāz-ı rūḫu uçdı bu teng āşiyāneden⁹⁶¹

787. Manzume

Osman Ferit Efendi’nin mezar taşında yer alan tarih manzumesidir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + -

1. Fātiḫa ‘Osmān Ferīd’iñ rūḫuna
Merḳadi deryā-yı pür-raḫmet ola
2. Mescid-i Peyġamberīde ol müdür

⁹⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 174b.

⁹⁶⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 193a; Manzumenin aruz vezni tespit edilememiştir.

⁹⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 194a.

Umaram maqbül her hizmet ola

3. Bâ-yı Bismillâh ile errih ü kıl

Ḳabr-i pâkıñ gülşeni cennet ola⁹⁶²

788. Manzume

Şeyhü'l-Harem olan Davut Paşa için birçok şair kaside kaleme almıştır. Aşki Efendi de bunlardan birine yer verdiğini söyleyerek aktarmıştır.

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fa'lün

- + - - / + + - - / + + - - / - -

1. Gıtdi dilden ğam ü endüh meserret geldi
Dile bî-hâr ü ħas-i ğonce tarâvet geldi
2. Gül gibi güldi yüzi zevk ile erbâb-ı hüner
Bülbül-i tab'ıma terennümle beşâşet geldi
3. Geldi eyyâm-ı feraĥ zevk ü şafâ gitdi elem
Gülistân-ı emele başka letâfet geldi
4. Lâle-veş dâĝ-ı derün olma yeter gül gül âçıl
'Andelîb-idiline na'meye nevbet geldi
5. Şehr-i pâk-ı ħarem-i Muştafavî buldı şafâ
Zümre-i ehl-i riyâ gitdi şadâkat geldi
6. İtmesün ehl-i Medîne ba'd-ez-în âh ü enîn
Ĥaĥ budur anlara bir ehl-i 'inâyet geldi
7. Şarf-ı ğam naĥvle maĥv oldu 'ilelden 'ârî
Tarĥ-ı evcefle ma'âniyye metânet geldi
8. Bir kıyâs keremi refi' idüp eşkâl-i ğamüm
Nuĥĥ-ı şıĝrâ ğam-ı kübrâya selâmet geldi
9. Ĥikmetü'l-'ayn ile rûĝ göstererek şadranca
Zevk-ı beydaĥ gelicek şâh-ı ğama matgeldi
10. Künc-i miĥnetdenice ben gibi erbâb-ı hüner
Âh iderdi hele bir baĥr-i mürüvvet geldi
11. Geldi bir ħadir-şinâs-ı 'âlem-i nihrîr-i zamân

⁹⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 210a.

- Cümle emnü emān zevkle rāhat geldi
12. Ya'nī Şeyhü'l-vüzerā Hazret-i Dāvud Paşa
İşte şeyhü'l-ḥaramā āşaf-ı devlet geldi
13. Bir melek-ḥaşlet o kim ḥilimle'ālem ḥoşnūd
Şāhib-i luṭf u kerem-kān-ı 'adālet geldi
14. Öyle bir zāt-ı kerem merci'-i erbāb-ı recā
Destgīr-i fuḫarā-i maşdar-ı himmet geldi
15. Bermekī Hātemaniñ bende-i efkendesidir
Mürde-i ehl-i ğama rūḥ-ı leṭāfet geldi
16. Hāme-i destinde aniñ güyiyā altun oluḫ
Teşnegān-ı kereme āb-ı ḥalāvet geldi
17. Geleli ḫurb-ı Resūl-i Ekrem'e şeyḫ-i ḥarem
Fuḫarā kisesine ḫaylice vüs'at geldi
18. Maḫdem-i feyz ile oldı feraḥ-baḫş-ı sürūr
Ṭaybe'ye ṭīb-i maḫāl işte bu ni'met geldi
19. 'İlm ile baḫş idemez gelse Ḥarīrī Ṭaberī
Ḥamdülillāh bize Ḳāmūs-ı belāgat geldi
20. Cāmi'-i seyf ü ḫalem maḫzen-i esrār-ı 'ulūm
Ḳāmi'-i dīn-i saḫīm hādi-i sünnet geldi
21. Vüzerā içre eger var ise mişli söyle
Ma'den-i 'ilim ü 'amel māḫī-yi bid'at geldi
22. 'Āleme neşr olıcaḫ midḫat-i na't-ı keremi
Güş iden vaşfını ādemlere ḫayret geldi
23. Şüretā āşaf sīretde velī işte budur
Keşf ider ḫāl-i dili ḫalka-i kerāmet geldi
24. Ḥaşre dek söyleseñ ey ḫāme dūkenmaz vaşfi
Ḳıl du'ā şıdk ile pes vaḫt-i icābet geldi
25. Maḫşadı her ne ise nā'il ide Rabb-ı kerīm

Fuḡarā zümresine sāye-i rāḡat geldi⁹⁶³

789. Manzume

Harem-i Nebevi müdürlüğüne vekalet eden Şakir Bey, Malik bin Sinan'ın mezarının etrafına bir kafes yaptırarak onu eza ve cefadan korumuştur.

Aşki Efendi yapılan ihsanın ardından bu manzumeye yer vermiştir.

Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilatün Fā'ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hāḡ beḡā-yı devletin iḡsān ide ol dāveriñ
Sāye-i şāhānesin ḡıldı cihāna sāyebān
2. Rūz u şeb şükr ü şenā ḡıldı cihān şāyestedir
Böyle bir şāh eyledi iḡsān cenāb-ı müste'ān
3. İ'tiḡādı muḡkem imānı ḡavī ahdi metīn
Himmeti 'āli ḡulūşı pāk 'aḡāsı bī-girān⁹⁶⁴

790. Manzume

Musa Paşa, Resulullah (s.a.s.)'ın mekanında Cuma namazını eda ettikten sonra dört gün boyunca burada kalmıştır. Bu süre boyunca çeşitli kimseleri ziyaret etmiş, mevlüt okutmuştur. Buraya seccadeler getirtmiş, şamdanlar astırmış çeşitli ihsanlarda bulunmuştur.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilatün Fe'ilün

+ + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Birisi şem'-i şeb-arā-yı şebistān-ı cihān
Biri ḡürşīd-i felek ü revnaḡ-efzā-yı zamān
2. İkişi eyleyemez revnak-efzāda cedel
Nā-becādır bu maḡal eylemege fekk-i dehān
3. Nūr-ı 'aks-ı kerem ḡāzret-i sultān-ı rūsūl
Oldıḡın şüphesiz anlar da iderler iz'ān⁹⁶⁵

⁹⁶³Medine Tarihi, c. 3, varak 212a.

⁹⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 222a.

⁹⁶⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 230a.

791. Manzume

Medine’de okunan mevlütlerden bahsedilmiştir. Hoş sesli bir müezzin bulunarak ona okutulan mevlüt sırasında şerbetler dağıtılıp içilirdi.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Mef’ülü Mefâ’ilü Mefâ’ilü Fâ’ilün

-- + / + -- + / + -- + / - + -

1. Sâkı getir ol rāhı ki rûh-ı revân ola
Mestānesi muķīm-i bāğ-ı cinān ola
Deryūze-ger-i dergehi faħr-ı cihān ola
Meyhānesi derd-i dile dārü’l-imān ola
Cür’asına bahā dü cihān ola
Kim nūş iderse bir kuṭb-ı şāhib zamān ola⁹⁶⁶

792. Manzume

Davut Paşa’nın Medine’de yardıma muhtaç kimselere kol kanat gerip onlara sahip çıkmasına değinildikten sonra bu beyitlere yer verilmiştir.

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Ĥudā ‘ömrin ziyād itsün bu şāh-ı şevket-arānıñ
Cüyüş-ı nuşret-i ‘izz ü zafer tutdıkça dāmānıñ
2. ‘Adū-yı ĥüsrevāniler sürünsün ĥaşre dek yer yer
Varup tā ka’r-ı düzaħda mekāngir olur düşmānıñ⁹⁶⁷

793. Manzume

Hac yolculuğundaki hacılar eşkıyalarla karşılaşmışlardır. Onlardan ot ve saman almak için yanlarına gitmişler, aldıkları malın karşılığını ise ödemişlerdir. Eşkıyalar ise hacıların cebinde daha fazla akçe olduğunu görünce bu paraları gasp etmiştir.

Aşki Efendi olayın devamında bu manzumeye vermiştir.

Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün

+ + - - / + + - - / + + -

⁹⁶⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 230b.

⁹⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 231b.

1. Nice zāhidleri başdān çıkardı
Nice ‘ābidleri fāsık iderdi
2. Görüp sīm ü zeri ‘urbān şaşırđı
Hemān hācileri ‘uryān kaçırđı⁹⁶⁸

794. Manzume

Eşkiyalar hacıların akçelerini, eşekleri ve elbiseleri yağmalayıp yollamışlardır. Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Baş açık yalın ayāk bī-çāre hācı ağalar
Geldiler feryād u efgān pīş-i Şafvet Paşa’ya
2. Görđi bu hāli müşīr-i mekremet raħm eyleyüp
Emr idüp gelsün o mīri muħterem bu arāya⁹⁶⁹

795. Manzume

Medine’de çıkan büyük fırtınada Hz. Hamza’nın vadisinden Akik vadisine kadar derya gibi seller akmıştır. Uzunca zamandır Medine’de böyle bir yağmur görülmemiştir.

Anlatılan olaya tanık olarak verilen tarih beyti budur.

Müfte‘ilün Müfte‘ilün

- + + - / - + + -

1. Gıtdi cefā geldi şafā
Bārān ile tıoldı ovā
Seyl oldı cārī her yanā
Tārīħidir yağmūr hep⁹⁷⁰

796. Manzume

Cidde valisi Şerif Paşa Medine’de, Sal Dağı’nın yakınında bir kasır yaptırmak için emir buyurmuştur. Kasır, on iki bin kuruşluk bir masraf ile tamama erdirilmiştir. Dönemin bazı şairleri kasrın tamamlanmasına tarih

⁹⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 232a.

⁹⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 232a.

⁹⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 241b.

düşürmüşlerdir. Bu manzumerden biri de budur.

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

+ - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Resül-i Ekrem’iñ cīrānına ta‘zīm için Āşaf
Ġamum def‘i için seyren-geh-i cāy-ı şafā yaptı
2. Şefā‘at hārmanından hūşe-çin olmak emel birle
Bu şadr-ı sal‘a tāvus-ı cenāb-veş nev-binā yaptı
3. İdüp iki erenler cevher-i tārīhine imdād
Şerīf Paşa felek tarzında kaşr-ı dil-güşā yaptı⁹⁷¹

797. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın mescidinin tasvirini vereceğini söylediği bölüme bu manzume ile giriş yapmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. İşte budur mescid-i hayrū’l-ināmiñ şüreti
Yüz süren iki cihānda buldı ‘izz ü devleti
Başına dāksun çelenk şimden gerü zā’irleri
Va‘de itmişdür şefā‘atle bulurlar rif‘ati
‘Aşk ile bu şürete rüyün süren ‘aşıkları
Hak Te‘ālā ateşe yakmaz bu evvel ni‘meti⁹⁷²

798. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine yüzünü sürenin cehennem ateşinden uzaklaşacağını bildirmiştir.

Anlatının devamında bir duada bulunarak bu manzumeye aktarmıştır.

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ‘Aşkdan bir zerre ihsān it olam mecnūn-ı ‘aşk
Bilmeyem dünyā nedür ‘uqbā olam meftūn-ı ‘aşk
2. Murğ-ı Ankā ‘aşkımiñ olsun bu cism-i lānesi

⁹⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 242b.

⁹⁷²Medine Tarihi, c. 3, varak 250b.

- Yā semender-veş ölem ben āteş-i mülkün-i ‘aşk
3. Neylerem bu cism-i ‘ārī olsa ‘aşk-ı yâreden
Pâre pâre eylerim tâ kim ola pür-hûn-ı ‘aşk
4. İşte budur şüreti cevlengeh-i maḥbûb-ı dil
Sür yüzüñ bûy-i dilāvîzin olur memnûn-ı ‘aşk⁹⁷³

3.2. Arapça Tanıklar

3.2.1. Evs b. Hârise

Evs, Hârise b. Sa‘lebe’nin oğludur. Kardeşi Hazrec’dir. Bu iki kardeş, Medine’de meşhur iki Arap kabilesi olan Benî Evs (Evs oğulları) ve Benî Hazrec’in (Hazrec oğulları) atalarıdır. Evs uzun süre yaşamış, Mâlik adında bir oğlu dışında çocuğu olmamıştır. Kardeşi Hazrec’in ise 5 çocuğu olmuştur. Ölüm döşeğinde iken kardeşinin 5 çocuğunun olduğu, kendisinin ise Mâlik’ten başka çocuğunun olmadığı kendisine hatırlatılınca, edebî vasiyet türünün örneklerinden biri olarak meşhur kasidesiyle anılır olmuştur.⁹⁷⁴

799. Manzume

Evs b. Hârise vefat edeceği zaman kavmi yanına gelmiş ve ona geriye sadece bir oğul bıraktığını, genç yaşta evlenseydi daha büyük bir zürriyetinin olacağını söylemişlerdir. Bunun üzerine Evs, bu durumdan memnun olduğunu anlatmış, sonra da oğluna dönerek ona nasihatlar vermiştir. Ardından da bu manzumeyi söylemiştir.

1. شَهِدْتُ السَّبَايَا يَوْمَ آلِ مُحَرَّقٍ
وَأَدْرِكُ أَمْرِي⁹⁷⁵ صَيْحَةَ اللَّهِ فِي الْحَجْرِ

2. فَلَمْ أَرَ ذَا مُلْكٍ مِنَ النَّاسِ وَاجِدًا
وَلَا سَوْفَةً إِلَّا إِلَى الْمَوْتِ وَالْقَبْرِ

⁹⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 250b.

⁹⁷⁴Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şafîî, *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, C. 3, b.y: Dârü'l-fikr, 1986, ss. 560; Muhammed es-Seyyid el-Vekîl, *Yesrib Kable'l-İslâm*, Cidde: Dârü'l-müctema', 1986, ss. 56.

⁹⁷⁵Medine Tarihi'nde "عصرى" şeklinde geçmektedir.

3. فَعَلَّ الَّذِي أَرَدَى نَمُودًا وَجَزُهُمَا
سَيُعْقَبُ لِي نَسَلًا عَلَى آخِرِ الدَّهْرِ

4. تَقْرِبُهُمْ مِنْ آلِ عَمْرٍو بْنِ عَامِرٍ
عُبُورٌ لَدَى الدَّاعِي إِلَى طَلَبِ الوَثْرِ

5. فَإِنْ لَمْ تَكُ الأَيَّامُ أَبْلَيْنَ جَدَّتِي
وَسُنَيْنَ رَأْسِي وَالمَثِيبُ مَعَ العُمَرِ

6. فَإِنَّ لَنَا رَبًّا عَلَا فَوْقَ عَرْشِهِ
عُلِيًّا بِمَا يَأْتِي مِنَ الخَيْرِ وَالسَّرِّ

7. أَلَمْ يَأْتِ قَوْمِي أَنَّ لَهِ دَعْوَةٌ
يَفُورُ بِهَا أَهْلُ السَّعَادَةِ وَالأَبْرِ

8. إِذَا بُعِثَ المَبْعُوثُ مِنْ آلِ غَالِبٍ
بِمَكَّةَ فِيمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالأَجْرِ

9. هُنَالِكَ فَابْتُغُوا نَصْرَهُ بِبِلَادِكُمْ
بَنِي عَامِرٍ إِنَّ السَّعَادَةَ فِي النَّصْرِ⁹⁷⁶

3.2.2. Ebû Tâlip

Tam adı Abdümenaf b. Abdilmuttalib b. Haşim'dir. 535 yılında doğmuştur. Hz. Ali'nin babası, Resulullah (s.a.s.)'ın ise amcasıdır. Oğlu Talib'den dolayı Ebu Talib olarak tanınmaktaydı. Babası Abdülmuttalib vefat ederken kendisine Hz. Muhammed'in bakımıyla ilgilenmesi konusunda vasiyet vermiştir. Sekiz yaşında yeğenini yanına almış, bakımıyla ilgilenmiş ve onu en iyi tanıyanlardan biri olmuştur.

Ebu Talib, kabilesi içerisinde sözü geçen ve saygı duyulan biriydi. Bundan dolayı Resulullah (s.a.s.)'ın İslam'ı yayma çabalarında onun en önemli koruyucularından biri olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.), amcasını İslam ile şereflemesi için çalışmış fakat Ebu Talib bu teklifleri yanıtsız bırakmış,ölüm döşeğinde amcasından tekrar kelime-i şehadet getirmesini istemiştir.

“Ebu Talib ise müşriklerin, ölüm korkusundan dolayı müslüman olduğunu ileri sürerek kendisiyle alay edilebileceğini söyleyerek

⁹⁷⁶ İbn Kesîr, *el-Bidaye*, C. 1, ss. 339-340; Aşki Mustafa Efendi, *Medine Tarihi*, C. 1, varak 100b.

onlara karşı küçük düşmek istemediğini belirtmiş ve Resul-i Ekrem'in teklifine olumlu cevap vermemiştir."⁹⁷⁷

İyi bir şair olarak da bilinen ve manzumelerinden bir divan oluşturulan Ebu Talib, M. 619 yılında vefat etmiş ve "Cennetü'l-Mualla" mezarlığına, babası Abdülmuttalib'in yanına defnedilmiştir. 619 yılı, Resulullah (s.a.s.)'in hem amcasını hem de ilk hanımı Hz. Hatice'yi kaybettiği yıldır. Bundan dolayı bu yıla "Hüzün yılı" denmiştir.

800. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in methinde söylemiş olduğu manzumedir.

1. وقد جربو أفيما مضى من امر هم
وما عالم امرا كمن لم يجرب

2. وقد كان افي امر الصحيفة عبرة
متى يخبر غائب القوم يعجيب

3. محى الله عنها وعقوقهم
وما نقوم امن باطل الحق مغرب⁹⁷⁸

3.2.3. Ebû Cehil

H. 570/M. 1174 yılları civarında Mekke'de doğmuştur. Asıl adı Amr b. Hişam'dır. Yaşadığı dönemde müslümanların en büyük düşmanlarından biri olmuştur. "Ebü'l-Hakem olan künyesi İslamiyet'e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebu Cehil olarak değiştirilmiştir."⁹⁷⁹

Ebu Cehil, müslüman olanları dinlerinden döndürmek için her türlü yolu denemiştir. Ticaretle uğaşanları iflas ettirmekle tehdit etmiş, gücü olmayan halkı ise çeşitli eziyetlerle yıldırmaya çalışmıştır. Resulullah (s.a.s.)'a karşı da hiçbir zaman merhameti olmamıştır. Namaz kılarken üzerine deve leşi attırması, Safa Tepesi'nde ise ona yakışsız sözler sarfetmiştir.

Müşrüklerin müslümanlarla yaptığı her mücadelede onlara maddi ve manevi yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımların yapıldığı bir savaş olan Bedir Savaşı'nda yakalanmış ve H. 624/M. 1227 yılında öldürülmüştür.

⁹⁷⁷ Ethem Ruhi Fıçlalı, "Ebu Talib", *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 237.

⁹⁷⁸ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 141a.

⁹⁷⁹ Mehmet Ali Kapar, "Ebu Cehil", *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 117.

Cesedi ise bir kuyuya atılmıştır.

801. Manzume

Anlatılan rivayete göre Ebu Cehil, Sürâka'nın İslam'la müşerref olduğunu işitir ve bu iki beyti yazarak ona yollar.

1. بنى مدلج انى اخاف سفيهم
سراقة يستغوى بنصر محمد

2. عليكم نه ان لايفرق جمعكم
فتصبح شتى بعد عز و سودد⁹⁸⁰

3.2.4. Sürâka b. Mâlik

Tam adı Sürâka b. Mâlik b. Cu'şüm b. Malik b. Amr b. Malik b. Teym b. Müdlic b. Mürre b. Abdümenat b. Kinane'dir. Beni Müdlic kabilesinde doğmuştur.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) ve Hiz. Ebu Bekir hicrete çıktıklarında onların başına konan ödülü almak için peşlerine düşmüştür. Onlara yaklaştığında atı sendeleyip düşmüş, yine de onu oradan çıkararak yoluna devam etmiştir. Bir süre sonra at yine sendelemiş ve ayakları toprağa saplanmıştı. Bu olaylar üzerine Resulullah (s.a.s.)'taki hikmeti ve ona zarar veremeyeceğini anlayarak ondan eman dilemiştir.

Başka bir günde yine Resulullah (s.a.s.) ve beraberindekilerle karşılaşmıştır. Müslümanlar ona yaklaşmış ve kim olduğunu sorarak çekiştirmişlerdir. Süraka, o an Resulullah (s.a.s.)'a seslenerek kendini tanıtmıştır. "Onun yanına geldiğinde Müslüman olmuş ve bir sadaka takdim etmiştir."⁹⁸¹

Ebu Cehil, Sürâka'nın Müslüman olduğunu duyunca onu hicvetmiş ve aleyhinde konuşmuştur. Sürâka ise ona yazdığı manzume ile başına gelenleri anlatmıştır. Süraka, H. 24/M. 645 yılında Müslüman olarak vefat etmiştir.

Güçlü bir şairlik yönü olan Sürâka'nın Medine Tarihi'nde kendisine yer

⁹⁸⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 155b.

⁹⁸¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebir*, C. 6, çev. Ayhan Erdoğan, İstanbul: Siyer Yayınları, 2014, ss. 152.

verilen manzumeleri, Ebu Cehil ile olan münasebetleri hakkında olmuştur.

802. Manzume

İbn İshak'tan edilen rivayetlere göre Süraka'nın şairlik yanı olduğu ve İslamiyet'den sonra Ebu Cehil b. Hişam'a manzumelerle cevap verdiği konusuna değinilmiştir. Bahsi geçen manzumelerden biri budur.

1. ابا حکم واللہ لو کنت شاهدا
لا مرجو ادی اذ تسوخ قوائمه
2. علمت ولم تشکک بان محمدا
رسول ببرهان فمن ذا یقاومه
3. علیک بکف القوم عنه فاننی
اری امره یوما ستبدو امعالمه
4. بامر یودالناس فیه باسرهم
بان جمیع الناس طرایسا⁹⁸²

803. Manzume

Süraka, Ebu Cehil'in kendisine yazmış olduğu manzumeye karşılık şu iki beyitle nazire yapmıştır.

- ابا حکم واللات ان کنت شاهدا
لامرجو ادی اذ تسیح قوائمه
- عجبت ولم تشکک بان محمدا
نبی ببرهان فمن ذایکاتم⁹⁸³

3.2.5. Ebû Bekir Sıddık

Adı Abdullah b. Ebu Kuhafe'dir. Mekke'de doğmuştur. İlk Müslüman olup olmaması hususunda çeşitli rivayetler olsa da genel kabul ilk Müslüman'ın kendisi olduğudur. Sahip olduğu nüfuzu sayesinde İslam'ın yayılmasında etkili olmuş ve birçok sahabe onun aracığı ile İslam ile şereflenmiştir. Ebu Bekir, Müslüman olmadan önce edindiği serveti İslam'dan sonra köleleri azat ederek ve Müslümanlara gerekli yardımları yaparak harcamaya başlamıştır.

Müslümanların dönüm noktalarından biri olan Mekke'den Medine'ye hicretten önce Resulullah (s.a.s.) yanına gelmiş ve ona hicret edeceğini

⁹⁸²Medine Tarihi, c. 1, varak 153b.

⁹⁸³Medine Tarihi, c. 1, varak 155b.

haber vermiştir. “Ebu Bekir ‘Ey Allah’ın Resulu (sas), ya arkadaş!’ deyince ‘Arkadaş sensin.’ buyurdu.”⁹⁸⁴ Hicretin başladığı gece Resulullah (s.a.s.), kendisinin öldürülme planını öğrenince Ebu Bekir’e haber vererek yola çıkmış ve birlikte Sevr mağarasına saklanmışlardır. “Hz. Ebu Bekir bu özel durumu sebebiyle Türk ve İran edebiyatlarında “yār-ı gār (mağara dostu, can yoldaşı) ifadesiyle anılmıştır.”⁹⁸⁵

Ebu Talib, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in vefatı üzerine halifelik makamına getirilmiştir. Müslümanlığı yaymak için savaşlar yapmış, çıkan yalancı peygamberlerle mücadele etmiş ve fitneleri bastırmayı başarmıştır. Yakalandığı hastalık neticesinde H. 13/M. 634 yılında vefat etmiş, cenaze namazını ise Hz. Ömer kıldırarak ve vasiyeti üzerine Resulullah (s.a.s.)’in yanına defnedilmiştir.

804. Manzume

Hz. Ebubekir, Hz. Peygamler ile beraber giderken Süraka’nın hakkında söylemiş olduğu manzumedir.

1. قال النبي ولم يجزع يوقرنى
و نحن اقي سدفة من ظلمة الغار
2. لاتخش شيئا فان الله ثالثنا
و قد توكل الي منه باظهار
3. و انما كيد من يخشى بواده
كيد الشياطين كادته اكفار
4. والله مهلكهم طرا بما كسبوا
وجا علامنتهى منهم الى النار
5. و انت مرتحل عنهم و تار كههم
اما غدو اواماد لجسار
6. و هاجر ارضهم حتى يكون لنا
قوم عليهم ذوو اعز و انصار
7. حتى اذالليل وار تنا و اينقة
بيغين بالقوم نعبا تحت اكوار

⁹⁸⁴İbn Sa’d, *Kitâbü’t-Tabakâti’l-Kebîr*, C. 3, çev. Hikmet Akdemir, Mehmet Vehbi Şahinalp, Ali Bakkal, ss. 192.

⁹⁸⁵Mustafa Fayda, “Ebu Bekir”, *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 102.

8. يعسفن عرض الثنا يا بعد اطولها
وكل سهب رفاق الترب موار

9. حتى اذاقلت قد انجبت عارضها
من مدلج فارس افي منصب وار

10. يردى به مشرف الاقطار معترم
كالسيدذى اللبة المستاسد الضار

11. فقال كرو افقلنا ان كرتنا
من دو نهالك نصر الخالق البار

12. انيخسف الارض بالا جوى و فارس
فانظر الى اربع فبالارض غوار

13. فهيل اماراي ارساغ مقربه
قد سخن افي الارض لم تخقر بمحفار

14. فقال هل لكم ان تطلقو افرسى
و تاخذو امو ثقى افي نصح اسرار

15. و اصرف الحى عنكم ان لقبتهم
و ان اعور منهم عين اعوار

16. فادع الذى هو عنكم كف علوتنا
يطلق جوادى و انتم خير ابرار

17. فقال قولاً رسول الله مبتهلاً
يارب ان كان منه غير اخفار

18. فنجه سالما من شر دعوتنا
و مهره مطلقاً من كلم اثار

19. فاطهره اذيد عوحوافره
و فاز فارسه من هو اخطار⁹⁸⁶

3.2.6. Sırma b. Ebû Enes

Tam adı Sırma b. Ebû Enes b. Sırma b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. En-Neccâr'dır. Künyesi Ebû Kays'tır. Muhammed b. Ca'fer onun cahiliye devrinde Hıristiyanlığa girmeye niyetlendiğini ama vazgeçtiğini söyler. Bunun yanında yine Müslüman olmadan önce putlardan uzak durduğu ve boy abdestli gezdiği bilinir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye geldiğinde ise Müslümanlığı hemen kabul etmiştir.

⁹⁸⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 153b.

Sırma b. Ebû Enes'in eserinde yer alan manzumeleri, Allah (c.c.)'a ve peygamberine olan saygısını konu alan manzumeler olmuştur.

805. Manzume

Bu manzume Allah (c.c.)'ın kendilerine İslamiyeti bahşetmesi ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kendilerine peygamber gönderilişinin güzelliğini anlatır.

1. نُؤَى فِي قَرِيْشٍ بَضْعَ عَشْرَةَ حِجَّةً
يَذْكُرُ لَوْ يَلْقَى صَدِيْقًا مُؤَاتِيَا
2. وَيَعْرُضُ فِي أَهْلِ الْمَوَاسِمِ نَفْسَهُ
فَلَمْ يَرَ مَنْ يُؤْوِي⁹⁸⁷ وَلَمْ يَرَ دَاعِيَا
3. فَلَمَّا أَتَانَا وَاطْمَأْنَنْتَ بِهِ النُّؤَى⁹⁸⁸
وَأَصْبَحَ⁹⁸⁹ مَسْرُوْرًا بِطَبِيْبَةٍ رَاضِيَا
4. وَالْقَى صَدِيْقًا وَاطْمَأْنَنْتَ بِهِ النُّؤَى
وَكَانَ لَهُ عَوْثًا مِنَ اللَّهِ بِأَدِيَا⁹⁹⁰
5. يَفْصُ لَنَا مَا قَالَ نُوحٌ لِقَوْمِهِ
وَمَا قَالَ مُوسَى إِذْ أَحَابَ الْمُنَادِيَا
6. فَأَصْبَحَ لَا يَخْشَى مِنَ النَّاسِ وَاجِدًا
قَرِيْبًا وَلَا يَخْشَى مِنَ النَّاسِ نَائِيَا
7. بَدَلْنَا لَهُ الْأَمْوَالَ مِنْ جَلِّ مَالِنَا
وَأَنْفُسَنَا عِنْدَ الْوَعَى وَالنَّاسِيَا
8. وَنَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ لَا شَيْءَ عَبْرُهُ
وَأَنَّ كِتَابَ اللَّهِ أَصْبَحَ هَادِيَا
9. نُعَادِي الَّذِي عَادَى مِنَ النَّاسِ كُلِّهِمْ
جَمِيْعًا وَلَوْ كَانَ الْحَبِيْبَ الْمُوَاسِيَا
10. أَقُولُ إِذَا صَلَّيْتُ⁹⁹¹ فِي كُلِّ بَيْعَةٍ
حَنَانِيْكَ لَا تُظْهِرُ عَلَيْنَا الْأُ⁹⁹² عَادِيَا

⁹⁸⁷ Medine Tarihi'nde "ماوى" şeklinde geçmektedir.

⁹⁸⁸ Medine Tarihi'nde "اتينا اظهر الله دينه" şeklinde geçmektedir.

⁹⁸⁹ Medine Tarihi'nde "فاصبح" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁰ Medine Tarihi'nde "هاديا" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹¹ Medine Tarihi'nde "اذااد عوك" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹² Medine Tarihi'nde "تباركت قداكثرت لا سمك" şeklinde geçmektedir.

11. أَقُولُ إِذَا جَاوَزْتُ أَرْضًا مُخِيبَةً
تَبَارَكْتَ إِسْمَ اللَّهِ أَنْتَ الْمَوْلِيَا

12. فَطَأُ مُعْرَضًا إِنَّ الْحُثُوفَ كَثِيرَةٌ
وَإِنَّكَ لَا تُبْقِي لِنَفْسِكَ بَاقِيَا

13. فَوَ اللَّهُ مَا يَدْرِي الْفَتَى كَيْفَ يَتَّقِي
إِذَا هُوَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ اللَّهُ وَاقِيَا

14. وَلَا تَحْفَلُ النَّخْلُ الْمَعِيمَةُ رَبِّهَا
إِذَا أَصْبَحَتْ رِيًّا وَأَصْبَحَ ثَاوِيَا⁹⁹³

806. Manzume

Cahiliye döneminde de Allah (c.c.)'a karşı saygılı olan Ebû Kays, bir manzumesinde bu saygıyı şu şekilde ifade etmiştir.

1. يَقُولُ أَبُو قَيْسٍ وَأَصْبَحَ غَادِيَا
أَلَا مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ وَصَاتِي فَافْعَلُوا

2. فَأَوْ صَبِيحُكُمْ بِاللَّهِ وَالْبِرِّ وَالنَّقَى
وَأَعْرَاضِكُمْ وَالْبِرِّ بِاللَّهِ أَوْلُ

3. وَإِنْ قَوْمُكُمْ سَادُوا فَلَا تَحْسُدُنَّهُمْ
وَإِنْ كُنْتُمْ أَهْلَ الرَّئَاسَةِ فَاعْدِلُوا

4. وَإِنْ نَزَلَتْ إِحْدَى الدَّوَاهِي بِقَوْمِكُمْ
فَأَنْفُسَكُمْ دُونَ الْعَثِيرَةِ فَاجْعَلُوا

5. وَإِنْ تَابَ عَزْمٌ فَادِخْ فَإِنْ فُفُو⁹⁹⁵مْ
وَمَا حَمَلُوكُمْ فِي الْمُلَمَاتِ فَاحْمِلُوا

6. وَإِنْ أَنْتُمْ أَمَعَرْتُمْ فَتَعَفَّفُوا
وَإِنْ كَانَ فَضْلُ الْخَيْرِ فِيكُمْ فَأَفْضِلُوا⁹⁹⁶

807. Manzume

Cahiliye döneminde Allah (c.c.)'a olan saygısını ifade ettiği bir başka manzumesi de budur.

1. سَبَّحُوا اللَّهَ شَرَقَ كُلِّ صَبَاحٍ
طَلَعَتْ شَمْسُهُ وَكُلَّ هَالَالٍ

⁹⁹³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 204; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 184a; "ثَاوِيَا" kelimesi *Medine Tarihi*'nde "ثَاوِيَا" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁴ *Medine Tarihi*'nde "و" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁵ *Medine Tarihi*'nde "فعو" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 390-391; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 184a.

2. عَالِمَ السِّرِّ وَالْبَيَانِ جَمِيعًا⁹⁹⁷
لَيْسَ مَا قَالَ رَبُّنَا بَضَلَالٍ
3. وله الطير تستزيد⁹⁹⁸ وتأوي
في وكورٍ من أمانات الجبال
4. وله الوحش بالفلاة تراها
في حفافٍ وفي ظلال الرمال
5. وله هودت هودت هودت ودانت
كل دين إذا انكرت عضال
6. وله شمس النصارى وقاموا
كل عيد لربهم واحتفال
7. وله الراهب الحبيب تراه
رهن بؤس وكان أنعم بال
8. يا بني الأرحام لا تقطعوها
وصلوها قصيرة من طوال
9. واتقوا الله في ضعاف اليتامى
وبما يستحل غير الحلال⁹⁹⁹
10. واعلموا أن لليتيم وليًا
عالمًا يهتدي بغير سؤال¹⁰⁰⁰
11. ثم مال اليتيم لا تأكلوه
إن مال اليتيم يرعاه والي
12. يا بني النخوم لا تجزئوها
إن جزل النخوم ذو عقال
13. يا بني الأيام لا تأمئوها
واحذروا مكرها ومر الليلي
14. واعلموا أن أمرها لنفاد
الخلق ما كان من جديد وبالي¹⁰⁰¹
15. واجمعوا أمركم على البر والتقوى

⁹⁹⁷ Medine Tarihi'nde "لدنا" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁸ Medine Tarihi'nde "تستزير" şeklinde geçmektedir.

⁹⁹⁹ Medine Tarihi'nde "عالمًا يهتدي بغير سؤال" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁰⁰ Bu beyit Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

¹⁰⁰¹ Bu beyit Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

3.2.7. Sa‘d b. Mûaz

Tam adı Sa‘d b. Mûaz b. en-Numan b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel’dir. H. 510/M. 1116 yılında Medine’de doğmuştur. “Sa‘d b. Muaz ile Üseyd b. el-Hudayr’ın Müslümanlıkları, Mus‘ab b. el-Abderi’nin vasıtasıyla olmuştur.”¹⁰⁰³ Mus‘ab’ın okuduğu Kuran’ın etkisiyle Müslüman olan Sa‘d, kabilesindekilere de Müslüman olmalarını aksi takdirde onlarla ilişkilerini keseceğini söylemiştir. Saygın bir kişi olmasından dolayı büyük kitleler Müslümanlığı kabul etmiştir.

Sa‘d, Resulullah (s.a.s.) ile beraber girdiği gazvelerde önemli roller üstlenmiş, Hz. Peygamber (s.a.s.)’i korumuştur. Bedir Savaşı’ndan önce Resulullah (s.a.s.) ona savaşa katılıp katılmayacağı hususunu sormuş, o ise onun emirlerine riayet edeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine savaş hazırlıklarına girişilmiştir. Hendek Savaşı’ndada önemli görevler üstlenen Sa‘d, burada koluna isabet eden okla birlikte damarları parçalanmıştır. Resulullah (c.c.) ise kendisiyle bizzat ilgilenmiştir. Sa‘d, yaranın ilerleyen günlerde daha da açılmasıyla beraber çok kan kaybetmiş ve sonunda H. 5/M. 626 yılında vefat etmiştir.

Sa‘d b. Muaz, Resulullah (s.a.s.)’ın çok değer verdiği bir sahabe idi. “Sahihayn ve diğer hadis kitaplarında muhtelif tariklarla Resulullah (s.a.s.)’ın şöyle buyurduğu rivayete göre: ‘Sa‘d b. Muaz’ın ölümüne Arş sallandı (...)’”¹⁰⁰⁴ Bir diğer hadisi şerifte ise Resulullah (s.a.s.) “Onun cenazesini melekler taşıdı.” buyurmuştur.

808. Manzume

Hz. Aişe’den edilen rivayette Hendek Gazvesi’nde, Sa‘d’ın bir kolunu dışarı çıkararak şu manzumeyi söylemiştir.

1. اليث قليلا تشهد الهيجا حمل
لا باس بالموت اذا حان الاجل¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 157; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 184a.

¹⁰⁰³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. 3, ss. 488.

¹⁰⁰⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, C. 2, çev. Naim Erdoğan, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, ss. 352.

¹⁰⁰⁵ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 191b.

809. Manzume

Safve isimli bir kitapta yer alan Hz. Aişe'nin rivayetine yer verilir ve bu rivayete göre Sa'd b. Muaz ile küçük kardeşinin bu manzumeyi söylediğini işitmiştir.

1. البيت قليلا تدرك الهيجا حمل

ما احسن الموت اذا جاء الاجل¹⁰⁰⁶

3.2.8. Hassân b. Sâbit

Tam adı Hassân b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Yesrib'de¹⁰⁰⁷ doğmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.)'den yedi yıl önce doğmuş olduğunu söyleyenlerin yanında H. 570/M. 1174 veya H. 590/ M. 1194 yıllarında da dünyaya gelmiş olabileceği rivayet edilir. Yaygın bilinen künyesi Ebü'l-Velîd'dir. Bunun haricinde Ebu el-Mudarrîb, Ebu el-Husam ve Ebu Abdirrahman olarak da künyelenir.

Hassân, İslâm'a ilk girenlerden biri olmuş ve bundan sonraki hayatını Peygamber'in yanında geçirmiştir. Müslümanlığa en büyük hizmeti ise söylediği manzumeler ile vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.), onun İslâm'ın ilk yıllarında kendini destekleyen üç şairden biri olduğunu söylemiştir.¹⁰⁰⁸ Bunun yanında üzerine çıkıp manzume söylemesi için mescide bir minder koydurtmuş sonra da “Şüphesiz ki Allah (c.c.), Hassân b. Sâbit'i, soluğuyla Peygamber'ini desteklediği müddetçe Rûhu'l-Kudüs ile destekleyecektir.” buyurmuştur.

“Hassân b. Sâbit'in Câhiliye döneminde söylediği şiirler genellikle hiciv, methiye, fahriyye, gazel ve nesîb türündedir.”¹⁰⁰⁹ İslâm'ı kabulden sonra ise daha çok Hz. Peygamber (s.a.s.)'i desteklemek, İslâm'ı savunmak ve kafirleri yermek üzerinedir. “Hassân Cahiliye devrinde Ensâr'ın, peygamberlik döneminde Resulullah (s.a.s.)'in, İslam devrinde ise

¹⁰⁰⁶ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 191b.

¹⁰⁰⁷ Bugünkü adı ile Medine.

¹⁰⁰⁸ Diğer ikisi: Kâ'b b. Mâlik ve Abdullah b. Revaha.

¹⁰⁰⁹ Hüseyin Elmalı, “Hassân b. Sâbit”, *DİA*, C. 16, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 401.

Yemenlilerin şairi olması münasebetiyle diğer şairlere üstünlük kurmuştur.”¹⁰¹⁰ Tüm bu özellikler ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kendisine olan düşkünlüğü, onun “Peygamber’in şairi” olarak anılmasını sağlamıştır.

Hassân öldüğünde 120 yaşındaydı. 120 yıllık ömrünün altmış yılını Cahiliye devrinde, son altmış yılını İslam devrinde Müslüman olarak yaşamıştır. “Daha önce Hz. Âişe’ye iftira atanlar kervanından olan Hassân, Hz. Ömer’in hilafeti döneminde Allah’ın gazabına uğrayarak¹⁰¹¹ görme duyusunu kaybetmiştir.”¹⁰¹² Ölüm tarihi kesin olmamakla birlikte H. 40/660, H. 50/ M. 670 veya H. 54/M. 674 yıllarında vefat ettiği rivayet edilmektedir.

Arapça tanıklar arasında manzumesine en çok başvuru şair Hassân b. Sâbit olmuştur. Şair, manzumelerinde genel olarak Resullah’ın buyurduğu filler üzerine, yapılan savaşlar, savaşlarda şehit olan ashap hakkındadır. Aşkî Efendi, Arap edebiyatının en meşhur şairlerin olan Hassan b. Sâbit’in en meşhur manzumelerini tercih ederek eserine nakletmiştir.

810. Manzume

Bu manzume Bedir Savaşı’ndan sonra söylenmiştir. Savaşın ardından Hz. Peygamber (s.a.s.) müşriklerin cesetlerinin kuyuya atılmasını emretmiş, daha sonra da kuyunun başına gelerek cesetlere seslenmiştir. Bunu gören Hz. Ömer, Peygamber’in yanına gelmiş ve ona: “Ya Rasûlullah, ruhsuz cesetlerle ne diye konuşuyorsun?” diye sorunca Hz. Peygamber (s.a.s.): “Muhammed’in nefsi elinde bulunan Allah (c.c.)’a yemin ederim ki, söylediğim sözleri siz onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz.” demiştir.

Bu olay üzerine Hassân bin Sâbit’in söylemiş olduğu manzumedir.

1. نَدَاوَلَهَا الرِّيَاحُ وَكُلُّ جَوْنٍ
مِنَ الوَسْمِيِّ مُنْهَمِرٍ سَكُوبٍ
2. فَأَمْسَى رَسْمَهَا خَلْفًا وَأَمْسَتْ
بَيْبَابًا¹⁰¹³ بَعْدَ سَاكِنِهَا الْحَبِيبِ
3. فَدَعَّ عَنْكَ التَّنَكُّرَ كُلَّ يَوْمٍ

¹⁰¹⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 1, çev. Naim Erdoğan, ss. 492.

¹⁰¹¹ Nur Suresi’nin 11. Ayeti ile Hassân, Allah’ın gazabına uğramıştır: “... İçlerinden (elebaşılık ederek) o günahın büyüklüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır.”

¹⁰¹² İbn Sa’d, *Tabakât*, C. 4, çev. Abdurrahman Elmalı ve Mehmet Akbaş, ss. 377.

¹⁰¹³Medine Tarihi’nde “بَيْبَابًا” şeklinde geçmektedir.

وَرُدَّ حَرَارَةَ الْقَلْبِ الْكَيْبِ

4. وَخَيْرٌ بِالَّذِي لَا عَيْبَ فِيهِ
بِصِدْقٍ غَيْرِ إِخْبَارِ الْكُذُوبِ

5. بِمَا صَنَعَ الْمَلِيكَ غَدَاةَ بَدْرِ
لَنَا فِي الْمُشْرِكِينَ مِنَ النَّصِيبِ

6. غَدَاةَ كَأَنَّ جَمْعَهُمْ جِرَاءُ
بَدَتْ أَرْكَائُهُ جُنْحَ الْغُرُوبِ

7. فَلَا قَيْنَاهُمْ مِنَّا بِجَمْعِ
كَأْسِدِ الْعَابِ مُرْدَانٍ وَشَيْبِ

8. أَمَامَ مُحَمَّدٍ قَدْ وَازَرُوهُ
عَلَى الْأَعْدَاءِ فِي لَفْحِ الْحُرُوبِ

9. بِأَيْدِيهِمْ صَوَارِمُ مَرْهَفَاتِ
وَكُلِّ مَجْرَبٍ خَاطِي الْكُعُوبِ

10. بَنُو الْأَوْسِ الْعَطَارِفُ وَازَرَتْهَا
بَنُو النَّجَارِ فِي الدِّينِ الصَّلِيبِ

11. فَعَاذَرْنَا أَبَا جَهْلٍ صَرِيحًا
وَعُنْبَةَ قَدْ تَرَكْنَا بِالْجُبُوبِ

12. وَشَيْبَةَ قَدْ تَرَكْنَا فِي رَجَالِ
دَوِي حَسَبٍ إِذَا نَسَبُوا حَسِيبِ

13. يُنَادِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ لَمَّا
قَدَفْنَا هُمْ كَبَاكِبَ فِي الْقَلِيبِ

14. أَلَمْ تَجِدُوا كَلَامِي كَانَ حَقًّا
وَأَمْرُ اللَّهِ يَأْخُذُ بِالْقُلُوبِ

15. فَمَا نَطَفُوا وَلَوْ نَطَفُوا لَقَالُوا
صَدَقْتَ وَكُنْتَ ذَا رَأْيٍ مُصِيبِ¹⁰¹⁴

811. Manzume

Bedir Gazvesi'nin anlatıldığı bölümde şeytanın Süraka suretinde görünüp Müslümanları birbirine düşürdüğü olay anlatılmıştır. Bunun üzerine o vakit Hassan b. Sabit bu manzumeyi inşa etmiştir.

1. قَوْمِي الَّذِينَ هُمْ أَوْرَا نَبِيَّهُمْ
وَصَدَقُوهُ وَأَهْلُ الْأَرْضِ كُفَّارُ

¹⁰¹⁴İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 294; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 216b.

2. إِلَّا خَصَائِصَ أَقْوَامٍ هُمْ سَلَفٌ
لِلصَّالِحِينَ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنْصَارُ

3. مُسْتَنْبِرِينَ بِقَسَمِ اللَّهِ قَوْلُهُمْ
لَمَّا أَتَاهُمْ كَرِيمٌ الْأَصْلُ مُخْتَارُ

4. أَهْلًا وَسَهْلًا فَفِي أَمْنٍ وَفِي سَعَةٍ
نِعْمَ النَّبِيُّ وَنِعْمَ الْقَسَمُ وَالْجَارُ

5. فَأَنْزَلُوهُ بِدَارٍ لَا يَخَافُ بِهَا
مَنْ كَانَ جَارَهُمْ دَارًا هِيَ الدَّارُ

6. وَقَاسَمُوهُمْ بِهَا الْأَمْوَالَ إِذْ قَدِمُوا
مُهَاجِرِينَ¹⁰¹⁵ وَقَسَمَ الْجَاجِدِ النَّارُ

7. سِرْنَا وَسَارُوا إِلَى بَدْرِ لِحَيْنِهِمْ
لَوْ يَعْلَمُونَ بَيِّنَ الْعِلْمِ مَا سَارُوا

8. دَلَّاهُمْ بِغُرُورٍ ثُمَّ أَسْلَمَهُمْ
إِنَّ الْخَبِيثَ لِمَنْ وَالْآهَ غَرَّارُ

9. وَقَالَ إِنِّي لَكُمْ جَارٌ فَأَوْرَدَهُمْ
شَرَّ الْمَوَارِدِ فِيهِ الْخَزْيُ وَالْعَارُ

10. ثُمَّ التَّقِيْنَا فَوَلَّوْا عَنْ سَرَاتِهِمْ
مِنْ مُنْجِدِينَ¹⁰¹⁶ وَمِنْهُمْ فِرْقَةٌ غَارُوا¹⁰¹⁷

812. Manzume

Manzume, Beni Nadir Gazvesi'nde söylenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.), Allah (c.c.)'a ve Resûlüne yüz çeviren Beni Nadir kabilesini Medine'de kuşatma altına almıştır. Altı gün süren kuşatmadan sonra teslim olan kabileye eşyalarını alıp Medine dışına hicret etmeleri için izin vermiştir. Savaş sonunda Hz. Peygamber (s.a.s.) bu kabilenin hurmalıklarını yakmış, kendilerine yetecek kısımları ise bırakmışlardır.

Hassân bu olay üzerine şu beyti söylemiştir.

1. وَهَانَ عَلَى سُرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ
حَرِيقٌ بِالْبُؤَيْرَةِ مُسْتَطِيرٌ¹⁰¹⁸

¹⁰¹⁵Medine Tarihi'nde "مجاهرين" şeklinde geçmektedir.

¹⁰¹⁶ Medine Tarihi'nde "منجدين" şeklinde geçmektedir.

¹⁰¹⁷İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 295; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 227a.

813. Manzume

Münafıkların başı olan Abdullah b. Übeyy, Safvan b. Muttal ile Hz. Aişe'ye iftira atmıştı.¹⁰¹⁹ Bu iftiranın tuzağına Hassân b. Sâbit de düşmüş ve Muttal'ı hicveden manzumeler yazmıştı. Gerçeklerin anlaşılması üzerine ise Hassân b. Sâbit, Hz. Aişe'ye özür mahiyetinde şu manzumeyi söylemiştir.

1. حَصَانٌ رَزَانٌ مَا تُزْنُ¹⁰²⁰ بِرَيْبَةٍ
وَتُصْبِحُ غَزْنِي مِنْ لُحُومِ الْعَوَافِلِ

2. خَلِيلَةَ خَيْرِ النَّاسِ دِينًا وَمَنْصِنَا
نَبِيَّ الْهَدَى وَالْمَكْرِ مَاتِ الْفَوَاضِلِ¹⁰²¹

3. عَقِيلَةٌ حَيٌّ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ
كَرَامِ الْمَسَاعِي مَجْدُهُمْ غَيْرُ زَائِلِ

4. مُهَدَّبَةٌ قَدْ طَيَّبَ اللَّهُ خِيَمَهَا
وَطَهَّرَهَا مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَبَاطِلِ

5. فَإِنْ كُنْتُ قَدْ قُلْتُ الَّذِي قَدْ رَعَمْتُمْ
فَلَا رَفَعَتْ سَوْطِي إِلَيَّ أَنْأَمِلِي

6. وَكَيْفَ وَوَدِّي مَا حَبِيبْتُ وَنُصْرَتِي
لِأَلِ رَسُولِ اللَّهِ زَيْنُ الْمَحَافِلِ

7. لَهُ رَتَّبُ عَالٍ عَلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ
تَقَاصِرَ عَنْهُ سَوْرَةُ الْمُتَطَاوِلِ

8. فَإِنَّ الَّذِي قَدْ قِيلَ لَيْسَ بِلَائِطِ
وَلَكِنَّهُ قَوْلُ امْرِئٍ بِي مَاجِلِ

9. رَأَيْتُكَ اللَّهُ وَلِيغْفِرْ لَكَ اللَّهُ حُرَّةً
مِنَ الْمُحْصَنَاتِ غَيْرَ ذَاتِ عَوَائِلِ¹⁰²²

¹⁰¹⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 77; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Qur'an*, C. 19, (thk. Hişâm Samîr el-Buhârî), Riyad: Dâru Âlemü'l-kütüb, 2003, ss. 128; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 270b.

¹⁰¹⁹ Tarihte "İfk Hadisesi" olarak bilinen olay.

¹⁰²⁰Medine Tarihi'nde "لا تُزْنُ" şeklinde geçmektedir.

¹⁰²¹Beyit, manzumenin aktarıldığı kaynaklarda geçmemesine karşın Medine Tarihi'nde yer almaktadır.

¹⁰²² Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Misrî, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 4, (thk. Mustafa es-Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafiz eş-Şelebî), Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1955, ss.

814. Manzume

Beni Kurayza Gazvesi'nde Hibban ibnü'l Arika'nın atmış olduğu ok, Sa'd b. Muaz'ın damarına gelmiş ve onu kesmişti. Hz. Peygamber (s.a.s.) o an yarayı dağlamış ve Sa'd'ın bir süre daha yaşamasına olanak sağlamıştı. Savaşı kazanan İslam ordusu Beni Kurayza kabilesi hakkındaki hükmü Sa'd'a bırakmış, Sa'd ise ölmelerini istemiştir. Yüreğindeki kini sönen Sa'd o gece yarısı şehit olmuştur.

Bu olay üzerine çok üzülen Hassân b. Sâbit, şu mersiyei söylemiştir.

1. لَقَدْ سَجَمْتُ مِنْ دَمْعٍ 1023 عَيْبِي عَيْرَةً
وَحَقٌّ لِعَيْبِي أَنْ تَفِيضَ عَلَيَّ سَعْدٍ

2. قَتِيلٌ نَوَى فِي مَعْرَكٍ فَجَعَتْ بِهِ
عُيُونٌ دَوَارِي الدَّمْعِ دَائِمَةً الْوَجْدِ

3. عَلَى مِلَّةِ الرَّحْمَنِ وَارِثِ جَنَّةِ
مَعَ الشُّهَدَاءِ وَفْدُهَا أَكْرَمُ الْوَفْدِ

4. فَإِنْ تَكُ قَدْ وَدَّعْتَنَا وَتَرَكْتَنَا
وَأَمْسَيْتُ فِي عَيْرَاءِ مُظْلِمَةِ اللَّحْدِ

5. فَأَنْتَ الَّذِي يَا سَعْدُ أَثَبْتَ بِمَشْهَدِ
كَرِيمٍ وَأَنْوَابِ الْمَكَارِمِ وَالْحَمْدِ

6. بِحُكْمِكَ فِي حَيِّي فُرِيظَةً بِالَّذِي
قَضَى اللَّهُ فِيهِمْ مَا قَضَيْتُ عَلَى عَمْدِ

7. فَوَافَقَ حُكْمَ اللَّهِ حُكْمَكَ فِيهِمْ
وَلَمْ تَعْفُ إِذْ ذُكِرْتُ مَا كَانَ مِنْ عَهْدِ

8. فَإِنْ كَانَ رَيْبُ الدَّهْرِ أَمْضَاكَ فِي الْأَلَى
سَرَوْا هَذِهِ الدُّنْيَا بِجَنَائِهَا الْخُلْدِ

9. فَنَعَمْ مَصِيرُ الصَّادِقِينَ إِذَا دُعُوا
إِلَى اللَّهِ يَوْمًا لِلْوَجَاهَةِ وَالْقَصْدِ 1024

815. Manzume

106; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 281b; Son beyit manzumenin aktarıldığı kaynaklarda geçmemesine karşın *Medine Tarihi*'nde geçmektedir.

¹⁰²³*Medine Tarihi*'nde "فيض" şeklinde geçmektedir.

¹⁰²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 270; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 130; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 301b.

Şair, Sa'd ve Beni Kurayza savaşında şehit olanların ardından şu manzumeyi söylemiştir.

1. أَلَا يَا قَوْمِي هَلْ لِمَا حُمَّ دَافِعٌ
وَهَلْ مَا مَضَى مِنْ صَالِحِ الْعَيْشِ رَاجِعٌ
2. تَذَكَّرْتُ عَصْرًا قَدْ مَضَى فَتَهَافَتْتُ
بَنَاتِ الْحَشَى وَأَنْهَلَ مَيِّ الْمَدَامِعِ
3. صَبَابَةٌ وَجِدٍ ذَكَرْتَنِي أَجَبَةً
وَقَتْلَى مَضَى فِيهَا طَفِيلٌ وَرَافِعٌ
4. وَسَعْدٌ فَأَضْحَوْا فِي الْجَنَانِ وَأَوْحَشْتُ
مَنَارِلَهُمْ فَأَلْأَرْضُ مِنْهُمْ بَلَاغِعٌ
5. وَفَوَا يَوْمَ بَدْرِ لِلرَّسُولِ وَفَوْقَهُمْ
ظِلَالُ الْمَنَائِبِ وَالسُّيُوفِ اللُّوَامِعِ
6. دَعَا فَأَجَابُوهُ بِحَقِّ وَكُلُّهُمْ
مُطِيعٌ لَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَسَامِعٌ
7. فَمَا نَكَلُوا حَتَّى تَوَلَّوْا جَمَاعَةً
وَلَا يَقْطَعُ الْأَجَالَ إِلَّا الْمَصَارِعُ
8. لِأَنَّهُمْ بَرَجُونَ مِنْهُ شَفَاعَةً
إِذَا لَمْ يَكُنْ إِلَّا النَّبِيُّونَ شَافِعِ
9. فَذَلِكَ يَا خَيْرَ الْعِبَادِ بِلَاؤُنَا
إِجَابَتُنَا لِلَّهِ وَالْمَوْتُ نَاقِعٌ¹⁰²⁵
10. لَنَا الْقَدَمُ الْأُولَى إِلَيْكَ وَخَلْفُنَا
لِأَوْلِنَا فِي مِلَّةِ اللَّهِ تَابِعِ
11. وَنَعْلَمُ أَنَّ الْمُلْكَ لِلَّهِ وَحْدَهُ
وَأَنَّ قَضَاءَ اللَّهِ لَا بُدَّ وَاقِعٌ¹⁰²⁶

816. Manzume

Şair, Mute Gazvesi'nde şehit düşen Müslümanlar üzerine şu manzumeyi söylemiştir.

1. تَأْوَيْتَنِي لَيْلٌ يَبْتَرِبُ أَعْسَرُ
وَهُمْ إِذَا مَا نَوَّمَ النَّاسَ مَسْهَرُ
2. لَذَكَرِي حَبِيبٍ هَيَّجَتْ لِي عَبْرَةً

¹⁰²⁵Medine Tarihi'nde "نافع" şeklinde geçmektedir.

¹⁰²⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 271; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 301b.

سَفُوحًا وَأَسْبَابُ الْبُكَاءِ التَّنْذِرُ

3. بَلَى، إِنَّ فِقْدَانَ الْحَبِيبِ بَلِيَّةٌ
وَكَم مِّنْ كَرِيمٍ يُبْتَلَى تَمَّ يَصْبِرُ

4. رَأَيْتَ خِيَارَ الْمُؤْمِنِينَ تَوَارَدُوا
شُعُوبَ وَخُلُفًا بَعْدَهُمْ يَتَأَخَّرُ

5. فَلَا يُبْعِدَنَّ اللَّهُ قَتْلَى تَتَابَعُوا
بِمُؤْتَةٍ مِنْهُمْ ذُو الْجَنَاحِينَ جَعْفَرُ

6. وَرَيْدٌ وَعَبْدُ اللَّهِ جِبِينَ تَتَابَعُوا
جَمِيعًا وَأَسْبَابُ الْمَنِيَّةِ تَخْطُرُ¹⁰²⁷

7. عِدَاةَ مَضُوا بِالْمُؤْمِنِينَ يُفُودُهُمْ
إِلَى الْمَوْتِ مَيْمُونُ النَّفِيبَةِ أَرْهَرُ

8. أَعْرُ كَضَوْءِ الْبَدْرِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ
أَبِي إِذَا سَبِيَمِ الظَّلَامَةِ مَجَسَّرُ

9. فَطَاعَنَ حَتَّى مَالَ غَيْرِ مُوسَى
لِمُعْتَرِكٍ فِيهِ قَنَا مُنْكَسِرُ

10. فَصَارَ مَعَ الْمُسْتَشْهِدِينَ تَوَابَهُ
جِنَانٌ وَمُلْتَفُ الْحَدَائِقِ أَخْضَرُ

11. وَكُنَّا نَرَى فِي جَعْفَرٍ مِنْ مُحَمَّدٍ
وَفَاءً وَأَمْرًا حَازِمًا جِبِينَ يَأْمُرُ

12. فَمَا زَالَ فِي الْإِسْلَامِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ
دَعَائِمٌ عَزَّ لَا يَزُلْنَ وَمَفْخَرُ

13. هُمْ جَبَلُ الْإِسْلَامِ وَالنَّاسُ حَوْلَهُمْ
رَضَامٌ إِلَى طُودِ بِيْرُقٍ وَيَقْهَرُ

14. بِهَا لَيْلٍ مِنْهُمْ جَعْفَرٌ وَابْنُ أُمِّهِ
عَلِيٌّ وَمِنْهُمْ أَحْمَدُ الْمُتَخَيَّرُ

15. وَحَمْرَةٌ وَالْعَبَّاسُ مِنْهُمْ وَمِنْهُمْ
عَقِيلٌ وَمَاءُ الْعُودِ مِنْ حَيْثُ يُعْصَرُ

16. بِهِمْ تُفْرَجُ اللَّأْوَاءُ فِي كُلِّ مَازِقٍ
عَمَّاسٍ إِذَا مَا ضَاقَ بِالنَّاسِ مَصْنَدُ

17. هُمْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ أَنْزَلَ حُكْمَهُ
عَلَيْهِمْ، وَفِيهِمْ ذَا الْكِتَابِ الْمُطَهَّرُ¹⁰²⁸

¹⁰²⁷ Beyit, Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

817. Manzume

İbn İshak, Mekke'nin fethedildiği gün ile alakalı Hassân b. Sâbit'in şu manzumeyi söylediğini aktarır.

1. عَفَّتْ ذَاتُ الْأَصَابِعِ فَالْجَوَاءُ
إِلَى عَدْرَاءٍ مُنْزَلَهَا خَلَاءُ

2. دِيَارٌ مِنْ بَنِي الْحَسْحَاسِ قَفْرٌ
تُعْفِيهَا الرِّوَامِسُ وَالسَّمَاءُ

3. وَكَأَنْتَ لَا يَزَالُ بِهَا أُنَيْسُ
خِلَالَ مُرُوجِهَا نَعْمٌ وَشَاءُ

4. فَدَعِ هَذَا، وَلَكِنْ مَنْ لَطِيفِ
يُورِقُنِي إِذَا ذَهَبَ الْعِشَاءُ

5. لِشِعْنَاءِ الْتِي قَدْ تَبَيَّمَتْهُ
فَلَيْسَ لِقَلْبِهِ مِنْهَا شِفَاءُ

6. كَأَنَّ حَبِيبَتَهُ مِنْ نَبْتِ رَأْسِ
يَكُونُ مِزَاجُهَا عَسَلٌ وَمَاءُ

7. إِذَا مَا الْأَشْرِبَاتُ ذُكِرْنَ يَوْمًا
فَهِنَّ لَطِيبِ الرَّاحِ الْفِدَاءُ

8. نَوَالِيهَا الْمَلَامَةُ إِنْ أَلَمْنَا
إِذَا مَا كَانَ مَعْتُ أَوْ لِحَاءُ

9. وَتَشْرِبُهَا فَتَشْرِكُنَا مَلُوكًا
وَأَسَدًا مَا يُنْهِنُهَا الْلِقَاءُ

10. عَدِمْنَا حَيْلَنَا إِنْ لَمْ تَرَوْهَا
تُنِيرُ النَّقْعَ مَوْعِدُهَا كِدَاءُ

11. يُبَارِزُ عَنِ الْأَعْنَةِ مُصْغِيَاتِ
عَلَى أَكْتَفَائِهَا الْأَسْلُ الطِّمَاءُ

12. تَنْظُلُ حِيَادُنَا مُتَمَطِّرَاتِ
يُلْطِمُهُنَّ بِالْحُمْرِ النَّسَاءُ

13. فَمَا تَغْرَضُوا عَنَّا اعْتَمَرْنَا
وَكَانَ الْفَتْحُ وَانْكَشَفَ الْغَطَاءُ

¹⁰²⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 260-261; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 385; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 327a.

14. وَإِلَّا فَاصْبِرُوا لِحَلَالِدِ يَوْمٍ
يُعِينُ اللَّهُ فِيهِ مَنْ يَشَاءُ

15. وَجِبْرِيلُ رَسُولُ اللَّهِ فِيْنَا
وَرُوحُ الْقُدُسِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ

16. وَقَالَ اللَّهُ قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا
يَقُولُ الْحَقَّ إِنَّ نَفْعَ الْبَلَاءِ

17. شَهَدْتُ بِهِ فِقُومُوا صِدْقُهُ
فَقُلُّنْمُ لَا نَقُومُ وَلَا نَسَاءُ

18. وَقَالَ اللَّهُ قَدْ سَيَّرْتُ جُنْدًا
هُمُ الْأَنْصَارُ عُرَضَتْهَا الْبِقَاءُ¹⁰²⁹

19. لَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَعَدِّ
سَبَابٌ أَوْ قِتَالٌ أَوْ هَجَاءُ

20. فَتُحَكِّمُ بِالْقَوَائِي مَنْ هَجَانَا
وَنَضْرِبُ حِينَ تَخْتَلِطُ الدِّمَاءُ

21. أَلَا أُبْلِغُ أَبَا سُفْيَانَ عَنِّي
مُغْلَغَلَةً فَقَدْ بَرِحَ الْخَفَاءُ

22. بِأَنَّ سَيُوفَنَا تَرَكْنَاكَ عَبْدًا
وَعَبْدُ الدَّارِ سَادَتْهَا الْإِمَاءُ¹⁰³⁰

23. هَجَوْتَ مُحَمَّدًا وَأَجَبْتُ عَنْهُ
وَعِنْدَ اللَّهِ فِي ذَلِكَ الْجِرَاءُ

24. أَتَهْجُوهُ وَأَسْتُ لَهُ بِكُفَاءٍ
فَسِرُّكُمْ لِخَيْرِكُمْمَا الْفِدَاءُ

25. هَجَوْتَ مُبَارَكًا بَرًّا حَنِيفًا
أَمِينَ اللَّهِ شَيْمُتُهُ الْوَفَاءُ

26. أَمَنْ يَهْجُو رَسُولَ اللَّهِ مِنْكُمْ
وَيَمْدَحُهُ وَيَنْصُرُهُ سِوَاءُ؟

27. فَإِنَّ أَبِي وَوَالِدَهُ وَعِرْضِي
لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وَقَاءُ

28. لِسَانِي صَارِمٌ لَا عَيْبَ فِيهِ
وَبَحْرِي لَا تُكْذِرُهُ الدِّلَاءُ¹⁰³¹

¹⁰²⁹ Beyit, Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

¹⁰³⁰ Beyit, Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

¹⁰³¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 421-424; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 310-

818. Manzume

Şairin, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra söylediği mersiyedir.¹⁰³²

1. بِطَيْبَةِ رَسْمٍ لِلرَّسُولِ وَمَعَهْدِ
منير وقد تعفو الرسوم وتهمد
2. وَلَا تَمْتَحِي الْآيَاتِ مِنْ دَارِ حُرْمَةٍ
بِهَا مُنْبَرُ الْهَادِي الَّذِي كَانَ يَصْعَدُ
3. وَوَاضِحِ آيَاتٍ وَبَاقِي مَعَالِمِ
وَرَبِيعٍ لَهُ فِيهِ مُصَلَّى وَمَسْجِدُ
4. بِهَا حُجْرَاتٌ كَانَ يَنْزِلُ وَسَطَهَا
مِنَ اللَّهِ نُورٌ يُسْتَنْصَأُ وَيُوقَدُ
5. مَعَارِفَ لَمْ تُطْمَسْ عَلَى الْعَهْدِ آيَهَا
أَتَاهَا الْبَلَاءُ فَالْآيُ مِنْهَا تَجَدَّدُ
6. عَرَفْتُ بِهَا رَسْمَ الرَّسُولِ وَعَهْدَهُ
وَقَبْرًا بِهَا وَارَاهُ فِي التُّرْبِ مَلْحَدُ
7. ظَلَلْتُ بِهَا أَبْكَي الرَّسُولَ فَأَسْعَدْتُ
عُيُونٌَ وَمِثْلَاهَا مِنَ الْجِنِّ تُسْعَدُ
8. يُذَكِّرُنَ آلَاءَ الرَّسُولِ وَلَا أَرَى
لَهَا مُحْصِيًا نَفْسِي فَقَنْسِي تَبَلَّدُ
9. مُفَجَّعَةٌ قَدْ شَفَّهَا فَقَدْ أَحْمَدُ
فَطَلْتُ لِآلَاءِ الرَّسُولِ تَعَدَّدُ
10. وَمَا بَلَغْتُ مِنْ كُلِّ أَمْرِ عَشِيرَهُ
وَلَكِنْ لِنَفْسِي بَعْدُ مَا قَدْ تَوَجَّدُ
11. أَطَالْتُ وَفُوقًا تَذْرِفُ الْعَيْنُ جُهْدَهَا
عَلَى طَلْلِ الْقَبْرِ الَّذِي فِيهِ أَحْمَدُ
12. فَبُورِكْتَ يَا قَبْرَ الرَّسُولِ وَبُورِكْتَ
بِلَادُ نَوَى فِيهَا الرَّشِيدِ الْمَسَدُ
13. وبورك لخدمتك ضمن طيبا
عليه بناء من صفيح منضد¹⁰³³

311; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 328b.

¹⁰³² MAzumeyi Abdülmelik b. Hişam, Ebu Zeyd el-Ensari'den rivayet etmiştir.

¹⁰³³ Beyit, aktarılan kaynakta geçmemesine karşın *Medine Tarihi*'nde yer almaktadır.

14. تُهْبِلُ عَلَيْهِ التُّرْبَ أَيُّدٍ وَأَعْيُنٍ عَلَيْهِ- وَقَدْ غَارَتْ بِذَلِكَ- أَسْعُدُ
15. لَقَدْ غَبَّيُوا جُلْمًا وَعِلْمًا وَرَحْمَةً عَشِيَّةَ عَلْوِهِ النَّرَى لَا يُوسِدُ
16. وَرَاحُوا بِحُرْنٍ لَيْسَ فِيهِمْ نَبِيُّهُمْ وَقَدْ وَهَنْتْ مِنْهُمْ ظُهُورٌ وَأَعْضُدُ
17. وَيَبْكُونَ مِنْ تَبْكِي السَّمَوَاتِ يَوْمَهُ وَمَنْ قَدْ بَكَتْهُ الْأَرْضُ فَالِنَّاسُ أَكْمَدُ
18. وَهَلْ عَدَلْتُ يَوْمًا رَزِيَّةَ هَالِكٍ رَزِيَّةَ يَوْمٍ مَاتَ فِيهِ مُحَمَّدٌ
19. نَقَطَعَ فِيهِ مُنْزَلُ الْوَحْيِ عَنْهُمْ وَقَدْ كَانَ ذَا نُورٍ يَغُورُ وَيُنْجِدُ
20. يَدُلُّ عَلَى الرَّحْمَنِ مَنْ يَقْتَدِي بِهِ وَيُنْفِدُ مِنْ هَوْلِ الْخَرَابِ وَيُرْشِدُ
21. إِمَامٌ لَهُمْ يَهْدِيهِمُ الْحَقَّ جَاهِدًا مُعَلِّمٌ صَدَقَ إِنْ يُطِيعُوهُ يَسْعُدُوا
22. عَفُوٌّ عَنِ الرِّلَّاتِ يَقْبَلُ عُدْرَهُمْ وَإِنْ يُخْسِنُوا فَاللَّهُ بِالْخَيْرِ أَجْوَدُ
23. وَإِنْ نَابَ أَمْرٌ لَمْ يَفُومُوا بِحَمَلِهِ فَمِنْ عِنْدِهِ تَبْسِيرٌ مَا يَتَسَدَّدُ
24. فَبَيْنَا هُمْ فِي نِعْمَةِ اللَّهِ وَسَطِهِمْ دَلِيلٌ بِهِ نَهَجَ الطَّرِيقَةَ يُفْصِدُ
25. عَزِيزٌ عَلَيْهِ أَنْ يَجُورُوا عَنِ الْهُدَى حَرِيصٌ عَلَى أَنْ يَسْتَقِيمُوا وَيَهْتَدُوا
26. عَطُوفٌ عَلَيْهِمْ لَا يُنْتَبِي جَنَاحَهُ إِلَى كَنَفٍ يَحْنُو عَلَيْهِمْ وَيَمَهْدُ
27. فَبَيْنَا هُمْ فِي ذَلِكَ النُّورِ إِذْ عَدَا إِلَى نُورِهِمْ سَهْمٌ مِنَ الْمَوْتِ مُقْصِدُ
28. فَأَصْبَحَ مَحْمُودًا إِلَى اللَّهِ رَاجِعًا يَبْكِيهِ جَفَنَ الْمُرْسَلَاتِ وَيَحْمَدُ
29. وَأَمْسَتْ بِلَادُ الْحَرَمِ وَحَسَنًا بِقَاعِهَا لِعَبِيَّةٍ مَا كَانَتْ مِنَ الْوَحْيِ تَعْتَدُ
30. فَفَارًا سِوَى مَعْمُورَةِ اللَّحْدِ ضَافَهَا

فَقَيْدٌ يُبَكِّيه بِلَاطٍ وَغَرَقْدٍ

31. ومسجده فالموحشات لفقده
خلاء له فيها مَقَامٌ وَمَقْعُدُ
32. وبِالْجُمْرَةِ الْكُبْرَى لَهُ تَمَّ أَوْحَشَتْ
دِيَارٌ وَعَرَصَاتٌ وَرَبِيعٌ وَمَوْلِدُ
33. فَبِكِّي رَسُولَ اللَّهِ يَا عَيْنُ عِبْرَةٍ
وَلَا أَعْرِفُكَ الدَّهْرَ دَمْعُكَ يَجْمُدُ
34. وَمَالِكَ لَا تَبْكِينَ ذَا النِّعْمَةِ الَّتِي
عَلَى النَّاسِ مِنْهَا سَابِغٌ يَتَّعَمِدُ
35. فَجُودِي عَلَيْهِ بِالدُّمُوعِ وَأَعُولِي
لِفَقْدِ الَّذِي لَا مِثْلَهُ الدَّهْرُ يُوجَدُ
36. وَمَا فَقَدَ الْمَاضُونَ مِثْلَ مُحَمَّدٍ
وَلَا مِثْلَهُ حَتَّى الْقِيَامَةِ يُفْقَدُ
37. أَعَفَّ وَأَوْفَى ذِمَّةً بَعْدَ ذِمَّةٍ
وَأَقْرَبَ مِنْهُ نَائِلًا لَا يُنْكَدُ
38. وَأَبْدَلَ مِنْهُ لِلطَّرِيفِ وَتَالِدٍ
إِذَا ضَنَّ مِعْطَاءً بِمَا كَانَ يَتَلَدُ
39. وَأَكْرَمَ حَيَا فِي النَّبُوتِ إِذَا انْتَمَى
وَأَكْرَمَ جَدًّا أَبْطَحِيًّا يُسَوِّدُ
40. وَأَمْنَعَ ذُرُواتٍ وَأَثَبَتْ فِي الْعُلَا
دَعَائِمَ عِرٍّ شَاهِقَاتٍ تُشَيِّدُ
41. وَأَثَبَتْ فَرْعًا فِي الْفُرُوعِ وَمُنْبِتًا
وَعُودًا غَدَاهُ الْمُرْنُ فَالْعُودُ أُعِيدُ
42. رَبَاهُ وَوَلِيدًا فَاسْتَنْتَمَ تَمَامُهُ
عَلَى أَكْرَمِ الْخَيْرَاتِ رَبُّ مَمَّجِدُ
43. تَنَاهَتْ وَصَاةَ الْمُسْلِمِينَ بِكَفِّهِ
فَلَا الْعِلْمُ مَحْبُوسٌ وَلَا الرَّأْيُ يُفْنَدُ
44. أَقُولُ وَلَا يُلْفَى لِمَا قُلْتُ عَائِبُ
مِنَ النَّاسِ إِلَّا عَارِبُ الْقَوْلِ مَبْعَدُ
45. وَلَيْسَ هَوَائِي نَازِعًا عَن تَنَائِهِ
لَعَلِّي بِهِ فِي جَنَّةِ الْخُلْدِ أَخْلُدُ
46. مَعَ الْمُصْطَفَى أَرْجُو بِذَلِكَ جِوَارَهُ

819. Manzume

Şairin Hz. Peygamber (s.a.s.) için söylemiş olduğu bir başka mersiyesi de budur.

1. مَا بَالُ عَيْنِكَ لَا تَنَامُ كَأَنَّمَا
كُحِلَّتْ مَآقِيبُهَا بِكُحْلِ الْأَرْمَدِ
2. جَزَعًا عَلَى الْمَهْدِيِّ أَصْبَحَ ثَاوِيًّا
يَا خَيْرَ مَنْ وَطِئَ الْحَصَى لَا تَبْعُدْ
3. وَجْهِي يَقْبِكَ التُّرْبُ أَهْفِي لَيْتَنِي
عُيِّبْتُ قَبْلَكَ فِي بَقِيعِ الْعَرْفَدِ
4. بِأَبِي وَأُمِّي مَنْ شَهِدْتُ وَفَاتَهُ
فِي يَوْمِ الْإِثْنَيْنِ النَّبِيُّ الْمَهْدِي
5. فَطَلَلْتُ بَعْدَ وَفَاتِهِ مُنْبَدًّا
مُتَلَدًّا يَا لَيْتَنِي لَمْ أُولَدْ
6. أَأَقِيمُ بَعْدَكَ بِالْمَدِينَةِ بَيْنَهُمْ
يَا لَيْتَنِي صَبَّحْتُ سَمَّ الْأَسْوَدِ
7. أَوْ حَلَّ أَمْرُ اللَّهِ فِينَا عَاجِلًا
فِي رَوْحَةٍ مِنْ يَوْمِنَا أَوْ مِنْ غَدِ
8. فَتَفُؤْمُ سَاعَتُنَا فَتَلْقَى طَيِّبًا
مَخْضًا ضَرَّائِبُهُ كَرِيمَ الْمُحْتَدِ
9. يَا بَكَرَ أَمَنَةَ الْمَبَارِكِ بِكَرْهَا
وَلَدْنَهُ مُحْصَنَةً بِسُغْدِ الْأَسْعَدِ
10. نُورًا أَضَاءَ عَلَى الْبَرِيَّةِ كُلِّهَا
مَنْ يُهْدِ لِلنُّورِ الْمُبَارَكِ يَهْتَدِي
11. يَا رَبِّ فَاجْمَعْنَا مَعًا وَنَبِيَّنَا
فِي جَنَّةِ تَنْتَى عُيُونِ الْحُسَدِ
12. فِي جَنَّةِ الْفَرْدَوْسِ فَانْكُتِبْهَا لَنَا
يَا ذَا الْجَلَالِ وَذَا الْعَلَا وَالسُّودِ
13. وَاللَّهِ أَسْمَعُ مَا بَقِيْتُ بِهِ الْإِكْ
إِلَّا بِكَيْتِ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدِ
14. يَا وَيْحَ أَنْصَارِ النَّبِيِّ وَرَهْطِهِ

¹⁰³⁴İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 6, ss. 89; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 5, ss. 280-281;

Medine Tarihi, c. 1, varak 346b.

بَعْدَ الْمُغَيَّبِ فِي سَوَاءِ الْمَلْحَدِ

15. ضَاقَتْ بِالْأَنْصَارِ الْبِلَادُ فَاصْبَحُوا
سُودًا وَجَوْهُهُمْ كَلُونِ الْإِثْمِدِ

16. وَلَقَدْ وَلَدْنَاهُ وَفِينَا قَدْرُهُ
وَقُضِيَ نِعْمَتِهِ بِنَا لَمْ نَجِدْ

17. وَاللَّهُ أَكْرَمَنَا بِهِ وَهَدَى بِهِ
أَنْصَارَهُ فِي كُلِّ سَاعَةٍ مَشْهُدِ

18. صَلَّى إِلَهُ وَمَنْ يَخْفُ بِعَرْشِهِ
وَالطَّيِّبُونَ عَلَى الْمُبَارِكِ أَحْمَدُ¹⁰³⁵

820. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefatı için söylenmiş olan mersiyelelerden biridir.

1. نَبِّ الْمَسَاكِينِ أَنَّ الْخَيْرَ فَرَقَهُمْ
مَعَ النَّبِيِّ تَوَلَّى عَنْهُمْ سَحْرًا

2. مَنْ ذَا الَّذِي عِنْدَهُ رَحْمِي وَرَاجَلِي
وَرَزَقَ أَهْلِي إِذَا لَمْ يُؤْنِسُوا الْمَطْرًا

3. أَمْ مَنْ نُعَاتِبَ لَا نَخْشَى جِنَادِعَهُ
إِذَا اللِّسَانُ عَتَا فِي الْقَوْلِ أَوْ عَثْرًا

4. كَانَ الضِّيَاءَ وَكَانَ النُّورَ تَتَّبِعُهُ¹⁰³⁶
بَعْدَ الْإِلَهِ وَكَانَ السَّمْعَ وَالْبَصْرًا

5. فَلَيْتَنَا يَوْمَ وَارَوْهُ بِمُلْجِدِهِ
وَعَيْبُوهُ وَالْفَوْأَ فَوْقَهُ الْمَدْرًا

6. لَمْ يَنْزُكِ اللَّهُ مِنَّا بَعْدَهُ أَحَدًا
وَلَمْ يَعِشْ بَعْدَهُ أَنْتَى وَلَا ذَكَرًا

7. ذَلَّتْ رِقَابُ بَنِي النَّجَارِ كُلِّهِمْ
وَكَانَ أَمْرًا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ قَدْ قُدِرَ¹⁰³⁷

¹⁰³⁵İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 670; Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî es-Süheylî el-Mâlekî Süheylî, *er-Ravzü'l-ünüf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*, C. 7, Beyrut: Dâruihyâi't-türasi'l-Arabî, 1992, ss. 566; Ebü'r-Rebî' Süleymân b. Mûsâ b. Sâlim el-Kelâî, *el-İktifâ' fi bimâ teğammenehû min meğâzi Resûlillâh ve's-selâseti'l-hulefâ'*, C. 2, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1999, ss. 74; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 347b.

¹⁰³⁶ Medine Tarihi'nde "يَتَّبِعُهُ" şeklinde geçmektedir.

821. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefatı için söylenmiş olan mersiyelelerden biridir.

1. أَلَيْتَ مَا فِي جَمِيعِ النَّاسِ مُجْتَهِدًا
مِنِّي أَلَيْتَ بَرًّا غَيْرِ إِفْنَادِ
2. تَا اللَّهُ مَا حَمَلْتِ أَنْتِي وَلَا وَضَعْتِ
مِثْلَ الرَّسُولِ نَبِيِّ الْأُمَّةِ الْهَادِي
3. وَلَا بَرًا اللَّهُ خَلَقًا مِنْ بَرِّيَّتِهِ
أَوْفَى بِذِمَّةِ جَارٍ أَوْ بِمِيعَادِ
4. مِنْ الَّذِي كَانَ فِينَا يُسْتَنْصَأُ بِهِ
مُبَارَكِ الْأَمْرِ ذَا عَدْلِ وَإِشَادِ
5. أَمْسَى نِسَاؤُكَ عَطَّلْنَ النَّبُوتَ فَمَا
يَضْرِبْنَ فَوْقَ فَعَا سِنِّرٍ بِأَوْتَادِ
6. مِثْلَ الرَّوَاهِبِ يَلْتَسِنُ الْمَبَاذِلَ قَدْ
أَيَّقَنَّ بِالْبُؤْسِ بَعْدَ النِّعْمَةِ الْبَادِي
7. يَا أَفْضَلَ النَّاسِ إِلَيَّ كُنْتُ فِي نَهْرٍ
أَصْبَحْتُ مِنْهُ كَمِثْلِ الْمَفْرَدِ الصَّادِي¹⁰³⁸

3.2.9. Kuteyle bt. Hâris

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in en azılı düşmanlarından biri olan Nadr b. Hâris'in (ö. 2/624) kız kardeşidir. Bedir savaşı dönüşü Hız. Peygamber (s.a.s.)'in emri ile kardeşi öldürölünce söylediği beyitlerle tanınmış bir şairdir. Kardeşi için beyitler söylediği sırada Hız. Peygamber (s.a.s.) de onu dinlemiştir.¹⁰³⁹

822. Manzume

Kuteyle bt. Hâris'in kardeşi Nadr b. Hâris, Bedir Savaşı'nda Müslümanlara esir düşmüştür. Savaş dönüşü Safra denilen yerde Hız.

¹⁰³⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 670-671; Kelâî, *el-İktifâ'*, C. 2, ss. 74-75; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 348a.

¹⁰³⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 671; Kelâî, *el-İktifâ'*, C. 2, ss. 75; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 348a.

¹⁰³⁹ Tâceddin Subkî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyeti'l-kübrâ*, C. 1, (thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhi, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv) Kahire, 1992, ss. 251.

Peygamber (s.a.s.)’in emri ile de Hz. Ali tarafından öldürülmüştür. Bunun üzerine Kuteyle bt. Hâris’in söylemiş olduğu manzumedir.

1. يَا رَاكِبًا إِنَّ الْأَثِيلَ مَظِنَّةٌ
مِنْ صُبْحِ خَامِسَةٍ وَأَنْتَ مُوَفَّقٌ

2. أَبْلُغْ بِهَا مَيْتًا بِأَنَّ تَحِيَّةً
مَا إِنْ تَرَأَى بِهَا النَّجَائِبُ تَخْفِقُ

3. منى إلبك وعبرة مسفوحة
جادت بوابلها وأخرى تخنق

4. هَلْ يَسْمَعَنَّ النَّضْرُ إِنْ نَادَيْتُهُ
أَمْ كَيْفَ يَسْمَعُ مَيِّتٌ لَا يَنْطِقُ

5. أَمَحَمَّدٌ يَا خَيْرَ ضِرْنٍ كَرِيمَةٍ
مِنْ قَوْمِهَا وَالْفَحْلُ فَحْلٌ مُعْرِقٌ

6. مَا كَانَ ضَرَّكَ لَوْ مَنَنْتَ وَرَبَّمَا
مَنْ الْفَتَى وَهُوَ الْمَغِيظُ الْمُحْتَقُ

7. أَوْ كُنْتَ قَائِلَ فِدْيَةٍ فَلْيَبْقَنْ
بِأَعَزِّ مَا يَغْلُو بِهِ مَا يُنْفِقُ¹⁰⁴⁰

8. وَالنَّضْرُ¹⁰⁴¹ أَقْرَبُ مَنْ أَسْرَتْ قَرَابَةً
وَأَحْفُهُمْ إِنْ كَانَ عِنَقٌ يُعْتَقُ

9. ظَلَمْتُ سُبُوفَ بَنِي أَبِيهِ تَنُوشُهُ
لِلَّهِ أَرْحَامٌ هُنَالِكَ تُشْفِقُ¹⁰⁴²

3.2.10. Ebû ‘Azze Amr b. Abdullah el-Cumahi

Cahiliye devri şairlerindendir. Rivayete göre “Mümin, bir delikten iki defa ısırılmamalıdır.” hadisinin buyurulmasına sebep olan kişidir. Bedir Savaşı’nda yetmiş kişilik bir grupla esir düşmüştür. Resulullah (s.a.s.) ve ashap, haklarında verilecek hükmü tartışmışlar ve esirlerin fidye karşılığı serbest bırakılması kararlaştırılmıştır. Ebu Azze, Resulullah (s.a.s.)’in yanına gelerek malı olmadığını söylemiş ve bir daha Müslümanların aleyhine fiiller işlemeyeceğine dair söz vermiştir. Bu söz üzerine Resulullah (s.a.s.) tarafından serbest bırakılmıştır.

¹⁰⁴⁰ Beyit, Medine Tarihi’nde geçmemektedir.

¹⁰⁴¹ Medine Tarihi’nde “فالنضر” şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁴² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 306; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 219a.

Bir yıl sonra müşriklerle yapılan Uhud Savaşı'nda ise sözünden dönmüş ve kafirleri manzumeleriyle savaşa davet etmiştir. Yapılan savaşta tekrar esir düşmüş ve yine Resulullah (s.a.s.)'a canı için yalvarmıştır. Resulullah (s.a.s.) ise buyurmuş olduğu hadisle Azze'nin boynunu vurması için Asım b. Sabit'e emretmiştir. Ebû 'Azze'nin Medine Tarihi'nde yer alan manzumeleri de yine bu konularla ilgili olmuştur.

823. Manzume

Bedir Savaşı'nda esir alınan Ebu Azze, çok çocuğunun olduğunu ve malının olmadığını söyleyerek Resulullah (s.a.s.)'tan affını istemiştir. Resulullah (s.a.s.) ise bir daha Müslümanlar üzerine gelmemesi koşuluyla onu azat etmiştir. Bunun üzerine Ebu Azze onu metheden bu manzumeleri söylemiştir.

1. مَنْ مَبْلَغُ عَنِّي الرَّسُولِ مُحَمَّدًا
بِأَنَّكَ¹⁰⁴³ حَقٌّ وَالْمَلِيكَ حَمِيدٌ

2. وَأَنْتَ امْرُؤٌ تَدْعُو إِلَى الْحَقِّ وَالْهُدَى
[عليك من¹⁰⁴⁴ الله العظيم شهيدٌ

3. وَأَنْتَ امْرُؤٌ بَوَّيْتُ فِيْنَا مَبَاءَةً
لَهَا دَرَجَاتٌ سَهْلَةٌ وَصُعُودٌ

4. فَاتِّكَ مَنْ حَارَبْتَهُ لِمَحَارَبٍ
شَقِيٍّ وَمَنْ سَأَلْتَهُ لَسَعِيدٍ

5. وَلَكِنْ إِذَا دُكِرْتُ بَدْرًا وَأَهْلَهُ
تَأْوَبٌ¹⁰⁴⁵ مَا بِي حَسْرَةٌ وَفُعُودٌ¹⁰⁴⁶

824. Manzume

İlk manzumesinde anlatılan olaydan sonra Mekke'ye dönmüş ve sözünde durmamıştır. Beni Kinane'ye hitap ederek şu manzume söylemiştir.

1. انا نبي عندمباة الرزام
انتم حماة وابوكم حام

2. لاتعدوني نصر كم بعدالعام

¹⁰⁴³ Medine Tarihi'nde "فانك" şeklinde geçmektedir

¹⁰⁴⁴Manzumenin aktarıldığı kaynakta geçmemesine karşın Medine Tarihi'nde yer almaktadır.

¹⁰⁴⁵ Medine Tarihi'nde "تادب" şeklinde geçmektedir

¹⁰⁴⁶ İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 312; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 224b.

3.2.11. Hamza b. Abdülmuttalib

Tam adı Hamza b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenaf el-Kureşî el-Hâşimî'dir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in amcası, aynı zamanda da sütkardeşidir. Resûlullah'tan iki veya dört yıl önce Mekke'de doğmuştur. Ebu Cehil ve adamlarının Resulullah (s.a.s.)'a hakaret ettiklerini duyan Hz. Hamza öfke ile Ebu Cehil'i yaralamış ve kendisinin de İslam'ı kabul ettiğini ilan etmiştir.¹⁰⁴⁸ Müslümanlar onunla güç kazanmış, o da her fırsatta İslam'ın savunucusu olmuştur. Savaşlarda çok büyük kahramanlıklar göstererek cesareti ile insanları kendine hayran bırakmıştır.

Hz. Hamza, 625 senesinde Uhud Savaşı'nda Vahşi b. Harb tarafından şehit edilmiştir. Vahşi, onun karnını yardıktan sonra ciğerini Hind bt. Utbeye götürmüştür. "Hind, daha sonra Hamza'nın cesedinin yanına gelmiş ve ona müsl¹⁰⁴⁹ yapmıştır."¹⁰⁵⁰ Şehit edildiğinde henüz 59 yaşındaydı. Bu ölüme Resulullah (s.a.s.) çok üzülmüş ve amcasının cenaze namazını da kendi kıldırıştır. Resulullah (s.a.s.) ona cesareti ve yaşayışından dolayı "Allah (c.c.)'in Arslanı" lakabını vermiş, onu "Seyyidü'ş-Şühedâ" (Şehitlerin Efendisi) ismiyle şereflemiştir.

825. Manzume

Hz. Hamza'nın Bedir Şavaşı için söylediği manzumedir.¹⁰⁵¹

1. أَلَمْ تَرَ أَمْرًا كَانَ مِنْ عَجَبِ الدَّهْرِ
وَالْحَيْنِ أَسْبَابُ مُبَيَّنَّةِ الْأَمْرِ

2. وما ذاك إلا أن قوما أفادهم
فخافوا تَوَاصٍ بِالْعُفُوقِ وَبِالْكَفْرِ

3. عَشِيَّةَ رَاحُوا نَحْوَ بَدْرِ بِجَمْعِهِمْ

¹⁰⁴⁷ *Medine Tarihi*, c. 1, varak 224b.

¹⁰⁴⁸ Hüseyin Algül, "Hamza", *DİA*, C. 15, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, ss. 501.

¹⁰⁴⁹ İslam öncesi devirlerde diğerlerine ibret olması için öldürülen kişilerin burnunu, kulağını vs. uzuvlarını kesip ve gözlerini oyarak onu çirkin bir hale sokma suretiyle düşmana ceza vermek.

¹⁰⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 3, ss.7.

¹⁰⁵¹ Bu manzumenin Hz. Hamza'ya ait olmadığını söyleyen alimler vardır.

وكانوا رُهُونًا لِلرَّكِيَّةِ مِنْ بَدْرٍ

4. وَكُنَّا طَلَبْنَا الْعَبِيرَ لَمْ نُبْنِغْ غَيْرَهَا
فَسَارُوا إِلَيْنَا فَأَلْتَقَيْنَا عَلَى قَدْرِ

5. فَلَمَّا أَلْتَقَيْنَا لَمْ تَكُنْ مَثْنُوِيَّةً
لَنَا غَيْرَ طَعْنٍ بِالْمُنْقَعَةِ السُّمْرِ

6. وَضَرَبَ بِيَبِيضٍ يَخْتَلِي الْهَامَ حَدُّهَا
مُسْتَهْرَةً الْأَلْوَانَ بَيْتَةَ الْأَثْرِ

7. وَنَحْنُ تَرَكْنَا غُنْبَةَ الْعَيِّ نَأْوِيًا
وَشَيْبَةَ فِي قَتْلَى تَجْرَجُ فِي الْحَفْرِ

8. وَعَمَرُوا نَوَى فِيمَنْ نَوَى مِنْ حُمَاتِهِمْ
فَشَقَّتْ جُيُوبَ النَّائِحَاتِ عَلَى عَمْرُو

9. جُيُوبُ نِسَاءٍ مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ
كِرَامٍ تَفَرَّ عَنْ الدَّوَانِبِ مِنْ فَهْرٍ

10. أُولَئِكَ قَوْمٌ قُتِلُوا فِي ضَلَالِهِمْ
وَحَلُّوا إِوَاءً غَيْرَ مُحْتَضِرِ النَّصْرِ

11. لِوَاءِ ضَلَالٍ قَادَ إِبْلِيسُ أَهْلَهُ
فَخَاسَ بِهِمْ إِنْ الْخَبِيثِ إِلَى عَدْرِ

12. وَقَالَ لَهُمْ إِذْ عَايَنَ الْأَمْرَ وَاضِحًا
بَرَنْتُ إِلَيْكُمْ مَا بَيَّ الْيَوْمَ مِنْ صَبْرِ

13. فَأَيُّ أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ وَإِنِّي
أَخَافُ عِقَابَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو قَسْرِ

14. فَفَدَّمَهُمْ لِلْحَيْنِ حَتَّى تَوَرَّطُوا
وَكَانَ بِمَا لَمْ يَخْبِرِ الْقَوْمُ دَا خُبْرٍ

15. فَكَانُوا غَدَاةَ الْبَيْرِ أَلْفًا وَجَمَعْنَا
ثَلَاثَ مِئِينَ كَالْمُسَدَّمَةِ الزُّهْرِ

16. وَفِينَا جُنُودُ اللَّهِ حِينَ يَمْدُنَا
بِهِمْ فِي مَقَامٍ نَمُّ مُسْتَوْضِحِ الذِّكْرِ

17. فَسَدَّ بِهِمْ جَبْرِيْلُ تَحْتَ لَوَانِنَا
لِذَا مَارَقَ فِيهِه مَنَائِيَهُمْ تَجْرِي¹⁰⁵²

3.2.12. Katâde b. en-Nu'mân

Tam adı, Katâde b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd b.

¹⁰⁵² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 333-334; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 227a.

Zafer'dir.Künyesi Ebû Ömer'dir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in arkadaşlarından biri olup hicret sırasında müslüman olmuştur. “Katâde, Hendek ve diğer savaşların tümüne Resûlullah (sas) ile beraber katılmıştır.”¹⁰⁵³

Uhud Gazvesi'nde atılan bir ok Katâde'nin gözüne isabet etmiş ve gözbebeğinin çıkıp yanağına akmasına sebebiyet vermiştir. Bu olay üzerine Resûlullah'ın yanına gidip ondan yardım istemiş, hanımı kendisini böyle görürse tiksineceğini söylemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) ise çıkan gözü yerine yerleştirerek eski haline gelmesini sağlamıştır.

Mekke'nin fethi sırasında elinde Zaferoğullarının sancağını taşımış olan Katâde, Resûlullah'tan da birçok hadis rivayet etmiştir. H. 23/M. 664. yılda vefat etmiş olup cenaze namazını Ömer b. el-Hattâb kıldırmıştır.

826. Manzume

Aşkî, manzumeden önce Katâde'nin gözünün çıkma olayını anlatmıştır. Daha sonra Katâde'nin bir gün Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktığını ve Abdülaziz'in kendisine: “Ey genç! Sen kimsin?” diye sorduğunu, Katâde b. Nu'mân'ın ise şu manzume ile cevap verdiğini söyler.

1. أنا ابن الذي سألت على الخد عينه
فردت بكف المصطفى أحسن الرد

2. فعادت كما كانت لأحسن حالها
فيا حسنها عينا ويا حسنها أيد¹⁰⁵⁴

3.2.13. Hind bt. Utbe

Tam adı Hind bt. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdumenaftır. Müslüman olmadan önce İslâm'ın azılı düşmanlarından biriydi. Ebû Süfyan'ı da İslam aleyhtarlığı için kendine eş seçmiş ve Uhud Savaşı'nda onun yanında yer almıştır.

İslam ordusu Mekke'nin fethi için yaklaştığında müslüman olan Ebû

¹⁰⁵³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 3, ss. 524.

¹⁰⁵⁴ Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevi, *Şerhu's-Şifâ*, C. 2, Beyrut: Dârül'-kütübi'l-ilmîyye, 1421/200, ss. 205; Ebû Muhammed (Ebû'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed b. Ali b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'*, C. 11, (thk. Muhammed Abdulhumejd), Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1999, ss. 335; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 250a; Medine Tarihi'nde “حسنما عين وياطيب مارد” şeklinde geçmektedir.

Süfyan'a çok kızmış, hatta öldürülmesini istemiştir. “Fetih sırasında ise Hind bt. Utbe ve beraberindeki kadınlar Müslüman olmuş”¹⁰⁵⁵ ve peygamberin çadırına giderek ona biat ettiklerini tasdik etmişlerdir.

“Hind çok güzel konuşan, akıllı, cesur ve gururlu bir kadındı.”¹⁰⁵⁶ Bu cesareti ve hitabetini en iyi kullandığı sahalardan biri de savaş meydanlarıydı. Birçok savaşta söylenen hicivlere karşılık verdiği, mersiyeler söylediği bilinmektedir.

Hind bt. Utbe'nin Medine Tarihi'nde yer alan manzumeleri, Uhud Savaşı ve bu savaşta meydana gelen olaylar hakkında olmuştur.

827. Manzume

Hiz. Hamza'nın yüreğini çiğnemesi üzerine söylemiş olduğu manzumedir.

1. نَحْنُ جَزَيْنَاكُمْ بِيَوْمِ بَدْرٍ
وَالْحَرْبِ بَعْدَ الْحَرْبِ ذَاتِ سَعْرِ

2. مَا كَانَ عَنْ عُتْبَةَ لِي مِنْ صَبْرٍ
وَلَا أَخِي وَعَمِّهِ وَبَكْرِي

3. شَفَيْتُ نَفْسِي وَقَضَيْتُ نَدْرِي
شَفَيْتُ وَحَشِييْ غَلِيلِ صَدْرِي

4. فَسَكَّرُ وَحَشِييْ عَلَيَّ عُمْرِي
حَتَّى تَرُمَ أَعْظَمِي فِي قَبْرِي¹⁰⁵⁷

828. Manzume

Uhud Savaşı'nda Hind, kölesi Vahşi'ye Hz. Hamza'nın göğsünü yarıp kalbini getirmesini emretmiştir. Vahşi'nin kalbi getirmesi üzerine Hind, onu çiğnemiş fakat yutmadan dışarı atmıştır. Daha sonra bir kayanın üzerine çıkarak şu manzumeyi söylemiştir.

1. شَفَيْتُ مِنْ حَمْرَةَ نَفْسِي بِأَحْدُ
حَتَّى بَقَرْتُ بَطْنَهُ عَنِ الْكَيْدِ

¹⁰⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 10, çev. Mehmet Akbaş, Yusuf Ziya Keskin, ss. 256.

¹⁰⁵⁶ M. Yaşar Kandemir, “Hind bint Utbe”, *DİA*, C. 18, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, ss. 65.

¹⁰⁵⁷ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 91; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünüf*, C. 6, ss. 15; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 37; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Âli b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, C. 8, (thk. Adil Ahmed Abdülmevcüd), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994, ss. 341; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 250a.

2. أَذْهَبَ عَنِّي ذَاكَ مَا كُنْتُ أَجِدُ
مِنْ لُدْعَةِ الْحُرْنِ الشَّدِيدِ الْمُعْتَمِدِ¹⁰⁵⁸

3. وَالْحَرْبُ تَعْلُوكُمْ بِسَوْئِوبِ بَرْدٍ
تُقَدِّمُ إِفْدَامًا عَلَيْكُمْ كَالْأَسَدِ¹⁰⁵⁹

829. Manzume

Hind, Uhud'dan dönerken şu mazumeyi söylemiştir.

1. رَجَعْتُ وَفِي نَفْسِي بِلَابِلُ جَمَّةٌ
وَقَدْ فَاتَنِي بَعْضُ الَّذِي كَانَ مَطْلَبِي

2. مِنْ أَصْحَابِ بَدْرِ مِنْ فُرَيْشٍ وَغَيْرِهِمْ
بَيْي هَاشِمٍ مِنْهُمْ وَمِنْ أَهْلِ يَثْرِبِ

3. وَكَانَنِي قَدْ نَلْتُ شَيْئًا وَلَمْ يَكُنْ
كَمَا كُنْتُ أَرْجُو فِي مَسِيرِي وَمَرْكَبِي¹⁰⁶⁰

3.2.14. Hind bt. Üsâse

Tam adı Hind bt. Üsâse b. Abbâd b. El-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Mekke'de doğmuş, hayatı fakirlik ve zorluklarla geçmiştir. "Allah Resülü (s.a.s.) insanları İslam'a davet etmeye başlayınca ailesi ile birlikte Müslüman olmuştur."¹⁰⁶¹ Ebu Cündeb ile evlenen Üsase'nin, Rayta adında bir de kızı olmuştur.

830. Manzume

Ağır geçen Uhud Savaşı'nda Hind binti Utbe'nin bir kayanın üzerine çıkıp bağıarak söylediği manzumeye karşılık Hind binti Üsase bu manzume ile cevap vermiştir.

1. خَزَيْتُ فِي بَدْرِ وَبَعْدَ بَدْرِ
يَا بَتِ وَقَاعِ عَظِيمِ الْكُفْرِ

2. صَبَّحَكَ اللَّهُ عِدَاةَ الْفَجْرِ
مَلْهَاشِمِيِّنَ الطَّوَالِ الزُّهْرِ

3. بِكُلِّ قَطَاعِ حُسَامٍ يَفْرِي

¹⁰⁵⁸ Medine Tarihi'nde "المتقد" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁵⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 92; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 250b.

¹⁰⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 168; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 60; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 250b.

¹⁰⁶¹ Abdullah Kara ve Hilal Kara, *Hanım Sahabeler*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2017, ss. 223.

حَمْرَةٌ لَيْثِي وَعَلِيٌّ صَفْرِي

4. إِذْ رَامَ شَيْبٌ وَأَبْرُوكُ غَدْرِي
فَخَصَّبَا مِنْهُ ضَوَاجِي النَّحْرِ¹⁰⁶²

3.2.15. Ebû Süfyân b. Hâris

Tam adı Ebû Süfyân b. el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdülmenâf b. Kusay'dır. Hz. Peygamber (s.a.s.) ile hem süt kardeşidir hem de yaşıt olmaları sebebiyle çocukluk ve gençlik yılları beraber geçmiştir.

Ebû Süfyân, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e peygamberlik vazifesi gelince ona yüz çevirmiş ve manzumeleri ile hem onu hem de ashâbını şiddetli bir şekilde hicvetmiştir. İslâm ordusuna karşı yapılan hiçbir savaşta geri kalmamıştır. Bu tutumundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından görüldüğü yerde öldürülmesi istenmiştir.

Ebû Süfyân Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Hz. Peygamber (s.a.s.)'e gelerek ona Müslüman olmak istediğini iletmış Hz. Peygamber (s.a.s.) de ondan hoşnut olarak Allah (c.c.)'tan bağışlanmasını dilemiştir. Süfyân bundan sonraki hayatını Hz. Peygamber (s.a.s.)'e adanmış, Mekke'nin fethi haricinde Huneyn Gazvesi ve Taîf Muhasarası'nda da bulunmuştur.

Medine'de vefat eden Ebû Süfyân'ın vefat yılı 20/641 ya da 15/636'dır. "Cenaze namazını Ömer b. el-Hattâb kıldırmasıdır."¹⁰⁶³ Ölüm nedeni olarak hac yaptığı bir yıl Minâ'da bir berberin başındaki siğili tıraş etmesi rivayet edilmektedir.

Ebu Süfyân'ın Medine Tarihi'nde 2 manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki henüz İslam ile müşerref olmadan önce söylediği, ikincisi ise müslümanlığı kabulünden sonra söylediği manzumelerdir.

831. Manzume

Bu manzume, Hassân b. Sabit'in Beni Nadir Savaşı'nda Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yakmış olduğu hurmalıklardan sonra söylediği manzumeye Ebû Süfyân'ın verdiği cevaptır.

¹⁰⁶² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 91-92; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 38; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 250a.

¹⁰⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 4, ss. 58.

1. أَدَامَ اللَّهُ ذَٰلِكَ مِنْ صَنِيعٍ
وَحَرَّقَ فِي نَوَاجِيهَا السَّعِيرُ

2. سَتَعَلَّمَ¹⁰⁶⁴ أَتَيْنَا مِنْهَا بَسْتَر¹⁰⁶⁵
وَتَعَلَّمَ أَي أَرْضِينَا نَضِير¹⁰⁶⁶

832. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefatına en çok üzölenlerden biri olan Ebû Süfyan'ın söylemiş olduğu mersiyelerden biridir.

1. أَرَقْتُ فَبَاتَ لَيْلِي لَا يَزُولُ
وَلَيْلُ أَخِي الْمُصِيبَةِ فِيهِ طُولُ

2. وَأَسْعَدَنِي النَّكَاءُ وَذَٰكَ فِيمَا
أَصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ قَلِيلُ

3. لَقَدْ عَظُمَتْ مُصِيبَتُنَا وَجَلَّتْ
عَشِيَّةَ قَبِيلٍ قَدْ فُيِضَ الرَّسُولُ

4. وَأَصْحَحْتَ أَرْضُنَا مِمَّا عَرَاهَا
تَكَادُ بِنَا جَوَانِبُهَا تَمِيلُ

5. فَفَقَدْنَا الْوَحْيَ وَالتَّنْزِيلَ فِينَا
يَزُورُ بِهِ وَيَعْدُو جِبْرَائِيلُ

6. وَذَٰكَ أَحَقُّ مَا سَأَلْتُ عَلَيْهِ
نُفُوسُ النَّاسِ أَوْ كَرَبَتْ نَسِيلُ

7. نَبِيٌّ كَانَ يَجْلُو الشَّلْكَ عَنَّا
بِمَا يُوحَى إِلَيْهِ وَمَا يَقُولُ

8. وَيَهْدِينَا فَلَا تَخْشَى ضَلَالًا
عَلَيْنَا وَالرَّسُولُ لَنَا دَلِيلُ

9. أَفَاطِمُ إِنْ جَزَعْتَ فَذَٰكَ عُدْرُ
وَإِنْ لَمْ تَجْزَعِي ذَٰكَ السَّبِيلُ

10. فَفَقْبُرُ أَبِيكَ سَيِّدُ كُلِّ قَبْرِ
وَفِيهِ سَيِّدُ النَّاسِ الرَّسُولُ¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁴ Medine Tarihi'nde "سنعلم" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁶⁵ Medine Tarihi'nde "بنزده" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmi ' li-ahkâmi 'l-Kur'ân*, C. 18, ss. 7; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 77; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 271a.

¹⁰⁶⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 5, ss. 282; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 344a.

3.2.16. Ubeyde b. Hâris

Tam adı Ubeyde b. el-Hâris b. Abdülmuttalib b. Abdümenaf b. Kusay'dır. 561 yılında doğmuş olup İslamiyeti Hz. Ebu Bekir vasıtasıyla kabul etmiştir. "Onun, dokuzuncu Müslüman olduğu kabul edilir."¹⁰⁶⁸

Ubeyde, Bedir Savaşı'ndan önce mübareze için Utbe b. Rebia'nın karşısına çıkmıştır. Mübarezede birbirlerine üstünlük kuramaları da Ubeyde ayağına aldığı darbe nedeniyle iki gün sonra Safra'da¹⁰⁶⁹ şehit olmuştur. "Ubeyde şehit edildiği gün 63 yaşında idi."¹⁰⁷⁰

833. Manzume

Ubeyde b. Haris, Bedir Savaşı'ndan önce mübareze için Utbe b. Rebia'nın karşısına çıkmıştır. Bu mübareze esnasında Utbe ile çarpışırken ayağı kesilmiş ve bu durumla ilgili şu manzumeyi söylemiştir.¹⁰⁷¹

1. سَتَّبِعُ 1072 عَنَّا أَهْلَ مَكَّةَ وَفَعَّةُ
يُهْبُ لَهَا مَنْ كَانَ عَنْ ذَلِكَ نَائِبًا
2. بَعْتَبَةُ إِذْ وَلى وَشَيْبَةُ بَعْدَهُ
وَمَا كَانَ فِيهَا بَكْرُ عُنْبَةَ رَاضِيًا
3. فَإِنْ تَقَطَّعُوا رِجْلِي فَإِنِّي مُسَلِّمٌ
أَرْجِي بِهَا عَيْشًا مِنَ اللَّهِ دَانِيًا
4. مَعَ الْخُورِ أَمْثَالِ التَّمَائِيلِ أُخْلِصَتْ
مِنَ الْجَنَّةِ الْعَالِيَا لِمَنْ كَانَ عَالِيًا
5. وَبَعَثَ بِهَا عَيْشًا نَعْرَفْتُ صَفْوَهُ
وَغَاجِلْتُهُ حَتَّى فَقَدْتُ الْأَدَانِيَا
6. فَأَكْرَمَنِي الرَّحْمَنُ مِنْ فَضْلِ مَنِّهِ
بِنُوبٍ مِنَ الْإِسْلَامِ غَطَّى الْمَسَاوِيَا
7. وَمَا كَانَ مَكْرُوهًا إِلَيَّ قِتَالُهُمْ
غَدَاةَ دَعَا الْأَكْفَاءَ مَنْ كَانَ دَاعِيَا
8. وَلَمْ يَنْبَغِ إِذْ سَأَلُوا النَّبِيَّ سَوَاءَنَا

¹⁰⁶⁸ Ebubekir Sifil, "Ubeyde b. Hâris", *DİA*, C. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, ss. 17.

¹⁰⁶⁹ Medine'nin hac güzergahı üzerinde yer alan hurması bol bir bölgesidir.

¹⁰⁷⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 3, ss. 55.

¹⁰⁷¹ İbn Hişâm bu manzumenin Ubeyde b. Hâris'e ait olduğunu kabul etmemiştir.

¹⁰⁷² Medine Tarihi'nde "مستبغ" şeklinde geçmektedir.

تَلَاثَتْنَا حَتَّى حَضَرْنَا الْمُنَادِيَا¹⁰⁷³

9. لَقِينَاهُمْ كَالْأَسَدِ تَخْطِرُ بِأَلْقَانَا
نُقَاتِلُ فِي الرَّحْمَنِ مَنْ كَانَ عَاصِيَا

10. فَمَا بَرَحْتُ أَقْدَامُنَا مِنْ مَقَامِنَا
تَلَاثَتْنَا حَتَّى أُرِيرُوا الْمَنَائِيَا¹⁰⁷⁴

3.2.17. Amr b. Abdüved

Hendek Savaşı'nda Müslümanlara meydan okuyarak düelloya davet eden meşhur bir savaşıdır. Hz. Ali, onun karşısına çıkmış ve onu öldürmüştür.¹⁰⁷⁵

834. Manzume

Hendek Savaşı'nda Amr b. Abdüved meydana çıkmış ve mübareze için karşısına rakip istemiştir. “Niçin karşıma gelmeye cesaret edemiyorsunuz?” diyip ağzından zehirler saçarak bu manzumeyi okumuştur.

1. ولقد بحتت من النداء
بجمعكم هل من مبارز

2. ووقفت إذ جبن المشجع
موقف القرن المناجر

3. ولذالك إني لم أزل
مُسَرَّ عَا قِبَلِ الْهَزَاهِرِ

4. إِنَّ السَّجَاعَةَ فِي الْفَتَى
وَالْجُودَ مِنْ خَيْرِ الْغَرَائِرِ¹⁰⁷⁶

3.2.18. Ali b. Ebû Tâlib

Ali b. Ebu Tâlib b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdi Menâf el-Kureşî el-Hâşimî. Hz. Ali'nin hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir. Dört halifenin sonuncusu olup Hz. Peygamber (s.a.s.)'e ilk biat edenlerdendir. “Ulema çoğunluğunun görüşe göre ise ilk

¹⁰⁷³ Beyit, Medine Tarihi'nde yer almamaktadır.

¹⁰⁷⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 3, ss. 337; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 228a.

¹⁰⁷⁵ Muhammed Hamidullah, “Hendek Gazvesi”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, C. 17, ss. 194-195.

¹⁰⁷⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C.4, ss. 106; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 289b.

müslüman kişi odur.”¹⁰⁷⁷ “Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen bütün gazve ve seriyyelere katılmış, Resûl-i Ekrem’in sancaktarlığını yapmıştır.”¹⁰⁷⁸ Küçüklükten beri yanında büyüdüğü Hz. Peygamber (s.a.s.)’i bu savaşlarda canı pahasına korumuştur.

Hz. Peygamber (s.a.s.)’in vefatından sonra halife olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde herhangi bir idarî görevde yer almamış ve savaşlara da katılmamıştır. Bu dönemde kendini daha çok dini ilimlere vermiştir. Üçüncü halife olan Hz. Osman ile ters düşmüş fakat yine de onu koruma gayreti içinde olmuştur. Hz. Osman’ın şehit edilmesinden sonra ise son halife ilan edilmiştir. Çalkantılı geçen halifelik döneminden sonra Abdurrahman b. Mülcem tarafından bir sabah namazında hançerlenmiş ve yaranın etkisiyle 19 veya 31 Ramazan 40/26 ya da 28 Ocak 661 tarihinde vefat etmiştir.

Ali b. Ebu Tâlib, Medine Tarihi’nde manzumesine en çok yer verilen Arap şairlerden biridir. Eserde yer alan beş manzumesinden üçü, kafirler ile girişilen savaşlarda söylenen manzumelerdir. Diğer iki ise Resulullah (s.a.s.) ile bulunduğu aynı ortamda geçen hadiseler üzerine söylenmiştir.

835. Manzume

Hendek Savaşı’nda Amr b. Abd-i Vüdd meydana çıkmış ve mübareze için karşısına rakip istemiştir. Bunun üzerine Hz. Ali, Hz. Peygamber (s.a.s.)’den müsaade istemiş fakat buna izin verilmemiştir. Amr tekrar bağırmış ve üçüncü bağırışında Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Ali’ye müsaade vermiştir.

Hz. Ali ise Amr’ın karşısına çıkarken şu manzumeyi söylemiştir.

1. لا تعجلن فقد أتاك¹⁰⁷⁹
[ك¹⁰⁸⁰] مُجِيبٌ صَوْنِكَ غَيْرَ عَاجِزٍ

¹⁰⁷⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 3, çev. Naim Erdoğan, ss. 460.

¹⁰⁷⁸ Ethem Ruhi Fığlalı, “Ali”, *DİA*, C. 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, ss. 371.

¹⁰⁷⁹ Medine Tarihi’nde “أنا” şeklinde geçmektedir. Manzumenin aktarıldığı kaynakta kelimenin sonunda yer alan “ك” harfi, Medine Tarihi’nde diğer mısranın başına konulmuştur.

¹⁰⁸⁰ İlk mısranın sonunda yer alması gereken harftir.

2. فِي 1081 نِيَّةٍ وَبَصِيرَةٍ
وَالصَّدَقُ مُنْجِي كُلِّ فَائِزٍ

3. إِنِّي لِأَرْجُو أَنْ أُفِيمَ
عَلَيْكَ نَائِحَةَ الْجَنَائِزِ

4. مِنْ ضَرْبَةِ نَجْلَاءٍ
يَبْقَى ذِكْرُهَا عِنْدَ الْهَزَاهِرِ¹⁰⁸²

836. Manzume

Hendek Savaşı'nda Amr b. Abd-i Vüdd ile Hz. Ali mübarezeye tutuşmuşlar ve Hz. Ali, Abd'ı orada öldürmüştür. Bunun üzerine Kureyşliler hendekten kaçarak gitmişlerdir. İbn İshak'ın rivayetiyle Hz. Ali bu hususta şu manzumeyi söylemiştir.

1. أَعْلَى تَفْتَجِمُ الْفَوَارِسُ هَكَذَا
عَنِّي وَعَنْهُ أَخْرُوا أَصْحَابِي

2. فَالْيَوْمَ تَمَنَعْنِي الْفِرَارَ حَفِيطِي
وَمُصَمِّمَ فِي الرَّأْسِ لَيْسَ بِنَابِي

3. أَدَى عُمَيْرٍ جِبْنَ أَخْلَصَ صَقْلُهُ
صَافِي الْحَدِيدَةِ يَسْتَفِيضُ نَوَابِي

4. فَعَدَوْتُ أَلْتَمِسُ الْقِرَاعَ بِمُرْهَفِ
عَضْبٍ مَعَ الْبُتْرَاءِ فِي أَقْرَابِ

5. قَالَ ابْنُ عَبْدِ جِبْنَ شَدَّ أَلِيَّةً
وَحَلَفْتُ فَاسْتَمِعُوا مِنْ الْكُذَّابِ

6. أَلَا يَفِرُّ وَلَا يُهَلَّلَ فَالْتَقَى
رَجُلَانِ بِلْتَقِيَانِ كُلِّ ضِرَابِ

7. نَصَرَ الْحَجَارَةَ مِنْ سَفَاهَةِ رَأْيِهِ
وَنَصَرْتُ رَبَّ مُحَمَّدٍ بِصَوَابِي

8. فَصَدَدْتُ جِبْنَ تَرَكَتَهُ مُتَجَدِّلاً
كَالْجُدِّعِ بَيْنَ دَكَايِكِ وَرَوَابِي

¹⁰⁸¹ Medine Tarihi'nde "نو" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁸² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 106; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkı eş-Şâfî, *Tarihu medineti Dımaşk*, C. 42, Beyrut: Dârü'l-fıkr, 1995, ss. 79; Ebû Hâmid İzzüddîn Abdülhamîd b. Hibetillâh b. Muhammed el-Medâîni, *Şerhu Nehci'l-belâga*, c. 19, (thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim), b.y: Dâru İhyâi'l-kütübi'l-Arabiyye, ty, ss. 63; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 289b.

9. وَعَفَّفْتُ عَنْ أَثْوَابِهِ وَلَوْ أَنَّنِي
كُنْتُ الْمُفْطَرِّ بِرَّيِّ أَثْوَابِي

10. لَا تَحْسِبَنَّ اللَّهُ خَاذِلَ دِينِهِ
وَنَبِيِّهِ يَا مَعْشَرَ الْأَحْزَابِ¹⁰⁸³

837. Manzume

Hız. Ali, Bedir Savaşı ile ilgili şu manzumeyi söylemiştir.¹⁰⁸⁴

1. أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَبْلَى رَسُولَهُ
بِلَاءٍ عَزِيزٍ ذِي اِقْتِدَارٍ وَذِي فَضْلِ

2. بِمَا أَنْزَلَ الْكُفَّارَ دَارَ مَدَلَّةٍ
فَلَا فَوْا هَوَانًا مِنْ إِسَارٍ وَمِنْ قَتْلِ

3. فَأَمْسَى رَسُولُ اللَّهِ قَدَّ عَزَّ نَصْرُهُ
وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ أَرْسِلَ بِالْعَدْلِ

4. فَجَاءَ بِفُرْقَانٍ مِنَ اللَّهِ مُنْزَلٍ
مُبَيِّنَةٍ آيَاتِهِ لِدَوِي الْعَقْلِ

5. فَأَمَّنَ أَقْوَامٌ بِذَلِكَ وَأَيَّقُوا
فَأَمْسُوا بِحَمْدِ اللَّهِ مُجْتَمِعِي الشَّمْلِ

6. وَأَنْكَرَ أَقْوَامٌ فَرَاغَتْ قُلُوبُهُمْ
فَرَادَهُمْ دُو الْعَرْشِ خَبَلًا عَلَى خَبْلِ

7. وَأَمَكَنَ مِنْهُمْ يَوْمَ بَدْرٍ رَسُولَهُ
وَقَوْمًا غَضَابًا فَعَلُّهُمْ أَحْسَنُ الْفِعْلِ

8. بِأَيْدِيهِمْ بَيْضُ خَفَافٍ عَصُوا بِهَا
وَقَدْ خَادَتْهَا بِالْجَلَاءِ وَبِالصَّفْلِ

9. فَكَمْ تَرَكَوْا مِنْ نَاشِي دُو حَمِيَّةٍ
صَرِيعًا وَمِنْ ذِي نَجْدَةٍ مِنْهُمْ كَهْلٍ

10. تَبِيئَتْ عُيُونُ النَّائِحَاتِ عَلَيْهِمْ
تَجُودُ بِإِسْبَالِ الرَّشَاشِ وَبِالْوَيْلِ.

11. نَوَاحٍ تَنْعَى عُنْبَةَ الْعَيِّ وَابْنَهُ
وَسَيِّبَةَ تَنْعَاهُ وَتَنْعَى أَبَا جَهْلٍ

12. وَذَا الرَّجُلِ تَنْعَى وَابْنَ جُدْعَانَ فِيهِمْ
مُسْلَبَةً حَرَى مُبَيِّنَةَ التَّكْلِ

¹⁰⁸³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 105-106; İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 225;

Süheylî, *er-Ravzü 'l-ünüf*, C. 6, ss. 212-213; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 290a.

¹⁰⁸⁴ İbn Hişâm bu manzumenin Hız. Ali'ye ait olduğunu kabul etmemiştir.

13. تُؤَى مِنْهُمْ فِي بئرِ بَدْرِ عِصَابَةٌ
ذُؤُو نَجْدَاتٍ فِي الحُرُوبِ وَفِي المَحَلِّ

14. دَعَا العَيُّ مِنْهُمْ مَنْ دَعَا فَأَجَابَهُ
وَاللَّغِيَّ أَسْبَابُ مَرْمَقَةِ الوَصْلِ

15. فَأَضْحَوْا لَدَى دَارِ الجَئِيمِ بِمَعْرَلٍ
عَنِ الشَّعْبِ وَالْعُدُونِ فِي أسْفَلِ السُّفْلِ¹⁰⁸⁵

838. Manzume

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in de bulunduğu bir mecliste bir kişi “Eğer Ebu Talib hayatta olsaydı gayet iyi olurdu. şimdi bize şiir inşa edecek kişi kimdir?” diye sorduğunda, Hiz. Ali Resulullah (s.a.s.)’dan mûsaade alarak bu manzumeyi söylemiştir.

1. وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى العَمَامُ بِوَجْهِهِ
ثِمَالِ اليَنَامِي عِصْمَةً لِأَرَامِلِ

2. يُلُودُ بِهِ الُهْلَاكُ مِنْ آلِ هَاشِمِ
فَهُمْ عِنْدَهُ فِي رَحْمَةٍ وَفَوَاضِلِ

3. كَذَبْتُمْ وَبَيْتَ اللّهِ نَبَذْتُمْ مُحَمَّدًا
وَلَمَّا تُطَاعُنْ دُونَهُ وَتُنَاضِلِ

4. وَتُسَلِّمُهُ حَتَّى تُصَرَّعَ حَوْلَهُ
وَنُدْهَلَ عَنِ أَبْنَائِنَا وَالْحَلَائِلِ¹⁰⁸⁶

839. Manzume

Hiz. Peygamber (s.a.s.), Medine’ye geldiğinde yanındaki Mûslûmanlar ile mescidin inşasına girişmişlerdir. Hurma ağaçları getirilmiş ve onları birer sütun olarak dikmişler, etrafını kerpiçle kapatmaya başlamışlardır. Mescid inşa edilirken Hiz. Ali bu beyti söylemiştir.

1. لايسنوى من يعمر المساجدا
يداب فيها قائما وقاعدا¹⁰⁸⁷

3.2.19. Amra bt. Abdüved

Hiz. Ali, Hendek savaşında kardeşi Amr b. Abdüved’i ldrmştir. Kardeşini Hiz. Ali gibi soylu birisinin öldürdüğünü öğrenince kendisine

¹⁰⁸⁵ İbn KesİR, *el-Bidāye*, C. 3, ss. 335.

¹⁰⁸⁶ İbn KesİR, *el-Bidāye*, C. 3, ss. 55; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 305a.

¹⁰⁸⁷ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 4b.

teselli olmuşçasına Hz. Ali'ye övgü ifadelerinde bulunan beyitler söylemiştir.¹⁰⁸⁸

840. Manzume

Amr b. Abdüved'nin kız kardeşi, Amr'ı ölmüş halde görünce etrafındakilere sordu: “Biraderimin katili kimdir?”, etrafındakiler ise Ali bin Ebu Talib olduğunu söyledi. Bunun üzerine Amr'ın kardeşi bu iki beyti söyledi.

1. لَوْ كَانَ قَاتِلُ عَمْرٍو غَيْرَ قَاتِلِهِ
مَا زِلْتُ¹⁰⁸⁹ أَبْجِي عَلَيْهِ إِجْرَ الْأَبْدِ

2. لَكِنَّ قَاتِلَهُ مَنْ لَا يُعَابُ بِهِ
مَنْ كَانَ يُدْعَى قَدِيمًا بَيِّنَةً الْبُلْدِ¹⁰⁹⁰

3.2.20. Ebû Hüreyre

Yemen'de doğmuş olup çok hadis rivayet etmesiyle bilinen sahabedir. 628 yılında İslam'ı kabul eden Hüreyre, kaybettiği yılları telafi etmek için gece gündüz demeden ibadetle meşgul olmuştur. Müslüman olup Medine'ye geldikten sonra Resulullah (s.a.s.)'ın vefatına kadar geçen üç yıl boyunca yanından ayrılmamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra ise Müslümanlar arasında çıkan fitnelerde hiç taraf tutmamış ve çeşitli idari görevleri sürdürmeye devam etmiştir. Ömrünün son yıllarında Medine'den ayrılıp Zülhuleyfe yahut Akik'te bulunan evine çekilen Hüreyre, 678 yılında hayatını kaybetmiştir. onun 677 veya 679 yıllarında vefat ettiğini söyleyenler de bulunmaktadır.¹⁰⁹¹

841. Manzume

Ebu Hureyre bir gün elinde hurma ile Resulullah (s.a.s.)'a gelmiş ve bu hurmaların bereketlenmesi için dua istemiştir. Resulullah (s.a.s.) ona dua

¹⁰⁸⁸Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhaki, *Menâkıbü 'ş-Şâfi 'i*, C. 2, (thk. Seyyif Ahmed Sakr), Kahire: Mektebetü Dari't-türâs, 1970, ss. 69.

¹⁰⁸⁹ Medine Tarihi'nde “لكننت” şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁹⁰ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. 1, (thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî), Riyad: Dârü'l-vatan, 1998, ss. 88; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 291a.

¹⁰⁹¹ M. Yaşar Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 160-167.

etmiş ve ona “Bu hurmayı kabına koy her ne zaman burdan bir şey almak istersen elini daldır ve al, sakın dağıtma.” buyurmuştur. Bu kaptan Resulullah (s.a.s.), Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer zamanında hurma yenmiştir. Fakat Hz. Osman’ın şehit edildiği gün kap kopmuş ve Ebu Hureyre bu durum karşısında şu beyti söylemiştir.

1. الناس هم ولي افي اليوم همام
هم الجر اب وهم الشيخ عثمان¹⁰⁹²

3.2.21. Abdullah b. Revâha

Tam adı Abdullah b. Revâha b. Sa’lebe b. İmrülkays b. Mâlik el-Eğarr b. Sa’lebe b. Kâ’b b. Hazrec b. Haris b. Hazrec el-Ensârî el-Hazrecî’dir. “Künyesi Ebu Muhammed’dir. Künyesinin Ebu Revana olduğu da söylenir. Yine künyesinin Ebu Ömer olduğu da söylenir.”¹⁰⁹³ Hitabetteki etkileyciliği ve cesaretiyle nam salmıştır. “Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına, Hudeybiye musâlahasına, Hayber’in fethine ve Kaza Umresi seferlerine katılmıştır.”¹⁰⁹⁴

İslam’ı manzumeleriyle savunan Hassân b. Sabit, Kâ’b Mâlik ile beraber döneminin büyük şairlerinden biridir. “Müşrikleri Kâ’b ve Hassan gibi kabilevî ve şahsi kusurlarından dolayı değil, imansızlıkları ve ısrarlı küfürlerinden dolayı yermiştir.”¹⁰⁹⁵ Bu yergiler Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından da çok beğenilmiş ve şair için “Sözünün etkisi, oklardan daha şiddetlidir.” diyerek onu övmüştür.

İslam ordusunun çıktığı Mute Seferi’nde (629) ordunun üçüncü komutanı olarak atanmıştır. İlk ve ikinci komutanlar olan Zeyd b. Hârise ve Ca’fer b. Ebû Tâlib’in şehadetinin ardından komutayı almış, ancak o da bu savaşta şehit düşmüştür.

Abdullah b. Revâha’nın Medine Tarihi’nde geçen 3 manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerden ikisi Mûte Savaşı ile ilgili olan

¹⁰⁹²Medine Tarihi, c. 1, varak 322b.

¹⁰⁹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 3, çev. Naim Erdoğan, ss. 172.

¹⁰⁹⁴ İbn Sa’d, *Tabakât*, C. 3, ss. 598.

¹⁰⁹⁵ Sargon Erdem, Hulusi Kılıç, “Abdullah b. Revâha”, *DİA*, C. 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 130.

manzumelerdir. Son manzume ise şairin Hz. Peygamber (s.a.s.) ile bulunduğu bir ortamda söylediği manzumedir.

842. Manzume

Abdullah b. Revaha, Mûte Gazvesi için Medine'den ayrılırken insanlarla vedalaşmaya başlamıştır. Bu sırada ağlamaya başlayan şaire ne olduğu sorulunca Resûlullah'ın bahsettiği ayetten¹⁰⁹⁶ dolayı korktuğunu söylemiştir. Etraftakiler ise onu teskin etmişlerdir. Bunun üzerine Abdullah b. Revaha şu manzumeyi söylemiştir.

1. لَكُنِّي أَسْأَلُ الرَّحْمَنَ مَغْفِرَةً
وَضَرْبَةَ ذَاتِ فَرْخٍ تَقْذِفُ الرَّبْدَا

2. أَوْ طَعْنَةَ بِيَدِي حِرَّانٍ مَجْهَرَةً
بِحَرْبِيَّةٍ تَنْفِذُ الْأَحْشَاءَ وَالْكَبِدَا

3. حَتَّى يَقُولُوا إِذَا مَرَّوْا عَلَيَّ جِدْثِي
أُرْشِدُكَ اللَّهُ مِنْ غَازٍ وَقَدْ رَشِدَا¹⁰⁹⁷

843. Manzume

Abdullah b. Revaha Mûte Savaşı'nda nefesine seslenerek “Ey nefsim, neden kendini koruyorsun? Eğer karım için ise onu üç talakla boşadım, falan köle için ise onları azad ettim, falan bostan için ise onu Resulullah (s.a.s.)'a bıraktım.” demiştir. Ardından hiç mecali kalmayarak bu manzumeyi söylemiştir.

1. أَقْسَمْتُ بِاللَّهِ لَتَنْزِلَنَّهُ
طَائِعَةً أَوْ لَأَنْكُرَهُنَّ

2. قَدْ طَالَ مَا قَدْ كُنْتُ مُطْمَئِنَّةً
هَلْ أَنْتِ إِلَّا نُطْفَةٌ فِي شَنهِ

3. قَدْ أَجْلَبَ النَّاسَ وَشَدُّوا الرِّنَهَ
مَالِي أَرَاكَ تَكْرَهِيْنَ الْجَنَّةَ

4. يَا نَفْسُ إِنْ لَأَنْقُلِي تَمُوتِي

¹⁰⁹⁶ Meryem/71: “(Ey İnsanlar!) Sizden cehenneme varmayacak kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir işittir.”

¹⁰⁹⁷ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi' u'l-beyân ve Târihu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. 3, Beyrut: Dârü't-Türâs, 1967, ss. 37; İzzettin İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, Beyrut: Dâru sâdır, 1965, C. 2, ss.235; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 324b.

هَذَا جَمَامِ الْمَوْتِ قَدْ لَقِيَتْ¹⁰⁹⁸

5. وَمَا تَمَنَّيْتُ فَقَدْ أُعْطِيَتْ
إِنْ تَفْعَلِي فِعْلَهُمَا هُدَيْتِ

6. يعني زيد و جعفر
وان تاخرت فقد شقيد¹⁰⁹⁹

844. Manzume

Şairin, Mescid-i Kuba yapılırken söylediği mısradır.

1. الفح من يعالج المساجد¹¹⁰⁰

3.2.22. Cafer b. Ebû Tâlib

Tam adı Cafer b. Ebi Talib b. El-Muttalib b. Hişam b. Abdimenaf b. Kusayy'dır. 590 yılı civarında Mekke'de doğmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in amcasının oğlu, Hz. Ali'nin ise abisidir.

“Ca'fer b. Ebû Tâlib Hz. Peygamber (s.a.s.)'e ilk iman edenler arasında yer aldı.”¹¹⁰¹ Mekkeli müşriklerin eziyetlerine karşılık Habeşistan'a göç etmiş ve Resulullah (s.a.s.) tarafından kafilenin reisi olarak atandı. “Hz. Peygamber (s.a.s.) onun hakkında: ‘Senin bünyen, benim bünyeme benzedi. Senin huyun, benim huyuma benzedi. O halde sen bendensin ve benim şeceremdensin.’”¹¹⁰² buyurmuştur. Bu da onun ahlaki açıdan büyük bir şahsiyet olduğunun göstergesidir.

Ca'fer b. Ebu Talib, Mute Savaşı'nda tayin edilen üç komutandan ikincisiydi. İlk komutan olan Zeyd b. Harise'den sonra komutayı devralmış fakat o da iki kolu kesilerek ve büyük yaralar alarak şehit düşmüştür. Resulullah (s.a.s.)'ın verdiği haberde Allah (c.c.), Cafer'e kesilen kolları yerine iki kanat vererek onu cennete uçurmuştur. Cafer, H. 8/M. 629 yılında vefat etmiştir.

845. Manzume

¹⁰⁹⁸ Medine Tarihi'nde “قنصليت” şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁹⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 279; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 325b.

¹¹⁰⁰ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 4a.

¹¹⁰¹ Ahmet Önkal, “Ca'fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, C. 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, ss. 549.

¹¹⁰² İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 4, ss. 36.

Mu'te Savaşı'nda düşmanın içine giren Cafer b. Ebu Talib, bir çıkmaza girdiğini anlayınca kendini atından atmış, sonra da atının ayaklarını kesmiştir. Yerde verdiği mücadeleyi bir zaman sonra kaybeden Ca'fer, şehit olmuş ve şehit olurken şu manzumeyi söylemiştir.

1. يَا حَيِّدَا الْجَنَّةُ وَأَقْتِرَابُهَا
طَيِّبَةٌ وَبَارِدًا شَرَابُهَا

2. وَالرُّومُ رُومٌ قَدَدْنَا عَذَابُهَا
كَافِرَةٌ بَعِيدَةٌ أَنْسَابُهَا¹¹⁰³

3.2.23. Kays b. el-Muhassir

Kimi kaynaklarda Kays b. Mâlik el-Muhassir olarakta geçmektedir. Kimilerine göre Mâlik düşmüştür. “Bu zat, Resûlullah'ın Zeyd b. Hârise'nin komutasında Ümmü Kırfe'ye karşı gönderdiği seriyye içinde yer almıştı.”¹¹⁰⁴ Ümmü Kırfe'nin peşine düşen Kays, onu yakalamış ve feci bir şekilde öldürmüştür.

846. Manzume

Mu'te Savaşı'nda komutaya geçen Halid b. Velid, İslam ordusunu yavaş yavaş geriye çekmiş ve Medine'ye ulaştırmıştır. Bu durum Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından bir sonraki çarpışma için bir zafer sayılmıştır. Ancak kimileri Velid'i korkaklıkla suçlamıştır. Bunlardan biri olan Muhassir, daha sonra özür mahiyetinde şu manzumeyi yazmıştır.

1. وَاللَّهِ لَا تَنفَكُ نَفْسِي تَلُومِي
عَلَى مَوْفِيي وَالْحَيْلُ قَابِعَةٌ قُبُلِي

2. وَقَفْتُ بِهَا لَا مُسْتَجِيرًا فَنَافِدًا
وَلَا مَانِعًا مَنْ كَانَ حَمَّ لَهُ الْقَتْلُ

3. عَلَى أَنِّي آسَيْتُ نَفْسِي بِخَالِدِ
أَلَا خَالِدٌ فِي الْقَوْمِ لَيْسَ لَهُ مِثْلُ

4. وَجَاشَتْ إِلَيَّ النَّفْسُ مِنْ نَحْوِ جَعْفَرٍ
بِمُؤْتَةٍ إِذْ لَا يَنْفَعُ النَّابِلَ النَّبْلُ

¹¹⁰³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 378; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 244; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 325a; Mısra, Medine Tarihi'nde “على اذلا فيتها ضرا بها” şeklinde geçmektedir.

¹¹⁰⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 5, çev. Mehmet Vehbi Şahinalp, Hikmet Akdemir, ss. 198.

5. وَضَمَّ إِلَيْنَا حَجْرَتَيْهِمْ كِلَيْهِمَا
مُهَاجِرَةٌ لَا مُشْرِكُونَ وَلَا عَزْلٌ¹¹⁰⁵

3.2.24. Hârise b. Şerâhîl

Tam adı Hârise b. Şerâhîl b. Kab b. Abduluzza b. Zey b. İmrü'l-Kays b. Amir b. en-Numan b. Abdi Vudd b. Zeyd b. el-Lat b. Rufeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebre el-Kelbi'dir. Resulullah (s.a.s.)'ın evlatlığı olan ve çok sevdiği Zeyd'in babasıdır. Hakkında çok fazla bilgi yoktur.

Müslüman olup olmadığı hususunda ise çok fazla delil bulunmamaktadır. İbn Mende ve el-Hakim'in rivayetlerine göre Resulullah (s.a.s.), Zeyd'in babası Harise b. Şerahil'i İslam'a davet etmiş o da kabul etmiştir.¹¹⁰⁶ Bir başka rivayette ise oğlunu istemek için Meke'ye geldiği ve Resulullah (s.a.s.)'ın sohbetinde bulunmayı tercih ettiği görülmektedir.

847. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.), Mûte Gazvesi'nde sancağı en sevdiği sahabelerden olan Zeyd b. Hârise'ye vermiştir. Savaşta şehit düşen Zeyd için Resulullah (s.a.s.) gözyaşı dökmüş ve ona dua etmiştir. Gözyaşı döken bir başkası da Zeyd'in babası olmuş onun için bu manzumeyi söylemiştir.

1. بكيث على زَيْدٍ ولم أدر ما فعل
أحي فيرجى أم أتى دونه الأجل

2. فو الله ما أدري وإن كنت سائلاً
أغالك سهل الأرض أم غالك الجبل

3. فيا ليت شعري هل لك الدهر رجعة
فحسبي من الدنيا رجوعك لي بجل

4. تذكرنيه الشمس عند طلوعها
وتعرض ذكراه إذا قارب الطفل

5. وإن هبت الأرواح هيجن ذكره
فيا طول ما حزني عليه ويا وجل!

6. سأعمل نص العيس في الأرض جاهداً
ولا أسأم التطواف أو تسأم الإبل

¹¹⁰⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 383; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 250; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 326b.

¹¹⁰⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 1, çev. Naim Erdoğan, ss. 451.

7. حياتي أو تأتي علي منيتي
وكل امرئ فان وإن غره الأمل

8. وأوصي به قيسًا وعمرا كليهما
وأوصى يزيدا ثم من بعدهم جبل¹¹⁰⁷

3.2.25. Ebû Cendel b. Süheyl

Tam adı Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir. "Mekke'de ilk dönemde Müslüman olanlardandır."¹¹⁰⁸ Babası hicret etmesine izin vermemiş ve onu hapse atmıştır. Hapisten diğer Müslümanlar ile birlikte Sîfûlbahr'e¹¹⁰⁹ kaçmış, daha sonra da Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emriyle Medine'ye gelmiştir. "Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatına kadar Medine'de kalan Ebû Cendel bütün gazvelere iştirak etmiştir."¹¹¹⁰

Ölüm tarihi ve şekli ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bazılarına göre 12/633 yılında Yemâme Savaşı'na katılıp orada vefat etmiş, bazılarına göre ise 18/639 yılında Ürdün'deki veba salgınında hayatını kaybetmiştir.

848. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in emri üzerine Ebû Cendel ve beraberindekiler Medine'ye gelmişlerdir. Ebû Cendel veya yanındakiler şu manzumeyi söylemiştir.

1. أبلغ فرئسا عن أبي جندل
أنا بذي المروة فالسا¹¹¹¹ حل

2. في مشعر¹¹¹² تخفق إيمانهم
بالبيض فيها والفا الذابل

3. يابون أن نبقى لهم رفة
من بعد إسلامهم الواصل

4. أو يجعل الله لهم مخرجا

¹¹⁰⁷ İbn Sa'd, *Tabakat*, C. 3, ss. 30; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 326b.

¹¹⁰⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 9, çev. Ali Bakkal, Yasin Kahyaoglu, ss. 412.

¹¹⁰⁹ Medine'nin batısında Kızıldeniz sahilinde bir yerin adıdır.

¹¹¹⁰ Asrî Çubukcu, "Ebû Cendel", *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 119.

¹¹¹¹ Medine Tarihi'nde "بالسا" şeklinde geçmektedir.

¹¹¹² Medine Tarihi'nde "معشر" şeklinde geçmektedir.

وَالْحَقُّ لَا يَغْلِبُ بِالْبَاطِلِ

5. فَيَسْلَمُ الْمَرْءُ بِإِسْلَامِهِ
أَوْ يَقْتُلُ الْمَرْءَ وَلَمْ يَأْتَلِ¹¹¹³

3.2.26. Ka‘b b. Mâlik

Tam adı Ka‘b b. Mâlik b. Ebû Ka‘b b. el- Kayn b. Ka‘b b. Sevâd b. Ganm b. Kâ‘b b. Selime’dir. “Kendisine Ebu Beşîr de, Ebu Abdurrahman da denilir.”¹¹¹⁴ Miladi 598 yıllarında Yesrib’de doğmuştur.

Önceleri kabileleri arasındaki savaşlarda manzumeleri ile tanınan Ka‘b, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Medine’ye hicretinden önce Müslüman olmuştur. İslâm’a katıldığı savaşların yanında manzumeleri ile de büyük hizmetler vermiş, İslam ordusunun yiğitliklerini anlatarak kâfirlerin moralini bozmuştur. “Şairleri kötöleyen âyet nâzil olunca Kâ‘b, Hz. Peygamber (s.a.s.)’den kendi durumunu sormuş, Resûl-i Ekrem de cihadın kılıç ve dille yapıldığını, İslam şairlerinin düşmana dilleriyle ok attıklarını belirtmiştir.”¹¹¹⁵ Manzume söylemede ki ustalığından dolayı döneminde ün yapmış ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in üç şairinden biri olmuştur.

Peygamber döneminin en büyük şairlerinden olan Kâ‘b’ın vefat yılı ile ilgili çeşitli rivayetler olsa da genel kabul H. 50/M. 670 yılıdır.

Aşkî Efendi, Ka‘b b. Mâlik’in 5 manzumesini eserine nakletmiştir. Şairin aktarılmış manzumeleri genel olarak mersiye türünde kaleme alınmış manzumelerdir. Bunlardan kimi savaş sonrası şehitlerle ilgili, kimi ise Resulullah (s.a.s.)’in vefatından sonra söylenmiştir.

849. Manzume

Resûlullah (s.a.s) Mekke-i Mükerrerme’den Taif tarafına yöneldiğinde Ka‘b b. Mâlik bu manzumeyi okumuştur.

1. فَضَيْنَا مِنْ تِهَامَةَ كُلِّ رَبِيبٍ
وخبير ثم أجمنا السُّيُوفَا

¹¹¹³ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el-İsti‘âbfî ma ‘rifeti l-ashâb*, C. 4, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Beyrut: Dâru’l-cil, 1992, ss. 1622; Süheylî, *er-Ravzû l-ünüf*, C. 4, ss. 499; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 315a.

¹¹¹⁴ İbn Hacer, *Sahâbe-i Kirâm Ansiklopedisi*, C. 4, çev. Naim Erdoğan, ss.164.

¹¹¹⁵ M. Yaşar Kandemir, “Kâ‘b b. Mâlik”, *DİA*, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss. 5.

2. نُخَيِّرُهَا وَلَوْ نَطَقْتَ لَقَالَتْ
قَوَاطِعُهُنَّ: دَوْسًا أَوْ تَقِيْفًا
3. فَلَسْتُ لِحَاضِنٍ إِنْ لَمْ تَرَوْهَا
بِسَاحَةِ دَارِكُمْ مَنَا الْوَفَا
4. وَتَنْتَرِعُ الْعُرُوشَ بِيْطْنٍ وَجَّ
وَتُصْبِحُ دُورَكُمْ مِنْكُمْ خُلُوفًا
5. وَيَأْتِيكُمْ لَنَا سَرَاعَانِ خَيْلٍ
يُعَادِرُ خَلْفَهُ جَمْعًا كَثِيْفًا
6. إِذَا نَزَلُوا بِسَاحَتِكُمْ سَمِعْتُمْ
لَهَا مِمَّا أَنَاخَ بِهَا رَجِيْفًا
7. بِأَيْدِيهِمْ قَوَاضِبُ مَرْهَقَاتٍ
يُزِرُّنَ الْمُصْطَلِيْنَ بِهَا الْخُوفَا
8. كَأَمْثَالِ الْعَقَائِقِ أَخْلَصَتْهَا
فُيُورُ الْهَيْدِ لَمْ تُضْرَبْ كَثِيْفًا
9. تَخَالُ جَدِيَّةَ الْأَبْطَالِ فِيْهَا
عَدَاةَ الرَّحْفِ جَادِيًّا مَدُوفَا
10. أَجِدْهُمْ أَلَيْسَ لَهُمْ نَصِيْحٌ
مِنْ الْأَقْوَامِ كَانَ بِنَا عَرِيْفًا
11. يُخَيِّرُ هُمْ بِنَانَا قَدْ جَمَعْنَا
عَتَاقَ الْخَيْلِ وَالنُّجْبَ الطُّرُوفِ
12. وَأَنَا قَدْ أَتَيْنَاهُمْ بِرَحْفِ
يُحِيْطُ بِسُورِ حِصْنِهِمْ صُفُوفَا
13. رَنِيْسُهُمُ النَّبِيُّ وَكَانَ صُلْبًا
نَفِيَّ الْقَلْبِ مُصْطَبِرًا عَزُوفَا
14. رَشِيْدُ الْأَمْرِ ذُو حُكْمٍ وَعِلْمٍ
وَحِلْمٍ لَمْ يَكُنْ نَرَفًا خَفِيْفًا
15. تُطْبِعُ نَبِيْنَا وَتُطْبِعُ رَبًّا
هُوَ الرَّحْمَنُ كَانَ بِنَا رَعُوفَا
16. فَإِنْ تَنُفُّوا إِلَيْنَا السِّلْمَ تَقَبَّلْ
وَجَعَلْكُمْ لَنَا عَضُدًا وَرِيْفًا
17. وَإِنْ تَابُوا نُجَاهِدْكُمْ وَنَصِيْرُ
وَلَا يَكُ أَمْرُنَا رَعِشًا ضَعِيْفًا

18. نُجَالِدُ مَا بَقِينَا أَوْ تُنْبِئُوا
إِلَى الْإِسْلَامِ إِذْعَانًا مُضِيغًا

19. نُجَاهِدُ لَا تُبَالِي مَنْ لَقِينَا
أَأَهْلَكْنَا التَّلَادَ أَمْ الطَّرِيفَا

20. وَكَمْ مِنْ مَعْشَرٍ أَلْبُوا عَلَيْنَا
صَمِيمَ الْجِدْمِ مِنْهُمْ وَالْحَلِيفَا

21. أَتُونَا لَا يَرَوْنَ لَهُمْ كِفَاءَ
فَجَدَّ عَنَا الْمَسَامِعَ وَالْأَنْوَفَا

22. بِكُلِّ مَهْنَدٍ لَيْنٍ صَقِيلٍ
يَسُوقُهُمْ بِهَا سَوْقًا عَنيفَا

23. لِأَمْرِ اللَّهِ وَالْإِسْلَامِ حَتَّى
يَقُومَ الدِّينُ مُعْتَدِلًا حَنِيفَا

24. وَتُنْسَى اللَّائِثُ وَالْعُرَى وَوَدٌّ
وَتُسَلَّبُهَا الْقَلَائِدُ وَالشُّوفَا

25. فَأَمْسُوا قَدْ أَقْرُوا وَأَطْمَأَنُّوا
وَمَنْ لَا يَمْتَنِعُ يَقْبَلُ خُسُوفًا¹¹¹⁶

850. Manzume

Manzume, Ka‘b b. Mâlik’in Mute Gazvesi’ne katılanlar ve şehit olanlar ile ilgili söylediği manzumedir.

1. نَامَ الْعُيُونُ وَدَمَعُ عَيْنِكَ يَهْمُلُ
سَخًّا كَمَا وَكَفَ الطِّبَابُ الْمُخْضِلُ

2. فِي لَيْلَةٍ وَرَدَتْ عَلَيَّ هُمُومُهَا
طُورًا أَجْنُ وَتَارَةً أَتَمَلَّمُ

3. وَاعْتَادَنِي¹¹¹⁷ حُزْنٌ فَبِتُّ كَأَنِّي
بِبَنَاتِ نَعَشٍ وَالسِّمَاكِ مُوَكَّلُ

4. وَكَأَنَّمَا بَيْنَ الْجَوَانِحِ وَالْحَسَا
مِمَّا تَأَوَّبَنِي شَيْهَابٌ مُدْخَلُ

5. وَجَدًّا عَلَى النَّفْرِ الَّذِينَ تَتَابَعُوا
يَوْمًا بِمُؤَنَّةٍ أُسْنِدُوا لَمْ يُنْقَلُوا

¹¹¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 480-481; Ebü'l-Kâsım, *Tarihu medineti Dimaşk*, C. 50, ss. 197-198; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 345-346; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 332b.

¹¹¹⁷ Medine Tarihi'nde "واعنادني" şeklinde geçmektedir.

6. صَلَّى إِلَٰهَ عَلَيْهِمْ مِنْ فِتْنَةٍ
وَسَقَىٰ عِظَامَهُمُ الْغَمَامَ الْمَسْنُونُ

7. صَبَرُوا بِمُوتَةِ لَيْلِهِ نُفُوسَهُمْ
حَذَرَ الرَّدَىٰ وَمَخَافَةَ أَنْ يَنْكَلُوا

8. فَمَضَنُوا أَمَامَ الْمُسْلِمِينَ كَأَنَّهُمْ
فُنُقٌ عَلَيْهِنَّ الْحَدِيدُ الْمُرْقَلُ

9. إِذْ يَهْتَدُونَ بِجَعْفَرٍ وَلِوَالِيهِ
فُدَامَ أَوْلِيَهُمْ فَنِعْمَ الْأَوْلُ

10. حَتَّىٰ تَقَرَّجَتِ الصُّفُوفُ وَجَعْفَرُ
حَيْثُ التَّقَىٰ وَعَثُ الصُّفُوفِ مُجَدُّ

11. فَتَغَيَّرَ الْقَمَرُ الْمُنِيرُ لِفَقْدِهِ
وَالشَّمْسُ قَدْ كَسَفَتْ وَكَادَتْ تَأْفُلُ

12. قَرَّمَ عَلَا بُنْيَانَهُ مِنْ هَاشِمٍ قَرَّ
عَا أَشَمَّ وَسُوْدَدَا مَا يُنْقَلُ

13. قَوْمٌ بِهِمْ عَصَمَ إِلَٰهَ عِبَادَهُ وَ
عَلَيْهِمْ نَزَلَ الْكِتَابُ الْمُنَزَّلُ

14. فَضَلُّوا الْمَعَانِيرَ عِزَّةً وَتَكْرُمًا
وَتَعَمَّدَتْ أَخْلَامَهُمْ مَنْ يَجْهَلُ

15. لَا يُطْلِقُونَ إِلَى السَّفَاهِ حُبَاهُمْ
وَيُرَىٰ حَطِيبُهُمْ بِحَقِّ يَفْصِلُ

16. بِيضُ الْوُجُوهِ تَرَىٰ بُطُونَ
أَكْفِهِمْ تَنْدَىٰ إِذَا اعْتَدَرَ الزَّمَانُ الْمُمَجَّلُ

17. وَيَهْدِيهِمْ رَضِيَ إِلَٰهَ لَخْلَقِهِ
وَجِدَّهُمْ نُصِرَ النَّبِيُّ الْمُرْسَلُ¹¹¹⁸

851. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatı üzerine ona en çok mersiye söyleyenlerden biri Ka'b b. Mâlik olmuştur. Bu mersiyelerden biri de budur.

1. وياكبة حرى تحرق باليكاء
وتلطم منها خدها والمقلدا

2. على هالك بعد النبي محمد
فقيدا وان كان القريب المسودا

¹¹¹⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 5, ss. 36; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 6, ss. 466-467;

Medine Tarihi, c. 1, varak 327b.

3. فجعنا بخير الناس حيا وميتا
وادناه من أهل السموات مقعدا
4. واعظمه فقدا على كل مسلم
واكرمه فى الناس كلهم يدا
5. متى تنزل الاملاك بالوحى بعده
علينا اذ ما اللبس فينا ترددنا
6. اذا كان منه القول كان موفقا
وان كان وحيا كان نورا مجددا
7. جزى الله عنا ربنا خير ما جزى
نبي الهدى الداعى الى الحق احمد¹¹¹⁹

852. Manzume

Ka‘b b. Mâlik’in Uhud Gazvesi’nde Hz. Hamza ve arkadaşlarının şهادeti üzerine söylenmiş mersiyesidir.¹¹²⁰

1. بَكَتْ عَيْنِي وَحَقَّ لَهَا بُكَاهَا
وَمَا يُغْنِي الْبُكَاءُ وَلَا الْعَوِيلُ
2. عَلَى أَسَدِ الْإِلَهِ غَدَاةَ قَالُوا
أَحْمَرَةٌ دَأَكُمُ الرَّجُلُ الْقَتِيلُ
3. أُصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ جَمِيعًا
هُنَاكَ وَقَدْ أُصِيبَ بِهِ الرَّسُولُ
4. أَبَا يَعْلِي لَكَ الْأَرْكَانُ هُدَّتْ
وَأَنْتَ الْمَاجِدُ الْبُرِّ الْوَصُولُ
5. عَلَيْكَ سَلَامٌ رَبِّكَ فِي جَنَانِ
مُخَالَطُهَا نَعِيمٌ لَا يَزُولُ¹¹²¹

853. Manzume

Ulemanın “Resulullah (s.a.s.)’ın kaç amcası vardır?” konusunda tartışmalarının olduğu ve farklı cevapların verildiğinden, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Hz. Hamza’nın ölümüne çok üzüntü duyduğundan bahsedilmiş ve amcası için ayet nazil olduğu aktarılmıştır.

¹¹¹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 348b.

¹¹²⁰İbn İshak bu manzumenin Abdullah b. Revahâ’ya ait olduğunu söylemiştir. İbn Hişam ise Ebu Zeyd’in kendisine bu manzumenin Ka‘b b. Malik’e ait olduğunu belirtmiştir.

¹¹²¹ İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, C. 2, ss. 162; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 4, ss. 59.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. بَكَتْ عَيْنِي وَحَقَّ لَهَا بُكَاهَا
وَمَا يُعْنِي الْبُكَاءُ وَلَا الْعَوِيلُ
2. عَلَى أَسَدِ الْإِلَهِ غَدَاةَ قَالُوا
أَحْمَرُهُ ذَاكُمْ الرَّجُلُ الْقَتِيلُ
3. أُصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ جَمِيعًا
هُنَاكَ وَقَدْ أُصِيبَ بِهِ الرَّسُولُ
4. أَبَا يَعْلِي لَكَ الْأَرْكَانُ هَدَّتْ
وَأَنْتَ الْمَاجِدُ الْبِرُّ الْوَصُولُ
5. عَلَيْنِكَ سَلَامٌ رَبِّكَ فِي جَنَانٍ
مُخَالِطُهَا نَعِيمٌ لَا يَزُولُ¹¹²²

3.2.27. Ömer b. Hattâb

Tam adı Ömer b. El-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adiy b. Kâ'b b. Lüey b. Galib el-Kureşî el-Adevf'dır. Bir rivayete göre Fil Vakası'ndan üç yıl sonra, bir başka rivayete göre ise Büyük (Dördüncü) Ficar savaşından dört yıl önce Mekke'de doğmuştur.

“Hz. Ömer'in şiiere meraklı olduğu, güzel konuştuğu, okuma yazma bildiği, ensab bilgisini öğrendiği, ticaret yaptığı rivayet edilir.”¹¹²³ İslam'dan önce putperestliğe bağlı olan ve Müslümanlara eziyet eden Hz. Ömer, 616 yılında İslâm'ı kabul etmiştir. “Ömer, Müslüman olur olmaz İslâm dini Mekke'de açıkça ilan edilip yaygınlaşmıştır.”¹¹²⁴ Kureyş halkı ise Hz. Ömer'in Müslüman olduğunu öğrenince büyük bir hayak kırıklığına uğramıştır. “Hz. Ömer bu durumu anlatırken: ‘İşte o gün Resûlullah bana Faruk¹¹²⁵ adını taktı.’¹¹²⁶ demiştir. İslamiyetten sonra ise Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanından hiç ayrılmamış ve onunla her savaşa katılmıştır.

¹¹²²Medine Tarihi, c. 2, varak 208a.

¹¹²³ Mustafa Fayda, “Ömer”, *DİA*, C. 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss. 44.

¹¹²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 3, ss. 309.

¹¹²⁵ “Hak ile bâtılı birbirinden ayıran” anlamına gelmektedir.

¹¹²⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 3, çev. Naim Erdoğan, ss. 477.

Hz. Ömer ölüm döşeğinde iken oğlunu Hz. Aişe'nin yanına yollamış ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ayağının dibine defnedilmek için izin istemiştir. Hz. Aişe bunu kabul etmiş ve Ömer üç gün sonra, 26 Zilhicce 23/M. 644 yılında vefat ederek istediği yere defnedilmiştir.

854. Manzume

Bu manzume Hz. Ömer'in Resûllullah'ın vefatından sonra söylemiş olduğu mersiyesidir.

1. لعمري لقد ايقنت انك ميت
ولكنما ابدى الذى قلته الجذع
2. وقلت يغيب الوحي عنا لفقده
كما غاب موسى ثم يرجع كما رجع
3. وكان هواى ان تطول حياته
وليس لحي افي بقاء ميت طمع
4. فلما كشفنا البرد عن حروجه
اذا الا مربالجزع المرعب قد وقع
5. فلم تك لى عند المصيبة حيلة
ليرد بها¹¹²⁷ اهل السماتة والقدع
6. سوى اذن الله الذى افي كتابه
وما اذن الله العباد به يقع
7. وقد قلت من بعد المقالة قولة
لها فى حلوق التنا متين بها بشع
8. الا انما كان النبي محمد
الى اجل وافى به الموت فانقطع
9. ندين على العلات منا بدينه
ونعطي الذى اعطى ونمنع مامنع
10. ووليت محزوننا بعين سخينة
اكفكف دمعى والفؤاد قد انصدع
11. وقلت لعيني كل دمع دخرتة
فجودى به ان الشجى له دفع¹¹²⁸

¹¹²⁷Medine Tarihi'nde "ليرد بها" şeklinde geçmektedir.

¹¹²⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 343a.

3.2.28. Fâtıma bt. Muhammed

Ümmü'l-Haseneyn Fâtıma bt. Muhammed ez-Zehrâ. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in en küçük kızıdır. “Annesi onu nübüvvetten beş yıl önce, Kureyş Kâbe'yi (yeniden) inşa ederken dünyaya getirdi.”¹¹²⁹

Fâtıma, on beş yaşını tamamlayın kendisine önce Hz. Ebû Bekir daha sonra ise Hz. Ömer talip olmuş, fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) ikisinin de bu isteklerine olumlu yaklaşmamıştır. Daha sonra kızına talip olan Hz. Ali'ye onay vermiş ve evlenmelerine müsaade etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, Fâtıma'ya “Ey Fâtıma! Seni, ailem içinde en hayırlı olanla evlendirdim.” buyurması, onun hem Hz. Ali'ye hem de Hz. Fâtıma'ya vermiş olduğu değer de bir göstergesidir.

“Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatındaki yeri, onun neslini devam ettirmesi ve onun en sevdiği kızı olması hasebiyle oldukça önemlidir.”¹¹³⁰ Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ecelinin yaklaştığını öğrenince çok üzülmüş ve gözyaşı dökmüştür. Peygamber'in vefatında ise Enes b. Mâlik'e “Resûlullahın üzerine toprak atmaya nasıl eliniz vardı, nasıl gönlünüz razı oldu?” diyerek üzüntüsünü dışa vurmuştur. Kendisi de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından beş buçuk aylık kısa bir süre sonra ise, 3 Ramazan 11/22 Kasım 632 tarihinde vefat etmiştir.

Fâtıma bt. Muhammed'in Medine tarihinde 2 farklı manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerin biri nazire olmak üzere ikisi de mersiye türündedir.

855. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatıyla derinden sarsılan Fâtıma'nın söylemiş olduğu mersiyelerinden biridir.

1. اَعْبَرَ آفَاقُ السَّمَاءِ وَكُورَتِ
شَمْسُ النَّهَارِ وَأُظْلِمَ الْعَصْرَانِ

¹¹²⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 10, ss. 17.

¹¹³⁰ Mustafa İsmet Uzun, “Fâtıma”, *DİA*, C. 12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, ss. 44.

2. قَالَأَرْضُ [مِنْ¹¹³¹] بَعْدَ النَّبِيِّ كَثِيْبَةٌ
أَسْفًا عَلَيْهِ كَثِيْرَةٌ¹¹³² الرَّجْفَانِ

3. فَلْيَبْكِهِ شَرْقُ الْبِلَادِ وَغَرْبِهَا
وَلتَبْكِهِ مَضْرُ وَكُلِّ يَمَانِ

4. وَلْيَبْكِهِ الطُّودُ الْمَعْظَمُ ضَوْءَهُ
وَالْبَيْتُ ذُو الْأَسْتَارِ وَالْأَرْكَانِ

5. يَا خَاتَمَ الرُّسُلِ الْمُبَارَكِ ضَانَةَ
صَلَّى عَلَيْكَ مُنَزَّلُ الْفُرَّانِ¹¹³³

856. Manzume

Fatıma bt. Muhammed'in, Resulullah (s.a.s.)'in vefatından sonra namdaşı olan bir şairin manzumesine yaptığı naziredir.

1. قَدْ كُنْتُ لِي جِبَالاً أَلُوذُ بِظِلِّهِ
فَتَرَكْتَنِي أَمْشِي بِأَجْرَدِ ضَاِحِ

2. قَدْ كُنْتُ ذَاتَ حَمِيَّةٍ مَا عَشْتُ لِي
أَمْشِي الْبِرَازَ وَكُنْتُ أَنْتَ جِنَاحِ

3. فَالْيَوْمِ أَخْضَعُ لِلذَّلِيلِ وَأَتَقِي مِنْهُ
وَأُدْفَعُ ظَالِمِي بِالرَّاحِ

4. وَإِذَا دَعَتْ قَمْرِيَّةٌ شَجْنَاً لَهَا لَيْلَا
عَلَى فَتَى دَعْوَتِ صَبَاحِ¹¹³⁴

3.2.29. Ebû Züeyb el-Hüzelî

Tam adı Ebû Züeyb Huveylid b. Hâlid b. Muharris el-Hüzelî'dir. Resûlüllah (s.a.s) zamanında Müslüman olmuş ancak onu hiç görmemiştir.¹¹³⁵ Çölde kabilesi ile yaşarken Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hasta

¹¹³¹ Manzumenin aktarıldığı kaynakta yer almasına karşın Medine Tarihi'nde geçmemektedir.

¹¹³² Medine Tarihi'nde "كثيْبَةٌ" şeklinde yer almaktadır.

¹¹³³ Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî, 'Uyûnü'l-eşer fî fûnüni'l-meğâzi ve's-şemâ'il ve's-siyer, C. 2, Beyrut: Darü'l-kalem, 1993, ss.409; Medine Tarihi, c. 1, varak 343b.

¹¹³⁴ Medine Tarihi, c. 1, varak 343b.

¹¹³⁵ Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybanî el-Cezerî, Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe, C. 5, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989, ss. 102.

olduğunu öğrenmiş ve onu görmek için Medine'ye yola çıkmıştır. "Medine'ye vardığında vefat eden Resûlullah'ın cenazesine katılmış ve Hz. Ebû Bekir'e biat edilmesi olayına tanık olmuştur."¹¹³⁶ İslam ordusu ile birlikte savaşlara katılmış ve bir fetih haberini Hz. Osman'a iletmek üzere çıktığı yolda hayatını kaybetmiştir.

Ebû Züeyb'in Medine Tarihi'nde 2 manzumesi bulunmaktadır. Manzumelerin biri Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hastalığı döneminde söylenmiş, diğeri ise vefatından sonra söylenmiştir.

857. Manzume

Ebu Züeyb, Resulullah (s.a.s.)'in hasta olduğunu duymuştur. Bunun üzerine gece hatiften bu nidayı işittiğini söylemiştir.

1. خطب أجلّ أناخ بالإسلام
بين التّخيل ومعقل¹¹³⁷ الأطم

2. قضى النبي محمّد فعيوننا
تذري الدّموع عليه بالتّسّجام¹¹³⁸

858. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'in cenaze namazına yetişen ve hazır bulunan Ebu Züeyb daha sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) için bu manzumeyi yazmıştır.

1. لما رايت الناس في عسلانهم
ما بين ملحود له مضرح

2. متبادرين لشرحج با كفهم
نص الرقاب لفقد ابيض اروح

3. فهناك صرت الى الهموم و من
يبتجار الهموم ببيت غير مروح

¹¹³⁶ Rahmi Er, "Ebû Züeyb el-Hüzelî, *DİA*, C. 10, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 272.

¹¹³⁷Medine Tarihi'nde "ومعقل" şeklinde geçmektedir.

¹¹³⁸ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî, *Mu'cemü'l-üdebâ*, C. 3, (thk. İhsan Abbas), Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1993, ss. 1276; Ebû'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûti eş-Şâfiî, *el-Hasâ'isü'l-kübrâ*, C. 2, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, ty, ss. 481; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniye*, C. 3, Kahire: el-mektebetü'l-tevfikiyye, ty, ss. 576; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 343b.

4. كسفت لمصرعه النجوم وبدرها
وتضعضعت ايام بطام الابطح
5. وتز عزعت اجبال يثرب كلها
ونخيلها لطلول خطب مفدح
6. ولقد زجرت الطير قبل وفاته
بمصابه وزجرت سعد الانبح¹¹³⁹

3.2.30. Seyyid Muhammed el-Ca'fer

Şairin hayatı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

859. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın Hz. Fatıma'ya olan muhabbetleri bir başka olmuştur. Zira onun için "Fatıma'ya benzer bir insan yoktur." buyurmuştur. Ne zaman ki yanına gelse, Resulullah (s.a.s.) ayağa kalkıp onu kucaklar ve öperdi. Şayet kendisi kızının yanına gitse yine aynı muamelede bulunurdu.

Aşkî Efendi, Hz. Fatıma'nın methinde şairin bu kasideyi buyurduğunu söylemiş ve aktarmıştır.

1. اذا ما جننت بالمدح الاصيل
مدى بكرات عمرى والاصيل
2. وكان بضاعتي وجميل صنع
به يرجى الى المولى وصولى
3. فمن اولى به بعد الهتامى
سوى الزهراء فاطمة البتول
4. الحصى فضل بضعة خير خلق
انافى حصره الرجل الفضولى
5. ولكن نارشوقى افى فؤادى
تحرك فى محبتها مقولى
6. وتخرج من بحار القلب درا
مودتها من القلب الجنيل
7. عدمت حشاشى ان لم اجدها
تميل الى ثناء بنت الرسولى
8. قدانقطعت عن الدنيا وعمن
حوى الدينا الى الملك الجليل

¹¹³⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 343b.

9. فماوصلت اذااكلت شعيرا
وما فعلت به فعل الاكيل
10. وما اكلت مسنة الاضاحى
وماطلبت مرققة الجهول
11. وما ادخرت من الاشياء شيا
وما ردت يدالمرء السؤل
12. ومارفلت باثوابى حسان
وماجنحت لتطريز الذبول
13. ومالبست محاورة شفوفا
تجر ذبولها بين المشيل
14. ولما انصفت لبست كساء
من الصوف المؤمل للشمول
15. تبيت وتصبح الزهراء غرثى
ومافى بيتها شاف الغليل
16. ومع هذا تجود بها لديها
على الفقراء وابناء السبيل
17. وتوثرهم على الحسين فيما
لديها من كثير او قليل
18. رامما قندوربلا مدير
ادار تها ايدى جبرئل
19. لقد كملت وفاقت ثم سادت
كمر يم بنت عمران البتيل
20. بعالى همت وعظيم زهد
علت وسمتعلى رتب الفحول
21. بعالى همة وكريم حلم
اطاشت بالكمال ذوى العقول
22. وسيدة النساء دنيا واخر
ومن مثلى ابنة الهادى الدليل
23. اتاها مصطفىا فرأى طعاما
لد بهامن تقر السلسبيل
24. فسالها فقالت رزق ربى
قريب العهد منه بالنزول

25. ومن عند الكريم لبنت طه
رسول الله والخل الخليل
26. فقال المصطفى حمد الربى
فكان كريم بنت الرسول
27. مزيتها غدا اعلى اشتهادا
اذاتاتى مقدمة الرعيل
28. وتفتش افي محبها النوادى
فتسقيهم كؤس الزنجبيل
29. وتشفع فيهم وتنبو عنهن
مع الخصما اشدمن الوكيل
30. ويرضى جودها الخصماء طرا
وتشفي غلة القلب العليل
31. فديت وجيهت كفلت محبا
واوته الى ظل ظليل
32. فليس من الغرايب ذى المزايا
من الزهراء فاطمة البتول
33. فان الفضل من شيم الموالى
ومن عاداتهم بذل الجليل
34. افاطم بالحبيب ابيك طه
خذى بيدي دواما وانظرى لى
35. وفي الدارين جودى بالتهانى
على الحلبتى عبدكم الدليل
36. ومنه عليكما والال طرا
سلام ماشدت ورق الطلول¹¹⁴⁰

3.2.31. Safiyye bt. Abdülmuttalib

Safiyye bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdülmenâf b. Kusay. Mekke'de doğmuştur. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte M. 567 yılı civarında dünyaya gelmiştir. Resulullah (s.a.s.)'ın altı halasından biridir. İslamiyet nazil olduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.)'e biat edip Medine'ye hicret etmiştir. Her fırsatta Hz. Peygamber (s.a.s.)'in savunucusu olmuş, onunla savaflara da katılmıştır.

¹¹⁴⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 340b.

Tüm bunların yanında güçlü bir şairlik yönü de mevcuttur.

“Şiirlerinin mükemmel, mersiyelerinin duygulu olduğu kaydedilen Safiyye'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'e methiyeleri yanında kardeşi Hamza'nın şehâdeti ve Resûlullah'ın vefatı dolayısıyla söylediği mersiyelele de vardır.”¹¹⁴¹

H. 20/M. 641 yılında Medine'de hayatını kaybeden Safiyye, yine burada Müslümanların ilk mezarlığı olan Cennetü'l-Baki'ye defnedilmiştir. Cenaze namazını ise Hz. Ömer kıldırmıştır.

860. Manzume

Safiyye bt. Abdülmuttalib Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra onun için kaleme aldığı mersiyesidir.

1. ألا يا رسول الله كنت رجاءنا
وكننت رحیما هادیا ومعلما
2. وكننت رحیما هادیا ومعلما
لیبك علیك الیوم من كان باكیا
3. لعمرک ما أبکی النبی لفقده
ولکن لما أخشى من الهرج أتیا
4. كأن علی قلبي لذكر محمد
وما خفت من بعد النبی المكاویا
5. أفاطم صلی الله رب محمد
علی جدت أمسی بیثرب ثاویا
6. فدی لرسول الله أمی وخالتي
وعمی وأبائی ونفسي ومالیا
7. صدقت وبلغت الرسالة صادقا
ومت صلیت العود أبلج صافیا
8. فلو أن رب الناس أبقی نبینا
سعدنا ، ولكن أمره كان ماضیا
9. علیك من الله السلام تحية
وأدخلت جنات من عدن راضیا
10. أرى حسنا أیمنته وترکنه
یبکی ویدعو جده الیوم ناعیا¹¹⁴²

¹¹⁴¹ Aynur Uraler, “Safiyye bint Abdülmuttalib”, *DİA*, C. 35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008, ss. 476.

¹¹⁴²İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. 2, ss. 248; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 344a.

3.2.32. Abdullah b. Üneys

Tam adı Abdullah b. Üneys b. Es‘ad b. Harâm b. Habîb b. Mâlik b. Ganm b. Ka‘b b. Teym b. Bühse b. Nâşire b. Yerbû b. el-Berk b. Vebere’dir. Ebû Yahya ismiyle künyelenmiştir. Akabe biatına katılmış olup Müslüman olduktan sonra Selimeoğulları’nın putlarını kırmıştır.

Bedir savaşına katılmamış olan Abdullah b. Üneys, bundan sonraki bütün savaşlara Hz. Peygamber (s.a.s.) ile beraber yer almıştır. “Resûlullah onu yahudi lideri olan Süfyan b. Hâlid’i öldürmesi için seriyye olarak göndermiştir.”¹¹⁴³ Bu görevi başarıyla yerine getiren Abdullah b. Üneys Medine’ye dönerek olanları Hz. Peygamber (s.a.s.)’e anlatmıştır. Bu olay neticesinde Resûlullah tarafından takdir edilmiş ve kendisine bir asa hediye edilerek cennetle müjdelenmiştir.

Vefatı hakkında farklı rivayetler olsa da genel kabul H. 54/M. 674 yılında Mu‘âviye b. Ebû Süfyân’ın hilafeti yıllarında öldüğüdür.

861. Manzume

Resûlullah’ın vefatında orada olmayan Abdullah b. Üneys, bu mersiye yazarak Kureyş’e göndermiştir.

1. نقا النوم مالاتبتغيه الاضابع
وخطب جليل للبلية جامع
1. غداة نعي الناعي الينا محمدا
وتلك التي تستك منها المسامع
2. فلو رد ميئا قتل نفسي قتلتها
ولكنه لا يدفع الموت دافع
3. فا ايت لا اثني علي هلك هالك
من الناس ما اوفى ثبير وفارع
4. ولكنني باك عليه ومنتع
مصيبته اني الى الله راجع
5. وقد قبض الله النبيين قبله
وعاد اصيبت بالرزى والتابع
6. فان مات فلا سلام حى وربنا

¹¹⁴³ İbn Sa‘d, *Tabakât*, C. 4, ss. 450.

لذا الدين مماكاده اليوم مانع

7. فيا ليت شعري من يقوم بامرنا
وهل في قريش من امام ينازع

8. ثلاثة رهط من قريش هم هم
ازمة هذا الامر والله صانع

9. علي او الصديق او عمر لها
وليس به بعد الثلثة رابع

10. اولك خيار الحى فهيرين مالك
واول من نحنى عليه الا صابع

11. اولئك انقا موابه سلكو ابنا
محختنا العظم وقل التنازع

12. وكل قريش والزى اناعبده
على كل حال للثلاثة تابع

13. فان قال منا قائل غير هذه
ابينا وقلنا الله راء وسامع

14. فيا لقريش قلدوا الامر بعضهم
فان صحيح القول ليلناس نافع

15. ولا تبطنوا عنها فواقا فانها
اذا قطعت لم يمن فيها المطامع¹¹⁴⁴

3.2.33. Ebü'l-Heysen Malik b. et-Teyyiha

Medine’li sahabedir. Doğum yılı hakkında bir bilgi yoktur. Müslüman olmadan önce de putlardan nefret eder onlara ibadet etmezdi. Esad b. Zürare ile birlikte Kelime-i şehadet getirerek Müslüman olmuşlardır. “Her ikisi de Mekke’de Ensar’dan ilk Müslüman olanlardan idi.”¹¹⁴⁵

Resulullah (s.a.s.) ile görüştüktan sonra İslamiyet’i Medine’de yaymak için çaba sarf etmiştir. Onunla beraber tüm savaşlara katılmış, çeşitli seriyelerde de görev almıştır. Abdullah b. Revaha’nın vefatından sonra Hayberlilerin hurma ağaçlarındaki mahsulü tahmini olarak vergilendirme görevine getirilmiştir. Resullah’ın vefatından sonra halife olan Ebu Bekir tarafından bu göreve devam etmesi istenmişse de kabul etmemiştir.

¹¹⁴⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 344b.

¹¹⁴⁵İbn Sa’d, Tabakât, C. 3, ss. 518.

Malik, Resulullah (s.a.s.)'ı evinde ağırlama şerefine nail olmuş ve davranışlarıyla onun hayır duasını almıştır. Vefatı hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber Hz. Ömer döneminde H. 20/M. 641 yılında vefat ettiği bildirilmektedir. Kabri Medine'de Baki mezarlığında bulunmaktadır.

862. Manzume

Şair'in Resulullah (s.a.s.)'ın vefatı üzerine inşa ettiği mersiyesidir.

1. ألا قد أرى أن المنى لم تخلد
لأن المنيا للنفوس بمرصد
2. لقد جدعت أذاننا وأنوفنا
غداة فجعنا بالنبى محمد
3. تكلم أهل الشرك من بعد غلظة
لغيبية هاد كان فينا ومهتدى
4. ثلاثة أصناف من الناس كلهم
يروح علينا بالشنان ويغتدى
5. نصارى يقولون الفرى ومنافق
شبيهه بذاك الشامت المتهمود
6. وأوعد كذاب اليمامة جهده
فأجلب عودا باللسان وباليد
7. فإن تك هذا اليوم منهم شماتة
فلا يأمنوا ما يحدث الله فى غد
8. وما نحن إن لم يجمع الله أمرنا
بخير قريش كلها بعد أحمد
9. بأمع من شاء يقفر مطيرة
بقية قاع أو ضباب بفدق
10. وإنى لأرجو أن يقوم بأمرنا
على أو الصديق والمرء من عدى
11. أولئك خيار الحى فهر بن مالك
وأنصار هذا الدين من كل معتدى¹¹⁴⁶

3.2.34. Amr b. As

Tam adı Amr b. As b. Vail b. Haşim b. Suayd b. Sehm'dir. Mekke'de doğmuştur. "Kendisi, Ebu Abdullah künyesiyle bilinirdi."¹¹⁴⁷ Mekke'nin

¹¹⁴⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 345a.

fethinden bir yıl önce Halid b. Velid ile Resulullah (s.a.s.)'ın huzuruna çıkarak İslam ile müşerref olmuştur.

Amr, askeri ve idari işleri çok iyi bilen bir sahabeydi. Birçok savaşta yer almış ve kimisinde bizzat Resulullah (s.a.s.) tarafından ordunun kumandanlığına getirilmiştir.Hz. Ömer'in hilafeti döneminde Mısır'a sefer düzenlemiş ve savaştan galip ayrılmıştır. Fetihden sonra Mısır'da camiler yapmış, şehirler kurmuş, kullanılmayan kanalları tekrar eski haline getirmiştir. “Onun bu yönlerini takdir eden Hz. Ömer, “Amr dünyada kaldıkça hep idareci olmalıdır.” derdi.”¹¹⁴⁸

Amr, Hz. Osman'ın hilafeti döneminde ise onunla ayrı düşmüş ve Mısır valiliğinden azledilmiştir. Hz. Ali'nin hilafetinde ise ona karşı durarak Muaviye tarafından tekrar Mısır'a vali olarak gönderilmiştir.

Amr, ölüm döşeğindeyken aklı başında idi. Oğlu Abdullah'a vefat etiği zaman kendisini nasıl yıkayacağını, nasıl kefenleyeceğini ve cenazesini nasıl taşıyacağını vasiyet etmiştir. H. 43/M. 663 yılında ise vefat etmiştir.

863. Manzume

Amr b. As, Resulullah (s.a.s.) vefat ettiğinde Umman'da bulunuyordu. Vefat haberini duyduğunda buyurduğu mersiyeleridir.

1. أثناني ورحلى في عمان مصيبة
فبت بعين طرفها طرف أرمدم
2. غداة نعي الناس النبي محمدا
فأعزز علينا بالنبي محمد
3. فقدنا به وحي السماء ونعمة
تروح علينا بالمراد وتغتدي
4. وأوحش منه منبر كان زينة
ومسجده وحش فيا خير مسجد
5. فلو كنت يوما شاهدا لوفاته
لمست ترابا من ضريحته يدي
6. بإذن يراه أهله ومكیده
أسود بها ما عشت يومي وفي غد

¹¹⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 5, ss. 53.

¹¹⁴⁸ Ahmet Önkal, “Amr b. As”, *DİA*, C. 3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, ss. 80.

7. كما نالها منه المغيرة خدعة
وما أنا دون الطائفي الجفيدة¹¹⁴⁹

3.2.35. İbn Zî Merrân

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra şaşkınlık yaşayan ve itaat konusunda bir müddet duraksayan Hemedân halkına bir konuşma yaparak, dine sarılmalarını, itaatten ayrılmamalarını tavsiye eden Hemedân'ın ileri gelenlerinden birisidir.¹¹⁵⁰

864. Manzume

İbn Zî Merrân, Resulullah (s.a.s.)'in vefatının ardından halkına cahiliye davranışlarına dönmemeleri hususunda yaptığı konuşmadan sonra bu mersiye okumuştur.

1. إن حزني على الرسول طويل
ذاك مني على الرسول قليل
2. قلب والموت يمام كريم
ليتنني مت يوم مات الرسول
3. ليتنني لماكن بقيت فواقا
بعده والفواق مني طويل
4. بكت الأرض والسماء عليه
وبكاه خديمه جبريل
5. يالها رحمة اصيب بها الناس
اذ تولت وحان منها الرحيل
6. جدعت منهم الانوف فللقب
خفوق وللجفون همول
7. ليس للناس بامام من الامر فتيل
واين منك الفتيل
8. انما الامر للذي خلق الخلق
وفي خلقه عليه دليل¹¹⁵¹

¹¹⁴⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 344b.

¹¹⁵⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 345b.

¹¹⁵¹ İbn Hacer, *el-İşâbe*, C. 6, ss. 282; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 345b.

3.2.36. Sevâd b. Kârib

Tam adı Sevâd b. Kârib ed-Devsi'dir. Cahiliye döneminin kahinlerinden biri olup cinlerle uğraşır. "Maverdi, 'beşâirü'n-nübüvve' çerçevesinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nübüvvetini haber veren kâhinlere örnek verir Sevâd b. Karîb'i bunlar arasında sayar."¹¹⁵²

Sevâd, Hz. Ömer'e nasıl Müslüman olduğunu gördüğü bir rüya ile anlatmış ve bu rüyaya göre onu Müslümanlığa teşvik eden yine cinler olmuştur. Hz. Ömer'in kendisine hala bu cinlerin gelip gelmediğini sorması üzerine ise Kur'an-ı Kerim okumaya başladığından beri gelmediklerini söylemiştir.

865. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra söylenen mersiyelelerden biri de Sevâd b. Kârib'in bu manzumesidir.

1. جَأْتُ مُصِيبَتِكَ الْعِدَاةَ سَوَادُ
وَأَرَى الْمُصِيبَةَ بَعْدَهَا تَزْدَادُ
2. أَبْقَى لَنَا فَقْدُ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ
صَلَّى إِلَهُ عَلَيْهِ- مَا يُعْتَادُ
3. حُرْنَا لَعْمُرُكَ فِي الْفُرَادِ مُخَامِرًا
أَوْ هَلْ لِمَنْ فَقْدُ النَّبِيِّ فُؤَادُ؟
4. كُنَّا نَحُلُّ بِهِ جَنَابًا مُرْعَا
جَفَّ الْجَنَابُ، فَأَجْدَبَ الرَّوَادُ
5. فَبِكَتْ عَلَيْهِ أَرْضُنَا وَسَمَاؤُنَا
وَتَصَدَّعَتْ وَجْدًا بِهِ الْأَكْبَادُ
6. قَلَّ الْمَتَاعُ بِهِ، وَكَانَ عِيَانُهُ
حُلْمًا تَضَمَّنَ سَكْرَتَيْهِ رُقَادُ
7. كَانَ الْعِيَانُ هُوَ الطَّرِيفُ وَحُرْنُهُ
بَاقٍ لَعْمُرُكَ فِي النَّفُوسِ تِلَادُ
8. إِنَّ النَّبِيَّ وَقَاتَهُ كَحَيَاتِهِ
الْحَقُّ حَقٌّ وَالْجِهَادُ جِهَادُ
9. لَوْ قِيلَ: نَقْدُونَ النَّبِيَّ مُحَمَّدًا

¹¹⁵² İlyas Çelebi, "Kâhin", *DİA*, C. 24, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, ss.

بُذِلَتْ لَهُ الْأَمْوَالُ وَالْأَوْلَادُ

10. وَتَسَارَعَتْ فِيهِ النَّفُوسُ بِبَدْلِهَا
هَذَا لَهُ الْأَعْيَابُ وَالْأَشْهَادُ

11. هَذَا، وَهَذَا لَا يَرُدُّ نَبِيْنَا
لَوْ كَانَ يَفْدِيهِ قَدَاهُ سَوَادُ¹¹⁵³

3.2.37. Amr b. Sâlim

Tam adı Amr b. Sâlim b. Husayn b. Salim b. Külsûm el-Huzâî'dir. Şairdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Hudeybiye'ye geldiğinde ona koyun ve deve hediye etmiş, Hz. Peygamber (s.a.s.) de "Allah (c.c.) Amr'ı mübarek kılsın." diyerek kendisine duada bulunmuştur. Kureyşli müşriklerin kabilesine düzenlediği baskından dolayı Resûlullah'tan yardım istemiştir. "Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: 'Ey Amr b. Sâlim sana yardım edilecek ve zafere kavuşacaksın elbette! (...)'"¹¹⁵⁴ Böylece Mekke'nin fethiyle bitecek olan seferin hazırlıkları başladı. "Amr, Mekke'nin fethi gününde, Resûlullah'ın (sas) Benî Kâ'b kabilesi için belirlediği üç sancaktan birini taşıymıştı."¹¹⁵⁵

866. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra söylenen mersiyelerden biri de Amr b. Sâlim'in şu manzumesidir.

1. لعمرى لئن جادت لك العين بالبكا
لمحقوقه أن تستهل وتدمعا

2. فيا حفص إن الأمر جل عن البكا
غداة نعى الناعى النبى فأسمعا

3. فلم أر يوما كان أعظم حادثا
ولم أر يوما كان أكثر موجعا

4. تعزى بصبر واذكرى الله واعلمى
بأن سوف يجزى كل ساع بما سعى

5. ولا تزرئى محض الحياء فتفجعى
بدينك والدنيا فتزريهما معا

¹¹⁵³ Süheylî, *er-Ravzü'l-üniüf*, C. 2, ss. 324; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 346a.

¹¹⁵⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 3, çev. Naim Erdoğan, ss. 502.

¹¹⁵⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 5, ss. 209.

6. فإن يك قد مات النبي فبعدهما
نعى نفسه بدأ وعودا فأسمعا
7. إذا ذكرت نفسي فراق محمد
تهيج حزني والفؤاد تقطعا
8. فيالك نفسا لا يزال يزيدها
على الدهر طول الدهر إلا تصدعا
9. جزى منك رب الناس أفضل ما جزى
نبيا هदानا ثم ولى مودعا
10. فوالله لا أنساك ما دمت ذاكرا
لشيء وما قلبت كفا وإصبعاعا¹¹⁵⁶

3.2.38. İbn Câbir

H. Muhammed’i metheden manzumesiyle tanınan Endülüslü şairdir. H. 698/M. 1299 yılında Almeria’da dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimine de burada başlayan şair çeşitli alimlerden hadis, nahiv ve fıkıh alanında dersler görmüştür. Kırklı yaşlarda hac görevini eda etmek için yola çıkmış ve yolda hayatının sonuna kadar dost kalacağı Ebu Cafer er-Ruayni ile tanışmıştır. “Gittikleri her şehirde aynı hocalardan ders alan İbn Cabir ile Ruayni, ‘a‘ma ve basir’ adıyla anılan bir ikili oluşturduklar.”¹¹⁵⁷

Câbir Mısır, Dımaşk, Lübnan, Halep gibi medeniyetlerde çeşitli alimlerden dersler almış, kendisini geliştirip adından söz ettirmeye başlamıştır. Edebi anlamda da kendisini geliştiren şair, manzumelerinde edebi sanatları ustaca kullanmış ve bu eserlerini ilmi düşüncelerini aktarmada bir aracı olarak kullanmıştır. Kimi manzumelerini bizzat kendisi serh etmiş kimilerine ise diğer birçok şair nazireler yazmıştır.

Son olarak el-Bire’ye yerleşen şair vefatına kadar burada kalmış, Artukoğulları sultanına yazdığı kasidelerle ondan maddi yardımlar görerek H. 780/ M. 1378 yılında vefat etmiştir.

İbn Câbir’in Medine Tarihi’nde 2 manzumesi bulunmaktadır. Bu manzumelerden biri Resulullah (s.a.s.)’ın bir fiili hakkında olup diğeri ise Hücre-i Saâdet için söylenmiştir.

¹¹⁵⁶Kelâî, *el-İktifâ*, C. 2, ss. 75-76; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 348b.

¹¹⁵⁷ Hulusi Kılıç, “İbn Cabir”, *DİA*, C. 19, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, ss. 384.

867. Manzume

Resulullah (s.a.s.), ashap ile beraber Medine'ye doğru yola koyulmuştur. Yolda yer alan kabirlerin hepsine isimleriyle hitap edip seslenmiştir. Bu durumu gören Hz. Ömer, Resulullah (s.a.s.)'ın yanına gelerek “Ya Resulullah (s.a.s.)! Ruhlara mı hitap ediyorsunuz?” diye sormuştur. Resulullah (s.a.s.) ise “Siz, beni onlardan daha iyi işitiyor değilsiniz. Onlar işitiyor fakat cevap veremiyorlar.” buyurmuştur.

Aşki Efendi, bu durum hakkında İbn Cabir'in şu manzumeyi inşa ettiğini bildirmiştir.

1. بدا يوم بدر وهو كاليد حوله
كواكب فى أفق الكواكب تنجلي
2. وجبريل فى جند الملائك دونه
فلم تغن أعداد العدو المخذل
3. رمى بالحصى فى أوجه القوم رمية
فشردهم مثل النعام المجفل
4. وجاد لهم بالمشرفى فسلموا
فجاد له بالنفس كل مجندل
5. عبيدة سل عنهم وحمزة واستمع
حديثهم فى ذلك اليوم من على
6. فهم¹¹⁵⁸ عتبوا بالسيف عتبه إذ غدا
فذاق الوليد الموت ليس له ولى
7. وشيبة لما شاب خوفا تبادرت
إليه العوالى بالخضاب المعجل
8. وجال أبو جهل فحقق جهله
غداة تردى بالردى عن تذل
9. فأضحى قليبا فى القليب وقومه
يؤمنونه فيها إلى شر منهل
10. وجاء لهم خير الأنام موبخا
ففتح من أسماعهم كل مقفل
11. وأخبر ما أنتم بأسمع منهم
ولكنهم لا يهتدون لمقول

¹¹⁵⁸ Medine Tarihi'nde “هم” şeklinde geçmektedir.

12. سلا عنهم يوم السلا إذ تضاحكوا
فعاد بكاء عاجلا لم يؤجل

13. ألم يعلموا علم اليقين بصدقه
ولكنهم لا يرجعون لمعقل

14. فبا خير خلق الله جاهك ملجئى
وحبك ذخرى فى الحساب وموئلى

15. عليك صلاة يشمل الال عرفها
وأصحابك الأخير أهل التفضل¹¹⁵⁹

868. Manzume

Hücre-i saadetin anlatılmaya devam edildiği bölümde, Allah (c.c.)'ın buraya komşu olanlara hürmet ettiği ve müptela oldukları belalardan kurtulduklarından bahsedilir. Bundan dolayı Medine halkı, ne zaman bir arzuları olsa buraya gelmişlerdir.

Anlatının ardından Medine ehline yazılan naate yer verilmiştir.

1. هناؤكم يا أهل طيبة قد حقا
فبالقرب من خير الورى حزتم السبقا

2. فلا يتحرك ساكن منكم إلى
سواها وإن جار الزمان وإن شقا

3. فكم ملك رام الوصول لمثل ما
وصلتم فلم يقدر ولو ملك الحلقا

4. فبشراكم نلتم عناية ربكم
فها أنتم فى بحر نعمته غرقى

5. ترون رسول الله فى كل ساعة
ومن يره فهو السعيد به حقا

6. متى جنتم لا يغلق الباب دونكم
وباب ذوى الإحسان لا يقبل الغلقا

7. فيسمع شكواكم ويكشف ضرركم
ولا يمنع الإحسان حرًا ولا رقا

8. بطيبة مثواكم وأكرم مرسل
بلا حظكم فالدهر يجرى لكم وفقا

9. وكم من نعمة لله فيها عليكم
فشكرا ونعم الله بالشكر تستبقى

¹¹⁵⁹Kastalânî, *el-Mevahibu 'l-Ledünniye*, C. 1, ss. 224-225; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 217a.

10. أمنت من الدجال فيها فحولكم
ملائكة يحمون من دونها الطرقا
11. كذاك من الطاعون أنتم بمأمن
فوجه الليالى لا يزال لكم طلقا
12. فلا تنظروا إلا لوجه حبيبيكم
وإن جاءت الدنيا ومرت فلا فرقا
13. حياة وموتا تحت رحماه أنتم
وحشرا فستر الجاه فوقكم ملقى
14. فيا راحلا عنها لدنيا تريدها
أطلب ما يفنى وتترك ما يبقى
15. أخرج عن حوز النبي وحرزه
إلى غيره تسفيه مثلك قد حقا
16. لئن سرت تبغى من كريم إعانة
فأكرم من خير البرية ما تلقى
17. هو الرزق مقسوم فليس بزائد
ولو سرت حتى كدت تحرق الأفقا
18. فكم قاعد قد وسع الله رزقه
ومرتحل قد ضاق بين الورى رزقا
19. فعش فى حمى خير الأنام ومت به
إذا كنت فى الدارين تطلب أن ترقا
20. إذا قمت فيما بين قبر ومنبر
بطيبة فاعرف أن منزلك الأرقى
11. لقد أسعد الرحمن جار محمد
ومن جار فى ترحاله فهو الأشقى¹¹⁶⁰

3.2.39. Âiše bt. Ebû Bekir

Tam adı Aiše bt. Ebu Bekir es-Sıddık b. Ebu Kuhafe b. Amir b. Amr b. Kab b. Sad b. Teym b. Mürre b. Lüey'dir. Mekke'de doğmuştur.

Resulullah (s.a.s.) ile Mekke'de nişanlamıştır. Babası ve Resulullah (s.a.s.) Medine'ye hicret ettikten sonra beraberindekilerle beraber o da Medine'ye göç etmiştir. Hicretin ikinci yılında ise Resulullah (s.a.s.) ile evlenmiştir.

¹¹⁶⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 70b.

“Hz. Peygamber (s.a.s.), hanımları arasında Hz. Hatice’den sonra en çok onu sevmiş, dünyada en çok kimi sevdiği sorusuna karşılık olarak onun adını vermiş ve sevgisini dile getirmiştir.”¹¹⁶¹ Hz. Aişe ise rivayetlere göre Resulullah (s.a.s.)’ın diğer hanımlarından on özellikle üstün tutulduğunu dile getirmiştir.

869. Manzume

Hz. Aişe’nin Resulullah (s.a.s.)’ın methinde söylemiş olduğu manzumedir.

1. فلو سمعو افي مصر اوصاف صاف خده
الما بذلو افي سوم يوسف من نقيد

2. لوامى زلنيحالور اين جبينه
لاثرن بالقطع القلوب على الايدى¹¹⁶²

3.2.40. Şeyh Abdürrahim el-Ber’i

Divân sahibi Yemenli bir şairdir. Miladi 1400 yılında vefat etmiştir.

870. Manzume

Allah (c.c.)’ın insanı üstün yaratıp ona sayısız nimet vermesi, cansız bir varlıkken ona can vererek meydana getirmesi fakat tüm bunlara rağmen insanın nankörlüğünden bahsedildiği bölümde bu manzumeye yer verilmiştir.

1. يا سيد العرب العرباء معذرت
لنادم القلب لايفنى تيدمه

2. يا صاحب الوحي والتنزيل مرحمة
فانت تعفو عن الجاني وتكرمه

3. اثقلت ظهري باوزا روجنتك لا
قلب سليم ولاشئ اقدمه

4. لك الجميل من الذكر الجميل من
كل اسم جود عظيم الجود اعظمه

5. فانفض ببيع كيب انت ملجاؤه
وامنعه من كل خطب مر مطعمه

¹¹⁶¹ Mustafa Fayda, “Aişe”, *DİA*, C. 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, ss. 202.

¹¹⁶² *Medine Tarihi*, c. 1, varak 181b.

6. واجعله منك بمرأى العين مكرمة
اذالم به من ليس يرحمه

7. وان دعا قاجبه واحم جانبه
يا خير من دفنت فى القاع اعظمه

8. عليك من صلوات الله اكملها
ياماجدا عمت الدارين انعمه

9. والال و الصحب ملاح النجاح وما
حامت على ابرق الحنان حومه¹¹⁶³

3.2.41. Hâfız b. Hacer

1372 yılında Mısır'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiştir. İlk eğitimine Mekke'de başlamış ve birçok bölgede birçok farklı âlimden dersler almıştır. Asıl alanı hadis olan Hâfız, bunun yanında tarih fıkıh, tefsir, Arap dili gibi birçok alanla da ilgilenmiştir. Edebiyatla da ilgilenmiş ve bu alanda dersler alıp kendini geliştirerek pek çok manzume kaleme almıştır. 1403 yılında hocalığa başlamış ve özellikle hadis alanında eğitimler vererek birçok talebenin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Hâfız, Kahire'de bulunup hocalık vazifesini yerine getirdiği 1449 yılında hayatını kaybetmiş ve cenaze namazını Abbâsî halifesi kıldırmıştır.¹¹⁶⁴

Hâfız, özellikle kendi alanında yaptığı çalışmalarla günümüzde hala başvurulmuş ilk kaynaklardan biridir. Yüzyıllar boyunca ilminden faydalanılması onun bu alanda oldukça büyük bir isim olduğunun göstergesidir. Yapmış olduğu çalışmaların sayısı kaynaklarda farklı verilse de kabaca yüzden fazla eser kaleme aldığını söylemek mümkündür.

871. Manzume

Aşki Efendi İbn Cemaat'dan aktararak, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Mescid-i Şerif'inin tamamının ravzada olduğu söylemiş ve devamında bu naate yer vermiştir.

1. بهجة العين روضة المختار
تنجلي في مشارق الانوار

¹¹⁶³Medine Tarihi, c. 2, varak 19a.

¹¹⁶⁴ M. Yaşar Kandemir, "İbn Hacer el-Askalânî", *DİA*, C. 19, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, ss. 514-531.

2. أول العالمين في الخلق لكن
آخر المرسلين في الانذار

3. حرم حلّ فيه خير إمام
جامع الفضل قبلة الأبرار

4. باذخ الاصل ناسخ الجهل علماً
راسخ الفضل شامخ في الفخار

5. مضريّ وأبطحي حسيب
قرشي وهاشمي نزاري

6. صفوة الحق أشرف الخلق طراً
نخبة من خلاصة الأخيار

7. يا رسول الاله كن لي شفيحاً
يا شفيح العصاة من حر نار

8. أنت في الانبياء سلطان شرع
جنّت بالسيف منذر الكفار

9. فعليك السلام من عشقود
ما سرى سر نسمة الأسحار

1. وعلى الال والصحاب جمعاً
وعلى التابعين والانصار¹¹⁶⁵

3.2.42. Ebu Vecze es-Sa‘di

Tam adı Yezid b. ‘Ubeyd’dir. Az hadis rivayetinde bulunan şair ve alimdir. H. 130/M. 748 yılında Medine’de hayatını kaybetmiştir.¹¹⁶⁶ Hakkında çok geniş bilgiler bulunmamaktadır.

872. Manzume

Mescid-i Saadet’de yer alan Üstüvane-i Serir, Resulullah (s.a.s.)’ın oturduğu hurma ağacından yapılmış olup Üstüvane-i Tevbe’ye bitişik olduğundan bahsedilmiştir.

Şair, sütunun medhinde bu manzumeyi söylemiştir.

1. واذا غدا ال الزبير غدا النداء
واذ انتدى فاليهم ماينتدى

¹¹⁶⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 28b.

¹¹⁶⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî, *eş-Şi‘r ve ‘ş-şû‘arâ*, C. 2, Kahire: Darü’l-hadis, 2002, ss. 691.

2. فاذا هم راحوا افانهم هم
اهل السرير و اهل صدر المسجدى¹¹⁶⁷

3.2.43. İmam Mecdi

Mescid-i nebevî'de çıkan bir yangından sonra söylediği mısraları Aşkî Mustafa aktarmıştır. Kimliği hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

873. Manzume

Yangından sonra Mescid-i Şerif'in yanında bulunan iki beytin aktarılmasının hemen ardından, Semhûdî'nin İmam Mecdi'ye ait olduğunu söylediği bu iki beyit verilmiştir.

1. لم يحترق حرم النبي لحادث
يخشى عليه ولا دهاه العار

2. لكنها أيدي الرّوافض لامست
ذاك الجناب فطهرته النار¹¹⁶⁸

874. Manzume

İmam Mecdi'ye ait olan beyitlerin verilmesinin ardından, bunlardan başka irad eylediği iki beytin de şunlar olduğu söylenmiştir.

1. قل للروافض بالمدينة ما لكم¹¹⁶⁹
يقتادكم¹¹⁷⁰ للذمّ كلّ سفيه

2. ما أصبح الحرم الشريف محرّما¹¹⁷¹
إلا لذمكم¹¹⁷² الصّحابة فيه¹¹⁷³

3.2.44. Ebu Maruf

Emevî halifelerinden Velid b. Yezid'in (öl. 126/744) ölümü üzerine kaleme aldığı beyitlerle tanınmış bir şairdir. Amr b. Temim

¹¹⁶⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 35a.

¹¹⁶⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 84a.

¹¹⁶⁹ Medine Tarihi'nde "مايكم" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁷⁰ Medine Tarihi'nde "لقياكم" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁷¹ Medine Tarihi'nde "محرّقا" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁷² Medine Tarihi'nde "الالسبكم" şeklinde geçmektedir.

¹¹⁷³İbnü'l-imâd, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb*, C.7, (nşr. Mahmûd Arnaût), Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986, ss. 455; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 84a.

oğullarındandır.¹¹⁷⁴ Hayatı hakkında yeterli bilgi mevcut değildir.

Ebu Maruf'un Medine Tarihi'nde 2 manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Emevi halifesinin ölümü ile ilgili diğeri ise Medine'de bir mevzi için söylemiş olduğu manzumelerdir.

875. Manzume

Seniyyetü'l-veda tepesine çıkan bir zat, "Emirü'l-müminin Velid bin Yezid oldu." diyerek Hişam bin Abdülmelik'in vefat ettiğini insanlara haber vermiştir. Bunu duyan halk, merhum halifenin evine gelmiş ve onu talan ederek üç gün içinde yerle bir etmişlerdir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. قل للوليد أبي العباس قد جمعت
أيمان قومك بالتسليم في الصحف
2. ما زلت ترمي ويرمي الناس عن هدفٍ
حتى وضعت نصال النبل في الهدف
3. أعطاك ربك طوعاً من قلوبهم
نصحاً تبين قبل الظن والحلف
4. ما كان في هدم دار السوق إذ هدمت
سوق المدينة في ظلم ولا حيف
5. قام الرجال عليها يضربون معاً
ضرباً يفرق بين السور والتحف
6. ينحطُّ منها ويهوي من مناكبها
صخر تقلب في الأسواق كالخلف¹¹⁷⁵

876. Manzume

Selâsil'den bahsedilmiş ve Vadi-i Batha'da yahut Vadi-i Akik'te bir mevzi olduğu söylenmiştir.

1. احب الصلصلين فيطن خاج
الى مفضى البلا طالى العقيق
2. الى قبر النبي فجا نبيه
الى الصفاد او الى مطيع
3. الى وادى صلا صل با امصلى

¹¹⁷⁴ İbn Zebâle, *Ahbârü'l-Medîne*, Medine: Merkezü'l-buhûs ve Dirâsât, 2003, ss. 242.

¹¹⁷⁵ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 133b.

الى الكتاف اغدق ذى وشيع

4. فتلك اذا تشاجرة النواصي
ولج الناس اف الخلق البديع

5. منازل غبطة و بلا دامن
تكف عن المعانى والقنوع¹¹⁷⁶

3.2.45. Utbe b. el-Hubâb

Tam adı Utbe b. el-Hubâb b. Münzir b. Cemûh el-Ensârî'dir. Medineli gazel şairidir. Emevî devleti döneminde yaşamıştır. Reyyâ el-Gıtrîfi'ye olan aşkıyla tanınan birisidir. Medine yakınlarında öldürülmüştür.¹¹⁷⁷

877. Manzume

Utbe b. el-Hubâb kadınlardan oluşan bir topluluğu ziyaret ederken gördüğü bir kadına aşık olmuş ve bu manzumeyi inşa etmiştir.

1. يا آل الرجال ليوم الأربعاء أما
ينفك يحدث لي بعد النهى طربا

2. ما إن يزال غزال فيه يفتني
يهوي إلى مسجد الأحزاب منتقبا

3. يخبر الناس أن الأجر همته
وما أتى طالبا للأجر محتسبا

4. لو كان يطلب أجرا ما أتى ظهرا
مضمخا بفتيت المسك مختصبا¹¹⁷⁸

3.2.46. Eymen b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Gırnâtî

Künyesi, Ebü'l-Berekât'tır. Tunus'ta doğmuştur. Bir müddet Kahire'de kalmış, hac vazifesini yaptıktan sonra yaklaşık 1620 yıllarında Medine'ye yerleşmiştir. Kendisini peygamber aşığı olarak niteleyen Eymen el-Gırnâtî'ye, Tunus'un yöneticisi memleketine dönmesi konusunda elçi gönderdiyse de peygamber sevgisi gerekçesiyle Medine'den

¹¹⁷⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 294b.

¹¹⁷⁷ Zirikî, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Zirikî ed-Dımaşkî, *el-A'âm*, C. 4, b.y: Dârü'l-ilm li'l-Melâyîn, 2002, s. 200.

¹¹⁷⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 160a.

ayrılmamıştır.¹¹⁷⁹

878. Manzume

Ebü'l-Berekât kendi nefesine seslenerek bu şiii inşa etmiştir.

1. إن عيداً بطيبة وصلاة
بمصلى الرسول في يوم عيد
2. نعم ضاق واسع الشكر عنها
فهى بشرى لكل عبد سعيد
3. كم تمنيتها فتلت التمني
آخر العمر من مكان بعيد
4. وإذا كان في البقيع ضريحي
وتوسدت طيب ذاك الصعيد
5. فاشهدوا لي بكل خير وبشرى
عند ربي ومبدئي ومعيد¹¹⁸⁰

3.2.47. Habbâbe

Medineli bir cariyenin kızıdır. Küçük yaşlardan itibaren müzik alanında eğitim almış ve şarkılar söylemiştir. Genç yaşlarında ise kendisine büyük bir aşkla bağlacak olan Yezid b. Abdülmelik'in cariyesi olmuştur. "Gerçek ismi Aliye olan Habbabe'ye bu ismi de Yezid b. Abdülmelik vermiştir."¹¹⁸¹

Yezid'in Habbâbe'ye olan aşkı gözlerini kör etmiştir. Devlet işlerini bir kenara bırakmış cariyesiyle gününü gün eder hale gelmiştir. Yezid, devlet işlerinde de Habbâbe'nin tesiri altında kalmış ve ona danışarak hareket etmiştir. Halifenin düştüğü bu durumundan da faydalanan Habbâbe, devlet işlerinde sözü geçmeye başlamış ve çeşitli mevkilendirmelerde bulunmuştur. Irak valisinin görevden alınıp kendi adamlarından birinin tayin edilmesi buna önemli bir örnektir. Yezid'in bu başıboş tavrı çevresinden de tepkiyle karşılanmış ve baskı altına alınmıştır. Bu baskı neticesinde bir süre cariyesinden uzak kalmışsa da Habbabe, onu tekrar kendine bağlamayı başarmıştır.

¹¹⁷⁹ Muhammed Ahmed Dernika, *Mu'cemu a'lâmi şu'arâ*, (takdim, Yâsîn el-Eyyübî), b.y: Dâr ve Mektebetü'l-hilal, ty., ss. 93.

¹¹⁸⁰ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 144b.

¹¹⁸¹ İrfan Aycan, "İslam Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 38, S. 1 (1998), ss. 181.

Habbâbe'nin yediği yemekle zehirlenip öldüğü rivayetlerinin yanında boğazına üzüm tanesinin kaçmasıyla vefat ettiği de söylenmektedir. Yezid, bu ölümle beraber adete hayata küsmüştür. Cesedini üç gün boyunca saklamış, gelen ısrarlar üzerine dayanamayıp defnedilmesine müsaade etmiştir.

Eserde, Habbâbe'nin 2 manzumesi geçmektedir. Bu iki manzume de hemen hemen art arda aktarılmıştır. Aşki Efendi, Sel' Dağı'ndan bahsederken Habbâbe'nin bu mahaldeki vakalarına değinmiş ve ardından söylemiş olduğu manzumeleri eserine nakletmiştir.

879. Manzume

Yezid b. Abdülmelik'in cariyesi olan Habbâbe'nin güzeliği tasvir edildikten sonra bu iki beyte yer verilmiştir.

1. لعمرک إني لأحب سلعاً
لرؤيته كذا أكناف سلع

2. تقر بشربه عيني وإني
لأهوى أن يكون بريد رجعي¹¹⁸²

880. Manzume

Habbâbe, tırmandıkları dağda soğuk terler döküp ah ederken ona “Niçin ah edersin, bu dağ yüzünden midir?” diye sormuşlardır. O ise “Bu dağdan dolayı ah etmem, belki de sakinleri için ah ederim.” diyerek bu beyti buyurmuştur.

1. وماكنت اهوى الدار الا باهلها
على الدار بعد الطاعنين سلم¹¹⁸³

3.2.48. Şeyh Cemaleddin el-Asâmî

Cemaleddin b. İsmail b. Sadreddin b. İbrahim ‘İsâmüddin el-İsferâyînî el-‘İsâmî, Medine yaşamış ve orada vefat etmiştir.¹¹⁸⁴ Türkler arasında Cennetü'l-bakî' olarak bilinen ve ashabin birçoğunun medfun bulunduğu bu mezarda yatanlar için bir manzume kaleme almıştır.

¹¹⁸²Medine Tarihi, c. 2, varak 162b.

¹¹⁸³Medine Tarihi, c. 2, varak 162b.

¹¹⁸⁴ Abdülmelik el-'Usâmî, *Simţu'n-Nucûmi'l-'Avâlî fî Enbâi'l-Evâil ve't-Tevâlî*, C. 4, (thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1998, ss. 111.

881. Manzume

Ölülerin diriltileceği günün ve bu konu ile ilgili hadislerin verildiği bölümde aktarılan manzumelerden biridir.

1. يا أهل دار المعلاة والبقيع سقت
ربو عكم سحب منهلة الديم
2. لو أن روعي في كفي لزررتكم
سعيًا على الرأس لا سعيًا على القدم¹¹⁸⁵

3.2.49. Şeyh Ebû Abdullah el-Feyyûmî

Tam adı Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz b. Ahmed b. Muhammed'dir. Aslen Mekkeli'dir. Künyesiyle meşhurdur.¹¹⁸⁶

el-Feyyûmî'nin Medine Tarihi'nde 2 manzumesi bulunmaktadır. Manzumelerin her ikisi de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in buyurduğu sözlerden bahsedilen bölümde aktarılan manzumelerdir.

882. Manzume

Ölülerin diriltileceği günün ve bu konu ile ilgili hadislerin verildiği bölümde aktarılan manzumelerden biridir.

1. تأمل ما الذي كنا عليه
بأيام الحياة وما بقينا
2. وقل لما تمر بنا سلام
عليكم دار قوم مؤمنين¹¹⁸⁷

883. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın sözlerine de yer verilerek şehitlerin defnedilmesi hususunun anlatıldığı bölümde, Feyyumi kendi nefesine karşı bu manzumeyi inşa etmiştir.

1. هام بأشجاناه إلى أحد
حتى إذا ما رأى به عجز
2. صار إذا قيل هل تعود له
يقول بيني وبينه حمز¹¹⁸⁸

¹¹⁸⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 181b.

¹¹⁸⁶ Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed, *ed-Đav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-karni't-tâsi*, C. 5, Beyrut; Mektebetü'l-Hayat, ty., ss. 37.

¹¹⁸⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 181b.

¹¹⁸⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 208a.

3.2.50. el-Ferezdak

Asıl adı Ebu Firas Hemmam b. Galib b. Sasaa et-Temimi'dir. H. 20/M. 641 yılında Basra yakınlarındaki Kazıme'de dünyaya gelmiş ve Temimi kabilesinin mensubudur. Yüzü ve dudağı somuna benzediği için kendisine "İri somun" anlamına gelen "Ferezdak" lakabı verilmiştir. Gençlik yıllarında babası tarafından Hz. Ali'nin yanına getirilmiş ve onun huzurunda manzume okuma şansına erişmiştir. Bundan dolayıdır ki dünyevi hayata düşkün, dini ve ahlaki kurallara kayıtsız olan şair Ehl-i beyte, özellikle de Hz. Ali ve ailesine son derece bağlı kalmıştır.

Ferezdak'ı Emevi döneminin en büyük şairlerinden biri yapan husus ise şüphesiz dönemin bir diğer büyük şairi olan Cerir ile olan karşılıklı yergi manzumeleridir. Zira Ferezdak'ın şairliğinin en önemli unsuru da yergileri olmuştur. Döneminin şairlerini, hatta kendi kabilesindeki şairleri bile acımasız bir şekilde hicvetmiştir. Gazellerinde konu olarak ise üzerinde fazlaca durduğu husus kadınlar olmuştur. "Kadınlar hakkında çokça gazel yazarak onları teşhir etmiştir. Özellikle de kendisi ile evlenmek zorunda bıraktığı akrabası Nevvar hakkındaki gazelleri meşhurdur."¹¹⁸⁹ Şairin kadınlarla olan yakın münasebetine rağmen bu manzumeler yergilerinin gerisinde kalmış, asıl ününü hiciv alanında yapmıştır.

Çalkantılı geçen hayatında yergilerinden gelebilecek cezaların korkusuyla Medine'ye kaçmıştır. Bir süre sonra Mervan b. el-Hakem'in Medine'ye vali olması üzerine oradan da sürülmüştür. Sürgünden sonra çıktığı yolculukta Mervan'ın ölüm haberi gelmiş, ve şair de gönül rahatlığı içinde Irak'a geri dönmüştür. Ferezdak, H. 114/M. 732 yılında burada hayatını kaybetmiştir.

884. Manzume

Cennetü'l-baki'nin anlatıldığı bölümde verilen iki beytin ardından bu manzume aktarılmıştır.

1. هُمُ الْعُيُوثُ إِذَا مَا أَرَمَةٌ أَرَمَتْ

¹¹⁸⁹ Carl Brockelmann ve Selman Yeşil, "Çeviriler / Translations Emeviler Döneminde Şam ve Irak'ta Arap Edebiyatı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 3 (2014), ss. 252.

وَالْأَسَدُ أَسَدُ الشَّرَى وَالْبَاسُ مُحْتَدِمٌ¹¹⁹⁰

2. مُقَدَّمٌ بَعْدَ ذِكْرِ اللَّهِ ذَكَرَهُمْ
فِي كُلِّ حُكْمٍ وَمَحْنُومٌ بِهِ الْكَلِمُ

3. يَا بَى لَهُمْ أَنْ يَجَلَّ الذَّمُّ سَاحَتَهُمْ
خَيْمِ كَرِيمٍ وَأَيْدٍ بِالنَّدَى هُصْمُ

4. مِنْ مَعْتَسِرٍ حُبُّهُمْ دِينٌ وَبُغْضُهُمْ
كَفْرٌ وَفُرْبُهُمْ مَنَجَى وَمُعْتَصَمٌ

5. إِنْ عَدَّ أَهْلُ النَّفَى كَانُوا أَيْمَنَهُمْ
أَوْ قِيلَ مَنْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ قِيلَ هُمْ¹¹⁹¹

3.2.51. Şeyh Hasan el-Büruni

Ebü'z-Ziyâ Bedrüddîn Hasen b. Muhammed es-Saffürî el-Bürînî (ö. 1024/1615), tarihçi, fakîh ve şairdir. İbnü'l-Fârız'ın divanına yazdığı “el-Bahrü'l-fâ'iz fî şerhi Dîvânî İbni'l-Fârız” adlı şerhle maruftur. “Terâcimü'l-a'yân min ebnâ'i'z-zamân, Dîvân, Şerhu'l-Kaşîdeti'l-yâ'iyye ve Şerhu'l-Kaşîdeti't-tâ'iyye”¹¹⁹² diğer bazı eserleridir.

885. Manzume

Cennetü'l-baki hakkında yazılmış bir diğer manzume de budur.

1. حَسَنَ ظَنِّي يَا رَبِّ فَيْكَ رَجَائِي
فِي مَعَادِي وَإِنْ تَعَاظَيْتَ ذَنْبَا

2. أَنَا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مُحِبٌّ
وَبَنِيهِ وَالْمَرْءِ مَعَ مَنْ أَحْبَابًا¹¹⁹³

3.2.52. İbnül Arabî

H. 560/M. 1165 yılında İspanya'nın Mürciye şehrinde dünyaya gelmiştir. Halk arasında büyük bir saygınlığı bulunun aileden gelmekteydi. Eğitiminde de bu bu çevresinin önemli etkileri olmuştur. Gençlik yıllarından itibaren tasavvufu öğrenmeye ve ona uygun yaşamaya gayret etmiş, bu konuda kendini eğitmiştir.

¹¹⁹⁰ Medine Tarihi'nde “الکرب مضطرم” şeklinde geçmektedir.

¹¹⁹¹ Medine Tarihi, c. 2, varak 199a.

¹¹⁹² Abdülkerim Özyayın, “Bürînî”, *DİA*, C. 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, C. 6, ss. 439.

¹¹⁹³ Medine Tarihi, c. 2, varak 199b.

“İbnü’l-Arabi, İsbiliye’de böyle bir kültür ortamında buluş çağlarında bir manevi işaretle inzivaya çekilip kendi iç alemindeki hazineleri ortaya çıkarmaya karar verdiğini, bazan on dört ay kadar süren bu halvet ve riyazetlerin neticesinde mağrifet kapılarının kendisine yavaş yavaş açılmaya başladığını söyler.”¹¹⁹⁴

Kendisinde bir farklılık olduğuna inanan babası ise onu dönemin büyük filozoflarından olan İbn Rüşd ile görüştürmüştür.

İbnü’l-Arabi otuz altı yaşına geldiğinde İspanya’dan ayrılmış ve birçok doğu ülkelerine seyahat düzenlemiştir. Medine’de Resulullah (s.a.s.)’ın kabrini ziyaret etmiş, ardından Mekke’ye giderek hac ibadetini eda etmiştir. Burada üç yıl kalıp dersler vermiştir. Yolculukları esnasında birçok şeyh ve alimle görüşme fırsatı da bulmuştur. Musul ziyaretinden sonra Malatya’ya geçmiş, ardından Konya’ya gelmiştir. Burada sultan I. Gıyaseddin Keyhusrev ile görüşme fırsatı bulmuş sonraki yıllarda mektuplaşarak fikirlerini ona beyan etmiştir.

İbn Arabi, gerek kendi döneminde gerekse sonraki yüzyıllarda büyük bir mutasavvıf olarak anılmıştır. Sahip olduğu düşünce yapısını eserlerine kaydetmiştir. Fakat o, nesir alanında kaleme aldığı eserlerin yanında nazım alanında da oldukça kudretlidir.

“Duygu, düşünce ve görüşlerini ifade kabiliyeti, zengin hayal ve tasavvurlarını dile getirme kudreti ona sistemini türlü şekillerde tasvir etme, maksadını anlatırken söz söyleme ve yazma sanatının bütün imkanlarından ve inceliklerinden yararlanma fırsatını vermiştir.”¹¹⁹⁵

Görüşlerini ifade etmede bir aracı olarak kullandığı manzumelerinin tenkit edilmesine karşı kimi zaman oldukça sanatlı bir dil kullanmıştır. Böylece ifade ettiği görüşün farklı noktalara çekilmesini engellemiştir. Manzumelerinde maddi unsurları, sahip olduğu manevi düşünceyi aktarmada birer aracı olarak kullanmıştır. İsfahanlı alim Mekinüddin’in kızı olan Nizam’ın ismini kullanarak manzumeler yazması fakat durum yanlış anlaşılınca burada asıl anlatmak istediğinin Allah (c.c.) aşkı olduğunu söylemesi de buna bir örnektir.

¹¹⁹⁴ Mahmud Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabi, Muhyiddin”, *DİA*, C. 20, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, ss. 493.

¹¹⁹⁵ Süleyman Uludağ, *İbn Arabi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, ss. 70.

İbnü'l-Arabi, ilerleyen yaşlarında Şam'a yerleşmiştir. Burada eserleriyle ilgilenip kısa mesafeleri seyahatler yaparak sohbet meclislerinde bulunuyordu. Çevresindeki gerek şeyhler gerekse diğer nüfuzlu kişiler ona ilgi gösterip hizmetlerinde yardımcı oluyorlardı. Kadı İbn Zeki'nin¹¹⁹⁶ evinde bulunduğu bir sırada H. 638/M. 1240 yılında hayatını kaybetmiştir. Kalabalık bir cenaze namazı ile son görevi yapılmış ve Salihiye'de defnedilmiştir.

886. Manzume

Cennetü'l-baki için söylenmiş olan manzumelerden biridir.

1. نعم حب آل البيت عندي فريضة
على غيظ أهل البعد يورثني القربا

2. وما طلب المختار منا جزاه
على هديه إلا المودة في القربى¹¹⁹⁷

3.2.53. Nasirüddin Ebü'l-Ferec el-Meragi

Künyesi, Ebu'l-Ferec'dir. Medine'de bulunan su kuyularının sayısının yedi olduğunu yazdığı beyitle tarihe geçmiştir.¹¹⁹⁸

887. Manzume

Medine'de bulunan su kuyularının tanıtıldığı bölümde, Ebü'l-Ferec'in burada bulunan yedi kuyuyu iki beyitte bir araya getirdiği manzumeye yer verilmiştir.¹¹⁹⁹

1. اذارمت ابار المدينة بطيبة
فعد تهاسبع مقالا بلا وهن

2. اريس و غرس رومة وبضاعة
كذا بصة قل بئر جامع العين¹²⁰⁰

¹¹⁹⁶ Kudüs'ün Hıristiyanların elinden alındıktan sonra Mescid-i Aksa'da ilk hutbeyi okuyan kişidir.

¹¹⁹⁷ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 199b.

¹¹⁹⁸ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 222a.

¹¹⁹⁹ Beyitte geçen kuyuların isimleri şunlardır: Būdāa, Erīs, Gars, Rūme, Büsa, Hā', İhn.

¹²⁰⁰ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 222a.

3.2.54. İbrahim el-Kîrâti

1326 yılında doğmuştur. Divan sahibi bir şairdir. 1379 yılında Mekke’de vefat etmiştir.¹²⁰¹

888. Manzume

Ayn-ı Zerka’nın anlatıldığı bölümde onun hakkında söylenen manzumelerden biri de bu olmuştur.

1. ما لعين سوداء مني نصيب
بعد حبي لعينها الزرقاء

2. أي زرقا بان لي من سناها
ما اختفى نوره عن الزرقا¹²⁰²

3.2.55. Ebû Temmâm

Doğumu hakkında çeşitli rivayetler olsa da kendisinden edilen rivayete göre H. 190/M. 806 yılında Şam yakınlarında bir köyde dünyaya gelmiştir. Babasıyla birlikte Şam’a giderek oraya yerleşmiştir. Burada bir dokumacının yanında çıraklık yapmıştır. İleri ki yıllarda ise Şam’dan ayrılarak Mısır’a geçmiş ve burada bir camide sakalık yapmıştır. Küçük yaşlardan itibaren şiire de meraklı olup bu sanatı öğrenmek için dönemin şiir meclislerine katılmıştır.

Ebu Temmam, yaşadığı dönemde birçok yer gezmiş ve nüfuzlu kişilere manzumelerini sunarak çeşitli lütuflara mazhar olmuştur. Manzumelerindeki sanatlı söyleyişleri uç noktalara kadar kullanmış, yeni anlamlar aramış, hikemi bir üsluba da yer vermiştir. “Onun öğüt verici sözler kullanmadaki (hikmet) üstünlüğü hakkında şöyle bir söz söylenmektedir ‘Ebu Temmam ve el-Mutenebbi filozof, Buhturi ise şairdir.’”¹²⁰³ Şiir söylemedeki bu ustalığı onu Abbasi döneminin en büyük şairlerinden birisi yapmıştır.

Ebu Temam’a şöhret kazandıran en önemli eseri “el-Hamese”dir. “Ebu Temmam’ın biyografisinde belirtildiğine göre: O Abdullah b. Tahir’e gitmiş

¹²⁰¹Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu‘cemü’l-mü‘ellifîn*, C. 1, Beyrut: Meketebetü’l-müsennâ, ty., ss. 38.

¹²⁰²*Medine Tarihi*, c. 2, varak 223b.

¹²⁰³ Ahmet Kazım Ürün, *Klasik Arap Edebiyatı*, Konya: Çizgi Kitapevi, 2017, ss. 101.

ve onu övmüştür.”¹²⁰⁴ Horasan’da geçirdiği günlerin ardından geri dönüşte dostu Ebü'l-Vefa b. Seleme'nin yanında uğramıştır. Bu esnada yağın kar yüzünden yola devam edememiş ve dostunun kütüphanesinden faydalanarak eserini icra etmiştir. Şairin bu eseri edebiyatçıların için büyük bir önem arz etmektedir.

Ebu Temmam, Musul'da posta amirliği görevinde iken hayatını kaybetmiştir. Oğlunun rivayeti ile H. 281/M. 272 yılında vefat ettiği söylense de farklı rivayetlerde bulunmaktadır.

Ebû Temmâm'ın eserde 2 manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Medine'de bulunan bir mevziyi methetme mahiyetinde iken diğeri, Ömer b. Abdülaziz ile bir zat arasında vuku bulan hadise ile ilgilidir.

889. Manzume

Akik Vadisi'nden bahsedilen bölümde, burada artık kimsenin yaşamadığı fakat yapılan eserlerin hala hayatta olduğundan bahsedilmiş ve burayı görenlerin mutlulukla dolacağı söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ما ربيع مية معموراً يطيف به
غيلان أبهى رباً من ربيعها الحرب

2. ولا الحدود وإن أئمين من خجل
أشهى إلى قلبه من خدها التراب¹²⁰⁵

890. Manzume

Ömer b. Abdülaziz ile bir zat arasında vuku bulan olaylardan bahsedilmiştir. Çeşitli rivayetlerle beraber bu zatın Akik'te namaz kıldıran biri olduğu, Ömer b. Abdülaziz'in ise onu nesebi belli olmadığı için bu görevden aldığı söylenmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ما ربيع مية معموراً يطيف به
غيلان أبهى رباً من ربيعها الحرب

2. ولا الحدود وإن أئمين من خجل

¹²⁰⁴ Nusreddin Boleli, “Klasik Arap Şiirine Dair Önemli Kaynaklar ve Tesbitler II”, *Şarkiyat Mecmuası*, C. 0, S. 12 (2008), ss. 29.

¹²⁰⁵ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 241b.

3.2.56. Şeyh Abdüsselam b. Yusuf

Tam adı, Abdüsselâm b. Yûsuf b. Muhammed b. Mukallid el-Cemâhirî, Ebû'l-Fettâh ed-Dımaşkî'dir. 580/1184 den sonra Dımaşk'da vefat etmiştir.¹²⁰⁷

891. Manzume

Akik Vadisi'nin anlatıldığı bölümde Abdüsselam b. Yusuf'un bu manzumeyi kendi nefsine inşa ettiği belirtilmiştir.

1. على ساكني بطن العقيق سلام
وإن أسهروني بالفراق وناموا
2. حظرت علي النوم وهو حلال
وحللت التعذيب وهو حرام
3. إذا بنتم عن حاجر وحجرتم
على السمع أن يدنو إليه كلام
4. فلا ميّلت ريح الصبا فرع بانه
ولا سجعت فوق الغصون حمام
5. ولا قهقهت فيه الرعود ولا بكى
على حافتيه بالعشاء غمام
6. فمالي وما للربيع قد بان أهله
وقد قوضت من ساكنيه خيام
7. ألا ليت شعري هل إلى الرمل عودة
وهل لي بتلك الباننتين لمام
8. وهل نهلة من بئر عروة عذبة
أداوي بها قلباً براه أوام
9. ألا ليت حمامات الأراك إليكم
فمالي من تغريدكن مرام
10. فوجدني وشوقي في سعد ومؤنس
ونوحي ودمعي مطرب ومدام¹²⁰⁸

¹²⁰⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 249a.

¹²⁰⁷ Hafîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, C. 15, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1996, ss. 248.

¹²⁰⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 241b.

3.2.57. İbrahim b. Musa

İbrahim b. Mûsâ ez-Zübeyrî, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mescidinin zeminini oluşturan ve Akik Vadisi'nden getirilen taşlarına yazdığı methiye ile maruftur.¹²⁰⁹

892. Manzume

Vadi-i Akik'in methinde söylenmiş manzumedir.

1. لبيت شعري هل العقيق فسلع
فقصور الجما فالعرصتان

2. فإلى مسجد رسول الله فما جاء
ذا المصلى فجانبا البطحان

3. فبنوا مازن على العهد أم ليس
كعهدي في سالف الأزمان¹²¹⁰

3.2.58. Moğoltay

Hadis hafızı, tarih ve ensâb âlimidir. Bu alanlarda yazdığı çok sayıda eseri vardır. Türk asıllıdır. 29 Haziran 1361 Kahire'de vefat etmiştir.¹²¹¹

893. Manzume

Akik Vadisi'nde mecnunun okuduğu manzumeye Moğoltay'ın yazmış olduğu naziredir.

1. اطل غريب الدار في آل عامر
الا كل مهجور هناك غريب

2. وان الكئيب الفرد من أيمن الحمى
الى إن لم آتة لحبيب

3. ولاخير في الديننا اذا انت لم تزر
حبيبا ولم يطرب إليك حبيب¹²¹²

3.2.59. Urve b. Zübeyr

Tam adı Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvam b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay b. Kilab'dır. H. 23/M. 664 yılında Medine'de

¹²⁰⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 242a.

¹²¹⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 242a.

¹²¹¹ M. Yaşar Kandemir, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, C. 30, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, ss. 229-231.

¹²¹²Medine Tarihi, c. 2, varak 242b.

doğmuştur. Medine'nin meşhur yedi fakihinden birisidir.

Urve, yaşadığı dönemde siyasi işlerden uzak kalmış ve genellikle ilimle meşgul olmuştur. Fıkıh kitapları ise hemen hemen tüm hadis eleştirmenlerince güvenilir bulunmuştur. Fakat bu kitaplar Harre gününde yakılmıştır. Hişam b. Urve, babasının kitapları yaktıktan sonra “Ey kitaplarım! Siz bana ailem ve çocuklarım gibi sevgili idiniz.” dediğini buyurmuştur.

Urve Medine'de olduğu dönemde akşamları Mescid'e gider ve burada cemaat ile sohbette bulunurdu. Sohbet arkadaşlarından biri de Hz. Hüseyin'in oğlu Ali olmuştur. Ali ile sohbetinde Ümeyyeoğulları'ndaki zalim bir kişiden bahsedilmiştir. Çıkabilecek olaylardan uzak kalmak için ise Akik Vadisi'ne yerleşmiştir. Kimileri tarafından Mescid'den uzaklaştığı için eleştirilmiştir. “Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.)'in mescidinden uzaklaşmakla eleştirildiğinde toplumda baş gösteren fitneleri gösterdi ve kendini savundu.”¹²¹³ Akik Vadisi'nde yaptırdığı evde sakin bir hayat sürüp ilim ile uğraşmaya devam etmiştir.

Urve, yanında arkadaşı İsmail b. Yesar ve oğlu Abdullah ile Dımaşk'a yola çıkmıştır. Yolculuk esnasında oğlu Abdullah vefat etmiştir. Kendisinin ise ayağında bir yara çıkmış Dımaşk'a vardığında ayağının kesilmekten başka çaresi kalmamıştır. Dımaşk'tan döndüğünde ise çok daha fazla yaşayamamıştır. “Urve b. ez-Zübeyr, el-Fur bölgesindeki Mecah denen mevkide, mallarının yanında 94 senesi ve bir Cuma gününde vefat etmiştir.”¹²¹⁴

Urve b. ez-Zübeyr, Medine Tarihi'nde kendisine 2 manzume ile yer bulmuştur. Her iki manzume de Medine'de bir vadi olan Akik vadisinde yaptırdığı eserler ve buraya taşınma sebebiyle ilgilidir.

894. Manzume

Akik adisinin Resulullah (s.a.s.) döneminde Bilal b. Haris'e verilmesi fakat Hz. Ömer'in hilafetinde yeteri kadar imar edilmediği gerekçesiyle bir kısmının geri alınmasından bahsedilir. Geri alınan kısım dağıtılmış,

---

¹²¹³ İrfan Aycan, “Urve b. Zübeyr”, *DİA*, C. 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, ss. 184.

¹²¹⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, C. 7, çev. Mehmet Dilek, Ali Bakkal, ss. 189.

Abdullah b. Abbas'a düşen kısmı ise Urve b. Zübeyr satın almıştır. Daha sonra da bu araziye büyük bir kasır yaptırmaya başlamış ve bittiğinde bu beyitleri söylemiştir.

1. بنيناه فاحسنا بناه
بحمد الله في خير العقيق

2. تر اهم ينظرون اليه شز را
يلوح لهم على وضع الطريق

3. فساء الكاسحين و كان غيظا
لاعداى و سر به صديقى

4. يراه كل مرتفق و سار
و معتمر الى بيت العقيق¹²¹⁵

895. Manzume

Urve, Akik vadisine yerleşince kimileri tarafından Medine'den kaçmakla suçlanmıştır. Neden buraya geldiği sorulunca ise iki kimsenin meyanında kaldığını söyler, biri nimete hamd diğeri ise musibete şeamet diyerek bu manzumeyi okur.

1. لو يعلم الشيخ غدوي بالسحر
نحو السقاية التي كان احتقر

2. بفتية مثل الدنانير غرر
وقاهم الله النفاق والضجر

3. بني أبي بكر وزيد وعمر
ثم الحوارى لهم جد أغر

4. فهم عليها بالعشي والبكر
يسقون من جاء، ولا يؤذى بشر¹²¹⁶

3.2.60. Yahya b. Urve

Tam adı Yahya b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvam'dır. Künyesi ise Ebu Urve'dir. Yedi çocuk sahibidir. Rivayet ettiği hadis sayısı azdır. Kendisinden ise ez-Zühri hadis rivayet etmiştir.¹²¹⁷ Hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır.

896. Manzume

¹²¹⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 243a.

¹²¹⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 244a.

¹²¹⁷ İbn Sa'd, Tabakât, C. 7, ss. 499-500.

İbrahim bin Hişam ile Urve'nin evlatları olan Abdullah ile Yahya arasında geçen kasır mücadelesine değinilmiştir. İbrahim bin Hişam, kasrı ilhak etmek istemiştir. Abdullah b. Urve ise yanına insanları da alarak bu durumu engellemiştir. Bu durum karşısında çaresiz kalan İbn Hişam, yüreği yaralı bir hale gelmiştir. O anda Yahya bin Urve bu manzumeyi inşa etmiştir.

1. الا ابلغ مغلغة يزيدا
وابلغ ان عرضت ابا سعيدا

2. وابلغ معشرا كانت اليهم
وصا باما اريد بني الوليدا

3. فائل لاتغشنى قرباى منكم
فودى غيرذى الطمع الكدودا¹²¹⁸

3.2.61. Amir b. Salih

Tam adı Amir b. Salih b. Abdullah b. Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvam b. Huveylid b. Esed'dir. Künyesi Ebü'l-Haris'dir. Harun'un halifeliği döneminde Bağdat'da hayatını kaybetmiştir. İyi bir şair olan Amr, insan yönetimi konusunda da oldukça iyiydi.¹²¹⁹

897. Manzume

Velid b. Zeyd, Urve'nin kasrını görünce "Bu kimindir?" diye sormuş ve etrafındakiler ise Urve'nin olduğunu söylemişlerdir. O sırada Amir b. Salih kasır hakkında bu manzumeyi söylemiştir.

1. ماء مزن لم يبيغ عروة فيها
غير تقوى الإله في المفطعات

2. بمكان من العقيق أنيس
بارد الظل طيب الغدوات¹²²⁰

3.2.62. Abdullah el-Ca'feri ve Ömer b. Abdullah b. Urve

Ömer b. Abdullah'ın tam adı Ömer b. Abdullah b. Urve b. ez-Zübeyr bin el-Avvam'dır. Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Hakkında bilgi veren kaynaklar onun uzun bir ömür sürdüğünü fakat neslini

¹²¹⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 244a.

¹²¹⁹İbn Sa'd, Tabakât, C. 7, ss. 655.

¹²²⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 244a.

devam ettiren kimsenin olmadığını bildirir. Ömer, az sayıda hadis rivayetinde bulunanlardandır.¹²²¹

Abdullah b. el-Ca'ferî'nin tam adı, Abdullah b. es-Seyyid Ahmed el-Ma'rûf el-Hanbelî el-Ca'ferî en-Nablusî'dir. Nablus'ta nakîbü'l-eşrâflık görevinde bulunmuştur. H. 1120/M. 1708 yıllarının sonlarına doğru vefat etmiştir.¹²²²

Ömer b. Abdullah ve Abdullah b. el-Ca'ferî birlikte söylemiş oldukları manzumelerle Medine Tarihi'nde kendilerine yer bulmuşlardır. Medine'de yer alan kasırlardan bahsedilen bölümde bu iki şairin kimi kasırlar için söylemiş oldukları hicvedici manzumeler, Aşki Efendi tarafından esere nakledilmiştir.

898. Manzume

Abdullah ve Amr, Urve Kasrı'nın karşısında yapılmış olan Asım'ın kasrını hicvetmekte birbirleriyle yarışmışlar ve bu manzumeyi inşa etmişlerdir.

1. ألا يا قصر عاصم لو ثببت
فتستعدي أمير المؤمنين

2. فتذكر ما لقيت من البلى
فقد لاقيت حزناً بعد حين

3. بنيت على طريق الناس طراً
يسبك كل ذي حسب ودين

4. ولم توضع على غمض فتخفى
ولم توضع على سهل ولين

5. يرى فيك الدخان لغير شيء
فقد سميت خداع العيون¹²²³

899. Manzume

Asım'ın kasrını hicvettikleri bir diğer manzume de budur.

1. قبيح الوجه منعقر الأواسي
خبيث الخلق مطرور بطين¹²²⁴

¹²²¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, C.7, ss. 501-502.

¹²²² Muhammed Halil el-Murâdî, *Silkü'd-dürer fi a'yâni'l-karni's-sânî 'aşer*, C. 3, b.y:

Dârü'l-beşâiri'l-İslamiyye-Dâru İbn Hazm, 1988, ss. 83.

¹²²³ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 244b.

¹²²⁴ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 245a.

900. Manzume

Asım, iki bin dirheme bir arsa daha alarak oraya da bir kasır yapmaya başlamış ve bu durum karşısında ona bu manzumeleri söylemişlerdir.

1. بنوا وبنيت واتخذوا قصورا
فما ساورا بذلك ما بنيت
2. بنيت على القرار، وجانبوه
إلى رأس الشواهد، واستويت
3. على أفعالهم، وعلى بناهم
علوت، وكان مجدا قد حويت
4. وتلك صلاصل قد فلستهم
وذاك وديهم فيها يموت
5. فليس لعامل فيها طعام
وليس لضيغهم فيها مبيت¹²²⁵

3.2.63. Muhammet b. Abdullah el-Bekrî

Abbâsî halifesi Me'mûn zamanında Medine kadılığı yapmıştır. Aynı zamanda şair olan Muhammed, sarayın duvarına bir kömür parçası ile yazdığı manzumelerle de tanınmaktadır.¹²²⁶

901. Manzume

Muhammed b. Muaviye, Muhammed b. Abdullah ile beraber Akik Vadisi'ne gidip Ebu Bekir'in letafetli ve güzelliğiyle gönülleri açan kasrını görünce Muhammed b. Abdullah'ın bu beyitleri söylediğini aktarır.

1. أين أهل العقيق أين قریش
أين عبْدُ العزیز ابن بکیر
ولو أن الزمان أخلد حياً¹²²⁷

3.2.64. Şurayh b. Hânî

Tam adı Şureyh b. Hânî b. Yezid b. el-Hâris b. Ka'b el-Hârisî'dir. Doğduğunda babası Resulullah (s.a.s.)'ın yanına gelerek ona ismini bildirmiştir. Hz. Aişe'nin yetiştirdiği yüzlerce öğrenciden biri olup ondan

¹²²⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 245a.

¹²²⁶ Muhammed b. Muhammed Hasan Şurrâb, *Ahbâru'l-vâdî'l-mübarek el-akîk*, Medine: Mektebetü dâri't-türâsî'l-Medine, 1985, ss. 192.

¹²²⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 246a.

rivayetler aktarmıştır. Hz. Ali'nin de arkadaşı olduğu ve Cemel Savaşı'nda onun emirleri arasında olduğu bildirilmektedir.

Şurayh b. Hani H. 78/M. 697 yılında bugün Horosan bölgesinde yer alan Sicistan'da Abdullah b. Ebu Bekre ile birlikte savaşırken vefat etmiştir. Doğum yılı kesin olmayan şairin 120 yıl yaşadığı hakkında rivayetler mevcuttur.

902. Manzume

Anlatılan olayda Şurayh'in hanımı İslam'ı kabul ederek Hz. Ömer'in yanına gitmiştir. Hanımının özlemine dayanamayan Şurayh ise Hz. Ömer'in evine giderek onun dönmesini istemiştir. Fakat Hz. Ömer "Müslüman olmayan birinin evine gitmek caiz değildir." diyerek teklifi reddetmiştir. İslam'ı da kabul etmeyen Şurayh, bu manzumeyi söylemiştir.

1. الا يا صاحبي ببطن وج
رواومالا ارى لكما مقاما

2. الا تريانى ام الغمر امست
قريباً لا اطيق لها كلاماً¹²²⁸

3.2.65. Kuteyle

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in en azılı düşmanlarından biri olan Nadr b. Hâris'in kızıdır. Babası Bedir Savaşı'nda öldürüldüğünde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına gelmiş ve onu öven birkaç beyit söylemiştir.¹²²⁹

903. Manzume

Kuteyle'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'i methetmek amacıyla söylemiş olduğu manzumedir.

1. يارامانا الأثيل مظنة
من صبح خامسة وأنت موفق

2. بلغ به ميتا هناك تحتية
مان تزال بهالر كايب تخفق

3. ظلت سيوف بني أبيه تنوشه
لله أرحام هناك تشقق

¹²²⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 250a.

¹²²⁹ Zübeyrî, Ebû Abdillâh Musab b. Abdillâh b. el-Mûsa, *Kitâbu nesebi Kureyş*, (thk. E. Levi Provencal), Kahire: Dâru'l-Meârif, ty., ss. 255.

4. أمحمد ولأنت نجل نجبية
من قومها والفحل فحل معرق

5. ماكان ضرك لو مننت وربما
من الفتى وهو المغيظ المحنق¹²³⁰

3.2.66. Humeyd el-Emecî

Ömer b. Abdülaziz döneminde yaşamıştır. Yeğenlerinin babalarından kalan bir mal davası üzerine onu Ömer b. Abdülaziz'e şikâyet etmişler, halife'nin kendisini huzuruna çağırmasıyla aralarında bir diyalog yaşanmıştır. Bu diyalogda halife kendisine, “Yazık sana! Baban iyi bir insandı sen ise kötü bir adamsın, Allah seni ıslah etsin” deyince, Humeyd, “Hangimiz babamıza benziyoruz ki, senin baban kötü bir adamdı ama sen iyi bir adamsın” demişti. Humeyd 119/737 yılında vefat etmiştir.¹²³¹

904. Manzume

Velid bin Abbas el-Kureşî, düşmüş olduğu yolda yorulmuş ve bir yere uzanarak bir manzume söylemiştir. Bu esnada yanına gelen bir şeyh, bu manzumeyi bir daha söylemesini istemiştir. Sonrasında ise ona “Bu manzume kimindir bilir misin?” diye sormuş, Velid ise bilmediğini söylemiştir. Bunun üzerine şeyh, bu manzumenin kendisine ait olduğunu belirtmiştir.

Anlatının devamında Humeyd'in bu manzumeyi buyurduğu söylenerek aktarılmıştır.

1. شربت المدام فلم أفلع
وعوتبت فيها فلم أسمع

2. حميد الذي أمج داره
أخو الخمر ذو الشبيبة الأصلع

3. علاه المشيب على حبيها
وكان كريما فلم ينزع¹²³²

¹²³⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 256a.

¹²³¹ Muhammed el-Mansur b. İbrahim, *Enîsu'l-fudelâ*, Nijerya: Merkezü'd-dirâsâti'l-İslamiyye, 2007, s. 172.

¹²³²Medine Tarihi, c. 2, varak 260a.

3.2.67. Amr b. Numan

Tam adı, Amr b. en-Nû‘mân b. Kelede b. Amr b. Ümeyye b. Amr el-Beyâzî, el-Ensârî’dir. Buâs savaşlarında Hazrec’in lideri idi. Hazrec’le yaptıkları savaşta kabilesinin mağlubiyeti üzerine kabilesinden ölenlere yazdığı mersiye ile meşhurdur.¹²³³

905. Manzume

Amr b. Numan kendi kavminin hile ile katledilmesine üzülmüş ve katledilenler için bu mersiyei söylemiştir.

1. خلت الديار فسدت غير مسود
ومن العناء تفردى بالسؤدد

2. أين الذين عهدتهم في غبطة
بين العقيق إلى بقيع الغرقد

3. كانت لهم أنهابكل قبيلة
وسلاح كل مدر بمستجد

4. نفسي الفداء لفتية من عامر
شربوا المنية في مقام أنكد

5. قوم هموا سفكوا دماء سراتهم
بعض ببعض فعل من لم يرشد¹²³⁴

3.2.68. Hakîm el-Hazeri

Medine’de Rebeze yakınlarında bir dağ için yazdığı manzumelerle tanınmıştır. Aşkî Mustafa da bu manzumelerle istişhad etmiştir.¹²³⁵

906. Manzume

Şir Dağı’dan bahsedilmiş ve büyük bir dağ olduğu söylenmiştir. Birçok şair hakkında manzumeler yazmıştır. Aşki Efendi, yazılan manzumeler içinden bu beyti seçmiştir.

1. سقى الله شطون شطون شعر
وما بين الكواكب والقدر¹²³⁶

¹²³³ Hasan Halid, *Mücteme‘u’l-Medine kable’l-hicre ve ba‘deh*, Beyrut: Dârü’n-nahde, 1986, ss. 31.

¹²³⁴ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 266b.

¹²³⁵ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 292a.

¹²³⁶ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 292a.

3.2.69. İbn Herme

İbrahim b. Ali b. Seleme el-Fihri el-Medenî (öl. 767), İbn Herme diye tanınmıştır. Döneminin şairlerinin reisidir. Emevi ve Abbasi dönemlerinde yaşamış, içkiye düşkünlüğü ile bilinmektedir. Halife Mansur'a yazmış olduğu övgü dolu bir manzumeden dolayı halife tarafından on bin dirhemle ödüllendirilmiştir.¹²³⁷

İbn Herme, Medine Tarihi'nde 2 manzume ile temsil edilmiştir. Bu manzumelerin her ikisi de Medine'de yer alan iki farklı mevzi için kaleme alınmış manzumelerdir.

907. Manzume

Şelul, anlatılmış ve Medine yakınında bir mevzi olduğu aktarılmıştır. İbn Herme de burası için şu manzumeyi kaleme almıştır.

1. أتذكر عهد ذي العهد المحيل
وقصرك بالأعارف والشلول

2. وتعريج المطية يوم شوظي
على العرصات والدمن الحلول¹²³⁸

908. Manzume

Şenasır'dan söz edilmiştir. Buranın Medine'nin yakınında bir mekan olduğu söylendikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

1. لوعاج صحك شييا من رواحلهم
بذي سناصير اوبالغفر من عظم¹²³⁹

3.2.70. İbnü's-Sikkât

Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İshâk es-Sikkât (ö. 244/858), ünlü Arap dil âlimidir. Kutrub, Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, Ebû Ubeyde et-Teymî, Asmaî, Ebû Abdullah İbnü'l-A'râbî, Ahmed b. Hâtim el-Bâhilî, Ebû Amr eş-Şeybânî, Ali b. Mugire el-Esrem ve Ebü'l-Hasan el-Lihyânî gibi lugat ve dil âlimlerinden ders almıştır. Islâhu'l-mantık, el-Elfâz, el-Ezdâd, el-Kalbü ve'l-ibdâl, Hurûfü'l-memdüd ve'l-maksûr, el-Bahs gibi çok sayıda eseri

¹²³⁷ Muhammed b. Şakir, *Fevatü'l-Vefeyat*, C. 1, (thk. İhsan Abbas), Beyrut: Dâru Sâdır, 1973, ss. 34; Şemseddin ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, C.6, (thk. Şuayb Arnaut ve dğr.), b.y: Müessesetü'r-risâle, 1985, ss. 207.

¹²³⁸ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 292b.

¹²³⁹ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 292b.

vardır.¹²⁴⁰

909. Manzume

Kalehatanıtılmış ve Beni Selim'in bir vadisinin ismi olduğu söylenmiştir.

1. إلى قلبى تكون الدار منا
إلى أكنافدومة فالجحون

2. بأودية أسافلهم روض
وأعلاها إذا خفنا حصون¹²⁴¹

3.2.71. Seyyid Ahmed er-Rifai

H. 512/M. 1118 yılında Ümmüabide¹²⁴² köyünde dünyaya geliştir. Hz. Hüseyin soyun gelen bir seyyiddir. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Dayısı Mansur Betaihi onu yanına almış ve üzerine düşerek ilmi yönden gelişimini sağlamıştır. Dayısı, bir süre sonra ise kendisini daha da geliştirmesi için büyük alimlerin bulunduğu Vasıt şehrine göndermiştir. Burada devrin önemli alimlerinden İslam ilimlerini öğrenmiştir.

Dayısı Betaihi'nin görevlendirmesiyle Ümmüabide'de yer alan bir tekkede müridlerin terbiyesi ile ilgilenmiştir. Talebeleriyle son derece alakadar olup onların sohbetlerine iştirak eder ve bu durumun da büyük bir sevap teşkil ettiğini bildirmiştir. Ahmed er-Rifai, bu dönemde diğer şeyhlerin iftiralarına da maruz kalmıştır. Onun tekkesinde erkek ve kadınların bir arada sünnete aykırı uygulamalarda bulunulduğu ifade edilmiştir. Bu durum Abbasi halifesi Muktefi-Liemriilah'a da iletilmiş ve söylentinin gerçekliğinin araştırılması için memurlar tayin edilmiştir. Olayın gerçekliğini araştırmakla görevlendirilen memur, halifeye “Bu seyyid ve müridleri sünnet yolunda değillerse dünyada sünnet üzere yaşayan kimse kalmamıştır.” demiştir.¹²⁴³ Bu durum karşısında halife, kendisinden özür dilemiştir.

¹²⁴⁰ Nasuhi Ünal Karaslan, “İbnü's-Sikkît”, *DİA*, C. 21, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, ss. 210-211.

¹²⁴¹ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 306a.

¹²⁴² Bağdat ile Basra arasında bir bölgede yer alır.

¹²⁴³ Mustafa Tahralı, “Ahmed er-Rafii”, *DİA*, C. 2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, ss. 127.

“Ahmed er-Rifai, binlerce müride hizmet veren bir tarikat şeyhi haline gelmiştir. Büyük bir şöhret sahibi olmuş ve Aktab-ı Erbaa (dört kutup)dan biri kabul edilmiştir.”¹²⁴⁴ Hacca gittiği yıl Resulullah (s.a.s.)’ın kabrini ziyaret etmiştir. Burada okumuş olduğu manzume ile beraber dışarıya bir elin uzandığı ve bu eli öptüğü rivayet edilmektedir. Bunun yanında bir diğer rivayet de Resulullah (s.a.s.)’ın kabrine gelip ona selam verdiğinde kabirden kendisine karşılık geldiğidir.

Ahmed er-Rifai, H. 578/M. 1182 yılında yakalanmış olduğu hastalık neticesinde hayatını kaybetmiştir. Kabri, Bağdat yakınlarında yer alan Vasıt şehrinde dir.

910. Manzume

Aktarılan rivayetde Seyyid Ahmed er-Rafi, Bağdat tarafından Medine’ye gelmiş, yanında müridleri ve dostlarıyla birlikte Resulullah (s.a.s.)’ın mezarına giderek ona selam vermiş, ardından da bu manzumeyi söylemiştir.

1. فى حالت بعد روحى كنت ارسلها
تقبل الارض عنى وهى نائبة

2. وهذه دولت الاشباح قد حضرت
فامد ديمينك كى تحظا بها شفتى¹²⁴⁵

3.2.72. Muhammed b. Ebi'l-Hisal

Muhaddis, edip, şair ve tarihçi bir kişiliğe sahiptir. Kutuba, Gırnata gibi şehirlerde yaşamış ve M. 1146 yılında Kurtuba’da vefat etmiştir. Siracü’l-edeb, Minhacü’l-haseb ve Hatfü’l-barik ve Kazfü’l-marik adlı eserleri bulunmaktadır. Bunların yanında edebi alanda da kendini geliştirmiş, şiir ve nesir alanında da çalışmalar bulunmaktadır.¹²⁴⁶

911. Manzume

Ebu Abdullah’a bir hastalık musibet olmuş ve hiçbir doktor buna şifa bulamamıştır. Ebu Abdullah da Resulullah (s.a.s.)’a bir aracı göndererek şifa istemiş ve bunun için bir de kaside yazmıştır. Yazmış olduğu kaside

¹²⁴⁴ Osman Türer, *Ana Hatlarıyla Tavassuf Tarihi*, İstanbul: Ataç Yayınları, 2017, ss. 170.

¹²⁴⁵ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 343a.

¹²⁴⁶ Kehhâle, *Mu‘cemü’l-müellifin*, ss. 18.

budur.

1. كتاب وقيدمن زمانته مشفى
يقبر رسول الله أحمد هيبستشفى
2. له قدم قد قيد الدهر خطوها
فلم يستطع إلا الإشارة بالكف
3. ولما رأى الزوار يبتدرونه
وقد عاقه عن ضعفه عائق الضعف
4. بكى أسفاً واستودع الركب إذ عدا
تحية صدق تفعم الركب بالعرف
5. فيا خاتم الرسل الشفيح لربه
دعاء مهيب خاشع القلب والطرف
6. عتيقك عبدالله ناداك ضارعا
وقد أخلص النجوى وأيقن بالعطف
7. رجاك لضر أعجز الناس كشفه
ليصدر داعيه بما جاء من كشف
8. فأنت الذي نرجوه حيا وميتا
لصرف خطوب لا تزيع إلى صرف
9. عليك سلام الله عدة خلقه
وما يقتضيه من مزيد ومن ضعف¹²⁴⁷

3.2.73. Ebu'l-Fadl el-Cevheri

Medine'yi ziyareti sırasında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrinden ayrılırken hüznünü dile getiren manzumesi meşhurdur.¹²⁴⁸

912. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'den yani Medine'den ayrılırken yüreklerde olan gamla beraber Ebu'l-Fadl bu manzumeyi okumuştur.

1. لو كنت ساعة بيننا
و شهدت كيف تكرر التوديعا
2. لعلمت ان من الدموع محدثا
و علمت ان من الحديث دموعا¹²⁴⁹

¹²⁴⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 347b.

¹²⁴⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 365b.

¹²⁴⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 365b.

3.2.74. Bedreddin ibn Cemâa

Tam adı Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Sa'dillâh b. Cemâa el-Kinânî el-Hamevî'dir. 1241 yılında Hama'da doğmuştur. Âlim bir soydan gelen İbn Cemâa, ilköğrenimi de babasından almıştır. Daha sonra tahsilini ilerletmek için Mısır ve Dımaşk'a gitmiş, burada çeşitli âlimlerden hadis, kıraat, dini ve edebi dersler almıştır. Hayatı boyunca çeşitli görevlerde bulunan şair, birçok talebenin yetişmesine de öncülük etmiştir. Ömrünün son anlarına kadar Salihîyye müderrisliğine devam eden İbn Cemaa, 1333 yılında vefat etmiş ve Karâfe Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹²⁵⁰

913. Manzume

Medine'den ayrılırken Resulullah (s.a.s.)'a bu manzume ile veda etmiştir.

1. احن الى زيارت حى ليلى
و عهدى من زيارتها قريب
2. وكنت اظن قرب الديار يطفى
لهيب الشوق فاز دادا الهيب¹²⁵¹

3.2.75. Abdullah el-Biskrî

İmam Ebû Muhammed Abdullah b. Ömer el-Biskrî, Tunuslu şair, sûfi ve alim bir şahsiyettir. Medine de ikamet etti ve 713/1314 yılında orada vefat etmiştir. Medine-i münevvereyi öven manzumeleri vardır.¹²⁵²

914. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın uzun yıllar yaşadığı Medine şehriden, onun faziletlerinden ve güzelliğinden bahsedilmiş, hakkında da birçok manzume kaleme alındığı söylenmiştir. Bunlardan biri de Abdullah el-Biskrî'ye ait olan bu kasidedir.

1. دار الحبيب أحق أن تهواها
وتحن من طرب إلى ذكراها
2. وعلى الجفون متى هممت بزورة

¹²⁵⁰Cemil Akpınar, "İbn Camâa, Bedreddin", *DİA*, C. 19, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, ss. 388-392.

¹²⁵¹*Medine Tarihi*, c. 2, varak 365b.

¹²⁵²Şevkî Dayf, *Tarihu'l-edebi'l-Arâbi*, C. 10, Mısır: Dâru'l-me'ârif, 1995, ss. 213.

- يا ابن الكرام عليك أن تغشاها
3. فلأنت أنت إذا حلت بطيبة
وظللت ترتع في ظلال رباها
4. مغنى الجمال منى الخواطر والتي
سلبت عقول العاشقين جلاها
5. لا تحسبن المسك الزكي كتربها
هيهات أين المسك من رباها
6. طابت فإن تبغي التطيب يا فتى
فأدم على الساعات لثم تراها
7. وأبشر ففي الخبر الصحيح مقرر
إن الإله بطابة سماها
8. واختصها بالطيبين لطيبها
واختارها ودعا إلى سكنها
9. لا كالمدينة منزل وكفى بها
شرفاً حلول محمد بفناها
10. حظيت بهجرة خير من وطىء الثرى
وأجلهم قدراً فكيف تراها
11. كل البلاد إذا ذكرن كأحرف
في اسم المدينة لاخلت معناها
12. حاشا مسمى القدس فهي قريبة منها
ومكة إنها إياها
13. لا فرق إلا إن ثم لطيبة
مهما بدت يجلو الظلام سناها
14. جزم الجميع بأن خير الأرض ما
قد حاط ذات المصطفى وحوها
15. ونعم لقد صدقوا بساكنها علت
كالنفس حين زكت زكا مأواها
16. وبهذه ظهرت مزية طيبة
فغدت وكل الفضل في مغناها
17. حتى لقد خفيت بروضة جنة
الله شرفها بها وحبها
18. ما بين قبر للنبي ومنبر
حبا الإله رسوله وسقاها

19. هذي محاسنها فهل من عاشق
كلف شحيح باخل بنواها

20. اني لأرهب من توقع بينها
فيظل قلبي موجعاً أوها

21. ولقلما ما أبصرت حال مودع
إلا رنت نفسي له وشجاها

22. فلکم أراکم قافلین جماعة
في إثر أخرى طالبين سواها

23. قسماً لقد أذكى فوادي بينكم
ناراً وفجر مقلتي أمواها

24. إن كان أعجزكم ظلال فضيلة
فالخير أجمعه لدى مثواها

25. أو خفتكم ضرراً بها فتأملوا
بركات بلغتها فما أزكاها

26. أف لمن يبغي الكثير لشهوة
ورفاهة لم يدر ما عقباها

27. والعيش ما يكفي وليس هو الذي
يطغى النفوس وإلا خسيس مناها

28. يا رب أسأل منك فضل قناعة
بيسيرها وتجنباً حماها

29. ورضاك عني دائماً ولزومها
حتى توفي مهجتي أخراها

30. فإن الذي أعطيت نفسي سؤلها
وقبلت دعواها فيا بشراها

31. بجوار أوفى العالمين بذمة
وأعز من بالقرب منه بياهي

32. من جاء بالآيات والنور الذي
داوى القلوب من العمى فشفاهها

33. أولى الأنام بخطة الشرف التي
يعطي الوسيلة خير من يعطاها

34. إنسان عين الكون سر وجوده
يسير أكسير المحامد طه

35. حسبي فلست أفي بذكر صفاته
ولو أن لي عدد الحصى أفواها
36. كثرت محاسنه وأعجز حصرها
فغدت وما تلقى لها أشباها
37. إني اهتديت من الكتاب بأية
فعلت أن علاه ليس بضياها
38. ورأيت فضل العالمين محدداً
وفضائل المختار لا تتناهى
39. كيف السبيل إلى تقصي مدح من
قال الإله له وحسبك جاها
40. إن الذين يُبايعونك إنما
فيما نقول يبايعون الله
41. هذا الفخار فهل سمعت بمثله
واهاً لنشأته الكريمة واها
42. صلوا عليه وسلموا فبذاك
تهدى النفوس لرشدتها وعناها
43. صلى عليه الله غير مقيد
وعليه من بركاته أن ماها
44. وعلى الأكابر أله سرج الهدى
أحباب بعترته ومن والأها
45. وكذا السلام عليه ثم عليهم
وعلى عصابته التي زكاها
46. أعني الكرام أولي النهى أصحابه
فئة التقى ومن اهتدى بهداها
47. والحمد لله الكريم وهذه
نجزت وطني أنه يرضاها¹²⁵³

3.2.76. İbnul Uleyf

Tam adı Şihabuddin Ahmed b. el-Huseyn b. Muhammed b. el-Huseyn b. İsa b. Muhammed b. Ahmed b. Muslim eş-Şihab b. el-Bedr el-Mekki el-Medeni'dir. H. 851/M. 1447 yılında Mekke'de doğmuştur. Mekke ve Medine de çeşitli görevlerde yer almıştır. Kahire, Mekke, Medine gibi

¹²⁵³Medine Tarihi, c. 2, varak 368a.

şehirlerde alimlerden ders okumuş ve kendisi de talebe yetiştiren bir hoca haline gelmiştir. Eski manzumeleri okuyarak bu alandaki seviyesini yukarılara taşımıştır. Yazmış olduğu “ed-Durru’l-manzum”da Sultan Bayezid ve Osmanlı yöneticilerini methetmiştir. Kaynakların verdiği bilgiye göre bu eserinden sonra Osmanlı tarafından kendisine yıllık elli dinar maaş bağlanmıştır. Uleyf, H. 926/M. 1520 yılının Zilhicce ayında Mekke’de vefat etmiştir.¹²⁵⁴

915. Manzume

İbnu’l-Uleyf, “ed-Durru’l-manzum” adlı eserinde Sultan Bayezid’i metheden bir kasideye yer vermiştir. Aşki Efendi, sultanın şanına layık olduğunu söylediği bu kasidenin matla beytine yer verdiğini söyleyerek beyti aktarmıştır.

1. خذوا من ثناءى موجب الحمد والشكر
ومن ذر لفظى طيب النظم والنثر¹²⁵⁵

3.2.77. Yavuz Sultan Selim

Dokuzuncu Osmanlı padişahı olan I. Selim, 1470 yılında Amasya’da dünyaya gelmiştir. Babası II. Bayezid döneminde Trabzon sancak beyliğinde uzunca bir süre yöneticilik yapmış ve tecrübe kazanmıştır. Tahta geçmek için babası ile mücadeleye giren Sultan Selim bu savaşı kaybetmiştir. Buna rağmen yeniçerilerin ısrarı üzerine 1512 yılında Osmanlı padişahı olmuştur.

Sekiz yıllık kısa bir dönem tahtta kalan sultan, bu dönemde çok büyük başarılar elde etmiş, sürekli seferlere çıkmış, mücadelelere girişmiş ve ülke topraklarını iki buçuk katına çıkararak imparatorluğun hudutlarını genişletmiştir. Devletin ekonomik durumunu en ileri seviyeye taşımış ve orduyu daha güçlü bir yapıya kavuşturmuştur. Sultan Selim, doğu seferlerine ağırlık verdikten sonra yüzünü batıya dönmüş ve Edirne’ye yola çıkmıştır. Yolculuk sırasında Çorlu’da ağırlaşan sultan, 1520 yılında burada hayatını kaybetmiştir. Kısa süreli saltanatında yaptıkları ile oğlu Kanuni

¹²⁵⁴Şükran Fazlıoğlu, “Mekkeli Şair İbnu’l-Uleyf’in Sultan II. Bayezid’e Yazdığı Kaside”, *Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, S. 11 (2001), ss. 167.

¹²⁵⁵*Medine Tarihi*, c. 3, varak 16a.

Sultan Süleyman'a çok güçlü bir devlet bırakmıştır.

Sultan Selim askeri bir deha olmasının yanında edebiyata da meraklı bir padişahı. Manzumelerinde “Selimî” mahlasını kullanmıştır. Arapça ve Farsça'ya hakim olup, Farsça divanı da bulunmaktadır. Mısraları genellikle duygu dolu olup aşk hicran gibi konuları işlemiştir. Bunların yanında resmi yazışmalarında da şiiri kullanmış, Şah İsmail ile olan karşılıklı atışmaları meşhurdur.¹²⁵⁶

916. Manzume

Aşki Efendi, Yavuz Sultan Selim'den bahsettiği bölümde onun sanatçı kişiliğine eğilir. Çok iyi Arapça ve Farsça bildiğini, bu dillerde manzumeler yazdığı söyler. Yer verdiği bu Arapça beyitler ise sultanın kendi kasrında bir mermer üzerinde kazılı olan beyitleridir.

1. الملك لله من يظفر بنيل غنى
يرد ده قسرا ويضمن منه الدراكا

2. لو كان الي اولغیری قدر انملة
فوق التراب لكان الامر مشتركا¹²⁵⁷

3.2.78. Ebüssuûd Efendi

Osmanlı devletinin on dördüncü şeyhülislamı olup M. 1490 yılında İstanbul'da doğduğu kabul edilmektedir. II. Bayezid'in hocalığını yapan Şeyh Muhyiddin Mehmed Yavsi'nin oğlu, Ali Kuşçu'nun ise torunudur. İlk öğrenimini babasından almış, sonrasında ise farklı alimlerden de ilim tahsil ederek birçok medresede müderrislik görevine tayin edilmiştir. Bu görevlerden sonra ilk olarak Bursa daha sonra ise İstanbul kadılığına getirilen Ebüssuud, ilerleyen yıllarda da Kanuni Sultan Süleyman tarafından kazaskerliğe tayin edilmiştir.

“1537'de getirildiği Rumeli kazaskerliği sırasında Boğdan ve Macaristan seferlerine katılarak Budin'in fethinden sonra ilk cuma namazını kıldırdı.”¹²⁵⁸ Sekiz yıl bu görevde kalan Ebüssuud Efendi, H. 952/M. 1545

¹²⁵⁶ Yorgancı, *Şair Padişahlar*, ss. 55.

¹²⁵⁷ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 17a.

¹²⁵⁸ Serhat Başar, *Eserleri, Fotoğrafları ve Aileleriyle Osmanlı Şeyhülislamı*, İstanbul: Kültür A.Ş. Yayınları, 2017, ss.60.

yılında Fenarizade Muhyiddin Efendi'nin yerine şeyhülislamlığa getirilmiş ve yirmi sekiz yıl ile bu görevde en uzun kalan isimlerden biri olarak görevinin başında vefat etmiştir. Görev yıllarında birçok düzensizliği bir usule bağlamış ve şeyhülislamlık mevkisinin kazaskerliğinin de üzerine çıkmasına vesile olmuştur. Bundan dolayıdır ki artık şeyhülislam makamına gelecek kişinin önce Rumeli kazaskeri olarak görev yapması şartı konmuştur.

Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim'in dönemlerinde görev yapıp onlardan büyük saygı görmüş olan Ebüssuud, H. 982/M 1575 yılında hayatını kaybetmiştir. Hayatı boyunca birçok medrese, çeşme, cami, külliye, hamam inşa ettirmiş ve yine kendisinin yaptırdığı Eyüb civarındaki sıbyan mektebinin haziresine defnedilmiştir. Kanuni'nin ölümünden sonra ona yazdığı meşhur Arapça mersiyesi gibi kendisine de mersiyeler yazılmış ve vefat yılına tarih manzumeleri düşülmüştür.

917. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatından dolayı tüm alem mateme bürünmüştür. Sultana birçok şair mersiyeler kaleme almışlardır. Aşki Efendi, Sultan Süleyman için mersiye yazarlardan birinin de Ebüssuud olduğunu söylemiştir. Arapça kaleme aldığı bu mersiyeyi eserine nakletmiştir.

1. أصوت صاعقة أم نفخة الصور
فالأرض قد ملئت من نقر ناقور
2. أصاب منها الورى دهياء داهية
وذاق منها البرايا صعقة الطور
3. تصدعت فقل الأطواد وارتعدت
كأنها قلب مرعوب ومذعور
4. أتى بوجه نهار لا ضياء له
كأنه غارة شنت بديجور
5. أم ذاك نعي سليمان الزمان ومن
قضت أوامره في كل مأمور
6. مدار سلطنة الدنيا ومركزها
خليفة الله في الآفاق مذکور
7. معلى معالم دين الله مظهرها

في العالمين بسعي منه مشكو

8. وحسن رأي إلى الخيرات منصرف
وصدق عزم على الألفاظ مقصور

9. بأية العدل والإحسان ممتثل
بغاية القسط والإنصاف موفور

10. مجاهد في سبيل الله مجتهد
مؤيد من جناب القدس منصور

11. براية رفعت للمجد خافقة
تحوي على علم بالنصر منشور

12. وعسكر ملاً الأفاق محتشد
من كل قطر من الأقطار محشور

13. يا نفس مالك في الدنيا مخلفة
من بعد رحلته عن هذه الدور

14. وكيف تمشين فوق الأرض غافلة
أليس جثمانه فيها بمقبور

15. حق على كل نفس أن تموت أسي
لكن ذلك أمر غير مقدور

16. يا نفس فائدي لا تهلكي أسفا
فأنت منظومة في سلك معذور

17. إذ لست مأمورة بالمستحيل ولا
بما سوى بذل مجهود وميسور

18. إن المنايا وإن عمت محرمة
على شهيد جميل الحال مبرور

19. ابتاع سلطنة العقبى بسلطنة ال
دنيا فأعظم بربح غير محصور

20. بل حاز كليهما إذ حل منزله
من لم يغايره في أمر ومأمور

21. فإنه عينه في كل مآثرة
وكل أمر عظيم الشأن مأثور

22. أضحى بقبضته الدنيا برمتها
ما كان من مجهل منها ومعمور

23. سبحان من ملك جلت مفاخره
عن البيان بمنظوم ومنثور

24. لا زال أحكامه بالعدل جارية
بين البرية حتى نفخة الصور¹²⁵⁹

3.2.79. Fazıl b. Serrac

Fakih ve salih bir kişi olarak bilinen İbn Serrâc Kurtuba kadılığı yapmıştır. 456/1064 yılında 86 yaşında iken vefat etmiştir.¹²⁶⁰

918. Manzume

Hasan Ağa, Sultan I. Ahmet'in ihsanı olan gümüş, altın, elmas gibi mücevherleri Hücre-i Saadet'e yerleştirmiştir. Fazıl ibn Serrac bu ihsanı görünce şu beyitleri yazmıştır.

1. الكوكب الرى من شأنه
يخفى معاوجه السراج المنير
2. فكثروا الجوهر او قللوا
فالجوهر الفرد عديم النظير¹²⁶¹

3.2.80. Ka'b b. Züheyr

Asıl adı Kab b. Züheyr b. Ebu Sütma (Rabia) b. Riyah b. Kurt b. Haris b. Mazin b. Halave b. Salebe b. Sevr b. Latim b. Osman b. Müzeyne el-Müzeni'dir. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Babası Ebu Sütma, döneminin büyük edip ve şairlerinden biriydi. Bu nedenle oğullarını da bu terbiye üzerine yetiştirmiş ve Kab b. Züheyr de döneminin büyük şairlerinden biri olmuştur.

Kab, İslam'ın ilk dönemlerinde bu dini kabul etmemiş ve Resulullah (s.a.s.)'ı hicvetmeye devam etmiştir. İnşa ettiği bir hiciv üzerine ise Hz. Peygamber (s.a.s.), onun öldürülmesini istemiştir. Bu emri duyan ve durumun ciddiyetini anlayan Kab, derhal Medine'ye geldi ve Hz. Ebu Bekir'i bularak ona Resulullah (s.a.s.)'a biat etmek istediğini bildirdi. Bu hal üzere Resulullah (s.a.s.)'ın en iyi dostlarından biri olan Hz. Ebu Bekir ile Peygamber'in huzuruna geldiler. Hz. Ebu Bekir Resulullah (s.a.s.)'a seslenerek "Bir adam sana biat edecek." buyurdu ve Hz. Peygamber (s.a.s.)

¹²⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 39b.

¹²⁶⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, C. 13, Kahire: Dârü'l-hadis, 2006, ss. 370.

¹²⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 60b.

elini uzattı Ka‘b da elini uzatarak ona biat etti.¹²⁶² Ka‘b, biatı esnasında bir de kaside okumuştur ve bu kaside Resulullah (s.a.s.)’ı son derece duygulandırmıştır. Bunun üzerine şaire sırtındaki hırkayı hediye etmiş ve Kab’ın bu kasidesi bundan sonra “Kasidetü’l-bürde” ismiyle anılmaya başlamıştır.

Resulullah (s.a.s.)’ın hediyesi olan hırka sonraki yıllarda varisleri tarafından Muaviye’ye satılacak olan Kab b. Züheyr, H. 24/M. 645 yahut 26/M. 647 yıllarında vefat etmiştir. Hırkanın akıbeti hakkında ise çeşitli rivayetler ortaya atılmış, kimi onun bir yangında yandığını söyken kimi halen muhafaza edildiğini bildirmektedir.

Medine Tarihi’nde Kab b. Züheyr’in 3 manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Medine’de yer alan bir mekan için söylenmiştir. Diğer ikisi ise şairin bir kıraat esnasında söylemiş olduğu kasideden parçalardır.

919. Manzume

Âra Dağı’nın, Für‘ bölgesinin yakınında bir yer olduğu söylendikten sonra dağ hakkında bu beyit aktarılmıştır.

1. وانت امرؤ من اهل قدس والره
اخليك عندالله اكناف مهل¹²⁶³

920. Manzume

Aşki Efendi, Ka‘b bin Züheyr’in Mescid-i Nebevi’de bir kaside inşa buyurduğunu ve bunun matla beytini aktardığını söylemiştir.

1. بانث سعاد فقلبي اليوم متبول
لالى منظومه سنى من المتلع الى المقطوع¹²⁶⁴

921. Manzume

Aşki Efendi, Ka‘b b. Züheyr’in kıraat esnasında söylediği mısranın ise bu olduğunu belirtmiştir.

1. ان الرسول سيف يستضاءبه¹²⁶⁵

¹²⁶² İbn Hacer, *el-İsâbe*, C. 4, çev. Naim Erdoğan, ss. 352.

¹²⁶³ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 254b.

¹²⁶⁴ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 88b.

¹²⁶⁵ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 88b.

3.2.81. Muhammed b. Ahmet el-Hifzî

Suudi Arabistan'ın güneybatısında yer alan Asîr bölgesinde doğmuştur. Hayatı Asîr, Necd ve Hicâz bölgesinde geçmiş ve Asîr de vefat etmiştir. Küçük yaşta hafızlığını tamamladıktan sonra çağının âlimlerinden dini ilimler ve Arap dili ilimlerini öğrenmiştir. Muhammed b. Abdülvehhâb'ın hocasıdır.¹²⁶⁶

Muhammed b. Ahmed'in Medine Tarihi'nde 3 manzumesi bulunmaktadır. Bunlar, şairin Osmanlı'ya isyan eden Suud'un methinde söylenmiş manzumelerdir. Aşki Efendi, bu manzumelerin çok uzun olduğu için hepsine yer vermediğini ve kimi beyitlerini seçerek eserine naklettiğini bildirmiştir.

922. Manzume

Suud'un için birçok şair kasideler kaleme almıştır. Onu metheden bu kasideler sayesinde Suud'un gururu yükselmiştir. Aşki Efendi bunlardan birinin Muhammed bin Ahmet olduğunu söylemiş ve bu beyitleri aktarmıştır.

1. عصايب افي مجد تمهد للمهدى
ويحيى موارث الدين فى القرب والبعد

2. وبار فهم مازال بالخير لامعا
فبورك من برق و بورك من رعد

3. يدل على اخبار اطلال رامة
برمز يقوف الرمز بالقوم الهندي¹²⁶⁷

923. Manzume

Muhammed b. Ahmed'in yazmış olduğu kasidenin başka beyitleridir. Aşki Efendi, bu kasidenin yüzden fazla beyit olduğunu söyleyerek manzumeyi aktarmıştır.

1. فاولها يهدى السلام عليكم
ورحمت ربي والتحيات كالشهد

2. ويخبركم بالا استجابات للندا
وتلبية الداعى الى احسن القصد¹²⁶⁸

¹²⁶⁶ Ahmed b. Hacer, *Muhammed b. Abdülvehhab akidetuhu 's-Selefiyye ve da'vetuhu'l-islahiyye*, Mekke: Matbaatü'l-hükûme, 1975, ss. 82.

¹²⁶⁷ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 122b.

924. Manzume

Muhammed b. Ahmet, Vahhabilerin methinde bir kaside kaleme almıştır. Kasideyi tamamladıktan sonra Yemen kadısına yollamıştır.

Aşki Efendi, kasidenin birkaç beytini aktardığını söyleyerek bu manzumeyi vermiştir.

1. هام الشجى وهاج شوق الممتلى
وبدت صبايات الغرام الاول
2. وتزكرت نفس المشوق
و ورودها سعود فى المنهل
3. فاليك يا قاضى البلاد قصيدة
حسننت معانى لفظها المتعللى
4. فابسط لها بسط القبول تكر ما
واجمع لها اعيان اهل المنزل¹²⁶⁹

3.2.82. Anonim Tanıklar

925. Manzume

Eserin hamdelesinden sonra şairin yer vermiş olduğu manzumedir.

1. و انى اذ الم اجتمع بجنابه
امر على ابو ابيه فاسلم
2. فكم كفو به كل مهول
وكم نالو ابسيبه كل مسؤل
3. وكم نجدة عاننو ها
وكم معجزة وكم كارامه¹²⁷⁰

926. Manzume

Hamdeleden sonra yer verilen diğer manzumedir.

1. والجار محسوب على جيرانه
جار الكريم مسامح من ذنبه
2. وجعلنا مواقع نظره الشريف
حين الوقوف بين يديه¹²⁷¹

927. Manzume

¹²⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 122b.

¹²⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 126b.

¹²⁷⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 2b.

¹²⁷¹Medine Tarihi, c. 1, varak 2b.

Aşki Efendi, Mekke tarafından Medine tarafına ailesiyle birlikte yolculuğa çıktığını söylemiş ve devamında bu manzumeye yer vermiştir.

1. اذ اكان عون الله للمرء قائدا
تهياله من غير سعى مراده

2. وان لم يكون الله للفتى
فاول مايجنى عليه اجتهاده¹²⁷²

928. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in defnolunduğu beldenin sakinlerinin özelliklerinden bahseden şair, sonrasında bu manzumeye yer vermiştir.

1. لى فىك قلب يل ربع الحبيب معاهد
قلبى المقيم على العهد موادر

2. و لسان كنك على حفظ مودة
ما خنتهم ابادا ورب شاهد¹²⁷³

929. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefat ettiği bu beldenin sakinleri anlatılmaya devam etmiş ve Resulullah (s.a.s.)'in hatırı için burada oturanlara riayet etmenin vacip olduğunu söylemiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. يل اهل طيبة قدسكنتم اضلعى
فوداد كم تام و شوقى محكم

2. لا غروان ارعى هواكم منشدا
من اجل عين الف عين تكرم¹²⁷⁴

930. Manzume

Medine'nin hudutlarından bahsedildiği bölümde Hız. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'nin sınırlarını açıklayan sözlerine yer verilmiştir. Bazı İslam alimlerinin de bunu kabul ettiği söyleyerek bu manzumeye yer verilmiştir.

1. حرم المدينة حده فيما حكوا
عير وثورر قبلة و شمالا

2. والا بتان نحدده باذ النهى
شرقاً و غرباً فا عتمده مقالا¹²⁷⁵

¹²⁷²Medine Tarihi, c. 1, varak 4a.

¹²⁷³Medine Tarihi, c. 1, varak 42b.

¹²⁷⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 42b.

931. Manzume

Medine’de inşa edilen bir binadan söz edilmiştir. Resulullah (s.a.s.), Medine’ye teşrif ettiğinde bina henüz tamamlanmamıştır. Tamamlanması için Hz. Peygamber (s.a.s.)’den izin talep edilmiş ve bu izin kabul görülerek bina tamama erdirilmiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ونحن حمينا عن بضاعة كلها
ونحن بنينا معرضا فهو مشرف

2. فأصبح معمرا طويلا فداله
وتخرب اطام بها وتصفصف¹²⁷⁶

932. Manzume

Hz. Ebu Bekir, Resulullah (s.a.s.)’ın hicret edeceğini öğrenince ondan ayrı kalacak olmanın acısını yaşamıştır. Sonrasında ise Kureyşli kafirlerden uzak, Hz. Peygamber (s.a.s.)’e ise yakın olmak daha evla olacağını düşünmüştür.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. وأطيب الارض ملقلب فيه هوى
سم الخيات مع الاحباب ميدان¹²⁷⁷

933. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.) ile Hz. Ebubekir’in hicret sırasında saklandıkları mağarada müşriklerin oraya kadar geldiği fakat güvercinlerin yumurtalarını ve örümcek ağlarını görünce geri çekildikleri olay anlatılır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. وماحوى الغار من خير و من كرم
مكل طرف من الكفار عنه عمى

2. فالصدق افي الغارو الصديق لم يريا
و هم يقولون مابالغار من ارم

3. ظنوا الحمام و ظنوا العنكبوت علي
جبر اليريه لم تتسج ولم تخم

4. وقاية الله اغنت عن مضاعفت
من الدروع و من عال من الاطم¹²⁷⁸

¹²⁷⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 71a.

¹²⁷⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 112b.

¹²⁷⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 144a.

934. Manzume

Müşriklerin, Resulullah (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir'in saklandıkları mağaraya bakmadan geri dönmeleri hadisesi hakkında söylenen başka bir manzumedir.

1. والعنكيوت اجادت حول جلتها
فمال تخال خلا النسج من خلل¹²⁷⁹

935. Manzume

Uhud Gazvesi'nde, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kılıcını göstererek “Bunun hakkını kim verir?” diye sormuştur. Ebu Dücade ise “Ben veriririm.” diyerek kılıcı almış ve kırılıncaya kadar düşmanın üzerine çalmıştır. Bu sırada küffar kadınlar içinden biri bu manzumeyi söylemiştir.

1. نحن بنات طارق
نمشي على التمارق
2. والد رفي المخانق
والمسك في المفارق
3. ان تقبلو انعانق
و نفرش النمارق
4. اوتد برو انفارق
فراق غيروامق¹²⁸⁰

936. Manzume

Bu manzume hicretin 654. senesinde Medine'de çıkan yangın hakkında söylenmiştir. Farklı kişilerin rivayetleriyle anlatılan olayda zuhur eden yangın aylarca dinmemiş, dere yataklarını doldurmuş, dağlar kadar yükselmiştir. İnsanlar bunu Allah (c.c.)'ın bir gazabı görerek Resûlullah'a sığınmışlar, namaz kılıp dualar etmişlerdir. Bu büyük felaket için bir şair şu manzumeyi söylemiştir.

1. يَا كَاشِفَ الضَّرِّ صَفْحًا عَن جَرَائِمِنَا
لَقَدْ أَحَاطَتْ بِنَا يَا رَبِّ بِأَسَاءِ
2. نَسْكُو إِلَيْكَ خُطُوبًا لَا نُطِيقُ لَهَا
حَمْلًا وَنَحْنُ بِهَا حَقَا أَحْقَاءِ

¹²⁷⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 154b.

¹²⁷⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 154b.

¹²⁸⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 242a.

3. زلازل تَخْسَعُ الصُّمَّ الصَّلَابُ لَهَا
وَكَيْفَ يَفُوقَى عَلَى الزَّلْزَالِ شَمَاءُ
4. أَقَامَ سَبْعًا يَرْجُ الْأَرْضَ فَأَنْصَدَعَتْ
عَنْ مَنْظَرٍ مِنْهُ عَيْنُ الشَّمْسِ عَشَوَاءُ
5. بَحْرٌ مِنَ النَّارِ تَجْرِي فَوْقَهُ سُفُنٌ
الْهُضَابِلُهَا¹²⁸¹ فِي الْأَرْضِ أَرْسَاءُ
6. كَأَنَّمَا فَوْقَهُ الْأَجْبَالُ طَافِيَةٌ
مَوْجٌ عَلَيْهِ لَفِرَطُ الْبِهْجِ وَعَثَاءُ
7. تَرْمِي لَهَا شُرُرًا كَالْقَصْرِ طَائِشَةٌ
كَأَنَّهَا دِيمَةٌ تَنْصَبُ هَطْلَاءُ
8. تَنْشَقُّ مِنْهَا قُلُوبُ الصَّخْرِ إِنْ رَفَرَتْ
رُغْبًا وَتَرَعْدُ مِثْلَ السَّعْفِ أَضَوَاءُ
9. مِنْهَا تَكَانَفَتْ فِي الْجَوِّ النُّحَانُ إِلَى
أَنْ عَادَتِ الشَّمْسُ مِنْهُ وَهِيَ دَهْمَاءُ
10. قَدْ أَتَرَبَتْ سَفْعَةً فِي الْبَدْرِ
لُفْحَتُهَا فَلَيْلَةٌ التَّمَّ بَعْدَ النُّورِ لَيْلَاءُ
11. تُحَدِّثُ النَّيِّرَاتِ السَّيِّعِ أَلْسُنُهَا
بِمَا يَلَاقِي بِهَا تَحْتَ التَّرَى الْمَاءُ
12. وَقَدْ أَحَاطَ أَظْهَارُهَا بِالْبُرُوجِ إِلَى
أَنْ كَادَ يُلْحِقُهَا بِالْأَرْضِ إِهْوَاءُ
13. فِيهَا لَهَا آيَةٌ مِنْ مَعْجَزَاتِ رَسُولِ
اللَّهِ يَعْقِلُهَا الْقَوْمُ الْأَلْبَاءُ
14. فَبِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ الْمَكُونِ إِنْ عَظَمْتُ
مِنَّا الدُّنُوبُ وَسَاءَ الْقَلْبُ أَسْوَاءُ
15. فَاسْمَحْ وَهَبْ وَتَفَضَّلْ وَامْحُ وَإِعْفُ وَجُدْ
وَاصْفَحْ فَكُلُّ لِقَرِطِ الْجَهْلِ خَطَاءُ
16. فَفَقَوْمٌ يُؤْمِنُونَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفَ
الْعَذَابَ عَنْهُمْ وَعَمَّ الْقَوْمَ نَعْمَاءُ
17. وَنَحْنُ أُمَّةٌ هَذَا الْمُصْنَفِيُّ وَلَنَا
مِنْهُ إِلَى عَفْوِكَ الْمَرْجُوُّ دَعَاءُ
18. هَذَا الرَّسُولُ الَّذِي لَوْلَاهُ مَا سَلَكْتُ
مَحَجَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَيْضَاءُ

¹²⁸¹ Medine Tarihi'nde "مِنَ الْهُصَابِ" şeklinde geçmektedir.

19. فَارْحَمْ وَصَلِّ عَلَى الْمُخْتَارِ مَا خَطَبْتُ
عَلَى غَلَا مَثْبِرِ الْأُوزَاقِ وَرُقَاءِ¹²⁸²

937. Manzume

Hassan b. Sabit ve beraberindekiler Hz. Aişe'ye atılan iftiranın tuzağına düşmüşlerdi. Bu durum karşısında Müslümanlardan biri, Hassân hakkında şu manzumeyi söylemiştir.

1. لَقَدْ ذَاقَ حَسَّانُ الَّذِي كَانَ أَهْلُهُ
وَحَمْنُهُ إِذْ قَالُوا هَجِيرًا وَمِسْطَحُ

2. تَعَاطُوا بِرَجْمِ الْعَيْبِ زَوْجِ نَبِيهِمْ
وَسَخَطَةَ ذِي الْعَرْشِ الْكَرِيمِ فَأَنْرَحُوا

3. وَآذُوا رَسُولَ اللَّهِ فِيهَا فَجَلُّوا
مَخَازِي تَبْقَى عُمُمُوهَا وَفُضِّحُوا

4. وَصَبَّتْ عَلَيْهِمْ مُخْصِنَاتٌ كَأَنَّهَا
شَائِبِبُ قَطْرِ مِنْ دُرِّ الْمُرِّنِ تُسْفَعُ¹²⁸³

938. Manzume

Hiz. Ali'nin okumuş olduğu manzumelerden sonra Kinane kabilesinden bir kimse kıyam buyurup bu manzumeyi okumuştur.

1. أَلَيْكَ الْحَمْدُ وَالْحَمْدُ مِمَّنْ شَكَرَ
سُقِينَا بِوَجْهِ النَّبِيِّ الْمَطْرُ

2. دَعَا اللَّهَ خَالِفَهُ دَعْوَةً
إِلَيْهِ وَأَشْخَصَ مِنْهُ الْبَصْرُ

3. فَلَمْ¹²⁸⁴ يَكُ إِلَّا كَالْفَاءِ الرَّدَائِ
أَوْ اسْرَعَ حَتَّى رَأَيْنَا الدُّرُرُ

4. رِقَاقِ الْعَوَالِي جَمِّ النُّعَاقِ
أَعَاتَ بِهِ اللَّهُ عَيْنَنَا مُضْرُ

5. وَكَانَ كَمَا قَالَ عَمُّهُ
أَبُو طَالِبٍ أَبْيَضُ دُو عُرُرُ

6. بِهِ اللَّهُ يَسْقِي الْعَمَامَ

¹²⁸² Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî es-Semhûdî, *Ĥulâsatü'l-Vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muştafâ*, C. 1, (thk. Muhammed el-Emîn), b.y., t.y, ss. 318; Medine Tarihi, c. 1, varak 85a.

¹²⁸³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 2, ss. 306-307; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 282a.

¹²⁸⁴ Medine Tarihinde "ولم" şeklinde geçmektedir.

وَهَذَا الْعَيَانُ لِذَلِكَ الْخَبَرِ

7. وَمَنْ يَشْكُرُ اللَّهَ يَلْقَى الْمَزِيدَ¹²⁸⁵
وَمَنْ يَكْفُرُ اللَّهَ يَلْقَى الْغَيْزَ¹²⁸⁶

939. Manzume

Aşkî Efendi, Kâsım b. Sâbit'in "ed-Delâ'il" adlı eserinde bahsettiği bir olayı aktararak Kureyş'in Mekke'den Bedir tarafına yönelirken kafiledeki bir zâtın İslam ile müşerref olduğundan bahseder. Bu zâtın daha sonra sesini iyice yükselterek bu manzumeyi okuduğunu söyler.

1. أَزَارَ الْخَنِيْفِيُّونَ بَدْرًا وَقِيْعَةً
سَيَنْقُضُ مِنْهَا رُكْنَ كِسْرَى وَقَيْصَرًا
2. أَبَادَتْ رَجَالًا مِنْ لُؤَيٍّ وَأَبْرَزَتْ
خَرَائِدَ يَضْرِبْنَ التَّرَائِبَ حُسْرًا
3. فَيَا وَيْحَ مَنْ أَمْسَى عَدُوَّ مُحَمَّدٍ
لَقَدْ جَارَ عَنْ قَصْدِ الْهُدَى وَتَحَيَّرَ¹²⁸⁷

940. Manzume

Resulullah (s.a.s.), Taif'e geldiğinde Hevazınlardan on dört kişi yanına gelmiş ve İslam'ı kabul etmişlerdir. Ardından kabilenin hatipleri ile Hz. Peygamber (s.a.s.) arasında Huneyn Gazvesi'ndeki esirler hakkında bir konuşmaya yer verilerek bu manzume aktarılmıştır.

1. اٰمُنُّنْ عَلَيْنَا رَسُوْلَ اللّٰهِ فِي كَرَمٍ
فَاِنَّكَ الْمَرْءُ نَرْجُوهُ وَنَنْتَظِرُ
2. اٰمُنُّنْ عَلٰى بَيْضَةِ قَدِّ عَاقِهَا قَدْرٌ
مُمَرَّقٍ شَمَلَهَا فِي دَهْرٍ غَيْرِ
3. اُبْقِيْتِ لَنَا الْحَرْبُ هُنَا فَا عَلٰى حَزَنِ
عَلٰى قُلُوْبِهِمُ الْعَمَاءُ وَالْعُمَرُ
4. اِنَّا نَدَارِكُهَا نَعْمَاءٌ نُنْسُرُهَا
يَارَ جَحَّ النَّاسِ جَلْمًا حِيْنَ يُخْتَبَرُ
5. اٰمُنُّنْ عَلٰى نِسْوَةٍ قَدْ كُنْتَ تَرَضَعُهَا
اِذْ فَوْكَ تَمْلُوْهُ مِنْ مَحْضِهَا الدِّرُّ

¹²⁸⁵ Medine Tarihinde "فمن" şeklinde geçmektedir.

¹²⁸⁶Ebû Bekir el-Beyhaki, *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhabi's-şerî'a*, C. 6, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985, ss. 14; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 305a.

¹²⁸⁷İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C.5, ss. 97; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 219b.

6. إِذْ أَنْتَ طِفْلٌ صَغِيرٌ كُنْتَ تَرْضَعُهَا
وَإِذْ يَزِينُكَ مَا تَأْتِي وَمَا تَذُرُ

7. لَا نَجْعَلُنَا كَمَا سَأَلْتَ نَعَامَتُهُ
وَاسْتَبَقِ مِنَّا فَإِنَّا مَعَشَرٌ زُهْرُ

8. إِنَّا لَنَشْكُرُ لِلنُّعْمَى وَإِنْ كُفِرَتْ
وَعِنْدَنَا بَعْدَ هَذَا الْيَوْمِ مَدْحَرُ

9. فَأَلَيْسَ الْعَفْوُ مَنْ قَدْ كُنْتَ تَرْضَعُهُ
مِنْ أُمَّهَاتِكَ إِنَّ الْعَفْوُ مُشْتَهَرُ

10. إِنَّا نُؤَمِّلُ عَفْوًا مِنْكَ تُلْبِسُهُ
هَذِي¹²⁸⁸ الْبَرِيَّةَ إِذْ نَعْفُو وَتَنْتَصِرُ

11. فَاعْفُورَ عَفَا اللَّهُ عَمَّا أَنْتَ رَاهِبُهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذْ يُهْدَى لَكَ الظَّفَرُ¹²⁸⁹

941. Manzume

Medine'ye hicret edildiğinde Mescid-i Şerif'in inşasına girilmiştir. İnşa esnasında bir zat bu beyti söylemiştir.

1. لئن قعدنا والنبي يعمل
ذاك إذا للعمل المضلل¹²⁹⁰

942. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.), Medine'de inşa ettirdiği Mescid-i Şerif'in yanında evli aileler için evler de yaptırmıştır. Velid bin Abdülmelik, bu evleri kendi döneminde Mescid'e dahil etmiştir.

Aşki Efendi bu konuda Said bin Müseyyeb'in görüşüne yer vermiştir. Said, bu evlerin Mescid'in dışında kalmasının daha uygun olacağını dile getirmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. ارى الصمت خيرا من خطات بليغة
إذا لم يكون للسا معين قبول¹²⁹¹

¹²⁸⁸ Medine Tarihi'nde "مدى" şeklinde geçmektedir.

¹²⁸⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Âli b. Sâbit el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, C. 7, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut: Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 2001, ss. 600; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî en-Nüneyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi fînûni'l-edeb*, C. 17, Kahire: Dârü'l-kütüb ve'l-vesaiku'l-kavmiyye, 2002, ss. 342; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. 2, ss. 278; *Medine Tarihi*, c. 1, varak 333a.

¹²⁹⁰ *Medine Tarihi*, c. 2, varak 3b.

943. Manzume

Medine'nin hudutlarının anlatıldığı bölümde şair, bazı fuzalanın Fukaha-yı Seba'yı şiirleştirdiğini söylemiş ve bu beyti aktarmıştır.

1. ألا كل من لا يقتدى بأئمة
فقسمته جبرا عن الحق خارجة
2. فخذهم عبيد الله عروة قاسم
سعيد أبو بكر سليمان خارجة¹²⁹²

944. Manzume

Altıncı faslın hemen başında bu fazlın minber-i münif ve ravza-i şerifin hakkında olduğunu söyleyen şair, hemen ardından bu manzumeye yer verir.

1. إذا قمت فيما بين قبر ومنبر
بطيبة فاعرف أن منزلك الأرقى
2. لقد أسعد الرحمن جار محمد
ومن جار في ترحاله فهو الأشقى¹²⁹³

945. Manzume

Aşki Efendi, çeşitli kaynaklardan da yararlanarak Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kabirlerinin bulunduğu ve Hücre-i Saadet olarak adlandırılan türbe hakkında farklı rivayetleri aktarmıştır. Yedinci rivayetin olduğu bölümde bu manzumeye yer vermiştir.

1. فيا حسنا و الليل مرخ سدوله
و قد اشرفت بالنور قبتها الزرقاء
2. و قالو ابرق العيش فيها على الفتى
فقلت وما احلاه عيشا وازرقا¹²⁹⁴

946. Manzume

654 yılında Mescd-i Şerif'de çıkan yangının anlatıldığı bölümde,

¹²⁹¹Medine Tarihi, c. 2, varak 7b.

¹²⁹² Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Tehzîbü 'l-esmâ' ve 'l-luğât*, C. 1, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1966, ss. 174; *Medine Tarihi*, c. 2, varak 8a.; Bahsi edilen Fukaha-yı Sebha şunlardır: Urve b. Zübeyr b. Avvam, Saif b. Müseyyed, Ubeydullah b. Abdullah, Harice b. Zeyd, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir, Ebu Bekir b. Abdurrahman'dır. Fakat sonuncusu ihtilafli olup Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf ve Salim b. Abdullah b. Ömer olduğu da söylenmiştir.

¹²⁹³Medine Tarihi, c. 2, varak 28b.

¹²⁹⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 70a.

yangından sonra Mescid-i Şerif'in yan tarafında bu iki beytin yazılı bulunduğu aktarılmıştır.

1. لم يحترق حرم النبي لريبة
يخشى عليه وما به من عار

2. لكنه أيد الروافض لامست
تلك الرسوم فطهرت بالنار¹²⁹⁵

947. Manzume

Manzume, Semhûdî döneminde Mescid-i Şerif'in yenilenme çalışmalarının anlatıldığı bölümde geçmektedir. Semhûdî, buraya varıp gözyaşı döktüğünü, beyhude geçen ömrüne ah ettiğini ve ardından verilen bunca nimete hamd ve senada bulunduğunu bildirmiştir.

Ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

1. تَمَنَّعَ إِنْ ظَفِرَتْ بِنَيْلِ قُرْبٍ
وَحَصَلِ مَا اسْتَطَعْتَ مِنَ الْخَارِ

2. وَقَدْ وَسَّعْتُ أَبْوَابَ التَّدَانِي
وَقَدْ قَرَّبْتُ لِلزَّوَارِ دَارِي

3. وَقَدْ هَبَّتْ نَسِيمَاتُ نَجْدٍ
فَطَبَّ وَاشْرَبَ بِكَاسَاتِ كِبَارِ

4. فَمَا وَقْتُ يَمُرُّ بِمُسْتَعَادٍ
وَمَا دَارُ الْأَعْرَةِ بِالْقَرَارِ

5. فَوَدِّعْ أَرْضَ نَجْدٍ قَبْلَ بُعْدٍ
فَمَا نَجْدٌ لِمَرْتَجِلٍ بَدَارِ

6. أَقُولُ لِمَنْ يَمُرُّ بِأَرْضِ نَجْدٍ
وَيُظْفِرُ مِنْ رَبَاهَا بِالْدَّيَارِ

7. تَرُودُ مِنْ شَمِيمِ عَرَارِ نَجْدٍ
فَمَا بَعْدَ الْعَشِيِّ مِنَ عَرَارِ

8. وَقُلْ أَيْضاً لِمُعْتَمِ صَفَاءٍ
عَلَى مَعْنَى يُلُوحِ لَذِي اعْتِبَارِ

9. إِذَا الْعَشْرُونَ مِنْ شَعْبَانَ وَأَلَّتْ
فَوَاصِلُ شَرِبَ لَيْلِكَ بِالنَّهَارِ

10. وَلَا تَشْرَبْ بِأَقْدَاحِ صَغَارِ

¹²⁹⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 84a.

948. Manzume

H. Peygamber (s.a.s.)'in “Benim evim ile minberimin arası cennet bahçelerinden bir bahçedir.” hadisinin anlatıldığı bölümde, manzumenin bu makama münasip olduğu söylenmiştir.

1. بهجة العين روضة المختار
تنجلي في مشارق الأنوار
2. أول العالمين في الخلق لكن
آخر المرسلين في الإنذار
3. حرم حلّ فيه خير إمام
جامع الفضل قبلة الأبرار
4. باذخ الأصل ناسخ الجهل علماً
راسخ الفضل شامخ في الفخار
5. مضريّ وأبطحي حسيب
قرشي وهاشمي نزارى
6. صفوة الحق أشرف الخلق طُرّاً
نخبة من خلاصة الأخيار
7. يا رسول الإله كن لي شفيعاً
يا شفيع العصاة من حرّ نار
8. أنت في الأنبياء سلطان شرع
جئت بالسيف منذر الكفار
9. فعليك السلام من عبدٍ ودٍ
ما سرى سرّ نسمة الأسحار
10. وعلى الآل والصحاب جمعاً
وعلى التابعين والأنصار¹²⁹⁷

949. Manzume

Enes b. Mâlik'in “Kim Mescid-i Kuba'yı arzu ederek yola çıkıp burda namaz kılsa Allah (c.c.) onun aczini giderir.” sözüne yer verilerek Mescid-i Kuba'nın fazileti anlatılmıştır.

Anlatının devamında bu beyitlere yer verilmiştir.

1. فإن أهلك فقد أقررت عينا

¹²⁹⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 92a.

¹²⁹⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 143a.

من المعتمرات إلى قباء

2. من اللائي سوافهن غيد
عليهن الملاحة باليهاء¹²⁹⁸

950. Manzume

Mescid-i Kuba'nın anlatılmaya devam edildiği bölümde bazı ekabirden naklolunan sözlere yer verilmiştir. Buna göre belaya tutulmuş bir kimse “Ya ehli Kuba.” diye nida etse Allah (c.c.), onu müptela olduğu belalardan azat edeceği söylenir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. يجر كناذ كرا لا حاديث عنهم
ولولا هواهم افي الحشا ماتحر كنا
2. ولولا معانيهم تراها قلوبنا
اذا نحن ايقاظ وفي النوم ان نمنا
3. لذ بنااسى من لوعة و صبابة
على ان فى المعنا معانيهم معنا
4. فقل للذى ينهى عن الوجد اهله
اذا لم تذق معنا شراب الهوى رعنا
5. وسلم لنا فيهن ادعينا فانتا
اذا غلبت اشوا قنار بما بحنا¹²⁹⁹

951. Manzume

Abdullah Müslim b. Cündeb, Mescid-i Feth'in imamı idi. Hasan b. Zeyd, Medine'ye kadı olunca onu bu görevinden almıştır. Müslim b. Cündeb buna sebep olan şeyin nedenini düşünürken bu manzumenin görevinden alınmasına neden olduğu söylenmiştir.

1. فإن فيه لمن بيغي فواضله
فضلا، وللطالب المرتاد مطلبا
2. كم حرة درة قد كنت ألفها
شدمن دونها الأبواب والحجبا
3. قد ساغ فيه لها مشي النهار كما
ساغ الشراب لعطشان إذا شربا
4. اخرجن فيه، ولا ترهين، ذا كذب

¹²⁹⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 146a.

¹²⁹⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 151a.

952. Manzume

Medine’de yer alan Gabe suyundan bahsedilmiş ve Mecdi hazretlerinin bu suyun Medine’ye altı mil olduğunu söylediği, fakat gerçekte sekiz mil olduğu aktarılmıştır. Burada Medine halkının da yaşadığı belirtilmiş ve bu manzumeye yer verilmiştir.

1. لنا ملك ينادى كل يوم
لدو اللموت و انبو اللخراب

2. و كم الله من ملك ينادى
صبيحة كل يوم للمعاد

3. يقول لاهل دنيانا جميعا
لدو اللموت و ابنو اللخراب¹³⁰¹

953. Manzume

Seniyyetü’l-veda’nın¹³⁰² zikrinde bir şairin bu manzumeyi söylediği aktarılmıştır.

1. جلا ثغراً وأطلع لي ثنايا
يسوق بها المحب إلى المنايا

2. وأنشد ثغره الأصحاب فخرأ
أنا ابن جلا وطلاع الثنايا¹³⁰³

954. Manzume

Seniyyetü’l-veda için manzume verildikten sonra bu tarafta olan bostanlardan ve Vezir Mustafa Paşa imaretinden bahsedilerek bu manzume aktarılmıştır.

1. منازه كانها جنان
يسلو بهاعن همه الجنان¹³⁰⁴

955. Manzume

Bir zat, rüyasında Resulullah (s.a.s.)’ı görmüş ve ona bazı naat-ı şerifler okumuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) ise onun ağzına tükürmüştür. Bu zatın Mescid-i Musalla hakkında inşa ettiği naati budur.

¹³⁰⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 160b.

¹³⁰¹Medine Tarihi, c. 2, varak 163a.

¹³⁰² Medine şehrinin kuzey ve güney tarafında yer alan tepelerdir. Medine ahalisi şehre gelen hacıları burada karşılarlar ve ayrılanları da yine buradan uğurlarlar.

¹³⁰³Medine Tarihi, c. 2, varak 163b.

¹³⁰⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 163b.

1. إن عبدابطية وصلاة
بمصلى الرسول في يوم عيد
2. نعم ضاق واسع الشكر عنها
فهي بشرى لكل عبد سعيد
3. كم تمنيتها فنلت التمني
آخر العمر من مكان بعيد
4. وإذا كان في البقيع ضريحي
وتوسدت طيب ذاك الصعيد
5. فاشهدوا لي بكل خير وبشرى
عند ربي ومبدئي ومعيد¹³⁰⁵

956. Manzume

Kıyamet günü ilk diriltilecek olanlardan bahsedildiği bölümde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in “İlk diriltilecek olan ben sonra Ebu Bekir sonra Ömer'dir.” hadisi verilmiş, kimileri ise Resulullah (s.a.s.)'tan sonra Hz. Nuh'un diriltileceğini söylemiştir.

Anlatının devamında Cevheretü's-semine'de geçen bu manzumeye yer verilmiştir.

1. تعجبت من أمر البقيع وقد غدا
على الموتى له مهجتي تصبو
2. فألفيته مأوى الأحياء كلهم
ومستوطن الأحاباب يصبو له القلب¹³⁰⁶

957. Manzume

Cevheretü's-semine'de verilen manzumenin hemen ardından bazı şairlerin de bu manzumeyi inşa ettiği bildirilmiştir.

1. إذا أمسيت في قاع البقيع
مجاورا رحمة الباري السميع
2. فهنئوني بما لاقيت إني
أراني في حمى حرز منيع¹³⁰⁷

958. Manzume

Cevheretü's-semine'de verilen manzumenin hemen ardından aktarılan

¹³⁰⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 170a.

¹³⁰⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 181b.

¹³⁰⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 181b.

ikinci manzumedir.

1. إذا أمسى فراشي من تراب
فصرت مجاور الرب الرحيم

2. فهنئوني أصحابي قولوا
لك البشرى قدمت على كريم¹³⁰⁸

959. Manzume

Rivayete göre Resulullah (s.a.s.)'ın kızlarının isimleri Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm, Fatımatü'l-Zehra'dır ve en küçükleri Hz. Fatıma'dır. Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)'ın kızlarının kabrini ziyaret etmenin uygun olacağını, onları ziyaret edip yardım isteyenlerin bu yardımdan mahrum kalmayacağını belirterek bu manzumeyi aktarmıştır.

1. اليكم كل مكرمة تؤل
وانتم للعلا حقا اصول

2. فكل مصيبة بكم تهون
وكل ملمة بكم تزول

3. كفاكم يا اهيل البيت فحرا
سواكم لا يكون له وصول

4. علوه زروة العلياء عزا
خديجة امكم واب رسول

5. فكيف ينال مجدكم سواكم
يمينا مالهم فيه حصول

6. اذا افتخر الانام بمدح قوم
فمدح الخلق ليسبه اقول

7. وانتم ربنا اتنى عليكم
ففى التنزيل مدحكمو اجزىل

8. فانتم ملجاء اللاجين ذخرا
فمن وافى يوافيه القبول

9. واذكنتم خيار الخلق طرا
بخذ متكم تشرف جبرئل

10. بنات المصطفى انى عبيد
بحيطه وذكم انى تزىل

11. فقولوا امرحبا انا قبلنا

¹³⁰⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 181b.

محبينا فطيبو ايانزولوا

12. بسوح لايزال لكل اءت
يهنى فابشرو اطاب المقبل

13. وكونوا اييين بكل فضل
به المزن الرضى دوما هطول

14. عليكم دائما صل الهى
وسلم كلها غصن يميل

15. وما هبت صباالاسحار اوما
ليالى فيضكم فينا تحول¹³⁰⁹

960. Manzume

Cennetü'l-baki'nin anlatıldığı bölümdür. Buranın kapısından giren kimsenin sağında büyük bir kubbe olduğu, Abbas b. Abdülmuttalib ve Hasan b. Ali gibi birçok ehli beytin burada yattığı belirtilmiştir.

Anlatının devamında bu beyitler aktarılmıştır.

1. حب آل النبي حشو حشائي
قد جرى في مفاصلي و عيوني

2. أنا والله مغرم بهواهم
عللوني بذكرهم عللوني¹³¹⁰

961. Manzume

Cennetü'l-baki'nin anlatımına devam edilmiş ve bazı ehl-i beytin bu beyitleri inşa ettiği söylenmiştir.

1. ولاني لال المصطفى عقد مذهبي
وقلبي من حب الصحابة مُفعم

2. وما أنا ممن يستجيز بحبهم
مذمة أقوام عليهم تقدموا

3. ولكنني أعطى الفريقين حقهم
وربي بأحوال البرية أعلم¹³¹¹

962. Manzume

Ehli beytten bir zatın Cennetü'l-baki'ye yazmış olduğu manzumedir.

1. يا آل بيت النبي من بُذلت

¹³⁰⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 189b.

¹³¹⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 199a.

¹³¹¹Medine Tarihi, c. 2, varak 199b.

في حبكم روحه فما غبنا

2. من جاء عن بيته يحدثكم
قولوا له البيت والحديث لنا¹³¹²

963. Manzume

Hız. Osman'ın da yatmış olduğu yer olan Cennetü'l-baki'de Halimetü's-sadiyye hazretlerinin zatına ait bir kubbe olduğu anlatılmıştır. Buranın da ziyarete layık olduğu ve ziyaret edenlerin hazine bulup dualarının karşılıksız bırakılmayacağı anlatılmıştır.

1. سقى الله اكفاف البقيع مع الهنا
سحائب احسان و غفو و غفران

2. ففى سفحة قلبى مقيم لانه
اقام به اهلى وصحبى و اخوان¹³¹³

964. Manzume

Medine'nin mübarek kuyularından olan "Bir'u Ha"nın anlatıldığı bölümün sonunda yer verilen beyittir.

1. ساطلب مالا بالمدينة و اننى
الا غارت الاموال قلب فواضله¹³¹⁴

965. Manzume

Medine'nin içme suyu kaynağı olan Ayn-ı Zerka'dan bahsedilmiş ve onun vafında "ne güzel ifade buyrulmuş" denilerek bu manzumeye yer verilmiştir.

1. مدينة خير الخلق تحلو لناظري
فلا تعذلونى إن فتننت بها عشقا

2. يقولون في زرق العيون شامة
وعندي أن اليمن في عينها الزرقا¹³¹⁵

966. Manzume

Akik Vadisi'nin anlatımına devam edildiği bölümde burada meydana gelen sellerden bahsedilmiştir. Bazı senelerde on beş gün boyunca kuvvetli

¹³¹²Medine Tarihi, c. 2, varak 199b.

¹³¹³Medine Tarihi, c. 2, varak 201b.

¹³¹⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 216b.

¹³¹⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 223b.

bir şekilde aktığı ve bu yüzden oradan geçmenin mümkün olmadığı söylenmiş, ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

1. إذا ركب البيدا يخشى ويتقى
ولم يثنه طعن ولم يلوه ضربا
2. ويأكل ما يلقاه عند لقائه
ومن أعجب الأشياء ليس له قلبا
3. ما اسم شيء إذا تصفحت جمع
وهو يصطاد ما من البحر يجلب
4. وهو لا طائر وليس بوحش
ثم إن رُمت قلبه ليس بقلب¹³¹⁶

967. Manzume

Abdullah b. Abbas, Benî Âmir kabilesinden birisinin anlattığı olayı aktarır. Şiddetli selin olduğu bir gün, üç gün boyunca yerlerinden hareket edememişlerdir. Dördüncü gün sabah vakti sel hafiflemiş ve vadiyi seyretmek için gezmeye çıkmışlardır. Burada oturup ağlayan bir mecnun görmüşler ve yanına gidip durumunu sorduklarında mecnun, bu manzumeyi okumuştur.

1. جرى السيل فأبكاني السيل إذ
جرى وفاضت له من مقلتي غروب
2. وما ذاك إلا حيث أيقنت أنه
يكون بواد أنت منه قريب
3. يكون أجاجاً دونكم فإذا انتهى
إليكم تلقى طبيكم فيطيب
4. فيا ساكني أكناف نخلة كلكم
إلى القلب من أجل الحبيب حبيب¹³¹⁷

968. Manzume

Aşki Efendi, Anbeset bin Amr'ın kasrından kısaca bahsettikten sonra bazı şairlerin kasır hakkında manzumeler kaleme aldığını söylemiştir. Sözü edilen manzumelerden biri budur.

1. يا قصر عنبسة الذى بالر ايع
لازلت هل بالحيا المتتابع

¹³¹⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 242a.

¹³¹⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 242b.

2. فلقت بنيت على الوطاوبنيت
تلك القصور على روبا و رابع

3. يا رب نعمت ليأت قدبتها
بغنائك الحسن المنيف الواسع¹³¹⁸

969. Manzume

Aşki Efendi, Anbeset bin Amr'ın kasrı hakkında ikinci olarak bu manzumeyi aktarmıştır.

1. جزل اين عنيسة بن عمرو ووعده
و كذبت حين اقول مالم يفعل

2. وبنى قصرا بالعقيق ملعنا
لايا لكريم ولاجميل المدخل

3. ودعى المهندس قاخطفى فى جوفه
بئر افانبطها كعتم الحنظل¹³¹⁹

970. Manzume

Ebu Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr kasrından bahsedilen bölümde burada bir iki hane varken satın alınıp nüyük bir kasır haline getirildiği söylenir. Şairlerin kasır hakkında bu manzumeyi söylediği aktarılır.

1. يا قصر لوكان خالدا احد
بالجود والمجدكان مولاكا

2. واو تعدى المنون ذوكرم
كان ابو بكر الندا اذاكا¹³²⁰

971. Manzume

Ebu Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr'in terekesi satılırken şairler bu manzumeyi söylemiştir.

1. اوحش المستقر بعد ابى بكر
فاضحى ينوح فى كل حين

2. بعد عزو بهجة و بهاء
به على على الثقلين

3. فاعذروه ان ذاالشجو
ليميرى دموعه من معين¹³²¹

972. Manzume

¹³¹⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 245a.

¹³¹⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 245b.

¹³²⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 245b.

¹³²¹Medine Tarihi, c. 2, varak 245b.

Akik Vadisi'nde yer alan Cemmavat dağları anlatılmış ve bunların üç bölüm olduğu söylenmiştir. İlki Cemma-i Tezari'dir. Bu dağ Asım'ın kasrının ve Urve kuyusunun üzerinden geçer. Ebu'l-Kasım Tahir b. Yahya ve evlatlarının menzildir. Şairler bunun methinde bu manzumeyi söylemiştir.

1. إني والمشعر الحرام وما
حجت قریش له وما نحدوا

2. لا اخذ الخطة الدنية ما
دام يرى من تضارع حجر¹³²²

973. Manzume

Akik Vadisi'nde bulunan Akir Vadisi anlatılmaktadır. İsminin Akil olarak da geçtiği söylenmektedir. “Cemmaü'l-Akil” ile “Cemma-i Ümmü Halid” dağları arasında bir yol vardır. Bunun da hilafında “Meşaş” adlı bir vadi vardır. Şairler vasfında bu manzumeyi inşa etmişlerdir.

1. اذ جزى شعب المشاش بهم
و مضيف تلعة الرجمه

2. و من البطحاء قدنز لوا
دار زيد فوقها العجمة¹³²³

974. Manzume

Ömer bin Abdülaziz ve imametlik görevinden men ettiği zat arasında geçen olayların anlatıldığı bölümde yer verilen manzumelerden biri de budur.

1. ألا أيها الركب المثبوتهل لكم
بأهل العقيق والمنازل من علم

2. فقالوا نعم تلك الطلول كعهدها
تلوجوما معنى سؤلك عن علم¹³²⁴

975. Manzume

Velid b. Abbas el-Kureysi, Mekke'den çıkmış olduğu yolculukta yorgunluktan ayakları kabarmış ve yürümeye dermanı kalmayarak sırt üstü yere uzanmıştır.

Ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

¹³²²Medine Tarihi, c. 2, varak 247a.

¹³²³Medine Tarihi, c. 2, varak 248a.

¹³²⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 249a.

1. يا من على الارض من عادو مدلج
اقرا السلام على الا بيات من اجج

2. اقرا السلام على ظبي كلفت به
فيها اغن عضيضالطرف من دعج

3. من لايلغه عنى تحية
داق الحمام وعاش الدهر افي فى جرج¹³²⁵

976. Manzume

el-Belde ve el-Büleyde denilen yerlerden bahsedilir. “Fekîr” isimli bir bostana oldukça yakın olduğu söylenmiş ve ardından bu beyitler aktarılmıştır.

1. وحال من حزم الحماتين دونهم
وأعرضمن وادي البلد شجون

2. وفاتتك غير الحي لما تقابث
ظهور بهم من ينبع وبطن¹³²⁶

977. Manzume

Huseyke'den bahsedilmiştir. Ebü'l-Feth el-İskenderi, buranın Zübab Dağı ile Mescid-i Feth arasında bir mevzi olduğunu söylemiştir. Ardından bu mevzi hakkında aşağıdaki beyit aktarılmıştır.

1. صبحناهم بالسفح يوم حسيكة
صفائح بصري والردثنية السمرا

2. فما قام منهم قائم لفزاعنا
ولا ناهبونا يوم نزرهم زجر¹³²⁷

978. Manzume

Ravza-i Hah'ın Medine'ye mesafesi hakkındaki tartışmalar aktarılmıştır. Resulullah (s.a.s.)'ın, Hz. Ali ve beraberindekilere oraya gitmelerini buyurması da örnek gösterilmiş ve bahsedilen hadisin tamamının Buhari'de olduğu söylenerek bu manzumeye yer verilmiştir.

1. يا موقد النار بالعلياء من اضم
أوقد فقد هجت شوقا غير مضطرم

2. ياموقد النار أوقدها، فإن لها
سنا يهيج فواد العاشق التدم

¹³²⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 259b.

¹³²⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 267a.

¹³²⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 276b.

3. نار يضيء لمسناها إذ تثب لنا
سعدية ذكرها يشفي من السقم

4. وما طربت لسجوانت نائله
ولا تنورت تلك النار من أضم

5. ليست لياليك في خاخ بعائدة
كما عهدت، ولا أيام ذي سلم¹³²⁸

979. Manzume

İbn Zebale'den aktarılan olayda bir kimsenin bir kabiledaki hatuna talip olduğu ve buna karşılık o hatunun, kendisine talip olana, evlenmek için yeteri kadar malı olup olmadığını sorduğu hadise anlatılmıştır.

Anlatının devamında bu beytlere yer verilmiştir.

1. تكلفني مخارق بئر مدرى
وهامات وأغدقي وشيع

2. فما حازت شطبية من سواد
إلى الفجار من غدق الرجيع¹³²⁹

980. Manzume

Şegba'nın Medine ile Eyle arasında bir köy olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

1. وانت الذى حسبت شغبي الى بدا
الى واوطانى بلاد سواهما¹³³⁰

981. Manzume

Menşid Dağı tanıtılmıştır. Mecdi hazretleri bu dağın Medine'ye sekiz mil olduğunu söylemiştir.

Anlatının devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

1. سقى الله ما بين العقيق قطابة
فما دون أرمام، فما فوق منشد¹³³¹

982. Manzume

Ravza-i Mutahhara'da geçen bir olay anlatılmıştır. Burada bir arap Hz. Peygamber (s.a.s.)'e “Ben günahlarımdan istiğfar edip Allah (c.c.)'a seni aracı kıldım.” diyip gözyaşları içinde ağlamaya başlamış ve bu

¹³²⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 278b.

¹³²⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 291b.

¹³³⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 292a.

¹³³¹Medine Tarihi, c. 2, varak 312b.

manzumeyi söylemiştir.

1. يا خير من دفنت بالقاع اعظمه
فطاب من طيبهن القاع والاكم

2. نفسى فدالقبر انت ساكنه
فيه العفاف والجود و الكرم¹³³²

983. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)'ın kabrine gidip ona sıkıntılarını arz eden kimselerin devaya kavuştuğunu hususuna değinmiştir. Bu konuda binlerce örneğin yaşandığını ve hala yaşanıyor olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı, Medine halkı ne zaman cefaya düşse Resulullah (s.a.s.)'ın kabrine gelerek bu kasiyedi okuyup ondan yardım dilerdi.

1. يا رحمة للخلق ياواصل
يا بحر جود ماله ساحل
يا من به لايجرم السائل
انت تشفيح الخلق حصن النزيل
ايا رسول الله انى دخيل

2. يا من عليه الضب قدسلما
والظبي تعظيماله كلما
يا من رويت الجيش بعد الظما
ماءفر اتامن بنان يسيل
ايا رسول الله انى دخيل

3. يا من عليه الله قدانز لا
ذكر ا حكيما معجزا للملا
كن لي شفيعن فى البلا والبلا
لاسيما فى الحشر عند الجليل
ايا رسول الله انى دخيل

4. يا من به تجلى جميع الكروب
لهوت عنه موقف يوم الخطوب
مافقت حتى او بقتنى الذنوب
وما بقى افي العمر الاقليل
ايا رسول الله انى دخيل

5. جاوزت عشرين وام انتبه
بين حرام عشت والمشتبه
امنت بالله وما جئت به
وبالذى حدثت عن جبرئيل
ايا رسول الله انى دخيل

6. بحرمة الصديق يا مصطفىا

¹³³²Medine Tarihi, c. 2, varak 329a.

بالرسل اخوانك فى لامطفا
يل خير من الله عهدا وفا
عطفا على هذا الحقير الذليل
ايا رسول الله انى دخيل

7. كذاك بالفا روق من اسسا
دينا و عثمان حليف الاسا
كذا على وباهل الكسا
من اضحو حقا سواء السبيل
ايا رسول الله انى دخيل

8. بالبضعة الزهراء مع امها
وبا بنت الصديق ذات البها
كذاك بالحسنين ال انها
بجملت العترة فى كل جبل
ايا رسول الله انى دخيل

9. بعمت العباس مع حمزة
وبالعفيف الحبر فى امة
بجعفر الطيار فى جنت
شرا بها التسنيم والسلبيل
ايا رسول الله انى دخيل

10. بالحنبلى احمد بالشافعى
بمالك بالسيد الرافعى
وبالفتى النعمان كن شافعى
دنيا واخرى واشف جسم العليل
ايا رسول الله انى دخيل

11. از كى صلاة الله طول المدا
عليك تهدى يا نبى الهدا
والك الامجاد ال الندا
جارك برجوبك سترا جميل
ايا رسول الله انى دخيل¹³³³

984. Manzume

Medine’de yapılan bir adete göre Zilkade ayının on yedinci gecesinde bütün halk toplanır ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kabrine gelerek ona taleplerini iletirler. Borçlu olan bir kimse ise borcu adetince buğday atıp bu manzumeyi okurdu.

1. اليك رسول الله يا اشرف الورا
لجئت وان ذاهل العقل حائر

2. اريد فكاكا من ديون تعلقت
بذمة مسكين اديك مجاور

¹³³³Medine Tarihi, c. 2, varak 335a.

3. و اصساب هذا الدين يطلب
ومالي من ملئ و عجزى ظاهر

4. قليل احتيال لا طيق تكسبا
يبابك مطروح لفضلك ناظر

5. ففك رسول الله از مة كربتى
و اقسام بالرحمن انك قادر

6. اغثنى اغثنى يا شفيع بنظرة
فيانك مقصود و فضلن غامر

7. و انت رسول الله خيرة خلقه
وانت على الا كوان ناه و امر

8. عليك صلاة الله ماذكر الحمى
وما حن مشتاق اليك و زايير¹³³⁴

985. Manzume

Hastalıklara karşı Resulullah (s.a.s.)’dan yardım isteyen Medine halkı, gözleri rahatsızlanınca Hücre-i Saadet’de bu beyti birkaç defa okuyunca şifa bulurlardı.

1. أنت الملائدُ وأنت الغوثُ
للنشر من معجزاتك رد العين للنظر

2. فانظر إليّ لعلني إن رأى فرجاً
فبحر جودك يبيري شدة الضرر¹³³⁵

986. Manzume

Bir başka kaynaktan aktarılan bilgide ise yine göz hastalığına karşı Hz. Peygamber (s.a.s.)’in kabrinde okunan bu beyitler göze şifa olmuştur.

1. إذا ما مقلتي رمدت فكحلي
ترب مسّ نعل أبي تراب

2. هو الباكي في المحراب ليلاً
هو الضاحك في يوم الضراب¹³³⁶

987. Manzume

İbn Acil el-Yemeni ise Resulullah (s.a.s.)’ın kabrinde okunan ve göze en faydalı olan beyitlerin bunlar olduğunu söylemiştir.

¹³³⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 343b.

¹³³⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 348a.

¹³³⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 348a.

1. يا نظري بيعقوب أعينكما
بما استعاذ به إذ مسّه الكمد

2. قميص يوسف فدجاء البشير به
بحق يوسف أذهب إليها الرمد¹³³⁷

988. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin ziyaret edilmesinin gerekliliğinden bahsedilen bölümde bu manzumeye yer verilmiştir.

1. قرب الديار يزيد شوق الواله
لا سيما إن لاح نور جماله

2. أو بشر الحادي بان لاح النقا
وبدت على بعد رؤوس جباله

3. فهناك عيل الصبر من ذي صبوة
وبدا الذي يخيفه من أحواله¹³³⁸

989. Manzume

Mescid-i Saadet'de kılınan namazların faziletlerinden bahsedilen bölümde, burada cemaatle kılınan hiçbir namazı kaçırmamak gerektiğini ve inkar edenin dahi buradaki namazının kabul olacağı söylenerek mekanın ulviyeti anlatılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. تمنع ان ظفرت ينيل قرب
و حصل ما استطعت من ادخار¹³³⁹

990. Manzume

Aşki Efendi cildin sonunda Semhûdî'den bahsetmiş ve vefatında cenazeye toplananların bir menakıp okuduğunu söylemiştir. Bu menakıbı eserinin sonuna eklemiştir. Menakıpta geçen manzumelerden biri budur.

1. أم اولئك القوم إن عدو المكرمة
ومن سواهم فلغو غير معدود

2. والفرق بين الورى جميعا وبينهم
كالفرق وما بين معدوم وموجود

3. لكن عادم الشوق ولا يصل الى عيان الكمال
و فاقد الشيم لا ينال عرف الوصال¹³⁴⁰

¹³³⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 348a.

¹³³⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 349b.

¹³³⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 360a.

991. Manzume

Menakıpta geçen ikinci manzumedir.

1. من لم يبيت و الحب حشو فؤاده
و لم يدر كيف تفتت الا كباد¹³⁴¹

992. Manzume

Menakıpta geçen son manzumedir.

1. نسب على افي المكارم والتقى
حاز الجمال و حلية الحسنا
2. سحب الكمال عليه فضل ردايه
وسمت روايته على القرناء
3. وسعى اليه المجيد يهفو اعثرا
في ذيله من خجلة و حياء
4. و روت سحائبه الشريفة سحرة
ريح الصبا عن روضة غناء
5. لم لاوطه عين بيت قصيدة
بل عنصر الاجداد والاباء¹³⁴²

993. Manzume

Aşki Efendi, üçüncü ciltte Osmanlı tarihinden ve padişahlarından bahsedeceğini söyledikten sonra bu nazma yer vermiştir.

1. نادى به الملك حتى قيل داملك
دنايه العدل حتى قيل ذابشر
2. سقى به الله دنيانا فاخصبها
والعدل يفعل مالا يفعلالمطر¹³⁴³

994. Manzume

Üçüncü ciltte Osmanlı tarihinden ve padişahlarından bahsedeceği söyledikten sonra yer verilen diğer manzumedir.

1. ملك كأن الشمس فوق جبينه
متهلل الإساء والإصباح
2. وإذا حلت ببابه ورواقه

¹³⁴⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 369b.

¹³⁴¹Medine Tarihi, c. 2, varak 370a.

¹³⁴²Medine Tarihi, c. 2, varak 370a.

¹³⁴³Medine Tarihi, c. 3, varak 2a.

فانزل بسعد وارتحل بنجاح¹³⁴⁴

995. Manzume

Aşki Efendi, “Medine Tarihi”ni Sultan Abdülmecid için kaleme aldığını bildirdikten sonra bu beyti aktarmıştır.

1. أولئك النَّاسُ إِنَّ عُدُوا وَإِنْ ذُكِرُوا
وما سِوَاهُمْ فَأَعُوْ عَيْرُ مَعْدُوْدٍ¹³⁴⁵

996. Manzume

Aşki Efendi, kendisine ait bir manzume ile Osmanlı padişahlarını bir araya getirmiştir. Manzumun ardından ise yirmi sekiz padişaha yer verdiğini söylemiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ملوك بنى عثمان مذكان اصلهم
كرام لهم افي المكرمات مفاخر
2. اذا اولدى المولود منهم تهللت
له الارض واهتزت اليه المنابر¹³⁴⁶

997. Manzume

Aşki Efendi üçüncü cildin girişinde Osmanlı padişahları hakkında genel bilgiler vererek bir girizgah yapmıştır. “eş-Şekaiku’n-Numaniyye” adlı eserde ise, sultanların bir araya topladığı bir manzumenin olduğunu ve bunu aktardığını söylemiştir. Bahsi edilen manzume budur.

1. يا من يسايل عن عدالملوك فذا
عثمان اولهم والآن محمود
2. فالخير فيه وفي ابناه ابا
والعز فيهم ولو فى الحال مولود
3. ان الخلافة ارثا فيهم جعلت
لان معد نهم افي الملك تصعيد
4. تبارك الله ما اب هى تعاقبهم
كانه لؤلؤفى السلك منضود
5. عشرون جملتهم تتلو اثمانية
فيما روينا كمافى الشك مسرور
6. اوواحد وثلاثون الجميع كما

¹³⁴⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 2a.

¹³⁴⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 2a.

¹³⁴⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 3b.

عن مصطفى جلی ذالنتقل موجود

7. فالخلف فیما ترى عد اوترمة
لكن جدولہ بالضبط معدود

8. الملك لله لاغير یشار كه
والكون قبضته والكل مفقود

9. هذا المراد واحلى ما يكون به
حوض المودة بالتاكيد مورود

10. لازالت تلبس من ملك النهى حلا
وبنت جوهر ك الفياض مقصود¹³⁴⁷

998. Manzume

Sultan II. Murat'ın Edirne ve Bursa'da inşa ettirdiği camiler, medreseler, köprüler vb. yapılar anlatıldıktan sonra bu beyte yer verilmiştir.

1. طيب الله نسائم الروح روحهم
ووالى من غنايم الرحمة فتوحهم¹³⁴⁸

999. Manzume

Sultan II. Bayezid, şehzadelik döneminde Şeyh Yavsi'den dersler almıştır. Padişahlık döneminde ise Hasan Buhari, Baba Yusuf, Sünbül Sinan gibi birçok şeyhle iyi ilişkiler kurmuş, onlarla sohbet arkadaşı olmuştur.

Aşki Efendi anlatının devamında bu beyte yer vermiştir.

1. طيب الله تعالى تر بتهم
ورفع فى عالم القدس دنتبهم¹³⁴⁹

1000. Manzume

Akkoyunlu hükümdarı olan Murat b. Yakup fethettiği bölgelere büyük eziyetler vermiştir. Bu haberin hümayuna ulaşmasıyla birlikte Sultan Selim ani bir seferle Sultan Murat'ı mağlup etmiştir.

Aşki Efendi, olayın ardından bu beyte yer vermiştir.

1. ولو اعلى ادبارهم ادبارا
ولم يجد من دون الله انصار¹³⁵⁰

1001. Manzume

Sultan Selim'in, Murat Bey'i mağlup etmesinin ardından yer verilen

¹³⁴⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 3b.

¹³⁴⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 11b.

¹³⁴⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 15b.

¹³⁵⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 18a.

beyitlerden diğeriştir.

1. وضافت الارض حتى ان هابهم
اذارای غیر شی ظنه رجولا¹³⁵¹

1002. Manzume

Sultan Selim, Murat Bey'i bozguna uğrattıktan sonra cuma namazında Şam'a varmıştır. Cami imamı, minbere çıktığında Sultan Selim'i ve ecdadını methetmiştir.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

1. ومازاده الا لقب فخرا و سوددا
باطناب ذی مدح و اکثار ملدح¹³⁵²

1003. Manzume

Yavuz Sultan Selim'in Mekke ve Medine halkı için bulunduğu ihşanlardan bahsedildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

2. اقامت افي الرقاب لهم اياد
هي الاطواق والناس الحمام¹³⁵³

1004. Manzume

Yavuz Sultan Selim yakalanmış olduğu hastalıktan dolayı durumu her geçen gün ağırlaşıyordu. Üzülmenin de bir faydası olmadığını söyleyen Aşki Efendi, eğer can feda etmek sultanı geri getirseydi bunu yapacak çok kişi olduğunu söylemiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ولو قبل الفداء لكان يفدى
وان جل المصاب عن التقادى

2. ولكن المنون لها عيون
تكد لحاظها في الا انتقاد

3. فقل للذ هرانت اصبت فالبس
بر غم بنيك اثواب الحدای¹³⁵⁴

1005. Manzume

Yavuz Sultan Selim'in vefatına tanık olarak verilmiş tarih manzumesidir.

¹³⁵¹Medine Tarihi, c. 3, varak 18b.

¹³⁵²Medine Tarihi, c. 3, varak 18b.

¹³⁵³Medine Tarihi, c. 3, varak 20b.

¹³⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 21b.

1. ملك المسلمين سلطانا
عم بالعالمين احسانا
2. نشر العدل افي ممالكه
وتحلى بحلية الفتوى
3. قال اهل السمافى التاريخ
خلدالله ملكه سلما¹³⁵⁵

1006. Manzume

Aşki Efendi, Medine’de yer alan Numan Vadisi’nden söz etmiştir. Birçok Arap şairin bu vadi için methedici kasideler yazdığını söylemiştir. Kasidelerden birinin matla beytini aktardığını söyleyerek bu beyti vermiştir.

1. ايا جبلى نعمان بالله خلينا
نسيم الصبا يخلص الى نصيبها¹³⁵⁶

1007. Manzume

Sultan Süleyman’ın Medine’de yaptırdığı bir kaleden bahsedilmiştir. Bu kaleye Ayn-ı Zerka suyundan bağlanmak suretiyle bir de çeşme yapılmıştır. Bu çeşme sayesinde halk, başka bir suya ihtiyaç duymamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. يامن لهم فى مهجتى والحشا
منازل تزهو بنيان
2. قلبى لكم سور بديع البنا
كانه السور السليمانى¹³⁵⁷

7008. Manzume

Aşki Efendi, Bab-üs Selam’ın sağında Sultan Süleyman için yazılmış olan Arapça ibarelere yer vermiştir. Ardından da Resulullah (s.a.s.) için yazılmış bu manzumeyi aktarmıştır.

1. رسول الله انى مستجير
بجاهك والزمان له اعتداؤ
2. وجاهك يا رسول الله جاه
رفيع بالرفعة بلا انتهاء¹³⁵⁸

1009. Manzume

Aşki Efendi, Bab-üs Selam’ın revakının dışında celi hat ile yazan

¹³⁵⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 22b.

¹³⁵⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 28a.

¹³⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 34a.

¹³⁵⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 35a.

Arapça ibareyi aktarmış, bu naatında yine burada yazılı olduğunu bildirmiştir.

1. وظنى قيك ياطه جميل
ومنك الجود يعهد والسخاء
2. وحاشا ان ارى ضيما وذلا
ولى نسب مدحك وانتماء
3. وكم لك يا رسول الله فضل
تضييق الارض عنه والسماء
4. وكم لك معجزات ظاهرات
كضوء الشمس ليس لها خفاء¹³⁵⁹

1010. Manzume

Sultan Süleyman, bakımsız haldeki Resulullah'ın kabrini tamir ettirmek için ustalar görevlendirmiştir. Bu ustalara orada çirkin işlerden kaçınıp sanatlarını eda etmelerini emretmiştir. Görevlendirilen ustalar binayı bitirince hüsnü hat ile bu beyitleri yazmıştır.

1. الا يا رسول الله يا خير رافع
واكرم مبعوث الى خيرامة
2. وافضل من يحمى النزىل بجاهه
ومن هو للملهوف اعظم شافع¹³⁶⁰

1011. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın buyurmuş olduğu ihsanlardan bahsedilen bölümde yer verilen beyittir.

3. لن يبلغ الواصف المطرى خصايصه
وان يكن بالغاً فى كل ماوصفا¹³⁶¹

1012. Manzume

Aşki Efendi, Kanuni Sultan Süleyman'ın anlatıldığı bölümde Sokullu Mehmet Paşa için ayrı bir başlık açmıştır. Başlıkta Mehmet Paşa'yı anlatacağını söyledikten sonra bu beyti aktarmıştır.

1. وما بلغت كف امرى متناولاً
من الجد الاوالذى نال اطول
2. وما بلغ المهدون للناس مدحه

¹³⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 35a.

¹³⁶⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 35b.

¹³⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 38a.

1013. Manzume

Sultan Süleyman, Medine’de bir hamam olmadığından dolayı buraya bir hamam inşa ettirmiştir. Hamamın yanında bir de büyük bostan yaptırmıştır. Güzelikte cennete benzeyen bu yapı için Yesrib ve Batha şairleri birçok manzume söylemişlerdir.

Aşki Efendi, manzumelerden birini aktardığını söylerek bu beyitlere yer verilmiştir.

1. يا حسن حمامنا وبهجتها
مرلى من السحر كله حسن

2. ماء و نار حواهما كنف
كالقلب فيه السور و الحزن¹³⁶³

1014. Manzume

Sultan II. Selim H. 982/M. 1574 yılının Ramazan ayının yedinci günü vefat etmiştir. Aşki Efendi, sultanın mezarının Ayasofya’da olduğunu bildirdikten sonra bu manzumeye yer vermiştir.

1. سرى نعشه فوق الرقاب وطالما
سرى جوده فوق الرقابونابله

2. افاض عيون الناس حتى كانما
عيونهم فيماتفيض انامله

3. فان دفنو اتحت الترابجماله
فما دفنت او صافه و شمائله¹³⁶⁴

1015. Manzume

On üçüncü faslın Sultan III. Murat hakkında olduğu söylendikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

1. ملك اذاضاق الزمان باهله
بجلا توسع فى المكارم وانفسح¹³⁶⁵

1016. Manzume

Sultan Murat’ın “Sultan Murad Han ibn Sultan Selim Han ibn Süleyman Han ibn Selim” şeklinde şeceresi verildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

¹³⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 38b.

¹³⁶³Medine Tarihi, c. 3, varak 41b.

¹³⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 48a.

¹³⁶⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 48a.

1. نسب كان عليه من شمس الضحى
نورا و من فلق الصباح عموداً¹³⁶⁶

1017. Manzume

Aşki Efendi, Sultan II. Murat'ın Allah (c.c.)'in feyizleri ile süslenmiş bir zat olduğunu bildirdikten sonra bu manzumeye yer verir.

1. معانى بنى عثمان غير خفيه
وكل الى شاو المفاخر سابق

2. وقد تخمد النجوم بضوئها
تفاوتت الانوار والكل رايق

3. باسم مراد ينجلي كل مشكل
غويص و تنقاد الجبال الشواهِق¹³⁶⁷

1018. Manzume

III. Murat öyle yüce gönüllü bir padişaktır ki Haremeyn ehlinde onun ihsanlarından yararlanmamış bir kimse yoktur. Mekke'de yaşayan bazı faziletli zatlar onun hakkında bu manzumeyi inşa etmiştir.

1. فلو ان الي فى كل منبت شعرة
لسانابيث الشكر كنت مقرصا

2. وما بيدى الا الدعاء بنصره
فيملك قصرا ملك كسرى وقيصر¹³⁶⁸

1019. Manzume

Sultan III. Murat döneminde Mescidü'l-Harem tekrar ihya edilmiştir. Bu yenileme için birçok şair tarih düşmüştür. Aşki Efendi ise “tarih manzumelerinin en güzellerinden biri Mekkeli bir şairin bu beytidir” diyerek beyti aktarmıştır.

1. جدد المسجد الحرام مراد
دام سلطانه وطال اوانه¹³⁶⁹

1020. Manzume

Sultan III. Murat'ın Mescid-i Haram'ın ihyası için düşülmüş tarih manzumesidir.

1. جدد السلطان مراد بن سليم
مسجد البيت العتيق المحترم

¹³⁶⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 48a.

¹³⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 48b.

¹³⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 49a.

¹³⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 49a.

2. سرمنه المسلمون كلهم
دام منصور اللواء و العلم

3. قال روح القدس افي تاريخه
عمر سلطان مراد الحرم¹³⁷⁰

1021. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın minberinin kapısında bir mermer taş üzerinde bu tarih manzumesinin yazıldığı aktarılmıştır.

1. ارسل السلطان مراد بن سليم
ستريد اخير راد للمعاد

2. نام في امج العلا سلطاننا
امنا في ظله خير البلاد

3. نخور ورض المصطفى صلى عليه
ربت الهادي به كل العباد

4. منبرا قداسست اركانه
بالهدى واليمن من صدق الفؤاد

5. منبرا يعلى الهدى اعلاؤه
دام منصورا لاصحاب الرشاد

6. قال سعد ملهما تاريخه
منبرا عمر سلطان مراد¹³⁷¹

1022. Manzume

Sultan Murat'ın Mescid-i Nebevi'ye yapmış olduğu tadilat için düşülen tarih manzumesidir.

1. بنا شريف الروضة النبي
بنا ابو النصر خير العباد

2. فقلنا على القور تاريخه
فقا بتجديل سلطان مراد¹³⁷²

1023. Manzume

Aşki Efendi, Ravza-i Mutahhara'da yer alan bir levhada bazı tarih beyitleri yer aldığını söylemiştir. Burada yer alan beyti aktardıktan sonra da bu levha üzerinde rakam ile 1026 yazdığı bilgisini vermiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer vermiştir.

¹³⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 50b.

¹³⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 53a.

¹³⁷²Medine Tarihi, c. 3, varak 53b.

1. لوح نسيم خالص الهمت تاريخه
لوح لسلطان احمد اهداه حبا خالصا¹³⁷³

1024. Manzume

Aşki Efendi, Ravza-i Mutahhara'nın üst kısmında, ziyaret edenlerin tam karşısında kalan bir levha olduğunu ve bu levhada şu beyitlerin yazdığını söylemiştir.

1. وقفنا على اعتاب فضلك سيدي
لتقبيل ترب حب ذلك من ترب

2. وقمنا تجاه الوجه نرجو اشفاة
الى الله فمحو الاساءة والذنب¹³⁷⁴

1025. Manzume

Sultan I. Ahmet, Medine için büyük hizmetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de Mescid-i Nebi'nin yanında yaptırdığı çeşmedir. Medine ahalisi bu ihsan için sultana çok dua etmiştir.

Aşki Efendi, duanın çokluğunu çeşmeden akan suya benzetmesinin ardından bu beyti vermiştir.

1. ان اثار ناتدل علينا
فانظروا بعدنا الى اثارنا¹³⁷⁵

1026. Manzume

Hükümdarlar, yapmış oldukları ihsanların baki kalması için çok çalışmışlar ve bunun için hiçbir nakti yardımdan kaçınmamışlardır.

Anlatının devamında bu beyitlere yer verilmiştir.

1. هم الملوك اذا ارادوا ذكرها
من بعد هم فبالسن البنيان

2. ان البناء اذا تعاضم شأنه
اضحى يدل على عظيم الباني¹³⁷⁶

1027. Manzume

Aşki Efendi, Sultan I. Ahmet'in Medine'de yaptırdığı çeşmeyi methetmeye devam etmiştir. Bu çeşme için Ayn-ı Zerka'dan su bağlanmış ve gece gündüz hiçbir kesintiye uğramadan akmaya devam etmiştir.

¹³⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 61a.

¹³⁷⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 61a.

¹³⁷⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 61a.

¹³⁷⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 61a.

1. سلسبيل الماء فيه مطلق
فيدالناس بطيب المورد
2. قدسرى بين رياض ديجتى
برخام ابيض افي اسود
3. وحلافى العين من مرمره
شكل زهر جل عن قطف اليد¹³⁷⁷

1028. Manzume

IV. Murat döneminde Medine mollası olan Seyyid Mehmet Efendi önderliğinde Kabe tadilatından geçirilmiştir. Bu tadilat için Medine ehlinde olan Cevheretü's-semine kitabının müellifi eserinde bu manzumeye yer vermiş, Aşki Efendi de bu manzumeyi aktarmıştır.

1. بنى الكعبت الغراء عشر ذكر تهم
ورتبهم حسب الذى اخبر الله
2. ملائكة الرحمن ادم ابنه
كذاك خليل الرحمن ثم العمالقه
3. وجرم هم يتلوهم قصى قریشهم
كذا ابن الزبير ثمحجاج لاحقه
4. ومن بعد هم من ال عثمان قدبنى
مراد حما الله من كل طارقه¹³⁷⁸

1029. Manzume

Cevheretü's-semine'de verilen manzumeye bazı şairler ekleme yaparak bu beyti yazmıştır.

1. وخا تمهم من ال عثمان بدر هم
مراد المعالى اسعدالله شارقه¹³⁷⁹

1030. Manzume

Mısır kadısı Mevlana Şaban Efendi, menasik-i haccını tamamladıktan sonra Medine'ye teşrif etmiştir. Teşrifi sırasında yanında birçok altın, gümüş, elmas gibi değerli taşlar da getirmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. ليس الزمان بصالح الاعلى
تدبيره فى النقض والا برام¹³⁸⁰

¹³⁷⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 61b.

¹³⁷⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 65b.

¹³⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 65b.

¹³⁸⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 66a.

1031. Manzume

Mevlana Şaban Efendi'nin yanında yer alan elmasları ona temin eden Silahdar Mustafa Paşa'dır. Aşki Efendi, Mustafa Paşa için dualar ettikten sonra bu beyte yer vermiştir.

1. وبالذعاء ارى ختم الكلام له
فما توفاه حق المدح اقلام¹³⁸¹

1032. Manzume

Aşki Efendi, Mustafa Paşa'nın her zaman hayır işlerde bulunduğunu, çirkin bir fiilinin olmadığını belirtmiştir. Allah (c.c.)'a dua ederek kabrinin nurla dolmasını ve ceza gününde Resulullah (s.a.s.)'a yakın olmasını dilemiş, devamında bu beyte yer vermiştir.

1. امين امين لارض بواحدة
بل الف امين فى الفين امينا¹³⁸²

1033. Manzume

Mevlana Şaban Efendi, Sultan Ahmet'e ait iki adet elması Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin karşısına yerleştirmiştir. Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. واذا سخر الاله اناسا
لسعيد فانهم سعداء¹³⁸³

1034. Manzume

Mevlana Şaban Efendi'nin, Medine'ye varıp Resulullah (s.a.s.)'ın kabirinin bulunduğu yere elmasları yerleştirmesine Medine'den bir zat bu tarihi düşmüştür.

1. زار خير الانام حبر همام
قدتسمى شعبان وهوربيع

2. عم جيران احمد بنوال
دون ذاك النوال خصب يريع

3. جاء بالجواهر الثمين لطفه
من وزير وهو الجناب المنيع

4. مصطفى المجدو الندى و المغاى
وسلحدار نعمة لا تضيع

¹³⁸¹Medine Tarihi, c. 3, varak 66a.

¹³⁸²Medine Tarihi, c. 3, varak 66b.

¹³⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 66b.

5. عندوجه النبي قدو ضعوا
فغدا و هو مشرق ولموع

6. كان هذافى عام سبع والى
وتمام النظام فيه بديع¹³⁸⁴

1035. Manzume

Şaban Efendi'nin getirdiği elmasların yerleştirilen yerin bir parçası olduğu belirtildikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

1. واذا الدرزان حسن وجوه
كان للدر حسن وحهك زينا

2. وتزيبدين اطيب الطيب حسنا
ان تمسيه اين مثلك ايننا¹³⁸⁵

1036. Manzume

Şeyhü'l-harem olan Bekir Ağa, Baki mezarlığını ihya için için işe girişmiştir. Bu hizmetin kendine nasip olduğu için şükreden Bekir Ağa, büyük gayret ile çalışmalarını bitirmiştir.

Aşki Efendi, ihyanın tamamlanmasına Arapça bir kaside ile tarih düşüldüğünü söyleyerek bu manzumeyi aktarır.

1. عمر البقيع وشادمنه بناءه
واعادر ونقه وزاد بهاءه

2. عين الاماجد فخر هم من لم يزل
يتلو لسان المكرمات ثناءه

3. فخر الاغوات العظام رئيس
اهل الاحتشام ومن روم بقاءه

4. باكير اغا شيخ الحرم الذى
قدشرف المختار منه فناءه

5. ذوالعلم والفضل الشهير وصاحب
التدبير من حمد الورى اراءه

6. وعد ابحمد جامعا بين فضل
السيف والقلم المقيم لواءه

7. لا يختشى فى الله لومة لائم
ينال عفو الله ثم رضاهه

¹³⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 66b.

¹³⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 66b.

8. قد قيل ارخ عام تسوير البقيع
فقلت بيتا قدسدت بناءه
9. متضمنا ذوالنقط تاريخا
وذو الا همال تاريخا يبين سناءه
10. اتيا اليك بيت شعر كامل
اضحى القصور ازاره ورداءه
11. عمره الحاج باكير اغا
يرجومن المولى العليم جزاءه¹³⁸⁶

1037. Manzume

Sultan II. Mustafa döneminde Mescid-i Kuba, tadilattan geçirilmiştir. Hz. Ali'nin mescidinin yanında mektep ve kütüphane yaptırılmış, Hz. Hamza'nın kabrinin yanında ise ziyaretçilerin istirahat edebileceği bir mekan inşa ettirilmiştir. Bu ihşanlardan sonra ise Ayn-ı Zerka suyunun temizleme işine girilmiştir. Suyun temizleme işinin bitmesine Medine'den bir zat bu tarih manzumesini buyurmuştur.

1. حمدا من ال عثمان الملوك المصطفين
حيث جاواك المنير على من اعلى القلم
2. وفقو للخير نسلا بعد بسل فانتهى
دور احسان الى من كان ينبوع الكرم
3. حضرت السلطان ثانى امر لهم
صب اموالا لتجديد الخير المحتشم
4. ثم احيا مسجدالتقوى المؤسس افي قبا
والذى يدعى مصلاى حبيب المحترم
5. والذى افي قربه من مسجد للمرتضا
مثله فى حديمقات لاحرام الحرم
6. مشهد حمزة الذى عم النبى المصطفى
جددو المحمدالله على وجه الاتم
7. نظف فذالحليفة داخل بئر على
اصلح فى ظاهر منها الدى كانلا هم
8. ثم اجرى عين زرقامن ام القبة
بعد تنظيف لها من طين مجرى تنقسيم

¹³⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 80a.

9. طول مجراها من الام الى ارض الجرف
طال مالم يتفق تطهير هامن القدم

10. ثلماتم من ايدى سليمان الامير
جاء مقبول العرب من عون انظار العجم

11. قارن الله تعالى بالقبول والرضى
صانه ذخرا ليوم تلتقيه لاجرم

12. ثمان حاولت تاريخا لتحديد ذكر
فاستمع من حق مايتلى عليك من رقم

13. عد مفصولات الفات فذاك التاريخ
جدد السلطان الاعظم مصطفا هذا الحرم¹³⁸⁷

1038. Manzume

Sultan I. Mustafa'nın yakalandığı hastalığa hiçbir doktor çare bulamamıştır. Durumu gittikçe kötüye giden padişah sonunda vefat etmiştir. Aşki Efendi, sultanın vefat ettiğini söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

1. ولوكانت الدنيا تدوم لواحد
لكان رسول الله فينا مخلدا¹³⁸⁸

1039. Manzume

Medine'de zuhur eden fitnede, halk ve Benî Harb kabilesi karşı karşıya gelmiştir. Fesat çıkaran kimselerden biri halka dönerek “Siz izliyorsunuz, gelip bizimle beraber savaşın!” demiştir. Bunun üzerine halkın içindeki bir zat bu beyti söylemiştir.

1. خلق الله للحروم زجالا
ورجالا لقصة وثرید¹³⁸⁹

1040. Manzume

Sultan I. Mahmut'un Medine'de Resulullah (s.a.s.)'ın babasının kabrini ihya ettirmiş, çeşitli şamdanlar göndermiş ve viran haldeki binalar için mimarlar gönderip onları yenilemiştir. Binaların yenileme çalışmalarının bitimine ise bu tarih düşülmüştür.

1. امر بعمارة هذا الرواق الشريف
ملك البحرين والبحرين

2. خادم الحرمين الشريفين

¹³⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 81b.

¹³⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 83a.

¹³⁸⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 84a.

1041. Manzume

Sultan III. Mustafa'nın tahta çıkışından bahsedilen bölümde bu beyte yer verilmiştir.

1. كالبدر اشرق افي الافاق مطلعته
والشمس حلت بسعد منزل الشرف¹³⁹¹

1042. Manzume

Sultan III. Mustafa'nın, yakalanmış olduğu hastalığa hiçbir doktor çare olamamıştır. Sultan Zilkade'nin sekizinci cuma günü vefat etmiştir. Aşki Efendi, vefat haberini verdikten sonra bu beyti aktarmıştır.

1. ارى الموت يختار الكرام كانه
لاهل المعالى و المكارم عاشق¹³⁹²

1043. Manzume

Aşki Efendi, saltanatın Sultan I. Abdülhamit ile mutlu olduğunu söyledikten sonra bu beyte yer vermiştir.

1. اماترى الغيم كالباكى بادمعه
والارض تضحك كالجذلان من فرح¹³⁹³

1044. Manzume

Ravza-i Şerif'in sağ ve sol tarafında asılı olan iki levha vardır. Bunlarda hüsnü hat ile yazılmış olan tarih manzumesi budur.

1. هذا المقام المصطفى قف به منكسرا
لراس و سل ماترين
2. و تنل احق الله فوق الذى
ترجوه ممالا عليه مزيد
3. و ادع لم فاق الملوك الاولى
قدخدموا هذا المكان السعيد
4. سلطاننا عبدالحميد الذى
فى الملك اذا مسى نظام فريد
5. وسل لامين بناء محمد
شفاة انه بها قصيد

¹³⁹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 93a.

¹³⁹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 95a.

¹³⁹²Medine Tarihi, c. 3, varak 100a.

¹³⁹³Medine Tarihi, c. 3, varak 100b.

6. مسجد طه اوجه الانبياء
جدده الخاقان عبدالحميد¹³⁹⁴

1045. Manzume

Ravza-i Şerif'in sağ ve solundaki sütunlar üzerinde altın hat ile bu beyitler yazılmıştır.

1. يا خير من دفنت افي القاع اعظمه
فتاب من طيبهن القاع والاکم

2. نفسى الفدا لقبرانت ساکنه
فيه العفاف وفيه الجود والکرم¹³⁹⁵

1046. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın kabrinin etrafında Şebeke-i Saadet'in üzerinde bir levha mevcuttur. Levhada atın ve celi hat ile yazılmış bir kaside mevcuttur. Aşki Efendi de bu kasideye eserinde yer vermiştir.

1. ياسيدي يارسول الله خذ بيدي
مالي سواك ولاألوي على أحد

2. فأنت نور الهدي في كل كائنة
وأنت سر الندي ياخير معتمدي

3. وأنت حقا غياث الخلق أجمعهم
وأنت هادي الورى لله ذي السدد

4. يامن يقوم مقام الحمد منفردا
للواد الفرد ل...م يولد ولم يلد

5. يامن تفجرت الأنهار نابعة
من إصبعيه فروى الجيش بالمدد

6. إني إذا سامني ضيم بروعني
أقول ياسيد السادات ياسندي

7. كن لي شفيعا إلى الرحمن من ذل
وأمنن على بما لا كان في خلدي

8. وأنظر بعين الرضالي دائما أبدا
واستر بفضلك تقصيري مدى الأمد

9. واعطف علي بعفو منك يشملني
فإنني عنك يامولاي لم أجد

¹³⁹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 101b.

¹³⁹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 101b.

10. إني توصلت بالمختار أشرف من
رقى السموات سر الواحد الأحد

11. رب الجمال تعالى الله خالقه
فمثله جميع الخلق لم أجد

12. خير الخلائق أعلى المرسلين ذرى
نخر الأنام وهاديهم إلى الرشد

13. به إلتجئت لعل الله يغفر لي
هذا الذي هو في ظني ومعتقدي

14. فمدحه لم يزل دأبي مدى عمري
وحبه عند رب العرش مستندي

15. عليه أركى صلاة لم تزل أبدا
مع السلام بلا حصر ولا عدد

16. والآل والصحب أهل المجد قاطبة
بحر السماح وأهل الجود والمدد¹³⁹⁶

1047. Manzume

Mescid-i Saadet'in Mihrab-ı Osmani tarafındaki kıblenin tamire muhtaç olması ve Sultan I. Abdülhamit devrinde bunun gerçekleşmesine değinilmiştir. İhya edilen bölüm için bu tarih beyti aktarılmıştır.

1. بسم الله الرحمن الرحيم
انما يعمر مساجد الله¹³⁹⁷

1048. Manzume

Mihrab-ı Osmani için yazılan besmeleden sonra Fetih suresi aktarılmış ve devamında da aşağıda bir beyti verilen kaside tamama erdirilmiştir.

1. بنور رسول الله اشرفت الدنيا
ففى نوره كل يجى ويذهب¹³⁹⁸

1049. Manzume

Mescid-i Melaik'de Besmele-i Şerif'in yazdığı hattın altında celi hat ile bu beyit yazmaktadır.

1. وحط فى بابنا ماشئت من نقل
وكل شئ يرى صعبا يهون بنا¹³⁹⁹

¹³⁹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 101b.

¹³⁹⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 102b.

¹³⁹⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 103a.

¹³⁹⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 103b.

1050. Manzume

Sultan I. Abdülhamit'in Medine'de yaptığı tadilatlar neticesinde bab-1 Cebrail (a.s.)'in üzerine celi hat ile bu tarih beyti düşülmüştür.

2. جد بالا جلال في ان شييدا
باب جبرائيل سلطان الحميد¹⁴⁰⁰

1051. Manzume

Sultan I. Abdülhamit döneminde Ravza-i Mutahhara'da yapılan tadilata düşülen tarih manzumesidir.

1. سلطان الامجد المحقق باق الكرام
بنى وعمر دار الفيض شيده
2. قدقالها العارف تاريخ تمامه
عبدل الحميد بنى دار العلاعلى
3. امام اهل التقى بالعزة السامى
اهل المدينة با حسان والرام
4. ماخوذة من دار ارى للسنة النامى
اهل العلوم باقبال وانعامى
5. جامعى شرف نبى خان حميد علا
عا مروضة ياك حرم خاص رسول¹⁴⁰¹

1052. Manzume

Sultan I. Abdülhamit'in Medine'de yaptırdığı bir medreseden söz edilmiştir. Padişah, bu medreseyi iki kattan oluşturmayı istese de bunu başaramamıştır. Yaptırılmış olduğu medreseye ise büyük bir kütüphane ve derslikler inşa ettirmiş, çeşitli ihsanlarda bulunmuştur.

Aşki Efendi, medrese için bir tarih düşürüldüğünü söylemiş ve bu manzumeyi aktarmıştır.

1. بسم الله الرحمن الرحيم
هذا محل الشيخ المستفيد
2. وانشاه السلطان عبدالحميد
من عل عثمان الملوك الاولى
3. خيراتهم قدقلدت كل جيد
لازال فعل الخيرات فيهم وفي

¹⁴⁰⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 104a.

¹⁴⁰¹Medine Tarihi, c. 3, varak 104a.

4. ابنائهم ليوم يبقى الوعيد
فليهنه الفخر على غيره
5. لما بنا فى المكان السعيد
بقرب طه اشرف الانبياء
6. مدرسة غراقصر مشيد
لله ما احسن اسلو بها
7. وحسن شكل افي المبانى وحيد
حازت من البهجة والا زرها
8. واحسن ممالا عليه مزيد
لملا وقداسس بنيانها
9. على التقى مع ذكر رب مجيد
وساقها قام وقدفصلت
10. حجر تها اللالى السكنى المرید
بهمة الصدر الكبير الاغا
11. ذى الفكر وراى المصيب السديد
محمد من قدغدا جوهرها
12. فى اغوات الملك فيهم فديد
والكاتب الشهير الذى
13. فى مدحه قل مانثا اوتريد
وذاك ابرهيم افندى الذى
14. اضحى امينا لبنا هالجديد
وناظرا والحمد لله قد
15. تمت بخير ورجال حميد
فقل اذا شاهدت فردوسها
16. تبارك الخلاق جل المجيد
لازال من انشاهالا بسا
17. تاج علا فى دولت لاتبيد
وادع بخير للذى قدسعى
18. فيها ومن نظم هذا القصيد
وانترد بيتا لهذا البنا
19. قدجاء تاريخا كدر نضيد
باول اسم الله كمل وقل
20. مجاوبا للسائل المستفيد

اشاد هاللعلم سلطانا

21. اعنى به السلطان عبدالحميد
سنه بين اكيوز اكي¹⁴⁰²

1053. Manzume

Sultan I. Abdülhamit'in yaptırdığı medresenin içinde yazılı olan tarih manzumesidir.

1. الحمد لله العزيز الحميد
من خص بالتوفيق خير العبيد
2. وصير الاثار تجد ذكر
المرء تخليد علاه المجيد
3. قراه الناظر و انظر الى
محل علم بالمعالى مشيد
4. فانه انشاه مخلصا
لله يرجوه ثوابا مديد
5. وان يرى افي طيبة روضة
يجلى به نور الهدى للمريد
6. ويجننى منه ثمار العلا
والعلم والخير الذى لايبيد
7. تقبيل الرحمن منه الذى
نوى واحياه سعيدا حميد
8. مقلدا غقد علا حلية
جوهر مجد نوره فى مزيد
9. كحضره الصدر الاغامر زقى
من خدمت الملك لظه الوحيد
10. جوهر تاج الفخر من قام من
انظاره هذا البناء السعيد
11. برانابرهيم اغا والى البنا
كاتب النذب المجيد المجيد
12. جزاهم الله بخير الجزا
بجاه ذى الجاه العريض المديد
13. صلى عليه الله مع اله
وصحبه ماامر درسا معيد

¹⁴⁰²Medine Tarihi, c. 3, varak 104b.

14. وما دعا داع لمنشئه
اذ ينظر تارخ بيت فريد

15. محل علم صنعه محكم
اشاده السلطان عبد الحميد¹⁴⁰³

1054. Manzume

Sultan III. Selim'in, Mescid-i Nebevi'de yaptırmış olduğu tadilatın tamamlanmasına düşülen tarih beytidir.

1. ان ذا التاريخ للترخيم صاح

يا سليم منك هذا المسك فاح¹⁴⁰⁴

1055. Manzume

Mekke halkı, Vahhabilerin zulmünden öyle bir hale gelmiştir ki kabir ehline bile gıpta eder olmuşlardır. “Bizi bu bela girdabından kurtarak kimse yok mudur?” diyerek feryat ederlerdi. Gözleri yaşlı bir şekilde çöllerde mecnun gibi dolaşıp bu mersiyei söyleyerek hararetlerini biraz da olsa dindirirlerdi.

1. اين شمس ارباب الكلمة لم تشرق
واين بدر اصحاب الهمة لم تبرق

2. وظل ظهر قامة ظهر الاستقامتة مال
وغسق دجى هامت جنح ليل المخالفة طال

3. اين سماء العزالر فيعة المراتب
اين الشهب المرصدات الثواقب

4. اين بارقات البارقات
اين الرعود الداوية الصاعقات

5. اين اسود الفدافد الضارية
اين اظفار الليوث الغارية

6. اين ذباب العاويات على الكلاب
اين الفوارس المسعدون للضراب

7. اين الرماح والسيوف العايلة
اين اشجعان والا بطل الغايلة

8. اين المغازى افي سبيل الله الان

¹⁴⁰³Medine Tarihi, c. 3, varak 105a.

¹⁴⁰⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 107b.

امان لكلامن هؤلاء الاوان

9. الحياء لعمرى انتم ام نائمن
افنيتم انالله وانااليه راجعون

10. فسمابكم لونايتم الموتى لاجابونى
ولود عوت ضم الاحجار للين للبونى

11. ماهذه الرقة ايها القوم النيام
وما هذه القعدة عن القيام

12. كيف التقاطع ابعده ماجرى تستحسنون الكسل
وتستلذون باستماع ماقد حصل

13. اما كفاكم منه الاستهزاء والا هانة
امارايتم من تجاريه تغيير احكام الديانه

14. ابرضيكم هذا الحال الذميم
الصادر من ذلك الشيطان الرجيم

15. ارحمو احالنا اى اهل الديانة والمره والامان
اى جيوش الموحيدين من دولت ال عثمان¹⁴⁰⁵

1056. Manzume

Muhammed b. Ahmet el-Hifzi'nin Vahhabileri öven kasidesi reddeden bazı iman ehilleri o kasideye cevaben bu kasideyi yazmışlardır.

1. سلوا الدهر ماشان الخوارج من نجد
اهم عصبه الارازل ام فرقة المجيد

2. يقول لكم لاهؤلاء ولا الاولى
ولكنهم اهل الخروج عن الحد

3. رواع من الاشرار ضلوا عن الهدى
وزاغو المسعى الى مسلك الرشد

4. فهامو اعلى الطغيان وانقاد امرهم
بحكم سعود بالخارجى عن البعد

5. واضحت جموح الشرك فى كل حالة
تميل لماقدكان من ذلك الفرد

6. راهم كثيرا وهو فرد فغره
اضهاهم بما امضاه فى الحل والعقد

7. وامسى كابليس اللعين غواية
وقد خص باللعن المؤبد والطرده

¹⁴⁰⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 121a.

8. والا كفر عون بدرعية الشقا
يقول انا الداعى الى اناس والمهدى

9. وقدعم فى الارض الحجاز بلاوه
بتغييره الاحكام فى القرب والبعد

10. ولاتنس ماقد صار منه بمكة
من الذل للاشراف والهجر والصد

11. وكن باكيا بالدمع وابداله بالدم
على الطايف الممدوح فى الغدر والود

12. فسل عنه عثمان المضايفى انه
لادرى بماقد كان فى السهو والعمد

13. والا فسل عنه ابن شكبان بعده
فكل من الكلبين فى اهله يعد

14. فقلت لهم يا عصابة الكفر والردا
ترد يتمو ابالشرك فى برده البلد

15. وقدصار هذا الخار جى امير كم
وانتم كلاب وهوفى القبح كالقدر

16. تيقظت افي رد الجواب عليكم
وما اعين اليقظان كالا عين الرمد

17. فلا تؤمنو حتى ترو اكل نكبة
تحل بكم رغما على الانف والخد

18. فاهلا ككم بالحرب قدجاء اوان
وايقاعكم فى اسفل المهلك المردي

19. وانى لكم داع الى الحق فاسمعوا
فهيهات ان يدعوا الى الرشدى

20. فماد عوتم الا اعتمادى واننى
بعز نبى عثمان ادعوا الى الرشدى

21. ملوك بهم عن الشريعة لم يزل
على المعالى لا يخلق بالهد

22. فالله اعزاز وفتح ونصرة
وغلق لابواب المفاسد بالسد¹⁴⁰⁶

1057. Manzume

¹⁴⁰⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 123a.

Şerif Galib ve beraberindekiler, Yenbu'da buluşup Medine'ye geçmeyi planlamışlardır. Bu haber Suud'a ulaşınca, büyük bir hışımla askerlerini toplamış, yolda da gördüğü bedevileri kendine katarak Medine'ye yola çıkmıştır.

1. هذى هي العوجاء لا قومت
منها بدا الشر وفيها يعود
2. بهار عاع مشبهوا الناس افي
خلقتهم والطبع طبع القروء
3. تبخل بالمال ولكنها
بالنفس والعرض لكل تجود
4. اديانهم فاسدة كلها
فلائنصارى هم ولا هم يهود
5. سعود هم طالعه الخس افي
هبوطه تحسبه في صعود
6. شيخهم النجدى اغرا هم
وغرهم حتى تعدو الحدود
7. فلعننت الجبار تغشا هم
وشيخهم نسل اللثام سعود
8. مدالزمان والوان وما
وافت الى دار النبي الوفود¹⁴⁰⁷

1058. Manzume

III. Selim'in vezirlerinden biri olan Abdullah Paşa, Şam valisi olduğu dönemde Medine'yi ziyarete gitmiştir. Abdullah Paşa, bu mekana hizmet etme niyetinde olup bunun için sultandan yardım talep etmiştir. Sultan ise ona değerli çiniler göndermiştir. Çinilerin yanında bir zat da gelmiş ve çininin üzerine bir manzume yazmıştır. Bahsi edilen manzume budur.

1. وفي تحلى مقام المصطفى بينا
متمق نال اجرا غير محصور
2. بالصدق باشره جدا بهمته
محافظ الشام ذوا الافضال وبالجير
3. هو الوزير المحلب بالفخامت
عبدالله باشا بتكريم ودستور

¹⁴⁰⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 125b.

4. طوبى له اذخير المرسلين سعى
فى وشى مسجده السامى تنوير
5. اجاده عملا فرع النبوة من
يدعى حسينا باصل ساد مشهور
6. يا صاحب القبة السامى سراد قها
على السماك وبيت الله
7. يا خاتم الانبياء يامن به افتحتت
كل البرا ياباسرار المقادير
8. وياهولى التجلى والحقايق عن
فضل بك اختص فى القران مزبور
9. رحماك رحماك ياغوث الورى كرما
لو امن فى بحور الكرب مغمور
10. فى الشام عبدالرحمن الانام غدا
يروم نيلى جزاء منك موفور
11. فانت اكرم خلق الله قاطبة
على الاله واجد امن اذى الضير
12. شفاعة لى ادتاتى القيامة
لواء الحمد نعر النصر منشور
13. عليك صلى مع التسليم خالقانه
مع لك الغر والصحب المغارير
14. واخصص ضجيعيك عنا بالر ضاكرزا
عثمان والمرضى بيض الاسارير
15. والتابعين باحسان لهم ايدا
وتنا بعيهم ليوم النفخ فى الصور¹⁴⁰⁸

1059. Manzume

Vahhabiler, Medine’de oldukları dönemde Baki mezarlığını tahrip etmişler, Mescid-i Saadet’i ise kirletmişlerdir. Osmanlı hanedanlığı duruma hemen el koymuş ve Mehmet Paşa ile İbrahim Paşa ihyaya girişmişlerdir. Farklı memleketlerden değerli taşlar, çiniler getirilip kısa sürede tamir edilmiştir. Tamirin ardından Bab-ı Selam’ın dışındaki revnaka ise bir beyit yazılmıştır. Aşki Efendi, ikinci mısranın bozulmuş olduğundan dolayı

¹⁴⁰⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 133b.

sadece ilk mısrayı aktardığını bildirmiştir.

1. من نوره اقتبس كل الشرايح¹⁴⁰⁹

1060. Manzume

Aşki Efendi, Bab-ı Selam'ın revnakında yazan mısrayı vermesinin hemen ardından bu manzumeyi aktarmıştır.

1. و اذكر خصوص المعراج حيث دنا
وقدرای مارای من فیض سنیر

2. ومن یکت خلقه القران معجزة
له فلاشرف یعزى الى غیر

3. تغشاه اسمی صلاة بالتحیته مع
ال کرام واصحاب مشاهیر

4. اهدى له من زجاج الشام خامه
ابو الفتوح ملك النجدو الغور

5. من عل عثمان محمود الخلیفه
سلطان السبطة مر غوب الجماهير

6. حفنه ایدی العلا والنصر حاقنه
والعزیفی ملکه مع حسن تدبیر

7. فی خدمت الحر میب الشریفین سما
على الملوك مفخر فیه مقصود¹⁴¹⁰

1061. Manzume

Bab-ı Selam'ın sağ tarafında beyaz bir hat ile yazılı olan beyittir.

1. هو الحیب الذی ترجی شفاعته
لكل هول من الاهوال مقتحم¹⁴¹¹

1062. Manzume

Bala-yı Kemer'in üzerinde yazan Arapça ibarelerden sonra bu beytin yazılı olduğu aktarılmıştır.

1. فاق النبیین فی خلق وفى خلق
ولم یدا نوره فى علم ولا کرم¹⁴¹²

1063. Manzume

Sultan II. Mahmut'un hastalığına hiçbir doktor çare bulamamıştır.

¹⁴⁰⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 162b.

¹⁴¹⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 162b.

¹⁴¹¹Medine Tarihi, c. 3, varak 163a.

¹⁴¹²Medine Tarihi, c. 3, varak 163a.

Sultan, H. 1255/M. 1839 yılının Cemaziülevvel ayında vefat etmiştir. Sultanın vefat ettiği yıl söylendikten sonra bu beyitler aktarılmıştır.

1. ارى الموت يختار الكرام كانه
لاهل المعالى والمكارم عاشق

2. مفهو منجه اوשמع بزم افروز دين
وراز اشناى علم اليقين¹⁴¹³

1064. Manzume

Sultan Abdülmecid döneminde Medine’de yaptırılan bir çeşmeden bahsedilir. Aşki Efendi, bu çeşme gibi bir çeşmenin şehirde misli olmadığını söylemiştir. Çeşmenin tamamlanmasına Arap bir bu şair tarihi düşürmüştür ve manzume mermer bir taş üzerine nakşedilmiştir.

1. اعظم بخبير خليفة سلطاننا
عبدالمجيد المجيد ذى الامرالرشد

2. المغدق الحرمین جارى فضله
من فيض عين خزائن دوما يمد

3. من هذه من بعض اوقاف له
تجري معينا با لظهور لمن ورد

4. تاريخها بحريم ارفع مسجد
حنفية ببقابها الفع الابد¹⁴¹⁴

1065. Manzume

Rikab-1 Hümayun kapıcıbaşlarından Medine muhafızı Zeynelabidin Bey ve Hz. Hamza’nın kabrine yapmış olduğu ziyaretlerden bahsedilmiştir. Bu ziyaretler zamanla halk tarafından da yapılmaya başlanmış ve bir gelenek halini almıştır.

Anlatının devamında Hz. Hamza’nın sandukasının güzel bir taş ile değiştirilmesi hususuna değinilmiş ve değişim yılı için bu tarih manzumesi aktarılmıştır.

1. لضريح السيد الاسنى العلى
حمزة عم امام المسلمين

2. ساد احجارا بصنع متقن
عين اعيان رؤس الحاكمين

¹⁴¹³Medine Tarihi, c. 3, varak 194a.

¹⁴¹⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 217a.

3. من على طيبة من حين ولى
لم يمل قت عن الحق المبين
4. وبييت حسن النظم جلى
عام اتمام بلادال يبين
5. بينا مرقدعم المصطفى
فاز كل الفوزين العابدين¹⁴¹⁵

1066. Manzume

Aşki Efendi, eserinin tamamlanmasına Arap fuzelalarından birinin tarih düşürdüğünü söyleyerek manzumeyi aktarır.

1. اتاريخ المدينة كم نظرنا
جمالازاده الا نشا لطفنا
2. وكم من طيب عنبره شمنا
من المسك الرطيب شذا و عرفنا
3. و كم فى روضة ازد هرت غصون
وماست باليها ليئا و عطفنا
4. و من ثمرات الفاظ المعانى
تجادبنا المحاسن منه قطفنا
5. وفى ساحاته العليا وردنا
ونز هنا من الاجفان طرفنا
6. ورونق حسنه الزاهى ارانا
من المعنى البديع حلاووصفا
7. وعنه لسان حلا الانس نادا
انا انسلمن لم يحو الفا
8. انا تاريخ طيبة رق لفظى
وراق حلاه للظمان صرفنا
9. ومنش روضه عشقى افندى
ومجلى غيهبى بالنور كشفا
10. فصرت نديم ارباب المعالى
وكننت سمير من للود اصفا
11. وعقد جواهر بنظيم در
تميز باللالي منه صنفا
12. وحال طوى منشورى كنوزا

¹⁴¹⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 221b.

3.3. Farsça Tanıklar

3.3.1. Hâlid el-Bağdâdî

1779 yılında Irak'ta dünyaya gelmiştir. Baba tarafından soyunun Hz. Osman'a dayandığı söylenen şair, Nakşibendi tarikatında “Mevlânâ” ünvanıyla bilinmektedir.¹⁴¹⁷ Küçük yaşlardan itibaren eğitime özen vermiş ve çeşitli medreselerde görev almıştır. Ardından tasavvufa ilgi duyan şair, bu konuda kendisini geliştirmiş ve bir şeyhe mürid olarak kendisinden el almıştır. Şeyhinden aldığı el ile Süleymaniye'ye gelen Halid, artık bir şeyh olarak kendisi mürid yetiştirmeye başlamıştır. Halid, Şam'da bulunduğu sırada önce iki çocuğunu vebadan kaybetmiş, ardından kendisi de 1827 yılında bu hastalıktan dolayı yaşamını yitirmiştir.

İlmî yönden kendini geliştiren ve zamanla döneminin tanınan âlimlerinden biri haline gelen şair, edebiyat alanında da şöhret sahibi olmuştur. Arapça, Farsça ve Kürtçe'ye hakim olması ve üç dilde de manzumelerinin olması bu şöhreti kanıtlar mahiyetindedir. Manzumelerinin bir araya topladığı Divan'ı, onun tasavvufî dünya görüşünü aksettiren bir eserdir. Manzumelerinde tasavvufî kavramları ilmî yönleriyle açıklayarak işlemişlerdir. Ayrıca edebî sahada kendisini Molla Câmî, Hâfız Şîrâzî gibi isimlerden geri görmemesi, onun edebiyat alanında kendine olan güveninin de bir göstergesidir.¹⁴¹⁸

Müellifi belli Farsça manzumeler arasında kendine en çok yer bulan şair Hâlid el-Bağdâdî'dir. Şairden yapılan aktarımlar genellikle naat türünde ya da Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, Mescid'inin, mucizelerinin anlatıldığı bölümlerden sonra nakledilmiştir.

1067. Manzume

Mevlana Halid'in aczini bildirerek Hz. Peygamber (s.a.s.) için yazmış

¹⁴¹⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 257b.

¹⁴¹⁷ Hamid Algar, “Hâlid el-Bağdâdî”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 15, 1997, ss. 283.

¹⁴¹⁸ Abdulcebbar Kavak, *Hâlid el-Bağdâdî*, Ankara: DİB Yayınları, 2017, ss. 29.

olduğu naatidir.

1. سرور عالم من دلده حیران توام
واله سرکشته سودای هجران توان
1. شاه تخت قاب قوسین تومن کمتر کدا
کی بود یارای ان کویم که مهمان توام
2. رحمت عام توام زنده کی من تشنه
مرده بهر قطره از اب حیوان توام
3. دیکران بهر طواف کعبه می اندومن
سویسو افتاده کوه بیابان توام
4. روش در خوایم نهادند افسر شاهی پسر
کوییا پامی نهند برفرق در بان توام
5. جامیا ای بلبل دستار سرای نعت دوست
این سخن بس حسب حال امدر دیوان توام
6. بر لب افتاده زبان کرکین سکی ام تشنه لب
ارزو منددم از بحر احسان توام¹⁴¹⁹

1068. Manzume

Aşki Efendi, alemin Hz. Peygamber (s.a.s.)'in nuru ile nurlandığını, onunla şeref bulduğunu söyleyerek bu manzumeye yer vermiştir.

1. بر دکل رشک از روی محمد
خویش چون کشته از خود محمد
2. سپر شد پیش بیکان غم انکو
نظر دارد بر ابروی محمد
3. دهد شیر افکنانر اخواب خرکوش
شکوهی چشم اهوی محمد
4. زفردهس برین جارور دارد
اسیران دوجادوی محمد
5. نکردر بلبل اندر صحن کلشن
زبادار بشنود بوی محمد
6. غنی از سبجه وزناز شد دل
مراخال ورو کیسوی محمحم
7. نهاده در قدم سروسهی
زشرم سرو دلجوی محمد

¹⁴¹⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 186a.

8. نهدت حجر خالد کرستانی
دم عالم را بین موی محمد¹⁴²⁰

1069. Manzume

Aşki, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i methederek dönen asumanın da onun hizmetine memur olduğunu söylemiş ve devamında bu manzumeye yer vermiştir.

1. ای سراسیمه قهر تو سپهر دوار
کر نه طاقی زچه نه طاق فلک راست مدار

2. نوامان وار کنی جمع بهم اتش اب
شاهد حال یودفی الشجر الاخضریار

3. هست باحکم تو اسان تر و هرکار که هست
حل هر عقده که باشد بر عالم دشوار

4. پرتو مهرت اکر شعله بکلشن نزدی
مرغ کی از پی کلزار شدی در کلزار

5. عرش عکسی بود از عشری بحار کرمت
یا حبا نست از ان قلزم نایان که نار

6. فهم درکنه تو دخلی نکند کر بمثل
مور مساحی افلاک کند در چه تار

7. نیست محرم بشیستان جلالت از هان
نبردیه بد بستان کمالت افکار

8. طائر فکر ابد در طلب معرفتت
کر سوی عالم بالا به پرد اخرکار

9. نشودنیم جواز ساحت قدست اکاه
کردو صد جای کند بندز سستی منکار

10. طرفه تر انکه چو جانی بید نهانز دیک
بلکه نزدیکتر از بینش چشم از ابصار

11. لیک اکر نورز خورشید ندارد بهری
نیست چیزی بجز از ضعف خودش مانع بار

12. خالد ای غرقه کرداب هوس زار بنال
پیش ار باب کرم سود دهد ناله و زار¹⁴²¹

1070. Manzume

¹⁴²⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 228a.

¹⁴²¹Medine Tarihi, c. 1, varak 285b.

Hasan Basri'nin, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile kütük arasında geçen olayın anlatıldığı bölümde insanların Hak'tan gafilliğinden yakınıldıktan sonra bu manzumeye yer verilir.

1. عمر شد درکار نا هموار برباد ای دریغ
هیچ روزی روی فردا ناورم یادای دریغ
2. می نهم هر دم بنای بر هوا بیچاره من
قصرا علام بود بس سست بنیاد ای دریغ
3. کرده بر امرزش حق تکیه بیبیاک از کناه
هرگز از قهارئ اونایم یاد ای دریغ
4. درکنه چندان دلیرود رنگوی ناتوان
باچنین بد خویم در جرم از ارای دریغ
5. ارزوی دولت ناپایدار این جهان
چند دو لتهای جاویدم زکف دادای دریغ
6. راه باریکش شب تاریک همره دیو بد
مانده زیربار عصیان زارو نا شادای دریغ
7. نیکی ناکرده ثبت در نامه روز جزا
خالدا الوده چون خاهد شد از ادای دریغ¹⁴²²

1071. Manzume

Semhûdî, Mescid-i Şerif'te dua edip içeri girdiğinde damağında güzel bir koku oluştuğunu ve bu zamana kadar böyle bir kokuyu hissetmediğini söyler.

Anlatının devamında Hâlid'in bu kokuyu Medine'ye ziyaret yolunda aldığı ve bu naati inşa ettiği söylenmiştir.

1. عجابت نشه زین دامن کهسار می اید
توکوی بانسیم صبح بوی یار می اید
2. ز خاکش یلفت تسکین زخمهای سینه ریشم
تعالی الله چسان از مشک این کردار می اید
3. نشانی از هلال عید و صل دوست می بخشد
هران نقش زشم توسن رهوار می اید
4. نمی دامن کجا می ایداما اینقدر دانم
دمادم نفحهای طبله عطار می اید
5. علامتهای روز شب بکل از میان بر خواست

¹⁴²²Medine Tarihi, c. 2, varak 18b.

- چرازین خاک بوی نافه تاتار می اید
6. بلی این جلوه کاه دلربای عالم اشو بست
که تصویر نظیرش بر خرد دشوار می اید
7. بهر ساعت دمی ان مایه جان جلوهرکردد
زخاکش تا بمحشر نکهت کلراز می اید
8. نشان از کف و پایش بهر منزل شده پیدا
از ان جاسر مه چشم اولو الا بصر می اید
9. همه ازاد سروان بنده بالای او کردند
خرامان چون بعزم جلوه در رفتار می اید
10. نکین خاتم جم شد مر اهردانه سرخی
زشوق لعل اواز دیده خونیار می اید
11. دلا هشیار باش از پرتو حسن ازل اینجا
تجلیها دمادم بردل هشیار می اید
12. به بداریم داد ندانجه در خوابش نمیدیدم
سعادت بین مرکز دولت بیدار می اید
13. سخن سربسته تاکی بانسیم صبحدم خالد
شمیم خاک کوی احمد مختار می اید
14. امین ای مع الله محرم اسرار ما اوحی
زهی وصوش که کویم برتر از بیدار می اید¹⁴²³

1072. Manzume

Semhûdî zamanında Medine'de çıkan yangının anlatıldığı bölümde Allah (c.c.)'tan aciz kullarına yardımını kesmemesi, onlara şefaet etmesi, kusurlarını affetmesi için dua edilmiş ardından bu manzumeye yer verilmiştir.

1. خدا یا جزتومار اکیست حافظ
کدا یا پادشه را کیست حافظ
2. بمحنت خانه غربت شب و روز
غربیت بینوارا کیست حافظ
3. شب تاریکن بی ره در بیابان
من بی رهنما را کیشت حافظ
4. زموع قلزم زخار خونخوار
خداوناخدا را کیست حافظ

¹⁴²³Medine Tarihi, c. 2, varak 91a.

5. زدست اندازی شیطان سرکش
من بیدست پارا کیست حافظ¹⁴²⁴

1073. Manzume

Bilal Habeşi bir gün Resullah'ı rüyasında görmüştür. Hz. Peygamber (s.a.s.) ona: “Ya Bilal! Kendini bizden iyice uzaklaştırdın, artık ziyaretimize gelmeyecek misin?” buyurmuştur. Korku ile yatağından kalkan Bilal, gözyaşları içinde Resullah'ın kabrine doğru yola çıkmıştır.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. من که سرکردان جانانم چه پاک از خانمان
یامر اکی در دل اید فکرت سود و زیان
2. در دل تنکم چنان سودای یثرب زد علم
جای کنجایش کجدارد در و یاد چنان
3. یثرب ان خاکست بتعر ادم آورد بدل
زا بدانی اندرونه نام بود و نه نشان
4. یثرب ان خاکست جبریل امین باصدنیاز
امدی بهر طوفش بر زمین و آسمان
5. یثرب ان خاکست پیش از خلق ادم صبح و شام
هبر طوفش آمدندی زمره روحانیان
6. از خیال اینکه خواهد کشتجای دوست بود
پیشتر از ابدانی قبله گاه انس و جان
7. هشت اکنون خواب گاه اوخجالت بین که من
سالها بگذشت از عمر و نکردم طوفان
8. خالد اتاکی نشینی در خجالت منفعل
خیز کرد مرقدش برکش فغان از سوز دل¹⁴²⁵

1074. Manzume

Bazı İslam alimlerinden aktarılanlara göre kubur-ı salihanın toprağına dokunup onu öpmek caizdir. Bu durum hakkında bir de örnek verildikten sonra bu manzume aktarılmıştır.

1. این چه خاکست کزور ایچه جان امد
خس و خارش بنظر سنبل ریحان امد
2. همچو مرغی که پس از هجر بکلزار رسید

¹⁴²⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 96a.

¹⁴²⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 326a.

دلّم از شادئ سخت با فغان امد

3. شوره خاکيست کزو سرزننه شاه کياه
نکھتش رشک ده روضه رضوان امد

4. خاندمش مشک ختن ليک خطا ميکويم
کفت دل عنبر سارا و پشيمان امد

5. اين همين خاک کزين پيش زماني بقديم
تا سحر نيجه شبي منزل جانان امد

6. انزمان کاهوي مشکين شکار اندازش
بودم دهوش مي خواب هر اسان امد

7. نيمه خوابش اثر نشه مي ميبخشد
چهره اش رشک ده شمع شبستان امد

8. خالد ان عشرت جان بخش در ان شب که کذ شب
وه چه خوش بو دولي رو دنيايان امد¹⁴²⁶

1075. Manzume

Aşki Efendi, Mekke'den Medine'ye yola çıkma hususunu anlatmış ve bu manzumeye yer vermiştir.

1. واحسرتاخدا شدم از خانه خدا
از غصه وقت کشت شود دل ز هم جدا

2. مارا نبود خواهش رفتن زکوي دوست
اماچو امر اوست زسر ميکينم پا

3. اهل صفا بداغ غم مروه مرده اند
من شاد چون زيم که شدم دوراز صفا

4. حجر و مقام وزمزم وارکان و ملتزم
کويند باز کرد کجا ميروي کجا

5. دامان دل کرفته بریدم کشان کشان
حنانه روضه منير و محراب مصطفىا

6. از اشتياق يثرب درد و فراق او
کاهيشت دل فتاده ميان دو کهريا

7. خالد چودوست در همه جاجلوه کر بود
بس غم مخور زخانه او کرشدي جدا¹⁴²⁷

¹⁴²⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 358a.

¹⁴²⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 344b.

3.3.2. Hâfız-ı Şirâzî

İran edebiyatının en büyük şairlerinden olan Hafız-ı Şirazi, doğum yılı kesin olmamakla birlikte Şiraz'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda babasını kaybeden şair çalışmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen eğitimini aksatmamış ve kendisini yetiştirmiştir. Şiirde adından söz etmeye başlayan şairin ünü zamanla yayılmış ve döneminin valilerinden yardımlar almaya da başlamıştır.

Hâfız, kendinden önceki şiir üstadlarından etkilendiği gibi şiirde gelmiş olduğu merteye itibariyle kendisi de sonraki yüzyılları etkisi altına almıştır. Şöhreti sadece ülke sınırları içerisinde kalmamış Asya'nın diğer ülkelerinden Avrupa'nın çeşitli diyarlarına kadar yayılmıştır. Divan şiiri de bu etkiden nasibini almış ve kimi büyük şairin edebiyat alanında ufkunu açmasına fırsat sağlamıştır.

1076. Manzume

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrinin anlatıldığı bölümde Hücre-i Saadet'i ve ashabı ziyaret eden, dünyadan el çekip ahiret için çalışanların varacağı mutluluk anlatılmış ve "Hoca Hafız divanında şöyle nasihat buyurmuştur." diyerek bu manzumeye yer verilmiştir.

1. یلد مردان خدا باش که در کشتی نوح
هست خاکی که بای نبرد طوفانرا

2. هر که اخابکه اخر مشتی خاکبست
کوجه حاجت که بر افلاکشت ایوانرا

3. برو از خانه کردون بدرونان مطلب
کین سیه کاسه در اخر بکشد مهمانرا¹⁴²⁸

3.3.3. Hasan Kaşifi

Şairin hayatı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

1077. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'ın Hz. Ebu Bekir'e olan sevgisi ve "Şayet ümmetimden birini dost edinecek olsaydım Ebu Bekr'i dost edinirdim.", "Ebu Bekir'in kapısı dışında Mescid'e açılan bütün kapılar kapatılsın." hadisleri aktarılmıştır.

¹⁴²⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 42a.

Anlatının devamında Kaşifi, Resullah ile Hz. Ebu Bekir arasındaki dostluğu, naatinde şu şekilde aktarmıştır.

1. ان محرم راز اسمانی
ان محرم کعبه معانی
2. ان همدم خاص ثانی اثنین
ان خواجه چار سوی کونین
3. در مسند حکم امین عدل
در اخر عهد امام اول
4. ان صدیق طریق استقامت
سالار معارج کرامت
5. صاحب قدم مقام تجرید
سر دفتر اهل جمله توحید¹⁴²⁹

3.3.4. Molla İdris

Özellikle Yavuz Sultan Selim döneminde verdiği hizmetlerle tanınan devlet adamıdır. Doğum yılı kesin olarak bilinmemekle birlikte Bitlis'te dünyaya gelmiştir. II. Bayezid'in emri ile "Heşt behişt" eserini kaleme almıştır. Daha sonra Yavuz Sultan Selim döneminde padişahla beraber seferlere katılmış ve birçok bölgenin savaşız olarak Osmanlı topraklarına katılmasında büyük katkıları olmuştur. Yaptığı hizmetlerle sultanın da takdirini kazanan Molla İdris, 1520 yılı sonlarında hayatını kaybetmiştir.¹⁴³⁰

1078. Manzume

Aşki Efendi, Yavuz Sultan Selim'in doğum tarihinin kaynaklarda genellikle H. 872/M. 1467 yılı olduğunu söyler. Fakat Tarih-i Hayriyye'de bu tarih H. 875/M. 1470 olduğunu ve delil olarak da Molla İdris'in bu beytinin verildiğini aktarır.

1. بهفتا دینج و صد و هشتمین

بدرج شه افتاد زرثمین¹⁴³¹

¹⁴²⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 46a.

¹⁴³⁰ Abdülkadir Özcan, "İdris-i Bitlisî", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 21, 2000, ss. 485-488.

¹⁴³¹Medine Tarihi, c. 3, varak 17a.

3.3.5. Muhibbî

Şairin “Türkçe Tanıklar”da hayatı ve sanatı ile ilgili bilgi verildiği için burada tekrar bahsetmiyoruz.

1079. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman’ın iyi bir şair olduğunun anlatıldığı bölümde önce Türkçe bir manzumesinin matla beytine daha sonra da Farsça bir manzumesinin matla beytine yer verilmiştir. Yer verilen matla beyti budur.

1. باز از آتش دل دیده خرا بست مرا
کار این چشم خرا بست مرا¹⁴³²

3.3.6. Anonim Tanıklar

1080. Manzume

Şair, eserin henüz başında önce besmele, daha sonra Allah (c.c.)’a hamd ve ardından da Hz. Peygamber (s.a.s.) için bu manzumeye yer vermiştir.

1. محمد افتاب عالم افروز
ثنا کوش منم از جان شب روز
2. محمد سرور اولاد ادم
محمد مهترین هر دو عالم
3. محمد اختیار انس جانست
محمد مهترین پیغمبرانست
4. محمد راکسی سانه نه دیده
براکش جبرائیل از جان کشیده
5. محمد شاهباز قاب قوسین
زده از پشت بای از فتر کونین
6. محمد ان جلیس خاص رحمان
محمد کان لطف بحر احسان
7. محمد در دو عالم کامرانست
از ان روخاتم پیغمبرانست
8. محمد بود کادم اب کل بود
محمد راهمه تن جان دل بود

¹⁴³²Medine Tarihi, c. 3, varak 23b.

9. محمد شد فراز شاه پروین
فلکها مهر سرور بسته ایین

10. محمد دین و ایمان داد مارا
ز حق تشریف قران داد مارا

11. محمد داد مارا کام مقصود
نموده راه مارا سوی معبود¹⁴³³

1081. Manzume

Aşki Efendi, yaşadığı zorluklar karşısında nüfuzlu kişilere yazdığı manzumelerin de bir işe yaramadığını söylemiş ve beyte yer vermiştir.

مراز دست هنرهای خویشتن فریاد
که هر کسی بدیکر کونه کند ناشان¹⁴³⁴

1082. Manzume

Çekmiş olduğu dertlere bir çare bulamadığını ve içerisinde gam olduğunu söyleyen şair bu beyte yer vermiştir.

کرچ ویرانه شده دست تعدی دل غم
لیک وار دلده نهفته نیچه کنجین مدفون¹⁴³⁵

1083. Manzume

Aşki Efendi, Medine’de çekmiş olduğu zorluklar karşısında buradan göç etme fikrini düşünmeye başlamıştır. Bu düşünce esnasında zihninde hep bu kıtanın olduğunu söylemiştir.

1. کز سفرها ماه کیخسر و شود
بی سفرها ماه کیخسر و شود

2. از سفر بیدق شود فرزین راد
وز سفر یا بید یوسف صد مراد¹⁴³⁶

1084. Manzume

Aşki Efendi fırtınaya kapıldığı deniz yolculuğunun ardından karaya çıktığında yeniden hayat bulmuş gibi olduğunu söyleyerek bu beyti aktarmıştır.

1. بد ریادر منافع بی شمارست
اکر خواهی سلامت در کنارست¹⁴³⁷

¹⁴³³Medine Tarihi, c. 1, varak 3a.

¹⁴³⁴Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

¹⁴³⁵Medine Tarihi, c. 1, varak 4b.

¹⁴³⁶Medine Tarihi, c. 1, varak 5a.

¹⁴³⁷Medine Tarihi, c. 1, varak 6a.

1085. Manzume

Aşki Efendi, Resulullah (s.a.s.)’in insanların yardımcısı ve şefaatchisi olacağını söyledikten sonra bu beyti aktarmıştır.

1. چه غم دیو ارامت را که دارد چون توپشتیان
چه پاک از موج بحر انرا احه باشد نوح کشتیان¹⁴³⁸

1086. Manzume

Hız. Ali, hicretin gerçekleşeceği gece Resulullah (s.a.s.)’in yatağına girerek onun için kendi canını feda etmeyi göze almıştır. Allah (c.c.), bu durumdan çok hoşnut kalmış ve Cebrail (a.s.) ile Mikail’i yeryüzüne göndermiştir. Cebrail (a.s.), Hız. Ali’nin baş tarafına Mikail ise ayakları tarafına inerek “Ey Ali! Senden başka kim vardır ki Allah (c.c.)’in takdirine mazhar olsun.” buyurmuşlardır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. ملک زعشر فرمان او کمر بندد
هر انکه بهر خدا راه نفس بر بند¹⁴³⁹

1087. Manzume

Hız. Ali’nin, Hız. Peygamber (s.a.s.)’e olan sevgisinden ve canından vazgeçmesinden bahsedildikten sonra bu manzume aktarılmıştır.

1. دمبدم دم از برای مصطفا باید زدن
دست دل دردامنی ال عبا باید زدن
2. نقش حب خاندان بر لوح جان باید نکاشد
مهر مهری حیدری بر دل چوماپاید زدن
3. دم مزن باهر که او بیکنانه باشد بانبی
که نفس خواهی زدن باشنا باید زدن
4. هر درختی کوندارد میوه حب بنی
اصل اوز اسربسر بانیشها باید زدن¹⁴⁴⁰

1088. Manzume

Aşki Efendi önce kendi manzumeleriyle Hız. Peygamber (s.a.s.)’e salat ve selam vermiş daha sonra da bu Farsça manzumeyi aktarmıştır.

1. محمد کاصل هستی شد وجودش
جهان کردی رشادروان جودش

¹⁴³⁸Medine Tarihi, c. 1, varak 31b.

¹⁴³⁹Medine Tarihi, c. 1, varak 144b.

¹⁴⁴⁰Medine Tarihi, c. 1, varak 144b.

2. چراغ روشن از نور خدا
جهانرا دره از طلعت رهای
3. دم خلقش که جان داده عرب را
فرو کشته چراغ بولهب را
4. که اش اهو سخن گفته کهی شیر
کهی حجت زبان و گاه شمشیر
5. بر اهل افتلو ارانده غضب را
بلوح فاستقم خوانده ادب را
6. روان باد ارب از طرف امت
دمادم صد سلام و صد تحیت¹⁴⁴¹

1089. Manzume

Resulullah (s.a.s.)'dan ayrı düşen kütük, bu ayrılığın acısına dayanamayıp feryat ve figan ağlamış, sonunda bu manzumeyi söyleyerek iki parça olmuştur.

1. جز توسر مایه جان نیست مرا
بی توسو دای جنان نیست مرا
2. کی کنم قول کسی در حق تو
کوش جز تو بجهان نیست مرا
3. کر شوم از سرکوی توجدا
غیر فریلد و فغان نیست مرا
4. بی وصال که جز مایه عیش
نیست شادی بروان نیست مرا¹⁴⁴²

1090. Manzume

Semhûdî'nin, Resulullah (s.a.s.)'ın şefaathahına varıp ona selam verdiği söylenmiş devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. السلام ای چهره اتشمع شیبستان وجود
السلام ای قامتت سرو بهارستان جود
2. السلام ای انکه تا ارامکاهت شد زمین
هست خاک تیره راصد ناز بر چرخ کبود
3. السلام ای انکه برتر پایه هر برتری
صد هزاران ساله راه از ساحت قربت فزود

¹⁴⁴¹Medine Tarihi, c. 1, varak 167a.

¹⁴⁴²Medine Tarihi, c. 2, varak 19a.

4. السلام ای انکه بر ظلمت نشینان عدم
از تو شد کنجینه نور عنایت را کشود
5. السلام ای انکه بر کوری چشم نادلان
کرد نعلین اتجواهر سرمه اهد شهود
6. السلام ای انکه اعجازت یکی از صد هزار
برتر از کنجایش فسحتکه گفت و شنود
7. السلام ای انکه پیش از خلق ادم سالها
روی در مهراب ابرویت ملانک در سجود
8. من کجا وحد تسلیم تو یاخیر الانام
از خداوند جهانت باد هر دم صد سلام¹⁴⁴³

1091. Manzume

“Âl-i Ömer” kapısının anlatıldığı bölümde geçen manzumedir.

1. ای پناه عاصیان سویت بناه آورده ام
کرده ام بی حد خطا والتجا ارده ام
2. بوده ام سرکشته وتیه ضلالت سالها
این زمان روسوی خورشید هدا ارده ام
3. هست مارادر جهانجانی وای جان جهان
وانهم از تو چوتوان گفتن فدا آورده ام
4. تو طبیب عالمی من درد مند دلفکار
رو بدر کاهت بامید دوا آورده ام
5. زادره بردت بدرگاه کریمان ناسزاست
شادو اروبردت بی زادوراه آورده ام
6. کوه بردوش ازکناه ورخ زخجلت همچوگاه
دارم امید زوال کوه کاه آورده ام
7. شستنش را یک نم از دریای لطفت بس بود
کرجه دیوانی چروی خود سیاه آورده ام¹⁴⁴⁴

1092. Manzume

İbnü'l-Abdülhadi'den yapılan aktarımda, bir Müslüman kimse şehitlerin ya da diğer müminlerin kabirlerini ziyaret edip selam verse kabirdekiler bunu bilir ve buna cevap verirler, denilmiştir.

Anlatının devamında bu manzume yer verilmiştir.

¹⁴⁴³Medine Tarihi, c. 2, varak 91a.

¹⁴⁴⁴Medine Tarihi, c. 2, varak 121a.

1. ساریانه رحم کن بر ارزومندان زار
و عده شد نزدیک و نبود بعدازین جای قرار
2. کن جدا نعمانی کردون فراز برق سیر
بیخبر زاب و غلف کارزار مابی را هوان
3. بی تامل برکشابند عقال از زانوش
زمره در مانده کانرا ابن کره واکن زکار
4. تاکنم بر خویشتن ارام و اسایش حرام
تاتهم یکباره خواب و خورد و راحت برکنار
5. کرده ده منزل یکی تاسرنهم در راه دوست
تاکنم در دیده خاکی استانش سر مه وار
6. بادیه پیما شد از هر دیده ام صد قطره خون
سوی جانان دیر میجنبد چرا امشب قطار
7. نیست تاب سنی جمالم که از شوق جمال
سوختم از آتش جان سوزو هجران زینهار
8. حادیا خیر و بلند اهنک کن اواز را
ار در رقص از نوای جان فزا جماز را
9. چون منش بیخود کن از ذوق حدی بهر خدا
دل زجا شد تبکی محمل نمی جنبد زجای
10. کوش بر بانگ حدی جان سوی جانان رهنمود
تن بخاک شام و دل بایاد یثرب در هوای
11. مهبط وحی خدا و مشرق نور هدی
معرب مهر سپهر رحمت صدق و صفای
12. اب خیوانست ایش خاک مشک امیز او
مرهم کافور بهر خستکان بی نوای
13. کردکار اخستکانر امر هم کافور بخش
تشنه کانرا سوی اب زندکی راهی نمای
14. تشنه لطف الهی یابی از باد هوا
بوی قردوس برین اید ازوسرتا پیای
15. مرده صد ساله باصدر عشه می جنبدزجای
میدمد از جانب یثرب نسیم جانفزای
16. این نه بس و صفش که یثرب چشم شخص عالمست
مردمش فخر جهان سلار ال ادمست¹⁴⁴⁵

¹⁴⁴⁵Medine Tarihi, c. 2, varak 322b.

1093. Manzume

Aşki Efendi ve kafilesi Medine'ye yarım saat uzaklığa erişmiş ve Medine'nin manzaraları gözlerine görünmeye başlamıştır. Bu manzara karşısında tüm kabile bir anda ah ile feryat etmeye başlamıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. تا بغم عشق تو هم اغوش شدیم
بیگانه ز غفل و خر دو هوش شدیم
2. در وادی عشق بخنانکم کشتیم
کز خاطر خویشتن فراموش شدیم¹⁴⁴⁶

1094. Manzume

Aşki Efendi, Medine'ye vardığında şehir ve Resulullah (s.a.s.) hakkında birçok övgü dolu söz söylemiş ve ardından bu beyitleri aktarmıştır.

1. کند خضر است چه می پرسیش
عرش بدان پایه شده کرسیش
2. نور خجلست کز و تاسماست
نور کجا اتش موسی کجاست
3. بر سر هر کنکره اش تا فلک
جای گرفته است ملک بر ملک¹⁴⁴⁷

1095. Manzume

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in anlatıldığı bölümde, onun her iki alemde ve ceza gününde yardımcımız olacağı, ona canımızı feda etmedinin uygun olduğu anlatıldıktan sonra bu manzumeye yer verilmiştir.

1. ای جمالت مظهر اسمای حسنی امد
وی خم ابروق ماووحی و اوحا امد
2. امد در شان و چشمت رمز مازاغ البصر
روی مویت را بیان بیس وطه امد
3. بسته از لعل لبست یاقوت را خون چکر
در دندان ترالو لوست لالا امد
4. معنی انست نارار اور مزان شجر
دیده ام ان عارض ان قد بالا امد
5. غمزه ات با عاشقان در شیوه سفک دما

¹⁴⁴⁶Medine Tarihi, c. 2, varak 345a.

¹⁴⁴⁷Medine Tarihi, c. 2, varak 345b.

کرچه رویت سوره انا فتحنا امد

6. در ظهور افتاب رویت ای بدر منیر
هر دو عالم ذره سان در عشق دردا امد

7. سجده روی تومی اردنسیمی دائما
ای جمالت مظهر ایز دتعالی امد¹⁴⁴⁸

1096. Manzume

Aşki Efendi, bir zatın Resulullah (s.a.s.)'ın yanından yani Medine'den ayrılırken ondan ayrı düşeceğine çok üzüldüğünü, gözlerinden sel gibi yaşlar dökülüp gönlünün ateş gibi yandığı ve ağlayarak bu beyitleri söylediğini bildirir.

1. روز جدا نه بیند کسی
تیره ترست از شب هجران بسی

2. روز وداعست اجل در کمین
خاصه وداع کهران چنین¹⁴⁴⁹

1097. Manzume

Yukarıda verilen beyitlerden sonra sinesi yaralı olan bu zat, her uzvuna seslenerek Resulullah (s.a.s.)'dan ayrılmalarına sitem etmiş ve ayrı kalacakları güzellikleri hatırlatmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. افاق پر دریغ و جهان پر ندامت است
این روز هجر نیست که روز کیامت است¹⁴⁵⁰

1098. Manzume

Yukarıdaki beyitlerde bahsedilen adap ehli zat, ayrılığa niyetlense de buna mecal bulamadığı belirtilmiş ve devamında bu beyit aktarılmıştır.

1. چنان که کشته ام از رنج انتظار ضعیف
نگاه را برخش طاقت رسیدن نیست¹⁴⁵¹

1099. Manzume

Aşki Efendi, Pertev Paşa'nın Osmanlı padişahlarını bir araya topladığı kıtaya yer vermiştir. Buna göre bu zamana kadar otuz adet padişahın cülusa nail olduğu ve bunda şüphe olmadığını bildirmiştir.

¹⁴⁴⁸Medine Tarihi, c. 2, varak 357a.

¹⁴⁴⁹Medine Tarihi, c. 2, varak 364b.

¹⁴⁵⁰Medine Tarihi, c. 2, varak 365a.

¹⁴⁵¹Medine Tarihi, c. 2, varak 365a.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. سخن سنج این قصه دلپذیر
چنین کرد نقل از سخندان پیر¹⁴⁵²

1100. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Abdülmecid'in babası ve ecdadından bahsedeceğini söyleyerek bu beyti aktarmıştır.

1. چنین خواندم از دفتر داستان
روایت کنند راوی داستان¹⁴⁵³

1101. Manzume

Sultan II. Murat'ın vefatına tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biridir.

1. خان مراد بن محمد بن سلطان بایزید
هشصد و شش بود مولودش چو دیدم در کتاب
2. با فنا سلطان گذشته هفتصد بیست و چهار
از جناب هجرت ان شافعی یوم الحساب
3. هشصد و پنجاه پنج از داد دنیا در گذشت
کشت سلطان سریر کشور دار الثواب¹⁴⁵⁴

1102. Manzume

Aşki Efendi, Fatih Sultan Mehmet'in H. 857/M. 1453 yılının Cemaziülevvel ayının on beşinci gününde İstanbul'u fethettiği hususuna değinmiştir. Devamında ise bu beyti aktarmıştır.

1. سواد اعظم است قسطنطنیه
حماها لله عن کل البلیه¹⁴⁵⁵

1103. Manzume

Fatih Sultan Mehmet'in vefatına dönemin birçok şairi tarih düşmüştür. Aşki Efendi, verdiği Türkçe tanıklardan sonra bu Farsça manzumeyi aktarmıştır.

1. هشصد و سی سه چو شد تاریخ
خیمه رد از عدم بملک جهان
2. هشصد و شش گذشته از هفتاد
شد روان سوی روضه رضوان¹⁴⁵⁶

¹⁴⁵²Medine Tarihi, c. 3, varak 4b.

¹⁴⁵³Medine Tarihi, c. 3, varak 4b.

¹⁴⁵⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 12a.

¹⁴⁵⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 12a.

1104. Manzume

Fatih Sultan Mehmet'in vefatına tanık olarak verilen tarih manzumelerinden biridir.

1. هشت تاریخ بهتین اورا
نورالله قبره نور¹⁴⁵⁷

1105. Manzume

Sultan Bayezid'in tahta çıktığında otuz, vefat ettiğinde ise altmış iki yaşında olduğu belirtildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

1. شهی کزروی او دولت بدید است
پناه خلق سلطان بایزید است¹⁴⁵⁸

1106. Manzume

Sultan Bayezid'in H. 918/M. 1512 yılında vefat ettiği söylendikten sonra bu tarih manzumesi aktarılmıştır.

1. افتاب اوج عزت پادشاه ماک دین
نخل کلزار محمد خان سلطان بایزید
2. هشصد و پنجاه یک طالع شد از برج شرف
بهترین ساعاتی از ایام مابین دو عید
3. هشصد و هشتاد و شش بکرفت تخت ملک روم
نهصد هزده شراب از ساقی کوثر کشید¹⁴⁵⁹

1107. Manzume

Yavuz Sultan Selim H. 926/M. 1520 tarihinde vefat etmiştir. Aşki Efendi sultanın vefatına tanık olarak bu tarih manzumesini vermiştir.

1. خسرو خسرو نشان سلطان تخت روم و شام
قاتل اهل ضلالت شاه دین سلطان سلیم
2. هشصد و هفتادچنچ از خسرو صاجقران
از عدم زخمیه سوی دهر باقی عظیم
3. نهصد و هشده سه ز هجرت رفته شد سلطان دهر
کردن اهل رفض رابا تیغ بران دل رو نیم
4. فتح اقلیم عرب کرد دعلا دولتش
سر بریدکار دولت شد بتیغش مستقیم

¹⁴⁵⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 13a.

¹⁴⁵⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 13a.

¹⁴⁵⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 13b.

¹⁴⁵⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 16b.

5. نهصد و بیسد و شش از هجرت گذشته زد علم
از قصوری دار دنیا سوی جنات النعم¹⁴⁶⁰

1108. Manzume

Aşki Efendi, on birinci faslın Kanuni Sulan Süleyman'ın cülusu hakkında olduğunu söylemiş ve kısa bir anlatımdan sonra bu beyitleri aktarmıştır.

1. از داد پادشاه چه بهتر بنزد عقل
کر عدل او شود متمشی علی الدوام

2. هم شرع طراوت و هم نفس و کمال
هم خلقرا فراغت و هم ملک را نظام¹⁴⁶¹

1109. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın H. 920/M. 1514 yılında dünyaya geldiği, tahta çıkışının ise H. 926/M. 1520 yılında gerçekleştiği anlatılmıştır. Aşki Efendi, cülus yılına tanık olarak bu tarih manzumesini vermiştir.

1. شهر یاری جهان سلیمان شاه
که بنجش فلک شده بنده

2. کشش تاریخ پادشاه او
ابدا دولت تو پا بنده¹⁴⁶²

1110. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman, şairlere değer veren ve onlara muhabbeti olan biriydi. Kendisi de manzumeler kaleme aldığı belirtildikçe sonra bu beyte yer verilir.

1. قصدش نه ازین سخن سر ایست
مقصود طبیعت از مایست¹⁴⁶³

1111. Manzume

Aşki Efendi, Kanuni Sultan Süleyman'ın hoş söz söylemede ve bunları manzumelerine yansıtmada oldukça maharetli bir kişi olduğunu belirtmiştir. Ardından ise bu beyti aktarmıştır.

1. چه ساحر ایست سرداری تو در سخن دانی

¹⁴⁶⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 21b.

¹⁴⁶¹Medine Tarihi, c. 3, varak 22a.

¹⁴⁶²Medine Tarihi, c. 3, varak 22a.

¹⁴⁶³Medine Tarihi, c. 3, varak 23b.

حلال با دترا سحر چون سخن دانی¹⁴⁶⁴

1112. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın şarabı yasaklaması hadisesinin anlatıldığı bölümde bu beyte yer verilmiştir.

1. غلغله تسبیح خروش درود
اهل دلان پرده تو ازین درود¹⁴⁶⁵

1113. Manzume

Aşki Efendi, Kalenderilerin sadece görünüşte Müslüman olduğunu söylemiştir. Onlarında şeriatten yüz çevirmiş olduklarını ve şeytan nefisli olduklarının apaçık belli olduğunu aktarmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. در بزم قلندران قلاش
بنشین شراب نوش خوش باش
2. در جام جهاننما نظر کن
سیر دو جهان ولی مکن فاش¹⁴⁶⁶

1114. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın şahsiyeti, padişahlığı ve İslam'a hizmetlerinden bahsedilmiş, onun için birçok tarih kitabının kaleme alındığı söylendikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

1. هر کر اکو شش از برای خد است
همه کارش زلیزد ایدر است¹⁴⁶⁷

1115. Manzume

Aşki Efendi, Sultan Süleyman'ın Medine için buyurduğu ihsanlardan bahsetmiştir. Ecdadı ne ihsan ettiyse, o bir o kadarını daha ihsan ettiğini söylemiştir. Halkın kendisinden duacı olduğunu anlattıktan sonra ise bu beyte yer vermiştir.

1. بدین دعاسزداز ساکنان حضرت قدس
کنند بهر صلاح جهانیان امین¹⁴⁶⁸

1116. Manzume

H. 930/M. 1524 yılında Medine'de büyük bir su kıtlığı yaşanmıştır. Bu

¹⁴⁶⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 23b.

¹⁴⁶⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 24a.

¹⁴⁶⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 24b.

¹⁴⁶⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 25a.

¹⁴⁶⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 25b.

durumdan en büyük nasibi ise insanlar ve hayvanlar almıştır. Günün birinde şiddetli bir yağmurla Allah (c.c.), kullarına merhamet etmiş, onları suya doyurmuştur.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. تشنه کان داندند قدراب را
کز عطش دارند سوز تابر¹⁴⁶⁹

1117. Manzume

Sultan Süleyman'ın Medine'de yaptırdığı bir kaleden bahsedililen bölümde Arapça manzumelerden sonra bu beyte yer verilmiştir.

1. کردون چو خاک و خاک چو کردون همی نمود
از پستی و بلندی وان قلعه و حصار¹⁴⁷⁰

1118. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın inşa ettirdiği bir camiye değinilmiştir. Bu cami H. 964/M. 1557 yılının Şevval ayının dokuzuncu günü tamama ermiştir.

Anlatının devamında bu manzumeye yer verilmiştir.

1. حبذا جامع میمون مبارک اثار
که شد ابان بسعی شه فرخنده تبار

2. تیره در صنعت او فکرت ارباب خرد
خیره در رفعت او دیده اهل انظار¹⁴⁷¹

1119. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman'ın ihsanlarının yüceliğinden bahsedildikten sonra bu beyit aktarılmıştır.

1. چه کریم از ان خسروکار او
که پیش از شما دست اثار او¹⁴⁷²

1120. Manzume

Sokullu Mehmet Paşa'nın H. 972/M. 1564 yılında sadrazamlığa geldiği ve Zigetvar Serefi'nde orduyu onun kumanda ettiğine değinilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. درین شش جهت کارگاه خیال
مزاجش فتاد از حد اعتدال

¹⁴⁶⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 29b.

¹⁴⁷⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 34a.

¹⁴⁷¹Medine Tarihi, c. 3, varak 37b.

¹⁴⁷²Medine Tarihi, c. 3, varak 38a.

2. ببالین سراور دسهر وسهی
مرض شد مسلط بشا هنشی¹⁴⁷³

1121. Manzume

Sokullu Mehmet Paşa, Zigetvar Savaşı'nda perişan bir hale düşse de yılmadığı ve düşmanın üzerine korkusuzca yürüdüğü hususuna değinilmiştir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. اجل اندر زمانه صیادست
از پی صید جمله افتادست¹⁴⁷⁴

1122. Manzume

Kanuni Sultan Süleyman, Zigetvar Kuşatması'nda bir hastalığa yakalanmış, hiçbir doktor ona deva olamamıştır. Safrü'l-Muzaffer ayının yirmi birinci gecesi saat sekizde o yüce sultan vefat etmiştir.

Aşki Efendi vefat haberinin hemen ardından bu beyte yer vermiştir.

1. زیزدان درود زما افرین
بدین شاه روشن دل و پاک دین
2. که مثلش ز شاهان فرخنده فر
نبودست ازین پیش و نبود دکر¹⁴⁷⁵

1123. Manzume

Sultan Süleyman'ın vefatının ardından verilen diğer manzumedir.

1. بز خم تیغ جانکیر و کرز قلعه کشای
جهان مسخر من شد چومن مسخر رای
2. بسی بلاد کر فتم بیک اشارت دست
بسی حصار کشودم بین قشردن پای
3. چومرک تاختن اوردهیچ سود نداشت
بقا بقای خدا یست و ملک ملک خدای¹⁴⁷⁶

1124. Manzume

Sultan II. Selim'in cülusu için birçok şair tarih düşürmüştür. Bu tarih manzumelerinden biri de budur.

1. رفت چون از جهان سلیمان خان

¹⁴⁷³Medine Tarihi, c. 3, varak 38b.

¹⁴⁷⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 39a.

¹⁴⁷⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 39a.

¹⁴⁷⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 39a.

کشت او در مقام عدن مقیم

2. تاج تخت سریر سلطنتش
پسر سلطان سلیم را تسلیم

3. بر سریر شهنشاهیین جلوس
شد مروخ بشاه هفت اقلیم¹⁴⁷⁷

1125. Manzume

Sultan II. Selim'in cülusuna düşülen tarih beyitlerinden biridir.

1. کفت تاریخش بیحیا از زمان
شاه شد سلطان سلیم کامیاب¹⁴⁷⁸

1126. Manzume

Aşki Efendi, Sultan II. Selim'in yüce bir kişiliğe sahip olduğuna değinmiştir. Dönemin birçok şairi de onu metheden manzuemlere yer verdiğini söyleyerek bu beyitleri aktarmıştır.

1. شکر خداکه سرور عهد زمان شدی
در مدکت مراد چه خوش کامران شدی

2. در مسند خلافت اصحاب مصطفا
ظل اله بر سر خلق جهان شدی

3. شکر خداکه هر چه طلب کرد از خدا
بر منتهای همت خود کامران شدی¹⁴⁷⁹

1127. Manzume

Medine'de yer alan bir medreseden söz edilmiştir. Bu medresede ilim görenlerin ışıltılı bir kandil gibi parlayarak mesut olacakları anlatılmıştır.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. چون بکسب علوم داری میل
از دگر لذتی فروچین زیل

2. تن بدور چراغ و بی خوابی
تنهادی کجا هنر یابی¹⁴⁸⁰

1128. Manzume

Sultan III. Murat'ın Taybe ve diğer beldelere bulunduğu ihsanlardan bahsedilmiştir. Bu ihsanlar neticesinde halk, sultana dualar ederek

¹⁴⁷⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 43b.

¹⁴⁷⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 43b.

¹⁴⁷⁹Medine Tarihi, c. 3, varak 47b.

¹⁴⁸⁰Medine Tarihi, c. 3, varak 52b.

şükranlarını sunmuştur.

Aşki Efendi anlatının devamında bu rubaiyi aktarmıştır.

1. زبانه نه دیده با حسان وجود
بکیتی کریمی چو در وجود

2. چو دستش با حسان در اموده بود
جهانی زانعامش اسوده بود¹⁴⁸¹

1129. Manzume

Sultan III. Murat'ın Medine'de yaptırdığı çeşmenin zengin, fakir herkese layık olduğu söylendikten sonra bu beyte yer verilmiştir.

1. تشنه کان داند قدراب را
کز عطش دارند سوزتاب را¹⁴⁸²

1130. Manzume

Sultan III. Murat'ın sağlığı, Bağdat Seferi'nden sonra bozulmuştur. Doktorlar çeşitli tedaviler deneseler de bir çaresi bulunamamış ve sultanın durumu gittikçe kötüleşmiştir.

Aşki Efendi, kötüye gidiş haberinin hemen ardından bu beyte yer vermiştir.

1. از قضا سرکنجبین صفرا فزود
روغن بادام خشکی مینمود¹⁴⁸³

1131. Manzume

Bağdat fatihi III. Murat'ın vefatı anlatıldıktan sonra saltanatta on yedi sene kaldığı bildirilmiş ve hemen ardından bu beyit aktarılmıştır.

1. مصر معدلت که تو دیدی خراب شد
ان نیل مرحمت که شنیدی سراب شد¹⁴⁸⁴

1132. Manzume

Sultan İbrahim, H. 1024/M. 1615 ve bazı rivayetlerde ise H. 1026/M. 1617 yılında dünyaya gelmiştir. Tahta çıkışı ise H. 1049/M. 1639 yılının Şevval ayında olmuştur. Dönemin birçok şairi bu güne tanık olması için tarih manzumeleri düşmüşlerdir. Aşki Efendi'nin seçtiği tanıklardan biri budur.

¹⁴⁸¹Medine Tarihi, c. 3, varak 54a.

¹⁴⁸²Medine Tarihi, c. 3, varak 55a.

¹⁴⁸³Medine Tarihi, c. 3, varak 68b.

¹⁴⁸⁴Medine Tarihi, c. 3, varak 68b.

1. رونق تو یافت تخت سلطنت با سروری
نو نهال تازه شد گلزار اقلیم را

2. کفت تاریخش ز فیض سوق اقبال زمان
پادشاه داد حق سلطان ابراهیم را¹⁴⁸⁵

1133. Manzume

Vahhabilerden bahsedilen bölümde Suud lideri Abdülaziz'in vefatından ve yerine oğlunun geçmesinden bahsedilmiştir.

Anlatının devamında ise bu beyte yer verilmiştir.

1. عاقبت کرک زاده کرک شود
اگرچه با ادمی بزرگی شود¹⁴⁸⁶

1134. Manzume

Az sayıdaki Müslüman askerinin bir kalede sıkışıp Vahhabi ordusuyla cesurca savaşması hadisesine değinilmiştir. Müslüman askerler teslim olsalar dahi öldürüleceklerinin bilincinde idi. Bu yüzden teslim olmaktansa savaşıp geride bir nam bırakmayı tercih etmişlerdir.

Olayın devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. ان نه من باشمکه روز جنک بینی پشت من
ان منم کاندن میان خاک خون بینی سری
2. کانکه جنک اردبخون خویش بازی میکند
روز میدان انکه بگریزدبخون لشکری¹⁴⁸⁷

135. Manzume

Köşeye sıkışan az sayıdaki Müslüman askerler adeta aç bir aslan gibi düşmanın üzerine atılıp onları helak etmişlerdir.

Anlatının devamında bu beyte yer verilmiştir.

1. کس نیاید بزیر سایه بوم
در همای از جهان شود معدوم¹⁴⁸⁸

1136. Manzume

Aşki Efendi, İslam ordusunun Vahhabilere karşı verdiği mücadeleyi tebrik etmek için ayrıca bir başlık açmıştır. Vahhabileri, ashab-ı Fil'e benzetmiştir. İslam ordusu ise intikam için bir ebabil kuşu gibi gelerek kahramanca çarpışmış ve onları helak etmiştir.

¹⁴⁸⁵Medine Tarihi, c. 3, varak 69a.

¹⁴⁸⁶Medine Tarihi, c. 3, varak 109b.

¹⁴⁸⁷Medine Tarihi, c. 3, varak 139a.

¹⁴⁸⁸Medine Tarihi, c. 3, varak 139a.

Anlatının devamında bu beyit aktarılmıştır.

1. روزگار میت که باریک روان همسفرم
میروم راه و ز منزل خبری نیست مرا¹⁴⁸⁹

---

¹⁴⁸⁹ *Medine Tarihi*, c. 3, varak 153b.

SONUÇ

Aşkî Mustafa Efendi'nin "Medine Tarihi" olarak meşhur olan "Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri Beledi Hayri'l-Beriyye" adlı eseri, 3 ciltten müteşekkil Medine ve Osmanlı tarihine dair bir eserdir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada özellikle şairin aktarım yaptığı manzumeler üzerinde durulmuş, bunun yanında yazma metinden hareketle çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur.

Aşkî Efendi'nin yapmış olduğu tercüme ile ilgili bilinmesi gereken en önemli konu, eserin "el-Vefa"nın birebir yapılmış bir tercümesinin olmadığıdır. Şairin tercüme sırasında sıkça anlatıya müdahil olduğu, kendi fikrini dile getirmekten çekinmediği, anlatının seyrine göre çeşitli Türkçe, Arapça ve Farsça manzumeleri eserine naklettiği görülmektedir. Bu yöntemle anlatısını daha canlı tutmuş ve manzume bakımından zengin bir eser ortaya çıkarmıştır.

İlk iki cildi tercüme olan eserin üçüncü cildi ise şairin kendi telifi niteliğindedir. Bu ciltte ele almış olduğu konularla sadece Medine tarihi ile ilgili değil Osmanlı tarihi ile ilgili hadiseleri de insanlara ulaştırma niyetinde olduğunu görmekteyiz. Burada dikkate değer asıl konu ise Aşkî'nin bu cildi kaleme alma nedenidir. Şair, bu zamana kadar Osmanlı padişahlarının Medine'ye olan ihsanları ile ilgili çok fazla bilgi verilmediğini, bu konuda bilgilerin zayıf olduğunu, bu ihsanların gün yüzüne çıkarılıp anlatılması gerektiği üzerinde durur. Bundan dolayı Aşkî Efendi, silsile halinde aktarmış olduğu padişahların yaptığı savaşların ve Anadolu topraklarındaki inşa çalışmalarının yanında, Medine için buyurdıkları her ihsan hakkında da detaylıca bilgiler vermeye çalışmıştır. Bu bilgiler genel olarak Kâbe'nin tadilatı, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in mescidi için yapılan düzenlemeler, şehirde inşa edilen medreseler, aşevleri, halkın eksik olan ihtiyaçlarını karşılamak için girişilen çalışmalar hakkında olmuştur. Bunun yanında sadece padişahların değil şehre atanan müdürlerin, şeyhülharemlerin yapmış oldukları çalışmalardan da bahsedilmiştir. Aşkî Efendi, bu konulara değindikten sonra sahip olduğu şairane ruhunun da bir tezahürü olarak onlarla ilgili manzumeler aktarmıştır. Bu manzumelerin bir kısmı,

buyurulan ihsanın yapılış yahut bitiş tarihi için verilen tarih manzumeleri olmuştur.

Üzerinde çalıştığımız eserde ortaya çıkan en değerli sonuçlardan biri de şairin hayatı ile ilgili ulaşılan bilgiler olmuştur. Aşkî Efendi'nin bu zamana kadar eserleri üzerinde yapılan tez ve makale çalışmalarında hayatı hakkında verilen bilgiler, eserin I. cildinde “Sebeb-i Tercüme-i in Kitab-ı Müstetâb” başlığı altında yer alan ve bazı arşiv kaynaklarından yapılan çıkarımlarla sınırlı kalmıştır. Fakat eseri incelediğimizde sekizinci bâbın üçüncü faslında şairin hayatı hakkında verdiği bazı bilgilere ulaştık. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in kabrini ziyaret etmenin önemini anlatıldığı bölümde şair, burada yapılan duaların kabul olduğunu ve kendisinin de yapmış olduğu 4 duayı örnek göstererek bu konunun önemini anlatmıştır. Aşkî'nin anlatmış olduğu bu 4 farklı dua, bize onun hayatında gerçekleşen dört farklı olayı öğrenme fırsatı vermiştir.

Aşkî Efendi, ilk olarak Mekke'den Medine'ye olan yolculuğu esnasında başından geçenleri anlatmış ve Medine'de konaklama konusunda sıkıntı yaşadığı için Resulullah (s.a.s.)'a duada bulunmuştur. Duaları kabul olan şairin böylece Medine'ye ilk geldiğinde ne ile karşılaştığını ve konaklamasının nasıl gerçekleştiğini öğrenmiş oluyoruz. İkinci dua hikayesinde ise yakalandığı humma hastalığından bahseder. Bu hastalık boyunca neler yaptığını, nerede konakladığını ve nasıl şifa bulduğunu daha detaylı bir şekilde anlatmıştır. Üçüncü dua hikayesinde, hummadan kurtulan şairin eve döndüğünde karşılaştığı vaziyet ve ev ahalsinin durumu hakkında bilgiler edinmekteyiz. Dördüncü ve son dua ise şairin ölen çocuğu ile ilgilidir. Divan'ında çocuğunun ölümü için bir manzume bulunsa da onun nasıl öldüğü ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şairin Medine Tarihi'nde anlatmış olduğu son olayda bu durum ile ilgili de bilgilere ulaşmış olduk.

Şairin hayatı konusunda “Sebeb-i Tercüme-i in Kitab-ı Müstetâb” bölümünde, arşiv kaynaklarında ve son olarak eserin II. cildinde bulduğumuz bilgilere baktığımızda onun son derece zorlu bir hayat serüveni yaşadığını görmemiz mümkündür. Memleketinden ilim öğrenme yolunda bu zorluğu göze alarak ayrılmış ve uzun yıllar Arap topraklarında sıkıntılı bir

hayat yaşamıştır. Yaşadığı bu zorluklarla dolu hayatta onun Sultan Abdülmecid ile karşılaşması ve Medine Tarihi tercümesi için kendisine ihsanlarda bulunulması hiç şüphesiz hayatının dönüm noktası olmuştur. Bu ihsanlardan sonra nasıl bir hayat yaşadığını kesin olarak bilmesek de, kazanmış olduğu saygı ve ekonomik refahın hayat kalitesini artırmış olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır.

Aşkî Efendi eserinde kendi manzumelerine de pek çok bölümde yer vermiştir. Bu manzumelerin bir kısmı divanında da geçmekte olup bir kısmı ise eseri için yazdığı ya da gün yüzüne çıkmamış manzumelerinden oluşmaktadır. Toplamda 110 manzumesine Medine Tarihi'nde yer vermiştir. Bunların 20 tanesi divanında da yer alan manzumelerdir. 5 tanesi ise Keçecizâde İzzet Molla ve Şeyh Gâlib'in kasidelerinin sonuna 1 beyit ekleyerek yaptığı aktarımlardır. İzzet'in 1, Şeyh Gâlib'in ise 3 farklı kasidesine ekleme yapmıştır. Genellikle dinî-tasavvufî konularda manzumeler kaleme almıştır. Peygamber ve ashap sevgisi, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin, Hz. Ebu Bekir üzerinde durulan İslam büyükleri olmuştur. Bunun yanında Sultan Abdülmecid için yazdığı kasideler, Osmanlı büyükleri için yazılmış manzumeler ve buyurulan ihsanlara düşülen tarih manzumeleri de bulunmaktadır. Kendisine ait olan ve eserde geçen toplam tarih manzumesi sayısı ise 14'tür.

Aşkî Efendi, kendi manzumeleri hariç pek çok divan şairinin manzumelerine de eserinde yer vermiştir. Kendisi hariç 36 farklı şairin manzumesini eserine nakletmiştir. Anonim tanıklarda yer alan manzumeleri de düşünürsek bu sayının çok daha fazla olduğunu söylememiz mümkündür. 36 şairin yer verildiği manzumelerinin büyük bir çoğunluğunu ise tarih manzumeleri oluşturmaktadır. Öyle ki bu şairlerin 26'sının tarih düşürdüğü manzumeler seçilmiştir. Kiminden yapılan aktarımların sayısı oldukça fazla, kiminden yapılan aktarımlar ise son derece az olmuştur. Hatta tek beyti, tek mısrası aktarılan şairler de bulunmaktadır. Anonim tanıklar başlığı altında yer alan tarih manzumelerini de düşünürsek sayıca ciddi bir miktara ulaşan bu manzumelere şairin verdiği kıymeti daha iyi görebiliriz.

Şairin eserine nakletmiş olduğu manzumeler yalnızca Türkçe manzumelerle sınırlı kalmamıştır. Bunun yanında pek çok Arapça ve Farsça

tanıklara da başvurmuştur. Bu manzumelerin daha çok I. ve II. ciltte yoğunlaştığını görmekteyiz. Müellifi belli Arapça manzumeler sayıca oldukça fazladır. Toplamda 81 şair eserde kendisine yer bulmuştur. Bunların I. ciltten itibaren Sadru'l-İslam Dönemi, Emevî Dönemi, Abbasi Dönemi, Endülüs Dönemi, Memlûklüler Dönemi gibi Klasik Arap edebiyatı dönemlerine göre devam ettiğini söylememiz mümkündür. İlk ciltte İslam'ın ilk döneminden pek çok şair bulunmakta ve bunlar arasında Hz. Fatıma, Hz. Hamza, Hz. Ali, Hz. Ömer gibi İslam büyükleri de yer almaktadır. Bu cildin sonuna kadar yer verilen şairlerin Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde yaşamış olduklarını ve İslam uğruna yapılan mücadeleler, savaşlar ve bu savaşlarda şehit olanlarla ilgili pek çok manzume kaleme aldıkları söyleyebiliriz. İkinci ciltten itibaren ise daha çok Emevi, Abbasi ve Endülüs dönemi şairlerine yer verilmiştir. Manzumelerine en çok başvuru Arap şairleri ise aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.)'in de şairleri olan Hassân b. Sâbit ve Ka'b b. Mâlik olmuştur.

Medine Tarihi'nde geçen Farsça manzumeler, Türkçe ve Arapça tanıklara nazaran kendilerine daha az yer bulmuşlardır. Aktarılan manzumelerin büyük bir kısmının müellifi belli olmamasına karşın verilen manzumelerin kime ait olduğu söylenen 5 şair bulunmaktadır. Bu 5 şair arasında tanıklığına en çok başvuru ise Hâlid el-Bağdâdî olmuştur. Şairin eserde genel olarak naatlerine yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdulmelik el-'Usâmî. *Simţu'n-nucûmi'l-'avâlî fî enbâi'l-Evâ'il ve't-tevâlî*, C. 1-4, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvız, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1998.
- AÇIKGÖZ, Namık. *Riyazü'ş-şuara (Tezkiretü'ş-şuara)*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>, (Erişim: 11.09.2020).
- Ahmed b. Hacer. *Muhammed b. Abdülvehhab akîdetuhu 's-Selefiyye ve da'vetuhu'l-islahiyye*, C. 1, Mekke: Matbaatü'l-hükûme, 1975.
- AKPINAR, Cemil. “İbn Camâa, Bedreddin”, *DİA*, C. 19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- AKSOY, Hasan. “Zîver Paşa”, *DİA*, C. 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- AKSOYAK, İ. Hakkı ve ARSLAN, Mehmet. *Haşmet Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57256,hasmet-divanipdf.pdf?0> (15.01.2021).
- AKSOYAK, İsmail Hakkı. “Nisârî, Hüseyin Nisârî Efendi”, TEİS (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü), <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nisari-huseyin-nisari-efendi>, (Erişim: 11.09.2020).
- ALGAR, Hamid. “Hâlid el-Bağdâdî”, *DİA*, C. 15. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- ALGÜL, Hüseyin. “Hamza”, *DİA*, C. 15. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- ALİ EL-KÂRÎ, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî el-Herevi. *Şerhu'ş-Şifâ*, C. 1-2, Beyrut: Dârül'-kütübi'l-ilmîyye, 2000.
- ARIKAN, Nisanur. *Aşki Mustafa Efendi'nin Medine tarihine dair eseri metin-muhteva (1. Cilt 184-285 numaralı varaklar)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize, 2019.

ARSLAN, Mehmet. *Bursalı İffet Divanı*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59882,bursali-iffet-divanipdf.pdf?0>,
(Erişim: 14.01.2021).

Aşkı Mustafa Efendi. *Dîvân-ı Fevâidu'l-Uşşâk*, Süleymaniye Kütüphanesi,
Hacı Mahmut Efendi Bölümü, Yer Numarası: 3934.

Aşkı Mustafa Efendi. *Ta'tirü Ercâi'd-Devleti'l-Mecîdiyye bi-Tîbi Ahbâri
Beledi Hayri'l-Beriyye*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe
Yazmalar, Yer Numarası: 1488-1490.

AYCAN, İrfan. "Urve b. Zübeyr", *DİA*, C. 42. İstanbul: Türkiye Diyanet
Vakfı Yayınları, 2012.

AYCAN, İrfan. İslam Toplumunda Eğlence Sektörünün Ortaya Çıkışı,
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 38, S. 1 (1998),
ss. 155-193.

BANARLI, Nihad Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli
Eğitim Basımevi, 1983.

BAŞ, Mehmet Şamil. "Aşkı Mustafa Efendinin Hayatı Eserleri ve Saki-
nâme Mesnevisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi*, C. 35, S. XXXV (2012), ss. 249-280.

BAŞ, Mehmet Şamil. "Aşkı Mustafa Efendinin Vahdet-nâmesi ve
Mevlevîlik", *Yedi İklim Dergisi*, C. 21, S. 211 (2007), ss. 136-142.

BAŞ, Mehmet Şamil. *Aşkı Mustafa Efendi'nin Vahdet-nâme Mesnevisi*.
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 2007.

BAŞAR, Serhat. *Eserleri, Fotoğrafları ve Aileleriyle Osmanlı
Şeyhülislamı*, İstanbul: Kültür A.Ş. Yayınları, 2017.

BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Hüseyin. *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli
sâhabi's-şerî'a*, C. 1-7, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.

BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin. *Menâkıbü's-Şâfi'î*, C. 1-2, thk. Seyyid
Ahmed Sakr, Kahire: Mektebetü dâri't-türâs, 1970.

- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sāhabi's-şerî'a*, C. 1-7, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- BIYIK PALA, Melek. *Aşkî Mustafa Divanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul, 2007.
- BİLGİN, Orhan. "Aşki Mustafa Efendi ve Aşk-nâmesi", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 5 (1990), ss. 211-222.
- BİLGİN, Orhan. "Aşki Mustafa Efendi ve Mirac-nâmesi", *Prof. Dr. Nihat M. Çetin'e Armağan*, (1999), ss. 97-116.
- BOLELLİ, Nusreddin. "Klasik Arap Şiirine Dair Önemli Kaynaklar ve Tesbitler II", *Şarkiyat Mecmuası*, C. 0, S. 12 (2008), ss. 1-57.
- BROCKELMANN, Carl ve YEŞİL, Selman. "Çeviriler / Translations Emeviler Döneminde Şam ve Irak'ta Arap Edebiyatı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 3 (2014), ss. 0-0.
- Bursalı Mehmed Tahir Bey. "Misali Hasan Çelebi <<Edirnevî>>", *Osmanlı Müellifleri*, C. 2. İstanbul: Meral Yayınevi, 1972.
- ÇAĞLAYAN, Nagihan. *Nisârî Divanı (Metin-İnceleme)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas, 2007.
- ÇAKIR, Mustafa Sefa. *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas, 2018.
- ÇELEBİ, İlyas. "Kâhin", *DİA*, C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- ÇİFTÇİ, Ömer. *Fatîn Tezkiresi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> (Erişim: 9.09.2020).
- ÇUBUKCU, Asrî. "Ebû Cendel", *DİA*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

- EBÛ NUAYM EL-İSFAHÂNÎ, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*, C. 1-7, thk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî, Riyad: Dârü'l-vatan, 1998.
- ELMALI, Hüseyin. "Hassân b. Sâbit", *DİA*, C. 16. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- ENGİNÜN, İnci. *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- ER, Rahmi. "Ebû Züeyb el-Hüzelî", *DİA*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- ERDEM, Sadık. *Tezkire-i Şu'ara*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- ERDEM, Sargon ve KILIÇ, Hulusi. "Abdullah b. Revâha", *DİA*, C. 1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- ERDOĞAN, Mustafa. *Kabuli İbrahim Efendi, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara 2008.
- ERÜNSAL, İsmail E. "Aşki Mustafa Efendi ve Medine Tarihine Dair Eseri", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 6 (1990), ss. 111-125.
- FAROQHÎ, Suraiya ve öte. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, C. 1-2, çev. Ayşe Berktaş, Süphan Andıç, Serdar Alper. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2006.
- FAYDA, Mustafa. "Ömer", *DİA*, C. 34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- FAZLIOĞLU, Şükran. "Mekkeli Şair İbnu'l-Uleyf'in Sultan II. Bayezid'e Yazdığı Kaside", *Divan: Disiplinlerarası Çalışma Dergisi*, S. 11 (2001), ss. 163-181.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. "Ali", *DİA*, C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.

- FIĞLALI, Ethem Ruhi. “Ebu Talib”, *DİA*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- GÜREL, Rahşan. *Enderunlu Vasıf Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.
- HÂKİM, en-Nîsâbûrî. *el-Müstedrek ‘ale’ş-Şaḥîḥayn*, C. 1-4, thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 1990.
- HAMİDULLAH, Muhammed. “Hendek Gazvesi”, *DİA*, C. 17. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- HAMMER, J. Von. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul: İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Hasan Halid. *Mücteme ‘u’l-Medine kable’l-hicre ve ba‘deh*, Beyrut: Dâru’n-nahde, 1986.
- HATİB EL-BAĞDÂDÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Âli b. Sâbit el-Bağdâdî. *Târîḫu Bağdâd*, C. 1-16, thk. Beşşâr Avvâd Ma‘rûf, Beyrut: Dâru’l-ğarbi’l-İslâmî, 2001.
- Hatîb el-Bağdâdî. *Târîḫu Bağdâd*, C. 1-12, thk. Mustafa Abdülkadir Atâ, Beyrut: Dâru’l-kütübi’l-ilmiyye, 1996.
- İBN ABDÜLBER EN-NEMERÎ, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî. *el-İstî‘âbfî ma‘rifeti’l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, C. 1-4, Beyrut: Dâru’l-cîl, 1992.
- İBN ASÂKİR, Ebü’l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfî. *Târîḫu medineti Dımaşk*, C. 1-54, Beyrut: Dâru’l-fikr, 1995.
- İbn Ebü’l-Hadîd, Ebû Hâmid İzzüddîn Abdülhamîd b. Hibetillâh b. Muhammed el-Medâinî. *Şerḫu Nehci’l-belâğa*, C. 1-20, thk. Muhammed Ebü’l-Fadl İbrahim, b.y: Dâru ihyâi’l-kütübi’l-Arabiyye, ty.
- İBN HACER EL-ASKALÂNÎ, Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Âli b. Muhammed el-Askalânî. *el-İşâbe fî temyîzi’ş-şahâbe*, C. 1-8, thk.

Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994.

İBN HACER EL-ASKALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Âli b. Muhammed el-Askalânî. *El-İsâbe*, C. 1-4, çev. Naim Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, C. 1-2, thk. Mustafa es-Sekkâ, İbrâhim el-Ebyârî, Abdülhafız eş-Şelebî, Mısır: Şirketü mektebe ve matbaatü Mustafa el-Bâbî, 1955.

İBN KESİR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî eş-Şafî. *el-Bidaye ve'n-Nihâye*, C. 1-15, b.y: Dârü'l-fikr, 1986.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *eş-Şi'r ve 'ş-şû'arâ*, C.1-2, Kahire: Darü'l-hadîs, 2002.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, C. 1-8, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1990.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr*, C. 1-11, çev. Adnan Demircan ve öte. İstanbul: Siyer Yayınları, 2014.

İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebü'l-Feth Fethüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. *Uyûnü'l-eşer fî fûnüni'l-meğâzi ve 'ş-şemâ'il ve's-siyer*, C. 1-2, Beyrut: Darü'l-kalem, 1993.

İBN ZEBÂLE, Ebü'l-Hasen Muhammed b. el-Hasen b. Zebâle el-Medenî el-Mahzûmî. *Ahbârü'l-Medîne*, Medine: Merkezü'l-buhûs ve Dirâsât, 2003.

İBNÜ'L-ESİR, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybanî el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, C. 1-6, Beyrut: Dârü'l-fikr, 1989.

- İBNÜ'L-ESÎR, İzzettin. *el-Kâmil fi't-târîh*, C. 1-13, Beyrut: Dâru sâdır, 1965.
- İBNÜ'L-İMÂD, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî. *Şezerâtü'z-zehab*, C. 1-11, nşr. Mahmûd Arnaût, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986.
- İNCE, Ömer. *Cevri Divanı'ndaki Tarihi ve Efsanevi Unsurların Tesbiti ve İşlenişi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, 1992.
- İSEN, Mustafa ve öte. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- KANDEMİR, M. Yaşar. "Ebû Hüreyre", *DİA*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.
- KANDEMİR, M. Yaşar. "Hind bint Utbe", *DİA*, C. 18. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- KANDEMİR, M. Yaşar. "İbn Hacer el-Askalânî", *DİA*, C. 19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- KANDEMİR, M. Yaşar. "Kâ'b b. Mâlik", *DİA*, C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- KANDEMİR, M. Yaşar. "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, C. 30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- KAPAR, Mehmet Ali. "Ebu Cehil", *DİA*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- KARA, Abdullah ve KARA, Hilal. *Hanım Sahabeler*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2017.
- KARA, İsmail. "Hanya Mevlevihânesi: Şeyh Ailesi-Müştemilatı-Vakfiyesi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, S.1 (1997), ss. 115-173.
- KARAASLAN, Nasuhi Ünal. "İbnü's- Sikkît", *DİA*, C. 21. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.

- KASTALLÂNÎ, Ahmed b. Muhammed. *el-Mevâhibü'l-ledünniye*, C. 1-3, Kahire: el-Mektebetü't-tevfikiyye, ty.
- KAVAK, Abdulcebbar. *Hâlid el-Bağdâdi*, Ankara: DİB Yayınları, 2017.
- KEHHÂLE, Ömer Rızâ. *Mu'cemü'l-müellifin*, C. 1-15, Beyrut: Mektebetü'l-müsennâ-Dâru ihya-i't-türâsi'l-Arabî, ty.
- KELÂÎ, Ebü'r-Rebî' Süleymân b. Mûsâ b. Sâlim. *el-İktifâ' fi bimâ teğammenehû min meğâzi Resûlillâh ve's-selâseti'l-hulefâ'*. C. 1-2, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1999.
- KILIÇ, Filiz. *Meşa'irü's-şu'ara*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (Erişim: 22.07.2020).
- KILIÇ, Hulusi. "İbn Cabir", *DİA*, C. 19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- KILIÇ, Mahmud Erol. "İbnü'l-Arabi, Muhyiddin", *DİA*, C. 20. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999.
- KURTUBÎ, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*, C. 1-20, thk. Hişâm Samîr el-Buhârî, Riyad, Dâru Âlemü'l-kütüb, 2003.
- KURU, Selim Sırrı. "Sünbülzâde Vehbî", *DİA*, C. 38. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- KUT, Günay. "Ahmed Paşa, Bursalı", *DİA*, C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha. *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmi Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0> (Erişim: 15.01.2021).
- KUTLAR, Fatma Sabiha. "Mustafa Sâmi Bey", *DİA*, C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

- MAKRÎZÎ, Ebû Muhammed (Ebü'l-Abbâs) Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî. *İmtâ'u'l-esmâ'*, C. 1-15, thk. Muhammed Abdulhumeyd, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1999.
- Mehmed Süreyya. "Ahmed Beyanî Efendi (Enfi)", *Sicill-i Osmanî*, C. 1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- MERMER, Ahmet. *Mezâkî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan'ının Tenkitli Metni*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991.
- Muallim Naci. *Osmanlı Şairleri*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004.
- Muhammed Ahmed Dernika. *Mu'cemu a'lâmi şu'arâ*, (takdim, Yâsîn el-Eyyûbî), b.y: Dâr ve Mektebetü'l-hilal, ty.
- Muhammed b. Muhammed Hasan Şurrâb. *Ahbâru'l-vâdî'l-mübarek el-akîk*, Medine: Mektebetü dâri't-türâsi'l-Medine, 1985.
- Muhammed b. Şakir. *Fevâtü'l-vefâyât*, C. 1-4, thk. İhsan Abbas, Beyrut: Dâru Sâdır, 1973.
- Muhammed el-Mansur b. İbrahim. *Enîsu'l-fudelâ*, Nijerya: Merkezü'd-dirâsâti'l-İslamiyye, 2007.
- Muhammed es-Seyyid el-Vekîl. *Yesrib Kable'l-İslâm*, Cidde: Dârü'l-müctema', 1986.
- Muhammed Halîl el-Murâdî. *Silkü'd-dürrer fî a'yâni'l-ķarni's-şânî 'aşer*, C.1-4, b.y: Dârü'l-beşâiri'l-İslamiyye-Dâru İbn Hazm, 1988.
- NEVEVÎ, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-luğât*, C. 1-3, Beyrut: Dârü'l-fıkr, 1996.
- NÜVEYRÎ, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed el-Bekrî et-Teymî el-Kureşî en-Nüveyrî. *Nihâyetü'l-ereb fî fünûni'l-edeb*, C. 1-33, Kahire: Dârü'l-kütübve'l-vesaıku'l-kavmiyye, 2002.
- OKAY, M. Orhan. "Haşmet", *DİA*, C. 16. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

- OKAY, M. Orhan. *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- OKÇU, Naci. *Şeyh Gâlib Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10653,girispdf.pdf?0> (Erişim: 14.01.2021).
- ÖNKAL, Ahmet. “Amr b. As”, *DİA*, C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- ÖNKAL, Ahmet. “Ca‘fer b. Ebû Tâlib”, *DİA*, C. 6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim. “Bûrînî”, *DİA*, C. 6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- ÖZCAN, Abdülkadir. “İdrîs-i Bitlisî”, *DİA*, C. 21. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- ÖZCAN, Nuri ve UZUN, Mustafa İsmet. “Nazîm”, *DİA*, C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- PEKOLCAY, Necla. *İslâmî Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.
- SAĞIRLI, Abdurrahman. “Mehmed b. Mehmed Edirnevî”, *DİA*, C. 28. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- SAKAOĞLU, Necdet. *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, İstanbul: Oğlak Yayınları, 1999.
- SEHÂVÎ, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *ed-Đav'ü'l-lâmi' li-ehli'l-ğarni't-tâsi'*, C.1-6, Beyrut: Dâru mektebeti'l-hayat, t.y.
- SEMHÛDÎ, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Abdillâh b. Ahmed b. Alî el-Hasenî. *Hulâşatü'l-Vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muşafâ*, C. 1-2, thk. Muhammed el-Emîn, b.y., t.y.
- SİFİL, Ebubekir. “Ubeyde b. Hâris”, *DİA*, C. 42. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

- SOLMAZ, Süleyman. *Gülşen-i Şu'arâ*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0>
(Erişim: 10.09.2020).
- SUBKÎ, Tâceddin. *Tabakâtü's-Şâfi'iyeti'l-kübrâ*, C. 1-10, thk. Mahmûd Muhammed et-Tanâhi, Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, Kahire, 1992.
- SUNGURHAN, Aysun. *Beyânî Tezkiresi (Tezküretü's-şuara)*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55835,beyani-tezkiresipdf.pdf?0>
(Erişim: 21.07.2020).
- SUNGURHAN, Aysun. *Tezküretü's-şuara*,
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim: 21.07.2020).
- SÜHEYLÎ, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî el-Mâlekî. *er-Ravzü'l-ünüfî şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*, C. 1-7, Beyrut: Dâruihyâi't-türasi'l-Arabî, 1992.
- SÜYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûti eş-Şâfiî. *el-Hasâ'isü'l-kübrâ*, C. 1-2, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, ty.
- ŞAHİN, Ebubekir Siddık. *Keçeci-zâde İzzet Molla'nın Divanları: Bahâr-ı Efkâr ve Hazân-ı Âsâr*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2004.
- Şevkî Dayf. *Tarihu'l-edebi'l-Arabî*, C. 1-10, Mısır: Dârü'l-me'ârif, 1995.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, C. 1-11, Beyrut: Dârü't-türâs, 1967.
- TAHRALI, Mustafa. "Ahmed er-Rafîi", *DİA*, C. 2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi. *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- TARLAN, Ali Nihat. *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1992.

- TAYÂLİSÎ, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd. *el-Müsned*, Beyrut: Dârü'l-ma'rife, t.y.
- TÛRER, Osman. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, İstanbul: Ataç Yayınları, 2017.
- ULUDAĞ, Süleyman. *İbn Arabi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- URALER, Aynur. "Safiyye bint Abdülmuttalib", *DİA*, C. 35. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.
- UZUN, Mustafa İsmet. "Fâtıma", *DİA*, C. 12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- ÜRÜN, Ahmet Kazım. *Klasik Arap Edebiyatı*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017.
- YÂKÛT EL-HAMEVÎ, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî el-Bağdâdî er-Rûmî. *Mu'cemü'l-üdebâ*, C. 1-7, thk. İhsan Abbas, Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1993.
- YENİKALE, Ahmet. *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56212,sunbulzade-vehbi-divanipdf.pdf?0> (Erişim: 15.01.2021).
- YILMAZ, Kaşif. *III. Selim (İlhami) (Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni)*, Edirne: Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 2001.
- YORGANCI, Orhan. *Şair Padişahlar*, İstanbul: Anonim Yayıncılık, 2013.
- ZAVOTÇU, Gencay. *Rızâ Tezkiresi*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73320,riza-tezkiresi2020pdf.pdf?0> (Erişim: 10.09.2020).
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, C. 1-25, thk. Şuayb Arnaut ve öte., b.y: Müessesetü'r-risâle, 1985.

ZENGİN, Nesibe Gülsüm. *Aşki Mustafa Efendi'nin Medine tarihine dair eseri metin-muhteva (1. Cilt 94-184 numaralı varaklar)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize, 2019.

ZİRİKLÎ, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî ed-Dımaşkî. *el-A'lâm*, C. 1-8, b.y: Dârü'l-ilm li'l-Melâyîn, 2002.

ZÜBEYRÎ, Ebû Abdillâh Musab b. Abdillâh b. el-Mûsa. *Nesebü Kureys*, thk. E. Levi Provencal, Kahire: Dârü'l-me'ârif, t.y.

